307.72
ม836ค

ความสัมพันธ์ระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาชนบทกับการย้ายถิ่น

ปริญญานิพนธ์

ของ

เนาวรัตน์ พลายน้อย

- 8 ธ.ค. 2529

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต

กุมภาพันธ์ 2520

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประกาศคุณูปการ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี เนื่องจาก ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลต่าง ๆ มากมาย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณและขอขอบคุณบุคคลดังต่อไปนี้ไว้ ณ. ที่นี้

อาจารย์ ดร.นงลักษณ์ วิรัชชัย อาจารย์ ดร.อุทัย ดุลยเกษม และรองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ คณะกรรมการที่ปรึกษาที่ให้ความรู้ความเข้าใจทั้งด้านระเบียบวิธีวิจัย และเนื้อหาสาระในการวิจัยครั้งนี้ ตลอดจนให้ความเข้าใจแก่ผู้วิจัยในด้านอื่น ๆ ทุกด้านตลอดระยะเวลาการวิจัยด้วยความเป็นครูที่ผู้วิจัยเคารพและซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง

ศาสตราจารย์ ดร.สมพร บัวทอง และอาจารย์อุไร บัวทอง ผู้ซึ่งผู้วิจัยเคารพรักมาโดยตลอด ได้กรุณาผู้วิจัยโดยต่อเนื่องมาในทุก ๆ ด้าน ผู้วิจัยซาบซึ้งในพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ บัญจพงษ์ ผู้มีพระคุณต่อผู้วิจัย และอยู่เบื้องหลังความสำเร็จของผู้วิจัยในหลาย ๆ ด้าน ได้กรุณารับเป็นกรรมการสอบ ตลอดจนช่วยเหลือส่งเสริมแนะนำผู้วิจัยตลอดมา ผู้วิจัยซาบซึ้งในพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุบรรณ์ พันธวิศวาส คณบดีคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ผู้ส่งเสริมสนับสนุนผู้วิจัยซึ่งผู้วิจัยซาบซึ้งในพระคุณทั้งในการวิจัยครั้งนี้และในครั้งอื่น ๆ เสมอมา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มันตรี จุลสมัย คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล และรองศาสตราจารย์ บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ หัวหน้าภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ผู้ซึ่งให้การสนับสนุนแก่ผู้วิจัยอย่างสำคัญยิ่งในการวิจัยครั้งนี้

รองศาสตราจารย์ ดร.บุญเลิศ เลี้ยวประไพ รองศาสตราจารย์ ดร.ปราโมทย์ ประสาทกุล ดร.พรชัย บุษยาสกุล และรองศาสตราจารย์ ดร.ประภาเพ็ญ สุวรรณ ผู้ซึ่งกรุณาให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการวิจัยครั้งนี้

ดร.มิลินทร์ สำเภาเงิน ผู้ซึ่งให้ความช่วยเหลืออย่างสำคัญ และด้วยอัธยาศัยที่ผู้วิจัยประทับใจเป็นอย่างยิ่งในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งใช้ระยะเวลายาวนานเป็นพิเศษ

อาจารย์สุริน สุพรรณรัตน์ และคุณเบญจวรรณ สุพรรณรัตน์ ผู้แนะนำส่งเสริม และหวังจะได้เห็นผู้วิจัยประสบความสำเร็จในการศึกษามาโดยตลอด

อาจารย์สุทิน สุขคง อาจารย์ชลทิตย์ เอี่ยมสำอางค์ ดร.มานพ ภาษิตวิไลธรรม และศิษย์นักศึกษาปริญญาโทสาขาประชากรศึกษา ซึ่งประกอบด้วย สุเทพ บุญช้อน สถิตย์ ผาณิมุศย์ ทัศนาพร ผาณิมุศย์ รังสรรค์ สิงหเลิศ สมคิด ไวยวรรณ อาหวัง ล่านุ้ย สมยศ โชคสถาพร สุจินดา ยืนนาน ชิตชัย สนั่นเสียง ธีรพล ว่องกิตติพงษ์ ทัศนีย์ คันศัก อุทิน จึงวิเศษพงศ์ สุดนต์ดิพย์ สร้อยสังวาลย์ และคุณชลิตา จึงวิเศษพงศ์ ได้มีส่วนอย่างสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนานให้สำเร็จลงอย่างมีประสิทธิภาพด้วยความอุตสาหะ และสนุกสนานร่าเริง

เจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบทในการวิจัยครั้งนี้ ผู้นำชุมชน และครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่างในการวิจัยที่ได้ให้ข้อมูล และน้ำใจแก่คณะของผู้วิจัยด้วยดีในทุกท้องที่

คณะกรรมการจัดสรรทุนของบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ที่ได้กรุณาคัดเลือกให้ผู้วิจัยได้รับพระราชทานทุนภูมิพล ซึ่งทำให้ผู้วิจัยมีความรู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าฯ และทุนของมูลนิธิฮาร์วาร์ด บิสิเนส สกูล ในการวิจัยครั้งนี้

คุณสุภาภรณ์ คำศิริ และคุณบุญส่ง บวรสวัสดิ์ ผู้ซึ่งช่วยเหลือด้านการพิมพ์และอัดสำเนาหลายครั้งหลายคราวจนสำเร็จเป็นฉบับสมบูรณ์

ท้ายที่สุดนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุภวัลย์ พลายน้อย ภรรยาของผู้วิจัย ที่ได้ช่วยเหลือและเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยในทุกวิถีทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับภาระเลี้ยงดู "ไอม" นวมัฐ พลายน้อย บุตรชายของเราไปเป็นส่วนใหญ่

หากปราศจากเสียซึ่งความช่วยเหลือจากบุคคลและหน่วยงานดังกล่าวมาข้างต้น การวิจัยครั้งนี้คงจะไม่สามารถสำเร็จลงได้ ผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณและขอขอบคุณด้วยความซาบซึ้งและระลึกถึงพระคุณไว้ ณ. ที่นี้

เนาวรัตน์ พลายน้อย

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	ที่มาและปัญหาของการวิจัย	1
	วัตถุประสงค์การวิจัย	35
	ปัญหาที่ต้องการทราบจากการวิจัย	35
	กรอบแนวความคิดในการวิจัย	36
	ขอบเขตของการวิจัย	39
	ข้อตกลงเบื้องต้นของการวิจัย	39
2	เอกสารและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	41
	ความหมายของการย้ายถิ่น	41
	ประเภทของการย้ายถิ่น	43
	การพิจารณาปรากฏการณ์ด้านการย้ายถิ่น	45
	หน่วยของการตัดสินใจในการย้ายถิ่น	46
	ทฤษฎีเกี่ยวกับการย้ายถิ่น	47
	ทฤษฎีการย้ายถิ่นของราเวนสไตน์	47
	ทฤษฎีการย้ายถิ่นของปีเตอร์เซนต์	49
	ทฤษฎีการย้ายถิ่นของลี	50
	ทฤษฎีการย้ายถิ่นในสังคมทวิลักษณ์	54
	ทฤษฎีแรงงานต้นเกิน	56
	ทฤษฎีความคาดหวังในรายได้	57
	ทฤษฎีการตัดสินใจย้ายถิ่นในระดับจุลภาค	60
	ทฤษฎีการพึ่งพา	62

บทที่ หน้า

สรุปปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นหรือไม่ย้ายถิ่นใน เชิงทฤษฎี 84
สถานการณ์การย้ายถิ่นในภาคตะวันออก เฉียง เหนือของประ เทศไทย 86
ปริมาณและประ เภทการย้ายถิ่น 86
ลักษณะงานที่ผู้ย้ายถิ่นทำ 88
ลักษณะของผู้ย้ายถิ่น 89
ทัศนคติต่อการย้ายถิ่นของประชากรภาคตะวันออก เฉียง เหนือ 74
ผลสืบ เนื่องจากการย้ายถิ่นของประชากรภาคตะวันออก เฉียง เหนือ 75
สา เหตุการย้ายถิ่นของประชากรในภาคตะวันออก เฉียง เหนือ 82
ตัวแปรในการวิจัย : ความสำคัญและผลการวิจัยที่ เกี่ยวข้อง 82
ยุทธวิธีในการพัฒนาชนบท 83
ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำดูนจังหวัดสกลนคร 86
ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดย เน้นการพัฒนาจิตใจในโครงการ
หมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจังหลัด เลย 87
ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ 89
ตัวแปรด้าน เศรษฐกิจ 100
ระยะ เวลาที่มีงานทำในรอบปี 100
ฐานะ เศรษฐกิจของครัว เรือน 105
ปริมาณผลผลิตข้าวในแต่ละปี 108
ตัวแปรด้านสังคม 111
การมีผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น 111
ตัวแปรด้านประชากร 114
จำนวนสมาชิกในครัว เรือน 114
ตัวแปรด้านจิตวิทยา 117

บทที่		หน้า
	ความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน	117
	ความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น	119
	สมมติฐานของการวิจัย	122
3	วิธีการวิจัย	124
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	124
	การเก็บรวบรวมข้อมูล	127
	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	130
	นิยามปฏิบัติการของตัวแปร	136
	การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้	140
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	142
	สภาพทั่วไปเกี่ยวกับหมู่บ้านและครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่ทำการวิจัย	143
	สภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น และสภาพการย้ายถิ่นในหมู่บ้านที่ดำเนินการพัฒนาด้วยยุทธวิธีแตกต่างกัน 3 ยุทธวิธี ในช่วง 4 ปีเพาะปลูก	146
	ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านการย้ายถิ่นกับตัวแปรด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น และความสัมพันธ์พหุคูณระหว่างตัวแปรด้านการย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปรด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนในแต่ละกลุ่มหมู่บ้าน	180
	อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่มีต่อการย้ายถิ่น	208

บทที่ หน้า

อิทธิพลขององค์ประกอบด้านยุทธวิธีการพัฒนาและกลุ่มตัวแปรด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม และจิตวิทยาที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่น 287

อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่มีต่อการย้ายถิ่นตลอดช่วง 4 ปีเพาะปลูก (พ.ศ. 2524-2527) 290

อิทธิพลในแต่ละช่วงปี (Year - Specific Effect) ของยุทธวิธีการพัฒนาและปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร จิตวิทยา และปริมาณการย้ายถิ่นในปีก่อนหน้าที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่น 321

สภาพการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธีในช่วง 4 ปีเพาะปลูก 328

ความเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบทในการวิจัย 330

6 บทย่อ สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ 347

บทย่อ 347

วัตถุประสงค์ของการวิจัย 349

วิธีดำเนินการวิจัย 349

การวิเคราะห์ข้อมูล 350

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย 352

ข้อเสนอแนะ 372

บรรณานุกรม 376

ภาคผนวก 403

ภาคผนวก ก. 404

ภาคผนวก ข. 457

ภาคผนวก ค. 468

บทคัดย่อ 520

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปริมาณผลผลิตข้าวของครัวเรือน และค่าสถิติในการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา	152
2	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น และค่าสถิติในการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา	156
3	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือนและค่าสถิติในการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา	163
4	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นและค่าสถิติในการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา	165
5	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของจำนวนผู้ย้ายถิ่นและค่าสถิติในการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา	168
6	จำนวนผู้ย้ายถิ่นไปหางานทำ จำแนกตามประเภทการย้าย ปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนาตามความเห็นของผู้นำชุมชน	170

ตาราง หน้า

7 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของจำนวนครัวเรือนในการย้ายถิ่น และค่าสถิติในการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา 171

8 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแต่ละคู่ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ จำแนกตามปีเพาะปลูก 181

10 สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างจำนวนผู้ย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปรด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ จำแนกตามปีเพาะปลูก 185

11 สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปรด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ จำแนกตามปีเพาะปลูก 188

12 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแต่ละคู่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบท โดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ 190

13 สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างจำนวนผู้ย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปรด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ จำแนกตามปีเพาะปลูก 194

ตาราง หน้า

14 สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปรด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ จำแนกตามปีเพาะปลูก 190

15 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแต่ละคู่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ จำแนกตามปีเพาะปลูก 198

16 สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างจำนวนผู้ย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปรด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติ จำแนกตามปีเพาะปลูก 202

17 สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปรด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติ จำแนกตามปีเพาะปลูก 204

18 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน จากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 211

19 ค่าอิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 214

20 ค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 215

21 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน จากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 218

ตาราง หน้า

22 ค่าอิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 221

23 ค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 222

24 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน จากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 225

25 ค่าอิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 227

26 ค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 228

27 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน จากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 231

28 ค่าอิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 234

29 ค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 235

30 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน จากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 238

31 ค่าอิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 242

ตาราง หน้า

32 ค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 .. 243

33 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน จากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 245

34 ค่าอิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 248

35 ค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 249

36 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน จากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 252

37 ค่าอิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 255

38 ค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 .. 256

39 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน จากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 259

40 อิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 261

41 ค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 .. 262

ตาราง หน้า

42 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน จากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 266

43 อิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 268

44 ค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 269

45 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน จากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 271

46 อิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 273

47 ค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 274

48 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน จากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติของรัฐ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 276

49 อิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 278

50 ค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 279

51 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน จากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติของรัฐ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 281

ตารางที่		หน้า
52	อิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติของรัฐ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527	283
53	ค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527	284
54	ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจของยุทธวิธีการพัฒนาและกลุ่มตัวแปรด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม และจิตวิทยากับปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526 และ 2527	288
55	ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ และปริมาณการย้ายถิ่นตลอดช่วง 4 ปีเพาะปลูก	292
56	ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานจากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่น	294
57	ค่าอิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่น	298
58	ค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่น	299
59	ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และปริมาณการย้ายถิ่นตลอดช่วง 4 ปีเพาะปลูก	302
60	ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานจากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่น	304
61	ค่าอิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่น	308
62	ค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่น	309

ตาราง หน้า

63 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ และปริมาณการย้ายถิ่นตลอดช่วง 4 ปี เพาะปลูก 312

64 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานจากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่น 314

65 ค่าอิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐไปยังปริมาณการย้ายถิ่น 318

66 ค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่น 319

67 อิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาและปัจจัยทาง เศรษฐกิจ สังคม ประชากร จิตวิทยา และปริมาณการย้ายถิ่นในแต่ละช่วงปีที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่น 322

68 ร้อยละของความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูกต่าง ๆ ที่อธิบายโดยข้อมูลด้านปัจจัยทาง เศรษฐกิจ สังคม ประชากร จิตวิทยา และปริมาณการย้ายถิ่นในปีก่อนหน้า 325

69 สภาพการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ จำแนกตามปีเพาะปลูก 328

70 สภาพการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ จำแนกตามปีเพาะปลูก 331

71 สภาพการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ จำแนกตามปีเพาะปลูก 334

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ หน้า

1 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปี เพาะปลูก พ.ศ. 2524 212

2 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปี เพาะปลูก พ.ศ. 2525 219

3 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปี เพาะปลูก พ.ศ. 2526 226

4 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปี เพาะปลูก พ.ศ. 2527 232

5 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปี เพาะปลูก พ.ศ. 2524 240

6 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปี เพาะปลูก พ.ศ. 2525 246

7 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปี เพาะปลูก พ.ศ. 2526 253

8 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปี เพาะปลูก พ.ศ. 2527 259

9 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปี เพาะปลูก พ.ศ. 2524 267

10 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปี เพาะปลูก พ.ศ. 2525 272

11 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปี เพาะปลูก พ.ศ. 2526 277

ภาพประกอบ หน้า

12 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 282

13 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526 และ 2527 296

14 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526 และ 2527 306

16 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526 และ 2527 316

บัญชีตาราง (ภาคผนวก ก)

ตาราง		หน้า
1	จำนวนครัวเรือนที่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา และจำแนกเป็นรายหมู่บ้าน	405
2	จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนา จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา	408
3	สภาพโครงสร้างของหมู่บ้าน จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา	408
4	เปรียบเทียบสภาพทั่วไปของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา	410
5	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำนวนวันว่างงานของครัวเรือน และค่าสถิติในการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา	412
6	จำนวนวันว่างงานของแรงงานต่อคนต่อปีตามความเห็นของผู้นำชุมชน จำแนกตามปีเพาะปลูก และยุทธวิธีการพัฒนา	412
7	รายได้ต่อวันที่ผู้ว่างงานพร้อมจะทำงาน จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา	413
8	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รายได้สุทธิของครัวเรือนและค่าสถิติในการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา	413
9	รายได้สุทธิของครัวเรือนตามความเห็นของผู้นำชุมชน จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา	414
10	รายได้หลักของครัวเรือนจากพืชและสัตว์ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา	414

ตาราง หน้า

11 ร้อยละของครัวเรือนที่มีรายได้รองจากแหล่งต่าง ๆ ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา 415

12 ร้อยละของครัวเรือนที่มีรายจ่ายในหมวดต่าง ๆ ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา 416

13 พิสัยและเปอร์เซนต์ไทล์ที่ 50 ของรายรับและรายจ่ายในช่วง 4 ปี เพาะปลูกของครัวเรือน จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา 417

14 ร้อยละของความคาดหมายรายได้สุทธิของครัวเรือนในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2528 เปรียบเทียบกับปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา 418

15 ร้อยละของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบต่าง ๆ จำแนกตามภาระหนี้สิน 418

16 ร้อยละของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบต่าง ๆ จำแนกตามสาเหตุการกู้เงิน 419

17 จำนวนเงินที่เป็นหนี้ จำแนกตามครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนา 419

18 ปริมาณผลผลิตข้าวที่เป็นกรรมสิทธิ์ตามความเห็นของผู้นำชุมชน จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา 420

19 สภาพการผลิตข้าวในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 จำแนกตามครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนา 421

20 สภาพการผลิตข้าวในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 จำแนกตามครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนา 422

21 สภาพการผลิตข้าวในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 จำแนกตามครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนา 423

22 สภาพการผลิตข้าวในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 จำแนกตามครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนา 424

ตาราง หน้า

23 วิธีแก้ปัญหาการผลิตข้าวได้ไม่พอบริโภคของครัวเรือน จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา 425

24 ความคาดหมายผลผลิตข้าวในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2528 ของครัวเรือน จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา 425

25 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น และค่าสถิติในการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา 426

26 ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูกต่าง ๆ ที่มีต่อการตัดสินใจย้ายถิ่น ของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาต่าง ๆ ตามความเห็นของผู้นำชุมชน 426

27 ความคาดหมายของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาต่าง ๆ ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2528 เกี่ยวกับการมีผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น .. 427

28 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและค่าสถิติในการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา 427

29 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนแต่ละปีเพาะปลูกในยุทธวิธีการพัฒนาต่าง ๆ ตามความเห็นของผู้นำชุมชน 428

30 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำนวนสมาชิกวัยแรงงาน จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา 428

31 จำนวนเด็กเกิดใหม่ จำแนกตามปีเพาะปลูก และยุทธวิธีการพัฒนา .. 428

32 จำนวนครัวเรือนที่คุมกำเนิด จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา 429

ตาราง หน้า

33 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของจำนวนบุตรที่คู่สมรสควรมี จำแนกตามความเห็นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบต่าง ๆ 430

34 ความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือนแต่ละปี เพาะปลูก ในยุทธวิธีการพัฒนาต่าง ๆ ตามความเห็นของผู้นำชุมชน 430

35 ความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นแต่ละปี เพาะปลูก ในยุทธวิธีการพัฒนาต่าง ๆ ตามความเห็นของผู้นำชุมชน 431

36 รายละเอียดของการย้ายถิ่นปี เพาะปลูกต่าง ๆ จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา 432

37 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ และปริมาณการย้ายถิ่นปี เพาะปลูก พ.ศ. 2524 446

38 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ และปริมาณการย้ายถิ่นปี เพาะปลูก พ.ศ. 2525 446

39 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ และปริมาณการย้ายถิ่นปี เพาะปลูก พ.ศ. 2526 447

40 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ และปริมาณการย้ายถิ่นปี เพาะปลูก พ.ศ. 2527 448

41 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และปริมาณการย้ายถิ่นปี เพาะปลูก พ.ศ. 2524 448

42 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และปริมาณการย้ายถิ่นปี เพาะปลูก พ.ศ. 2525 450

43 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และปริมาณการย้ายถิ่นปี เพาะปลูก พ.ศ. 2526 451

44 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และปริมาณการย้ายถิ่นปี เพาะปลูก พ.ศ. 2527 452

ตาราง หน้า

45 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ และปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 453

46 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ และปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 454

47 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ และปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 455

48 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ และปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 456

บัญชีภาพประกอบ (ภาคผนวก ข)

ภาพประกอบ หน้า

1 การเปลี่ยนแปลงจำนวนวันว่างงานในยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธี ในช่วง 4 ปีเพาะปลูก 458

2 การเปลี่ยนแปลงจำนวนรายได้สุทธิในยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธี ในช่วง 4 ปีเพาะปลูก 459

3 การเปลี่ยนแปลงจำนวนปริมาณผลผลิตข้าวในยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธี ในช่วง 4 ปีเพาะปลูก 460

4 จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธีในช่วง 4 ปีเพาะปลูก 461

5 ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธีในช่วง 4 ปีเพาะปลูก 462

6 การเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกในครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธีในช่วง 4 ปีเพาะปลูก 463

7 ความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธีในช่วง 4 ปีเพาะปลูก 464

8 ความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธีในช่วง 4 ปีเพาะปลูก 465

9 จำนวนผู้ย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธีในช่วง 4 ปีเพาะปลูก 466

10 จำนวนครั้งในการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธี ในช่วง 4 ปีเพาะปลูก 467

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและปัญหาการวิจัย

ปัญหาประชากรในประเทศด้อยพัฒนาที่นับว่ามีความสำคัญปัญหาหนึ่งในปัจจุบัน คือ ปัญหาการละทิ้งถิ่นฐานหรือการย้ายถิ่นของประชากรที่ยากจนเป็นจำนวนมากจากเขตชนบทเข้าไปหางานทำในเมืองและเขตเกษตรกรรมก้าวหน้าของประเทศ ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ ได้ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นหลายประการทั้งกับเขตชนบทที่มีผู้ย้ายถิ่นออกมาและกับเขตเมืองและเขตเกษตรกรรมก้าวหน้าที่มีผู้ย้ายถิ่นเข้าไป การย้ายถิ่นได้รับการยอมรับว่าเป็นปัญหาสำคัญของประเทศด้อยพัฒนาในปัจจุบันโดยทั่วไป (ESCAP. 1981 : 3-4 ; Population Information Program. 1983 : 1 ; เสนาะ อุนากูล 2526 : คำบรรยาย ; ILO. 1976 : 55-56 และ ESCAP. 1984 : 28) อีกทั้งเป็นที่ยอมรับร่วมกันว่ามีความจำเป็นที่ประเทศต่าง ๆ จะต้องหามาตรการแก้และป้องกันปัญหาจากการย้ายถิ่นนี้ (ESCAP. 1981 : 3 ; Oberai. 1980 : 8-9 และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2526 : 51-55)

ประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ประสบกับปัญหาการย้ายถิ่นของประชากรผู้ยากจนจากชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการย้ายถิ่นของประชากรจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือในช่วงเวลาประมาณเกือบสองทศวรรษที่ผ่านมา ประชากรในภาคนี้ได้ละทิ้งถิ่นฐานเข้าสู่ภาคกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเข้ามาหางานทำในกรุงเทพมหานคร และไปรับจ้างเป็นคนงานในเขตเกษตรกรรมก้าวหน้าเป็นอันมาก แม้การย้ายถิ่นในลักษณะดังกล่าวนี้เริ่มเกิดขึ้นมาประมาณสองทศวรรษแล้วแต่พบว่า ผู้ย้ายถิ่นได้ทวีจำนวนมากขึ้นในช่วงปีหลัง ๆ และยังพบว่าผู้ย้ายถิ่นได้เดินทางไปหางานทำในระยะทางที่ไกลมากขึ้น เช่น ไปเป็นคนงานกรีดยางและทำเหมืองแร่ในภาคใต้ นอกจากนี้ยังมีอีกเป็นจำนวนมากที่เสี่ยงโชคไปหา

งานทำในต่างประเทศ เช่น ในกลุ่มประเทศแถบตะวันออกกลาง เป็นต้น (Textor. 1956 : 23 ; Meinkoth. 1962 : 58 ; สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2517, 2518, 2519, 2520, 2524 และ 2525 ; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2525 : 18-70 และสถาบันไทยคดีศึกษา 2526 : 1-17) ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2493-2513 ซึ่งเป็นช่วงที่ถือว่ายังมีการย้ายถิ่นไม่มากนักนั้นประมาณได้ว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือสูญเสียประชากรโดยการย้ายถิ่นไปยังภาคอื่น ๆ ถึง 111,000 คน (Prasith-ratsint et al. 1981 : 63) ในระยะต่อมามีการย้ายถิ่นมากขึ้น พบว่า มีประชากรย้ายถิ่นออกจากภูมิภาคนี้ถึงปีละประมาณ 700,000-800,000 คน (สำนักนโยบายและแผนกรุงเทพมหานคร 2520 : คำนำ) ข้อสังเกตประการหนึ่งที่น่าสนใจก็คือ การย้ายถิ่นของประชากรจากภาคนี้เริ่มเพิ่มขึ้นอย่างมากมายติดต่อกันมาตั้งแต่ประเทศไทยประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจในการพัฒนาประเทศคือตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 เป็นต้นมา (เสน่ห์ จามริก 2524 : 16-18) การสำรวจข้อมูลครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งตอนบนและตอนล่างของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า แทบไม่มีหมู่บ้านใดเลยที่ไม่มีสมาชิกในครัวเรือนย้ายถิ่นออกไปหางานทำในท้องถิ่นอื่น (โยษิต ปั้นเปี่ยมรับฐ์ 2526 : 165-172) เหตุการณ์ที่พบเห็นได้ในหมู่บ้านของภาคนี้บ่อย ๆ ก็คือ การที่สมาชิกวัยแรงงานในครัวเรือนละทิ้งถิ่นฐานไปหางานทำที่อื่นปล่อยให้เด็กและคนชราอยู่กับบ้าน โดยที่เด็กเล็ก ๆ จะต้องเป็นภาระของคนชราในการเลี้ยงดู (กระจ่าง พันธุมนาวิน 2526 : 25; วิวัฒน์ชัย อัตถากร 2526 : 134 ; พรชัย บุษยาสกุล 2523 : 37-42 และ Findley et al. 1979 : 22) กล่าวได้ว่าสภาพการละทิ้งถิ่นฐานด้วยการย้ายถิ่นออกจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือนี้เป็นปัญหาที่ยังแก้ไม่ตกในช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมา (เสน่ห์ จามริก 2524 : 17) และนับได้ว่าเป็นปัญหาที่มีความสำคัญปัญหาหนึ่งของประเทศไทยในทศวรรษนี้ (อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ 2523 : 12-14 ; สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2526 : 8-12; เสนาะ ฐนากูล 2526 : คำบรรยาย และ Dockthaisong 1974 อ้างอิงมาจาก พิทยา บวรวัฒนา 2526 : 40)

ปรากฏการณ์การละทิ้งถิ่นฐานเพื่อไปหางานทำในท้องที่อื่นเป็นปริมาณมากในทุก ๆ ปีนั้นได้ก่อให้เกิดผลในทางลบแก่สังคมอยู่หลายประการ เป็นต้นว่า เป็นผลเสียต่อการพัฒนาท้องถิ่นที่มีผู้ย้ายถิ่นออกไป ทั้งนี้เพราะผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ครัวเรือนเลือกสรรให้ย้าย ซึ่งมักเป็นหนุ่มสาวที่เป็นกำลังแรงงานสำคัญของครัวเรือน เป็นผู้มีคุณลักษณะต่าง ๆ เป็นต้นว่ามีระดับการศึกษา ความคิดอ่าน ความกล้าเสี่ยง การยอมรับนวัตกรรม ความเป็นผู้นำ และความสามารถในฐานะผู้ผลิต ฯลฯ ดีกว่าสมาชิกอื่น ๆ ในครัวเรือนด้วยกัน รวมทั้งมีลักษณะโดยส่วนรวมดีกว่าบุคคลอื่นที่ไม่สามารถย้ายถิ่นได้ในแหล่งเดียวกันด้วย นักประชากรศาสตร์มักเรียกผู้ย้ายถิ่นดังกล่าวนี้ว่าเป็น "ผู้มีลักษณะเลือกสรรในทางบวก" (Positive selectivity) การที่บุคคลเหล่านี้ซึ่งถือได้ว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ถูกลงทุนและพัฒนาขึ้นในท้องถิ่นจำเป็นต้องละทิ้งถิ่นฐานไปหางานทำที่อื่นย่อมทำให้แหล่งต้นทางอ่อนแอ เพราะมีคุณภาพของประชากรต่ำลง ทำให้ขาดผู้นำในการพัฒนาชนบทที่สำคัญไป และต้องใช้เวลานานกว่าจะสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพขึ้นทดแทนได้ อันเป็นผลเสียต่อการพัฒนาชนบทโดยส่วนรวม ขณะที่ปลายทางซึ่งมักเป็นถิ่นที่เจริญอยู่แล้วกลับได้รับทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพของชนบทมาเป็นแรงงานราคาถูก โดยที่มิต้องลงทุนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นแต่อย่างใด ปัญหาดังกล่าวนี้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วและกำลังเกิดขึ้นในประเทศไทยและประเทศด้อยพัฒนาอื่น ๆ อีกหลายประเทศ (เพ็ญพร ธีรสวัสดิ์ 2521 : 424-426 ; เทียนฉาย กีระนันทน์ 2526 : 267 ; สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2519 : 673 ; Fuller et al. 1983 : 202-203 ; Fu-Chen Lo. et.al แปลโดย มารศรี ยกเค้ง 2521 : 12-13 ; Institute for Population Studies. 1975 : 4 ; ILO. 1981 : 49 ; Prasith-rathsint et.al. 1981 : 71 ; Goldstein & Goldstein. 1981 : 67 ; Laquian. 1983 : 7-8 และ Byerlee. 1974 อ้างอิงมาจาก Simmons et.al 1977 : 35)

นอกจากผลเสียของการย้ายถิ่นต่อแหล่งต้นทางในแง่ของการพัฒนาท้องถิ่นดังกล่าวแล้ว การย้ายถิ่นยังมีผลเสียกับแหล่งต้นทางในลักษณะอื่น ๆ อีกเช่น ทำให้รัฐนำทรัพยากร

ส่วนหนึ่งที่ควรจะนำไปพัฒนาชนบทไปพัฒนาหรือแก้ปัญหาในพื้นที่ที่มีผู้ย้ายถิ่นย้ายเข้าไปมาก ๆ แทน (วิศิษฐ ประจวบเหมาะ 2521 : 114) ในแง่ผลิตภาพทางการเกษตรพบว่า จะมีผลิตภาพลดลงทั้งนี้เพราะขาดกำลังแรงงานที่สำคัญไป และในกรณีที่ผู้ย้ายถิ่นสามารถส่งเงินกลับมายังครัวเรือนในชนบทได้ก็พบว่า ได้มีส่วนทำให้ครัวเรือนในชนบทพัฒนาดำรงชีวิตอยู่ด้วยเงินที่ผู้ย้ายถิ่นส่งกลับมา ทำให้ทำการเกษตรน้อยลง ผลิตภาพโดยส่วนรวมของประเทศจึงตกต่ำลงไปด้วย ภาวะเช่นนี้ทำให้เกิดภาวะการพึ่งพา ผลจากการย้ายถิ่นมากขึ้นขณะที่ลดความสำคัญของการพัฒนาการผลิตในไร่นาลงไป (Fuller, et.al 1983 : 11-17 และ ILO. 1981 : 2, 47-50) ในด้านผลทางจิตใจนั้น พบว่า การย้ายถิ่นก่อให้เกิดผลเสียทางจิตใจ (Psychological effect) เนื่องจากการที่สมาชิกในครัวเรือนต้องแยกกันอยู่ สามีต้องแยกจากภรรยา บิดาต้องแยกกับบุตร ทำให้ไม่สามารถให้การอบรมเลี้ยงดูได้เต็มที่ต้องรอนแรมไปทางาน รวมทั้งเกิดปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัวอีกมาก (วิวัฒน์ชัย อัตถากร 2526 : 134 ; โยษิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร 2526 : 150 และ Gilbert & Gugler 1982 : 62)

หากพิจารณาจากแหล่งปลายทางที่ผู้ย้ายถิ่นย้ายไปแสวงหางานทำโดยเฉพาะในเมืองใหญ่เช่นกรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้ย้ายถิ่นเป็นประชากรกลุ่มสำคัญที่สุดกลุ่มหนึ่งที่มีส่วนทำให้เกิดปัญหาความแออัดทั้งในแง่ที่อยู่อาศัย การจราจรติดขัด การเกิดขึ้นและคงอยู่ของชุมชนแออัดหรือสลัม การบุกรุกที่สาธารณะ การอยู่อาศัยในที่ไม่สมควร เช่น เชิงสะพาน สถานีขนส่ง สถานีรถไฟ ปัญหายาเสพติด สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ โสเภณี ปัญหาอาชญากรรมในเมือง และรวมทั้งปัญหาน้ำท่วม เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้จะหมดหรือทุเลาลงไปได้ยาก หากไม่มีการสะกัดกั้นการย้ายถิ่นจากชนบท (Talumassawat 1980 : 27 ; อคิน รพีพัฒน์ และคณะ 2525 : ๑-๑ ; Lopez & Nerney.1975 : 1 ; ILO. 1982 : 42 ; Mukherji 1975 : Preface ; Fu-Chen Lo et.al แปลโดย มารศรี ยกเด้ง 2525 : 3 และ ดุษฎี อังสุเมธางกูร 2527 : 34-37)

การพิจารณาในด้านงานที่ผู้ย้ายถิ่นสามารถหาทำได้ พบว่า งานส่วนใหญ่ที่ทำจะเป็นงานในภาคไม่เป็นทางการหรือในระบบว่าจ้างแรงงานนอกแบบ (Informal Sector) หรืองานที่เรียกกันว่า "เศรษฐกิจข้างถนน" (Street Economy) อันได้แก่ งานกรรมกรแบกหาม ก่อสร้าง กุลีลอกท่อ เร่ขายของ เก็บถุงพลาสติกขาย งานหาบเร่แผงลอย คนงานปั้มน้ำมัน เป็นคนรับใช้ตามบ้าน ร้านค้าตลาดใต้รุ่ง งานในโรงงานเล็ก ๆ ที่มีสภาพความเป็นอยู่ไม่ถูกสุขลักษณะ ซึ่งมักเป็นข่าวในแง่ของการถูกกักขัง ถูกบีบบังคับใช้แรงงานโดยไม่ถูกกฎหมายอยู่เสมอ บางครั้งผู้ย้ายถิ่นก็ต้องยอมทำงานที่สังคมรังเกียจ เช่นงานหญิงบริการบางประเภท เป็นต้น ลักษณะการทำงานในภาคไม่เป็นทางการทุกประเภทที่กล่าวมานี้เป็นงานที่กฎหมายแรงงานครอบคลุมไปไม่ถึงทำให้ค่าจ้างต่ำ งานหนักได้พักผ่อนน้อย แรงงานจะไม่มีอำนาจต่อรองใด ๆ งานเหล่านี้มีความไม่แน่นอนสูง จึงต้องประสบกับภาวะตกงาน ว่างงาน หรือเปลี่ยนงานใหม่บ่อย ๆ ผู้ย้ายถิ่นบางรายที่นำครอบครัวมาด้วยบ่อยครั้งที่พบว่า สามีภรรยาออกไปรับจ้างทำงานต้องปล่อยให้ลูก ๆ ดูแลกันเองท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมในสังคมเมือง บางรายต้องนำลูกออกไปในสถานที่ทำงานด้วย แต่ก็ต้องปล่อยลูก ๆ ให้เล่นอยู่ในบริเวณที่ทำงานนั้นโดยมิได้ดูแลมากนัก ลักษณะดังกล่าวนี้ปรากฏให้พบเห็นได้ทั่วไป โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ย้ายถิ่นที่มารับจ้างทำงานก่อสร้างแบกหามทั้งหลาย โดยสรุปกล่าวได้ว่า แม้ผู้ย้ายถิ่นจะสามารถหางานทำในเมืองได้ แต่ก็เป็นงานชนิดที่เรียกได้ว่างานที่คนเมืองไม่ทำแล้วหรือที่เรียกว่า "Marginalized Labour force" นั่นเอง (อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ 2522 : 5 ; Phongpaichit 1982 : 71-76 ; Gilbert & Gugler. 1982 : 58 ; Terwiel. 1979 : 67 ; Harrison. 1982 : 140 ; วุฒิเทพ อินทปัญญา 2525 : 5-10 ; สุนทรี โคมิน 2525 : 51 ; มาลี พฤกษ์หงศาวลี 2526 : 103-105 และ สุริยัย หวันแก้ว 2527 : 47)

ลักษณะการทำงานของผู้ย้ายถิ่นจากชนบทในรูปแบบดังกล่าวมานี้ค่อนข้างแตกต่างไปจากปรากฏการณ์การย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมืองของประชากรในประเทศที่พัฒนาแล้ว

ส่วนใหญ่ที่ผ่านมา ทั้งนี้เพราะผู้ย้ายถิ่นในประเทศเหล่านั้นมักจะย้ายเข้าเมืองและได้งานในโรงงานอุตสาหกรรม หรืองานในสาขาบริการ ลักษณะการย้ายถิ่นเกิดขึ้นเนื่องจากอุตสาหกรรมในเมืองพัฒนาขึ้น พร้อม ๆ กับการพัฒนาการเกษตรในชนบทโดยเทคโนโลยีต่าง ๆ ทำให้ใช้แรงงานเพื่อการผลิตในภาคเกษตรกรรมลดลง ขณะที่ผลิตภาพการเกษตรเพิ่มขึ้น แต่การย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมืองในประเทศด้อยพัฒนานั้นเกิดขึ้นในลักษณะตรงกันข้าม กล่าวคือเป็นกลไกแห่งการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในทางเลือกอันจำกัด การย้ายถิ่นเกิดขึ้นขณะที่ประเทศยังมิได้พัฒนาไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม และภาคเกษตรกรรมมิได้ก้าวหน้าขึ้นไปเพราะเทคโนโลยีทันสมัย เพียงแต่มีเมืองบางเมืองที่พัฒนามีความเป็นเมือง (Urbanization) สูงขึ้นและมีความเป็นเอกนคร (Primate city) มากขึ้นเช่นกรณีของกรุงเทพมหานคร เป็นต้น (Myrdal 1968 : White 1976 ; Amin 1974 ; Johns & Ward 1981 Citing Fuller et.al 1983 : 15 ; United Nations 1973 : 205-206 ; วุฒิเทพ อินทปัญญา 2525 : 3-5 และ นิพนธ์ เทพวัลย์ 2523 : 198-200) ในกรณีของประเทศไทยนั้นปรากฏข้อมูลเด่นชัดว่า อัตราการย้ายถิ่นเพิ่มขึ้นขณะที่อัตราการจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมลดลง (จีระ หงส์ลดารมย์ 2526 : 4 และ วุฒิเทพ อินทปัญญา 2525 : 3-6) แรงงานย้ายถิ่นส่วนใหญ่จึงต้องทำงานในระบบว่าจ้างแรงงานนอกแบบดังกล่าวมาแล้ว

ผลสืบเนื่องจากการย้ายถิ่นอีกประการหนึ่งที่ควรพิจารณาก็คือ เมื่อเกิดการย้ายถิ่นขึ้นแล้ว ผู้ย้ายถิ่นได้มีส่วนก่อให้เกิดสิ่งใดในแหล่งต้นทางอีกบ้าง ความสนใจส่วนใหญ่ที่ศึกษากันมักเป็นเชิงเศรษฐศาสตร์ที่พิจารณาว่าผู้ย้ายถิ่นสามารถทำงานและส่งเงินกลับไปสู่ชนบทได้ปริมาณมากน้อยเพียงใด ซึ่งพบว่าบางคนก็ส่งเงินกลับไปได้บางคนส่งไม่ได้ และบางคนกลับต้องอาศัยเงินจากครัวเรือนในชนบทมายังชีพ ขณะที่รองงานหรือตกงานอีกด้วย การศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่าร้อยละ 60 ของผู้ย้ายถิ่นไม่ได้ส่งเงินไปให้ครอบครัวเลยตลอดช่วงเวลาของการย้ายอีกร้อยละ 30 ส่งเงินไปให้ครอบครัวได้ครั้งละไม่เกิน 500 บาท (ไชยิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ 2526 :

99) ขณะที่การศึกษาของเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และอดิน รพีพัฒน์ พบว่า แม้การไปทำงานนอกท้องถิ่นจะได้รายได้ดีกว่าแต่หลังจากหักค่าใช้จ่ายซึ่งแพงกว่าในชนบท เช่น ค่ารถ ค่าอาหาร ค่าที่พักแล้วจะเหลือเงินกลับมาน้อยบางครั้งเหลือเพียง 100-200 บาท หากเจ็บป่วยขณะทำงานจะยิ่งเหลือเงินกลับมาน้อยบางครั้งไม่เหลือเลย (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และอดิน รพีพัฒน์ 2527 : 13) การศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ โดยการนำของ จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ และคณะศึกษาการย้ายถิ่นในจังหวัดขอนแก่น เมื่อปี 2522 พบว่า ผู้ย้ายถิ่นเห็นว่าการไปทำงานในท้องถิ่นอื่นจะพบกับปัญหาค่าครองชีพสูง รายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่าย ค่าจ้างแรงงานไม่แน่นอน และรายได้ไม่คุ้มค่าแรง (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 2522 : 37) ในทำนองเดียวกันเอกสารของธนาคารโลกประจำปี คศ. 1984 กล่าวถึงเรื่องประชากรกับการพัฒนาเฉพาะในส่วนของการย้ายถิ่นในประเทศด้อยพัฒนาต่าง ๆ ไว้ว่า ผู้ย้ายถิ่นส่งเงินกลับภูมิลำเนาได้น้อยมาก (World Development Report 1984 : 98) ซึ่งเป็นผลที่ตรงกันกับการศึกษาอีกหลายแหล่ง ๆ เช่น การศึกษาของ สุวรรณ บัวทวน และ Rempel & Lobdell เป็นต้น (สุวรรณ บัวทวน 2527 : 117 และ Rempel & Lobdell 1978. : 33)

นอกจากผลสืบเนื่องทางเศรษฐกิจซึ่งให้ผลไม่น่าพอใจนักดังกล่าวมาแล้ว สิ่งที่ควรพิจารณาอีกส่วนหนึ่งคือผลสืบเนื่องทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการย้ายถิ่น การที่ผู้ย้ายถิ่นได้มาพบกับสังคมสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมในการดำรงชีวิตแบบเมือง ได้ส่งผลอย่างไรต่อตนเองและแหล่งต้นทางบ้าง ผลในส่วนนี้พบว่าผู้ย้ายถิ่นจะมีสภาพเป็นคนสองวัฒนธรรม คือ มีทั้งวัฒนธรรมดั้งเดิมและรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาบางครั้งอาจเกิดภาวะตึงเครียดทางจิตมีโอกาสเป็นโรคเกี่ยวกับจิต ประสาท ได้ทั้งนี้เนื่องมาจากความไม่เข้าใจ และการแตกสลายทางวัฒนธรรม (Cultural Collision) (สนิท สมัครการ 2525 : 70-86 และ Bennett 1977 : 48) ผู้ย้ายถิ่นจากชนบทส่วนใหญ่จะไม่สามารถผสมกลมกลืนและบูรณาการตัวเองเข้ากับชีวิตในเขตเมือง อันเนื่องจากแบบแผนชีวิตที่แตกต่างกันระหว่างเมืองและชนบท (Chamratrithirong et.al 1979 : 87-92 ; สำนักงาน

คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 2522 : 37 ; หน่วยวิจัยสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย 2518 : 147-148 ; Abu - Lughod. 1961 ; Husian, 1956 ; Mayer. 1971 และ Simic, 1973 Citing Tirasawat. 1977 : 5)

แม้แต่การย้ายถิ่นไปรับจ้างทำงานในเขตเกษตรกรรมก้าวหน้า เช่น ในไร่อ้อย ไร่สับปะรดขนาดใหญ่ก็พบว่า ผู้ย้ายเป็นจำนวนไม่น้อยที่ไม่สามารถปรับตัวเองให้เข้ากับงานแบบเกษตรกรรมก้าวหน้า ซึ่งมีลักษณะงานที่แข่งกับเวลาและมีวิสระเสรีน้อยลง (สุริชัย หวันแก้ว 2524 : 87-90 และ ไพฑิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ และคณะ 2526 : 51)

ในกรณีของแหล่งต้นทางนั้นพบว่า ผู้ย้ายถิ่นที่กลับไปโดยเฉพาะหนุ่มสาวที่กลับไปจากเมืองมักนำเอาค่านิยมการบริโภคฟุ่มเฟือย (Conspicuous consumption) กลับไปด้วย เช่น มีความพอใจในการแต่งกายใช้เครื่องสำอาง ฟังเพลง ใช้ภาษา และมีรสนิยมแบบชาวเมือง ทั้ง ๆ ที่มีรายได้ต่ำไม่ยอมทำงานหนักในไร่นาเช่นที่เคยทำมาแต่เดิม ประสบการณ์และทักษะที่บุคคลเหล่านี้ได้รับไปจากในเมืองมักไม่เหมาะสมหรือสัมพันธ์กับความต้องการในชนบท บางคนติดยาเสพติดไปจากในเมือง มักชอบชักชวนให้มีการย้ายถิ่นออกมากขึ้น ค่าแรงที่ได้จากการย้ายถิ่นไปทำงานมักใช้หมดไปกับการบริโภคมากกว่าจะนำไปลงทุนทำการผลิตต่อไป (วิสิษฐ์ ประจวบเหมาะ 2521 : 44 ; คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2524 : 26-27 ; Klausner. 1972 Citing Fuller et,al 1973 : 16 ; Connell. 1981 : 230 ; World Development Report. 1984 : 98 ; Harrison. 1982 : 143 และ Simmons et.al 1977 : 24-25) สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นผลสืบเนื่องที่ถือได้ว่าเป็นผลเสียทางสังคมที่ควรพิจารณาควบคู่ไปกับผลในด้านอื่น ๆ ด้วย

แม้การย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมืองของประชากรในประเทศด้อยพัฒนาจะก่อให้เกิดผลในทางลบหลายประการต่อทั้งส่วนรวมและส่วนตัวของผู้ย้ายถิ่นดังกล่าวมาแล้วนั้น แต่ก็ปรากฏว่ายังคงมีการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมืองใหญ่และเขตเกษตรกรรมก้าวหน้าเพื่อหางานทำเป็นจำนวนมากอยู่ทุกปี ทั้งนี้เพราะการย้ายถิ่นเป็นทางออกที่เกือบจะเป็น

ทางเดียวเท่าที่ชาวชนบทผู้ยากจนจะพอทำได้ แม้รายได้จากการย้ายถิ่นจะไม่มากมาย แต่ก็เป็นรายได้ที่ผู้ย้ายถิ่นพอใจจะรับเมื่อเปรียบเทียบกับการที่ต้องทนอยู่กับความยากจนขั้นแค้นอย่างไม่มีความหวังและทางเลือกในชนบท การตัดสินใจย้ายเป็นไปด้วยกระบวนการของการเปรียบเทียบสถานการณ์ระหว่างชนบทกับที่อื่น ๆ และเห็นว่าในที่อื่น ๆ น่าจะมีโอกาสดีกว่าแม้จะต้องมีชีวิตแบบประชาชนชั้นสอง และแม้ว่าโอกาสแท้จริงที่หวังในที่อื่นอาจจะไม่เป็นจริงก็ตามการได้ย้ายถิ่นออกไปเสี่ยงก็ยังดีกว่าทนอยู่ในชนบทโดยไม่มีความหวังใด ๆ (Speare. 1971 and Todaro. 1969 Citing Goldstein. 1975 : 18-19 ; Prakash. 1983 : Preface ; Harrison. 1982 : 139-143; กมลลักษณ์ โตสกุล 2526 : 58 ; อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์ 2522 : ตาราง 8 ; เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และอดิน รพีพัฒน์ 2517 : 13 ; เสน่ห์ จามริก 2524 : 16-19 , และ เมธี ครองแก้ว และล้อชัย จุลาลัย 2523 : 19)

ในกรณีของเกษตรกรผู้ยากจนที่เสี่ยงโชคไปทำงานในต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตะวันออกกลางนั้น พบว่า ต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ มากมายเช่นกันนับตั้งแต่การถูกหลอกลวงจากนายหน้าจัดหางาน ปัญหาการกู้ยืมเงินเพื่อการลงทุนเดินทางและติดต่อจากสถาบันการเงินนอกแบบด้วยดอกเบี้ยราคาสูง ปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบรังแกข่มเหงจากนายจ้างชาวต่างประเทศ ปัญหาการไม่รู้และไม่สามารถปรับตัวกับวัฒนธรรมต่างชาติ ฯลฯ ซึ่งปัญหาเหล่านี้รัฐยังไม่สามารถดูแลคุ้มครองได้ทั่วถึงนอกจากนี้ยังมีปัญหาครอบครัว ปัญหาค่านิยม การบริโภคฟุ่มเฟือยที่เกิดขึ้นตามมา ซึ่งพบว่าแบบแผนการใช้จ่ายเงินส่วนใหญ่จะเป็นไปเพื่อการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยมากกว่านำเงินที่ได้มาใช้เพื่อการลงทุนหรือเพื่อการผลิตโดยตรง (นิพนธ์ พัวพงศกร 2525 : 45-61 ; สุมาลี ปิตยานนท์ 2525 : 16-18 และ พีรเทพ รุ่งชีวิน และสุชาย ปิยภัณฑ์ 2525 : 28-38)

สำหรับคำตอบต่อคำถามที่ว่าสิ่งใดเป็นสาเหตุที่ทำให้ชาวชนบทต้องย้ายถิ่นออกเป็นจำนวนมากนั้น ได้มีการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ทั้งในประเทศไทยและประเทศด้อยพัฒนาอื่น ๆ เป็นจำนวนไม่น้อยและได้ข้อสรุปว่า แรงผลักดันจากต้นทางเป็นสาเหตุอันสำคัญ

ซึ่งได้แก่ สาเหตุด้านความยากจน การไม่มีงานทำ จำนวนวันที่ทำงานได้ในรอบปีต่ำ การมีอาหารไม่พอบริโภค โดยเฉพาะข้าวอันเนื่องมาจากผลผลิตต่ำ การมีครอบครัวขนาดใหญ่ ความผันผวนของพื้นที่ต้นทาง มาตรฐานความเป็นอยู่ที่ตกต่ำและความคาดหวังว่าจะแก้ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ได้ด้วยการย้ายถิ่น (อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ 2522 : ตาราง 5 ; Pryor. 1975 : 6 ; Krusuansombat. 1982 : 2-5 ; Meinkoth. 1962 : 48 ; Gilbert & Gugler. 1982 : 50 ; United Nations. 1973 : 205 และรัชนีกร เศรษโฐ และคณะ 2523 : 70-71) นอกจากสาเหตุอันจำเป็นที่ก่อให้เกิดการย้ายถิ่นดังกล่าวนั้นแล้ว ยังมีสาเหตุประกอบที่สำคัญที่ช่วยให้เกิดการย้ายถิ่นอีก คือ การมีผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นและความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกเหล่านั้นอันได้แก่ การมีญาติ หรือเพื่อนบ้านที่ย้ายถิ่นไปก่อนแล้วชักชวนหรือให้ความพึ่งพิง ให้ความสะดวกในการย้ายตามไป ตลอดจนการมีนายหน้าหางานมาติดต่อ (ชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์ และประภาเพ็ญ สุวรรณ 2521 : 112 ; พีรสิทธิ์ คำนวณศิลป์ และคณะ 2526 : 45 ; World Bank Staff Working Paper. 1975 : 2 และ Jondan & Munda. 1976 : 8) รวมทั้งการรับรู้หรือคาดหวังว่าการย้ายถิ่นจะทำให้มีโอกาสที่ดีกว่าการทนอยู่ในชนบท (Findley et.al 1979 : 2,3,21 ; สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2519 : 678 ; ภาวดี ทองอุไทย 2525 : 29 ; Dejong & Gardners. 1981 : 92-115 และ Mukherji. 1975 : 1) สาเหตุต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้นับได้ว่าเป็นสาเหตุหลักแห่งการย้ายถิ่นที่พบในการวิจัยทุกเรื่อง นับได้ว่าเป็นเงื่อนไขหลักที่เพียงพอ (Sufficient conditions) และจำเป็น (necessary conditions) ของการย้ายถิ่นในประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลาย ส่วนสาเหตุแห่งการเบื่อชีวิตในชนบท ความต้องการชื่นชมกับชีวิตในเขตเมืองและสาเหตุที่เป็นแรงดึงดูดจากเมืองนั้นพบว่า มีน้อยมาก (Prakash. 1983 : Preface ; Staff DELSILIFE n,d : 1-3 ; Gilbert & Gugler, 1982 : 54 ; ทองโรจน์ อ่อนจันทร์ 2526 : 58 ; อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์ 2526 : 2 และ รัชนีกร เศรษโฐ 2523 : 70) การวิจัยเกี่ยวกับประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ของไทยหลายเรื่องที่ชี้ให้เห็นว่าประชากรภาคนี้เป็นผู้รักถิ่นฐานหากไม่จำเป็นจะไม่ย้ายถิ่นไปอยู่ที่อื่น (ไชยยงค์ มงคลกิจงาม 2525 : 48 ; สมชัย รักวิจิตร อ้างจาก พิชญ์ สมพอง 2522 : 93-96 ; สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 2522 : 37 และ ณัฐไชย ตันติสุข 2525 : 17) การวิจัยของโฆษิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร พบว่าประชากรภาคนี้พอใจจะอยู่กับบ้านมากกว่าถ้าเพียงแต่มีข้าวกินตลอดปี (โฆษิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร 2526 : 152) ดังนั้นการย้ายถิ่นเป็นจำนวนมากที่เกิดขึ้นจึงเกิดจากแรงบีบคั้นจากแหล่งต้นทางอย่างแท้จริง ซึ่งก็ตรงกับทฤษฎีการย้ายถิ่นที่อธิบายปรากฏการณ์การย้ายถิ่นในประเทศด้อยพัฒนาหลาย ๆ ทฤษฎีที่กล่าวว่า ปัจจัยผลักดันจากต้นทางมีความสำคัญมากกว่าปัจจัยดึงดูดจากปลายทาง (Todaro. 1976 : 18)

แต่หากพิจารณาถึงสาเหตุว่าเหตุใดจึงมีปัจจัยผลักดันต่าง ๆ ที่ต้นทาง สิ่งใดเป็นตัวกำหนดให้เกิดปัจจัยผลักดันเหล่านั้น จนมีผลทำให้ฐานะเศรษฐกิจสังคมของประชากรตกต่ำ ผลิตผลทางการเกษตรไม่พอเพียง จำนวนเวลาที่สามารถทำงานได้ในช่วงปีมีน้อย ประชาชนไม่สามารถดำรงชีพอยู่ได้ในพื้นที่จนต้องหาทางออกโดยการอพยพย้ายถิ่นก็จะพบว่านอกจากสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่ซึ่งเป็นสิ่งที่แก้ไขได้แล้วนั้นพบว่า แท้จริงแล้วการย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความด้อยพัฒนาของชนบทนั่นเอง (นิพนธ์ พัวพงศกร 2527 : 1 ; Roberts. 1982 : 1 ; Oberai. 1980 : 3 และ Harrison. 1982 : 139-143)

สภาพความด้อยพัฒนาของชนบทนั้น แสดงให้เห็นได้ด้วยปัจจัยบ่งชี้หลาย ๆ ประการทั้งปัจจัยที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม แต่สำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการย้ายถิ่นนั้น ได้แก่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และปัจจัยทางจิตวิทยา สำหรับปัจจัยทางเศรษฐกิจนั้นพบว่า การย้ายถิ่นจะเกิดขึ้นในภาวะที่มีเศรษฐกิจตกต่ำ ซึ่งจะมีดัชนีหลายประการบ่งชี้ เช่น การมีงานทำไม่ตลอดปี การมีผลผลิตตกต่ำ และการมีรายได้ต่ำ เป็นต้น (ESCAP 1981 : 27 ; Pryor. 1975 : 9 และ Population Information Program 1983 : 254) ในทางสังคม การย้ายถิ่น

เกิดขึ้นด้วยแรงผลักดันจากต้นทางเมื่อมีตัวอย่างการย้ายถิ่นเกิดขึ้นจะเกิดการชักนำให้มีการย้ายตามกันไปมากขึ้น (Induced migration) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการชักนำของเพื่อนและญาติ (ESCAP 1981 : 26 และ Findley et.al 1979 : 31) สำหรับปัจจัยทางประชากร การย้ายถิ่นจะเกิดขึ้นจากครัวเรือนที่มีขนาดใหญ่ มีสมาชิกในครัวเรือนหลายคน (International Bank 1984 : 51-52 และ Harbison. 1980 : 225-251) และสำหรับปัจจัยทางจิตวิทยาการย้ายถิ่นจะเกิดขึ้นในภาวะที่สมาชิกในครัวเรือนไม่พึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ที่เป็นอยู่ขณะนั้น และมีความคาดหวังว่าการย้ายถิ่นจะช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ (Population Information Program 1983 : 255 และ ESCAP 1982 : 2-5)

การแก้ปัญหาสภาพความด้อยพัฒนาในชนบทโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่เป็นปัจจัยผลักดันประชากรให้ย้ายถิ่น จึงต้องมุ่งแก้ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เป็นปัญหาดังกล่าวมาแล้วนั้นให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งจะต้องอาศัยยุทธวิธีการพัฒนาชนบทมาเป็นเครื่องมือดำเนินการ ปริมาณการย้ายถิ่นจะลดลงได้หรือไม่จึงขึ้นอยู่กับคุณภาพและความเหมาะสมของยุทธวิธีการพัฒนาที่นำมาใช้เป็นสำคัญ ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่ดีจะเป็นตัวกำหนดสภาพในชนบททำให้ชนบทมีสภาพความเป็นอยู่ดีขึ้นเกิดปัจจัยดึงดูด (Pull factors) ขึ้นในชนบท ทำให้ประชาชนไม่ต้องหาทางออกด้วยการย้ายถิ่นต่อไป แต่หากยุทธวิธีนั้นไม่ดีพออาจทำให้เกิดปัจจัยผลักดัน (Push factors) ขึ้นในชนบท ทำให้ประชาชนต้องย้ายถิ่นมากขึ้นอีกก็ได้ (Todaro 1976 : 1-3, Population information Program. 1983 : 255 ; สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2527 : 181-182 ; สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2526 : 48 และ วิทยากร เชียงกูล 2527 : 131) ยุทธวิธีการพัฒนาในชนบทจะเป็นตัวกำหนดที่สำคัญยิ่งต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวกับการย้ายถิ่นภายในพื้นที่ที่ยุทธวิธีการพัฒนานั้น ๆ ครอบคลุมอยู่สภาพต่าง ๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่เกิดขึ้น จากยุทธวิธีการพัฒนาแต่ละยุทธวิธีจะมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการกำหนดความคิดอ่านและพฤติกรรม

การย้ายถิ่นของมนุษย์ (Todaro. 1976 : 15 ; Nam & Gustavus. 1976 : 130; Berger & Piore. 1980 : 150-152 ; Inkeles & Smith. 1974 : 6-11 ; Chng n.d : 24 และ Dejong & Gordon 1981 : 13)

จากความสำคัญของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่มีต่อการย้ายถิ่นของประชากรดังกล่าวมาแล้วนั้น หากพิจารณาถึงยุทธวิธีการพัฒนาชนบทในช่วงเวลาที่ผ่านมา ซึ่งเป็นช่วงที่มีการย้ายถิ่นออกจากชนบทเป็นจำนวนมาก พบว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวการพัฒนาชนบทของไทยได้รับความสนใจค่อนข้างน้อย มักยึดถือกันว่าการพัฒนาชนบทเป็นเพียงส่วนที่เหลือจากการพัฒนาด้านอื่น ๆ และมีปัญหาการขาดความเข้าใจในปัญหาของชนบทอย่างแท้จริงอีกด้วย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสถาบันประชากรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2525 : 41 ; เปรม ติณสูลานนท์ 2525 : 1-16 และ โฆษิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ 2527 : 48-49)

ในอดีตยุทธวิธีการพัฒนาที่ดำเนินการในชนบท มักเน้นในพื้นที่ที่มีศักยภาพสูง เน้นเทคนิคการพัฒนาที่ใช้ทุนมาก ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาจึงเป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ สังคมดีอยู่แล้วเป็นส่วนใหญ่ในขณะที่ประชากรผู้ยากจนได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาน้อยและยิ่งยากจนลงไปอีกเมื่อเวลาผ่านไป (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2525 : 5-18 และ ชุวัณ วุฒิเมธี 2526 : 53-61) ทั้งนี้เป็นไปตามแนวทางการพัฒนาที่เน้นการสร้างความทันสมัย (modernization) และความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยมีความคาดหวังว่าเมื่อเศรษฐกิจเติบโตแล้วจะมีความเจริญความมั่งคั่งไหลซึม (trickle down) ไปสู่ประชาชนผู้ยากไร้ต่อไป แนวคิดดังกล่าวนี้ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าไม่เป็นจริงกับสถานการณ์ในประเทศด้อยพัฒนา เช่น ประเทศไทย (กฤช เพิ่มทันจิตต์ ; ปกรณ์ ปรียากร และ ไกวิทย์ กังสนันท์ 2527 : 12-13) นอกจากนี้การพัฒนาชนบทยังเป็นการพัฒนาที่สั่งการไปจากเบื้องบน ทำให้ไม่ตรงกับความต้องการและปัญหาพื้นฐานของประชาชนในชนบทอย่างแท้จริงประชาชนในชนบทมีส่วนร่วมในการพัฒนาน้อยมาก รวมทั้งการพัฒนามักเน้นการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน

(Infrastructure) เช่น ถนนไฟฟ้ามากกว่าพัฒนาสังคมและจิตใจของประชากร ซึ่งก่อให้เกิดความไม่สมดุลย์และความเหลื่อมล้ำในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนาเป็นอย่างยิ่ง (Komin. 1982 : preface 4 ; London อ้างจาก กฤช เพิ่มทันจิตต์ 2526 : 198 และ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง 2526 : 85) ในแง่ของการกำหนดยุทธวิธีในการพัฒนานั้นนอกจากประชาชนในชนบทไม่มีส่วนร่วมแล้วยังปรากฏว่าการกำหนดยุทธวิธีการพัฒนามักมิได้เป็นอิสระที่รัฐบาลจะจัดกระทำ หากแต่เป็นไปด้วยอิทธิพลของสิ่งกำหนดภายนอกหลาย ๆ แหล่งเป็นต้นว่า ธนาคารโลก และประเทศตะวันตก เป็นต้น โครงการทั้งหลายจึงมักเป็นโครงการทางเศรษฐกิจไม่ได้ให้ความสำคัญกับโครงการทางสังคมและการกระจายรายได้เท่าที่ควร (สนิท สมัครการ 2525 : 10, 117-137 ; กฤช เพิ่มทันจิตต์ 2527 : 12-21 ; รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ 2526 : 193-194 ; วิวัฒน์ชัย อัตถากร 2526 : 129-130 ; ประสงค์ เจริญสิน 2528 : 12-14 ; Bello et.al. 1982 : preface และ Rodney. 1972 : 313-314) ยุทธวิธีการพัฒนาที่ใช้เป็นหลักยุทธวิธีหนึ่งคือการกู้เงินต่างประเทศมาใช้ในโครงการทางด้านความมั่นคงและโครงการทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ซึ่งมักมีเงื่อนไขผูกมัดที่ให้ประโยชน์แก่ผู้ที่มีฐานะดีอยู่แล้วมากกว่าประชาชนผู้ยากจน รวมทั้งการขอรับความช่วยเหลือ ซึ่งเป็นยุทธวิธีที่ดำเนินมาช้านานแล้ว คาลเวล (Caldwell) ได้วิเคราะห์ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจที่สหรัฐอเมริกาให้กับไทยและมีความเห็นว่ารัฐบาลไทยจะยินดีรับความช่วยเหลือทุกอย่างตราบเท่าที่สิ่งนั้นให้เปล่า (Caldwell. 1977 : 388) ความช่วยเหลือและการกู้เงินมาพัฒนานี้มักให้ผลเสียต่อการพัฒนามากกว่าให้ผลดี โดยเฉพาะทำให้ประชาชนขาดความสามารถในการพัฒนาและช่วยเหลือตนเองเกิดภาวะการพึ่งพาอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง (dependency syndrome) และเสียเปรียบต่างชาติอยู่ตลอดเวลา (ประเวศ วะสี 2526 : 70-71 และ Bello et.al. 1982 : preface) เมื่อสิ้นสุดปี พ.ศ. 2526 นั้นประเทศไทยมีหนี้สินของประเทศอยู่ถึง 343,598 ล้านบาทคิดเฉลี่ยต่อหัวประชากรเท่ากับ 8,872 บาท ขณะที่รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรทั้งประเทศเพียง 8,640 บาทต่อปี หรือ 24 บาทต่อวันเท่านั้น (สยามรัฐ 20 มิถุนายน

2527 อ้างการให้สัมภาษณ์ของ มิยม ปุราคำ) ในแง่ของการอ้ายถิ่น พบว่า ยุทธวิธีการพัฒนาเช่นที่ทำมานั้นให้ผลต่อประชาชนในชนบทจริง ๆ น้อย ทำให้ยังมีคนยากจนอยู่เป็นจำนวนมากและกลุ่มคนเหล่านี้ก็จะหาทางออกด้วยการย้ายถิ่นไปหางานทำในแหล่งที่รัฐทุ่มเททรัพยากรเพื่อสนองยุทธวิธีการพัฒนาแบบเน้นการเจริญเติบโต ดังกล่าวมาแล้วนั้น ซึ่งก็ได้แก่การอพยพย้ายถิ่นเข้าไปในเมืองหรือแหล่งเกษตรก้าวหน้า หรือมิฉะนั้นก็จะบุกร้างถางพงไปในที่หวงห้าม เช่น ป่าสงวนซึ่งก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีกมาก

ยุทธวิธีการพัฒนาโดยยึดแนวคิดดังกล่าวมาแล้วนั้น โดยธรรมชาติของยุทธวิธีทำให้เน้นการพัฒนาเมืองและพื้นที่มีศักยภาพจะให้ผลตอบแทนสูงมากกว่าการพัฒนาชนบท ทรัพยากรต่าง ๆ ถูกทุ่มเทลงสู่เมือง และพื้นที่ก้าวหน้ามากพร้อมกันนี้ยังมีการดึงดูดทรัพยากรจากชนบทซึ่งอยู่ในฐานะเสียเปรียบอยู่แล้วเข้าสู่เมือง ทั้งในแง่ของทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติอยู่ตลอดเวลา ทำให้ชนบทขาดผู้นำท้องถิ่นในสาขาต่าง ๆ และขาดทรัพยากรที่จะพัฒนาตนเอง (อมร รักษาสัตย์ 2524 : 42) ในกรณีของธนาคาร พบว่า มีการดึงดูดเงินจากชนบทเข้าสู่เมืองมากกว่าจะปล่อยเงินจากเมืองไปสู่ชนบท ตัวอย่างเช่นในปี พ.ศ. 2523 มีการโอนเงินโดยระบบธนาคารจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้าสู่กรุงเทพถึง 19,965 ล้านบาท ในขณะที่ปีเดียวกันนั้นธนาคารพาณิชย์โอนเงินออกไปภาคนี้เพียง 2,456 ล้านบาทเท่านั้น (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และสมนึก ทับพันธุ์ 2526 : 10-12) นอกจากนี้เมื่อพิจารณาการพัฒนาทางด้านอื่น ๆ เช่น ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ฯลฯ จะพบลักษณะของความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองกับชนบทอยู่ในทุกกิจกรรมการพัฒนา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสถาบันประชากรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2525 : 58) ภาวะดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดช่องว่างและความแตกต่างทางเศรษฐกิจสังคมระหว่างเมืองและเขต พื้นที่ก้าวหน้ากับชนบทมากขึ้นทำให้เกิดการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมืองเป็นจำนวนมาก ดังที่ปรากฏอยู่ในประเทศไทยและประเทศด้อยพัฒนาที่ดำเนินยุทธวิธีการพัฒนาในลักษณะเช่นนี้โดยทั่วไป (เกริก เกียรติพิพัฒน์เสรีธรรม 2526 : 19-40 และ Demko & Fuchs. 1980 : 29) ผู้ย้ายถิ่น

เหล่านี้พิจารณาในอีกนัยหนึ่งก็คือผู้ที่ไม่ได้รับผลประโยชน์จากยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่ดำเนินการมานั่นเองในทางการเมืองพิจารณาได้ว่าผู้ย้ายถิ่นลักษณะนี้คือชาวชนบทผู้มาเรียกร้องสิทธิอันพึงมีพึงได้ของเขา และเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนปัญหาในชนบทที่มิได้รับการแก้ไขให้คลี่คลายเสียแต่ในชนบท รัฐบาลจึงจำเป็นต้องมาแก้ปัญหาของชาวชนบทนั้นในเมืองเป็นต้นว่าต้องหาที่อยู่อาศัย หางานให้ผู้ย้ายถิ่นทำ หาทางป้องกันอาชญากรรม ยาเสพติด และน้ำท่วม เป็นต้น ซึ่งนับว่าเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ซึ่งจะไม่ทำให้ปัญหาหมดไป (Impact. 1982 : 310-311 และ Harrison. 1982 : 139)

ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทของประเทศไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมานั้นกล่าวได้ว่าให้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจ (เปรม ติณสูลานนท์ 2525 : 1-16) ปัจจุบันยังมีชนบทที่ยังอยู่ในสภาพด้อยพัฒนา และมีประชาชนที่มีความยากจนในระดับสูงอยู่เป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอยู่ถึง 6 ล้านคนเศษ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 55 จากจำนวนประชากรผู้ยากจนของทั้งประเทศในปี พ.ศ. 2519 (โยชิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ 2526 : 12) สภาพความด้อยพัฒนาในภาคนี้ทำให้ประชากรต้องอพยพย้ายถิ่นไปหางานทำในภูมิภาคอื่นเป็นจำนวนมากติดต่อกันมา และพบว่า ปัจจุบันมีแนวโน้มการย้ายถิ่นจากชนบทภาคนี้เพิ่มขึ้นในอัตราสูงเรื่อย ๆ ในขณะที่ความสามารถในการรองรับแรงงานย้ายถิ่นมีอยู่จำกัดมาก (โยชิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ 2526 : 27-28, 126)

จากที่กล่าวมานั้นชี้ให้เห็นว่าการย้ายถิ่นของประชากรจากชนบทมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับความด้อยพัฒนาในชนบทและความด้อยพัฒนาในชนบทเป็นผลมาจากยุทธวิธีการพัฒนาชนบทนั่นคือพบว่า ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทในอดีตไม่ทำให้ชนบทพัฒนาไปเท่าที่ควรจึงทำให้มีการย้ายถิ่นออกจากชนบทเป็นอันมาก การจะแก้และป้องกันปัญหาการย้ายถิ่นจากชนบทจึงต้องพิจารณาที่ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทเป็นสำคัญ เราจะไม่สามารถควบคุมการย้ายถิ่นออกจากชนบทได้เลยหากไม่แก้ปัญหาที่สาเหตุและไม่มีการพัฒนาชนบทที่ถูกวิธี (Population information programe. 1983 : 266-267 ; Gilbert & Gugler. 1982 : 188 ; Fuller et.al 1983 : 2 ; Misra. 1981 : 213-

234 และอุทัย ตุลยเกษม (ผู้แปล) 2526 : 2) ทั้งนี้เพราะนอกจากยุทธวิธีในการพัฒนาชนบทจะเป็นตัวกำหนดสภาพเศรษฐกิจสังคมประชากรและจิตวิทยาที่สัมพันธ์กับการย้ายถิ่นของครัวเรือนแล้ว ยังมีความสัมพันธ์กับปัจจัยผลักดันทั้งหลายในชนบทกล่าวคือ อาจจะเป็นตัวลดหรือเพิ่มปัจจัยเหล่านี้ก็ได้ รวมทั้งยังเป็นตัวกำหนดให้เกิดหรือไม่เกิดความต้องการในการย้ายถิ่นออกอีกด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของยุทธวิธีในการพัฒนาชนบทแต่ละยุทธวิธีนั่นเอง (Findley. 1981 : 65 ; Gaude. 1976 : 55-75 ; Guerny & Horgan. 1977 : 1-18 และ Connell. 1976 : 7-9)

แม้จะเป็นที่ยอมรับกันว่ายุทธวิธีการพัฒนาชนบทมีความสำคัญต่อการย้ายถิ่น แต่ก็ยังไม่สามารถสรุปลงไปได้โดยแน่ชัดว่า ยุทธวิธีการพัฒนาแบบใดจะช่วยสะกัดกั้นการย้ายถิ่นในลักษณะที่กล่าวมาแล้วได้ ทั้งนี้เพราะปัญหาในชนบทนั้นแท้จริงแล้ว มีรากฐานมาจากสาเหตุหลาย ๆ สาเหตุ การมุ่งพัฒนาเพียงอย่างเดียว เช่น พัฒนาถนนเพื่ออำนวยความสะดวกในการคมนาคมหรือ พัฒนาเพียงการเกษตรหรือน้ำเพื่อการเกษตรจะไม่ทำให้แก้ปัญหาได้ทั้งหมด (วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ 2521 : 44 และไพฑิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ 2528 : 113-116) แนวความคิดเรื่องการพัฒนาชนบทในปัจจุบันได้ขยายตัวออกไปกว้างขวางกว่าในอดีตมาก กล่าวคือ การพัฒนาชนบทมิใช่เป็นแต่เพียงการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรเท่านั้น หากแต่จะต้องพิจารณาปัจจัยด้านสังคม เช่น การศึกษา การสาธารณสุข การมีผู้นำท้องถิ่น ปัญหาการขูดรีด ปัญหาสูญเสียกรรมสิทธิ์ในที่ดิน และปัญหาหนี้สินประกอบไปด้วย (Muntarbhorn. 2527 : 5-6 ; ไพฑิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ 2525 : 47 และณัฐพล ขันธไชย 2525 : 21-28) การพัฒนาชนบทปัจจุบันจึงเปลี่ยนแนวไปสู่การพัฒนาที่พิจารณาปัจจัยต่าง ๆ อย่างกว้างขวางมากขึ้นในกรณีของประเทศไทย พบว่า ตั้งแต่เริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 เป็นต้นมาได้มีการให้ความสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาชนบทมากขึ้นกว่าในอดีต ปัจจุบันมีหน่วยงานต่าง ๆ หลายหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชนมุ่งดำเนินงานในชนบทมากขึ้น แต่การดำเนินงานดังกล่าวนั้นต่างก็ยึดถือปรัชญาแนวคิดและความเชื่อรวมทั้งพิจารณา

ปัญหาในชนบทที่แตกต่างกันไป (นิพนธ์ พัวพงศกร 2527 : ๑) กล่าวได้ว่าปัจจุบันเรายังไม่สามารถสรุปให้แน่ชัดลงไปได้ว่า ยุทธวิธีใดเหมาะสมสำหรับการพัฒนาชนบทของไทย และเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับประเทศไทยที่ควรแสวงหายุทธวิธีในการพัฒนาชนบทที่เหมาะสม (ไพรัตน์ เตชะรินทร์ 2524 : 169-179 ; ยุวัฒน์ วุฒิเมธี 2526 : 33-37 และ วารสารทรัพยากรมนุษย์ 2526 : 56-59)

จากสภาพปัญหาด้านการย้ายถิ่นของประเทศไทยและจากการที่พบว่ายุทธวิธีการพัฒนามีความสัมพันธ์กับสภาพเศรษฐกิจสังคมประชากรและความต้องการในการย้ายถิ่น และจากการที่ปัจจุบันได้มีการให้ความสำคัญกับการพัฒนาชนบท โดยมีการดำเนินการพัฒนาชนบทด้วยยุทธวิธีต่าง ๆ กันมากขึ้น รวมทั้งจากการที่แนวโน้มการย้ายถิ่นจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ขณะที่ความสามารถในการรองรับผู้ย้ายถิ่นทั้งในเมืองและในเขตเกษตรก้าวหน้ามีอยู่จำกัด ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาว่า ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบใดที่มีผลทำให้สภาพเศรษฐกิจสังคมประชากรและจิตวิทยาของครัวเรือนดีขึ้น อันยังผลให้ประชากรมีความต้องการย้ายถิ่นและมีพฤติกรรมการย้ายถิ่นไปหางานทำลดลง โดยการวิจัยครั้งนี้จะเลือกศึกษายุทธวิธีการพัฒนาชนบท ๓ ยุทธวิธี ซึ่งเริ่มดำเนินการในระยะเวลาใกล้เคียงกัน แต่มีหลักการและแนวคิดในการพัฒนาที่แตกต่างกันมาเปรียบเทียบกัน โดยจะทำการเปรียบเทียบเป็นอนุกรมเวลา (Time Series) ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาที่ยอมรับกันว่ามีความเหมาะสมในการพิจารณาเรื่องการย้ายถิ่นและเรื่องผลกระทบของการพัฒนา (Simmons, Briquets and Laquian 1977 : 10-12 และ Dias and Wickramanayake. 1983 : 3) โดยการวิจัยนี้จะศึกษาตั้งแต่เริ่มดำเนินการพัฒนาจนถึงช่วงที่เข้าไปทำการวิจัย (พ.ศ. 2524-2528) รวมเป็นระยะเวลา ๔ ปี เพราะปลูกซึ่งนับเป็นช่วงเวลาที่พอเหมาะแก่การศึกษาย้อนหลังในเรื่องการย้ายถิ่น (Wilsborrow. 1981 : 32-33) และจะดำเนินการวิจัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นภาคที่มีปัญหาประชากรย้ายถิ่นออกไปหางานทำมากที่สุดในประเทศไทย โดยจะเลือกเอาพื้นที่ในเขตจังหวัดเลยและสกลนครเป็นพื้นที่ในการดำเนินการวิจัย

สำหรับยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธีที่จะนำมาพิจารณาในครั้งนี้ ได้แก่ ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบเน้นกิจกรรมพัฒนาแบบผสมผสานน้ำอูน จังหวัดสกลนคร (Integrated rural development strategy) ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจโครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง จังหวัดเลย และยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ (Laissez - Faire development strategy) ในเขตจังหวัดสกลนครและจังหวัดเลย

สำหรับรายละเอียดของยุทธวิธีการพัฒนาทั้ง 3 ยุทธวิธีนี้สามารถกล่าวได้โดยสังเขปดังนี้

<u>ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นกิจกรรมพัฒนาแบบผสมผสานน้ำอูน จังหวัดสกลนคร</u>

ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทในปัจจุบันได้เปลี่ยนแนวคิดไปจากอดีตเป็นอันมาก โดยในอดีตมักมีแนวคิดกันว่า การพัฒนาชนบทคือการพัฒนาการเกษตร มีความเชื่อว่าเมื่อพัฒนาการเกษตรแล้วความเป็นอยู่ของเกษตรกรจะดีขึ้นเอง ยุทธวิธีการพัฒนาจึงมุ่งสร้างโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ถนน ไฟฟ้า เขื่อน อันเป็นลักษณะการพัฒนาที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก แนวคิดด้านการพัฒนาชนบทด้วยการพัฒนาความสามารถในการผลิตทางการเกษตรโดยยึดเอากิจกรรมที่มุ่งเพิ่มรายได้ของเกษตรกรจากผลผลิตทางการเกษตรเป็นหลักนี้ พบว่า เมื่อดำเนินการไปแล้วไม่สามารถแก้ปัญหาของเกษตรกรได้อย่างแท้จริง เพราะจำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีทันสมัยประกอบไปด้วย เช่น ใช้พันธุ์พืชใหม่ ๆ ปุ๋ยสมัยใหม่ ยาปราบศัตรูพืช รวมทั้งต้องใช้เครื่องจักรทันสมัย (Mechanized agriculture) ในการผลิตแทนกำลังคน ตลอดจนต้องมีนโยบายด้านราคาผลผลิตของรัฐช่วยเหลือด้วย เกษตรกรรายเล็กจึงได้รับประโยชน์จากยุทธวิธีการพัฒนาชนบทเช่นนี้น้อย เพราะไม่มีทรัพยากรพอที่จะลงทุนสูง ๆ ได้ต้นทุนการผลิตต่อหน่วยของเกษตรกรรายเล็กในการพัฒนาการเกษตรเช่นนี้จะสูงจนไม่คุ้มทุนทำให้ต้องขายที่ดินไปเป็นลูกจ้างเกษตรกรรายใหญ่ ในบางครั้งจะต้องไปเช่าที่ดินผู้อื่นและแบ่งผลผลิตที่ได้ให้กับเจ้าของที่ดิน (Share - Croppers)

โดยสรุปวิธีการพัฒนาชนบทโดยการพัฒนาการเกษตรในรูปแบบดังกล่าวจะเป็นประโยชน์สำหรับเกษตรกรรายใหญ่ แต่จะเป็นประโยชน์น้อยสำหรับเกษตรกรรายเล็ก และพบว่าทำให้เกษตรกรรายเล็กต้องยากจนลงไปอีกทำให้เกิดการย้ายถิ่นมากขึ้น ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้รวมถึงเกษตรกรของประเทศไทยด้วย (Demko & Fuchs. 1980 : 34 ; ESCAP 1982 : 23 และ Findley. 1981 : 146-147)

เพื่อให้การพัฒนาชนบทมีผลประโยชน์ตกสู่เกษตรกรส่วนใหญ่อย่างแท้จริงจึงได้มีการพยายามปรับปรุงยุทธวิธีในการพัฒนาชนบทแนวใหม่ขึ้น โดยยุทธวิธีใหม่นี้มุ่งพัฒนาทั้งทางด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ การเกษตร การสาธารณสุข และการศึกษาในชนบท เป็นการพัฒนาครบทุกด้านต่างจากการพัฒนาในอดีต ซึ่งเน้นพัฒนาการเกษตรหรือพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก ยุทธวิธีการพัฒนาแนวใหม่นี้มักเรียกกันว่า การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน (Integrated Rural Development) ซึ่งเชื่อกันว่าจะเป็นยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่ดี (Komin. 1982 : 26 ; Talumasawat. 1980 : 54 ; ESCAP 1983 : 20-21 ; ยุวัฒน์ วุฒิเมธี 2526 : 34-53 และไพรัตน์ เตชะรินทร์ 2524 : 103-105) รวมทั้งเชื่อกันว่ายุทธวิธีพัฒนาชนบทแบบผสมผสานนี้จะสามารถสกัดกั้นการย้ายถิ่นออกจากชนบทได้ด้วย (Demko & Fuchs. 1980 : 34 ; Findley. 1981 : 151-166 ; ESCAP 1982 : 23-24 และ Goldstein. 1975 : 24)

การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานในการปฏิบัติจะจัดทำได้ 3 ลักษณะ คือ การพัฒนาแบบผสมผสานในลักษณะปกติ ซึ่งเป็นการกำหนดแผนหลักร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องว่าจะมีกิจกรรมอะไรบ้างในการพัฒนาชนบทและกำหนดภาระกิจความรับผิดชอบตามความถนัดของแต่ละหน่วยงานพร้อมกับจัดสรรงบประมาณให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ ได้ปฏิบัติภาระกิจของตนไปตามที่แผนได้กำหนดไว้ ลักษณะที่สองคือการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ (Comprehensive Development) เป็นการพัฒนาภายใต้สภาพแวดล้อมที่จำเป็น ทั้งทางการเมืองการปกครองที่ต้องขจัดความขัดแย้งให้สงบลงภายในเวลาอันสั้น ต้องการความรวดเร็วในการดำเนินการและมีระเบียบที่เข้มข้นแน่นอนมีอำนาจสั่งการ การตัดสินใจ

ที่เด็ดขาด เน้นการดำเนินการแบบการจัดการฝ่ายเดียวและควบคุมอย่างเด็ดขาด เช่น กรณีโครงการพัฒนานิคมสร้างตนเอง และโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเอง (อ.พ.ป.) เป็นต้น ลักษณะที่สามคือการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานแบบผนึกกิจกรรม (Packaged development) ซึ่งเป็นการดำเนินการพัฒนาภายใต้สภาพการณ์ที่ต้องการหารูปแบบเฉพาะเรื่องเพื่อหาข้อพิสูจน์ทดลองความเหมาะสมได้ประโยชน์คุ้มค่าต่อการพัฒนาในพื้นที่นั้น ๆ หรือกลุ่มคนนั้น ๆ เพื่อจะได้มีแบบอย่างไปใช้พัฒนาที่อื่น ๆ ที่มีสภาพคล้ายคลึงกัน การดำเนินงานต้องมีการวางแผนหลักร่วมกันโดยทุกหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (รู้ได้จากสภาพของพื้นที่กลุ่มประชากรเป้าหมายและข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องว่าควรจะมีหน่วยงานใดเข้ามาเกี่ยวข้อง) และมีการกำหนดว่ากิจกรรมใดเป็นความรับผิดชอบของหน่วยงานใดตามความถนัดและหน้าที่รับผิดชอบโดยมอบหมายให้เป็นการเด็ดขาดไป ส่วนการบริหารงานนั้นอยู่ภายใต้คณะกรรมการร่วมกัน การจัดตั้งงบประมาณจะตั้งไว้ที่หน่วยใดหน่วยหนึ่งที่มีภาระกิจหลักในการพัฒนานั้น และจะมีการแบ่งงบประมาณให้หน่วยปฏิบัติไปตามกิจกรรมและระยะเวลาของการดำเนินงาน โครงการพัฒนาในลักษณะนี้ที่ดำเนินการอยู่ เช่น โครงการหมู่บ้านสหกรณ์ เป็นต้น (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี 2527 : 2-3)

ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นกิจกรรมการพัฒนาแบบผสมผสานน้ำอูน จังหวัดสกลนคร เป็นการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานในลักษณะผนึกกิจกรรม (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี 2527 คำบรรยาย) เริ่มดำเนินการแบบเน้นกิจกรรมผสมผสานมาตั้งแต่เดือนตุลาคม 2524 มีหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าร่วมดำเนินการตามหน้าที่ของหน่วยงานนั้น ๆ คือ กรมชลประทาน กรมการพัฒนาชุมชน กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร กรมประมง กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมอนามัย และกรมปศุสัตว์ เขตพื้นที่ที่ครอบคลุมคือบางส่วนของอำเภอเมือง อำเภอพังโคน และอำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร รวมทั้งหมด 43 หมู่บ้าน เป็นพื้นที่ทั้งสิ้น 185,000 ไร่ ครอบคลุมประชากรทั้งหมด 12,500 ครัวเรือน กิจกรรมการพัฒนาแบบผสมผสานที่ดำเนินการคือการจัดสรรน้ำเพื่อการผลิต การเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิตทางการเกษตรทั้งทางด้านพืชและสัตว์ ส่งเสริมการมีงานทำการให้

161402

การศึกษา และฝึกอบรมด้านอาชีพ การสาธิต การจัดตั้งกลุ่มสนใจ การรวมกลุ่มประชาชน การศึกษาและการพัฒนาสุขภาพอนามัย (สำนักนายกรัฐมนตรี 2523 : 1-3)

การดำเนินงานในโครงการพัฒนาแบบผสมผสานน้ำอูน จังหวัดสกลนครนี้ งบประมาณส่วนหนึ่งได้รับความช่วยเหลือในรูปเงินกู้จากยูเสด (USAID) ความพยายามที่เป็นหลักประการหนึ่งของโครงการนี้คือการพยายามสร้างรูปแบบการดำเนินงานแบบผสมผสานให้เกิดขึ้นระหว่างหน่วยงานนับว่าเป็นโครงการพัฒนาโครงการแรกของประเทศไทยที่รวมหน่วยงานถึง 8 หน่วยด้วยกันมาทำงานร่วมกัน ซึ่งพบว่าหน่วยงานได้มีการประสานงานกันอย่างจริงจังอย่างที่ไม่เคยมีที่อื่นในประเทศทำได้มาก่อน ผู้ปฏิบัติงานทุกกรมที่เกี่ยวข้องจะอยู่ในพื้นที่พัฒนานี้ทั้งหมด มีศูนย์ร่วมที่ต้องมาประชุมปรึกษาวางแผนงานร่วมกันทุกสัปดาห์ (สำนักนายกรัฐมนตรี 2525 : 6 ; สัมภาษณ์ กมล ฉันทานุมัต 25 กันยายน 2526) ยุทธวิธีการพัฒนาดังกล่าวนี้ โดยหลักการแล้วน่าจะเป็นยุทธวิธีที่เหมาะกับการพัฒนาชนบท เพราะเป็นยุทธวิธีที่พัฒนาขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาหรือจุดอ่อนของการพัฒนาชนบทในอดีต โดยได้พยายามนำเอากิจกรรมการพัฒนาที่จำเป็นหลาย ๆ ประการเข้าสู่ชนบทมากกว่าที่จะนำเอาเพียงกิจกรรมด้านการพัฒนาการเกษตร หรือการพัฒนาเศรษฐกิจเพียงกิจกรรมเดียวเท่านั้น การดำเนินการลักษณะนี้มีความเชื่อมั่นว่ากิจกรรมการพัฒนาที่ผสมผสานเข้าสู่ชุมชนตามลำดับเวลาที่ได้กำหนดไว้แล้วเป็นอย่างดีจะสนองความต้องการและแก้ปัญหาของประชาชนในชนบทได้

<u>ยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจโครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจังหวัดเลย</u>

ยุทธวิธีการพัฒนายุทธวิธีนี้มีกำเนิดขึ้นในประเทศไทยเป็นการพยายามรื้อฟื้นเอาศาสนาชนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่มีมาแต่อดีตของไทยมาใช้ให้ไปมีอิทธิพลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในที่สุด ปัญหาหลักที่ต้องการจะแก้ของยุทธวิธีการพัฒนานี้มีที่มาเช่นเดียวกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานกล่าวคือ ต้องการจะแก้ปัญหาในชนบทที่การพัฒนาในรูปแบบเก่า ๆ ยังไม่อาจแก้ปัญหาได้ แต่ยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนา

จิตใจนี้พิจารณาปัญหาการพัฒนาชนบทแตกต่างออกไปจากยุทธวิธีการพัฒนาอื่น ๆ กล่าวคือ พิจารณาว่าเหตุที่การพัฒนาชนบทประสบกับความล้มเหลวในช่วงเวลาที่ผ่านมาเป็นเพราะมุ่งเน้นการพัฒนาด้านวัตถุและละเลยการพัฒนาด้านจิตใจ ทำให้คนตกเป็นทาสของวัตถุ ไม่สามารถพึ่งตัวเองได้ การพัฒนาเน้นการแสวงหาวัตถุมาสนองความต้องการประชาชนผู้ยากจน ไร้ความสามารถในการพัฒนาตนเอง ในระดับชาติแสดงออกด้วยการแสวงหาแหล่งเงินกู้อยู่ตลอดเวลา ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นในต่างประเทศมักส่งผลกระทบถึงประเทศไทยมากเกินความจำเป็น ทั้งนี้เนื่องจากการที่ต้องพึ่งพาต่างประเทศมากนั่นเอง แนวคิดด้านการให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตใจในกระบวนการพัฒนาชนบทนี้เป็นที่ยอมรับกันมากขึ้นในสังคมไทยปัจจุบันว่าจะเป็นยุทธวิธีที่ทำให้สภาพสังคมและเศรษฐกิจของประชากรดีขึ้น (เอกสารหมู่บ้านในฝันโครงการแผ่นดินทอง ม.ป.ป.) และสัมภาษณ์ ปชา ลาภานันท์ 10 กันยายน 2526) การพัฒนาชนบทด้วยวิธีนี้มีความเชื่อกันว่านอกจากจะทำให้สภาพจิตใจเศรษฐกิจและสังคมของประชากรดีขึ้นแล้ว จะช่วยลดการย้ายถิ่นออกจากชนบทของประชากรได้ด้วย (สัมภาษณ์ ปชา ลาภานันท์ 10 กันยายน 2526 และ Chng n.d : 17)

ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทในแบบนี้เน้นกิจกรรมการพัฒนาในหลาย ๆ ด้านคล้ายกับการพัฒนาแบบผสมผสาน แต่เป็นยุทธวิธีการพัฒนาที่มุ่งประยุกต์ใช้ศาสนาพุทธกับการพัฒนาชนบท มีความเชื่อพื้นฐานที่ว่า การพัฒนาเป็นเรื่องของเหตุและผล (อิทปัจจยตา) ต้องเข้าใจเหตุและผลแห่งความด้อยพัฒนาโดยเด่นชัดถือว่าการพัฒนาคนสำคัญกว่าการพัฒนาวัตถุหรือระบบโครงสร้างต่าง ๆ มียุทธวิธีในการพัฒนาที่จะจัดดำเนินการไปตามขั้นตอน คือ พัฒนาจิตใจ พัฒนาสังคม และพัฒนาเศรษฐกิจตามลำดับ ทั้งนี้เพราะพิจารณาเห็นว่าการเริ่มต้นทำการพัฒนาโดยเริ่มจากกิจกรรมทางวัตถุหรือเศรษฐกิจเช่นที่เคยเป็นมาในอดีตจะประสบความล้มเหลวจึงเน้นการพัฒนาตนเองพัฒนาครอบครัวให้ดีขึ้นก่อนแล้วจึงนำไปสู่การพัฒนาสังคมต่อไป นอกจากนี้ยังเน้นการพัฒนาจากภายในคือ พัฒนาจากสิ่งที่มีอยู่หรือจากตัวประชาชนเอง ไม่นิยมการระดมทุนทรัพยากรหรือความช่วยเหลือจากภายนอก แต่จะต้อง

พัฒนาโดยการพึ่งตนเอง หลักการในบางส่วนเทียบเคียงได้กับการพัฒนาแบบแซมา เอิล อุนดอง (Samuel Undong) ของเกาหลีใต้

เครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการพัฒนาจิตใจให้บุคคลหันมาร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาตนเอง ครอบครัวและชุมชนจะใช้วิธีการฝึกอบรมประชาชนในโครงการอย่างจริงจังเข้มข้น พฤติกรรมสำคัญประการหนึ่งที่ถูกสร้างให้เกิดขึ้นและต้องให้เป็นที่ยอมรับร่วมกันในหมู่ประชาชนก่อนคือ การละเว้นซึ่งอบายมุข เพราะยุทธวิธีนี้ถือว่าอบายมุขเช่นการดื่มเหล้า เล่นการพนัน เป็นศัตรูสำคัญต่อการพัฒนาจิตใจ หากอบายมุขยังคงมีอยู่การพัฒนาจะไร้ผล เพราะเปรียบเหมือนการตักน้ำใส่ตุ่มรั่ว กิจกรรมการพัฒนาต่อมาจะดำเนินการโดยใช้ทรัพยากรในพื้นที่ไม่พยายามนำแผนจากภายนอกเข้าไปใช้ ให้ประชาชนรู้ปัญหาและหาวิธีแก้ปัญหาของตนเองด้วยตนเองในแง่ของการย้ายถิ่นนั้น นอกจากจะดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ อันทำให้ความต้องการย้ายถิ่นลดลงแล้วจะใช้วิธีปลุกเร้าไม่ให้มีการย้ายถิ่น ให้รักและร่วมมือกันพัฒนาถิ่นฐานด้วยคำขวัญและสุภาษิตต่าง ๆ โครงการง่าย ๆ ที่จัดขึ้น เช่น "โครงการรั้วกินได้รั้วพูดได้" คือการทำรั้วโดยปลูกต้นไม้ที่ใช้เป็นอาหารได้ และที่รั้วบ้านจะมีคำขวัญปลุกใจให้พัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น

โครงการต่าง ๆ ที่ทำเป็นการพัฒนาแบบผสมผสานโดยใช้โครงสร้างและทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ พัฒนาจิตใจ โดยปลุกเร้า อุดมการณ์ ขยัน ประหยัด อดทน ซื่อสัตย์ในด้านเศรษฐกิจจัดให้มีการพัฒนาอาชีพหลักอาชีพรอง เช่นจัดการทำนาน้ำตมแผนใหม่ การปลูกพืชเศรษฐกิจ การปศุสัตว์ กิจกรรมด้านป่าไม้ ปรับปรุงบำรุงดิน กิจกรรมด้านธุรกิจการเกษตร กลุ่มอาชีพสหกรณ์หมู่บ้านในทางสังคมมีการฝึกอบรมสตรีเยาวชน ผู้นำท้องถิ่น รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมมีการช่วยเหลือกัน เช่น การลงแขกรู้คุณระลึกถึงผู้มีพระคุณ เป็นต้น ในทางสาธารณสุขมีการให้การศึกษาด้านอนามัยแม่และเด็กสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม ในทางการปกครองมีการเสริมสร้างพลังมวลชนต่าง ๆ กำจัดอบายมุขไม่ให้มีหรือเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ตั้งเวรยามรักษาหมู่บ้าน ตลอดจนมีการประชุมราษฎรเพื่อความเข้าใจทางการเมืองและทิศทางนโยบายของรัฐทุก ๆ เดือน

ยุทธวิธีการพัฒนาแบบนี้เริ่มต้นครั้งแรกที่ อ.เมือง จังหวัดเลย ในเดือนมิถุนายน 2524 ครอบคลุมพื้นที่ทั้งสิ้นในเขตอำเภอนี้รวม 54 หมู่บ้าน (สัมภาษณ์ ปชา ลาภานันท์ 10 กันยายน 2526)

ได้มีผู้เห็นด้วยกับยุทธวิธีการพัฒนาแบบนี้และได้นำยุทธวิธีนี้ไปใช้ในหลาย ๆ พื้นที่ เช่น สุพรรณบุรี นครนายก สุโขทัย ในกรณีของ จ.สุโขทัย พบว่า หลังจากนำยุทธวิธีนี้เข้าไปแล้วอาชญากรรมที่เคยเกิดขึ้นเป็นประจำเกิดขึ้นน้อยมาก (อาษา เมฆสวรรค์ : คำบรรยาย 20 เมษายน 2527) ได้มีการกล่าวถึงยุทธวิธีการพัฒนาแบบนี้มากขึ้นในปัจจุบัน ตลอดจนมีผู้สนใจไปดูงานโครงการนี้กันไม่น้อยทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ (Princess Galyani Vadhana. 1983 : 15) และรัฐบาลได้มีแผนที่จะพัฒนาหมู่บ้านอื่น ๆ ให้มีลักษณะเดียวกับหมู่บ้านนี้ให้ได้จำนวนถึง 25,000 หมู่บ้าน ในวาระที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระชนมายุครบ 5 รอบ ปัจจุบันได้จัดทำภาพยนตร์เกี่ยวกับหมู่บ้านนี้ออกเผยแพร่แล้ว (ศูนย์ประสานงานการพัฒนาสังคม 2527 : 2 และกรมประชาสัมพันธ์ 6 กันยายน 2527) กิจกรรมบางประการที่จัดทำขึ้นในยุทธวิธีการพัฒนานี้ได้เป็นที่ยอมรับในหน่วยงานอื่น ๆ เช่น ในวงการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และวิทยาลัยครูหลายแห่งได้นำเอากิจกรรม "วันน้ำทิพย์" มาประยุกต์ใช้เพื่อให้ผู้เรียนระลึกถึงผู้มีพระคุณในวันรำลึกถึงพระคุณแม่ เป็นต้น

<u>ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ</u>

การพัฒนาในยุทธวิธีนี้เป็นการพัฒนาชนบทโดยโครงสร้างและหน่วยงานของรัฐที่จัดทำขึ้นตามปกติไม่ได้มีการเน้นกิจกรรมการพัฒนาเป็นพิเศษ เช่น ยุทธวิธีการพัฒนาทั้งสองยุทธวิธีที่กล่าวมาข้างต้น อีกนัยหนึ่งก็เป็นการพัฒนาชนบทตามนโยบายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (2525-2529) ซึ่งปัจจุบันเน้นบทบาทของ 4 กระทรวงหลักอันได้แก่ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข โดยมีองค์กรขั้นพื้นฐานของประชากรในระดับตำบล คือ สภาตำบลมี

บทบาทสำคัญ

ระดับตำบล

5-8)

เช่นกัน

แผนหลักร

แต่ละหน่วยง

โดยที่ยุท

นี้จึงปรากฏอยู่ใน 2

หนึ่งในการวิจัยจึงเป็นกา

โดยสรุปแล้วยุทธวิธีการพัฒ

เปรียบเทียบกันได้ดังนี้

ก. ยุทธวิธีการพัฒนาแบบเน้นกิจกรรมผสมผสานฯ	ข. ยุทธวิธีการพัฒ โดยเน้นการพัฒนา	
1. ดำเนินการแก้ปัญหาในชนบทโดยใช้กิจกรรมการพัฒนาแบบผสมผสาน กิจกรรมแต่ละประเภทกำหนดโดยใช้ช่วงเวลาเป็นสิ่งกำหนด	1. ดำเนินการแก้ปัญหาในชนบทโดยพัฒนาไปตามลำดับขั้นที่แน่นอนตายตัวคือเริ่มจากการพัฒนาจิตใจ พัฒนาสังคม และพัฒนาเศรษฐกิจ	1. ดำเนิน โดยหน่วยง โดยเฉพาะอย่าง โดยหน่วยงานของกระทรวงหลัก (ศึกษาธิการ มหาดไทย สาธารณสุข เกษตร และสหกรณ์) โดยมีสภาตำบลเป็นหน่วยงานของประชาชนทำหน้าที่วางแผนงานเพื่อประสานกับอำเภอ จังหวัดและศูนย์ประสานงานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ

ก. ยุทธวิธีการพัฒนาแบบเน้นกิจกรรมผสมผสานฯ	ข. ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	ค. ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ
2. ระดมทุนจากแหล่งภายนอกและนำหน่วยงาน 8 หน่วยงานเข้ามาร่วมรับผิดชอบตามความถนัดและความสามารถของแต่ละหน่วยงาน	2. ไม่ระดมทุนจากภายนอกแต่เป็นการพัฒนาจากภายในที่มุ่งเน้นการพึ่งตนเอง (Self-reliance) เชื่อว่าทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนและหน่วยงานที่มีอยู่แล้วจะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาได้เพียงพอ	2. อาศัยความร่วมมือจากประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสภาตำบลและจากความช่วยเหลือจากแหล่งภายนอกโดยเฉพาะจาก 4 กระทรวงหลัก
3. มีแนวคิดการพัฒนาที่เน้นความร่วมมือและความสัมพันธ์เสมอระหว่างหน่วยงานถือว่าทุกหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาเป็นของทุกหน่วยงานซึ่งต้องดำเนินการพัฒนาให้เป็นอันหนึ่งเดียวกัน	3. เน้นความร่วมมือระหว่างหน่วยงานราชการที่อยู่ในพื้นที่อยู่แล้ว ประชาชนและวัดดำเนินการพัฒนาเพื่อสนองความจำเป็นพื้นฐานเป็นเป้าหมายแรก	3. เน้นการประสานงานระหว่างระดับ (Interlevel) เช่น ระหว่างตำบล อำเภอ จังหวัด และเน้นการประสานระหว่างสาขา (Intersectoral) โดยเฉพาะสาขาของ 4 กระทรวงหลัก
4. ใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลักในการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนให้ดีขึ้นอันจะทำให้ความต้องการย้ายถิ่นลดน้อยลง (การลดลงของการย้ายถิ่นเป็นผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนา)	4. ใช้กิจกรรมที่นำไปสู่การพัฒนาจิตใจและวัฒนธรรมเป็นหลักและใช้กิจกรรมทางสังคมเศรษฐกิจตามมาและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในทางเศรษฐกิจและสังคม (การลดลงของการย้ายขึ้นเป็นผลทั้งทางตรงคือมีการปลุกเร้ามิให้ย้ายถิ่นและเป็นผลทางอ้อมคือเป็นผลกระทบอันเกิดจากการพัฒนา)	4. มีกิจกรรมการพัฒนาหลาย ๆ กิจกรรมที่ไม่มีรูปแบบตายตัวขึ้นอยู่กับแผนที่เสนอของสภาตำบลและขึ้นอยู่กับการอนุมัติแผนสภาตำบล อย่างไรก็ตามกิจกรรมมักเป็นไปในด้านการเกษตร การสาธารณสุข การศึกษา การพัฒนาชุมชนเป็นส่วนใหญ่เพราะโครงสร้างที่กำหนดให้ 4 กระทรวงหลักมีบทบาทมากในการพัฒนาชนบท
5. ใช้ยุทธวิธีทางการศึกษาอบรมในฐานะองค์ประกอบหนึ่งของการพัฒนาโดยเฉพาะใช้เสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจเช่นการฝึกอาชีพ การอบรมชี้แจงการใช้ดูแลรักษาน้ำและการให้การศึกษาโดยทั่ว ๆ ไป	5. ใช้ยุทธวิธีทางการศึกษาอบรมอย่างจริงจังเข้มข้นโดยเฉพาะในขั้นของการพัฒนาจิตใจทั้งในประชาชนทั่วไปและผู้นำหมู่บ้าน	5. มียุทธวิธีทางการศึกษาอบรมในฐานะเป็นมิติหนึ่งของการพัฒนาดำเนินการโดยกระทรวงศึกษาธิการในฐานะหนึ่งในสี่กระทรวงหลัก

ก. ยุทธวิธีการพัฒนาแบบเน้นกิจกรรมผสมผสานฯ	ข. ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	ค. ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ
๖. ประชาชนมีบทบาทหลักในแง่ของการให้ความร่วมมือเป็นหลัก	๖. ประชาชนมีบทบาทในแง่ของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากกว่าเพียงให้ความร่วมมือ	๖. เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในรูปของการแสดงความคิดเห็นผ่านหมู่บ้านไปยังสภาตำบล
๗. พัฒนาประสิทธิภาพข้าราชการในพื้นที่การพัฒนาโดยอาศัยการประชุมร่วมมือปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิดสม่ำเสมอ	๗. เน้นการพัฒนาทัศนคติและประสิทธิภาพของข้าราชการทุกระดับโดยเฉพาะในพื้นที่การพัฒนาโดยใช้หลักพัฒนาจิตใจอย่างจริงจังเข้มข้น	๗. มีแนวทางและหลักการให้ข้าราชการทุกหน่วยงานที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ร่วมมือประสานงานกัน
๘. ยึดหลักพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมและให้โครงสร้างที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นไปมีอิทธิพลต่อคน	๘. ยึดหลักพัฒนาคนเพื่อไปพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมต่อไป	๘. มุ่งพัฒนาทั้งโครงสร้างและตัวบุคคลแต่ค่อนข้างจะเน้นด้านการพัฒนาโครงสร้างโดยเฉพาะเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชน
๙. ส่งเสริมการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์เพื่อผลในเชิงเศรษฐกิจ	๙. ส่งเสริมให้ทำกิจกรรมที่ง่าย เสี่ยงน้อย เพื่อการบริโภคในครัวเรือนก่อนแล้วจึงทำกิจกรรมที่มีขอบข่ายกว้างออกไป	๙. ส่งเสริมการผลิตเพื่อการบริโภคไม่พยายามใช้เทคนิคที่ต้องเสี่ยงหรือราคาแพง
๑๐. โครงการต่าง ๆ ที่จัดในยุทธวิธีแบบนี้จัดขึ้นโดยหน่วยงานต่าง ๆ ที่มาร่วมมือกันค่อนข้างมีลักษณะเป็นโครงการที่กำหนดมาจากภายนอกมากกว่าจะเป็นโครงการที่ประชาชนคิดทำขึ้นเอง	๑๐. โครงการต่าง ๆ ในยุทธวิธีนี้อาศัยองค์กรท้องถิ่นของประชาชนเป็นหลักโดยการร่วมมือช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในท้องถิ่นมีลักษณะค่อนข้างเป็นโครงการที่กำหนดจากภายในชุมชน	๑๐. อาศัยสภาตำบลเป็นผู้กำหนดโครงการโดยความเห็นชอบของระดับอำเภอและจังหวัดจึงมีทั้งลักษณะจากส่วนบนและส่วนล่างไปพร้อมกัน
๑๑. แก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในการผลิตโดยใช้น้ำจากเขื่อนชลประทานขนาดใหญ่น้ำอูน	๑๑. แก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำโดยใช้เหมืองฝายที่ประชาชนสร้างได้เองจากลำน้ำในท้องที่	๑๑. ใช้แหล่งน้ำธรรมชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งน้ำฝนเป็นหลัก

จากที่กล่าวมานี้ชี้ให้เห็นว่ายุทธวิธีในการพัฒนาชนบททั้ง 3 แบบนั้นมีลักษณะแนวคิดวิธีดำเนินการที่แตกต่างกันออกไป มีลักษณะเด่นเฉพาะที่ควรนำการนำมาเปรียบเทียบกันและน่าสนใจว่าเมื่อนำยุทธวิธีเหล่านี้ไปดำเนินการในชนบทแล้วยุทธวิธีใดจะส่งผลให้ความเป็นอยู่ ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม ของประชากรดีขึ้นทำให้เกิดความพอใจในการประกอบอาชีพในท้องถิ่น มีความต้องการย้ายถิ่นออกไปประกอบอาชีพที่อื่นน้อยลงได้มากกว่ากัน

การวิจัยครั้งนี้จะดำเนินการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเขตจังหวัดเลยและสกลนคร โดยดำเนินการในชนบทในอำเภอเมืองของทั้ง 2 จังหวัด โดยผู้วิจัยถือว่าชนบทในเขต 2 จังหวัดนี้มีลักษณะใกล้เคียงกัน กล่าวคือ

1. <u>สภาพภูมิศาสตร์</u> ทั้ง 2 จังหวัดนี้ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนบริเวณที่เรียกว่าแอ่งสกลนคร (Sakonnakorn basin) เหมือนกันมีภูมิอากาศเหมือนกันกล่าวคืออุณหภูมิค่อนข้างร้อนในฤดูร้อนและหนาวจัดในฤดูหนาว (สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2523 จังหวัดเลย จังหวัดสกลนคร : บทสรุป ; กรมพัฒนาที่ดิน 2525 : 8) โดยปกติแล้วทั้ง 2 จังหวัดนี้จะถูกจัดให้อยู่ในเขตกิจกรรมต่าง ๆ เขตเดียวกัน เช่น กิจกรรมด้านการเกษตร การศึกษา การกีฬา เป็นต้น

2. <u>สภาพที่ดิน</u> โดยธรรมชาติแล้วสภาพที่ดินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำประกอบกับเกษตรกรมักใช้ที่ดินตามยถากรรมมิได้คำนึงถึงหลักวิชาการที่ถูกต้องมาโดยตลอดจึงทำให้เกิดปัญหาดินเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็วมีผลผลิตต่อไร่น้อยลงมาโดยลำดับ (กรมการพัฒนาที่ดิน 2524 : คำนำ และสันต์ อิ่มสุนทร 2525 : 37-38) ทั้งจังหวัดเลยและสกลนครต่างก็ประสบกับปัญหานี้เช่นกัน สภาพดินในสองจังหวัดนี้ส่วนใหญ่มีสภาพเป็นลูกคลื่นลอนลาด (Undulation terrain) ปัญหาดินที่พบมากที่สุดคือปัญหาดินตื้นและดินปนก้อนกรวดก้อนหิน (กรมพัฒนาที่ดิน 2524 : ๔๑ และ สันต์ อิ่มสุนทร 2525 : 37-38) สำหรับปัญหาดินเค็มซึ่งเป็นปัญหาของภาคนี้ (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ทั้งหมด 106 ล้านไร่ เป็นพื้นที่ที่พบว่ามีปัญหาดินเค็ม 17.60 ล้านไร่) ปรากฏว่า

ใน 2 จังหวัดนี้มีปัญหานี้เป็นสัดส่วนน้อย กล่าวคือ ในเขตจังหวัดเลยถือได้ว่าแทบไม่มีปัญหานี้เลย จากการสำรวจของกรมที่ดินไม่สามารถหาพื้นที่ดินเค็มได้ ภายในปริมาณที่ถือว่าต้องดำเนินการป้องกันและแก้ไข (สัมภาษณ์ เสรี จาตุรงคกุล ผู้เชี่ยวชาญฝ่ายพัฒนาดินเค็มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 6 มิถุนายน 2527) สำหรับในจังหวัดสกลนครมีพื้นที่ที่ไม่มีปัญหานี้อยู่ 5,635,582 ไร่ และมีพื้นที่ที่มีปัญหาดินเค็มในระดับปานกลางถึงมากอยู่ 225,135 ไร่ และหากพิจารณาเฉพาะพื้นที่ที่จะทำการวิจัยในครั้งนี้พบว่าในเขตอำเภอเมืองจังหวัดเลยมีพื้นที่ทั้งหมด 1,367,500 ไร่ เป็นพื้นที่ที่ถือได้ว่าไม่มีปัญหาด้านดินเค็มเลย ส่วนเขตอำเภอเมืองจังหวัดสกลนคร ซึ่งมีพื้นที่ทั้งหมด 1,672,500 ไร่นั้น มีพื้นที่ที่ไม่มีปัญหาดินเค็มอยู่ร้อยละ 87 (1,455,075 ไร่) และมีพื้นที่ที่มีปัญหาดินเค็มระดับปานกลาง-มากอยู่ร้อยละ 13 ของพื้นที่ทั้งหมด (217,825 ไร่) (กรมพัฒนาที่ดิน 2525 : 13-14) จึงพอกล่าวได้ว่าพื้นที่ในเขต 2 อำเภอนี้อยู่ในสภาพที่ไม่แตกต่างกันมากจนเกินไป (สัมภาษณ์ เสรี จาตุรงคกุล 6 มิถุนายน 2527)

3. <u>ฐานะทางเศรษฐกิจ</u> การสำรวจสำมะโนประชากรและเคหะในปี พ.ศ. 2523 เกี่ยวกับสภาพทางเศรษฐกิจของจังหวัดเลยและจังหวัดสกลนคร ซึ่งพิจารณาจากคุณภาพที่อยู่อาศัย การครอบครองที่อยู่อาศัย การมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น วิทยุ จักรยาน 2 ล้อ พบว่า ทั้งสองจังหวัดจัดอยู่ได้ในระดับเดียวกันคือระดับปานกลาง (สำมะโนประชากรและเคหะ 2523 จังหวัดเลย สกลนคร : บทสรุป) ขณะเดียวกัน ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ ได้ศึกษาโครงสร้างทางด้านการเงินรายภาคและจังหวัดของไทยโดยศึกษาในช่วง พ.ศ. 2517-2523 โดยใช้ดัชนีด้านความเป็นปึกแผ่นทางการเงิน (Financial - deepening) ซึ่งเป็นดัชนีทางด้านเศรษฐกิจที่ใช้กันมากดัชนีหนึ่ง พบว่าทั้งสองจังหวัดนี้มีความเป็นปึกแผ่นทางการเงินอยู่ในระดับเดียวกันคืออยู่ในระดับต่ำ อัตราการขยายตัวของเงินฝากต่ำ และแนวโน้มมิได้ดีขึ้นเมื่อระยะเวลาเปลี่ยนแปลงไป (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ 2524 : 4(2) - 43) อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์ ได้ศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจสังคมในระดับมหภาคจำแนกเป็นรายจังหวัด โดยใช้ดัชนี 5 ประการอันได้แก่

ระดับความเป็นเมือง ระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษาของประชากร สภาพที่อยู่อาศัย และสภาพการครอบครองทรัพย์สินของครัวเรือนโดยจัดวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็นค่าคะแนนจำแนกเป็นรายจังหวัดทั่วประเทศ (ยกเว้นกรุงเทพฯ) พบว่า จังหวัดสกลนครและจังหวัดเลยเป็นจังหวัดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมต่ำด้วยกันโดยมีระดับคะแนนเท่ากับ 41.68 และ 42.18 ตามลำดับ ซึ่งเป็นจังหวัดที่ยากจนมากเป็นอันดับที่ 10 และ 11 ของประเทศไทยทั้งนี้จังหวัดศรีสะเกษนับว่ามีความยากจนมากที่สุด (คะแนน = 36.72) และจังหวัดภูเก็ตมีความเป็นอยู่ดีที่สุด (คะแนน = 78.80) (Chamratrithirong. 1976 : 73-75) สำหรับข้อมูลด้านรายได้ของครัวเรือนต่อปีนอกเขตเทศบาลในเขตอำเภอเมืองจังหวัดเลยและอำเภอเมืองจังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นพื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ในปี พ.ศ. 2524 ทำการสำรวจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปรากฏผลดังนี้

	อำเภอเมืองเลย (ร้อยละ)	อำเภอเมืองสกลนคร (ร้อยละ)
ต่ำกว่า 6,000 บาท	48.32	50.10
6,000 - 10,000	24.24	16.86
10,000 - 20,000	12.43	7.34
สูงกว่า 20,000	6.45	4.55
ไม่ทราบรายได้	8.36	21.15
จำนวนครัวเรือน	11,670	22,752

(ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2525 : 51-53)

จากข้อมูลทางเศรษฐกิจจากแหล่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นพอจะกล่าวได้ว่าฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนในการวิจัยครั้งนี้ก่อนที่จะมียุทธวิธีการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ เข้าไปอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน นอกจากนี้หากพิจารณาเอาจากค่าจ้างขั้นต่ำที่รัฐบาลกำหนดโดยอาศัยปัจจัยทางเศรษฐกิจในแต่ละท้องที่มาพิจารณาก็พบว่า ทั้งสองจังหวัดนี้มีค่าจ้างขั้นต่ำในระดับเดียวกัน

ระยะทางจากกรุงเทพและลักษณะการพัฒนาบางประการของจังหวัดเลยและสกลนคร

จังหวัดเลยและสกลนครห่างจากกรุงเทพ 596 และ 641 กิโลเมตรตามลำดับ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2525 : 1 ; สันต์ อิ่มสุนทร 2525 : 1) การพิจารณาในแง่ของระยะทางในการย้ายถิ่นจากสองจังหวัดนี้เข้าสู่เมืองเอกนครคือกรุงเทพในภาวะการณ์ของความสะดวกในการคมนาคมปัจจุบันจึงไม่แตกต่างกันมากนัก อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์ และปราโมทย์ ประสาทกุล พบว่า ระยะทางจะมีผลต่อการย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครในช่วง 300 กิโลเมตรแรก กล่าวคือในช่วง 300 กิโลเมตรนั้นผู้ที่อยู่ใกล้จุดศูนย์กลางมากจะย้ายมากกว่าผู้ที่อยู่ห่างไกลออกไป แต่หากระยะทางเกิน 300 กิโลเมตรไปแล้วปัจจัยด้านระยะทางจะลดความสำคัญลงไป (Chamratrithirong. 1976 : 177-182 และ Arnold and Cochrane. n.d. : 11) ในด้านของการพัฒนาเมืองนั้น ทั้งจังหวัดเลยและสกลนครมิได้ถูกพัฒนาให้มีฐานะเป็นเมืองหลัก (growth pole) หรือเมืองรองของภูมิภาคนี้แต่อย่างใด การพิจารณาด้านการยกฐานะชุมชนที่มีความเจริญทั้งในด้านจำนวนประชากร รายได้ของท้องถิ่น ความหนาแน่น ประชากรขึ้นเป็นเทศบาลระดับต่าง ๆ เช่น เทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเทศบาลตำบลนั้น พบว่าทั้งสองจังหวัดนี้มีเพียงเทศบาลเมืองจังหวัดละ 1 แห่งเท่านั้นไม่มีเทศบาลอื่น ๆ อีกเลยเหมือนกัน (สำนักงานเลขาธิการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา 2523 : 214) นอกจากนี้อำเภอที่จะทำการวิจัยคือ อำเภอเมืองเลยและอำเภอเมืองสกลนครนั้นต่างก็มีพัฒนาการมาใกล้เคียงกันคือต่างได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอในปี พ.ศ. 2445 และ พ.ศ. 2446 ตามลำดับ (กรมการปกครอง 2527 : 654, 682) ในแง่ของการมีไฟฟ้าใช้ พบว่านอกเขตเทศบาลเลยและสกลนครมีไฟฟ้าใช้ร้อยละ 25.68 และ 25.64 ตามลำดับ (สำมะโนประชากรและเคหะ 2523 : บทสรุป) อนึ่งสภาพการคมนาคมภายในพื้นที่ที่จะดำเนินการวิจัยครั้งนี้มีความใกล้เคียงกันคือมีถนนติดต่อกับตัวเมืองที่มีสภาพเป็นถนนลูกรังเช่นเดียวกัน (พัฒนาการ อำเภอเมืองเลย และสกลนคร 2527)

5. โครงสร้างทางอาชีพ

ครัวเรือนส่วนใหญ่ในสองจังหวัดนี้ทำการเกษตรเป็นหลัก จังหวัดเลยมีประชากรประกอบอาชีพทางการเกษตรร้อยละ 91.00 (ชายร้อยละ 88.97 หญิงร้อยละ 93.22) จังหวัดสกลนครประกอบอาชีพนี้ร้อยละ 91.41 (ชายร้อยละ 89.14 หญิงร้อยละ 93.70) พื้นที่ประมาณร้อยละ 95 ใช้ทำนาข้าวเป็นหลักในเขตอำเภอเมืองเลย และอำเภอเมืองสกลนคร ซึ่งเป็นพื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้มีครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 66.30 และ 68.90 ตามลำดับ จึงกล่าวได้ว่าโครงสร้างทางอาชีพของสองจังหวัดนี้คล้ายคลึงกันมาก (สำมะโนประชากรและเคหะ 2523 : บทสรุป และกรมการพัฒนาที่ดิน 2526 : 58-60)

6. ปริมาณน้ำฝนและผลผลิตต่อไร่

โดยเฉลี่ยแล้วในปีหนึ่ง ๆ จังหวัดเลยและสกลนครมีฝนตก 126 วันและ 130 วันตามลำดับ ปริมาณน้ำฝนใกล้เคียงกันมาก (กรมอุตุนิยมวิทยา มปป. : ตาราง แสดงน้ำฝนจังหวัดเลยและสกลนคร) ดังตัวอย่างเช่น

	เลย	สกลนคร
พ.ศ. 2521	1687.20 ม.ม.	1693.40 ม.ม.
พ.ศ. 2522	1305.40 ม.ม.	1668.90 ม.ม.
พ.ศ. 2523	1650.80 ม.ม.	1644.60 ม.ม.

สำหรับผลผลิตต่อไร่ ซึ่งในที่นี้จะพิจารณาจากผลผลิตข้าว ซึ่งเป็นพืชหลักที่ปลูกกันมากที่สุด โดยคิดเป็นกิโลกรัม/ไร่ ปรากฏผลดังนี้ (กรมส่งเสริมการเกษตร อ้างอิงมาจาก สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2525 : ตาราง 25)

	เลย		สกลนคร	
	ข้าวเจ้า	ข้าวเหนียว	ข้าวเจ้า	ข้าวเหนียว
พ.ศ. 2521	119	140	146	159
พ.ศ. 2522	200	200	200	200
พ.ศ. 2523	250	250	250	240

จากข้อมูลข้างต้นนี้กล่าวได้ว่าปริมาณผลผลิตข้าวต่อไร่ของทั้งสองจังหวัดก่อนเริ่มใช้ยุทธวิธีในการพัฒนาในรูปแบบที่แตกต่างกันนั้นมีผลผลิตต่อไร่ที่ใกล้เคียงกัน

7 การถือครองที่ดิน

ครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่แล้วจะไม่มีปัญหาด้านการเช่าที่ดินทำกินเหมือนครัวเรือนในที่ราบลุ่มภาคกลาง กล่าวคือ ส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง และมักมีที่ดินแปลงใหญ่กว่าเกษตรกรภาคอื่น ผู้ที่ต้องเช่าที่ดินผู้อื่นทำกินมีจำนวนน้อยมาก (ทองโรจน์ อ่อนจันทร์ และยงยุทธ แฉล้มวงษ์ ม.ป.ป. : 15 และ ไพฑิต ปั้นเปี่ยมชัยฐ์ และคณะ 2524 : 1-2) วิวัฒน์ชัย อัตถากร พบว่า ในภาคนี้มีผู้เช่าที่นาเพียงร้อยละ 2.70 เท่านั้น (วิวัฒน์ชัย อัตถากร 2518 : 415) ในกรณีจังหวัดเลยและสกลนคร พบว่า ไม่มีปัญหาด้านการเช่าที่ดินเช่นกัน เกษตรกรแต่ละครัวเรือนมีที่ดินทำกินประมาณ 28.90 ไร่ การศึกษาปัญหาการผลิตในเขตจังหวัดทั้งสองนี้พบว่า มีเกษตรกรเพียงร้อยละ 5 เท่านั้นที่มีปัญหาที่ดินไม่เพียงพอและเพียงร้อยละ 0.28 มีปัญหาด้านสภาพที่ดิน แต่ส่วนใหญ่คือร้อยละ 97.49 มีปัญหาการขาดน้ำในการผลิต (กรมพัฒนาที่ดิน 2525 : 3 และกรมพัฒนาที่ดิน 2524 : 40) ในแง่ของการถือครองที่ดินจึงกล่าวได้ว่าครัวเรือนในสองจังหวัดนี้มีปัญหาน้อยเหมือนกัน

8 โครงสร้างและปัจจัยทางประชากร

ผลสรุปการสำมะโนประชากรและเคหะปี พ.ศ. 2523 มีข้อมูลทางประชากรของสองจังหวัดนี้ดังต่อไปนี้ (สำมะโนประชากรและเคหะ 2523 : บทสรุป)

	เลย	สกลนคร
อัตราส่วนเพศชายต่อเพศหญิง	51.02	49.85
จำนวนบุตรที่หญิง 1 คนมีโดยเฉลี่ย	4	4
อายุแรกสมรสของหญิง (ประมาณ)	21	22
ร้อยละของสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่ยังเป็นโสด	24.07	30.04
ร้อยละของประชากรในเขตชนบท	96.73	96.93
ขนาดครอบครัวในเขตชนบทของอำเภอเมือง	5.40	5.70

โดยทั่วไปแล้วพอกล่าวได้ว่าโครงสร้างและปัจจัยทางประชากรของครัวเรือนในสองจังหวัดนี้มีลักษณะใกล้เคียงกันก่อนจะเริ่มโครงการพัฒนา

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาผลของการดำเนินการพัฒนาชนบทโดยใช้ยุทธวิธีต่าง ๆ กัน 3 ยุทธวิธีว่ามีผลอย่างไรต่อสภาพต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น

2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการย้ายถิ่นกับยุทธวิธีการพัฒนาและสภาพต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น

1.3 ปัญหาที่ต้องการทราบจากการวิจัย

1) สภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น และการย้ายถิ่นในแต่ละปีเพาะปลูก (พ.ศ. 2524-2528) ของครัวเรือนในหมู่บ้านที่มียุทธวิธีการพัฒนาชนบทแต่ละยุทธวิธีเป็นอย่างไร

2) ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่แตกต่างกันมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นในแต่ละปีเพาะ

ปลูก (พ.ศ. 2524-2528) ของครัวเรือนแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

3) สภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาในส่วน
ย้ายถิ่นในแต่ละปีเพาะปลูก (พ.ศ. 2524-2528) ในหมู่บ้านที่มี
ที่แตกต่างกัน มีความสัมพันธ์กับปริมาณการย้ายถิ่นในแต่ละปีอย่า

4) ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่แตกต่างกันมีอิทธิพลทาง
ย้ายถิ่นในแต่ละปีเพาะปลูก (พ.ศ. 2524-2528) แตกต่าง

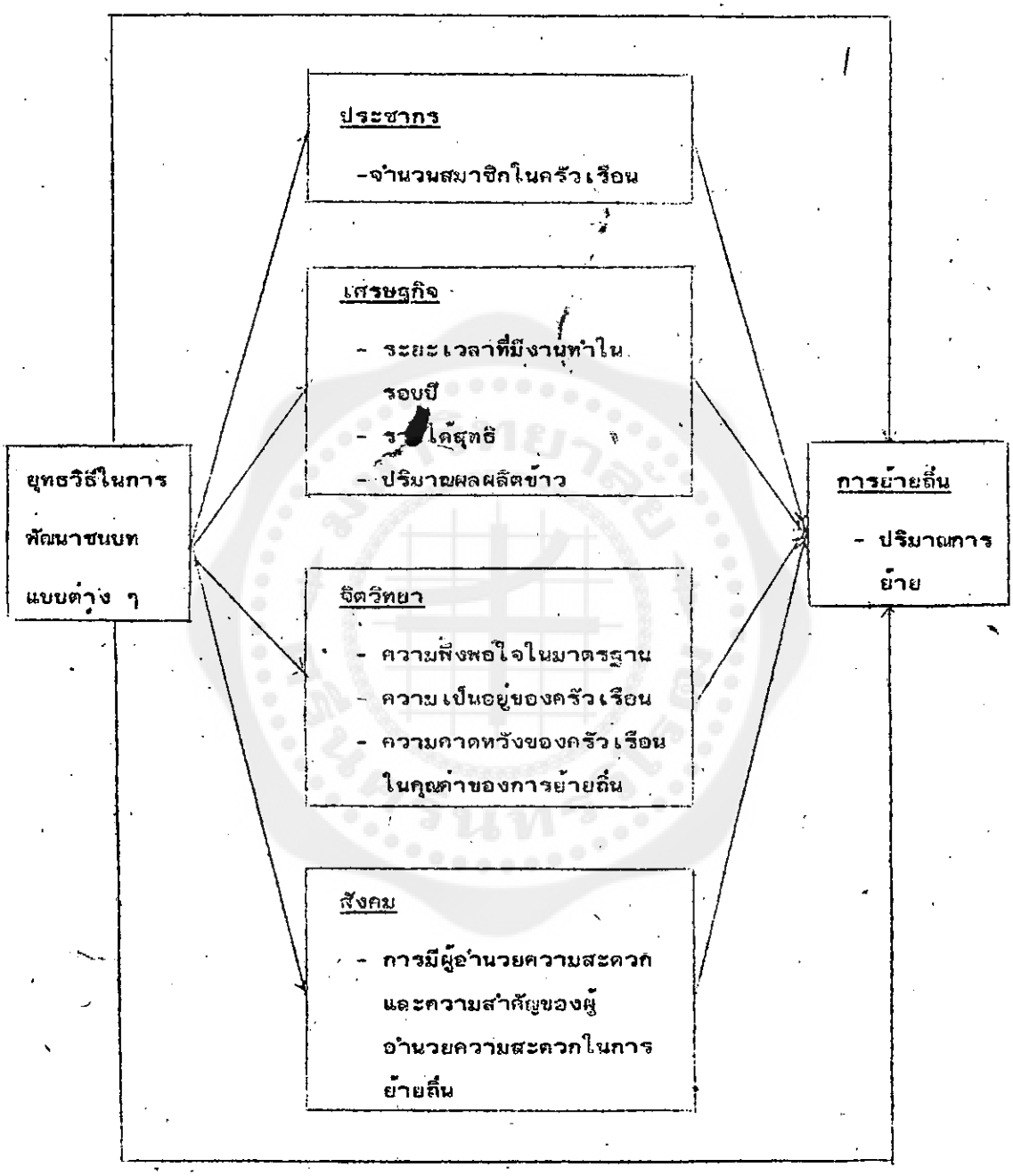
1.4 กรอบแนวคิด (Conceptual Framework

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการภายใต้กรอบแน
ที่ว่า ปรากฏการณ์การย้ายถิ่นของประชากรในช
จากสภาพด้อยพัฒนาในชนบท สภาพความด้อย
ด้วยดัชนีทางเศรษฐกิจคือ การมีฐานะท
การบริโภคและจำหน่าย มีการว่างง
ในชนบทที่ด้อยพัฒนาจะมีการย้ายถิ่
ญาติหรือเพื่อนจะทำให้ผู้ที่มีประส
ย้ายติดตามไป /ในด้านดัชนีทาง
มีครัวเรือนขนาดใหญ่ทำให้มีแ
ผลักดันให้ต้องมีการย้ายถิ่น /
จะมีความคาดหวังกับก
ค

Gilbert & Gugler. 1982 : 16)

จากสภาพความด้อยพัฒนาที่นำไปสู่การย้ายถิ่นนั้นผู้วิจัยได้สร้างกรอบแนวคิดต่อไปว่า สภาพความด้อยพัฒนาดังกล่าวเป็นผลมาจากยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่ไม่เหมาะสมดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น หากมียุทธวิธีการพัฒนาที่เหมาะสมสภาพความด้อยพัฒนาต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดการย้ายถิ่นจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นอันจะเป็นผลให้ความจำเป็นในการย้ายถิ่นลดลงไป

จากกรอบแนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยจึงใช้ยุทธวิธีในการพัฒนาชนบท ๓ ยุทธวิธี เป็นตัวแปรต้น ซึ่งมีผลต่อตัวแปรตั้นกลาง (Intervening variables) ซึ่งได้แก่ ตัวแปรทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยา ตัวแปรตั้นกลางเหล่านี้ผู้วิจัยจะวัดจากตัวแปรที่ผลการวิจัยด้านการย้ายถิ่นในประเทศไทย พบว่า เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทำให้เกิดการย้ายถิ่น ส่วนตัวแปรตามในที่นี้ ได้แก่ ปริมาณการย้ายถิ่น โดยสรุปแล้วสามารถเขียนแผนภูมิแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ได้ดังนี้

แผนภูมิ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาชนบทและการย้ายถิ่น

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

1. การย้ายถิ่นในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง การย้ายถิ่นออกนอกหมู่บ้านที่ผู้ย้ายนั้นเคยอยู่ตั้งแต่ 15 วันขึ้นไป โดยมีเจตนาเพื่อไปหางานทำหรือเพื่อประกอบอาชีพ (Occupational migration) เท่านั้น ไม่รวมถึงการย้ายถิ่นประเภทอื่น ๆ เช่น การย้ายเพื่อไปศึกษาต่อ การย้ายติดตามคู่สมรส หรือการย้ายเพื่อหลบหนีภัยธรรมชาติต่าง ๆ

2. กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้จะเลือกสุ่มตัวอย่างศึกษาเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครัวเรือนเกษตรกรสัญชาติไทยที่อยู่นอกเขตเทศบาลและสุขาภิบาลและมีพื้นที่เพื่อการเกษตรกรรมอยู่ในหมู่บ้านนั้น ๆ ร่วมทั้งต้องเป็นครัวเรือนที่อยู่ในพื้นที่นั้น ๆ มาก่อนเริ่มมียุทธวิธีการพัฒนาในการวิจัยครั้งนี้ด้วย โดยหน่วยในการสุ่มตัวอย่าง (Unit of sampling) ที่ใช้คือครัวเรือนซึ่งจะใช้หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้ใหญ่ในครัวเรือนเป็นผู้ให้ข้อมูล เนื่องจากมีผลงานวิจัยและทฤษฎีด้านการย้ายถิ่นยืนยันว่า พฤติกรรมการย้ายถิ่นเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการตัดสินใจระดับครัวเรือนมากกว่าเป็นการตัดสินใจในระดับบุคคล อนึ่งครัวเรือนในที่นี้หมายถึงเฉพาะครัวเรือนส่วนบุคคลที่มีบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปอยู่รวมกันในบ้านเดียวกัน และร่วมกันจัดหาและใช้สิ่งบริโภคอุปโภคอันจำเป็นแก่การครองชีพร่วมกัน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้จะเก็บข้อมูลทุก ๆ ตัวแปรเป็นอนุกรมเวลา (time series) รวม 4 ปีเพาะปลูก ซึ่งได้แก่ระยะเวลาในช่วงปี พ.ศ. 2524, 2525, 2526, 2527 และ 2528 ตามลำดับ

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้นในการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้จะเลือกสุ่มตัวอย่างเฉพาะครัวเรือนที่เข้าถึงบริการอันเกิดจากยุทธวิธีการพัฒนาแต่ละยุทธวิธี โดยจะถือว่าครัวเรือนที่เข้าถึงบริการนั้นได้รับบริการในระดับใกล้เคียงกัน

2. ช่วงเวลาอ้างอิง (Reference period)ที่ถือว่าแต่ละครัวเรือนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างได้รับผลจากยุทธวิธีการพัฒนาแบบต่าง ๆ ถือเอาตั้งแต่เริ่มยุทธวิธีการพัฒนาจนถึงช่วงเดือนพฤษภาคม 2528 ซึ่งเป็นช่วงที่ผู้วิจัยไปทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ทั้งนี้โดยถือเอาจากการที่ยุทธวิธีการพัฒนาทุกยุทธวิธีได้เริ่มต้นดำเนินการตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2524 (เดือนตุลาคม) ทั้งสิ้น

บทที่ 2

เอกสารและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการเสนอเอกสารและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจะได้เสนอโดยแบ่งออกเป็นหัวข้อเรียงไปตามลำดับดังต่อไปนี้

2.1 ความหมายของการย้ายถิ่น

2.2 ประเภทของการย้ายถิ่น

2.3 การพิจารณาปรากฏการณ์ด้านการย้ายถิ่น

2.4 หน่วยของการตัดสินใจในการย้ายถิ่น

2.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับการย้ายถิ่น

2.6 สถานการณ์การย้ายถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

2.7 ตัวแปรในการวิจัย

2.8 สมมุติฐานของการวิจัย

2.1 ความหมายของการย้ายถิ่น

การย้ายถิ่นโดยทั่วไปแล้ว หมายถึง การที่บุคคลย้ายที่อยู่อาศัยจากถิ่นเดิมที่เคยอยู่ไปอาศัยอยู่ในถิ่นใหม่ ได้มีผู้ให้คำจำกัดความของการย้ายถิ่นไว้มากมาย ซึ่งส่วนใหญ่แล้วคำจำกัดความเหล่านั้นไม่แตกต่างไปจากกันมากนัก ดังจะยกมาเป็นตัวอย่างต่อไปนี้

ไอเซนสเตดท์ (Eisenstadt) กล่าวถึง การย้ายถิ่นว่าเป็นการเคลื่อนย้ายทางกายภาพของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง การเคลื่อนย้ายนี้มักจะทำให้บุคคลต้องละทิ้งสภาพสังคมแบบหนึ่งเข้าไปอยู่ในสังคมอีกแบบหนึ่ง (Eisenstadt 1953 : 1)

วิลเลเคนส์ (Willekens) ได้ให้ความหมายของการย้ายถิ่นว่า เป็นการเปลี่ยนสถานที่อยู่อาศัยตามปกติของบุคคลข้ามไปอยู่ในหน่วยภูมิศาสตร์อื่น ๆ (Geographical

boundaries) (Willekens. 1982 : 80)

ลี (Lee) ผู้มีผลงานด้านทฤษฎีการย้ายถิ่นที่มีชื่อเสียงในช่วงแรก ๆ กล่าวว่า การย้ายถิ่นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยอย่างถาวรหรือกึ่งถาวร (Lee. 1966 : 49)

ในทำนองเดียวกัน โบก (Bogue) ได้กล่าวถึงการย้ายถิ่นไว้ว่าในทางทฤษฎีแล้วการย้ายถิ่นเป็นคำที่บ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงสถานที่อยู่ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรและผู้ที่เปลี่ยนสถานที่อยู่นั้นจะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมในชุมชนแห่งใหม่ ในกระบวนการของการเปลี่ยนชุมชนที่อยู่นั้น ผู้ย้ายถิ่นมักจะต้องเปลี่ยนนายงาน เพื่อนฝูง เพื่อนบ้าน ความเป็นสมาชิกชุมชน และสิ่งผูกมัดทางเศรษฐกิจสังคมในชุมชนใหม่พร้อม ๆ กันไปด้วย (ปราโมทย์ ประสาทกุล 2524 : 2)

สิ่งสำคัญที่ต้องพิจารณาในเรื่องการย้ายถิ่นประกอบกับความหมายของการย้ายถิ่นไปด้วยก็คือ เรื่องระยะทางและระยะเวลานั่นคือ จะต้องกำหนดว่าจะต้องย้ายออกไปไกลจากชุมชนเดิมเท่าใดและย้ายไปอยู่ที่ใหม่นานเพียงใดจึงจะถือว่าได้มีการย้ายถิ่นเกิดขึ้นแล้ว อย่างไรก็ตามทั้งเรื่องระยะทางและเวลานี้ไม่ได้มีการกำหนดไว้โดยตายตัวแต่อย่างใด หากแต่ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม และปัญหาในการศึกษาวิจัยเรื่องการย้ายถิ่นในแต่ละเรื่องไป โดยปกติระยะทางนั้นมักใช้เขตแดนของหน่วยปกครองเป็นตัวกำหนดว่ามีการย้ายถิ่นหรือไม่ เช่นการศึกษาการย้ายถิ่นระดับจังหวัด หรือประเทศก็จะถือเอาเขตของจังหวัดหรือประเทศเป็นตัวกำหนดแล้วแต่กรณี สำหรับเรื่องเวลานั้นก็เช่นกันมักไม่มีการกำหนดแน่นอนว่าต้องย้ายไปนานเท่าใดจึงจะถือว่าเกิดการย้ายถิ่นขึ้นแล้ว โดยปกติมักถือเอาความตั้งใจของผู้ย้ายเป็นหลักว่ามีความตั้งใจจะไปอยู่นานเท่าใด รวมทั้งอาจพิจารณาเอาจากพฤติกรรมที่ผู้ย้ายถิ่นนั้นได้ย้ายไปกินอยู่หลับนอนอยู่ในถิ่นใหม่นั้นจนเป็นปกติวิสัยในช่วงระยะเวลาหนึ่งเป็นกึ่งกำหนด การไปอยู่ที่ใดเพียงชั่วคราวในระยะเวลาสั้น ๆ เช่น นักกีฬาที่ไปแข่งขันในที่อื่น หรือนักทัศนาจรจะไม่ถือว่าเป็นผู้ย้ายถิ่น การกำหนดเรื่องระยะทางและระยะเวลานี้การศึกษาวิจัยแต่ละชิ้นกำหนดไว้แตกต่างกันออกไปมากขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการศึกษาในครั้งนั้น ๆ เป็นสำคัญ (Goldstein &

Goldstein. 1981 : 55-65 และ Population Information Program. 1983 : 250)

2.2 ประเภทของการย้ายถิ่น (Migration typology)

โดยที่ความหมายของการย้ายถิ่นมิได้กำหนดไว้แน่นอนตายตัว การแบ่งประเภทการย้ายถิ่นจึงสามารถจัดแบ่งได้โดยอาศัยหลักเกณฑ์ได้หลายหลักเกณฑ์แตกต่างกันไปหลายประเภท เดอจอง และการ์ดเนอร์ (Dejong & Gardner) ได้สรุปประเภทของการย้ายถิ่นที่แบ่งออกตามหลักเกณฑ์ต่าง ๆ กันไว้ดังนี้ (Dejong & Gardner. 1981 : 16-17)

1) การแบ่งประเภทโดยถือเอาระยะเวลาเป็นหลัก จะแบ่งเป็นการย้ายแบบถาวร (Permanent migration) และการย้ายแบบชั่วคราว (Temporary migration)

2) การแบ่งประเภทโดยถือเอาระยะทางหรืออาณาเขตเป็นหลัก แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

ก. การย้ายถิ่นภายนอก (External migration) เป็นการย้ายข้ามเขตภูมิศาสตร์ที่กำหนด เช่น ย้ายระหว่างประเทศ

ข. การย้ายถิ่นภายใน (Internal migration) เป็นการย้ายภายในอาณาเขตเดียวกัน เช่น การย้ายภายในประเทศ

3) การแบ่งประเภทโดยพิจารณาจากจำนวนบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะแบ่งเป็นการย้ายเป็นกลุ่ม และย้ายเพียงคนเดียว

4) การแบ่งประเภทโดยพิจารณาจากบรรยากาศทางการเมือง จะแบ่งออกเป็นย้ายโดยสมัครใจ และย้ายโดยไม่สมัครใจ (Voluntary & Involuntary migration)

5) การแบ่งประเภทโดยพิจารณาสาเหตุหลักทางเศรษฐกิจ สังคม ซึ่งจะแบ่งออกเป็นการย้ายเนื่องจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ และจากปัจจัยที่มิใช่เศรษฐกิจ

๘) การแบ่งประเภทโดยพิจารณาจุดมุ่งหมายเชิงจิตวิทยา ซึ่งแบ่งออกเป็นการย้ายชนิดที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Innovative migration) อันได้แก่ การย้ายที่มีเป้าหมายแน่ชัด เกิดจากความไม่พึงพอใจในภาวะที่เป็นอยู่ รู้สึกว่าตนเองสูญเสียฐานะทางสังคม หากคงอยู่ในถิ่นเดิมจะเสียเปรียบยิ่งขึ้นและการมีความมุ่งมั่นจะแสวงหาชีวิตที่ดีกว่าในเขตเมืองหรือในที่ที่เจริญกว่า และการย้ายชนิดที่ไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Conservative migration) ซึ่งเป็นการย้ายเพราะแรงผลักดันจากต้นทาง (Ecological push) สืบเนื่องมาจากการไร้ความสามารถที่จะต่อสู้กับอิทธิพลของธรรมชาติรวมทั้งการย้ายเพราะกระแสความนิยมและการย้ายเพราะไม่มีอะไรจะทำดีไปกว่านั้น

จะเห็นได้ว่าประเภทของการย้ายถิ่นที่ได้จำแนกมานั้นมิได้เป็นการจำแนกประเภทที่เด็ดขาดออกไปจากกัน โดยสิ้นเชิงเพียงแต่เป็นการพิจารณาโดยยึดเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งเป็นที่ตั้ง ผู้ย้ายถิ่นคนหนึ่งอาจถูกพิจารณาได้ว่าเป็นทั้งผู้ย้ายแบบก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยเหตุทางเศรษฐกิจด้วยความสมัครใจและย้ายแบบชั่วคราวไปพร้อม ๆ กันก็ได้

สำหรับผู้ที่ยังไม่ย้ายถิ่นขณะทำการสำรวจนั้น บุคคลเหล่านี้อาจจะเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมการย้ายถิ่นในโอกาสต่อไปหรือไม่ก็ได้ เคนเคล (Kenkel) ได้จำแนกผู้ที่ยังไม่ย้ายถิ่นออกเป็น ๕ ประเภทดังนี้ (Kenkel. 1965 : 191-192)

๑) ผู้ที่ตัดสินใจว่าจะไม่ย้าย (The determined nonmovers) ได้แก่ ผู้ที่ตัดสินใจว่าจะคงอยู่ในที่เดิมต่อไปอย่างไม่มีกำหนด

๒) ผู้มีแนวโน้มว่าจะไม่ย้าย (The tentative nonmovers) ได้แก่ ผู้ที่ตัดสินใจว่าจะไม่ย้ายในขณะนั้น แต่อาจจะย้ายในช่วงเวลาต่อไปก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์

๓) ผู้มีแนวโน้มจะย้าย (The tentative movers) ได้แก่ ผู้ที่ตัดสินใจว่าจะย้ายไปทันทีที่สถานการณ์ที่คาดหวังไว้เกิดขึ้น บุคคลผู้มีความปรารถนาจะย้ายถิ่นเหล่านี้

มีลักษณะในทางเศรษฐศาสตร์ที่เรียกได้ว่าเป็น Stock ที่มีศักยภาพในการย้ายถิ่นนั่นเอง

4) ผู้ที่ตัดสินใจแล้วว่าจะย้าย (The determined movers) ได้แก่ ผู้ที่ตัดสินใจแล้วว่าจะย้ายไปโดยเร็วที่สุด ไม่ว่าจะมีสถานการณ์ใด ๆ เกิดขึ้นก็ตาม

5) ผู้ที่ยังตัดสินใจไม่ได้ (The unsettle) ได้แก่ ผู้ที่ยังไม่มีความคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่น และไม่มีคำตอบเกี่ยวกับเรื่องนี้

2.3 <u>การพิจารณาปรากฏการณ์ด้านการย้ายถิ่น</u>

การย้ายถิ่นนับเป็นปรากฏการณ์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในสังคม การย้ายถิ่นในปริมาณเดียวกันในสังคมต่าง ๆ กันจะเกิดจากสาเหตุต่าง ๆ กันและจะให้ผลสืบเนื่องทั้งแก่ครัวเรือนผู้ย้ายถิ่นต้นทางและปลายทางที่ไม่เหมือนกัน การย้ายถิ่นของประชากรจากชนบทเข้าไปทำงานในเมือง หากประเทศนั้นมีเมืองอุตสาหกรรมหลาย ๆ เมืองมีระบบการพัฒนาเมืองหลักเมืองรองเป็นอย่างดี ย่อมจะส่งผลที่แตกต่างไปจากการย้ายเข้าไปทำงานทำในเมืองที่บังเอิญประเทศนั้นมีเมืองหลักที่พัฒนาอยู่เพียงเมืองเดียว และมีความแตกต่างไปจากเมืองรองอื่น ๆ เป็นอันมากดังที่เรียกว่าเมืองเอกนคร (Primate city) การย้ายถิ่นแบบถาวรที่มักมีการเลือกสรรผู้ย้ายถิ่นทางบวก (Positive selectivity) จะให้ผลต่อส่วนรวมแตกต่างไปจากการย้ายถิ่นแบบชั่วคราวที่มักมีการเลือกสรรผู้ย้ายในทางลบ (Negative selectivity) การย้ายถิ่นเป็นพฤติกรรมที่มีความสลับซับซ้อนแม้จะย้ายไปในทิศทางเดียวกันก็อาจจะมีสาเหตุต่างกัน สาเหตุของการย้ายถิ่นอย่างเดียวกันอาจจะมีแรงจูงใจแตกต่างกัน และแรงจูงใจประเภทเดียวกันอาจจะมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันก็ได้ (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2519 : 148) การพิจารณาปรากฏการณ์ด้านการย้ายถิ่นในสังคมหนึ่งจึงมักไม่พิจารณาเฉพาะปริมาณหรือจำนวนผู้ย้ายถิ่นเท่านั้น หากแต่จะต้องพิจารณาประเภทหรือชนิดของการย้ายถิ่นที่เกิดขึ้น พิจารณาทิศทาง สาเหตุการย้าย และพิจารณาลักษณะของผู้ย้ายประกอบไปด้วย (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล 2524 : 13 และ อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์ 2521 : 401)

ง. หน่วยของการตัดสินใจในการย้ายถิ่น

การย้ายถิ่นในชนบทเป็นพฤติกรรมทางประชากรที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจในระดับครัวเรือนมากกว่าการตัดสินใจในระดับบุคคล การศึกษาทางประชากรโดยปกติแล้วจะถือว่าครัวเรือนเป็นสถาบันทางประชากรพื้นฐานที่สำคัญ (Basic demographic institution) เป็นหน่วยผลิตและหน่วยบริโภค รวมทั้งเป็นหน่วยในการตัดสินใจขั้นต้น (Primary decision Unit) เกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคม (Taeuber. 1971 : 35-39 ; Wargon. 1974 : 4 ; Santini. 1977 : 371-388 และ Schiaffino. 1981: 2) มีการวิจัยหลายชิ้นที่พบว่า การตัดสินใจย้ายถิ่นของประชากรโดยเฉพาะอย่างยิ่งประชากรในชนบทของประเทศด้อยพัฒนาจะเป็นการตัดสินใจในท้องที่ก่อนจะมีการย้ายถิ่นจริง ๆ เกิดขึ้น และเป็นการตัดสินใจในระดับครัวเรือน เป็นความมุ่งหวังของครัวเรือนมากกว่าของบุคคลในอันที่จะให้สมาชิกคนใดคนหนึ่งหรือหลายคนของครัวเรือนย้ายออกไปเพื่อหาเงินมาลงทุนทำการผลิตและเพื่อการดำรงชีวิต รวมทั้งเป็นความมุ่งหวังของครัวเรือนในการหารายได้มาจุนเจือซึ่งเป็นการลดภาวะความเสี่ยงกับความไม่แน่นอนในรายได้ที่จะได้รับ ซึ่งมักขึ้นอยู่กับดินฟ้าอากาศและปัจจัยอื่น ๆ ในถิ่นต้นทางที่ควบคุมได้ยาก (Roberts. 1982 : 7 ; Gilbert & Gugler. 1982 : 54 ; Connell et.al 1976 ; Deere. 1987 ; Harbison. 1981 and Stark. 1982 Citing Population Information Program. 1983 : 254 และ Caldwell. 1969 : 23)

นอกจากการศึกษาของบุคคลดังกล่าวมาแล้วนั้น ยังพบว่าในการศึกษาเกี่ยวกับแรงงานด้านอุปทานแรงงานจากสมาชิกในครัวเรือนเข้าสู่ตลาดแรงงานโดยทั่วไปนั้นก็ยอมรับว่าครัวเรือนเป็นหน่วยในการตัดสินใจที่สำคัญ (Jacob. 1962 : 63-97 ; Glen. 1966 ; Schultz. 1970 ; Peter. 1978 : 51-74 ; Rogers & Peck. 1978 : 327-338 ; Clandia. 1979 b : 111-131 อ้างอิงมาจาก สุลสวาท ติสโรจน์ 2526 : 1-25 และ Bilsborrow.:1981 : 47) ทั้งนี้โดยพิจารณาว่าครัวเรือนจะอยู่ในฐานะกลุ่มขั้นพื้นฐาน ซึ่งสมาชิกในครัวเรือนถูกคาดหวังว่ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดที่จะนำไปสู่การตัดสินใจในเชิงเศรษฐกิจ Kuznets ได้เคยให้ข้อเสนอแนะในการศึกษาเกี่ยวกับขนาดและโครง

สร้างของครัวเรือนไว้ว่าครัวเรือนมีขอบเขตของความผูกพันโดยสายเลือด การแต่งงาน หรือการรับอุปถัมภ์อันเป็นเครื่องแสดงถึงการร่วมผลประโยชน์ระหว่างสมาชิกในครัวเรือน ลักษณะความสัมพันธ์เช่นนี้ครัวเรือนจึงเป็นหน่วยที่เหมาะแก่การวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจและเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจของครัวเรือน ทั้งนี้เพราะคาดได้ว่าสมาชิกในครัวเรือนจะมีการตัดสินใจร่วมกันในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการผลิตและหารายได้ (Kuznets. 1978 : 187-223)

สำหรับในการศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่นนั้นได้มีผู้สนับสนุนให้ใช้ครัวเรือนเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้วอีกเป็นจำนวนมาก (เช่น World Bank Staff Working Paper. 1975 : 3 ; ESCAP 1982 : 3 ; Mowat. 1977 : 8 ; Fuller et.al 1983 : 11 และJordan & Munda. 1976 : 9) ทั้งนี้ส่วนใหญ่เห็นว่าหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้ใหญ่ในครัวเรือนนั้น ๆ จะมีบทบาทสำคัญและสามารถให้ข้อมูลในครัวเรือนได้ดีที่สุด (United Nations. 1979 : 61)

2.6 <u>ทฤษฎีเกี่ยวกับการย้ายถิ่น</u>

ในการอธิบายหรือทำความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์การย้ายถิ่นนั้นได้มีผู้พยายามสร้างแบบจำลองหรือทฤษฎีเพื่ออธิบายแบบลักษณะ สาเหตุ และปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นไว้หลายท่าน ทฤษฎีแต่ละทฤษฎีจะชี้ให้เห็นถึงปัจจัยต่าง ๆ และความเกี่ยวข้องในปัจจัยเหล่านั้นที่มีต่อการย้ายถิ่น ในที่นี้จะกล่าวถึงทฤษฎีการย้ายถิ่นที่สำคัญไว้ดังต่อไปนี้

ก. <u>ทฤษฎีการย้ายถิ่นของราเวนสไตน์</u> (Ravensteine's "laws" of Migration)

ราเวนสไตน์ ได้ตั้งกฎแห่งการย้ายถิ่นซึ่งสรุปได้ 8 ประการดังนี้ (Ravenstein. 1885 : 165-235 ; Masciso and Pryer. 1965 : 211 อ้างจาก สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2519 : 651-662 ; Ravenstein. 1885, 1889 Citing Todaro. 1976 : 15-16 และ ปราโมทย์ ประสาทกุล 2522 : 159-164)

๑. ระยะทางและทิศทางของการย้ายถิ่น ผู้ย้ายถิ่นส่วนมากจะย้ายในช่วงระยะทางใกล้ ๆ สำหรับผู้ย้ายถิ่นในระยะทางที่ไกลออกไปนั้น โดยทั่วไปจะมุ่งสู่ศูนย์กลางของแหล่งการค้าและอุตสาหกรรม

๒. การย้ายถิ่นมักจะดำเนินไปอย่างเป็นขั้นตอน (Migration by stages) ผู้ที่อยู่อาศัยบริเวณใกล้ ๆ เมืองที่มีความเติบโตรวดเร็วจะย้ายเข้าสู่เขตเมืองนั้น เมื่อย้ายออกไปผู้ที่อยู่อาศัยในเขตชนบทที่ห่างไกลต่อ ๆ ไปจะย้ายเข้ามาอยู่แทนที่ และในที่สุดก็จะถูกดึงดูดเข้าไปสู่เมืองใหญ่ด้วย

๓. กระบวนการย้ายถิ่นที่กระจายออกไปจะมีแรงดึงดูดน้อยลงตามลำดับ

๔. กระแสการย้ายถิ่นที่สำคัญทุกสายจะมีกระแสไปและกระแสกลับของการย้ายถิ่น (Stream and Counter Stream) เช่น เมื่อมีกระแสการย้ายถิ่นจากชนบทไปสู่เมืองก็จะมีกระแสการย้ายถิ่นกลับจากเมืองไปสู่ชนบทด้วย

๕. ผู้ย้ายถิ่นที่มีระยะทางการย้ายถิ่นไกลโดยทั่วไปจะมุ่งไปยังศูนย์การค้าและอุตสาหกรรม

๖. แนวโน้มในการย้ายถิ่นของผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองจะย้ายถิ่นน้อยกว่าผู้ที่อาศัยในเขตชนบท

๗. สตรีย้ายถิ่นมากกว่าบุรุษในระยะทางใกล้ ๆ

๘. แรงจูงใจทางเศรษฐกิจนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่น กล่าวคือ มีความสำคัญกว่าปัจจัยด้านภูมิอากาศ ภาษี และภาวะแวดล้อมทางสังคมอื่น ๆ

ทฤษฎีของราเวนสไตน์ จัดว่าเป็นทฤษฎีการย้ายถิ่นประเภทคลาสสิค (Classical theories of migration) ทฤษฎีหนึ่งที่ใช้อธิบายการย้ายถิ่นโดยทั่ว ๆ ไป ปัจจัยหลักที่ราเวนสไตน์นำเข้ามาพิจารณา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกฎข้อที่ ๘ ของเขาซึ่งถือว่าเป็นข้อที่สำคัญที่สุด (Todaro. 1976 : 16 และ Bouvier. 1976: 11) คือปัจจัยผลักดัน (push factors) ในถิ่นต้นทางและปัจจัยดึงดูด (pull

factors) ในถิ่นปลายทางปัจจัยหลัก 2 ประการนี้ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการย้ายถิ่น

นอกจากนี้ทฤษฎีนี้ยังชี้ให้เห็นว่าการย้ายนั้นเป็นไปเพื่อยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น ส่วนใหญ่เป็นการย้ายออกจากพื้นที่ที่มีความยากจนไปสู่พื้นที่ที่ให้โอกาสแก่ชีวิตมากขึ้น

ข. <u>ทฤษฎีการย้ายถิ่นของพีเตอร์เซนต์</u> (Petersen)

พีเตอร์เซนต์วิจารณ์แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดในการพิจารณาการย้ายถิ่น โดยเห็นว่าแนวคิดดังกล่าวไม่ได้พิจารณามูลเหตุและแรงจูงใจของบุคคลที่ก่อให้เกิดการย้ายถิ่นจึงได้เสนอให้จำแนกการย้ายถิ่นออกเป็น 6 รูปแบบ (Petersen. 1965 : 271-290 อ้างจาก สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2518 : 653-654 และ Petersen. 1975 : 314-317) คือการย้ายถิ่นแบบล้าหลัง (Primitive migration) แบบบังคับ (Forced migration) แบบจำใจ (Impelled migration) แบบเสรี (Free migration) และแบบมวลชน (Mass migration) การย้ายถิ่นทั้ง 6 รูปแบบนี้สามารถจำแนกย่อยออกไปได้อีก 2 ประเภทคือ ประเภทที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Innovative migration) และประเภทที่ไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Conservative migration)

การย้ายถิ่นแบบล้าหลัง เป็นการย้ายถิ่นที่เกิดจากแรงผลักดันจากต้นทางเกิดขึ้นเนื่องจากการที่มนุษย์ไม่มีความสามารถที่จะต่อสู้กับอิทธิพลของธรรมชาติ ส่วนใหญ่เป็นการเคลื่อนย้ายเพื่อหาที่อยู่อาศัยใหม่ เป็นการย้ายประเภทที่ไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

การย้ายประเภทบังคับ เป็นการย้ายถิ่นที่ถูกบังคับโดยรัฐจะมีทั้งประเภทบังคับที่มีทางเลือกและประเภทที่ไม่มีทางเลือกให้เลย

การย้ายประเภทจำใจย้าย เป็นการย้ายถิ่นของผู้ลี้ภัยและการที่แรงงานรับจ้างต้องจำใจย้ายไปกับนายจ้าง เป็นต้น

การย้ายประเภทเสรี เป็นการย้ายถิ่นชนิดที่ผู้ย้ายมักมีแรงจูงใจสูง มีความต้องการบุกเบิกตั้งหลักฐานตามบรรทัดฐานที่ตนเคยปฏิบัติมา ส่วนใหญ่จะย้ายเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ก่อน เมื่อการเริ่มต้นเป็นการย้ายที่สำเร็จ กระบวนการย้ายก็จะเปลี่ยนเป็นกลุ่มใหญ่ตามมา

การย้ายประเภทมวลชน เป็นการย้ายที่เกิดขึ้นจากแรงดึงดูดทางสังคม เป็นการย้ายเพื่อไปตั้งรกรากใหม่ หรือเนื่องจากการขยายตัวของเขตเมือง ดังเช่นการย้ายที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาและออสเตรเลียในอดีต

พีเตอร์เซนต์ตั้งทฤษฎีการย้ายถิ่นโดยพยายามจำแนกประเภทการย้ายถิ่นออกไปตามแรงจูงใจในการย้าย การย้ายถิ่นแต่ละประเภทจะมีแรงจูงใจกำหนดที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นในทฤษฎีนี้คือปัจจัยด้านแรงผลักจากต้นทาง ปัจจัยด้านนโยบายการย้ายถิ่นของรัฐ ปัจจัยด้านแรงจูงใจที่สูงของบุคคลและปัจจัยด้านแรงดึงดูดทางสังคม (เช่น การย้ายตามแบบอย่างผู้ที่ย้ายไปแล้วประสบผลสำเร็จและการย้ายจากปัจจัยดึงดูดปลายทาง เป็นต้น)

ค. <u>ทฤษฎีการย้ายถิ่นของลี</u> (Lee's Theory of Migration)

ลีได้พัฒนาทฤษฎีการย้ายถิ่นของตนโดยพัฒนาแนวความคิดต่อเนื่องมาจากราเวนสไตน์ สาระในทฤษฎีของลีจึงมีทั้งส่วนที่เหมือนกับของราเวนสไตน์ และส่วนที่พัฒนาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ โดยสรุปแล้วทฤษฎีของลีมีดังนี้ (Lee. 1966 : 50-55 ; ปราโมทย์ ประสาทกุล 2522 : 159-166 และ Todaro. 1976 : 16-19)

ลีพิจารณาว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นนั้นจะมีอยู่ 4 ปัจจัยคือ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของแหล่งต้นทาง ปัจจัยที่เกี่ยวกับพื้นที่ของถิ่นปลายทาง อุปสรรคที่แทรกอยู่ระหว่างถิ่นต้นทางและปลายทาง และปัจจัยส่วนบุคคล

ในพื้นที่แต่ละพื้นที่จะมีปัจจัยหลาย ๆ ประการที่ดึงดูดให้บุคคลอยู่ภายในเขตนั้น และดึงดูดให้บุคคลอื่นย้ายเข้ามาอยู่ด้วย ขณะเดียวกันในพื้นที่นั้นก็จะมีปัจจัยที่ผลักดันให้บุคคลย้ายถิ่นออกด้วย ทั้งปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดันนี้บางปัจจัยจะมีผลต่อบุคคลทุกคน

เช่น ปัจจัยด้านภูมิอากาศ การขนส่งคมนาคม แต่บางปัจจัยจะส่งผลเฉพาะบุคคล เช่น การมีโรงงานอุตสาหกรรมอาจเป็นผลดีสำหรับคนบางคน ในขณะที่เป็นผลไม่ดีสำหรับบางคนก็ได้ ดังนั้นปัจจัยเดียวกันจะส่งผลไม่เหมือนกันต่อบุคคลที่แตกต่างกันออกไป

ในทัศนะของลีการย้ายถิ่นจะเกิดขึ้นหรือไม่ขึ้นอยู่กับผลการประเมินข้อดีข้อเสียของเขตที่อาศัยอยู่และเขตที่จะย้ายเข้า การย้ายถิ่นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อข้อดีหรือข้อได้เปรียบมีมากกว่าข้อเสียแต่เงื่อนไขดังกล่าวนี้แม้ว่าจะจำเป็นแต่ก็ไม่เพียงพอ กล่าวคือ ผู้ย้ายถิ่นจะต้องสามารถเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ที่ขัดขวางด้วยอุปสรรคที่ขัดขวางนั้นจะมีผลหรือไม่ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ที่จะย้ายถิ่นว่าจะสามารถเอาชนะอุปสรรคนั้น ๆ ได้หรือไม่ บุคคลมีความสามารถไม่เท่ากัน อุปสรรคอย่างเดียวกันอาจจะไม่มีความหมายหรือความสำคัญเลยสำหรับคนบางคน แต่ก็อาจมีความหมายมากและไม่สามารถเอาชนะได้เลยสำหรับคนบางคน

ลีเห็นว่าการตัดสินใจย้ายถิ่นบางครั้งไม่จำเป็นต้องมีเหตุผลโดยสมบูรณ์ บางคนอาจต้องย้ายโดยที่ไม่มีโอกาสได้ตัดสินใจเลย เช่น กรณีเด็กต้องย้ายตามบิดามารดา ภรรยาต้องย้ายตามสามี เป็นต้น

การที่ผู้ย้ายถิ่นมีความสามารถในการเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ได้แตกต่างกัน กระแสที่มีอุปสรรคมาก ๆ ผู้ย้ายถิ่นในกระแสนั้นจะเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติหรือเรียกว่ามีการเลือกสรรสูง อีกนัยหนึ่งกล่าวได้ว่าผู้ย้ายถิ่นที่สนองตอบต่อปัจจัยดึงดูดในแหล่งปลายทางจะมีลักษณะเลือกสรรเชิงบวก สูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายเพราะปัจจัยผลักดันจากต้นทาง ลีเห็นว่าโดยปกติแล้วปัจจัยผลักดันจากแหล่งต้นทางจะมีบทบาทสำคัญในการทำให้เกิดการย้ายถิ่นมากกว่าปัจจัยดึงดูดจากแหล่งปลายทาง (Todaro. 1976 : 18 และ Bouvier. 1967 : 12-13) โดยทั่วไปลีเห็นว่าผู้ย้ายถิ่นจะมีลักษณะบางอย่างร่วมกับประชากรในเขตเดิมและลักษณะดังกล่าวนี้ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง และขณะเดียวกันก็มีลักษณะบางอย่างใกล้เคียงกับประชากรในเขตจุดหมายปลายทางด้วย แม้จะไม่มากนัก เช่น ผู้ย้ายถิ่นจากชนบทมักมีการศึกษาและทักษะดีกว่าประชากรในเขตชนบทด้วยกัน แต่ต่ำกว่า

ประชากรในเขตเมืองที่ตนย้ายเข้าไป

จากการวิเคราะห์ปัจจัยด้านการย้ายถิ่นอันประกอบด้วย ปัจจัยเกี่ยวกับพื้นที่ของถิ่นต้นทาง ปัจจัยเกี่ยวกับพื้นที่ของถิ่นปลายทาง ปัจจัยด้านอุปสรรคที่แทรกอยู่ระหว่างถิ่นต้นทางและปลายทาง และปัจจัยส่วนบุคคลนั้นทำให้ลีตั้งสมมุติฐานเกี่ยวกับปริมาณการย้ายถิ่น กระแสการย้ายถิ่นและคุณลักษณะของผู้ย้ายถิ่นไว้ดังนี้

<u>ปริมาณการย้ายถิ่น</u> (Volume of migration)

1. ปริมาณการย้ายถิ่นขึ้นอยู่กับอัตราของความแตกต่างระหว่างเขตต่าง ๆ หากความแตกต่างมีมาก การย้ายถิ่นจะมีมากด้วย เช่นความแตกต่างระหว่างเขตเมืองกับชนบท

2. ปริมาณการย้ายถิ่นขึ้นอยู่กับความแตกต่างของบุคคล หากบุคคลมีเชื้อชาติ การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม ประเพณีคล้ายคลึงกัน การย้ายถิ่นก็จะมีน้อย

3. ปริมาณการย้ายถิ่น สัมพันธ์กันกับความยากลำบากในการฝ่าฟันอุปสรรคที่แทรกกลางอยู่ เช่น ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ข้อมูลข่าวสาร ระยะทางและระบบคมนาคม เป็นต้น

4. ปริมาณการย้ายถิ่นผันแปรไปตามความขึ้นลงของภาวะเศรษฐกิจ

5. ปริมาณการย้ายถิ่นมีแนวโน้มจะสูงขึ้นตามเวลาอันเนื่องมาจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจมีมากขึ้น ความแตกต่างระหว่างประชากรมีมากขึ้น อุปสรรคขัดขวางน้อยลง และตัวอย่างการย้ายที่ประสบผลสำเร็จมีมากขึ้น เป็นต้น

6. ปริมาณและอัตราของการย้ายถิ่นผันแปรไปตามสภาวะความก้าวหน้าในพื้นที่หนึ่ง ๆ

<u>กระแสไปและกระแสกลับของการย้ายถิ่น</u> (Stream and counterstream of migration)

7. การย้ายถิ่นมีแนวโน้มจะเกิดขึ้นมากภายในกระแสที่กำหนดไว้ชัดเจน เช่น จากชนบทเข้าสู่เมืองหลักแล้วจึงเข้าสู่เมืองใหญ่ เพราะโอกาสทางเศรษฐกิจมักจะอยู่ในเขตใดเขตหนึ่งโดยเฉพาะ

8. ทุก ๆ กระแสการย้ายถิ่นไปยังที่สำคัญจะเกิดกระแสย้ายกลับขึ้น เช่น จะมีผู้ที่ย้ายถิ่นกลับเมื่อไม่สามารถจะบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตนเองตั้งไว้ หรือย้ายกลับเพราะปัจจัยที่เป็นข้อดีของเขตจุดหมายสำคัญน้อยลงหรือหมดไป

9. การย้ายถิ่นสุทธิ (Net migration) จะสัมพันธ์โดยตรงกับปัจจัยลบที่อยู่ในถิ่นต้นทาง นั่นคือปัจจัยผลักดันในต้นทางจะมีความสำคัญกว่าปัจจัยดึงดูดในปลายทาง

<u>คุณลักษณะของผู้ย้ายถิ่น</u> (Characteristics of migrants)

10. การย้ายถิ่นเป็นกระบวนการเลือกสรรในตัวเอง ผู้ที่ได้รับเลือกให้ย้ายจะมีลักษณะเด่นเฉพาะตนมากกว่าลักษณะของประชากรในแหล่งต้นทางโดยทั่ว ๆ ไป

11. ผู้ย้ายถิ่นที่สนองตอบในเบื้องแรกต่อปัจจัยเชิงบวกในถิ่นปลายทาง น่าจะเป็นผู้ย้ายถิ่นที่ถูกเลือกสรรเชิงบวก เช่น คนที่มีการศึกษาสูงมักจะย้ายถิ่นเพราะได้รับข้อเสนอที่ดีกว่าจากที่อื่น

12. ผู้ย้ายถิ่นที่สนองตอบในเบื้องแรกต่อปัจจัยเชิงลบในถิ่นต้นทางน่าจะเป็นผู้ย้ายถิ่นที่ถูกเลือกสรรเชิงลบ เช่น ผู้ที่ย้ายเข้ามาหางานทำในเมืองเพราะความคับแค้นในชนบทมักเป็นผู้ที่ไร้ฝีมือ

13. ปริมาณการเลือกสรรเชิงบวกเพิ่มขึ้นไปตามความยากของอุปสรรคที่คั่นกลางอยู่ เช่น คนที่ได้รับการศึกษาสูงจะมีความตั้งใจที่จะเดินทางไปในระยะไกลเพื่อหางานที่เหมาะสมกับโอกาสและความสามารถของตน

ทฤษฎีการย้ายถิ่นของลีได้กล่าวถึงปัจจัยที่เป็นสาเหตุให้เกิดการย้ายถิ่นในลักษณะของทฤษฎีที่ไม่เน้นปัจจัยทางเศรษฐศาสตร์ (non-economic social science migration model) เป็นแนวคิดรวม ๆ ด้านปรากฏการณ์การย้ายถิ่นให้ความสำคัญกับปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดที่นำมาสู่การย้ายถิ่นเช่นเดียวกับทฤษฎีของราเวนสไตน์ แต่มีรายละเอียดมากกว่า (Bouvier. 1976 : 12 และ Todaro. 1976 : 19)

ภายหลังจากที่ลีได้พัฒนาทฤษฎีการย้ายถิ่นของตนขึ้นมาในปี ค.ศ. 1966 แล้ว โบกนักประชากรศาสตร์ผู้มีชื่อเสียงอีกผู้หนึ่งก็ได้ขยายทฤษฎีของลีนี้ต่อในปี ค.ศ. 1969 โดยได้ขยายทฤษฎีในส่วนของปัจจัยดึงดูดจากแหล่งปลายทางว่าขึ้นอยู่กับการมีที่อยู่อาศัย มีญาติหรือเพื่อนในแหล่งปลายทาง การมีสภาพภูมิอากาศดีและการมีปริมาณการจ้างงานมาก เป็นต้น (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล 2525 : 5)

ทฤษฎีของลีแม้จะเข้าใจได้ง่ายสามารถชี้ให้เห็นภาพพจน์ของการย้ายถิ่นได้ดี แต่ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีลักษณะกว้าง และขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างกันของข้อสมมุติฐานต่าง ๆ ที่นำมาอ้างมากเกินไป การกล่าวถึงปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดัน ทั้งในแหล่งต้นทางและปลายทางก็ไม่สามารถระบุได้โดยแน่ชัดว่า ปัจจัยแต่ละปัจจัยมีความสำคัญต่อผู้ย้ายถิ่นอย่างไร โดยเฉพาะผู้ย้ายถิ่นที่อยู่ในกลุ่มและชนชั้นต่าง ๆ กัน นอกจากนี้ยังไม่สามารถกล่าวได้ว่า อุปสรรคระหว่างกลาง (Intervening obstacles) นั้นอุปสรรคใดสำคัญมากน้อยกว่ากัน (Todaro. 1976 : 19)

ง. <u>ทฤษฎีการย้ายถิ่นในสังคมทวิลักษณ์</u> (Dual Societies)

ทฤษฎีนี้พัฒนาขึ้นโดยลูวิส (Lewis) ในปี ค.ศ. 1954 และต่อมาในปี ค.ศ. 1961 เรนิสและเฟย์ (Ranis & Fei) ก็ได้พัฒนาเพิ่มเติมขึ้นอีก (Todaro. 1976 : 21 ; Todaro. 1977 : 215 and Tongudai. 1982 : 26-29) จึงมักเรียกกันว่า "The Lewis-Fei-Ranis model" (L-F-R model) แนวคิดของทฤษฎีนี้กล่าวถึงเรื่องแรงงานล้นเกิน (Surplus labour) และเป็นที่ยอมรับกันมากใน

ช่วงปลายทศวรรษ 1950 และทศวรรษ 1960 แนวคิดของทฤษฎีนี้พิจารณาว่าเศรษฐกิจของประเทศด้อยพัฒนาประกอบไปด้วย 2 สาขา คือ สาขาเกษตรกรรมยังชีพ (Agricultural Subsistence Sector) ซึ่งจะมีผลิตภาพต่ำมากจนบางครั้งถึงระดับที่เรียกว่า "Zero marginal productivity" ขณะเดียวกันก็จะมีแรงงานล้นเกินเกิดขึ้น สาขาที่สองคือสาขาอุตสาหกรรมในเมืองซึ่งมีผลิตภาพสูง (High productivity modern urban industrial sector) ภาคนี้จะรับเอาแรงงานล้นเกินจากชนบทให้เข้ามาทำงานในเมือง โดยจะขยายการผลิตออกไปเรื่อย ๆ มีอัตราการสะสมทุนสูง เพราะเมื่อหักค่าจ้างแรงงานออกแล้วจะยังคงเหลือกำไรเป็นอันมากผู้ประกอบการในสาขานี้จะนำกำไรนั้นไปลงทุนต่อทำให้สามารถจ้างแรงงานจากชนบทได้มากขึ้นไปอีก ค่าจ้างในภาคอุตสาหกรรมจะสูงกว่าค่าจ้างในภาคเกษตรกรรมประมาณร้อยละ 30 ในอัตราที่แท้จริง ซึ่งเป็นปริมาณที่สามารถจูงใจให้เกิดการย้ายจากชนบทมาทำงานในเมืองได้และค่าจ้างที่แท้จริงนั้นจะคงที่อยู่ในอัตรานี้ตลอดไป จนกระทั่งไม่มีแรงงานจากชนบทเข้ามาสู่เมือง การพัฒนาประเทศในแนวคิดนี้จึงขึ้นอยู่กับอัตราเร่งของการลงทุนและการย้ายถิ่นของแรงงานในภาคเกษตรกรรมเข้ามาในเมือง เชื่อว่าการย้ายถิ่นจะไม่สิ้นสุดลงหากอัตราเกิดในชนบทยังสูง การย้ายออกของแรงงานทำให้ภาคเกษตรกรรมซึ่งล้าหลังอยู่นั้นหันไปใช้เครื่องจักรในการผลิตมากขึ้น ต่อมาอัตราเกิดในชนบทจะลดลงทำให้การว่างงานแอบแฝง (Disguised unemployment) ในชนบทลดลงไปด้วยผลิตภาพและค่าแรงในชนบทจะสูงขึ้นไปพอ ๆ กับภาคอุตสาหกรรมซึ่งเรียกว่าจุด "Commercialisation point" แรงงานทั้ง 2 ภาคต่างก็หาได้ยากขึ้น แรงงานล้นเกินจะหมดไปขณะที่ภาคเกษตรกรรมเจริญขึ้น (Todaro. 1977 : 215-217 ; Gaude. 1976 : 5-11 และ Tongudai. 1982 : 26-29) ทฤษฎีดังกล่าวนี้คุซเนทส์ (Kuznets) ก็ได้นำมากล่าวอีกในปี ค.ศ. 1966 โดยให้ชื่อว่า "The Industrialized nation model" ซึ่งมีสาระคล้ายคลึงกับแนวคิดที่กล่าวมาแล้วข้างต้นกล่าวคือเชื่อว่าประเทศจะพัฒนาอุตสาหกรรมได้ก็ด้วยอาศัยการย้ายถิ่นของแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมือง (Simmons. 1982 : 165-166)

ทฤษฎีดังกล่าวมีพื้นฐานมาจากตัวแบบการพัฒนาเศรษฐกิจแบบสะสมทุน (Capital Accumulation) ในรูปแบบการพัฒนาของฮาร์รอดและโดมาร์ (Harrod-Domar Growth model) นั่นเอง ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ยึดถือแนวคิดว่าแรงงานและค่าแรงระหว่างเมืองกับชนบทในที่สุดแล้วจะปรับตัวเข้าสู่ภาวะเท่าเทียมกันคือ เข้าสู่จุดสมดุลย์โดยอัตโนมัติ (Automatic equilibrium mechanism) ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการย้ายถิ่นในทัศนะของทฤษฎีนี้คือ การมีแรงงานล้นเกินในชนบท การพัฒนาอุตสาหกรรมในเขตเมืองและการที่ค่าจ้างในเมืองสูงกว่า ซึ่งเป็นเหตุจูงใจให้แรงงานชนบทย้ายเข้ามาหางานทำในเมือง ความเชื่อหลักที่สำคัญนั้นเชื่อว่ายิ่งมีการสะสมทุนเร็วเท่าใด อัตราการเติบโตของภาคอุตสาหกรรมและอัตราการสร้างตำแหน่งงานใหม่จะสูงขึ้นเท่านั้น แนวคิดนี้ถูกวิจารณ์ในแง่ที่ว่า ภาคอุตสาหกรรมแม้จะทำการลงทุนเพิ่มเติมจากผลกำไรที่ได้ก็มักจะลงทุนโดยใช้เครื่องจักรแทนการใช้แรงงานคนนอกจากนี้ทฤษฎีนี้ยังเชื่อว่าไม่มีการว่างงานในเขตเมือง แต่ความเป็นจริงนั้นในประเทศโลกที่สามพบว่ามีการว่างงานในรูปแบบต่าง ๆ กันเป็นอันมากในเขตเมือง ในขณะเดียวกันก็พบว่าในชนบทในหลายพื้นที่มิได้มีแรงงานล้นเกินมากตามที่ทฤษฎีนี้กล่าวถึงไว้ เพียงแต่ในชนบทนั้นประชากรทำงานหนักมาก โดยได้รับค่าตอบแทนต่ำต่างหาก อนึ่งการที่ทฤษฎีนี้กล่าวว่าค่าแรงในเมืองจะคงที่อยู่นั้นก็ไม่เป็นความจริงนัก เพราะมักปรากฏว่ามีการขึ้นค่าแรงในเมืองพร้อม ๆ กับเกิดการว่างงานเกิดขึ้นมากมาย (Todaro. 1976 : 23-25 และ Oberai. 1980 : 9)

จ. <u>ทฤษฎีแรงงานล้นเกิน</u> (The labour surplus model)

ทฤษฎีนี้นำเสนอโดยมาร์ติน กอดเฟรย์ (Martin Godfrey) ในปี ค.ศ. 1979 โดยได้เสนอว่าประเทศที่กำลังพัฒนาจะมีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะมีอัตราเกิดสูง อัตราตายต่ำ มีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ที่ใช้ทำการเกษตรสูง พื้นที่ทำการเกษตรขนาดใหญ่จะใช้เครื่องจักรช่วยในการผลิต อุตสาหกรรมซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเมืองนั้นจะใช้เครื่องจักรและเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการผลิตทำให้รับแรงงานมา

ทำงานในภาคอุตสาหกรรมได้น้อย ในชนบทจะมีแรงงานล้นเกิน ซึ่งทำงานต่ำระดับและมีผลิตภาพต่ำ ภาวะเช่นนี้ทำให้แรงงานย้ายถิ่นเข้าเมืองมาก แต่ก็ย้ายไปทำงานที่มีผลิตภาพต่ำโดยเฉพาะงานประเภทก่อสร้างและงานในภาคที่ไม่เป็นทางการ อย่างไรก็ตามแม้ผู้ย้ายถิ่นจะได้ค่าจ้างแรงงานไม่มากนัก แต่ก็เป็นค่าจ้างที่สูงกว่าค่าจ้างในภาคเกษตรยังชีพที่ทำอยู่เดิม การย้ายถิ่นในกรณีนี้ถือว่าเป็นมาตรการเพื่อความอยู่รอดที่จะทำให้มีรายได้ที่คงที่จำนวนหนึ่ง ซึ่งหากไม่ย้ายถิ่นก็จะไม่ได้รายได้เช่นนี้ การย้ายลักษณะนี้มักจะเป็นการย้ายแบบชั่วคราว ซึ่งผู้ย้ายจะมีการติดต่อกับถิ่นเดิมอยู่เสมอ การย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองลักษณะนี้ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในชนบทน้อยมาก ผู้ย้ายมีอำนาจต่อรองน้อยรวมทั้งผลการย้ายต่อผลิตภาพของส่วนรวมมีน้อยด้วย สมาชิกครัวเรือนที่อยู่เบื้องหลังจะขาดความสามารถในการประกอบอาชีพเพื่อยังชีพมากขึ้น ขณะเดียวกันความมั่นคงปลอดภัยก็น้อยลง ผู้ที่ได้รับผลดีในชนบทจากการย้ายถิ่นของแรงงานก็คือ เกษตรกรรายใหญ่ซึ่งจะมีอำนาจต่อรองสูงขึ้น (ESCAP. 1982 : 166-167)

สาระของทฤษฎีนี้เป็นความพยายามทำความเข้าใจการย้ายถิ่นในสังคมด้อยพัฒนาและขยายทฤษฎีการย้ายถิ่นในสังคมทวิลักษณ์ให้สัมพันธ์กับเหตุการณ์ในประเทศด้อยพัฒนามากขึ้นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นในทฤษฎีนี้คือ การมีแรงงานล้นเกิน ความยากไร้และไม่มีงานทำในชนบท

ฉ. <u>ทฤษฎีความคาดหวังในรายได้</u> (An expected income model of rural-urban migration)

ทฤษฎีนี้มีผู้พัฒนาติดต่อกันมาหลายคน ผู้พัฒนาแนวคิดนี้ในช่วงแรก ๆ ได้แก่ จาสต์ (Sjaastad) และชุลท์ (Schultz) ในปี ค.ศ. 1962 โดยพิจารณาว่าการย้ายถิ่นเป็นการไหลเวียนของทุนมนุษย์และจะทำให้เพิ่มความสามารถในการผลิตของทรัพยากรมนุษย์ การย้ายถิ่นเป็นการลงทุนที่ต้องเสียค่าใช้จ่าย 2 ประเภท คือ ค่าใช้จ่ายที่เป็นตัวเงิน เช่น ค่าเดินทาง และค่าใช้จ่ายที่ไม่เป็นตัวเงิน เช่น ค่าเสียโอกาส ต้นทุนทางจิตใจ (Psychological cost) ในการที่ต้องเปลี่ยนสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมใหม่เป็นต้น (Gaude, 1976 : 33-35) ผู้ที่พัฒนาทฤษฎีนี้ต่อมาคือ แฮริส และไทดาโร (Harris & Todaro) ในปี ค.ศ. 1969 ซึ่งได้เสนอว่า การตัดสินใจย้ายถิ่นนั้นจะถูกกำหนดโดยความแตกต่างระหว่างรายได้ในเมืองและชนบท และถูกกำหนดโดยโอกาสที่จะได้งานทำในเมือง รายได้จากการทำงานในชนบทนั้นขึ้นอยู่กับอุปสงค์และอุปทาน

ขณะที่รายได้ในเมืองขึ้นอยู่กับการกำหนดของสถาบันต่าง ๆ เช่น องค์การ แรงงาน การแทรกแซงของรัฐบาลที่กำหนดให้มีค่าจ้างขั้นต่ำขึ้นมา ไทดาโรเห็นว่าตลาดแรงงานในเมืองประกอบ 2 ภาคแยกจากกัน ภาคที่ค่อนข้างใหญ่คือภาคไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการว่างงานอย่างเปิดเผย (open unemployment) การจ้างงานด้วยตนเอง (Self employment) และการทำงานในสถานประกอบการเล็ก ๆ และงานบริการ ส่วนอีกภาคหนึ่งเป็นภาคอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ซึ่งจะมีขนาดเล็กกว่าภาคที่ไม่เป็นทางการ ค่าแรงงานในภาคไม่เป็นทางการนั้นจะถูกกำหนดโดยการแข่งขันแรงงานในตลาดและมักจะเป็นค่าแรงที่ต่ำกว่าภาคอุตสาหกรรม ซึ่งจะถูกกำหนดค่าแรงโดยสหภาพแรงงาน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่ค่อนข้างเข้มแข็งทำให้ค่าแรงในภาคอุตสาหกรรมนี้ไม่ลดลงแม้ว่าจะมีแรงงานให้เลือกจ้างอย่างเหลือเฟือก็ตาม

ไทดาโร เห็นว่าความแตกต่างกันที่ค่อนข้างมากระหว่างค่าแรงในภาคอุตสาหกรรมในเมืองกับค่าแรงในชนบทรวมทั้งความพยายามที่จะแก้ปัญหาการว่างงานในเมืองของรัฐบาลจะเป็นสิ่งจูงใจและปัจจัยกระตุ้นให้ชาวชนบทย้ายเข้าไปหางานในเมือง แต่โดยที่ประเทศกำลังพัฒนานั้นไม่สามารถสร้างงานในภาคอุตสาหกรรมให้เพิ่มขึ้นได้ทันกับจำนวนผู้ย้ายถิ่นจากชนบทแหล่งที่ผู้ย้ายถิ่นที่หางานทำไม่ได้ในเมืองจะกลับคืนสู่ชนบทเขาเหล่านั้นกลับทันไปใช้วิธีคอยและคงอยู่ในเมืองโดยคิดว่าโอกาสที่จะได้งานทำนั้นจะมีมากขึ้นหากอยู่ในเมืองนานขึ้น เพราะจะได้มีโอกาสติดต่อและหาข้อมูลเกี่ยวกับการจ้างงานได้มากขึ้น ในช่วงที่รองานนั้นอาจไม่ได้ทำงานอะไรเลยต้องอยู่โดยอาศัยเงินออมจากชนบทที่มีติดตัวมา หรือจากเพื่อนที่อยู่ในเมืองก่อนแล้วหรือจากการสนับสนุนของครอบครัวในชนบทส่งเงินมาให้ สำหรับผู้ที่ไม่สามารถรองานได้หรือไม่ได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากแหล่งที่กล่าวมาข้างต้นนั้นก็จะหันไปทำงานในภาคไม่เป็นทางการแทน ซึ่งจะมีรายได้เท่ากับหรือน้อยกว่ารายได้ที่เขาจะได้หากยังคงอยู่ในชนบทในทัศนะของไทดาโรแล้วภาคไม่เป็นทางการจะเป็นสถานที่พึ่งชั่วคราวเพื่อหาโอกาสไปสู่โอกาสที่ดีกว่าในภาคอุตสาหกรรมต่อไป และเขาเห็นว่าผู้ย้ายถิ่นจะคิดว่าหากได้งานในภาคอุตสาหกรรมเมื่อใดก็จะสามารถมีรายได้

ชดเชยกับที่ต้องเสียเวลาตอยหรือเสียเวลาไปทำงานอยู่ในภาคไม่เป็นทางการ

ในทฤษฎีของไทดาโรนี้ โอกาสที่ผู้ย้ายถิ่นจะได้รับการจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมสมัยใหม่ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่เขาอยู่ในเมือง นั่นคือรายได้ของผู้ย้ายถิ่นจะถูกคาดว่าจะสูงขึ้นไปตามระยะเวลาที่เขาอยู่ในเมืองด้วย

ด้วยแนวคิดดังกล่าวนี้ผู้ที่ย้ายถิ่นเข้าเมืองใหม่ ๆ จะมีอัตราการว่างงานสูงและจะกระจุกตัวอยู่ในสาขาไม่เป็นทางการในฐานะเป็นแหล่งพักพิงชั่วคราว การที่ผู้ย้ายถิ่นเสียสละและเสี่ยงที่จะไม่รับรายได้ในชนบทแต่หันมาแลกเปลี่ยนกับการไม่มีหรือมีรายได้ต่ำในสาขาไม่เป็นทางการก่อนนั้น ไทดาโรพิจารณาว่า เป็นการกระทำที่มีเหตุผลทั้งนี้เพราะความคิดที่จะมีรายได้สูงต่อไป ซึ่งเมื่อถึงช่วงนั้นก็จะสามารถเรียกคืนค่าเสียโอกาสและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เสียไปได้ทั้งหมด การแก้ไขปัญหาการย้ายถิ่นเข้าเมืองในทัศนะของไทดาโรและแฮริสนั้นจะต้องไม่มุ่งสร้างงานในเมือง แต่จะต้องทำให้รายได้ในชนบทสูงขึ้น หรือมิฉะนั้นก็ต้องปล่อยให้การว่างงานในเมืองสูงขึ้นมาก ๆ จนผู้ย้ายถิ่นมองไม่เห็นโอกาสที่จะเข้ามาทำงานในเมืองได้ ไทดาโรได้พยายามพัฒนาทฤษฎีนี้ของตนขึ้นอีก (1976) ในระยะหลังโดยได้นำปัจจัยด้านความหลากหลายในคุณภาพของแรงงานจากชนบทเข้ามาพิจารณาโอกาสที่แรงงานจะถูกเลือกเข้าไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมซึ่งแรงงานจะมีโอกาสไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่ปัจจัยด้านทุน มนุษย์หลาย ๆ ประการ เช่น อายุ การศึกษา และประสบการณ์ เป็นต้น (Tongudai, 1982 : 29-35 ; Todaro. 1977 : 218-220 และภาวดี ทองอุไทย 2526 : 13-1 - 13-2)

ทฤษฎีของแฮริสและไทดาโร นี้เป็นทฤษฎีหนึ่งที่ได้รับการนำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์การย้ายถิ่นในประเทศโลกที่สามกันมาก (Population Information Program 1983 : 253 และ Ross. 1984 : Preface) โดยเฉพาะในหมู่นักเศรษฐศาสตร์ประชากร ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นในทฤษฎีนี้คือการที่รายได้ในชนบทตกต่ำ ความคาดหวังในรายได้ที่สูงขึ้นจากการได้ทำงานในเมืองและความแตกต่างในรายได้ระหว่างเมืองกับชนบท

ช. <u>ทฤษฎีการตัดสินใจย้ายถิ่นในระดับจุลภาค</u> (Micro - level decision making framework)

ทฤษฎีนี้อธิบายการย้ายถิ่นโดยใช้ปัจจัยทางสังคมและจิตวิทยาประชากรโดยมีสมมุติฐานว่าแนวโน้มที่ครัวเรือนจะย้ายถิ่นหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับ ความคาดหวังที่จะได้รับผลจากการมีพฤติกรรมการย้ายถิ่นเกิดขึ้น โดยปกติครัวเรือนจะให้คุณค่ากับเป้าหมายในชีวิตการจะบรรลุเป้าหมายได้นั้น จะกระทำได้โดยทางเลือกหลาย ๆ ทางซึ่งทางหนึ่งคือการย้ายถิ่น โดยปกติแล้วครัวเรือนจะมีเป้าหมายหลาย ๆ ด้าน เช่น ในด้านความมั่งคั่งด้านฐานะในสังคม ด้านความสะดวกสบาย และด้านความเป็นตัวของตัวเอง เป็นต้น ความคาดหวังในอันที่จะบรรลุเป้าหมายของชีวิตในด้านต่าง ๆ เหล่านั้นจะมีระดับแตกต่างกันไปตามอัตวิสัย การให้คุณค่าในการบรรลุเป้าหมายแต่ละอย่างในระดับสูงผนวกเข้ากับระดับความคาดหวังที่คิดว่าการย้ายถิ่นจะทำให้สามารถบรรลุเป้าหมายได้จะทำให้มีพฤติกรรมการย้ายถิ่นเกิดขึ้น การย้ายถิ่นจึงขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ กล่าวคือขึ้นอยู่กับคุณค่าที่ครัวเรือนให้กับเป้าหมาย (เป้าหมายหลาย ๆ เป้าหมายของชีวิตจะได้รับคุณค่าแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล) และระดับความคาดหวังว่าจะบรรลุเป้าหมายนั้นได้โดยการย้ายถิ่นหรือไม่นั่นเอง หากปัจจัย 2 ประการนี้มีระดับสูงโอกาสที่ครัวเรือนจะย้ายถิ่นก็จะมีมาก พฤติกรรมการย้ายถิ่นในที่นี้จะเป็นพฤติกรรมที่เรียกว่า "Instrumental Behavior" ที่จะนำครัวเรือนไปสู่สิ่งที่ประสงค์ (Dejong & Fawcett. 1981 : 45-49)

ทฤษฎีการย้ายถิ่นในเชิงจิตวิทยาประชากรนี้ยังมีการพัฒนาไม่มากนัก นอกจากแนวคิดของเดอจองและฟอว์เซท (Dejong & Fawcett) แล้วมุคเฮอจี (Mukherji) นักภูมิศาสตร์ประชากรก็ได้พยายามนำปัจจัยทางจิตวิทยาเข้ามาเกี่ยวข้องในทฤษฎี "The Mobility Field Theory of Human Spatial Behavior" ที่เขาตั้งขึ้น โดยอธิบายว่าการย้ายถิ่นของครัวเรือนนั้นต้องพิจารณาปัจจัย ๓ ประการ คือ คุณลักษณะส่วนตัวของผู้ที่จะย้าย การรับรู้ในความแตกต่างของอรรถประโยชน์ระหว่าง

แหล่งต้นทางและปลายทาง และลักษณะการย้ายถิ่นซึ่งอาจจะเป็นการย้ายแบบไป-กลับ ย้ายตามฤดูกาลหรือย้ายถาวรก็ได้ สรุปได้ว่าพฤติกรรมการย้ายจะปรากฏออกมาในลักษณะใดนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะครัวเรือนว่ามีความต้องการอย่างไร และขึ้นอยู่กับการรับรู้ในอรรถประโยชน์ของสถานที่นั่นเอง (Mukherji. 1975 : 49-50)

นอกจากนี้ยังมีผู้พัฒนาแนวคิดที่เรียกว่า "ความผูกพันกับพื้นที่" (Location - Specific capital) ซึ่งกล่าวถึงปัจจัยผูกพันที่จะส่งผลให้ครัวเรือนมีพฤติกรรมย้ายถิ่นที่แตกต่างกัน หากครัวเรือนมีความผูกพันกับพื้นที่อยู่ในระดับสูงในที่ใดเช่นมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับมีลูกค้าหรือผู้รับบริการมาก มีทรัพย์สินอยู่ในที่หนึ่งมาก ๆ ก็มักจะไม่ย้ายไปจากที่นั้น หรือหากจำเป็นต้องย้ายไปก็มักจะต้องย้ายกลับมา เพราะหากย้ายไปนานสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิมในที่นั้นเช่นความมีชื่อเสียงจะเสื่อมค่าลง (Bowman & Myers. 1967 : 116) ดาแวนโซและมอริสัน (Davanzo & Morrison) ได้ชี้ให้เห็นว่าการที่บุคคลมักย้ายถิ่นไปยังที่มีเพื่อนญาติอาศัยอยู่หรือย้ายไปในที่ที่ตนเคยมีประสบการณ์ในการย้ายมาก่อนนั้นเป็นเพราะเขามีความผูกพันหรือมีความมั่นใจอยู่ที่นั่นตามปกติการย้ายจะเกิดขึ้นโดยการเปรียบเทียบความผูกพันกับพื้นที่ระหว่างต้นทางและปลายทาง ผู้ที่มีสิ่งผูกพัน เช่น ทรัพย์สมบัติที่ต้นทางน้อยจะย้ายถิ่นมากกว่าผู้ที่มีความผูกพันมากกว่า (Citing William & McMillen. 1983 : 447-453)

บราวน์และมัวร์ (Brown & Moore) ได้เสนอแนวคิดด้านอรรถประโยชน์ในพื้นที่ (Place Utility) ในปี ค.ศ. 1970 โดยให้ความสำคัญกับระดับความพอใจหรือไม่พอใจของบุคคลหรือครอบครัวต่ออรรถประโยชน์ในสถานที่หนึ่งหากไม่พอใจก็มักจะมีกระบวนการปรับตัวโดยการย้ายถิ่นเกิดขึ้น การย้ายถิ่นจึงเป็นการปรับตัวเพื่อแสวงหาความพอใจในอรรถประโยชน์จากพื้นที่นั่นเอง (Dejong & Gardner. 1981 : 150)

โดยสรุปทฤษฎีนี้พิจารณาว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับระดับความคาดหวังของครัวเรือนที่จะบรรลุเป้าหมายของชีวิตได้ด้วยการย้ายถิ่น การ

มีสิ่งผูกพันในสถานที่ต้นทางและปลายทาง และการมองเห็นอรรถประโยชน์ในพื้นที่ใด พื้นที่หนึ่งนั่นเอง

ช. <u>ทฤษฎีการพึ่งพา</u> (Dependent' plantation economies)

ทฤษฎีนี้เป็นแนวคิดของกลุ่มนีโอ - มาร์กซิส (Neo-Marxist conflict model) ที่พิจารณาเรื่องทางเศรษฐกิจกับเรื่องทางสังคมและสถาบันการเมืองว่าเป็นสิ่งที่แยกพิจารณาออกไปจากกันไม่ได้ ในส่วนของระบบเศรษฐกิจจะต้องพิจารณาในวงกว้างออกไปคือ พิจารณาว่าเมืองมีส่วนกำหนดชนบทอย่างไร ประเทศด้อยพัฒนาถูกกำหนดโดยประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างไร และสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีรูปแบบความสัมพันธ์กันอย่างไร เครื่องมือวิเคราะห์ที่สำคัญในทฤษฎีนี้มักจะใช้ระเบียบวิธีประวัติศาสตร์ โครงสร้างและสถาบัน (Historical/structural/institutional method) ในการพิจารณา (Myrdal. 1958 ; Prebisch. 1975 ; Furtado. 1976 ; Santos. 1973 และ ปกรณ์ ปรียากร 2527 : 24-33) โดยพิจารณาว่าการที่ชาวชนบทมีความจำเป็นบีบบังคับให้ต้องเข้าไปหางานทำในเมืองนั้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงสภาวะแห่งการดำรงอยู่ของการพัฒนาแบบพึ่งพา ซึ่งมักจะสร้างให้เกิดความด้อยพัฒนาในชอบนอกหรือในชนบท ขณะเดียวกันที่ศูนย์กลางจะมีการพัฒนามาก ระบบเศรษฐกิจซึ่งเป็นระบบทุนนิยมจะเอารัดเอาเปรียบแรงงานจากชนบทและดูดซับมูลค่าส่วนเกินทางเศรษฐกิจออกไปสู่เมือง ตลาดแรงงานจะมีลักษณะแข่งขันไม่สมบูรณ์ หากแต่จะมีลักษณะผูกขาด แรงงานจากชนบทจะต้องมาทำอาชีพชั้นต่ำลงไปจากชาวเมืองต้องอาศัยอยู่ในสลัมหรือที่ไม่เหมาะสมอื่น ๆ มีความแปลกแยก (Alienation) ไม่สามารถผสมผสานกับแบบแผนชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเมืองได้

ในกรณีของผู้ย้ายถิ่นตามฤดูกาลไปทำงานในเขตเกษตรก้าวหน้านั้นจะเป็นการทำกิจกรรมผลิตวัตถุดิบและอาหารส่งไปยังเมืองและประเทศมหาอำนาจอื่น ๆ มีฟาร์มขนาดใหญ่ที่ผูกขาดการปลูกพืชไม่กี่ชนิด เช่น อ้อย ยางพารา กล้วย กาแฟ ปาล์มน้ำมัน ฟาร์มเหล่านี้จะใช้เครื่องจักรในการดำเนินงานอันเป็นการพึ่งพาและครอบงำทาง

เทคโนโลยีจากเมืองใหญ่และต่างชาติ แต่จะใช้แรงงานคนในช่วงเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว เพราะช่วงนี้ไม่สามารถใช้เครื่องจักรได้ แบบแผนการย้ายถิ่นจึงขึ้นอยู่กับฤดูกาลที่มีการเพาะปลูก และเก็บเกี่ยวพืชนั้น ซึ่งมักจะเป็นการย้ายถิ่นตามฤดูกาลนั่นเอง การย้ายถิ่นของแรงงานจะเป็นการช่วยเพิ่มผลผลิตเพิ่มรายได้ประชาชาติ แต่ผู้ได้รับประโยชน์คือนายทุน ขณะที่แรงงานย้ายถิ่นไม่ได้พัฒนาตัวเองขึ้นเลยจึงทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้มากขึ้น (ESCAP 1982 : 167)

หากพิจารณาสภาพในชนบทจะพบว่ามีลักษณะด้อยพัฒนา ความสัมพันธ์ทางการผลิตในชนบท (ผู้เช่า ลูกหนี้ ระบบราคา) ขัดขวางพลังการผลิตทำให้ภาคเกษตรไม่สามารถเติบโตได้ ผลตอบแทนที่ได้รับต่ำทำให้ต้องย้ายถิ่นเข้าไปทำงานในเมืองในลักษณะงานต่าง ๆ กันไป อันเนื่องมาจากความบีบคั้นทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้การแผ่ขยายของระบบทุนนิยมทำให้ส่งเสริมค่านิยมของผู้ย้ายถิ่นในการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย การมีชีวิตที่สนุกสนานในเมืองมีมากขึ้น มีผู้พิจารณาว่าการที่แรงงานย้ายถิ่นต้องส่งเงินกลับไปช่วยภาคชนบทสะท้อนให้เห็นว่า ระบบเศรษฐกิจดังกล่าวสามารถเอาเปรียบและกดขี่ผู้ย้ายถิ่นได้ทั้งระบบ นั่นคือกดราคาผลผลิตทางการเกษตรให้ต่ำ ทำให้สามารถจ่ายค่าผลิตผลได้ในราคาถูก แต่ส่งสินค้าอุตสาหกรรมที่จำเป็นมาขายในราคาแพงจนคนชนบทยากที่จะมีชีวิตอยู่ได้ต้องส่งสมาชิกในครัวเรือนออกมาหางานทำในเมือง ระบบเช่นนี้ก็สามารถดูดซึมค่าแรงงานในเมืองได้อีก แรงงานที่เข้ามาในเมืองต้องส่งเงินกลับไปสู่ชนบททำให้ชนบทยังชีพได้เพื่อผลิตอาหาร วัตถุดิบราคาถูก และส่งแรงงานมาให้คนเมืองใช้อีกต่อไปเป็นวัฏจักร (วิทยากรเชียงกูล 2525 : 152-153 ; Santos. 1970 ; Wallerstein. 1974 และ Amin. 1974 Citing Gilbert & Gugler. 1982 : 16) ปรากฏการณ์เช่นนี้เมื่อเกิดขึ้นนาน ๆ ทำให้ชาวชนบทมีความคิดว่าการย้ายถิ่นเข้าไปหางานทำในเมืองเป็นวิถีชีวิตปกติของตนและเกิดการรับรู้ว่าการย้ายถิ่นเป็นทางออกที่สำคัญและจำเป็นในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของครัวเรือน (Lwoga. 1982 : 1-8)

ทฤษฎีการพึ่งพานี้พิจารณาการย้ายถิ่นในลักษณะที่เป็นผลของระบบ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองทั้งในระดับชนบท ในระดับเมืองศูนย์กลาง ระดับประเทศ และระดับระหว่างประเทศในลักษณะของระบบความสัมพันธ์แบบศูนย์กลางและปริมณฑล การคงไว้ซึ่งความสัมพันธ์และมาตรการการพัฒนาในลักษณะดังกล่าวจะทำให้รูปแบบการย้ายถิ่นเช่นที่กล่าวมานั้นปรากฏอยู่ตลอดไป ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นในแนวคิดนี้ก็คือมาตรการที่ใช้ในการพัฒนาประเทศ หากเป็นการพัฒนาในลักษณะรวมศูนย์และพึ่งพาก็จะทำให้เกิดการย้ายถิ่นมากขึ้น นอกจากนี้การเอารัดเอาเปรียบกันระหว่างชนชั้น โดยการกดราคาผลผลิตการเกษตรให้ต่ำลงในขณะที่สินค้าอุตสาหกรรมมีราคาสูงก็เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้มีการย้ายถิ่นเกิดขึ้น

ฌ. <u>สรุปปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นหรือไม่ย้ายถิ่นในเชิงทฤษฎี</u>

จากทฤษฎีการย้ายถิ่นที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นสามารถสรุปเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นหรือไม่ย้ายถิ่นจากแต่ละทฤษฎีได้ดังนี้

<u>ทฤษฎี</u>	<u>ปัจจัยที่กำหนดให้เกิดการย้ายถิ่นหรือไม่ย้ายถิ่น</u>
1. ทฤษฎีของราเวนสไตน์	1. ปัจจัยผลักดันจากต้นทาง
	2. ปัจจัยดึงดูดจากปลายทาง
2. ทฤษฎีของพีเตอร์เซนต์	1. ปัจจัยด้านแรงผลักจากสิ่งแวดล้อมต้นทาง
	2. ปัจจัยด้านนโยบายการย้ายถิ่นของรัฐ
	3. ปัจจัยด้านแรงจูงใจ
	4. ปัจจัยด้านแรงดึงดูดทางสังคม
3. ทฤษฎีของลี	1. ปัจจัยผลักดันของแหล่งต้นทาง
	2. ปัจจัยดึงดูดของถิ่นปลายทาง
	3. อุปสรรคที่แทรกอยู่ระหว่างถิ่นต้นทางและปลายทาง
	4. ปัจจัยส่วนบุคคล

ทฤษฎี	ปัจจัยที่กำหนดให้เกิดการย้ายถิ่นหรือไม่ย้ายถิ่น
๔. ทฤษฎีการย้ายถิ่นในสังคมทวิลักษ์	๑. การพัฒนาอุตสาหกรรมในเขตเมือง
	๒. ค่าจ้างแรงงานในเขตเมือง
	๓. การมีแรงงานล้นเกินในชนบท
๕. ทฤษฎีแรงงานล้นเกิน	๑. ความยากไร้ในชนบท
	๒. การไม่มีงานทำในชนบท
	๓. การมีแรงงานล้นเกินในชนบท
๖. ทฤษฎีความคาดหวังในรายได้	๑. ความคาดหวังในรายได้ที่สูงจากการทำงานในเมือง
	๒. ความแตกต่างในรายได้ระหว่างเมืองกับชนบท
๗. ทฤษฎีการตัดสินใจย้ายถิ่นในระดับจุลภาค	๑. ระดับความคาดหวังของครัวเรือนและบุคคลที่มุ่งจะบรรลุเป้าหมายของชีวิตได้ด้วยการย้ายถิ่น
	๒. การมีสิ่งผูกพันระหว่างสถานที่ต้นทางและปลายทาง
	๓. การมองเห็นอรรถประโยชน์ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง
๘. ทฤษฎีการพึ่งพา	๑. การพัฒนาเมืองมากกว่าชนบท
	๒. ความยืดหยุ่นในชนบท

2.๑ สถานการณ์การย้ายถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

ก. ปริมาณและประเภทการย้ายถิ่น

จากสถิติด้านการย้ายถิ่นของประเทศไทยในหลาย ๆ แหล่งพบข้อมูลยืนยันตรงกันว่ามีปริมาณการย้ายถิ่นจากชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือในอัตราสูง และจะมีอัตราสูงขึ้นมากผิดปกติในปีที่มีภัยธรรมชาติ เช่นน้ำท่วมหรือฝนแล้ง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ 2525 : 11) การสำรวจสำมะโนประชากรและเคหะในปี พ.ศ. 2513 พบว่า ประชากรในภาคนี้ย้ายถิ่นเข้าสู่ภาคกลางซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่ กรุงเทพฯ ถึง 300,000 คน และย้ายไปบุกเบิกเปิดป่าในภาคเหนือ 200,000 คน อีกประมาณ 30,000 คน ย้ายไปเป็นกรรมกรเหมืองแร่และรับจ้างทั่วไปในภาคใต้ นอกจากนี้ยังมีการย้ายไปมาในภาคเดียวกันนี้ในบางท้องที่ที่มีงานให้ทำอีกเป็นจำนวนมาก (ไชยิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์และคณะ 2523 : 10) ข้อมูลภายหลังจากปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมานั้นแสดงว่าการย้ายถิ่นจากชนบทภาคนี้ยิ่งทวีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยมา (กองจัดหางานกรมแรงงาน 2523 : 2-5 , 2526 : 1-5) การศึกษาของภาวดี ทองฤไทย พบว่า ครึ่งหนึ่งของสตรีจากชนบทที่ย้ายมาทำงานในกรุงเทพมหานครมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ภาวดี ทองฤไทย 2525 : 13-6) กรณีไร่อ้อยในภาคกลางซึ่งต้องการแรงงานนอกท้องถิ่นมาตัดและขนอ้อยประมาณ 1 แสนคนนั้นร้อยละ 70 ของแรงงานมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2525 : 22) แม้ในช่วงฤดูฝนแล้วก็ยังพบว่าคงมีการย้ายถิ่นจากภาคนี้เข้าสู่กรุงเทพฯ อยู่นั่นเอง ตัวอย่างเช่น การสำรวจของกรมแรงงานที่สถานีรถไฟกรุงเทพฯ พบว่าในช่วงวันที่ 25 กรกฎาคม - 14 สิงหาคม 2525 มีผู้ย้ายถิ่นเข้ามา 6,618 คน เฉลี่ยวันละ 315 คน และระหว่างวันที่ 26 กรกฎาคม - 29 สิงหาคม ปีเดียวกัน ซึ่งเป็นช่วงเวลาเพียง 6 สัปดาห์ พบว่ามีเด็กและเยาวชนอายุ 11-18 ปี เข้ามาหางานทำในกรุงเทพฯ ถึง 10,065 คน คิดเฉลี่ยวันละ 289 คน (กมลลักษณ์ ไตสกุล 2526 : 95) การสำรวจของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า ในภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนั้นแทบไม่มีหมู่บ้านใดเลยที่ไม่มีสมาชิกในครัวเรือนย้ายถิ่นออกไปทางานทำสำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างนั้น พบว่า ครัวเรือนที่สำรวจเกือบครึ่งหนึ่งมีสมาชิกในครัวเรือนย้ายถิ่นออกไปทางานทำนอกท้องถิ่นเฉลี่ยจำนวนผู้ย้ายถิ่นครัวเรือนละ 3-4 คน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2528 : 17-21) สำนักงานสถิติแห่งชาติได้ทำการสำรวจผู้ย้ายถิ่นจากภาคต่าง ๆ เข้าสู่กรุงเทพมหานครตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 เป็นต้นมาติดต่อกันทุกปี พบว่าในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2517-2519 นั้นประชากรจากภาคกลางย้ายเข้าสู่กรุงเทพมหานครมากที่สุด โดยมีประชากรจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือย้ายมากเป็นลำดับที่สองรองลงมา แต่ผลการสำรวจในระยะหลัง ๆ นี้คือนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520, 2521 และ 2524 เป็นต้นมานั้น พบว่าประชากรจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือย้ายเข้าสู่กรุงเทพมหานครมากขึ้นจนเป็นลำดับที่หนึ่ง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, และ 2524)

สำหรับประเภทของการย้ายถิ่นนั้นผลการศึกษาส่วนใหญ่ พบว่า เป็นการย้ายถิ่นชั่วคราวในลักษณะของการย้ายถิ่นตามฤดูกาล โดยเฉพาะในช่วงหลังจากปักดำหลังการเก็บเกี่ยวแล้ว (อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์ 2522 : 4 และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2525 : 31) แต่ก็มีผู้ย้ายถิ่นประมาณร้อยละ 30.10 ในปี พ.ศ. 2523 และร้อยละ 30.20 ในปี พ.ศ. 2526 ที่มาสมัครงานกรมแรงงานแสดงความจำนงที่จะอยู่ในกรุงเทพมหานครตลอดไปหากมีงานทำ (กองจัดหางาน กรมแรงงาน 2523 : 5 , 2526 : 10)

ปริมาณการย้ายถิ่นเป็นจำนวนมากจากชนบทเข้าสู่เมืองของประชากรไทยจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือนี้เป็นปรากฏการณ์เช่นเดียวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศด้อยพัฒนาหลาย ๆ ประเทศในปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากผลการศึกษาของ Peek & Standing (Peek & Standing. 1979 : 747-762) ขององค์การสหประชาชาติ (United Nations 1982 : 189-194) และของ Guerny & Horgan

เป็นต้น (Guerny & Horgan. 1977 : 8-17)

ข. ลักษณะงานที่ผู้ย้ายถิ่นทำ

นอกจากผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายระหว่างชนบทสู่ชนบท ซึ่งมักจะไปหักร้างถางพงบุกเบิกป่า (ปัจจุบันนี้ทำได้ยากมาก เพราะป่าไม้หมดไป) และรับจ้างแรงงานในชนบทด้วยกันแล้วผู้ย้ายถิ่นที่เข้าไปหางานทำในเมืองนั้น ผู้ย้ายถิ่นชายส่วนใหญ่จะเข้าไปเป็นกรรมกรใช้แรงงานก่อสร้าง งานเร่ขายของต่าง ๆ ส่วนผู้ย้ายถิ่นหญิงมักไปทำงานประเภทบริการส่วนใหญ่จะทำงานเป็นคนรับใช้ในบ้าน งานที่ผู้ย้ายถิ่นทั้งชายและหญิงทำนี้มักเป็นงานรายได้ต่ำต้องใช้แรงงานมาก มีอัตราการออกจากงานสูง มีรายได้ไม่แน่นอนในแต่ละวัน บุคคลเหล่านี้มักไม่เลือกงานโดยจะยินยอมทำงานในเกือบทุกลักษณะแม้แต่งานแสดงกายกรรม ก็พบว่าผู้ประกอบอาชีพนี้ส่วนใหญ่จะมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (พจน์ สะเพียรชัย 2525 : 71-72) โดยสรุปแล้วเป็นการเข้ามาทำงานในระบบว่าจ้างแรงงานภาคไม่เป็นทางการนั่นเอง มีส่วนน้อยมากที่ได้ไปทำงานภาคอุตสาหกรรม (อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์ 2522 : 5 ; นิพนธ์ พัวพงศ์กร 2528 : 54 และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2524 : 21) ผู้ย้ายถิ่นมักต้องเปลี่ยนงานบ่อย ๆ เพราะความไม่มั่นคงของงานที่ทำ สำหรับผู้ที่ย้ายถิ่นไปรับจ้างเป็นแรงงานในเขตเกษตรก้าวหน้านั้น ส่วนใหญ่ไปทำงานในเขตไร่อ้อย ไร่สับปะรดและไร่มันสำปะหลังในเขตภาคกลาง ซึ่งได้แก่จังหวัดสุพรรณบุรี นครปฐม กาญจนบุรี ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และชลบุรี งานส่วนใหญ่ได้แก่การถางหญ้าในไร่สับปะรด ไร่มัน การตัดอ้อย ขนอ้อย ขุดมัน เก็บผลสับปะรด เฉพาะแรงงานในไร่สับปะรดในอำเภอ ๘ อำเภอที่มีการสำรวจในเขตจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ชลบุรี และเพชรบุรี นั้นในช่วงฤดูการผลิต 2524/2525 มีแรงงานเฉพาะแรงงานถางหญ้าจำนวนถึง 34,000-35,000 คน เฉพาะที่อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรีใช้แรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือถึงร้อยละ ๘๐ เหตุที่ไม่สามารถหาแรงงานในท้องถิ่นได้เป็นเพราะแรงงานในท้องถิ่นไม่นิยมทำงานในไร่สับปะรด เนื่องจากการถาง

หญ้าทำให้ถูกใบสับปะรดบาดตามตัวเกิดเป็นแผลขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2525 : 18-19)

ลักษณะการประกอบอาชีพของผู้ย้ายถิ่นจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามที่กล่าวมานี้เป็นไปในทำนองเดียวกับการย้ายถิ่นของประชากรในประเทศด้อยพัฒนาอื่น ๆ เท่าที่มีการวิจัยมาแล้วโดยทั่ว ๆ ไป (Mukherji. 1975 : 1-3 ; Fu-Chen Lo. et.al แปลโดย มารศรี ยกเด้ง 2521 : 2-24 ; ESCAP 1982 : 1 ; Krausse. 1979 : 46-58 ; Lomonitz. 1978 : 536-549 ; Sinclair. 1987 : 110-115 และ Bryant et.al 1978 : 85-99)

ค. <u>ลักษณะของผู้ย้ายถิ่น</u> (Characteristics of Migrants)

การย้ายถิ่นโดยปกติแล้วจะมีลักษณะของการเลือกสรร ประชากรทุกคนไม่ได้มีความสามารถในการย้ายถิ่นเหมือนกันหมด ครัวเรือนจะตกลงใจให้บางคนในครัวเรือนเท่านั้นย้ายถิ่น สำหรับการย้ายถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการย้ายตามฤดูกาลนั้นพอจะกล่าวถึงลักษณะของผู้ย้ายถิ่นได้ดังนี้

1. <u>เพศ</u>

ข้อมูลจากการสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2503 และ 2513 พบว่า โดยส่วนรวมแล้วมีผู้ย้ายถิ่นเพศชายมากกว่าเพศหญิง ยกเว้นในบางกลุ่มอายุมีผู้ย้ายถิ่นหญิงมากกว่าชาย เช่น ในกลุ่มอายุ 10-19 ปี (Piampiti. 1970 : Table 5 และ Arnold & Boonpratuang. 1978 : 27) แต่หากพิจารณาเฉพาะการย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครแล้ว ปรากฏว่ามีผู้ย้ายถิ่นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย (กองจัดหางานกรมแรงงาน 2523 : 3 และ อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์ และเพียงใจ สมพงษ์ 2525 : 12) ภาวดี ทองอุไทย พบว่า ในปี พ.ศ. 2521 มีผู้ย้ายถิ่นหญิงย้ายเข้ากรุงเทพมหานครมากกว่าชายถึง 2 เท่า ทั้งนี้เพราะกรุงเทพมหานครมีแหล่งงานให้หญิงทำมากกว่า โดยเฉพาะงานด้านบริการ และในจำนวนผู้ย้ายถิ่นหญิงทั้งหมดนี้ครึ่งหนึ่งมาจากภาคตะวันออก

เฉียงเหนือ (ภาวดี ทองอุไทย 2525 : 1) อย่างไรก็ตามหากพิจารณาข้อมูลการย้ายถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยพิจารณาภาพรวมแล้วพบว่าทั้งภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างและตอนบนมีผู้ย้ายถิ่นออกทั้งเพศชายและเพศหญิงในอัตราส่วนใกล้เคียงกัน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2525 : 39 ; 2524 : 37)

การย้ายถิ่นในต่างประเทศมีอัตราส่วนของผู้ย้ายถิ่นเพศหญิงและชายแตกต่างกัน ในอาฟริกาและเอเชียมักมีเพศชายย้ายมากกว่าเพศหญิงแต่ในระยะหลัง ๆ นี้เพศหญิงมีอัตราส่วนการย้ายสูงขึ้น (Abeysekera. 1981 ; Connell et.al 1976 ; Ejiogu. 1975 ; Hornby and Jones. 1980 และ Lierdeman. 1972 Citing Population Information Program. 1983 : 256) แต่ในบางประเทศเช่นในลาตินอเมริกา เอเชียตะวันออก และฟิลิปปินส์จะมีผู้ย้ายถิ่นหญิงมากกว่าชายในการย้ายไปสู่เมืองและมีผู้ย้ายถิ่นชายมากกว่าหญิงในการย้ายจากชนบทสู่ชนบท (Population Information Program. 1983 : 256)

2. <u>อายุ</u>

ผู้ย้ายถิ่นของไทยส่วนใหญ่จะอยู่ในวัยหนุ่มสาว สุวัลลีย์ เปี่ยมปิติ และ Arnold & Boonpratuang พบว่า ส่วนใหญ่ผู้ย้ายถิ่นจะมีอายุระหว่าง 20-29 ปี (Piampiti. 1974 : Table 5 และ Arnold & Boonpratuang. 1978 : 32) ขณะที่ Goldstein พบว่า ผู้ย้ายถิ่นของไทยส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงอายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี การสำรวจการย้ายถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยตรงก็พบข้อมูลคล้ายคลึงกันนั่นคือผู้ย้ายถิ่นจะมีอายุระหว่าง 13-25 ปี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2525 : 39 และ ESCAP 1980 : 11)

การย้ายถิ่นในประเทศด้อยพัฒนาอื่น ๆ เช่น เคนยา ฆานา ไนจีเรีย อินเดีย เกาหลี และฟิลิปปินส์นั้น โทดาโรได้สรุปไว้ว่ามีโครงสร้างอายุคล้ายกันกับประเทศไทย (Todaro. 1977 : 219) ผลสรุปนี้สอดคล้องกับผลของการรวบรวมผล

การวิจัยเกี่ยวกับลักษณะอายุของผู้ย้ายถิ่นของ The Population Information Program (The Population Information Program. 1983 : 256) กล่าวได้ว่าส่วนใหญ่แล้วผู้ย้ายถิ่นจะอยู่ในวัยหนุ่มสาว สาเหตุที่ผู้ย้ายถิ่นเป็นคนหนุ่มสาวเป็นจำนวนมากนั้นเป็นเพราะคนหนุ่มสาวมักมีความคาดหวังในรายได้ในเมืองสูงกว่าคนวัยอื่นปรับตัวได้ง่ายกว่า มีช่วงเวลาทำงานได้อีกนาน และยังไม่มีภาระผูกพันมากเกินไป (Findley et.al 1979 : 10 ; Lopez & Nerney. 1975 : 5 ; Pryor. 1979 : 98-112 และ Rogers and Castro. 1981 : 125-132)

๓. <u>การศึกษา</u>

จากการสำรวจของกรมแรงงาน พบว่า ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่จากภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 71.90 มีระดับการศึกษา ป.1-ป.4 และร้อยละ ๑.๖๐ จนชั้น ป.๓-ป.7 ผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาขึ้นไปมีเพียงร้อยละ 1.50 เท่านั้น (กองการจัดหางาน กรมแรงงาน 2523 : 4) การสำรวจของกรมแรงงานในปี พ.ศ. 2526 ก็ได้ผลที่ใกล้เคียงกัน (กองการจัดหางาน กรมแรงงาน 2526 : 17) ในทำนองเดียวกันการศึกษาของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ผู้ย้ายถิ่นจากภาคนี้ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้นโดยแยกเป็นชายร้อยละ 67.70 และหญิงร้อยละ ๘๑.๖๐ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2524 : 24) การที่ผู้ย้ายถิ่นมีระดับการศึกษาต่ำจึงทำให้ไม่มีทักษะในการประกอบอาชีพอื่น ๆ มากนัก ต้องเป็นแรงงานไร้ฝีมือโอกาสในการเลื่อนฐานะทางสังคมโดยการย้ายถิ่นจึงเป็นไปได้ยากจะเป็นไปได้ก็เพียงการเลื่อนฐานะทางแนวนอน (Horizontal mobility) ซึ่งไม่ทำให้ฐานะทางสังคมสูงขึ้นแต่อย่างใด (Lipset et.al 1966 : 28)

การย้ายถิ่นในประเทศด้อยพัฒนาอื่น ๆ ผู้ย้ายถิ่นก็มักจะมีระดับการศึกษาเช่นเดียวกันกับในประเทศไทยนี้ (Rasario Juan. 1978 : 39-41) แม้จะพบว่าผู้ย้ายถิ่นเพื่อหางานทำจากชนบทจะมีการศึกษาค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานในเมือง แต่หากเปรียบเทียบกับชาวชนบทด้วยกันจะพบว่าแม้ผู้ย้ายถิ่นจะมีการศึกษาไม่

สูงนัก แต่ก็สูงและดีกว่าบุคคลอื่น ๆ ในชนบทด้วยกันที่ไม่ย้ายถิ่น และแม้ผู้ย้ายถิ่นและไม่ย้ายถิ่นจะมีการศึกษาในระดับเดียวกัน ผู้ที่ย้ายถิ่นมักจะมีความคิดอ่าน ตลอดจนความสามารถทางการพูดและเขียนดีกว่าผู้ไม่ย้ายถิ่นโดยทั่วไป (Byerlee. 1972, Findley. 1977, Yap. 1975 Citing Guerny & Horgan. 1977 : 7 และ Population Information Program. 1973 : 256) เหตุที่ผู้ย้ายถิ่นมักมีการศึกษาดีกว่าผู้ไม่ย้ายนั้นงานวิจัยส่วนใหญ่ที่กล่าวมามักให้เหตุผลว่าผู้มีการศึกษามักจะมีความไวและตระหนักในโอกาสของชีวิตที่มีอยู่ภายนอกชุมชนของตนได้เร็วและดีกว่าผู้อื่น

4. <u>สถานภาพสมรส</u>

การศึกษาข้อมูลด้านสถานภาพสมรส พบว่า ผู้ย้ายถิ่นจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ยังเป็นโสด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2524 : 17 ; 2525 : 39 ; กองการจัดหางาน กรมแรงงาน 2523 : 4 ; 2526 : 16 และ ESCAP 1980 : 81) สำหรับผู้ที่แต่งงานแล้วนั้นพบว่ามีอยู่ด้วยเช่นกัน ส่วนใหญ่ผู้ที่แต่งงานแล้วหากย้ายเข้าสู่เมืองมักจะมาเพียงคนเดียว แต่หากย้ายไปทำงานในเขตเกษตรก้าวหน้าก็มักจะนำเอาครอบครัวไปด้วยกัน ผู้ย้ายถิ่นที่เป็นโสดเป็นส่วนใหญ่นี้โทดาโรพบว่า เป็นปรากฏการณ์ที่พบเห็นได้โดยทั่วไป (Caldwell. 1969 ; Byerlee. 1974 ; Brigg. 1971 ; Yap. 1975 และ Connell et.al 1975 Citing Todaro. 1976 : 27)

5. <u>ลักษณะทางจิตวิสัยของผู้ย้ายถิ่น</u>

โดยความน่าจะเป็นทางทฤษฎีแล้วผู้ย้ายถิ่นโดยทั่วไปจะมีลักษณะเลือกสรรในเชิงบวก กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีหูตากว้างขวาง กล้าเสี่ยง มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง มีการศึกษาทักษะโดยทั่วไปดีกว่าบุคคลทั่วไปในถิ่นเดิมเป็นส่วนใหญ่ (Lewis. 1982 : 172 ; Todaro. 1980 : 377 และอภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์ 2525 : 185-186)

อย่างไรก็ตามการย้ายถิ่นที่มีลักษณะการเลือกสรรในเชิงบวกนั้นส่วนใหญ่พบในผู้ย้ายถิ่นที่มีการย้ายถิ่นแบบถาวร มีปัจจัยดึงดูดในแหล่งปลายทางจูงใจทำให้เกิดการย้าย การเลือกสรรในเชิงบวก มักจะเกิดขึ้นในช่วงแรก ๆ ของการย้ายถิ่นในทุกกระแสของการย้าย (Mowat. 1977 : 10) แต่เมื่อมีตัวอย่างการย้ายมากขึ้นมีการคมนาคมติดต่อเจริญมากขึ้นการย้ายถิ่นในสายนั้นจะมีลักษณะการเลือกสรรในเชิงบวกลดลงไป (อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์ 2521 : 398-400 และ Findley et.al 1979 : 44)

หากพิจารณาปรากฏการณ์การย้ายถิ่นของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะพบว่ามีปริมาณการย้ายถิ่นเป็นจำนวนมาก อัตราการย้ายถิ่นที่เพิ่มขึ้นนั้นสาเหตุส่วนใหญ่เกิดมาจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการย้ายถิ่นของประชากรในภาคนี้เอง (คิดเป็นร้อยละ 88) เป็นผลมาจากการเพิ่มประชากรในชนบทไม่มากนัก อนึ่งการย้ายถิ่นในภาคนี้ส่วนใหญ่เป็นการย้ายถิ่นตามฤดูกาล เป็นการหนีหรือบรรเทาความคับแค้นในชนบทไปสู่เมืองหรือแหล่งเกษตรก้าวหน้าในช่วงระยะหนึ่งในปีหนึ่ง ๆ ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ย้ายจึงได้แก่ปัจจัยผลักดันในแหล่งต้นทางนั่นเอง โดยทฤษฎีการย้ายถิ่นแล้วการย้ายถิ่นในลักษณะดังกล่าวนี้ผู้ย้ายถิ่นมักไปประกอบอาชีพเป็นกรรมกร ทำงานบริการต่าง ๆ ซึ่งมีสถานะต่ำกว่าชาวเมืองมากอันถือว่าเป็นการย้ายถิ่นที่มีการเลือกสรรในเชิงลบเมื่อคิดโดยมาตรฐานปลายทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ย้ายถิ่นในลักษณะนี้ที่ย้ายไปชนบทจะยิ่งมีลักษณะในเชิงลบมากกว่าผู้ที่ย้ายเข้าไปในเมือง (อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์ 2521 : 398-400 และ Findley et.al 1979 : 5-17)

อย่างไรก็ตามสำหรับการย้ายถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนั้นมีงานวิจัยหลายชิ้นที่ชี้ให้เห็นว่าผู้ย้ายถิ่นนั้นมีลักษณะเชิงบวกคืออย่างน้อยที่สุดก็มีลักษณะต่าง ๆ ดีกว่าผู้อื่นในถิ่นต้นทางที่มิได้ย้าย นั่นคือเป็นไปตามทฤษฎีที่ว่าโดยทั่วไปผู้ย้ายถิ่นจะมีลักษณะร่วมบางอย่างกับประชากรในแหล่งต้นทางและลักษณะดังกล่าวนี้มักไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง แต่ขณะเดียวกันก็มีลักษณะบางอย่างใกล้เคียงกับประชากรในเขตปลายทางแต่ไม่มากนัก

เป็นต้นว่าผู้ย้ายถิ่นจากเขตชนบทมักมีการศึกษาทักษะสูงกว่าประชากรทั่วไปในเขตชนบท แต่ต่ำกว่าประชากรในเขตเมืองที่ตนย้ายเข้า (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2519 : 657) แต่งานวิจัยบางชิ้นก็พบผลที่แตกต่างออกไป เช่น งานของวรุตม์ ศิริสวัสดิ์บุตร พบว่ามีจิตลักษณะสองประการที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการย้ายถิ่น คือ ลักษณะมุ่งอนาคตกับทัศนคติต่อการย้ายถิ่น ส่วนความเชื่ออำนาจภายในตนนั้นมีความสัมพันธ์เชิงลบกับพฤติกรรมย้ายถิ่นและจิตลักษณะด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์นั้นไม่ปรากฏว่ามีความสัมพันธ์ใด ๆ กับพฤติกรรมการย้ายถิ่นเลย (วรุตม์ ศิริสวัสดิ์บุตร 2528 : 66) นอกจากนี้ยังมีงานของอิงคเลส และสมิท (Inkeles & Smith) ซึ่งมีสมมุติฐานว่าผู้ย้ายถิ่นจะมีความทันสมัย (Modernity) สูงกว่าผู้ที่ไม่ย้าย แต่ผลการวิจัยก็มิได้ยืนยันสมมุติฐานดังกล่าวนั้น (Inkeles & Smith. 1974 : 251)

ง. <u>ทัศนคติต่อการย้ายถิ่นของประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ</u>

การที่ประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือย้ายถิ่นเป็นปริมาณมากในแต่ละปีนั้น ได้มีการศึกษาว่าโดยแท้จริงแล้วประชากรภาคนี้มีความรู้สึกต่อการย้ายถิ่นอย่างไร ข้อมูลเท่าที่มีอยู่นั้นพบว่า แท้จริงแล้วประชากรภาคนี้ส่วนใหญ่ไม่อยากย้ายถิ่นไปที่อื่นหาก แต่ต้องย้ายถิ่นด้วยความจำเป็นบีบบังคับ การไปทำงานในจังหวัดอื่น ๆ นั้นผู้ย้ายถิ่นเหล่านี้มีความรู้สึกว่าอบอุ่นใจสบายใจปลอดภัยน้อยกว่าทำงานในถิ่นของตนเอง อีกทั้งยังมีความรู้สึกเป็นห่วงบ้านนายจ้างหลายรายให้สัมภาษณ์ว่ามีคนงานที่ย้ายถิ่นมาทำงานเป็นจำนวนมากขอกลับบ้านก่อนงานแล้วเสร็จด้วยความคิดถึงบ้านและว้าเหว่ (โพยิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์และคณะ 2526 : 61) การสัมภาษณ์ผู้ย้ายถิ่นมาขับแท็กซี่ในกรุงเทพฯจากตำบลท่าไห อ.เขื่องใน จ.อุบลราชธานี ซึ่งเป็นตำบลที่มีการย้ายถิ่นมากที่สุดตำบลหนึ่ง ผู้ถูกสัมภาษณ์เกือบทั้งหมดตอบว่าไม่อยากออกมาทำงานนอกท้องถิ่น แต่เพราะไม่มีเงินสดใช้เนื่องจากผลผลิตข้าวต่ำมากและไม่มีงานทำ คนขับแท็กซี่คนหนึ่งกล่าวว่า "คนอีสานบ้านเราเป็นคนรักถิ่นไม่มีใครอยากลงมา อยากให้มีโรงงานที่ท่าไหสักแห่งจะได้ทำงานอยู่ที่นั่น ที่ลงมาเพราะความยากลำบากไม่ใช่ความอยากร่ำรวย" (ไชยยงค์ มงคลกิจงาม

2525 : 49) การศึกษาในลักษณะเดียวกันนี้ในจังหวัดขอนแก่นและนครราชสีมาก็ให้ผลทำนองเดียวกัน (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2524 : 14-19 และสภาคาทอลิคแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา 2527 : 48) ความรักถิ่นฐานความไม่ต้องการย้ายถิ่นออกไปจากถิ่นกำเนิดนั้นได้สะท้อนออกมาแม้แต่ในเพลงพื้นเมืองของคนในภาคนี้หลาย ๆ เพลง (มานพ อุดมเดช 2524 : 40-46) ดังนั้นโดยทั่วไปแล้วอาจสรุปได้ว่าส่วนใหญ่ประชากรในภาคนี้ย้ายถิ่นด้วยปัจจัยผลักดันบีบบังคับมิได้ย้ายด้วยความปรารถนาจะสัมผัสแสงสีหรือความเจริญ ตามทฤษฎี "bright lights theory" แต่ประการใด ทัศนคติต่อการย้ายถิ่นในลักษณะเดียวกันนี้พบในการศึกษาทัศนคติต่อการย้ายถิ่นในต่างประเทศ ซึ่งมีสาเหตุการย้ายเช่นเดียวกับชาวชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้วยเช่นกัน (Allport et.al 1941 ; Fried 1963 ; Hartman. 1964 ; Young & Willmott 1957 Citing Brody. 1970 : 26-27 และ Ross. 1984 : 5-6)

จ. <u>ผลสืบเนื่อง (Consequences) จากการย้ายถิ่นของประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ</u>

ผลของการย้ายถิ่นนั้นสามารถพิจารณาได้กว้าง ๆ 2 กรณี กรณีแรกคือการพิจารณาผลในทางบวกที่เกิดขึ้นกรณีหลังคือการพิจารณาผลในทางลบ ผลจากการย้ายถิ่นใน 2 กรณีนี้จะช่วยทำให้ทราบถึงมาตรการเกี่ยวกับการย้ายถิ่นที่ควรจัดทำขึ้น เพื่อผลในการพัฒนาสังคมโดยส่วนรวมต่อไป

ผลการวิจัยของอภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์และคณะ พบว่า ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่ทั้งชายและหญิงมีรายได้ดีขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ในถิ่นเดิม ส่วนใหญ่พอใจในชีวิตความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อมในที่ทำงานใหม่ (อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์ 2522 : ตาราง 8) การพิจารณาในเชิงเศรษฐกิจของสังคมโดยส่วนรวมนั้น อาจพิจารณาได้ว่าการมีผู้ย้ายถิ่นเข้าไปเมืองใหญ่เช่นกรุงเทพมหานครมาก ๆ จะเป็นผลดีต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมในกรุงเทพฯ ในแง่ของการได้ประโยชน์จากการกระจุกตัว (Agglomeration

economies) การสามารถเลือกจ้างแรงงานและมีแหล่งผลิตสินค้าราคาถูกก่อให้เกิดการขยายเขตเมืองอย่างรวดเร็วของกรุงเทพฯ รวมทั้งผู้ย้ายถิ่นจะมีส่วนเป็นผู้สร้างระบบเศรษฐกิจภาคไม่เป็นทางการที่รองรับระบบเศรษฐกิจระบบใหญ่ของเมืองไว้ (นิพนธ์ พัวพงศ์กร 2526 : 28 ; สุริชัย หวันแก้ว 2527 : 46 ; ไสภณ พรโชคชัย 2520 : 11-12 และ ESCAP 1985 : 4)

นอกจากนี้การย้ายถิ่นอาจส่งผลดีในแง่ที่เป็นทางออกให้ประชาชนจากชนบทได้ผ่อนคลายความยืบคั้นในด้านต่าง ๆ อันเนื่องมาจากการที่ยังไม่สามารถพัฒนาชนบทได้อย่างรวดเร็ว การให้ประชาชนได้มีโอกาสย้ายถิ่นไปสู่ที่เจริญกว่าได้นับเป็นทางออกในระยะสั้นแนวทางหนึ่ง

ผลในทางบวกอันเนื่องมาจากการย้ายถิ่นดังกล่าวมานั้นจะต้องพิจารณาต่อไปว่า โดยแท้จริงแล้วนั้นเป็นผลในทางบวกจริง ๆ หรือไม่ การที่ผู้ย้ายถิ่นประสบความสำเร็จในเชิงเศรษฐกิจ สังคม เมื่อเปรียบเทียบกับการไม่ย้ายถิ่นนั้นแท้จริงแล้วเป็นความสำเร็จที่คาดหวังให้เกิดขึ้นเช่นนี้ต่อไปได้หรือไม่ สมควรหรือไม่ที่จะปล่อยหรือส่งเสริมให้กลไกด้านการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมืองเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมทั้งในชนบทและเมืองต่อไป การตอบคำถามนี้ส่วนหนึ่งจะต้องเกิดจากการพิจารณาผลทางลบจากการย้ายถิ่นนั่นเอง

ในประการแรก หากพิจารณาแหล่งต้นทางที่มีผู้ย้ายถิ่นออกไปจะพบว่า ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่ที่ออกไปนั้นแม้ว่าจะมีลักษณะต่าง ๆ เปรียบเทียบกับบุคคลอื่นในแหล่งปลายทางไม่ได้ แต่ก็มักเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะต่าง ๆ ในแง่ของทุนมนุษย์ดีกว่าผู้ไม่ย้ายในถิ่นต้นทางด้วยกันเสมอดังที่มักมีการเรียกบุคคลเหล่านี้ว่าเป็น "Cream of the crop" ในเอกสารด้านการย้ายถิ่นโดยทั่วไป การที่บุคคลเหล่านี้ย้ายออกไปจึงทำให้ชนบทขาดผู้นำในการพัฒนาที่สำคัญทำให้มีผลเสียต่อการพัฒนาท้องถิ่น (เพ็ญพร ธีระสวัสดิ์ 2521 : 424-425 ; Fuller et.al 1983 : 202-203 ; Oberai, 1980 : 8-9 และ Simmons et.al 1977 : 11) การย้ายถิ่นเข้าสู่เขตภาคกลางของประชากรภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือนั้น ทำให้เกิดผลเสียต่อการพัฒนาท้องถิ่นโดยส่วนรวม เพราะเป็นการดึงดูดทั้งทุนทางกายภาพและทุนมนุษย์จากชนบทที่ล้าหลังไปสู่เมืองที่เจริญแล้ว ดังที่มายดาล (Myrdal) เรียกปรากฏการณ์เช่นนี้ว่า "backwash effect" (Citing Fuller et.al 1983 : 25-26 และ Liand Randolph. 1982 : 401-402) ซึ่งนอกจากจะเกิดขึ้นในประเทศไทยแล้วยังพบว่าได้เกิดขึ้นกับประเทศอื่น ๆ ที่มีแบบแผนการย้ายถิ่นเช่นเดียวกับไทยด้วย (Fu-Chen Lo et.al แปลโดย มารศรี ยกเด้ง 2521 : 12-13 และ Population Information Program. 1983 : 260) โอเบอร์ราย (Oberai) ได้ชี้ให้เห็นว่านอกจากชนบทจะสูญเสียทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพไปด้วยการย้ายถิ่นแล้ว การย้ายถิ่นของบุคคลเหล่านี้ก็ยังมีส่วนทำให้รัฐเบี่ยงเบนทรัพยากรที่จะลงทุนในชนบทไปสู่เมืองอีกด้วย (Oberai. 1980 : 7 และ Oberai & Singh. 1983 : Preface)

ในการพิจารณาด้านผลิตภาพในชนบทในครัวเรือนที่มีการย้ายถิ่นนั้น พบว่าผลิตภาพจะลดลงทั้งนี้เพราะขาดแรงงานที่สำคัญไป ชนบทขาดบุคคลวัยทำงานมีแต่บุคคลในวัยที่เป็นภาระ นอกจากนี้ผู้ย้ายถิ่นเข้าไปในเมืองเมื่อได้งานทำพอมีเงินเหลือก็จะส่งเงินกลับมายังครัวเรือนในชนบททำให้ครัวเรือนในชนบทหันมาดำรงชีวิตอยู่ด้วยเงินที่ผู้ย้ายถิ่นส่งกลับมานั้น เป็นผลให้การประกอบอาชีพทางการเกษตรน้อยลง ผลิตภาพที่ต่ำลงด้วยภาวะเช่นนี้ทำให้เกิดแนวคิดด้านการพึ่งพาผลจากการย้ายถิ่นมากขึ้น ขณะที่ลดความสำคัญของการพัฒนาการผลิตในไร่นาลงไป (Fuller, et.al 1983 : 11 ; Rempel & Lobdell. 1979 : 1-3 ; ILO. 1981 : 2 และ Simmons et.al 1977 : 32) การวิจัยของสมาคมนักวิจัยมหาวิทยาลัยไทย (TURA) ในปี พ.ศ. 2513 และการวิจัยในฟิลิปปินส์โดยไซแคท (Sicat) ในปี พ.ศ. 2515 พบผลตรงกันว่าผลิตภาพทางการเกษตรต่อไร่จะต่ำสุดในพื้นที่ที่มีอัตราการย้ายถิ่นออกสูงสุด (Citing Simmons et.al 1977 : 47) นอกจากนี้การวิจัยด้านการย้ายถิ่นเกี่ยวกับลักษณะการใช้จ่ายเงินที่ผู้ย้ายถิ่นส่งกลับมาส่วนใหญ่แล้วพบว่ามักใช้จ่ายไปกับการบริโภค การซื้อ

สินค้าฟุ่มเฟือยแบบชาวเมือง (Fuller, et.al 1983 : 11 และ Oberai & Singh. 1983 : 401 ; เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และอคิน รพีพัฒน์ 2527 : 23) หากมีเงินเหลือมักจะนำมาสร้างขยายบ้านเรือนให้ใหญ่โตขึ้น โดยถือว่าเป็นสัญญลักษณ์ที่แสดงออกถึงสถานะ (Status symbol) การใช้จ่ายเงินที่ได้มาเพื่อการบริโภคแทนที่จะนำไปลงทุนทำการผลิตต่อไปนั้นในทางเศรษฐศาสตร์ถือว่าจะไม่ช่วยลดช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างเมืองกับชนบทได้เลย (Oberai. 1980 : 6-9)

การย้ายถิ่นทำให้เกิดลัทธิบริโภคนิยมเอาอย่างซึ่งกันและกันมากขึ้น การศึกษาการย้ายถิ่นของประชากรที่ตำบลท่าไห จ.อุบลราชธานี พบว่า ได้เริ่มเกิดนิสัยแข่งขันกันในการซื้อสินค้าทันสมัยต่าง ๆ ไปจากกรุงเทพ หากเพื่อนบ้านมีอะไรจะต้องมีบ้างและต้องมีให้ยิ่งใหญ่กว่าที่เพื่อนบ้านมีด้วย (ไชยยงค์ มงคลกิจงาม 2525 : 49) บางครอบครัวนอกจากสาเหตุแห่งความยากจนที่มีเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ความต้องการมีบ้านเรือนที่ใหญ่โตเพื่อทัดเทียมเพื่อนบ้านทำให้มีการส่งบุตรสาวประกอบอาชีพให้บริการบางประเภท เช่น เป็นพนักงานอาบอบนวดกันเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันมีผู้ตามแบบอย่างกันดำเนินอาชีพนี้ถึงประมาณ 200,000 คน (ILO. 1981 : 25-17)

ผลของการย้ายที่เป็นผลเสียต่อผลิตภาพทางการเกษตรโดยทำให้มีแรงงานทำงานทางการเกษตรน้อยลง เพราะเกิดการสูญเสียแรงงานไปกับการย้ายถิ่น ขณะเดียวกันกับผู้ที่ไม่ย้ายจะพันมาพึ่งเงินที่ผู้ย้ายส่งกลับมาให้และทำการเกษตรน้อยลง ตลอดจนการใช้จ่ายเงินไปในการบริโภคฟุ่มเฟือย หรือแม้กระทั่งการต้องย้ายมาทำงานเป็นหญิงบริการนั้นได้ปรากฏอยู่ในประเทศอื่น ๆ เช่น ประเทศแถบตะวันออกกลาง ฟิลิปปินส์ อินเดีย และประเทศด้อยพัฒนาอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน อนึ่งพบว่าในสังคมเหล่านี้ได้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างครัวเรือนที่มีและไม่มีการย้ายมากขึ้นด้วย (Fuller et.al 1983 : 16-17 ; ILO. 1981 : 47-50 ; Ghani. 1979 : 61-70 ; Romanos. 1979 : 3-19 ; Population Information Program. 1983 : 260 ; Rempel & Lobdell. 1979 : 3-10 ; Harrison. 1982 : 143 และ

Simmons et.al 1977 : 11)

ในประการต่อมาหากพิจารณาแหล่งปลายทางที่แรงงานย้ายถิ่นไป พบว่า ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่มีปัญหาไม่สามารถบูรณาการแบบแผนชีวิตตนเองเข้ากับชีวิตในเขตเมือง (เพ็ญพร ธีระสวัสดิ์ 2521 : 424 ; Chamratrithirong et.al 1979 : 90-92 และ Mowat. 1977 : 27) ซึ่งทำให้เกิดปัญหาในการดำรงชีวิตในเมือง ในแง่ของงานที่ทำส่วนใหญ่จะเป็นงานชั่วคราว ซึ่งมีความไม่แน่นอนสูง ผู้ย้ายถิ่นสตรีมักจะได้งานบริการและงานรับใช้ในบ้าน ซึ่งแบบแผนชีวิตขนบทกับเมืองที่แตกต่างกันได้ทำให้สตรีกลุ่มนี้ต้องลาออกจากงานบ่อย ๆ และจำเป็นต้องย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาโดยไม่สามารถบรรลุความคาดหวังที่ตั้งไว้เป็นจำนวนมาก (ภาวดี ทองอุไทย 2525 : 23) สำหรับผู้ที่ย้ายไปทำงานในภาคเกษตรก้าวหน้าจะมีปัญหาแตกต่างออกไป ปัญหาส่วนใหญ่ได้แก่ การต้องไปอยู่ในที่อยู่อาศัยที่ไม่ถูกสุขลักษณะ การมีโรคภัย การเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง การไม่สามารถปรับตัวกับการทำงานในภาคเกษตรกรรมที่ทันสมัย ความเงียบเหงาว้าเหว่คิดถึงบ้านและปัญหาความบีบคั้นทางจิตใจ เป็นต้น

ปัญหาในการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมใหม่ของผู้ย้ายถิ่นจากชนบทดังกล่าวมานี้เป็นปัญหาที่ได้รับการยอมรับกันมากแม้ในต่างประเทศ (Abu - Lughod. 1961 ; Husian. 1956 ; Mayer. 1971 และ Simic. 1973 อ้างจาก Tirasawat. 1977 : 5 และ Gilbert & Gugler. 1982 : 95-117)

นอกจากนี้ผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายเข้าเมืองได้รับการยอมรับกันว่า ได้มีส่วนทำให้ปัญหาในเมืองเพิ่มขึ้นหลาย ๆ ประการ เช่น ปัญหาอาชญากรรม ซึ่งพบว่า จำนวนอาชญากรรมส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นในกรุงเทพนั้นเกิดขึ้นโดยผู้ย้ายถิ่นเป็นผู้กระทำ โดยมีแรงบีบคั้นมาจากการไม่มีงานทำ (Talumassawat. 1980 : 27) เป็นอันมาก

ปัญหาการเกิดและคงอยู่ของสลัมเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ผู้ย้ายถิ่นมีส่วนก่อให้เกิดขึ้น พบว่าร้อยละ 30 ของผู้ที่อยู่ในสลัมต่าง ๆ ในกรุงเทพเป็นผู้ย้ายถิ่นมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สภาพในสลัมนั้นส่วนใหญ่มักไม่ถูกสุขลักษณะแม้ว่าผู้ย้ายถิ่นจะรู้สึกว่า

ทนได้ ดีกว่าว่างงานอยู่ในถิ่นเก่าของตนก็ตาม มักพบว่าบุตรหลานของผู้ย้ายถิ่นต้องมีชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เลวร้ายไปกว่าชนบทและมักเป็นโรคขาดอาหารกันเป็นอันมาก (Talumasawat. 1980 : 27-28 และ Gilbert & Gugler. 1982 : 95) การเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของสลัมนั้นเชื่อกันว่าสลัมจะดำรงอยู่ตลอดไปตราบเท่าที่การย้ายถิ่นอันเนื่องจากความบีบคั้นจากชนบทยังคงอยู่ เพราะสลัมจะเป็นที่ช่วยในการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นจากชนบท เป็นที่ให้ความอบอุ่นแก่ผู้มีรายได้น้อยที่ย้ายถิ่นมาผจญชีวิตในเมือง เป็นแหล่งเดียวในเมืองที่มีความเป็นอยู่ง่าย ๆ ที่ยังคงดำรงลักษณะวัฒนธรรมของชาวชนบทไว้เป็นแหล่งที่ให้ความช่วยเหลืออนุเคราะห์ในการติดต่อ ช่วยในการเสาะแสวงหางานแก่ผู้เสียเปรียบในด้านโอกาสการมีงานทำ ฯลฯ (อคิน รพีพัฒน์ และคณะ 2525 : ๘-๑ ; บุญฤทธิ์ บัวคำ 2527 : ๒๑ ; นภัส ศิริสัมพันธ์ 2527 : ๓๐ และไสภณ พรไชยชัย 2528 : 12)

นอกจากปัญหาเหล่านี้แล้วพบว่า ผู้ย้ายถิ่นได้มีส่วนในปัญหายาเสพติด ปัญหาการแพร่ขยายของเชื้อโรค ปัญหาการจราจร ปัญหาการจัดบริการต่าง ๆ ในเขตเมือง ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณะ ปัญหาน้ำท่วม และปัญหาอื่น ๆ อีกด้วย อนึ่งพบว่าสภาพสังคมและผู้คนในเมืองเป็นจำนวนมากที่เอารัดเอาเปรียบผู้ย้ายถิ่นในหลาย ๆ กรณีเป็นต้นว่าในเรื่องของการจ้างงานที่มักให้ค่าจ้างงานไม่ยุติธรรม เป็นต้น (ILO. 1981 : 48-49 และ Simmons et.al 1977 : 37)

ปัญหาต่าง ๆ ในเขตปลายทางของการย้ายถิ่นที่กล่าวมาของไทยนี้เป็นไปในลักษณะเดียวกันกับปัญหาการย้ายถิ่นในประเทศด้อยพัฒนา ทั้งหลายที่มีการย้ายถิ่นจากชนบทสู่เมืองด้วยเช่นกันดังเช่นกรณีของฟิลิปปินส์ อินเดีย และลาตินอเมริกา เป็นต้น (Lopez & Nerney. 1975 : 1 ; Fu-Chen Lo. et.al แปลโดย มารศรี ยกเด้ง 2525 : ๑ ; ILO. 1982 : 42 ; Mukherji. 1975 : Preface และ The Population Information Program. 1983 : 262) การประชุมของกลุ่มประเทศที่เป็นสมาชิกองค์การแอสแคป (ESCAP) ในปี ค.ศ. 1976 ส่วนใหญ่ต่างยอมรับว่ามี

ปัญหาด้านการย้ายถิ่นของประชากรในประเทศของตนในลักษณะของปัญหาต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น มีเพียงประเทศสิงคโปร์ และประเทศเนารา (Naura) เท่านั้นที่พิจารณาว่าไม่มีปัญหาดังกล่าวนี้รุนแรง (ESCAP 1981 : 4) โอเบอราย ได้เสนอให้พิจารณาปัญหาการย้ายถิ่นให้ไกลไปกว่าปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ ให้พิจารณาว่าเป็นปัญหาทางการเมืองทั้งในแหล่งต้นทางและปลายทางของผู้ย้ายด้วย กล่าวโดยสรุปก็คือการย้ายถิ่นอาจนำมาสู่ปัญหาทางการเมืองได้หลายรูปแบบเช่นเกิดการขัดแย้งระหว่างชนชั้นเกิดการไล่ที่รื้อถอน เป็นต้น (Oberai. 1980 :7)

จากการพิจารณาผลสืบเนื่องจากการย้ายถิ่นดังกล่าวมาแล้วนั้นจะเห็นได้ว่าการย้ายถิ่นอาจสามารถส่งผลดีในแง่การมีงานทำ การมีรายได้เพิ่มขึ้นอันเป็นผลดีแก่ตัวบุคคลและครัวเรือนที่หากทนอยู่ในชนบทจะต้องประสบความยากลำบากมาก อย่างไรก็ตามหากพิจารณาโดยภาพรวมแล้วพบว่าการย้ายถิ่นในแบบแผนที่เป็นอยู่นั้นน่าจะก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี การให้ประชาชนจากชนบทต้องดิ้นรนเลื่อนฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตนด้วยการใช้วิธีการย้ายถิ่นนั้นพบว่าได้ก่อให้เกิดผลที่ไม่พึงปรารถนา และผลเสียต่อสังคมทั้งต้นทางและปลายทางขึ้นหลายประการ การส่งเสริมหรือปล่อยปละละเลยชนบทให้มีการย้ายถิ่นออกมากขึ้นน่าจะเป็นผลร้ายต่อการพัฒนาชนบทโดยส่วนรวม อนึ่งแม้จะมีชาวชนบทจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นจำนวนมากย้ายถิ่นออกไปทำงานในที่อื่น ๆ แต่ก็ปรากฏว่ายังคงมีผู้ที่ทนอยู่กับความยากจนในชนบทโดยมิได้ย้ายถิ่นไปที่ใดอีกเป็นจำนวนไม่น้อยรวมทั้งมีผู้ที่ไม่ประสบผลสำเร็จในการย้ายถิ่นต้องย้ายกลับสู่ภูมิลำเนาเป็นอันมาก กลุ่มคนประเภทหลังนี้จึงมีโอกาสในการมีรายได้หรือมีงานทำในช่วงว่างเว้นจากฤดูกาลเพาะปลูกน้อยมาก เมื่อพิจารณาโดยส่วนรวมแล้วการปล่อยให้ประชากรในภาคนี้ดิ้นรนเพื่อการอยู่รอดของตนเองโดยอาศัยการย้ายถิ่นเช่นที่เป็นมาและเป็นอยู่ในปัจจุบันอยู่ต่อไปคงจะไม่ใช่วิธีการที่ถูกต้องและน่าจะเกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากขึ้นไปอีก (Oberai. 1980 : 9) เพราะความยากจนในภาคนี้มีมากขึ้นขณะที่ประชากรในวัยแรงงานของภาคนี้ได้เพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีตมาก

๓. สาเหตุการย้ายถิ่นของประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ได้มีผู้ทำการการศึกษาเกี่ยวกับสาเหตุการย้ายถิ่นของประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือไว้หลายท่าน ปรากฏผลการศึกษายืนยันได้ตรงกันว่า ปัจจัยผลักดันจากภูมิภาคนี้นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่น ปัจจัยสำคัญได้แก่ ความยากจน การไม่มีงานทำในพื้นที่ต้นทาง การผลิตได้ไม่พอกับการบริโภคหรือผลิตได้น้อยจนเมื่อขายแล้วได้เงินไม่พอยังชีพอยู่ได้จนถึงฤดูการผลิตใหม่ การมีครอบครัวขนาดใหญ่ การคาดหวังว่าจะแก้ปัญหาของครัวเรือนได้ด้วยการย้ายถิ่น การประสบกับภาวะแห้งแล้ง การที่ภูมิอากาศไม่อำนวยและการมีที่ดินมีคุณภาพต่ำ เป็นต้น

การศึกษาของไมคอท (Meinkoth) เมื่อปี พ.ศ. 2504 ซึ่งนับได้ว่าเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่นชิ้นหนึ่งในบรรดาชิ้นแรก ๆ ของการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ในเมืองไทยพบว่าร้อยละ ๑๐ ของผู้ย้ายถิ่นจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เข้ามายังกรุงเทพมหานครให้สัมภาษณ์ว่าเข้ามาหางานทำ อีกร้อยละ 15 ให้เหตุผลว่า เป็นเพราะความอดอยากและความแห้งแล้งในท้องถิ่นจนไม่สามารถทำมาหากินในท้องถิ่นต่อไปได้ (ปราโมทย์ ประสาทกุล ม.ป.ป. : 23) รายงานเกี่ยวกับการสำรวจการย้ายถิ่นของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งทำการสำรวจติดต่อกันมาหลายปีในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นคือการว่างงานของชาวชนบท (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2517-2524) ในทำนองเดียวกันนั้นกรมแรงงานได้ทำการสำรวจผู้ย้ายถิ่นจากภาคตะวันออกเฉียงหนือเข้ามาสู่กรุงเทพมหานครได้พบเหตุผลของการย้ายถิ่นที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือมีเหตุผลด้าน การว่างงาน การต้องการหารายได้เพิ่มเติมเพราะในท้องถิ่นไม่มีงานที่สามารถหารายได้ให้ทำ ความแห้งแล้ง การทำการเกษตรไม่ได้ผลเป็นเหตุผลสำคัญ (กรมแรงงาน 2523 : 6 ; 2526 : 20) เหตุผลของการย้ายถิ่นดังกล่าวนี้ตรงกันกับข้อค้นพบจากการศึกษาของวิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ และเพ็ญพร ธีระสวัสดิ์ ในปี 2517 และของ อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์ ในปี 2519 (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล 2524 : 4-6) และจากการรวบรวมวิเคราะห์ผลงานด้านการย้ายถิ่นที่ทำขึ้นใน

ประเทศไทย โดยอภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์ ในปี พ.ศ. 2522 ก็ได้พบข้อค้นพบที่ยืนยันเหตุผลการย้ายถิ่นดังกล่าวมาแล้วนั้น (อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์ 2522 : 4-5)

นอกจากสาเหตุหลักของการย้ายถิ่นซึ่งค่อนข้างจะเป็นไปด้วยเหตุทางภูมิศาสตร์เศรษฐกิจดังกล่าวมาข้างต้นแล้วยังพบว่า ยังมีสาเหตุสำคัญอื่น ๆ ที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นคือสาเหตุด้านผลิตผลทางการเกษตรตกต่ำ ด้านขนาดที่ดินถือครองเพื่อการเกษตรมีขนาดเล็ก (เพ็ญพร ธีรสวัสดิ์ 2513 อ้างจากสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล 2524 : 4 และ ปราโมทย์ ประสาทกุล ม.ป.ป. : 24) สาเหตุในทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น การมีญาติหรือเพื่อนที่ย้ายถิ่นไปก่อนแล้วมาชักชวนให้ย้ายตามไป การมีข้อมูลข่าวสารด้านงานหรือมีผู้จ้างหรือนายหน้ามารับไป (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และอคิน รพีพัฒน์ 2527 : 23 และ ปราโมทย์ ประสาทกุล ม.ป.ป. 24) สาเหตุในทางประชากรเช่นการมีขนาดครอบครัวใหญ่ การมีภาระพึ่งพิงสูง (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ อ้างจากสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล 2524 : ๑) ตลอดจนสาเหตุดึงดูดด้านการมีงานให้ทำมากในเมืองมีค่าแรงสูงกว่าชนบท ขณะที่ในชนบทขาดการจ้างงานและสาเหตุด้านการคมนาคมที่ติดต่อถึงกันได้ง่ายขึ้น เป็นต้น (กรมแรงงาน 2526 : 20 และ จีระ หงส์ลดารมย์ 2526 : 26)

สาเหตุการย้ายถิ่นดังกล่าวมาหลาย ๆ สาเหตุนั้นต่างเป็นสาเหตุที่เกื้อกูลกันก่อให้เกิดสภาพการณ์ที่จำเป็น และมีเหตุผลเพียงพอต่อการย้ายถิ่น การย้ายถิ่นในครั้งหนึ่ง ๆ จึงมักเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากสาเหตุหลายสาเหตุ แม้ว่าจะมีสาเหตุหลักที่สำคัญมากและมีสาเหตุรองที่สำคัญรอง ๆ ลงมาก็ตาม เช่น ผู้ยากจนที่ไม่มีงานทำจะย้ายถิ่นได้สะดวกขึ้นหากมีเพื่อนหรือญาติให้ความสะดวกในการให้ข้อมูลข่าวสารและหางานให้เป็นต้น

การย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมืองของไทย เมื่อศึกษาแล้วพบว่ามีสาเหตุไม่แตกต่างไปจากการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมืองของประชากรในประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายที่ได้มีการศึกษามาแล้วเป็นอันมาก อีกทั้งเป็นสาเหตุการย้ายถิ่นที่ได้กล่าวไว้ในทฤษฎีการ

ย้ายถิ่นต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นเอง (เช่น การศึกษาของ Oberai. 1980 : 3-6 ; Guerny & Horgan. 1977 : 3-5 ; United Nations. 1981 : 189 และ Population Information Program. 1983 : 252-256)

สาเหตุที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นที่กล่าวมาเหล่านั้น หากพิจารณาให้ชัดลงไปอีกขั้นหนึ่งนั่นคือพิจารณาว่า เหตุใดจึงเกิดปัจจัยผลักดันต่าง ๆ ในชนบทจนทำให้ชาวชนบทต้องหาทางออกโดยการย้ายถิ่น เหตุใดชาวชนบทจึงไม่มีงานทำ หรือเหตุใดชาวชนบทเป็นจำนวนมากจึงย้ายถิ่นมายังกรุงเทพมหานคร และปริมณฑลหรือไปยังเขตเกษตรก้าวหน้า ซึ่งมีอยู่เพียงไม่กี่แห่งทำไมจึงมีความเจริญอยู่แต่ในกรุงเทพมหานครและเขตอื่น ๆ อีกไม่กี่เขตในประเทศไทย และทำไมจึงเกิดความเหลื่อมล้ำในฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างประชากรในชนบทกับประชากรในเมืองเป็นอันมาก การพิจารณาในสิ่งเหล่านี้จะเป็นการทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ด้านการย้ายถิ่นได้มาก และรัดกุมยิ่งขึ้นอีก

การวิจัยด้านการย้ายถิ่นและการพัฒนาชนบทเป็นจำนวนมากในประเทศไทยได้ชี้ให้เห็นว่าแท้จริงแล้วการย้ายถิ่นในปริมาณมากที่เกิดขึ้นนั้นเกิดมาจากการใช้ยุทธวิธีในการพัฒนาประเทศและยุทธวิธีในการพัฒนาชนบทไม่เหมาะสม กล่าวคือ การพัฒนาในช่วงเวลาที่ผ่านมาประมาณ 2 ทศวรรษนั้นเป็นการพัฒนาที่ยึดตัวแบบ และกระแสแนวคิดหลักของทฤษฎีภาวะทันสมัย (modernization) ของประเทศตะวันตกในฐานะที่เป็นสังคมอ้างอิงยุทธวิธีในการพัฒนามักเริ่มต้นจากการพิจารณาว่าประเทศขาดสิ่งใดไป เหตุใดประเทศจึงไม่พัฒนาไปเหมือนสังคมอ้างอิงที่ยึดเป็นแม่แบบ แนวคิดเช่นนี้ทำให้เกิดความพยายามในการพัฒนาปัจจัยที่ขาดไป (Missing factors approach) โดยส่วนใหญ่จะมุ่งพัฒนาวัตถุเน้นการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ อันเป็นแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากสำนักคิดนีโอคลาสสิค เช่น ตัวแบบของฮาร์รอด-โดมาร์ (Harrod-Domar) ลูวิส (Lewis) และรอสเทาว์ (Rostow) ซึ่งเน้นความสำคัญของการออมและการลงทุนถือว่าการได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนจากต่างประเทศเป็นสิ่งจำเป็น (ไกวิทย์ กังสนันท์ 2527 : 12 และ วิทิต มันตาภรณ์ 2527 : 4-6)

ยุทธวิธีการพัฒนาประเทศที่ยึดถือดังกล่าวนั้น ทำให้รัฐมุ่งสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มุ่งสร้างสรรค์พัฒนาสังคมเมือง และพื้นที่ที่มีศักยภาพเป็นหลัก โดยมีสมมุติฐานว่า ความเจริญเติบโตในเมืองจะมีผลไหลซึมไปสู่ชนบท ซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมได้เองโดยอัตโนมัติ และมีสมมุติฐานต่อไปอีกว่าหากพัฒนาโดยยุทธวิธีแบบนี้ต่อไปเรื่อย ๆ การไหลซึมของความเจริญจะไปสู่ชนบทจนทั่วถึง ภาวะสังคมทวิลักษ์ (dualism) จะหมดไป ประเทศทั้งประเทศก็จะทันสมัยในทุก ๆ ด้าน เช่น สังคมตะวันตกทั้งหลาย (Rostow. 1960 : 4-16) การยึดถือยุทธวิธีพัฒนาดังกล่าวนี้ย่อมส่งผลโดยตั้งใจให้มุ่งความสนใจในการพัฒนาไปสู่เมืองและพื้นที่ที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจ ในขณะเดียวกันก็ผูกพันตัวเองเข้ากับระบบเศรษฐกิจของประเทศที่เป็นตัวแบบมากขึ้น

การพัฒนาด้วยยุทธวิธีดังกล่าวดำเนินการในประเทศไทยมาเป็นเวลานานไม่ต่ำกว่า 2 ทศวรรษ ปรากฏผลว่าประเทศมีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจคิดโดยภาพรวมในอัตราเฉลี่ยสูงกว่าร้อยละ 7 ต่อปี แต่มีผลในทางลบเกิดขึ้นมากมายหลายประการเป็นต้นว่าแนวคิดเรื่องการไหลซึมของผลประโยชน์การพัฒนาจากเมืองไปสู่ชนบทนั้นมิได้เป็นไปตามสมมุติฐาน ผลประโยชน์จากการทุ่มเททรัพยากรเพื่อการพัฒนาตกอยู่ในเขตเมืองและพื้นที่ที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ ส่วนประชาชนในชนบทนั้นมีเพียงส่วนน้อยที่ได้รับผลประโยชน์จากยุทธวิธีการพัฒนาดังกล่าว บางส่วนแทบจะไม่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาเลย แหล่งบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนเหล่านั้นคือทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่เป็นต้นว่าที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ ถูกใช้อย่างผิดวิธีจนปัจจุบันทรุดโทรมลงไปมาก การพัฒนาในช่วงเวลาที่ผ่านมาทำให้เกิดความแตกต่างในสิ่งต่าง ๆ ระหว่างเมืองกับชนบทมาก ตัวอย่างเช่นในแง่รายได้ต่อหัวต่อปีในปี พ.ศ. 2513 รายได้ของชาวชนบทต่อหัวเท่ากับ 1,313 บาท รายได้ของชาวเมืองต่อหัวเท่ากับ 8,618 บาท และรายได้ของชาวชนบทเปลี่ยนเป็น 1,433 บาท และ 1,515 บาท ในปี พ.ศ. 2518 และ 2523 ตามลำดับ ซึ่งในช่วงเวลาเดียวกันนั้น รายได้ของชาวเมืองเปลี่ยนเป็น 10,061 บาท และ 12,994 บาท ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างรายได้ในเมืองกับ

ชนบทถึงกว่า 10 เท่าตัว (Fuhs & Vingerhoets. 1982 : 20) ในช่วงก่อนการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 พบว่ามีประชาชนที่จัดว่าอยู่ในสภาพยากจนมากไม่สามารถช่วยตนเองได้ อยู่ถึงกว่า 1/3 ของประเทศหรือประมาณ 13 ล้านคน (เปรม ติณสูลานนท์ 2524 : ข)

ผลสืบเนื่องอีกประการหนึ่งจากยุทธวิธีการพัฒนาในอดีตก็คือการที่ประเทศผูกพันตัวเองเข้ากับระบบเศรษฐกิจของประเทศที่พัฒนาแล้วบางประเทศในลักษณะของความสัมพันธ์แบบพึ่งพา การที่จะตัดขาดความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ทำได้ยากขึ้นเมื่อกาลเวลาผ่านไป เพราะกิจกรรมต่าง ๆ ที่อยู่ในภาวะพึ่งพาต่างชาตินั้นจะเพิ่มปริมาณและความซับซ้อนในความสัมพันธ์มากขึ้น (Pramuanratkarn. 2524 : 1-7 และ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ 2526 : 193-194) การพัฒนาในรูปแบบเช่นนี้ทำให้เกิดการโอนทรัพยากรทุกประเภทเป็นทอด ๆ จากชนบทเข้าสู่เมืองในภูมิภาค จากเมืองในภูมิภาคเข้าสู่กรุงเทพฯ และส่งต่อไปยังประเทศที่พัฒนาแล้วต่อไป ขณะเดียวกันประเทศที่พัฒนาแล้วจะส่งสินค้าสำเร็จรูปกลับมายังกรุงเทพฯ เพื่อแจกจ่ายต่อไปยังชนบทต่อไป (กนก วงษ์ตระหง่าน 2525 : 6)

จากที่กล่าวมาโดยย่อนั้นชี้ให้เห็นว่ายุทธวิธีการพัฒนาที่ดำเนินการมานั้นไม่ได้ส่งผลให้ชนบทพัฒนาขึ้น ผลการไหลซึมของการพัฒนาอันเป็นที่หวังไว้ในตอนแรกมิได้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง หากแต่ได้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า "The Trickle-Down Myth" ขึ้นแทน (Arndt. 1983 : 1-13) ประชากรในชนบทจำนวนหนึ่งที่ไม่สามารถเสาะหาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เพื่อการดำรงชีพได้จึงจำเป็นต้องย้ายถิ่นเข้ามาหางานทำในเมือง นอกจากนี้การพัฒนาในยุทธวิธีดังกล่าวโดยตัวของยุทธวิธีการพัฒนาเองก็ส่งเสริมให้เกิดการย้ายถิ่นด้วย เพราะเป็นการมุ่งเน้นการพัฒนาปัจจัยการผลิตด้านทุนซึ่งมีอยู่จำกัดในชนบท ในขณะที่ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่มากมายในชนบทคือแรงงานมิได้รับการพัฒนา อัตราการสร้างงานในชนบทจึงมีระดับต่ำกว่าอัตราการขยายตัวของรายได้ประชาชาติ แรงงานที่มีอยู่จึงต้องหาทางออกด้วยการย้ายถิ่น กิจกรรมการพัฒนาในชนบทเท่าที่รัฐส่งเสริมให้

ดำเนินการเป็นส่วนใหญ่ในอดีต มักเป็นกิจกรรมทางการเกษตรที่เน้นการลงทุนสูง ซึ่งต้องใช้ทั้งทุน ที่ดิน เทคโนโลยี พันธุ์สัตว์ และเคมีภัณฑ์สมัยใหม่เป็นอันมาก โดยรัฐมักมุ่งลงทุนในส่วนของโครงสร้างพื้นฐานหลัก ๆ เช่น การสร้างถนน เป็นผลให้เกษตรกรส่วนใหญ่ซึ่งเป็นเกษตรกรรายเล็กไม่มีทรัพยากรที่จะลงทุนเช่นเกษตรกรรายใหญ่ได้ ผลของการพัฒนาส่วนใหญ่จึงตกอยู่กับเกษตรกรรายใหญ่ ๆ พร้อมกันกับที่เกษตรกรรายเล็กประสบกับภาวะการผลิตได้ไม่คุ้มทุน มีความสามารถในการเสี่ยงน้อย ไม่มีเครดิตทางการเกษตรเช่นเกษตรกรรายใหญ่ เกิดภาวะล้มละลายทางการผลิต บางส่วนต้องจำนองที่ดิน สูญเสียกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ต้องกลายเป็นผู้เช่าปัจจัยการผลิต การพัฒนาชนบทของรัฐจึงอำนวยประโยชน์ให้เกษตรกรรายใหญ่มากกว่าเกษตรกรรายเล็ก ๆ ซึ่งมีจำนวนมากกว่า (เกริกเกียรติ พิพัฒนเสรีธรรม 2510 : 1-16 ; กนกศักดิ์ แก้วเทพ 2524 : 122-123 ; คณะทำงานศึกษานโยบายในการพัฒนาชนบทของคณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี 2528 : ๑ ; ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์ 2521 : 4 และ Oberai. 1980 : 3-4) ทางออกของเกษตรกรรายเล็กจึงต้องอพยพย้ายถิ่นไปหางานทำที่อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลและเขตเกษตรก้าวหน้า ในภาคกลางบางจังหวัด

เหตุที่ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่ย้ายถิ่นไปกรุงเทพนั้นเป็นเพราะยุทธวิธีการพัฒนาในอดีตส่งผลให้กรุงเทพฯมีสภาพเป็นเมืองเอกนครที่ใหญ่ที่สุดในโลกเมืองหนึ่ง โดยใหญ่กว่าเชียงใหม่ซึ่งเป็นเมืองรองอันดับสองของประเทศถึง 60 เท่ารัฐบาลมีนโยบายเน้นกรุงเทพฯให้เป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจทุก ๆ ด้าน ทั้งทางการเมือง การบริหาร การอุตสาหกรรม การทหาร และด้านอื่น ๆ จะเห็นได้ว่า ระบบการขนส่งส่วนใหญ่จะต้องเริ่มหรือกลับมาที่กรุงเทพฯ นอกจากนี้รัฐบาลเองก็มีนโยบายอุดหนุนคนในกรุงเทพฯ (Urban subsidization) ดังจะพิจารณาได้จากนโยบายของรัฐในการตั้งราคาสินค้าสาธารณูปโภค เช่น รถเมล์ ไฟฟ้า ที่อยู่อาศัย นโยบายการเก็บภาษีและค่าธรรมเนียมของสินค้าหลักต่าง ๆ เช่น ข้าว (ซึ่งเป็นรายได้หลักของชนบท) นโยบายค่าจ้างขั้นต่ำซึ่งให้ค่าจ้างคนในกรุงเทพฯสูงกว่าค่าจ้างต่างจังหวัด เป็นต้น ยุทธวิธีการพัฒนาดังกล่าว

นี้ทำให้เมืองอื่น ๆ ในภูมิภาคมีระดับความเป็นเมืองน้อยคือเป็นเมืองเฉพาะภายในตัวจังหวัด ภายในพื้นที่ตั้งของเมืองเท่านั้น เมืองในภูมิภาคเหล่านี้มีการติดต่อระหว่างกันน้อยมากแต่เมืองเหล่านี้กลับต้องมาติดต่อกับกรุงเทพฯโดยตรงในฐานะศูนย์รวมแม้จะมีนโยบายพัฒนาเมืองหลัก (Growth Poles) ในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อลดการย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพฯ แต่ในทางปฏิบัติรัฐก็ยังมุ่งพัฒนากรุงเทพฯเป็นหลัก มิได้มีการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคอย่างแท้จริง ลักษณะพิเศษของกรุงเทพฯดังที่กล่าวมานี้ผนวกเข้ากับความบีบคั้นและความด้อยพัฒนาในชนบททำให้เกิดการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่กรุงเทพฯเป็นอันมาก (จีระ หงส์ลดารมภ์ 2526 : 25-27 ; ประเสริฐ แย้มกลิ่นฟุ้ง 2518 : 3 ; สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2519 : 676 ; กนก วงษ์ตระหง่าน 2525 : 15-16 ; คณะทำงานศึกษานโยบายในการพัฒนาชนบทของคณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี 2524 : 10 ESCAP. 1983 : 8-14, 1982 : 83-84 ; Sternstein. 1979 : 64 ; และ Fuller et.al 1983 : 32)

ในส่วนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือนั้นได้รับผลกระทบจากยุทธวิธีการพัฒนาในทางลบค่อนข้างมาก โดยที่ศักยภาพของพื้นที่ในการพัฒนาในภาคนี้มีต่ำกว่าภาคอื่น ๆ ภายใต้หลักการของยุทธวิธีการพัฒนาที่นำมาใช้ดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้การทุ่มเททรัพยากรเพื่อการพัฒนาภาคนี้มีน้อย ทำให้ประชากรในภาคนี้มีอัตราส่วนของผู้ยากจนมากที่สุดในประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2524 : 1-6) มีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจสังคมในด้านต่าง ๆ มากที่สุด รวมทั้งมีประชากรย้ายถิ่นออกไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ มากที่สุดด้วย (โฆษิต ปั้นเปี่ยมรัษฐ์ 2524 : 86 และ ประดิษฐ์ ดาวฉาย 2526 : 10-12)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นว่ายุทธวิธีในการพัฒนาชนบทเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในอันที่จะกำหนดความเป็นไปทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ของประชากรในชนบท และสภาพเศรษฐกิจสังคมที่เกิดขึ้นอันเนื่องจากยุทธวิธีการพัฒนานั่นเอง จะเป็นสิ่งกำหนดความคิดอ่าน ทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมต่าง ๆ ทางประชากร (Demographic

behaviors) อันรวมถึงการย้ายหรือไม่ย้ายถิ่นของประชากรด้วย (Anderson. 1971: 365 ; Burch. 1978 : Benagan n.d. : 24 และ Sabagh et.al 1969 : 88 Citing De Jong & Gardner. 1981 : 61-62)

ผลการทบทวนวรรณกรรมด้านการย้ายถิ่นในประเทศอื่น ๆ เช่น จากการศึกษาของโอเบอราย ปี ค.ศ. 1980 ในประเทศบังคลาเทศ อินเดีย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ปากีสถาน ฟิลิปปินส์ ศรีลังกา และการศึกษาของเกอร์นีย์และฮอร์แกน (Guerny & Horgan) ในปี ค.ศ. 1977 ในเอเชียเฉพาะนอกกลุ่มประเทศอาเซียน และการวิเคราะห์งานวิจัยด้านการย้ายถิ่นในประเทศด้อยพัฒนาของโครงการข่าวสารทางประชากร (Population Information Program) ในปี ค.ศ. 1983 รวมทั้งการศึกษาขององค์การสหประชาชาติในปี ค.ศ. 1982 ฯลฯ ต่างยืนยันตรงกันว่า ยุทธวิธีในการพัฒนาชนบทในช่วงเวลาที่ผ่านมามีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำให้เกิดการย้ายถิ่นและเห็นว่ายุทธวิธีในการพัฒนาเป็นปัจจัยสำคัญในอันที่จะทำให้เกิดปัจจัยผลักดัน หรือทำให้เกิดปัจจัยดึงดูดที่ต้นทางก็ได้ขึ้นอยู่กับลักษณะของยุทธวิธีการพัฒนานั้น ๆ แต่ที่ผ่านมาส่วนใหญ่แล้วยุทธวิธีพัฒนามักสร้างปัจจัยดึงดูดขึ้นในเมืองขณะเดียวกันก็ไม่ได้พยายามลดปัจจัยผลักดันในชนบทจึงทำให้เกิดการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมืองเป็นอันมาก (Oberai. 1980 : 3-4 ; Guerny & Horgan. 1977 : 1-8 ; Population Information Program. 1983 : 267 United Nations. 1981 : 10, 189-190)

จากสาเหตุการย้ายถิ่นดังกล่าวมาแล้วนั้นจะเห็นได้ว่า การลดการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมืองส่วนหนึ่งจะกระทำได้โดยการพัฒนาชนบท มุ่งความสนใจไปสู่พื้นที่ต้นทางที่มีปัจจัยผลักดันก่อให้เกิดการย้ายถิ่นให้มากขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเปลี่ยนแปลงยุทธวิธีในการพัฒนาชนบทเสียใหม่นั่นเอง กล่าวคือจะต้องมุ่งไปพัฒนาชนบทโดยตรงแทนที่จะพัฒนาเมืองแล้วให้มีผลไหลซึมไปสู่ชนบทเช่นในอดีต หากยุทธวิธีที่นำมาใช้พัฒนาชนบทนั้นเป็นยุทธวิธีที่เหมาะสมก็จะช่วยลดปัจจัยผลักดันในชนบทและลดความต้องการในการย้ายถิ่นลงได้ (United Nations. 1979 : 29-33 ; Bouvier. 1976 : 9

Dias & Wickramanayake. 1983 : 56) มีการศึกษาด้านการย้ายถิ่นเป็นจำนวนมาก ที่เสนอให้แก้ปัญหาการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมืองด้วยการพัฒนาชนบทให้มากขึ้น (เช่น Todaro. 1976 : 28-31 ; The Population Information Program. 1983 : 266 ; Gilbert & Gugler. 1982 : 188 และ Roberts. 1982 : 1-3 เป็นต้น)

ในอดีตการแก้และป้องกันปัญหาการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมืองในประเทศโลกที่สามทั้งหลายมักดำเนินการกันหลาย ๆ วิธี เช่นใช้โครงการที่เรียกว่า "Closed city programmes" ซึ่งจะเข้มงวดต่อการย้ายถิ่นเข้าเมือง โดยวิธีการต่าง ๆ เป็นต้นว่าใช้อำนาจการบริหารและกฎหมายห้ามไม่ให้ย้ายเข้าไปในบริเวณที่กำหนดการห้ามหรือควบคุมอาชีพในภาคที่ไม่เป็นทางการ เช่น อาชีพสามล้อถีบ อาชีพเร่ขายของตามถนน เป็นต้น แต่โครงการประเภทนี้เท่าที่ทำมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในอินโดนีเซีย และสาธารณรัฐประชาชนจีนพบว่าไม่ได้ผลที่น่าพอใจ เพราะประชาชนจากชนบทจะยังคงย้ายมาอยู่รอบ ๆ เมืองใหญ่อยู่นั่นเอง (เข้าไปอยู่ในเมืองใหญ่ไม่ได้เพราะกฎหมายห้าม) เป็นผลให้เกิดการขยายตัวของเมืองและแหล่งเสื่อมโทรมมากขึ้น อนึ่งโครงการเช่นนี้ทำได้กับบางลัทธิการปกครองที่รัฐสามารถควบคุมประชาชนได้เท่านั้น โครงการที่กล่าวถึงกันอีกโครงการหนึ่งเรียกว่า "Rustication programmes" ซึ่งเป็นการนำชาวเมืองให้ออกไปตั้งถิ่นฐานในชนบท ซึ่งก็ทำได้อย่างจำกัด โดยเฉพาะกับประเทศที่รัฐสามารถบังคับประชาชนของตนได้ โครงการ "Rural land settlement" หรือ "Colonization schemes" ซึ่งเป็นการนำประชาชนที่ยังอยู่มากในชนบทและส่วนใหญ่เป็นผู้ว่างงานไปตั้งหลักแหล่งในถิ่นใหม่ในดินแดนที่มักจะกันดารและไม่ได้ใช้ประโยชน์มาก่อน ผลการวิจัยพบว่านอกจากโครงการ FELDA ซึ่งเป็นโครงการที่ลงทุนสูงมากถึง 15,000 ดอลลาร์ต่อครอบครัวในมาเลเซียแล้วไม่มีโครงการแบบนี้ในที่ใดที่จะประสบผลสำเร็จทั้งนี้เนื่องจากการไม่มีรูปแบบโครงการที่ดี การมีปัญหาระหว่างคนต่างถิ่นต่างวัฒนธรรมที่ต้องไปอยู่ร่วมกันในถิ่นใหม่ เป็นต้น (ลักษณะโครงการเช่นนี้ที่กำลังดำเนินการอยู่ในประเทศไทยคือโครงการทุ่งกุลาร้องไห้) โครงการที่ถือได้ว่าเป็นความหวังในการแก้ปัญหาการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่

เมืองในปัจจุบันที่ประเทศต่าง ๆ เช่น แทนซาเนีย เซเนกัล ไนจีเรีย เคนยา นิคาราก้ัว เมกซิโก คอสตาริกา โคลอมเบีย ฟิลิปปินส์ อินเดีย และประเทศไทยดำเนินการอยู่ ได้แก่ โครงการพัฒนาชนบทดังกล่าวมาแล้วนั่นเอง (Demko & Fuchs. 1980 : 33-34 และ World Development Report. 1984 : 99)

แนวคิดเรื่องการให้ความสนใจและควรมุ่งพัฒนาชนบทให้มากขึ้นนั้นเป็นแนวคิดที่ยอมรับกันว่าดี และหาข้อโต้แย้งได้ยากในปัจจุบัน แต่แนวทางในขั้นปฏิบัติว่าควรจะพัฒนาชนบทโดยวิธีใดจึงจะทำให้แก้ปัญหาในชนบทช่วยพัฒนาสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากรให้อยู่ในภาวะที่ดีขึ้นโดยทั่วถึง ตลอดจนช่วยลดความจำเป็นในการย้ายถิ่นได้นั้นยังเป็นประเด็นที่ยังไม่สามารถหาข้อสรุปได้ แนวคิดเรื่องยุทธวิธีในการพัฒนาชนบทในปัจจุบันมีมากมายหลายยุทธวิธี (ผัฐพล ขันธไชย 2525 : 21-18) มีหน่วยงานมากมายหลายหน่วยงานทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชนได้ให้ความสนใจปฏิบัติงานพัฒนาชนบทกันมากขึ้นในปัจจุบันและต่างก็ได้รับบทเรียนทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวในการพัฒนาชนบทในมิติต่าง ๆ ต่างกันออกไป เป็นที่ยอมรับกันในบรรดาผู้ปฏิบัติงานพัฒนาชนบทของไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมาว่า ประเทศไทยยังไม่มียุทธวิธีพัฒนาชนบทที่ดีและถึงเวลาแล้วที่ควรจะหายุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่ดีของไทย (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี 2526 : 33-34 และ ไพรัตน์ เตชะรินทร์ 2524 : 168-170 , 2522 : 96-97) ในปัจจุบันจึงเป็นช่วงของการปรับปรุงทดลองใช้ยุทธวิธีในการพัฒนาชนบทหลาย ๆ ยุทธวิธีโดยหลาย ๆ หน่วยงาน ยุทธวิธีการพัฒนาในหลาย ๆ รูปแบบที่นำมาใช้ต่างก็มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาชนบทให้ดีขึ้นเหมือนกัน หากแต่มีแนวคิดเบื้องหลังมีวิธีเข้าสู่ปัญหาวิธีดำเนินการและกิจกรรมในการพัฒนาที่แตกต่างกันออกไป จากจุดนี้ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะทำการวิจัยเพื่อค้นหาคำตอบว่ายุทธวิธีการพัฒนาที่แตกต่างกันมีผลทำให้เกิดการย้ายถิ่นที่แตกต่างกันหรือไม่อย่างไร ยุทธวิธีใดที่มีผลทางลบกับการย้ายถิ่นมากน้อยกว่ากัน ทั้งนี้โดยอาศัยกรอบทฤษฎีที่ว่ายุทธวิธีการพัฒนาแต่ละยุทธวิธีเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดให้เกิดหรือไม่เกิดปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดในการย้ายถิ่นและเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสภาพเศรษฐกิจ

สังคมประชากรจิตวิทยาและแบบแผนการดำเนินชีวิต ฯลฯ ดังที่ได้กล่าวมาในตอนต้นแล้ว

๒.๗ ตัวแปรในการวิจัย : ความสำคัญและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากแนวความคิดในการวิจัยที่ยึดหลักว่ายุทธวิธีในการพัฒนาชนบทเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และสภาพทางจิตวิทยาในพื้นที่ต้นทาง สภาพต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปดังกล่าวนี้จะเป็นปัจจัยที่สำคัญในอันที่จะเป็นแรงผลักดันให้เกิดการย้ายถิ่นออกจากชนบท หรือเกิดเป็นแรงดึงดูดขึ้นในชนบททำให้ความต้องการในการย้ายถิ่นลดน้อยลงก็ได้ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นอันเป็นผลจากการใช้ยุทธวิธีในการพัฒนาแต่ละแบบที่นำมาใช้เป็นสำคัญ

ในการวิจัยครั้งนี้จึงนำเอาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย โดยอาศัยทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการศึกษาดังนี้

๑. ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรอิสระในการวิจัยครั้งนี้คือ ตัวแปรด้านยุทธวิธีในการพัฒนาชนบท ซึ่งประกอบด้วยยุทธวิธีในการพัฒนาชนบท ๓ แบบคือ ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูนจังหวัดสกลนคร ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจ โครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจังหวัดเลย และยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐในจังหวัดสกลนครและจังหวัดเลย

๒. ตัวแปรคั่นกลาง

ตัวแปรคั่นกลางในการวิจัยครั้งนี้คือ ตัวแปรที่เป็นผลโดยตรงและผลกระทบมาจากยุทธวิธีการพัฒนา ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรด้านเศรษฐกิจ (ได้แก่ ตัวแปรด้านระยะเวลาที่มีงานทำในรอบปีฐานะเศรษฐกิจของครัวเรือนและปริมาณผลผลิตข้าวในแต่ละปี) ตัวแปรด้านสังคม (ได้แก่จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นและความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น) ตัวแปรด้านประชากร (ได้แก่ จำนวนสมาชิกใน

ครัวเรือน) และตัวแปรด้านจิตวิทยา (ได้แก่ ความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน และความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น)

๓. ตัวแปรตาม

ตัวแปรตามในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ การย้ายถิ่น ซึ่งจะพิจารณาจากปริมาณการย้ายถิ่น

ความสำคัญและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรในการวิจัย

๑) ยุทธวิธีในการพัฒนาชนบท

ชนบทเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่และเป็นที่ซึ่งประชากรส่วนใหญ่ของประเทศอาศัยอยู่ ความเป็นไปต่าง ๆ ในชนบทนอกจากจะมีผลโดยตรงต่อชาวชนบทแล้วยังจะส่งผลกระทบต่อเมืองอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ การพัฒนาชนบทจึงมีความสำคัญมาก

การพัฒนาชนบทจะต้องกำหนดเป้าหมายและยุทธวิธีเพื่อการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ยุทธวิธีในการพัฒนาชนบทจะเป็นตัวกำหนดที่สำคัญต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร ความคิดอ่านและพฤติกรรมของชาวชนบทในพื้นที่ที่ยุทธวิธีนั้น ๆ มีผลบังคับใช้อยู่ (Todaro. 1976 : 18 ; Chng n.d. : 35 ; Dejong & Gordon. 1981 : 13 ; นิพนธ์ พัวพงศกร 2525 : 28 และสันทัด เสริมศรี 2528 : 66)

ในปัจจุบันการพิจารณายุทธวิธีในการพัฒนาชนบทนั้นพิจารณาได้ในหลาย ๆ แง่มุมกล่าวคือ เป็นทั้งปรัชญาแห่งการทำงานพัฒนาชนบทว่ามีรากฐานอยู่บนแนวคิดอย่างไร เช่น ใช้แนวคิดการร่วมมือ หรือแนวคิดการมีส่วนร่วม หรืออาจจะพิจารณาในแง่ของกรรมวิธี โดยมุ่งพิจารณาว่ายุทธวิธีการพัฒนาที่ใช้มีการเปลี่ยนแปลงในชนบทจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสถานการณ์หนึ่งอย่างไร ใครเป็นผู้ดำเนินการ รวมทั้งพิจารณาในแง่ที่เป็นวิธีการอันเป็นการพิจารณาถึงวิธีการที่จะนำชนบทไปสู่จุดหมายปลายทาง หรืออาจจะมุ่งพิจารณาในแง่ของโครงการ ซึ่งจะประกอบไปด้วยการวางระเบียบแบบแผน และรายละเอียด

ต่าง ๆ ซึ่งระบุถึงกิจกรรมที่จะดำเนินการควรทำอะไรก่อน-หลัง เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างถูกหลักการและมีเหตุผล รวมทั้งอาจพิจารณายุทธวิธีการพัฒนาในแง่ของขบวนการที่พิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจที่เกิดขึ้นกับประชาชนว่าเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย หรือมีปฏิกริยาต่อต้าน เป็นต้น (สากล จริยวิทยานนท์ 2526 : 4)

การพัฒนาชนบทในอดีตมักยึดหลักที่ว่าการพัฒนาชนบทคือการพัฒนาการเกษตร อันเป็นแนวคิดที่มีความสัมพันธ์สืบเนื่องมาจากการยึดถือทฤษฎีการพัฒนาที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ จึงมุ่งพัฒนาการเกษตรในชนบทโดยพัฒนาแบบระดมทุน (Capital intensive) ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ตลอดจนมุ่งจัดให้มีการปฏิรูปทางการเกษตร และลงทุนสร้างโครงการพื้นฐานในด้านต่าง ๆ เป็นหลัก (Mosher. 1968 : 4-3 และ Millwood. 1972 : 22) การพัฒนาชนบทด้วยยุทธวิธีดังกล่าวนี้ปรากฏผลในภายหลังว่าผู้ที่ได้รับประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายใหญ่ ผลการพัฒนาไม่ถึงมือเกษตรกรรายย่อยและครัวเรือนยากจนโดยทั่วไปไม่ว่าจะพิจารณาจากกิจกรรมด้านการส่งเสริมการเกษตร การขนส่งสินค้าการเกษตร สินเชื่อ การประกันราคา หรือการชลประทานก็ตาม (Oberai. 1980 : 3-4 ; Gheddo. 1973 : 33-34 ; Odi. 1979 : 1-2 ; ณัฐพล ขันธไชย 2525 : 23-24 และ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ 2522 : 23-25)

กรณีของประเทศไทยในอดีตก็ได้ดำเนินการพัฒนาชนบทด้วยวิธีดังกล่าวนั้นและพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ที่ยากจนได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรกรรายใหญ่ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่สร้างขึ้น เช่น ถนนเพื่อขนส่งผลผลิตเกษตรกรรมนั้นให้ผลประโยชน์ต่อเกษตรกรทั่วไปน้อย หากแต่เป็นประโยชน์กับเกษตรกรรายใหญ่และพ่อค้าที่จะนำสินค้าสำเร็จรูป สินค้าฟุ่มเฟือย สินค้าผ่อนส่งเข้าไปขายในขณะที่เกษตรกรรายเล็กมักถูกกดราคาสินค้าเกษตรกรรมจนผลิตได้ไม่คุ้มทุน เกิดภาวะล้มละลายทางการผลิต ถนนที่สร้างขึ้นแทนที่จะใช้เป็นประโยชน์ทางการเกษตร เกษตรกรกลับใช้ถนนเพื่อเป็นประโยชน์ในการหนีความยากแค้นจากชนบทย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองมากขึ้น (Goldstein. 1975 : 24 ; ไชยิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ 2526 : 78 ; สำนักงาน

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2525 : 49 ; เกริกเกียรติ พิพัฒนเสรีธรรม 2526 : 18 และเจิมศักดิ์ ปีนทอง และอดิน รพีพัฒน์ 2527 : 23-24)

แนวคิดการพัฒนาชนบทในปัจจุบันจึงต้องขยายขอบข่ายให้กว้างขวางขึ้นนั่นคือ ต้องพิจารณาพัฒนาปัจจัยอื่น ๆ ที่มิใช่ปัจจัยทางการเกษตรควบคู่ไปกับการพัฒนาการเกษตรด้วย กล่าวคือจะต้องพิจารณาปัจจัยทางสังคม ประชากร การครอบครองปัจจัยการผลิต ปัจจัยด้านสุขภาพอนามัย การศึกษา รวมทั้งจัดดำเนินการพัฒนาให้ถึงกลุ่มประชากรเป้าหมายคือเกษตรกรผู้ยากไร้อย่างแท้จริง (เสน่ห์ จามริก 2527 : 26 ; ณัฐพล ชันธไชย 2526 : 24-27 ; ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ 2522 : 2-7 และ Odi. 1979: 1-2) แนวคิดในการพัฒนาชนบทที่มีขอบข่ายกว้างขวางนี้จะช่วยลดแรงผลักดันที่ทำให้ประชาชนต้องย้ายถิ่นออกจากชนบท และช่วยเพิ่มแรงดึงดูดให้ประชาชนอยู่ในท้องถิ่นมากขึ้น การพัฒนาชนบทจึงเป็นมาตรการสำคัญที่ช่วยระงับหรือผ่อนคลายความต้องการในการย้ายถิ่นได้ (United Nations. 1979 : 33 และ Harrison. 1982 : 150)

การพัฒนาชนบทในประเทศไทยในอดีตเน้นหนักการพัฒนาการเกษตรโดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในช่วงแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ขอบเขตการพัฒนาเริ่มมีแนวโน้มขยายตัวครอบคลุมการพัฒนาด้านอื่น ๆ ควบคู่ไปกับการพัฒนาการเกษตร วิธีการพัฒนาชนบทมีลักษณะเป็นการพัฒนาแผนผสมผสานโดยมีหน่วยงานหลายหน่วยประสานงานร่วมกัน ในระยะนี้มีการใช้ยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานต่าง ๆ กันในหลายพื้นที่ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษายุทธวิธีในการพัฒนาชนบท 3 ยุทธวิธีซึ่งเริ่มดำเนินการมาในระยะเวลาใกล้เคียงกันและเป็นยุทธวิธีที่ใช้ดำเนินการอยู่ในชนบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปัจจุบันมาเป็นตัวแปรที่ใช้ศึกษา ทั้งนี้เพื่อการค้นพบว่า ยุทธวิธีการพัฒนาแต่ละยุทธวิธีซึ่งมีแนวคิดปรัชญาเบื้องหลังที่แตกต่างกันออกไปนั้น ยุทธวิธีใดจะมีความสัมพันธ์กับสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร จิตวิทยา ความพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ ความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่น และพฤติกรรมการย้ายถิ่นแตกต่างจากกันอย่างไร สำหรับรายละเอียดของแต่ละยุทธวิธีนั้นได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 1 ในที่นี้จึงจะขอกล่าวถึง

ยุทธวิธีแต่ละยุทธวิธีนั้นแต่พอสังเขปอีกครั้งดังนี้

1.1 ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูนจังหวัดสกลนคร*

การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูนจังหวัดสกลนครนี้เริ่มดำเนินการในลักษณะกิจกรรมผสมผสานมาตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2524 โดยการประสานงานในแง่กิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ คือ กรมชลประทาน กรมการพัฒนาชุมชน กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร กรมประมง กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมอนามัย และกรมปศุสัตว์ เขตพื้นที่ที่ครอบคลุมคือบางส่วนของอำเภอเมือง อำเภอพังโคน และอำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนครรวมทั้งหมด 93 หมู่บ้าน เป็นพื้นที่ทั้งสิ้น 185,000 ไร่ ประชากรทั้งหมด 12,500 ครัวเรือน จุดประสงค์หลักของโครงการนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตการมีงานทำของเกษตรกรทั้งด้านพืช สัตว์บก และสัตว์น้ำ โดยพัฒนาด้านอื่น ๆ เช่น การอบรมเกษตรกร การฝึกอาชีพกลุ่มสนใจ การพัฒนาสุขภาพอนามัยการให้การศึกษาไปพร้อมกัน

หน่วยงานแรกที่มาดำเนินงานโครงการนี้คือกรมชลประทาน โดยเริ่มดำเนินการโดยลำพังมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ตั้งแต่เริ่มสร้างคลองชลประทานส่งน้ำเป็นต้นมา ซึ่งพบว่าลำพังเพียงกรมชลประทานไม่สามารถแก้ปัญหาของประชากรในพื้นที่ได้ ในปี พ.ศ. 2524 จึงได้ร่วมดำเนินการกับหน่วยงานต่าง ๆ รวม ๘ หน่วยงานในลักษณะของกิจกรรมการพัฒนาแบบผสมผสาน งบประมาณในการดำเนินงานนอกจากจะได้รับจากรัฐบาลไทยแล้วส่วนหนึ่งเป็นเงินกู้จากยูเสด (USAID) อีกด้วย

---

*สรุปจากเอกสารติดตามและประเมินผลโครงการน้ำอูน จังหวัดสกลนคร พ.ศ. 2525 สำนักนายกรัฐมนตรี และจากการสัมภาษณ์นายกมล ฉันทานุมัติ สำนักงานยูเสดแห่งประเทศไทย 25 กันยายน 2526 และ 12 ตุลาคม 2527

ความมุ่งหมายประการหนึ่งในยุทธวิธีการพัฒนาโครงการนี้คือการสร้างรูปแบบการทำงานแบบผสมผสานให้เกิดขึ้นระหว่างหน่วยงานอย่างแท้จริงเป็นโครงการแรกของประเทศไทยที่รวมหน่วยงานถึง 8 หน่วยงานมาทำงานร่วมกันจากการติดตามผลพบว่าได้มีการประสานงานกันอย่างจริงจังอย่างที่ไม่เคยมีที่อื่นในประเทศทำได้มาก่อน ผู้ปฏิบัติงานทุกกรมที่เกี่ยวข้องจะอยู่ในพื้นที่พัฒนานี้ทั้งหมด มีศูนย์รวมที่ต้องมาดำเนินการประชุมปรึกษาวางแผนงานรวมกันทุกสัปดาห์

การดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า ส่วนราชการต่าง ๆ ที่เข้าร่วมโครงการสามารถดำเนินการบรรลุตามเป้าหมายเป็นส่วนมาก ทั้งงานชลประทานจัดรูปที่ดิน งานส่งเสริมทางวิชาการ การฝึกอบรม การทำแปลงสาธิต การขยายพันธุ์ข้าวและพืชไร่ การเลี้ยงปลา และขยายพันธุ์สัตว์ การฝึกวิชาชีพการเผยแพร่ความรู้ทั่วไปทั้งด้านการศึกษาผู้ใหญ่ การระวังรักษาสุขภาพอนามัย เป็นต้น

ปัญหาหลักที่พบคือ ปัญหางบประมาณเนื่องจากเป็นการพัฒนาที่ระดมทุนมาจากภายนอก (คือจากกรมกองต่าง ๆ) และปัญหาราคาผลผลิตทางเกษตรและการตลาด

1.2 <u>ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจโครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง จังหวัดเลย</u>*

การพัฒนาในยุทธวิธีนี้เป็นการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานที่มุ่งจะใช้ศาสนาพุทธมาประยุกต์กับการพัฒนาชนบท มีแนวคิดพื้นฐานว่าการพัฒนาคนสำคัญกว่าการพัฒนาระบบโครงสร้างต่าง ๆ นั่นคือการพัฒนาจะต้องเป็นไปตามลำดับขั้น ซึ่งได้แก่ การพัฒนาจิตใจ

---

*สรุปจากเอกสารหมู่บ้านในฝันโครงการแผ่นดินทองสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี และจากการสัมภาษณ์นายปชา ลาภานันท์ นายอำเภอเมืองเลย จ. เลย เมื่อ 10 กันยายน 2526

การพัฒนาสังคม และการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาดังกล่าวนี้เน้นการพัฒนาตนเอง พัฒนาครอบครัวให้ดีขึ้นก่อนจึงไปร่วมพัฒนาสังคมต่อไปได้ ตลอดจนเน้นการพัฒนาจากภายในคือจากตัวประชาชนเองไม่นิยมการระดมทุนหรือทรัพยากร ความช่วยเหลือจากภายนอกหากแต่จะยึดหลักการพึ่งตนเองในการพัฒนาหลักการในบางส่วนเทียบเคียงได้กับการพัฒนาแบบแซมเอิล อุนดอง (Samuel Undong) ที่ประเทศเกาหลีได้ดำเนินการอยู่ในขณะนี้ โครงการนี้เริ่มต้นครั้งแรกเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2524 โดยมีเขตพื้นที่พัฒนาอยู่ใน อ.เมือง จ.เลย ครอบคลุมพื้นที่ทั้งสิ้น 54 หมู่บ้าน และจะขยายครอบคลุมพื้นที่ให้มากขึ้นต่อไปขณะนี้ได้มีการนำโครงการพัฒนาหมู่บ้านในยุทธวิธีนี้ไปปฏิบัติในหลายแห่งทั้งภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

หลักที่ใช้ยึดถือในการพัฒนารูปแบบนี้ประยุกต์การอบรมเพื่อพัฒนาจิตใจบุคคลให้มาร่วมปฏิบัติงานพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชน จากหลักการอบรมลูกเสือชาวบ้านในอดีต กิจกรรมที่ปฏิบัติต้องเป็นไปอย่างง่าย ๆ ทำได้ประหยัด เป็นไปได้ และเป็นที่ต้องการของประชาชน โดยจะดำเนินการพัฒนาอย่างช้า ๆ ไม่พยายามนำแผนจากภายนอกเข้าไปใช้ ทำให้ประชาชนรู้ปัญหาและหาวิธีการแก้ปัญหาของตนเองด้วยตนเอง ในแง่การย้ายถิ่นนั้นก็จะใช้วิธีปลูกเร้าไม่ให้มีการย้ายถิ่น ให้รักถิ่นฐานด้วยคำขวัญและภาษิตต่าง ๆ ตัวอย่างของโครงการง่าย ๆ ที่จัดทำขึ้นเช่น "โครงการรั้วกินได้และโครงการรั้วชูคได้" คือการทำรั้วโดยปลูกต้นไม้ที่ใช้เป็นอาหารได้และที่รั้วบ้านจะมีคำขวัญปลุกใจให้พัฒนา เป็นต้น

โครงการต่าง ๆ ที่ทำเป็นการพัฒนาแบบผสมผสานใช้โครงสร้างและทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ เป็นการพัฒนาจิตใจโดยปลุกเร้าอุตมการ ขยัน ประหยัด อดทน ซื่อสัตย์ ในด้านเศรษฐกิจจัดให้มีการพัฒนาอาชีพหลักอาชีพรองเป็นต้นว่าการทำนาน้ำตมแผนใหม่ การปลูกพืชเศรษฐกิจ การปศุสัตว์ กิจกรรมด้านป่าไม้ ปรับปรุงบำรุงดิน กิจกรรมด้านธุรกิจการเกษตรและองค์กรกลุ่มอาชีพ ฯลฯ ในทางสังคมมีการฝึกอบรมยุวชน ผู้นำท้องถิ่น รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมมีการช่วยเหลือกัน เช่น การลงแขก

ฯลฯ ในทางสาธารณสุขมีการให้การศึกษาอนามัยแม่และเด็ก สุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม ในทางการปกครองมีการเสริมสร้างพลังมวลชนด้านต่าง ๆ กำจัดอบายมุขไม่ให้มีหรือเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ตั้งเวรยามรักษาหมู่บ้าน ด่านกักตรวจก่อนเข้าและออกหมู่บ้าน ตลอดจนมีการประชุมราษฎรเพื่อความเข้าใจทางการเมืองและทิศทางนโยบายของรัฐทุกเดือน ได้มีผู้สนใจทำการศึกษาวิจัยโครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองนี้หลายครั้ง เป็นต้นว่า ในปี พ.ศ. 2520 จารุณี เดชวงศิลป์ ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์โครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองในเชิงจริยศาสตร์พบว่า ลักษณะรูปแบบและวิธีการของโครงการมีความสัมพันธ์กับหลักจริยธรรมในพุทธจริยศาสตร์อย่างเด่นชัด และยังมีความสอดคล้องกับหลักอหิงสธรรมและหลักการสัตยาคระหะของมหาตมะคานธี และหลักมหสุขในทฤษฎีประโยชน์นิยมของ จอห์น สจ๊วร์ต มิลล์ อีกด้วย (จารุณี เดชวงศิลป์ 2520 : ค)

1.3 ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ

การพัฒนาในยุทธวิธีนี้ หมายถึง การพัฒนาชนบทที่จัดทำไปโดยปกติของรัฐตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ซึ่งรัฐบาลได้จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กช.ช.) ทำหน้าที่กำกับดูแลการพัฒนาชนบททั้งประเทศ โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน กระทรวงหลักที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการพัฒนาชนบท ได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงสาธารณสุข ในทุก ๆ ปี (ประมาณเดือนกรกฎาคม) ทั้ง 4 กระทรวงหลักนี้จะแจ้งกรอบนโยบายไปยังจังหวัดเพื่อแจ้งให้ทราบว่ามีโครงการใดบ้างที่จะจัดทำขึ้น จังหวัดจะแจ้งไปยังอำเภอและตำบลในระดับตำบลจะมีผู้แทนของ 4 กระทรวงหลักอยู่ คือ เกษตรตำบล พัฒนากรตำบล สาธารณสุขตำบล และครูที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นคณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติงานพัฒนาชนบทระดับตำบล (ค.ป.ต.) รวมทั้งมีกรรมการหมู่บ้านและกรรมการสภาตำบลทำหน้าที่กลั่นกรองบรรจุแผนพัฒนาไว้ในแผนพัฒนาตำบล เพื่อขออนุมัติดำเนินการต่อไป นอกจากนี้สภาตำบลยังต้องจัดทำโครงการพัฒนาที่รัฐจัดทำขึ้นเป็นประจำทุกปี เช่น โครงการสร้างงานในชนบทอีกด้วย (คณะอนุกรรมการประชาสัมพันธ์

การพัฒนาชนบท 2527 : 1-3)

ยุทธวิธีการพัฒนาตามนโยบาย กช.ช. นี้ครอบคลุมพื้นที่ในชนบททั่วประเทศ นั่นคือจะปรากฏอยู่ในยุทธวิธีพัฒนาแบบ 1.1 และ 1.2 ที่กล่าวมาแล้วด้วย ผู้วิจัยจะเลือกเอาพื้นที่ในจังหวัดเลยและสกลนคร ซึ่งพัฒนาไปโดยปกติไม่มีลักษณะหรือโครงการพิเศษอื่นใดเช่นที่กล่าวมาใน 2 ลักษณะแรกมาทำการวิจัย ซึ่งจะเป็นการควบคุมและช่วยให้เปรียบเทียบในเชิงของการวิจัยในครั้งนี้ได้

ยุทธวิธีการพัฒนาชนบททั้ง 3 ยุทธวิธีนี้ต่างก็เป็นยุทธวิธีการพัฒนาที่จัดดำเนินการขึ้นใหม่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภายหลังจากเกิดความล้มเหลวในการพัฒนาชนบทและพัฒนาประเทศในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา แต่ละยุทธวิธีมุ่งแก้ปัญหาในชนบทด้วยกัน แต่มีความแตกต่างกันในวิธีดำเนินการแต่ละยุทธวิธี ต่างมีหลักการแนวคิดที่ยกมาอ้างได้ว่ามีความเหมาะสมกับชนบทไทย รวมทั้งมีลักษณะที่สมควรแก่การนำมาเปรียบเทียบกัน ดังได้กล่าวถึงมาแล้วในบทที่ 1

2) <u>ตัวแปรด้านเศรษฐกิจ</u>

2.1 <u>ระยะเวลาที่มีงานทำในรอบปี</u>

โดยปกติแล้วชาวชนบทที่เป็นเกษตรกรนั้นจะทำงานหนักมากเมื่อมีงานให้ทำ โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน พบว่า มีเกษตรกรเข้าทำงานถึงประมาณ 13 ล้านคน โดยมีชั่วโมงทำงานเกินกว่า 50 ชั่วโมง/สัปดาห์/คน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2527 : 40-41) นิพนธ์ พัวพงศ์กร พบข้อมูลในช่วงเดือนกรกฎาคม - กันยายน 2525 ในทำนองเดียวกันคือ ศึกษาพบว่าชาวชนบทส่วนใหญ่ทำงานมากกว่าสัปดาห์ละ 40 ชั่วโมง แม้แต่เด็กและวัยรุ่นอายุระหว่าง 11-19 ปี ในระหว่างฤดูเพาะปลูกกว่าร้อยละ 77 ทำงานมากกว่าสัปดาห์ละ 40 ชั่วโมงเช่นกัน (นิพนธ์ พัวพงศ์กร 2527 : 43) โดยปกติแล้วหากบุคคลวัยแรงงานในชนบทมีงานทำ 40 ชั่วโมงต่อสัปดาห์หรือปีหนึ่งทำงาน 270 วันจะถือว่าเป็นผู้มีงานทำเต็มที่ (Full

employment) แล้ว (Oberai & Singh. 1983 : 407)

ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการทำงานของเกษตรกรโดยเฉพาะเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือ การมีงานทำไม่ตลอดปี โดยเฉพาะในช่วงนอกฤดูการเกษตร พบว่าจะมีผู้มีงานทำลดลงเหลือเพียง 9 ล้านคนเท่านั้น นอกจากจำนวนผู้มีงานทำจะลดลงมากแล้ว ชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์ของบุคคลเหล่านี้จะลดลงเป็นอันมากอีกด้วย กล่าวคือมีแรงงานเป็นอันมากในช่วงนี้ที่ทำงานต่ำกว่าสัปดาห์ละ 20 ชั่วโมง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2527 : 40-41 และ Sirichote. 1981 อ้างอิงมาจาก นิพนธ์ พัวพงศ์กร 2527 : 43) ทองโรจน์ อ่อนจันทร์ พบว่า แรงงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีงานทำมากที่สุดในเดือนกรกฎาคม และธันวาคม ในช่วงนี้จะมีผู้เข้าร่วมแรงงานถึงร้อยละ 94 และ 71 ตามลำดับ เดือนที่มีผู้เข้าร่วมแรงงานมากรองลงมาคือ เดือนมิถุนายน และสิงหาคม มีผู้เข้าร่วมแรงงานร้อยละ 48 และ 46 ของแรงงานทั้งหมดในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ มีนาคม และเมษายน จะมีผู้เข้าร่วมแรงงานเพียงร้อยละ 2.60 และร้อยละ 5 เท่านั้น (ทองโรจน์ อ่อนจันทร์ 2526 : 43) ข้อค้นพบดังกล่าวนี้สอดคล้องกับการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งพบว่ามีผู้ว่างงานในช่วงนอกฤดูการเกษตรเป็นจำนวนมาก กล่าวคือมีความแตกต่างของจำนวนแรงงานในฤดูการเกษตรและนอกฤดูการเกษตรในช่วงปี 2517-2522 ทุก ๆ ปี ประมาณปีละ 4-5 ล้านคน (อ้างอิงมาจาก สมชาย กรุสวนสมบัติ และ สุวรรณี สำโรงวัฒนา 2526 : 112) แรงงานที่ว่างงานเหล่านี้มักถูกจำแนกว่าเป็น "ผู้รอฤดูการเกษตร" ซึ่งคนเหล่านี้จะแก้ปัญหาการว่างงานของตนด้วยวิธีต่าง ๆ กันโดยเฉพาะอย่างยิ่งมักแก้ปัญหาด้วยการย้ายถิ่นเข้าไปหางานทำในเมือง บางส่วนจะทำงานบ้านอยู่กับบ้าน รับจ้างในท้องถิ่น เก็บของป่า ล่าสัตว์ บางส่วนจะอยู่เฉย ๆ โดยไม่ทำอะไร เพราะพิจารณาแล้วว่าผลที่ได้รับจากการดิ้นรนหางานทำในช่วงดังกล่าวจะไม่คุ้มค่ากับความพยายามซึ่งกลุ่มบุคคลในกรณีหลังนี้เรียกกันว่า "แรงงานท้อแท้" (discouraged workers) (ผาสุก พงษ์ไพจิตร 2526 : 18)

เป็นที่เข้าใจกันว่าประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีงานทำในไร่นาเฉพาะช่วงฤดูฝนเท่านั้น ดัชนีฤดูกาลที่แสดงการย้ายถิ่นของประชากรในภาคนี้ พบว่าปริมาณการย้ายถิ่นมากที่สุดปีหนึ่งจะมีอยู่ 2 ช่วง คือ ช่วงเดือนเมษายน - มิถุนายน และช่วงเดือนสิงหาคม - กันยายน (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล 2524 : 5-3) แสดงให้เห็นว่าในปีหนึ่ง ๆ ประชากรภาคนี้จะมีงานทำเต็มที่เพียง 5-6 เดือนเท่านั้น การสำรวจของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า ปีหนึ่ง ๆ ประชากรโดยเฉพาะที่ปลูกข้าวเป็นอาชีพหลักนั้น จะมีเวลาว่างรวมกันประมาณ 7-9 เดือน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2525 : 11) ซึ่งสอดคล้องกับงานของ รัชนีกร เศรษโฐ และคณะที่พบว่าประชากรในภาคนี้จะมีงานทำไม่เกินปีละ 200 วัน รวมทั้งงานของผาสุก พงษ์ไพจิตร และเบเคอร์ ซึ่งพบว่าปีหนึ่ง ๆ เกษตรกรไทยในเขตลำหลังจะมีงานทำไม่เกิน 6 เดือน (รัชนีกร เศรษโฐ และคณะ 2523 : 20 และผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริสโตเฟอร์ เบเคอร์ 2524 : 27) ปรากฏการณ์เช่นนี้แสดงให้เห็นถึงสภาพการว่างงานตามฤดูกาลและทำงานต่ำระดับอยู่โดยทั่วไปทางออกของประชากรภาคนี้จึงอยู่ที่การย้ายถิ่นไปหางานทำยังแหล่งงานอื่น โดยเฉพาะในเขตภาคกลางและกรุงเทพมหานคร การศึกษาด้านการย้ายถิ่นเป็นจำนวนมากที่ชี้ให้เห็นถึงเหตุผลการย้ายเข้ามาเพื่อหางานทำของประชากรภาคนี้ อันเนื่องจากถิ่นต้นทางไม่มีงานทำและว่างจากฤดูการเกษตร (เช่น อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ 2522 : ตาราง 5 ; ณรงค์ชัย อัครเศรณี และคณะ 2526 : 169 ; Pryor. 1975 : 6 ; Krusuansombat. 1982 2-5 ; Meinkoth. 1962 : 48 สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2517, 2519, 2519, 2520 และปรีชา ไมทย์ ประสาทกุล อ้างจาก อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ 2521 : 10) จากผลงานวิจัยดังกล่าวทำให้เชื่อแน่ได้ว่าระยะเวลาที่มีงานทำในปีหนึ่ง ๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่น หากมีงานทำในถิ่นต้นทาง การย้ายถิ่นของประชากรในภาคนี้จะน้อยลงดังเช่นการสำรวจของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเกี่ยวกับแรงงานเคลื่อนย้ายใน

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าประชากรคิดว่าหากมีงานทำเช่นงาน ก.ส.ช. ต่อไปเรื่อย ๆ ก็ไม่อยากจะย้ายไปหางานทำที่อื่น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2524 : 41) นอกจากนี้ยังพบว่า หากสามารถทำการเพาะปลูกได้เมื่อใดผู้ย้ายถิ่นจะรีบเดินทางกลับบ้านพันที่ที่ได้รับข่าวโดยไม่สนใจค่าจ้างที่ตนจะได้รับแม้ว่านายจ้างจะเพิ่มค่าจ้างให้สูงขึ้นก็ตาม (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2524 : 16 และ ชัยวัฒน์ บัญจพงษ์ และ ประภาเพ็ญ สุวรรณ 2521 : 114) ระยะเวลาการมีงานทำในภาคนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ โดยเฉพาะปัจจัยทางภูมิศาสตร์ของภาคนี้ ซึ่งเป็นที่ราบสูงเก็บน้ำได้ยากมีความแห้งแล้ง ดินมีคุณภาพต่ำ เก็บความชุ่มชื้นไม่ได้ อันทำให้โอกาสในการทำการเกษตรน้อยกว่าภาคอื่น ๆ (โฆษิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ และคณะ 2524 : 1-8) เมื่อระยะเวลาที่ใช้ในการทำงานในรอบปีมีน้อย ความจำเป็นในการย้ายถิ่นออกไปทำงานในที่อื่นจึงมีมากขึ้น การสำรวจของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติชี้ให้เห็นว่า การย้ายถิ่นขึ้นอยู่กับเวลาที่ใช้ในการทำงาน ครัวเรือนที่ทำนาอย่างเดียวจะย้ายถิ่นมากกว่าครัวเรือนที่ทำทั้งไร่และนา ทั้งนี้เพราะการทำนาจะใช้ช่วงเวลาที่ตรงกันค่อนข้างตายตัว แต่การปลูกพืชไร่เวลาที่ใช้จะเหลื่อมล้ำกันได้ไม่ตายตัว และการปลูกพืชไร่สามารถปลูกได้ภายในช่วงเวลาที่ยาวกว่าการปลูกข้าว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2525 : 11) นอกจากนี้ยังพบว่าครัวเรือนใดที่ใช้เวลาทำงานนอกฟาร์ม (off - farm) ด้วยจะมีการย้ายถิ่นน้อย (ทองไรจน์ ถ่อนจันทร์ และ ยงยุทธ แฉล้มวงษ์ ม.ป.ป. : 21) จากที่กล่าวมานี้พอจะชี้ให้เห็นได้ว่าการมีงานทำ การใช้เวลาในรอบปีหนึ่ง ๆ ในท้องถิ่นมากจะทำให้การย้ายถิ่นมีน้อยลง แต่หากการใช้เวลาเป็นไปในลักษณะตรงข้าม โอกาสที่จะมีการย้ายถิ่นก็จะมากขึ้น

สาเหตุแห่งการย้ายถิ่นเพราะไม่มีงานทำตลอดปีนี้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในต่างประเทศในหลาย ๆ ประเทศด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น ฟิลิปปินส์ อินเดีย เป็นต้น (Brody. 1970 : 32-33 ; Pryor. 1975 : 6 ;

Mukherji. 1975 : Abstract ; ESCAP. 1981 : 27 ; Singer. 1977 : 278 และ Gilbert & Gugler. 1982 : 50)

โครงการพัฒนาโครงการหนึ่งที่รัฐบาลจัดทำขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 โดยมีความมุ่งหมายที่จะสร้างงานให้กับชาวชนบทในฤดูแล้งและเพื่อป้องกันการย้ายถิ่นออกจากชนบท ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์สำนักเคนเซียน (Keynesian School) รวมตั้งเพื่อเป็นการกระจายอำนาจการปกครองตามระบบประชาธิปไตยออกสู่ชนบท คือ โครงการสร้างงานในชนบทหรือที่เรียกย่อ ๆ ว่า "โครงการ กสช." ผลการประเมินโครงการนี้ซึ่งมีการจัดทำติดต่อกันมาหลายปีพบว่า โครงการนี้มีผลต่อการระงับการย้ายถิ่นและดึงดูดผู้ที่ย้ายถิ่นไปแล้วให้กลับมาทำงาน กสช. ได้น้อยมากจะมีผลบ้างก็เฉพาะกับผู้ย้ายถิ่นที่ต้องการจะย้ายถิ่นไปหางานทำในระยะเวลาสั้น ๆ เท่านั้น นอกจากนี้ยังพบว่า โครงการ กสช. ให้ประโยชน์กับครอบครัวที่ฐานะดีอยู่แล้วมากกว่าจะให้ประโยชน์กับครอบครัวยากจน (Prasith-rathsint (ed) 1983 : 1-4 ; เมธี ครองแล้ว และคณะ 2524 : 371 และ Panitchpakdi. 1979 อ้างจาก สมชาย กรุสวนสมบัติ และสุวรรณี สำโรงวัฒนา 2526 : 116) เมธี ครองแก้ว และคณะ ได้อ้างบทสัมภาษณ์ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนครในการประเมินโครงการ กสช. ในปี 2523 ว่า โครงการ กสช. ช่วยระงับการย้ายถิ่นได้บ้าง แต่ไม่มากนัก เพราะการย้ายถิ่นไปทำงานที่อื่นจะได้เงินมากกว่าทำงาน กสช. (เมธี ครองแก้ว และคณะ 2524 : 40) โยษิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ และสมชาย กรุสวนสมบัติ ให้ความเห็นว่า โครงการ กสช. ไม่น่าส่งผลต่อการย้ายถิ่นได้มากนัก เพราะมุ่งผลทางการเมืองเป็นโครงการขนาดเล็กเฉลี่ยวันทำงานสำหรับผู้ที่สมัครเข้ามาทำงานได้ประมาณคนละ 13 วันเท่านั้น ค่าจ้างก็ไม่สูงไปกว่าค่าแรงขั้นต่ำในท้องที่ โดยที่การว่างงานของประชากรในปีหนึ่งมีเวลายาวนานมาก กสช. จึงอาจมีผลเพียงบรรเทาความเดือดร้อนเพียงชั่วคราวไม่มีผลถาวรแต่ประการใด (Panpiemras and Krusuansombat. 1982 : 237) มีการวิจัยชิ้นหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น พบว่า กสช. ทำให้การย้ายถิ่นเป็นไปโดยสะดวกยิ่งขึ้น เพราะผู้ทำงาน กสช. จะนำรายได้ที่ได้จาก

การทำงานมาเป็นทุนในการเดินทางออกนอกหมู่บ้าน (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2524 : 28) อนึ่งโครงการ กสช. ในปัจจุบันมักมุ่งความแข็งแรงมั่นคงของสิ่งก่อสร้างสาธารณะประโยชน์ ซึ่งทำให้ต้องใช้จ่ายงบประมาณส่วนใหญ่ไปเป็นค่าวัสดุมากกว่าค่าแรงงานทำให้รับแรงงานเข้าทำงานได้น้อยลง

นอกจากผลของโครงการ กสช. ดังที่กล่าวมาแล้วนั้นยังมีผู้ให้ความเห็นว่าโครงการ กสช. น่าจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชนบทและไม่อาจแก้ปัญหาในชนบทได้ (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี 2528 : 58-59 และ เกริกเกียรติ พิพัฒนเสรีธรรม 2518 : 7-15)

เหตุที่ผู้วิจัยนำเอาตัวแปรด้านระยะเวลาที่มีงานทำในรอบปีมาเป็นตัวแปรหนึ่งในการวิจัยครั้งนี้เป็นเพราะ พบว่า ตัวแปรดังกล่าวนี้มีความสัมพันธ์กับการย้ายถิ่นดังได้อ้างถึงทฤษฎีและผลงานวิจัยต่าง ๆ มาแล้ว รวมทั้งพิจารณาว่า ยุทธวิธีในการพัฒนา 3 ยุทธวิธีในการวิจัยครั้งนี้จะมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงระยะเวลาในการทำงานในรอบปีของเกษตรกรด้วยกล่าวคือ น่าจะทำให้เกษตรกรมีระยะเวลาการทำงานในรอบปีมากขึ้น โดยผู้วิจัยพิจารณาว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบท โดยเน้นการพัฒนาจิตใจโครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจังหวัดเลยจะมีระยะเวลาที่มีงานทำในรอบปีมากกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูนจังหวัดสกลนคร และมากกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐตามลำดับ

2.2 ฐานะเศรษฐกิจของครัวเรือน

เป็นที่ยอมรับกันว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่ประชากรตกอยู่ในภาวะความยากจนมากที่สุดของประเทศ รายได้ของครัวเรือนในชนบทภาคนี้ในช่วงปี พ.ศ. 2518, 2519 นั้นเป็นเพียงร้อยละ 64.10 ของรายได้ของครัวเรือนในภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพ) รายได้เป็นเงินสดสุทธิทั้งหมดของครัวเรือนในช่วงเดียวกันนั้นเท่ากับ 8,067.70 บาท ขณะที่เงินสดสุทธิของครัวเรือนภาคกลางเท่ากับ 13,600.93 บาท (ทองไรจน์ อ่อนจันทร์ และ ยงยุทธ์ แฉล้มวงษ์ ม.ป.ป. : 7, 16) การพิจารณา

ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ในปี พ.ศ. 2519 ปรากฏว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีประชากรร้อยละ 34.90 ของประเทศนั้นมีส่วนในผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศเพียงร้อยละ 14.70 เท่านั้น ขณะที่ภาคกลางมีส่วนอยู่ถึงร้อยละ 50.10 (Fuller. et.al 1983 : 31) สำหรับอัตราส่วนของครัวเรือนยากจนและการเป็นหนี้สินในชนบทภาคนี้มีอัตราสูงที่สุดในประเทศ ไม่ว่าจะใช้นิยามของความยากจนอย่างไรก็ตาม การศึกษาของ สุภาวดี ภอศำรงค์ พบว่า ในชนบทภาคนี้มีอัตราส่วนครัวเรือนยากจนเท่ากับ 67 ใน 100 ครัวเรือน ขณะที่การศึกษาของ เอื้อย มีสุข และ ขวัญใจ สมิธ ซึ่งใช้วิธีแตกต่างกันออกไปแต่ก็ยังพบว่า มีอัตราส่วนเท่ากับ 45 และ 46 ตามลำดับ (อ้างจาก ขวัญใจ สมิธ 2523 : 9)

ภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำและเป็นหนี้สินเช่นนี้ทำให้ครัวเรือนในภาคนี้ต้องหาทางออกโดยการย้ายถิ่นไปทำงานที่อื่น ๆ (Thongthai. 1978 : 81-88 ; Prasartkul. 1977 : 181-182 ; Textor. 1965 : 20 ; รัชนีกร เศรษโฐ 2523 : 70 และ จำเรียง ภาวิจิตร 2517 :3) การสำรวจของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า การย้ายถิ่นของประชาชนในภาคนี้มีความสัมพันธ์กับความยากจนของครัวเรือน ยิ่งหมู่บ้านที่มีความยากจนมากจะยิ่งมีครัวเรือนย้ายถิ่นออกมาก ครัวเรือนที่มีผลผลิตข้าวพอรับประทานตลอดปีหรือมีฐานะโดยเปรียบเทียบดีกว่าจะมีผู้ย้ายน้อยกว่ามาก นอกจากนี้ครัวเรือนที่พอทนกับความคับแค้นได้ก็จะทนอยู่โดยไม่ย้ายถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2524 : 83 ; 2526 : 4-6) การศึกษาของ อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์ และคณะในปี พ.ศ. 2522 พบว่า สภาพความเป็นอยู่ในกรุงเทพฯ ของผู้ย้ายถิ่นเกือบทั้งหมดแทบไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกหรือเครื่องใช้ภายในบ้าน เช่น ไฟฟ้า ห้องส้วม อ่างล้างหน้า ฯลฯ และหากมีก็อยู่ในมาตรฐานที่ต่ำมาก แสดงให้เห็นว่าผู้ย้ายถิ่นเป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ (Chamratrithirong et. al 1979 : 42)

อย่างไรก็ตามในการพิจารณาฐานะเศรษฐกิจของครัวเรือนกับการย้ายถิ่นนั้น พบว่า ครัวเรือนที่มีความยากจนระดับหนึ่งเท่านั้นจึงมีการย้ายถิ่น กลุ่มครัวเรือนที่ยากจนมาก (The poorest) มักจะหนอยู่ในพื้นที่นั้นไม่ย้ายไปไหน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2526 : 34-35 ; วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ 2521 : 113 และ Leeahtham. 1983 : 53) ทั้งนี้เป็นเพราะครัวเรือนเหล่านี้ไม่มีแม้แต่ทรัพยากร (เงิน) ที่จะไปลงทุนเสี่ยงเป็นค่าเดินทางหรือค่าใช้จ่ายอื่นใดได้เลย ประกอบกับการไร้ฝีมือ การขาดความรู้เรื่องโลกภายนอก มีความรู้น้อย ขาดเพื่อนหรือญาติที่เคยย้ายถิ่นมาชักชวนทำให้ไม่สามารถย้ายไปไหนได้ เหตุผลดังกล่าวนี้ตรงกันกับการศึกษาเรื่องการตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพของชาวนาไทยภาคกลางที่สนิท สมัครการ ศึกษาไว้ซึ่งพบว่ามีชาวนาจำนวนหนึ่งที่ไม่เคยคิดเปลี่ยนแปลงอาชีพของตนเลยแม้ว่าความเป็นอยู่จะอัตคัดขัดสนเพียงใดก็ตาม (สนิท สมัครการ 2526 : 201) บางครั้งจึงมีการเรียกครัวเรือนเหล่านี้ว่าเป็นครัวเรือนที่อยู่ในดุลยภาพของความยากจน (Equilibrium of Poverty) ปรากฏการณ์ที่ครัวเรือนยากจนมาก ๆ ไม่ย้ายถิ่นนี้ปรากฏในต่างประเทศด้วยเช่นกัน (Connell et.al 1976 ; Dasgupta and Laishley. 1975 ; Pessar. 1982 ; Simkins & Wernstedt. 1971 ; Citing Population Information Program. 1983 : 254 ; Myrdal. 1968 : 2140 ; Ross. 1984 : 11 Simmons et.al 1977 : 49)

ความสำคัญของฐานะทางเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นและผลการวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่าครัวเรือนที่ย้ายจะเป็นครัวเรือนที่ยากจนนั้นปรากฏอยู่ในต่างประเทศหลายชิ้นทั้งใน อิหร่าน อินเดีย แซมเบีย และอียิปต์ (เช่น Cousens. 1951 : 128 ; Deshmukh. 1956 ; Long. 1968 : 32 ; Epstein. 1973 : 141 ; Dibers. 1963 : 48 Citing Connell et.al 1976 : 7-21 และ Lipton. 1980 Citing Fuller et.al 1983 : 23) ตัวอย่าง เช่น การวิจัยในอียิปต์พบว่า หากประชากรในชนบทมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 1 การย้ายถิ่นออกไปหางานทำจะลดลงร้อยละ

1.41 แต่หากประชากรในเมืองหรือในถิ่นปลายทางของการย้ายถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จะทำให้มีการย้ายถิ่นเข้าไปหางานทำในเมืองเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.05 (Greenwood. 1969 Citing Simmons et.al 1977 : 23) และการวิจัยในอินเดียโดยกัวร์และเนปาล (Gaur & Nepal) ในปี ค.ศ. 1962 พบว่า ร้อยละ 61 ของผู้ย้ายถิ่นมีสาเหตุมาจากความยากจนในถิ่นต้นทาง เป็นต้น (Simmons et.al 1977 : 51)

โดยที่ฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการย้ายถิ่นดังได้กล่าวมานี้ผู้วิจัยจึงได้นำปัจจัยนี้เข้ามาศึกษาในฐานะตัวแปรหนึ่งของการวิจัยฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนจะมีความสัมพันธ์กับยุทธวิธีการพัฒนาชนบท และการย้ายถิ่นตามที่ได้อ้างถึง และมีข้อมูลสนับสนุนแนวคิดนี้มาแล้วในตอนต้น ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพิจารณาว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจโครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง จังหวัดเลยจะมีฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนดีกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูน จังหวัดสกลนครและดีกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐตามลำดับ

2.3 <u>ปริมาณผลผลิตข้าวในแต่ละปี</u>

ข้าวนับเป็นผลผลิตและอาหารที่สำคัญสำหรับประชากรภาคนี้ การมีผลผลิตข้าวที่พอบริโภคตลอดปีนับเป็นสิ่งสำคัญดังจะพบจากคำกล่าวของประชากรในภาคนี้ที่ว่า "คนอีสานถ้ามีข้าวกินอย่างเดียวก็อยู่ได้แล้ว" (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2525 : 42 ; ภูมิธรรม เวชยชัย 2527 : 270 และสภาคาทอลิคแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา 2527 : 45-46) ซึ่งตรงกับงานวิจัยหลายเรื่องที่ พบว่า ประชากรในชนบทภาคนี้บริโภคข้าวต่อคนสูงกว่าอัตราเฉลี่ยของประเทศ (พจน์ บุญเรือง 2526 : 279 และ ทองไรจน์ อ่อนจันทร์ 2526 : 160-161) การสำรวจผู้ย้ายถิ่นจากภาคนี้และภาคอื่น ๆ ของประเทศ พบว่า ครัวเรือนที่ย้ายถิ่นทุกปีและครัวเรือนที่ย้ายถิ่นเป็นบางปีนั้นส่วนใหญ่จะเป็นครัวเรือนที่ผลิตข้าวได้ไม่พอบริโภคและ

หรือทำนาไม่ได้ผล (สมชาย กรุสวนสมบัติ และ สุวรรณี สำโรงวัฒนา 2526 : 120 ; สุวัลลีย์ เปี่ยมปิติ 2521 : ๑ ; เพ็ญพร ธีระสวัสดิ์ อ้างจาก อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ 2521 : ๑ และ Krongkaew et.al 1983 : 17) ในขณะที่ครัวเรือนที่ไม่ย้ายถิ่นนั้นส่วนหนึ่งจะให้ข้อมูลว่าเป็นเพราะมีข้าวพอบริโภคแล้ว โดยปกติแล้วครัวเรือนในภูมิภาคนี้มักไม่ขายข้าวของตนแม้จะมีข้าวเหลือจากการบริโภคในปีเพาะปลูกหนึ่ง ๆ ก็ตาม ทั้งนี้เพราะไม่อาจทราบได้ว่าปีเพาะปลูกต่อไปจะมีปริมาณน้ำฝนเพียงพอต่อการปลูกข้าวหรือไม่ แต่หากเก็บข้าวไว้ได้ติดต่อกัน 2-3 ปีเพาะปลูกแล้ว และยังมีข้าวเหลือพอจึงจะนำออกมาขายบ้าง ทั้งนี้เพื่อนำเงินสดที่ได้ไปใช้จ่าย (สภาคาทอลิคแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา 2527 : 40) การมีผลผลิตข้าวที่ไม่พอบริโภคนอกจากจะแก้ปัญหาด้วยการย้ายถิ่นแล้ว บางท้องที่เช่นกรณีหมู่บ้านวังพระ อ.เมือง จ.อุบลราชธานี แม่บ้านหรือสตรีในหมู่บ้านนี้จะหาผัก แตง ปลา กบ เขียด นำไปแลกข้าวสารและของกิน แต่ส่วนใหญ่เป็นข้าวสารจากต่างตำบลมาจุนเจือครอบครัว ขณะที่บางท้องที่ที่ขาดแคลนข้าวจะจัดรายการบันเทิงเช่นหมอลำแลกข้าว หนังขอข้าวเดินทางไปยังท้องที่อื่น ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนข้าวกลับมายังท้องถิ่นของตน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2525 : 38-42 ; 2524 : 40 ; Meinkoth. 1962 : 3-45 ; Thongtai. 1978 : 81-88 เพ็ญพร ธีระสวัสดิ์ 2513 อ้างจากสถาบันวิจัยประชากรและสังคม 2524 : 4 และ สภาคาทอลิคแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา 2527 : 40)

ผลผลิตข้าวในแต่ละปีขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการโดยเฉพาะปัจจัยทางภูมิศาสตร์ น้ำท่วม ฝนแล้ง สภาพพื้นที่ที่มักเป็นนาที่ดอน การมีโรคระบาดพืช การมีคุณภาพดินต่ำ ซึ่งนำไปสู่การมีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ต่ำ (ในกลุ่มประชากรยากจนนั้นมีผลผลิตข้าวเพียง 16.20 ถังต่อไร่เท่านั้น) ผนวกเข้ากับการที่ประชากรส่วนใหญ่มีครอบครัวขนาดใหญ่ประกอบอาชีพหลักด้วยการทำนาอย่างเดียว เช่น กรณีภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนมีการทำนาอย่างเดียวถึงร้อยละ 53.40 เมื่อผลผลิตข้าวได้น้อยเฉลี่ยเพียง 271 กิโลกรัมต่อไร่ จึงต้องซื้อข้าวบริโภคถึงร้อยละ 52 ของประชากรทั้งหมด การซื้อข้าวบริโภคจะต้อง

ใช้เงินสด วิธีการให้ได้เงินสดมานั้นทางหนึ่งก็อการย้ายถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2524 : 2-16) ข้อมูลดังกล่าวนี้ตรงกับการสำรวจของธนาคารโลกเกี่ยวกับความยากจนในภาคนี้ที่พบว่า ครัวเรือนที่ยากจนคือครัวเรือนที่มีอาชีพหลักทำนาอย่างเดียวนั่นเอง (The World Bank 2518 - 19 : 17) เป็นที่น่าสังเกตว่าในเมื่อประชากรส่วนใหญ่ในภาคนี้ปลูกข้าวไม่พอบริโภค ดังนั้นกลไกการช่วยเหลือชาวนาด้านการพยุงราคาข้าวของรัฐจึงไม่น่าจะส่งผลต่อประชากรยากจนในภาคนี้มากนัก

ในกรณีภาคอื่น ๆ เช่น ภาคกลาง ปริมาณการผลิตข้าวมักขึ้นอยู่กับขนาดการถือครองที่ดิน การต้องเช่าที่ดินหรือการไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง แต่ปัญหาเช่นนี้ปรากฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือน้อยมาก ที่ดินร้อยละ 90.17 ในภาคนี้เป็นของเกษตรกร (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ 2517 : 301) มีผู้เช่าที่ดินเพียงร้อยละ 4.68 เท่านั้น ขนาดที่ดินถือครองของภาคนี้ต่อครัวเรือนค่อนข้างใหญ่กว่าภาคอื่น ๆ คือประมาณ 14 ไร่ต่อครัวเรือน ปัญหาที่พบคือเรื่องคุณภาพที่ดิน สรุปได้ว่าการเช่าที่ดินหรือไม่มีที่ดินทำกินไม่เป็นปัญหาสำหรับภาคนี้เหมือนภาคอื่น ๆ (ทองไรจน์ อ่อนจันทร์ ม.ป.ป. : 15 ; วิวัฒน์ชัย อัตถากร 2518 : 416 โยชิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ 2526 : 61 ; รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ 2517 : 413 ; อัมมาร์ สยามวาลา 2522 : 26 และ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสถาบันประชากรศาสตร์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย 2525 : 87) ถึงแม้ว่าประชากรภาคนี้จะไม่มีปัญหาด้านการเช่าที่ดิน แต่ที่ดินที่มีอยู่มีคุณภาพต่ำมีครอบครัวขนาดใหญ่จึงทำให้ผลผลิตที่ได้ต่ำและมักไม่เพียงพอบริโภคหรือขาย สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ พบว่า ภายใต้สภาพการณ์ที่เป็นอยู่ประชากรในภาคนี้จะต้องมีพื้นที่เพาะปลูกไม่ต่ำกว่า 25 ไร่ จึงจะดำรงชีวิตอยู่ได้ (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2523 : 11) ปัญหาที่มีความสัมพันธ์กับผลผลิตข้าวตกต่ำในภูมิภาคนี้ที่พบอยู่เสมอก็คือ การที่เกษตรกรต้องผูกพันตนเองกับการกู้เงินจากนายทุนในอัตราดอกเบี้ยสูงระหว่างร้อยละ 5-10 ต่อเดือนและหรือต้องยอมตกเขียวผลผลิตการเกษตร ซึ่งมักจะเป็นข้าวโดยต้องส่งผลผลิตคืน

ในอัตราที่สูงกว่า 2 เท่าของมูลค่าทุน (ศิริ ผาสุก 2526 : 34) ความพยายามประการหนึ่งที่จะหลีกเลี่ยงการกู้เงินดอกเบี้ยอัตราสูงหรือการตกเขียวผลผลิตก็คือการต้องพยายามหาเงินสดมาซื้อข้าวบริโภคเอง ซึ่งวิธีการให้ได้เงินสดมาวิธีหนึ่งก็คือการย้ายถิ่นออกไปหางานทำดังกล่าวมาแล้ว

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของปริมาณผลผลิตข้าวในแต่ละปีที่มีต่อการย้ายถิ่นของประชากรในภาคนี้กล่าวคือ ข้าวเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งในการทำให้มีการย้ายหรือไม่ย้ายถิ่นนั่นเอง ยุทธวิธีการพัฒนาที่ดีจึงมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงในปริมาณการผลิตข้าวได้ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจโครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง จังหวัดเลย ซึ่งได้รับการส่งเสริมให้ทำนาแบบนาน้ำตม แผนใหม่จะมีผลผลิตข้าวสูงกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบเน้นกิจกรรมพัฒนาแบบผสมผสานน้ำอูน จังหวัดสกลนคร และสูงกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานโดยปกติของรัฐตามลำดับ

3) <u>ตัวแปรด้านสังคม</u>

3.1 <u>การมีผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น</u>

แม้ว่าจะมีความบีบคั้นจากแหล่งต้นทางที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่น แต่การย้ายถิ่นจะเกิดขึ้นได้มากในกรณีมีผู้ช่วยอำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นด้วย ผู้อำนวยความสะดวกที่ทำให้ประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือย้ายถิ่นได้มาก ได้แก่ เพื่อนหรือญาติ บุคคลเหล่านี้จะเป็นผู้ย้ายถิ่นหรือเคยย้ายถิ่นมาแล้ว ซึ่งมักจะมาบอกเล่าประสบการณ์ให้ข่าวสารชักชวนให้มีการย้ายถิ่นเกิดขึ้น โดยปกติแล้วชาวชนบทมักจะเชื่อมั่นในข่าวสารจากแหล่งตัวบุคคลนี้มาก เนื่องจากไม่ค่อยได้รับข่าวสารเรื่องตลาดแรงงานจากแหล่งที่เป็นทางการอื่น ๆ การมีเพื่อนหรือญาติให้ความสะดวกนี้ทำให้การย้ายถิ่นเป็นไปโดยสะดวกขึ้น เกิดความมั่นใจในแหล่งรายได้ที่จะได้รับเป็นการลดต้นทุนทางจิตใจ ลดการเสี่ยงและปัญหาอื่น ๆ ลงได้มาก อีกทั้งยังเป็นตัวกำหนดแหล่งปลายทางในการย้ายทำให้มีการย้ายถิ่น

ชนิดย้ายตามกันไปเกิดขึ้น ปรากฏการณ์นี้ตรงกับลักษณะประการหนึ่งของชาวชนบทไทยที่มักจะปฏิบัติตามความสำเร็จครั้งก่อน (Pragmaticism) ความสำคัญของเพื่อนหรือญาติในการก่อให้เกิดการย้ายถิ่นนี้เป็นที่ยอมรับและค้นพบกันเป็นจำนวนมากในการวิจัยด้านการย้ายถิ่นของไทย (ชัยวัฒน์ บัญจพงษ์ และ ประภาเพ็ญ สุวรรณ 2521 : 112 ; ถาวร เกียรติทับทิว และ เฉลิมพล สัตถาภรณ์ 2527 : 61 ; พีรสิทธิ์ คำนวณศิลป์ , เทค ฟูลเลอร์ และ พอล ไลท์ฟุท 2526 : 45 ; หน่วยวิจัยสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย 2518 : 108 ; คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2524 : 15 และ Suttles. 1972 : 54-55) ในทางตรงกันข้ามก็พบว่ามีประชากรยากจนภาคนี้ที่ไม่ย้ายถิ่นโดยให้สาเหตุว่าไม่มีใครชวนไม่รู้จักแหล่งที่ไป และขาดข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งงานอยู่ด้วย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2525 : 3-47 ; สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2519 : 672 ; สมชาย กรุสวนสมบัติ และ สุวรรณี สำโรงวัฒนา 2526 : 121 และ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และ อดิน รพีพัฒน์ 2527 : 13)

ในกรณีของแรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ย้ายถิ่นไปทำงานในเขตเกษตรก้าวหน้าเช่นทำงานในไร่อ้อย ไร่มัน นั้นผู้อำนวยความสะดวกที่สำคัญประเภทหนึ่งคือ นายจ้าง, นายหน้าจัดหางาน หรือคนกลาง ซึ่งมักจะนำรถไปรับส่งจากแหล่งต้นทาง บางครั้งก็ติดต่อผ่านนายหน้าท้องถิ่น บางครั้งก็ใช้วิธีให้เงินครัวเรือนที่จะย้ายไปก่อนล่วงหน้าจำนวนหนึ่ง บางครั้งก็ให้ค่าเดินทางซึ่งมีทั้งนายจ้างออกให้ทั้งหมดหรือออกให้ครึ่งหนึ่ง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม 2525 : 30-36 และ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และ อดิน รพีพัฒน์ 2527 : 13) ปรากฏการณ์เช่นนี้หากเป็นไปด้วยดีย่อมจะทำให้เกิดความรู้จักมักคุ้นกับนายจ้าง ทำให้มีการย้ายถิ่นกลับไปทำงานในเขตเกษตรก้าวหน้านี้ทุกปีก็เป็นได้ เป็นที่น่าสังเกตว่าสำนักงานจัดหางานของรัฐและเอกชนมีบทบาทในการหางานให้กับผู้ย้ายถิ่นน้อยมาก คือมีบทบาทอยู่เพียงร้อยละ 4 เท่านั้นในขณะที่บทบาทของเพื่อนและญาติมีความสำคัญอยู่ถึงร้อยละ 65 (สมชาย กรุสวนสมบัติ และ สุวรรณี สำโรงวัฒนา 2526 : 121)

ปัจจัยด้านผู้อำนวยความสะดวกและความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น โดยเฉพาะบทบาทของเพื่อนหรือญาติ ซึ่งทำให้ความคาดหวังในการได้รับรายได้จากแหล่งปลายทางมีความแน่นอนขึ้นนั้นเป็นปัจจัยที่ยอมรับกันว่ามีความสำคัญในประเทศอื่น ๆ ด้วย (Connell et.al 1976 : 28 ; World Bank Staff Working Paper. 1975 : 2 ; Findley et.al 1979 : 31 ; Jondan & Munda. 1976 : 8 ; ESCAP 1981 : 26 Lopez & Nerney. 1975 : 221 และ Simmons et.al 1977 : 25)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการมีผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นและความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกที่มีต่อผู้ย้ายถิ่นเป็นปัจจัยดึงดูดที่สำคัญปัจจัยหนึ่งในการก่อให้เกิดการย้ายถิ่นเกิดขึ้น ผู้วิจัยพิจารณานำปัจจัยนี้มาเป็นตัวแปรในการวิจัยครั้งนี้ โดยจำแนกออกเป็นตัวแปรย่อย 2 ตัวแปรคือ ตัวแปรด้านจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นและตัวแปรด้านความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น เพราะเห็นว่าหากพื้นที่ต้นทางมียุทธวิธีการพัฒนาที่ดีย่อมเป็นการสร้างให้เกิดปัจจัยดึงดูดขึ้นในแหล่งต้นทางจะทำให้เกิดการย้ายถิ่นน้อยลง เพื่อนญาติที่เคยมีบทบาทและความสำคัญเป็นผู้ชักชวนให้มีการย้ายถิ่นก็จะน้อยลงไปด้วยในทางตรงกันข้ามผู้ที่ย้ายถิ่นไปอยู่ที่อื่นเมื่อแหล่งต้นทางพัฒนาขึ้นมีโอกาสทำมาหากินได้สะดวกขึ้นก็ย่อมจะย้ายกลับมา การชักชวนกันย้ายถิ่นออกไปประกอบอาชีพที่อื่นน่าจะเกิดขึ้นน้อยลง ในทำนองเดียวกันผู้วิจัยเห็นว่าความสำคัญของการชักชวนชักจูงใจจากนายหน้าคนกลางก็จะมีน้อยลงไปด้วย ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพิจารณาว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบชนบทโดยปกติของรัฐจะยังคงมีจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นและความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นมากกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบอื่น ๆ และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบท โดยเน้นการพัฒนาจิตใจโครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง จังหวัดเลยจะมีจำนวนผู้อำนวยความสะดวกและความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นน้อยที่สุด

4) ตัวแปรด้านประชากร

4.1 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

แม้ว่าปัจจุบันภาวะเจริญพันธุ์ (Fertility) โดยส่วนรวมของประเทศไทยจะลดลงมาจากอดีตเป็นอันมากก็ตาม แต่หากพิจารณาเป็นรายภาคแล้วพบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังคงเป็นภาคที่มีอัตราเจริญพันธุ์ค่อนข้างสูง และมีปัญหาประชากรมากกว่าภาคอื่น ๆ ของประเทศ อัตราเจริญพันธุ์รวมยอด (Total Fertility Rate) ของภาคนี้ในปี พ.ศ. 2525 ยังสูงถึง 3.70 ขณะที่อัตราเฉลี่ยของประเทศในปีเดียวกันนั้นเท่ากับ 3.19 (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2523 : 23 ; 2524 : 12 และ 2525 : 346-256) ผลจากการมีภาวะเจริญพันธุ์ในระดับสูงย่อมส่งผลให้ครัวเรือนในภาคนี้มีขนาดใหญ่ขณะที่ที่ดินและทรัพยากรอื่น ๆ มิได้ขยายตามไปด้วยในสัดส่วนที่สัมพันธ์กัน

การที่ประชากรในภาคนี้มีภาวะเจริญพันธุ์สูงนั้น มิได้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไร้เหตุผลเสียทีเดียว แท้จริงแล้วภาวะเจริญพันธุ์เป็นพฤติกรรมทางประชากรอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่เป็นไปโดยมีเหตุผลและเป็นพฤติกรรมที่สนองตอบต่อสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในสังคม (Prasithratsint. 1983 : 1) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ สภาพการณ์ต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเท่าที่ผ่านมาเอื้ออำนวยให้ประชากรในภาคนี้มีบุตรมากนั่นเอง กิลเลท (Guillet) ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของครัวเรือนที่ยากจนที่ต้องมีบุตรมาก ๆ ว่า เป็นไปเพื่อเป้าหมายแห่งการอยู่รอดและปลอดภัย ซึ่งเรียกว่าเป็นเป้าหมายแห่งการสืบทอดเผ่าพันธุ์ให้มากที่สุด (reproductive maximization) มิใช่เป็นเป้าหมายแห่งการแสวงอรรถประโยชน์สูงสุดในรายได้เช่นครัวเรือนในสังคมที่พัฒนาแล้ว (Guillet. 1980 : 3-24) แนวคิดดังกล่าวนี้สอดคล้องกับแนวความคิดของ ชายานอฟ (Chayanov) และฮันท์ (Hunt) ที่ได้เคยศึกษาพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของชาวนามาแล้ว (Chayanov. 1966 : 56 และ Hunt 1978 : 72) โดยที่ชีวิตความเป็นอยู่ของครัวเรือนชนบทที่ยากจนนั้นมี

ความไม่แน่นอน สูงในแทบทุกเรื่อง วิถีชีวิตของครัวเรือนจึงขึ้นอยู่กับการเสี่ยง ซึ่งสมาชิกทุกคนในครัวเรือนจะต้องช่วยกันมีส่วนในการเสี่ยงนี้ ทรัพยากรสำคัญที่ครัวเรือนยากจนจะมีไปเสี่ยงได้ก็คือ แรงงานของสมาชิกในครัวเรือนนั่นเอง โดยปกติแรงงานส่วนใหญ่มักจะร่วมกันทำงานในไร่นา ซึ่งมีอัตราการเสี่ยงต่อความล้มเหลวสูงมาก เพราะขึ้นอยู่กับดินฟ้าอากาศเป็นสำคัญ การลดการเสี่ยงทางหนึ่งจึงขึ้นอยู่กับความร่วมมือของสมาชิกในครัวเรือนในการจัดสรรแรงงานส่วนหนึ่ง ซึ่งมักเป็นแรงงานส่วนเกินให้ไปทำงานในภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ ซึ่งในที่นี้ก็คือการจัดสรรให้แรงงานบางส่วนย้ายถิ่นไปหางานทำที่อื่น เพื่อว่าหากพืชผลในไร่นาเสียหาย ก็จะยังมีทรัพยากรหรือรายได้จากสมาชิกในครัวเรือนที่ย้ายถิ่นไปหางานทำที่อื่นมาช่วยจุนเจือ วิธีการดังกล่าวนี้เป็นการลดการเสี่ยงในการดำรงชีพอย่างหนึ่ง การลดการเสี่ยงโดยใช้ทางเลือกด้านการย้ายถิ่นนี้จะทำได้ก็ต่อเมื่อครอบครัวมีสมาชิกมากพอเท่านั้น ดังนั้นการมีครอบครัวขนาดใหญ่จึงยังจำเป็นสำหรับชนบทที่ยากจน (Standing. 1981 : 173-211 ; Harbison. 1980 : 225-251 ; Guillet. 1980 : 8-12 ; Roberts. 1982 : 6-16 ; The World Bank. 1984 : 51-52 ; Todaro. 1977 : 31-32 และ Stark. 1979 : 4)

ผลการวิจัยหลายชิ้นที่ชี้ให้เห็นว่าการย้ายถิ่นของประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความสัมพันธ์กับการมีครอบครัวขนาดใหญ่ เช่น การสำรวจของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า หากครัวเรือนใดมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากจะมีผู้ย้ายถิ่นออกมาก เพราะแรงงานที่เหลืออยู่เพียงพอที่จะดูแลไร่นาสัตว์เลี้ยง และเลี้ยงดูผู้เป็นภาระพึ่งพิงได้ ในทางกลับกันพบว่า ครัวเรือนที่ไม่ย้ายถิ่นจะเป็นครัวเรือนขนาดเล็ก ที่หากย้ายถิ่นออกไปจะไม่มีแรงงานปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวนั้นแทน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2525 : 36-40) การศึกษาของ จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ และคณะ พบผลในทำนองเดียวกันนั่นคือ พบว่าขนาดครอบครัวมีผลต่อการไปทำงานนอกท้องถิ่น ยิ่งครอบครัวมีขนาดใหญ่มากจะออกไปทำงานนอกท้องถิ่นมาก (จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ 2522 : 37) ซึ่งการวิจัยของ

สุปรียา ควรเดชะคุปต์ และคณะ ในปี พ.ศ. 2527 ก็พบผลในทำนองเดียวกัน (สุปรียา ควรเดชะคุปต์ และคณะ 2527 : 69) นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยอีกหลายชิ้นที่พบว่าอัตราการย้ายถิ่นออกของไทยมีความสัมพันธ์กับความหนาแน่นและความกดดันของประชากร (หน่วยวิจัยสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย 2518 : 112 ; Prasithrathsint. 1968:144-115 ; Prasartkul. 1977 : 181-182 และ ILO. 1965 : 79-108) อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ ได้แสดงตัวเลขว่าร้อยละ 27 ของผู้ย้ายถิ่นเข้ามาในกรุงเทพฯ เกิดจากแรงผลักดันด้านการเพิ่มประชากร (อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ 2521 : 396) ในขณะที่มีผู้ให้ความเห็นว่าทางออกของครัวเรือนที่มีสมาชิกมาก ๆ ทางหนึ่งคือการย้ายถิ่นไปยังเขตอื่น ๆ (ชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์ และ ประภาเพ็ญ สุวรรณ 2521 : 108 และ สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2519 : 664)

สำหรับในต่างประเทศได้มีงานวิจัยที่พบผลเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้วหลายชิ้น กล่าวคือ พบว่าหากครัวเรือนมีขนาดใหญ่จะมีการย้ายถิ่นมากขึ้น เช่น การวิจัยในอินเดียของ กัวร์ และเนปาล (Gaur & Napal) ใน ค.ศ. 1962 ที่พบว่า ร้อยละ 11 ของการย้ายถิ่นออกเป็นเพราะครัวเรือนมีขนาดใหญ่รวมทั้งการวิจัยของ แมนโดซา (Mendoza) และ ปาสควล (Pascual)ในปี ค.ศ. 1968 ของ อูลัค (Ulack) ในปี ค.ศ. 1972 ในฟิลิปปินส์ และของ คันนิงแฮม (Cunningham) ในปี ค.ศ. 1958 ในสุมาตราตะวันตกที่ต่างก็พบว่า ครัวเรือนที่มีขนาดใหญ่จะมีการย้ายถิ่นออกมาก (Simmons et.al 1977 : 51-53) นอกจากนี้ยังมีผลการวิจัยในต่างประเทศอีกหลายชิ้นที่ยืนยันเรื่องความสำคัญของขนาดครัวเรือนที่มีต่อการย้ายถิ่นออก (เช่น Connell. 1976 : 45 ; Demko & Fuchs. 1980 : 29 ; Schultz. 1971 : 157-163 และ United Nations 1980 Citing Population Information Program. 1983 : 253)

จากการที่ปัจจัยด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการย้ายถิ่นดังกล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยจึงได้เลือกมาเป็นตัวแปรหนึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ทั้งนี้เพราะพิจารณาว่า ภาวะเจริญพันธุ์ของครัวเรือนมีความสัมพันธ์อยู่กับสภาพเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมของชุมชน หากชุมชนนั้นพัฒนาขึ้น ความจำเป็นในการมีบุตรจำนวนมาก ๆ จะลดลง บิดา มารดา จะหันไปคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปกับบุตร และคำนึงถึงคุณภาพของบุตรมากขึ้น

(เช่นในแง่การให้การศึกษาเล่าเรียน) ความจำเป็นในการเสี่ยงด้วยการย้ายถิ่นไปทำงานที่อื่นจะลดลง ครัวเรือนสามารถควบคุมปัจจัยแห่งความไม่แน่นอนต่าง ๆ ได้มากขึ้น ในกรณีสังคมเกษตร สตรีจะต้องเข้าร่วมในแรงงานมากขึ้น การสมรสเมื่ออายุยังน้อยและการมีบุตรหลาย ๆ คนจึงขัดกับบทบาทที่ต้องทำงานในไร่นาที่มีโอกาสทำได้มากขึ้น เกิดการคำนึงถึงค่าเสียโอกาส รวมทั้งคิดถึงรายได้ที่จะได้รับมากขึ้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้เกิดค่านิยมในครอบครัวขนาดเล็กลง และหันไปวางแผนครอบครัวมากขึ้น (Kingsley Davis. 1963: 345-366 ; Arnold et.al 1975 : 3 ; Fawcett and Bornstein. 1973 : 107-108, และ Kumar. 1981 : 78-79)

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพิจารณาว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจโครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง จังหวัดเลยจะมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อยกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบอื่น ๆ โดยครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐจะยังคงมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากที่สุด

5) <u>ตัวแปรด้านจิตวิทยา</u>

5.1 <u>ความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน</u>

นอกจากการย้ายถิ่นจะเกิดจากสภาพความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และประชากรแล้วยังพบว่า การย้ายถิ่นยังเกิดขึ้นจากความไม่พึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ในพื้นที่ต้นทางอีกด้วย การศึกษาของจักรกฤษฎ์ นรนิติผดุงการ และคณะ ในจังหวัดขอนแก่นพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ ๓๑.๐๐ ไม่พอใจในความเป็นอยู่อันเนื่องมาจากความคับแค้นในรายได้ การพ่ายแพ้ต่อธรรมชาติ และความยากลำบากในการขายผลผลิตกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ที่ไม่พอใจในความเป็นอยู่อยากจะเปลี่ยนอาชีพ สาเหตุจากความไม่พอใจในความเป็นอยู่นี้ได้ทำให้บางครัวเรือนแก้ปัญหาโดยการย้ายถิ่น ข้อที่น่าสังเกตเกี่ยวกับความต้องการในมาตรฐานความเป็นอยู่ในการวิจัยครั้งนี้ก็คือ ประชากรชนบทในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่เพียงเพื่อให้ครัวเรือนพออยู่ดีกินดีเท่านั้นก็เพียงพอแล้ว มิได้ทะเยอทะยานถึงขั้นทัดเทียมผู้อื่นหรือหวังในแง่การมีหน้ามีตาแต่อย่างใด (จักรกฤษฎ์ นรนิติผดุงการ และ

คณะ 2522 : 41-64) ซึ่งก็ตรงกันกับการศึกษาของ ไชยยงค์ มงคลกิจงาม ในตำบลท่าไห อ.เชียงใน จ.อุบลราชธานี ที่พบว่า การย้ายถิ่นเกิดขึ้นเพราะมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ขัดสนมิใช่เป็นเพราะความอยากร่ำรวย (ไชยยงค์ มงคลกิจงาม 2525 : 49)

เทกซเตอร์ (Textor. 1956) และ ไมคอท (Meinkoth. 1962) ทำการศึกษาผู้ย้ายถิ่นจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า เหตุผลส่วนหนึ่งที่ทำให้ย้ายถิ่นคือ ความไม่พอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่อันแร้นแค้นในถิ่นต้นทาง (Citing Goldstein. 1978 : 20-22) อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ ศึกษาเหตุผลของผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายเข้าสู่กรุงเทพมหานคร พบว่า มีเหตุผลด้านการเบื่อและไม่พอใจชีวิตในชนบทคิดเป็นร้อยละ 10.90 (อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ 2522 : ตาราง 5) ซึ่งเป็นเหตุผลที่ตรงกันกับการศึกษาการย้ายถิ่นในจังหวัดขอนแก่น (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2524 : 15) การศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ (Singhanetra-Renard Citing Goldstein. 1978 : 28) และการศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด (สุรีรา ควรเดชะคุปต์ และคณะ 2527 : 56)

มีข้อที่น่าสังเกตเกี่ยวกับสาเหตุการย้ายถิ่นอันเนื่องจากความไม่พอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่นี้ก็คือ สาเหตุดังกล่าวนี้โดยทั่วไปแล้วมักเป็นสาเหตุที่มีความสำคัญรองลงไปจากสาเหตุทางเศรษฐกิจ สังคม และประชากรดังที่กล่าวมาแล้วในตอนต้นในทุก ๆ งานวิจัย

สำหรับการวิจัยในต่างประเทศพบว่า มีการวิจัยที่กล่าวถึงสาเหตุแห่งการย้ายถิ่นอันเนื่องจากความไม่พอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ในพื้นที่ต้นทางของครัวเรือนอยู่เช่นกัน (Stark. 1983 ; Lee. 1966 ; Arizpe. 1978 ; Bryant 1978 ; Caldwell. 1977 ; Makinwa. 1981 Citing Population Information Program. 1983 : 255)

ผู้วิจัยนำปัจจัยด้านนี้เข้ามาพิจารณาเป็นตัวแปรหนึ่งในการวิจัยครั้งนี้ โดยพิจารณาจากความสำคัญของตัวแปรดังได้กล่าวมาแล้ว และพิจารณาว่าการที่ครัวเรือนจะมีความพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ในพื้นที่ต้นทางหรือไม่เพียงใด และจะตัดสินใจย้ายถิ่นหรือไม่นั้นมีความสัมพันธ์กับสภาพการณ์ด้านการพัฒนาในพื้นที่นั้นด้วยเป็นสำคัญ (UNESCO 1983 และ Simmons. 1983 อ้างจาก Population Information Program. 1983 : 255) ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพิจารณาว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจโครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง จังหวัดเลย จะมีความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือนในระดับสูงกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบอื่น ๆ และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐจะมีความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ในระดับต่ำสุดเมื่อเปรียบเทียบกันภายใน 3 ยุทธวิธีนี้

5.2 <u>ความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น</u>

สำหรับประเทศที่ยินยอมให้มีการย้ายถิ่นได้โดยเสรีนั้น การย้ายถิ่นย่อมเกิดขึ้นโดยความสมัครใจของครัวเรือนและของผู้ย้ายเอง ทั้งนี้ครัวเรือนจะมีความคาดหวังในคุณค่าอันจะเกิดขึ้นจากการย้ายถิ่น หากมีการให้คุณค่าสูง เช่น คาดว่าการย้ายจะช่วยทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม มีผลได้มากกว่าผลเสียก็จะทำให้มีการย้ายถิ่นเกิดขึ้นมาก (วรวิมล ชัยรัต 2525 : 7)

ปรากฏการณ์การย้ายถิ่นในประเทศไทย สะท้อนให้เห็นถึงความคาดหวังของครัวเรือนและบุคคลในอันที่จะได้งานทำ ได้ค่าจ้างที่สูง ความคาดหวังนี้เกิดขึ้นกับชาวชนบทในการย้ายเข้าสู่เมืองทั้ง ๆ ที่พบว่ามีการว่างงานอย่างเปิดเผยอยู่ในเมืองเป็นอันมาก (วุฒิเทพ อินทปัญญา 2525 : 7) สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ ได้ชี้ให้เห็นว่าผู้ย้ายถิ่นจะมีความคาดหวังว่าจะมีชีวิตที่ดีในเมืองได้งานที่มั่นคง มีกฎหมายแรงงานรองรับ มีค่าจ้างขั้นต่ำสูงกว่าในชนบท ตลอดจนมีโอกาสได้รับความสะดวกสบายจาก

สิ่งอำนวยความสะดวกในเมือง (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2519 : 676) ในทำนองเดียวกันนั้น ชัยวัฒน์ บัญจพงษ์ และ ประภาเพ็ญ สุวรรณ ได้ระบุถึงสาเหตุหนึ่งที่ชาวชนบทย้ายเข้าสู่เมืองว่าเป็นเพราะมีความคาดหวังในรายได้จากอาชีพอื่น ๆ ที่สูงกว่าอาชีพการเกษตร ซึ่งมักคาดหวังว่าเป็นรายได้ที่คงที่มั่นคงสะดวกสบายกว่า (ชัยวัฒน์ บัญจพงษ์ และ ประภาเพ็ญ สุวรรณ 2521 : 112-113)

การศึกษาผู้ย้ายถิ่นสตรีจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ ภาวดี ทองอุไทย พบว่า ผู้ย้ายถิ่นเหล่านี้มีความคาดหวังในรายได้จำนวนหนึ่งจำนวนใดโดยเฉพาะ ซึ่งเรียกว่าเป็น "Target Worker" คือมีจุดมุ่งหมายเพียงแต่จะเข้ามาหาเงินที่ตั้งใจไว้จำนวนหนึ่งแล้วจะกลับไป (ภาวดี ทองอุไทย 2526 : 23). ซึ่งจะสังเกตได้จากกรณีสตรีเข้ามารับจ้างเป็นคนรับใช้ในบ้าน ซึ่งมักจะอยู่ไม่นานทำให้เจ้าของบ้านในเขตเมืองต้องหาลูกจ้างใหม่อยู่เสมอ ๆ

ในกรณีของต่างประเทศ พบว่า มีการย้ายถิ่นอันเนื่องมาจากความคาดหวังเช่นนี้อยู่มากเช่น ดานวนโซ (Davanzo) พบว่า เพื่อให้บรรลุความคาดหวังของครัวเรือนจะมีการพิจารณาส่งบุคคลที่คิดว่าจะได้ผลประโยชน์มากที่สุดจากย้ายไปในเมือง ซึ่งก็มักจะได้แก่คนหนุ่มสาวที่มีการศึกษาค่อนข้างดีโดยเปรียบเทียบไปในทำนองเดียวกัน โบว์แมน และไมเออร์ (Bowman & Myers) พบว่า เพื่อให้บรรลุความคาดหวังนั้นครัวเรือนจะส่งผู้ที่มีประสบการณ์ในการย้ายให้ย้ายไปอีก (Citing Dejong & Gardner. 1981 : 92 ; 115)

นอกจากนั้นแล้วยังพบว่า การย้ายถิ่นเกิดจากความคาดหวังที่จะมีความมั่นคงในรายได้ และเพื่อสนองคุณค่าต่าง ๆ ที่ครัวเรือนและบุคคลต้องการจะบรรลุในผลงานอีกหลาย ๆ เรื่อง (Findley et.al 1979 : 2,3,21 ; Lopez & Nerney. 1975 : 2 ; Mukherji. 1975 : 1 และ ESCAP 1982 : 2-5)

ความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นจึงเป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่ก่อให้เกิดการย้ายถิ่นขึ้น การทำให้ความคาดหวังลดลง เช่น การมีประสบการณ์ล้มเหลว

จากการย้ายถิ่นครั้งก่อน ๆ หรือการเพิ่มคุณค่าต่าง ๆ ที่เป็นที่ปรารถนาของผู้ย้ายถิ่นในถิ่นต้นทาง เช่น เพิ่มโอกาสการมีงานทำเพิ่มความมั่นใจในรายได้ที่จะได้รับอย่างต่อเนื่องด้วยการมียุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่ดีย่อมจะทำให้การย้ายถิ่นลดน้อยลงได้

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพิจารณาว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐจะมีความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นสูงกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบอื่น ๆ และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจโครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจังหวัดเลยจะมีความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นในระดับต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกันภายใน ๓ ยุทธวิธีนี้

<u>สรุป</u>

ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นที่ผู้วิจัยนำมากล่าวไว้ตามผลการวิจัยที่ได้มีการวิจัยมานั้นประกอบด้วยตัวแปรทั้งหมด ๑ ตัวแปร อันได้แก่ ตัวแปรต้นคือ ยุทธวิธีในการพัฒนาชนบท ซึ่งมีอยู่ ๓ ยุทธวิธี ตัวแปรคั่นกลางได้แก่ ตัวแปรด้านเศรษฐกิจ ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรด้านระยะเวลาที่มีงานทำในรอบปีของครัวเรือน ฐานะเศรษฐกิจของครัวเรือนและปริมาณผลผลิตข้าวในแต่ละปี ตัวแปรด้านสังคมได้แก่ จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นและความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น ตัวแปรด้านประชากรได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและตัวแปรด้านจิตวิทยา ได้แก่ ความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน และความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น

มีตัวแปรอีกบางตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นที่ไม่ได้นำเข้ามาพิจารณา เช่น ตัวแปรด้านดินฟ้าอากาศภัยธรรมชาติ เหตุที่ผู้วิจัยคัดเลือกตัวแปรเหล่านี้ออกไป (Eliminate) ก็เพราะพิจารณาเห็นว่าครัวเรือนในการวิจัยครั้งนี้มีลักษณะใกล้เคียงกันก่อนเริ่มยุทธวิธีการพัฒนาดังได้กล่าวมาแล้วในบทที่ ๑ ตัวแปรที่ไม่ได้นำมาพิจารณานี้หากมีผลต่อการศึกษาในครั้งนี้ก็น่าจะมีผลกับทุกครัวเรือนอย่างไม่แตกต่างกันมากนัก

อนึ่งตัวแปรต้นและตัวแปรคั่นกลางทั้ง 9 ตัวแปรที่เลือกมาในครั้งนี้ต่างก็มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันทั้งในชีวิตจริงและเป็นไปตามทฤษฎีการย้ายถิ่นที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งสิ้น อีกทั้งตัวแปรทุกตัวต่างก็เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการย้ายถิ่นและตัวแปรคั่นกลางทั้งหมดเป็นตัวแปรที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากยุทธวิธีการพัฒนาทั้งสิ้น

2.8 <u>สมมุติฐานของการวิจัย</u>

จากการศึกษาเอกสารผลงานวิจัยต่าง ๆ ดังที่ได้รวบรวมมานั้นพอจะตั้งสมมุติฐานในการวิจัยครั้งนี้ได้ดังนี้

<u>สมมุติฐานที่ 1</u> สภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นและการย้ายถิ่นในแต่ละช่วงปีเพาะปลูก (พ.ศ. 2524-2528) ของครัวเรือนที่อยู่ในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทต่างกันจะมีความแตกต่างกัน โดยครัวเรือนที่อยู่ในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจ โครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจังหวัดเลยจะมีการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านที่กล่าวมานั้นในทางที่ดีกว่ายุทธวิธีการพัฒนาแบบอื่น ๆ ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูนจังหวัดสกลนครจะมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีรองลงมา ส่วนยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติจะมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีน้อยกว่าวิธีอื่น ๆ

<u>สมมุติฐานที่ 2</u> ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทมีความสัมพันธ์กับปริมาณและลักษณะของการย้ายถิ่นของครัวเรือนในแต่ละช่วงปีเพาะปลูก (พ.ศ. 2524-2528), กล่าวคือ ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจ โครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจังหวัดเลยจะมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการย้ายถิ่นมากที่สุด ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูนจังหวัดสกลนครจะมีความสัมพันธ์ในเชิงลบเป็นอันดับต่อมา ส่วนยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติจะมีความสัมพันธ์ในเชิงลบเป็นอันดับที่สาม

<u>สมมุติฐานที่ 3</u> สภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของครัวเรือนในแต่ละช่วงปีเพาะปลูก (พ.ศ. 2524-2528) มีความ

สัมพันธ์กับปริมาณการย้ายถิ่นในแต่ละปี กล่าวคือ หมู่บ้านที่มียุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจ โครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจังหวัดเลยมีสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นที่มีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการย้ายถิ่นมากที่สุด หมู่บ้านที่มียุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูนจังหวัดสกลนครมีสภาพเศรษฐกิจสังคมประชากรและจิตวิทยาของครัวเรือนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นที่มีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการย้ายถิ่นเป็นอันดับต่อมา ส่วนหมู่บ้านที่มียุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติมีสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นที่มีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการย้ายถิ่นเป็นอันดับที่สาม

<u>สมมุติฐานที่ 4</u> ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่แตกต่างกันจะมีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อการย้ายถิ่นในแต่ละช่วงปีเพาะปลูก (พ.ศ. 2524-2528) แตกต่างกัน โดยยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจ โครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจังหวัดเลย จะมีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อการไม่ย้ายถิ่นในแต่ละปีสูงกว่ายุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูนจังหวัดสกลนคร และสูงกว่ายุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติตามลำดับ

บทที่ ๓

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาชนบทกับการย้ายถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนี้เป็นการวิจัยแบบสำรวจโดยการทำการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะการย้ายถิ่น ตลอดจนสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น ของครัวเรือนในชนบทที่มีการดำเนินการพัฒนาด้วยยุทธวิธีต่าง ๆ กัน ๓ ยุทธวิธี ผู้วิจัยเลือกเอาเขตชนบทของอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร และจังหวัดเลย เป็นพื้นที่เพื่อดำเนินการวิจัยโดยที่พิจารณาเห็นว่าในพื้นที่ดังกล่าวมีหมู่บ้านส่วนหนึ่งมียุทธวิธีการพัฒนาที่แตกต่างกันดำเนินการอยู่ และได้เริ่มต้นดำเนินการมาในระยะเวลาใกล้เคียงกัน นอกจากนี้จังหวัดทั้งสองยังอยู่ในภาคภูมิศาสตร์เดียวกันคือ ได้รับการกำหนดให้เป็นจังหวัดในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนและอยู่ในกลุ่มเดียวกันไม่ว่าจะเป็นการแบ่งโดยเกณฑ์ของกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงมหาดไทย มีระยะห่างจากกรุงเทพใกล้เคียงกัน มิได้เป็นจังหวัดที่ได้รับการกำหนดให้เป็นเมืองหลักหรือเมืองรองของภาคนี้ด้วยกัน ตลอดจนมีสิ่งประกอบอื่น ๆ เช่น อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษาของประชาชน ลักษณะทางประชากร ลักษณะการถือครองที่ดิน ภูมิอากาศ ความเป็นปึกแผ่นทางการเงิน ฯลฯ ใกล้เคียงกัน นอกจากนี้พื้นที่ที่ดำเนินการวิจัยนั้นถูกกำหนดโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติให้เป็นพื้นที่ที่มีระดับความยากจนอยู่ในระดับเดียวกันอีกด้วย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2525 : 244-280 : 519-280 : 519-134) สำหรับการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้วิธีการวิจัยดังต่อไปนี้

๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาชนบทและการย้ายถิ่นเป็นการวิจัยที่ใช้ครัวเรือนเป็นหน่วยการวิเคราะห์ประชากรสำหรับการวิจัย ได้แก่ ครัวเรือนในชนบท

ที่มีการดำเนินการพัฒนาชนบทด้วยยุทธวิธีต่าง ๆ กัน 3 ยุทธวิธี โดยที่การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบ ซึ่งต้องเลือกพื้นที่ที่มีลักษณะเทียบเคียงกันได้ ผู้วิจัยจึงจำกัดขอบเขตของกลุ่มประชากรเฉพาะกลุ่มครัวเรือนเกษตรกรชนบทในหมู่บ้านเขตอำเภอเมือง จังหวัดสกลนครและจังหวัดเลยเท่านั้น

หมู่บ้านเกษตรกรชนบทในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสกลนครและจังหวัดเลยแบ่งออกเป็น 3 ประเภทดังนี้คือ

1) หมู่บ้านซึ่งดำเนินการพัฒนาด้วยยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูน จังหวัดสกลนคร ได้แก่ หมู่บ้านในเขตชนบท อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร จำนวน 18 หมู่บ้าน ซึ่งมีครัวเรือนอยู่ทั้งสิ้น 4,244 ครัวเรือน (โครงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูน 2524 : 22)

2) หมู่บ้านซึ่งดำเนินการพัฒนาด้วยยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจ โครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง จังหวัดเลย ได้แก่ หมู่บ้านในเขตชนบท อำเภอเมือง จังหวัดเลย จำนวน 54 หมู่บ้าน (สัมภาษณ์ ปชา ดาภานันท์ 10 กันยายน 2528)

3) หมู่บ้านซึ่งดำเนินการพัฒนาด้วยยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ได้แก่ หมู่บ้านในเขตชนบท อำเภอเมืองสกลนคร จำนวน 186 หมู่บ้าน และหมู่บ้านในเขตชนบท อำเภอเมืองเลย จำนวน 44 หมู่บ้าน (กรมการปกครอง 2527 : 654, 662)

<u>การสุ่มตัวอย่าง</u>

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย 2 ขั้นตอน กล่าวคือ ขั้นตอนแรกทำการสุ่มตัวอย่างหมู่บ้านทั้งสามประเภทดังกล่าวข้างต้นมาประเภทละ 4 หมู่บ้าน เฉพาะหมู่บ้านประเภทที่ 3 ได้ทำการสุ่มแบบง่ายมาจังหวัดละ 2 หมู่บ้าน รวมจำนวนหมู่บ้านที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ 12 หมู่บ้าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประเภทของยุทธวิธีการพัฒนา	จังหวัด	อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้านที่เป็นตัวอย่าง
1. ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูน	สกลนคร	เมือง	ธาตุนาเวง	บ้านหนองศาลา
			ขมิ้น	บ้านโคกเลาะ
				บ้านพาน
				บ้านโพนนก
2. ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจโครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง	เลย	เมือง	เมือง	บ้านน้ำอู
			นาอ้อ	บ้านท่ามะนาว
			นาโป่ง	บ้านห้วยโตก
			ชัยพฤกษ์	บ้านก้างปลา
3. ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ	สกลนคร	เมือง	ดงมะไฟ	บ้านดงขวาง
			ห้วยยาง	บ้านเหล่า
	เลย	เมือง	นาอ้อ	บ้านนาอ้อ
			เมือง	บ้านปากอู

ในขั้นตอนที่ 2 เป็นการสุ่มตัวอย่างครัวเรือนผู้วิจัยดำเนินการโดยเดินทางไปเตรียมการเบื้องต้นและจัดเตรียมชุมชน (Community preparation) เพื่อการวิจัยโดยติดต่อประสานงานกับหน่วยงานและผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้องในแต่ละหมู่บ้านที่ตกเป็นตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ไปศึกษาก่อนตัวอย่างจากที่ทำการสภาตำบลและหรือที่ทำการผู้ใหญ่บ้านแล้วแต่กรณี โดยศึกษาข้อมูลปริมาณครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้าน พิจารณาครัวเรือนที่เข้าเกณฑ์ในการวิจัยครั้งนี้ ตลอดจนพิจารณาให้ระหัสครัวเรือนที่เข้าเกณฑ์แต่ไม่มีหมายเลขบ้าน โดยที่การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยในเชิงสหสัมพันธ์และเป็นการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขนาดตัวอย่างเพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของการวิจัยประเภทนี้ โดยได้กำหนดว่าจะเก็บข้อมูลประมาณ 300 ตัวอย่าง (Linderman. 1979:46)

โดยจะกระจายตัวอย่างออกตามหมู่บ้านที่มียุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธีดังกล่าวมาแล้ว ยุทธวิธีการพัฒนาละประมาณ 100 ตัวอย่าง โดยทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เลือกครัวเรือนมาหมู่บ้านละ 25 ครัวเรือน และเนื่องจากพระราชบัญญัติการจัดตั้งหมู่บ้านกำหนดไว้ว่า หมู่บ้านจะต้องมีประชากรรวมกันไม่น้อยกว่า 200 คน และมีครัวเรือนไม่น้อยกว่า 50 ครัวเรือน (สุวนัย ทองนพ 2526 : 107) การสุ่มตัวอย่างหมู่บ้านละ 25 ครัวเรือนในครั้งนี้จึงทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างประมาณไม่เกินร้อยละ 50 ของครัวเรือนในหมู่บ้านทั้งหมด

อนึ่ง เพื่อป้องกันปัญหาการได้จำนวนตัวอย่างในการวิจัยไม่ครบถ้วนตามที่ต้องการอันอาจสืบเนื่องมาจากสาเหตุที่บุคคลที่สามารถให้ข้อมูลในครัวเรือนไม่อยู่ขณะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม หรือครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่างบางครัวเรือนปฏิเสธไม่ให้ความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์ หรือปัญหาที่อาจเกิดจากสาเหตุอื่น ๆ ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างสำรอง (Reserved samples) ไว้หมู่บ้านละ 10 ครัวเรือนและจัดทำบัญชีหมายเลขบ้านที่เป็นตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ทั้งตัวอย่างจริงและตัวอย่างสำรองไว้ (Dias and Wickramanayake. 1983 : 109) รวมตัวอย่างที่สุ่มไว้เพื่อการวิจัยครั้งนี้ทั้งตัวอย่างจริงและตัวอย่างสำรองทั้งสิ้น 420 ครัวเรือน

3.2 <u>การเก็บรวบรวมข้อมูล</u>

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ผู้สัมภาษณ์ประกอบด้วย ผู้วิจัยและพนักงานสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นนักศึกษาปริญญาโท สาขาประชากรศึกษาจากโครงการประชากรศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 8 คน นักศึกษาเหล่านี้เป็นผู้มีประสบการณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีสัมภาษณ์มาแล้ว เพราะในหลักสูตรที่ศึกษา นักศึกษาจะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคมในชุมชน เพื่อประกอบการศึกษาในหลักสูตรทุกคน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยคัดเลือกเฉพาะนักศึกษาที่มีภูมิลำเนาหรือปฏิบัติงานอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเท่านั้น การเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอนการเตรียมการและการดำเนินการสัมภาษณ์ดังนี้

1) ขั้นเตรียมการ

ก. ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์และคู่มือการใช้แบบสัมภาษณ์ โดยศึกษาจากทฤษฎีการสร้างแบบสัมภาษณ์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและจากการปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ

ข. จัดปฐมนิเทศก์พนักงานสัมภาษณ์ ทำความเข้าใจแบบสัมภาษณ์คู่มือการใช้แบบสัมภาษณ์ และเทคนิควิธีการสัมภาษณ์

ค. ผู้วิจัยและพนักงานสัมภาษณ์ทดลองปฏิบัติงานภาคสนามรอบแรก ณ. อำเภอตาคบัวหลวง และอำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำการสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลจากครัวเรือนในชนบทเพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่นและความแม่นตรงของข้อมูล

ง. ผู้วิจัยและพนักงานสัมภาษณ์ประชุมเพื่อถอดรายผลการทดลองปฏิบัติงานภาคสนามรอบแรก

จ. ผู้วิจัยปรับปรุงแบบสัมภาษณ์และคู่มือการใช้แบบสัมภาษณ์โดยอาศัยผลจากข้อ ง. และผลจากการให้คำปรึกษาแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ที่ปรึกษา

ฉ. ผู้วิจัยและพนักงานสัมภาษณ์ทดลองปฏิบัติงานภาคสนามรอบที่ 2 ณ. ตำบลคลองโยง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ช. ผู้วิจัยปรับปรุงแบบสัมภาษณ์และคู่มือการใช้แบบสัมภาษณ์ โดยอาศัยผลจากการดำเนินงานในข้อ ฉ.

2) ขั้นดำเนินการ

ผู้วิจัยได้จัดให้มีการนิเทศก์ชักซ้อมความเข้าใจพนักงานสัมภาษณ์อีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นผู้วิจัยและพนักงานสัมภาษณ์ทั้ง 8 คนเดินทางโดยรถยนต์ ซึ่งนำไปเองจากกรุงเทพฯ โดยออกเดินทางเมื่อต้นเดือนพฤษภาคม 2528 ไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากหมู่บ้านที่สุ่มตัวอย่างไว้ ผู้ที่ให้ข้อมูลในแต่ละครัวเรือนเลือกจากสมาชิกในครัวเรือนที่มีความสำคัญและมีบทบาททางเศรษฐกิจมากที่สุดในครัวเรือนนั้น ๆ นอกจากนี้ก่อนการสุ่มตัวอย่างครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้าน ผู้วิจัยได้ตั้งเกณฑ์ครัวเรือนที่อยู่ในข่ายของการสุ่มตัวอย่างไว้ดังนี้

ก. ครัวเรือนนั้นต้องประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก

ข. ครัวเรือนนั้นต้องเป็นครัวเรือนส่วนบุคคลมีสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป อยู่ในบ้านเดียวกันและร่วมกันจัดหาแบ่งปันและใช้สิ่งบริโภคอุปโภคอันจำเป็นแก่การครองชีพร่วมกัน

ค. ครัวเรือนและสมาชิกในครัวเรือนนั้นต้องอยู่ในหมู่บ้านนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปีเพาะปลูก (พ.ศ. 2524-2528) นั้นคือ ต้องอยู่ในพื้นที่นั้นมาก่อนเริ่มยุทธวิธีการพัฒนาที่จะศึกษา

ง. ครัวเรือนนั้นต้องมีที่ดินทำกินอยู่ในหมู่บ้านนั้น หรือหากมีพื้นที่ทำกินอยู่ในเขตหมู่บ้านอื่นจะต้องเป็นหมู่บ้านที่มียุทธวิธีการพัฒนาชนบทในรูปแบบเดียวกัน

จ. ครัวเรือนนั้นต้องมีสัญชาติไทยและนับถือศาสนาพุทธ

ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างและสุ่มตัวอย่างสำรองครัวเรือนที่เข้าเกณฑ์ไว้รวมหมู่บ้านละ 36 ครัวเรือน การเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละหมู่บ้านผู้วิจัยทำบัญชีหมายเลขบ้านและหรือรายชื่อหัวหน้าครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่างแจกให้กับพนักงานสัมภาษณ์ทุกคน พนักงานสัมภาษณ์จะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลตามบัญชีที่แจกให้ เมื่อครัวเรือนในบัญชีรายชื่อครัวเรือนใดไม่อยู่หรือไม่สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ไม่ว่าจะด้วยกรณีใดก็ตาม ผู้วิจัยจะใช้ตัวอย่างครัวเรือนที่สุ่มสำรองไว้แทน

การเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละวันพนักงานสัมภาษณ์จะได้รับมอบหมายให้เก็บข้อมูลหมู่บ้านละ 3-4 ครัวเรือนต่อคน ในวันหนึ่ง ๆ จึงเก็บข้อมูลได้ 1 หมู่บ้านในทุก ๆ หมู่บ้านที่เป็นตัวอย่างในการวิจัย ผู้วิจัยได้สุ่มทำการสัมภาษณ์ซ้ำครัวเรือนที่พนักงานได้สัมภาษณ์ไปแล้ว 6 ครัวเรือน โดยทำการสัมภาษณ์ซ้ำในบางตัวแปรโดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวแปรด้านการย้ายถิ่น ทั้งนี้เพื่อเป็นการตรวจสอบความเชื่อมั่นของข้อมูล

อนึ่งเนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ให้ความสำคัญกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบททั้ง 3 ยุทธวิธี ซึ่งผู้วิจัยอาศัยสภาพพื้นที่และการมีส่วนร่วมให้ยุทธวิธีนั้น ๆ เป็นตัวกำหนดว่าครัวเรือนใดอยู่ในพื้นที่ที่ใช้ยุทธวิธีการพัฒนาแบบใด แต่ในสภาพที่เป็นจริงหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านอาจจะ

มีการดำเนินงานตามยุทธวิธีเหล่านั้นแตกต่างกันไปบ้าง ดังนั้นผู้วิจัยจึงรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการดำเนินงานตามยุทธวิธีการพัฒนาชนบทของแต่ละหมู่บ้านโดยการสังเกตบันทึกและการสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Group interview) จากผู้นำชุมชนในหมู่บ้านเป็นข้อมูลประกอบสำหรับการวิจัยนี้เพื่อตรวจสอบความแปรปรวนภายนอก (External variation) ที่อาจเกิดมีขึ้นระหว่างหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาเดียวกันและตรวจสอบความแปรปรวนภายใน (Internal variation) ที่อาจเกิดขึ้นเนื่องจากการดำเนินงานในแต่ละหมู่บ้าน แต่ละปีไม่มีความสม่ำเสมอในช่วงเวลา 4 ปีเพาะปลูกที่เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ส่งแบบสอบถามในลักษณะคำถามปลายเปิดไปยังบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่นำมาวิจัยในครั้งนี้ เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับยุทธวิธีพัฒนาชนบทที่ตนเองมีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการวิจัยครั้งนี้ด้วย

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้าน ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลในแบบสัมภาษณ์จากพนักงานสัมภาษณ์ทั้งหมดก่อนออกจากหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน และเมื่อกลับถึงที่พักจะจัดให้มีการประเมินผลการปฏิบัติงานทุกวันทั้งนี้เพื่อให้การรวบรวมข้อมูลมีความเชื่อมั่นมากที่สุด

การวิจัยครั้งนี้ใช้เวลาเฉพาะการเก็บรวบรวมข้อมูลในหมู่บ้านรวม 12 วัน

3.3 <u>เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล</u>

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ขึ้น 2 ชุด และแบบสอบถาม 1 ชุด แบบสัมภาษณ์ชุดแรกใช้ในการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้ที่มีบทบาททางเศรษฐกิจมากที่สุดในครัวเรือนนั้น ๆ ชุดที่สองใช้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ส่วนแบบสอบถามใช้สอบถามความคิดเห็นบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่นำมาวิจัยในครั้งนี้ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามทั้ง 3 ชุดมีเนื้อหาดังนี้

1) <u>แบบสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้ที่มีบทบาททางเศรษฐกิจมากที่สุดในครัวเรือน</u>

ก. คำถามเกี่ยวกับข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์

ข. คำถามเกี่ยวกับข้อมูลของสมาชิกในครัวเรือน

ค. คำถามเกี่ยวกับข้อมูลที่จะใช้ในการทดสอบสมมุติฐาน ได้แก่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น ลักษณะและปริมาณการย้ายถิ่น

ลักษณะของคำถามเป็นการถามให้ทราบถึงข้อมูลแต่ละช่วงปีเพาะปลูกย้อนหลังไป 4 ปีเพาะปลูก (พ.ศ. 2524-2528) ทั้งนี้เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เมื่อได้ดำเนินการพัฒนาไปแล้วในลักษณะของการศึกษาต่อเนื่อง (Longitudinal Study) ดังตัวอย่างเช่น

<u>คำถามเกี่ยวกับปริมาณผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น</u>

1. ในช่วงปีเพาะปลูกที่ผ่านมา 4 ปีเพาะปลูกนั้นมีญาติมิตรคนรู้จักหรือนายหน้าหางานทำที่อยู่ในหมู่บ้าน/ตำบลเดียวกันกับท่านหรืออยู่ที่อื่น เช่น กรุงเทพฯ มาชักชวนให้คำปรึกษา ตลอดจนช่วยเหลืออำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ท่านและสมาชิกในครัวเรือนของท่าน (ทั้งโดยตนเองและวิธีอื่น เช่น จดหมายมา) ในการย้ายออกไปหางานทำที่อื่นหรือไม่

ปีเพาะปลูก	จำนวนผู้ชักชวนย้ายถิ่น (คน)	หมายเหตุ
1. พ.ค. 27-เม.ย.28 หรือ เดือน 6 ปีชวด - เดือน 5 ปีฉลู		
2. พ.ค. 26-เม.ย. 27 หรือ เดือน 6 ปีกุน - เดือน 5 ปีชวด		
3. พ.ค. 25-เม.ย. 26 หรือ เดือน 6 ปีจอ - เดือน 5 ปีกุน		
4. พ.ค. 24-เม.ย. 25 หรือ เดือน 6 ปีระกา - เดือน 5 ปีจอ		

<u>คำถามเกี่ยวกับการย้ายถิ่น</u>

รายการ	พ.ค.27-เม.ย.28 (เดือน 6 ปีชวด-เดือน 5 ปีฉลู)	พ.ค.26-เม.ย.27 (เดือน 6 ปีกุน-เดือน 5 ปีชวด)	พ.ค.25-เม.ย.26 (เดือน 6 ปีจอ-เดือน 5 ปีกุน)	พ.ค.24-เม.ย.25 (เดือน 6 ปีระกา-เดือน 5 ปีจอ)
1. ตัวท่านเองหรือสมาชิกในครัวเรือนย้ายถิ่นออกไปหางานทำหรือทำงานนอกหมู่บ้านครั้งหนึ่งเกิน 15 วันบ้างหรือไม่ (ระบุจำนวนคน)				

2) <u>แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน</u>

ก. คำถามเกี่ยวกับข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์

ข. คำถามเกี่ยวกับลักษณะของหมู่บ้าน

ค. คำถามเกี่ยวกับข้อมูลที่จะใช้ในการทดสอบสมมุติฐาน ได้แก่ คำถามเกี่ยวกับการดำเนินงานตามยุทธวิธีพัฒนาชนบทที่ดำเนินการในหมู่บ้านนั้น ๆ ความสม่ำเสมอครบถ้วนในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาตามเงื่อนไขของการพัฒนาแต่ละยุทธวิธี ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านในการดำเนินการตามยุทธวิธีพัฒนา

ง. คำถามเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นในชุมชน และคำถามเกี่ยวกับลักษณะและปริมาณการย้ายถิ่นในชุมชน

ลักษณะคำถามในแบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนเป็นคำถามให้ทราบถึงข้อมูลแต่ละช่วงปีเพาะปลูกย้อนหลังไป 4 ปีเพาะปลูก เช่นเดียวกับคำถามข้อมูลจากครัวเรือนตัวอย่าง เช่น

<u>คำถามเกี่ยวกับผลการดำเนินงานพัฒนาชนบทแนวใหม่</u>

1. ในช่วง 4 ปีเพาะปลูกที่ผ่านมานี้มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสิ่งต่อไปนี้ในหมู่บ้านในแง่ใด

	พ.ค.27-เม.ย.28		พ.ค.26-เม.ย.27		พ.ค.25-เม.ย.26		พ.ค.24-เม.ย.25	
	ระดับการพัฒนา		ระดับการพัฒนา		ระดับการพัฒนา		ระดับการพัฒนา	
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มีการเปลี่ยนแปลง	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มีการเปลี่ยนแปลง
1. การมีงานทำในท้องถิ่น								
2. รายได้ของครัวเรือน								
3. ผลผลิตข้าว								
.....								
.....								

3) <u>แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบท</u>

ก. คำถามเกี่ยวกับความเหมาะสมและเป็นไปได้ที่จะใช้ยุทธวิธีนั้น ๆ ในการพัฒนาชนบท

ข. คำถามเกี่ยวกับเงื่อนไขที่ทำให้ยุทธวิธีพัฒนาชนบทยุทธวิธีนั้น ๆ ประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลว

ค. คำถามเกี่ยวกับปัญหาที่ผ่อนคลายลงและยังดำรงอยู่เมื่อดำเนินการพัฒนาชนบทด้วยยุทธวิธีนั้น ๆ

ง. คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นในยุทธวิธีพัฒนาชนบทที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง

ตัวอย่างคำถาม

1. ท่านคิดว่าการพัฒนาชนบทในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจ โครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง จังหวัดเลยมีความเหมาะสมและเป็นไปได้ที่จะนำไปใช้ในท้องที่อื่น ๆ ของประเทศไทยหรือไม่ (โปรดให้เหตุผลด้วย)

.....

.....

.....

ผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนการสร้างเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลดังนี้

ก. ยกร่างแบบสัมภาษณ์และคู่มือการใช้แบบสัมภาษณ์โดยใช้นิยามปฏิบัติการของตัวแปรเป็นหลัก และใช้ทฤษฎีวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ ตลอดจนพิจารณาแบบสัมภาษณ์จากการวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบ

ข. นำแบบสัมภาษณ์และนิยามปฏิบัติการของตัวแปรให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้มีความรู้ในสาขาประชากรศาสตร์ การวิจัย และการพัฒนาจำนวน 5 ท่านช่วยตรวจสอบให้ข้อเสนอแนะ*

---

*ผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะ ได้แก่

1. รศ.ดร.บุญเลิศ เลี้ยวประไพ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
2. รศ.ดร.ปราโมทย์ ประสาทกุล สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
3. ดร.พรชัย นุษยาสกุล สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
4. รศ.ดร.ประภาเพ็ญ สุวรรณ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
5. รศ.ดร.ชัยวัฒน์ บัญจพงษ์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ค. ทดลองใช้แบบสัมภาษณ์และคู่มือการใช้แบบสัมภาษณ์ในปฏิบัติการภาคสนาม โดยผู้วิจัยและพนักงานสัมภาษณ์ที่ผ่านการปฐมนิเทศก์แล้วทำการสัมภาษณ์จริงรอบแรก 15 ครัวเรือน โดยทำการสัมภาษณ์ซ้ำแต่ละครัวเรือนเฉพาะในส่วนตัวแปรที่เป็นตัวแปรหลัก ๆ ในการวิจัยด้วย ทั้งนี้เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่นของข้อมูล

ง. เมื่อปรับปรุงแบบสัมภาษณ์จากการปฏิบัติงานภาคสนามในข้อ ค. แล้ว ผู้วิจัยและพนักงานสัมภาษณ์ได้ออกทดลองใช้แบบสัมภาษณ์ภาคสนามรอบที่ 2 โดยใช้กระบวนการสัมภาษณ์ซ้ำเช่นเดียวกับการปฏิบัติงานภาคสนามในรอบที่ 1

3.4 นิยามปฏิบัติการของตัวแปร

การเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยนี้ผู้วิจัยจะวัดทุกตัวแปรโดยพิจารณาตามช่วงปีเพาะปลูกนับแต่ได้มีการดำเนินงานตามยุทธวิธีการพัฒนา นั่นคือจะวัดตัวแปรทุกตัวแปรในช่วงปี พ.ศ. 2524, 2525, 2526, 2527 และ 2528 ค่าของตัวแปรแต่ละตัวจะมีค่า 4 ค่า สำหรับแต่ละช่วงปีเพาะปลูก

การย้ายถิ่น

การย้ายถิ่น หมายถึง การที่สมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ได้ย้ายออกไปประกอบอาชีพหรือหางานทำนอกหมู่บ้านที่อยู่อาศัยโดยปกติตั้งแต่ 15 วันขึ้นไป วิธีวัดการย้ายถิ่นจะวัดในรูปของตัวแปรย่อยดังนี้

1) ปริมาณการย้ายถิ่น

1.1 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ย้ายถิ่นออกในรอบปี

1.2 จำนวนครั้งที่สมาชิกในครัวเรือนย้ายถิ่นออกในรอบปี

ตัวแปรในข้อ 1.1 ถือเป็นตัวแปรหลักด้านการย้ายถิ่นในการวิจัยครั้งนี้ และเพื่อให้เกิดความเข้าใจปรากฏการณ์การย้ายถิ่นได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และเพื่อให้สามารถพรรณาตัวแปรด้านนี้ในสถิติภาคบรรยายได้มากขึ้น ผู้วิจัยจะวัดตัวแปรย่อยด้านการย้ายถิ่นต่อไปนี้

เพิ่มเติมด้วยคือ

2) ลักษณะผู้ย้ายถิ่น

2.1 เพศ

2.2 ระดับการศึกษา

2.3 อายุ

2.4 แหล่งปลายทางในการย้าย ซึ่งจะจำแนกเป็นการย้ายภายในจังหวัดเดียวกัน การย้ายภายในภาคเดียวกัน การย้ายไปกรุงเทพฯ และปริมณฑล การย้ายไปภาคอื่น ๆ และการย้ายไปต่างประเทศ

2.5 ประเภทของการย้ายถิ่น จำแนกเป็นการย้ายประเภทชั่วคราวและถาวร

3) แนวโน้มในการย้ายถิ่นของครัวเรือนในอนาคต

จำแนกครัวเรือนตามแนวโน้มในการย้ายถิ่นตามหลักของ เคนเคล (Kenkel, 1965) ซึ่งจำแนกครัวเรือนที่ยังไม่มีผู้ย้ายถิ่นขณะให้สัมภาษณ์หรือมีผู้ย้ายถิ่นแล้วแต่ยังมีบุคคลที่อยู่ในวัยที่จะย้ายถิ่นได้อีกออกเป็น 6 กลุ่มคือ ครัวเรือนที่ตัดสินใจว่าจะไม่ย้ายครัวเรือนที่มีแนวโน้มจะไม่ย้าย ครัวเรือนที่มีแนวโน้มจะย้าย ครัวเรือนที่ตัดสินใจแล้วว่าจะย้าย และครัวเรือนที่ยังตัดสินใจไม่ได้

ระยะเวลาที่มีงานทำในรอบปี

ระยะเวลาที่มีงานทำในรอบปี หมายถึง จำนวนวันที่สมาชิกวัยแรงงานในครัวเรือนทุกคนไม่มีงานทำ (ว่างงาน) รวมกันต่อปีในหมู่บ้านของตนในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526 และ 2527 การไม่มีงานทำในที่นี้ หมายถึง การไม่มีงานทำโดยสิ้นเชิง การทำงานบ้าน เก็บของป่า ล่าสัตว์ เลี้ยงเด็ก หรืองานที่ไม่ก่อผลได้ในเชิงเศรษฐกิจอื่น ๆ ไม่ถือว่าเป็นการว่างงาน

ฐานะเศรษฐกิจของครัวเรือน

ฐานะเศรษฐกิจของครัวเรือน หมายถึง รายได้สุทธิ (รายได้ลบรายจ่าย) ของครัวเรือนอันเนื่องมาจากกิจกรรมในภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรมต่อปีในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526, และ 2527 ในกรณีของผลผลิตบางอย่างที่ไม่ได้จำหน่ายหรือยังไม่ได้จำหน่าย เช่น ข้าวที่เก็บไว้บริโภคสัตว์เลี้ยง ฯลฯ จะขอให้ผู้ให้ข้อมูลตีราคาออกมาตามราคาที่คาดว่าจะขายได้

ปริมาณผลผลิตข้าวในแต่ละปี

ปริมาณผลผลิตข้าวในแต่ละปี หมายถึง ปริมาณผลผลิตข้าวของครัวเรือนที่เหลืออยู่เป็นกรรมสิทธิ์จริงในฤดูการผลิตปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526,และ 2527 ตามลำดับ โดยจะวัดเป็นหน่วยท้องถิ่น (หมื่น) ซึ่งเท่ากับ 12 กิโลกรัม

จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น

จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น หมายถึง จำนวนเพื่อน ญาติ คนรู้จักนายจ้าง หรือบุคคลอื่น ๆ ทั้งในแหล่งต้นทางระหว่างทางและปลายทางที่สามารถให้ความสะดวกแก่บุคคลในครัวเรือนในการย้ายถิ่นในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526, และ 2527

ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น

ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น หมายถึง ความสำคัญของเพื่อน ญาติ คนรู้จัก นายจ้าง หรือบุคคลอื่น ๆทั้งในแหล่งต้นทางระหว่างทางและปลายทางที่มีต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นของบุคคลในครัวเรือนในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526, และ 2527

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน หมายถึง จำนวนคนที่มีความสัมพันธ์กันทางเครือญาติที่อาศัยกินอยู่หลับนอนเป็นปกติอยู่ในครัวเรือนเดียวกันในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526, และ 2527

ความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น

ความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น หมายถึง ความคาดหวังหรือการรับรู้ของครัวเรือนในอันที่จะบรรลุถึงสิ่งที่ปรารถนา โดยใช้การย้ายถิ่นเพื่อการประกอบอาชีพหรือหางานทำเป็นหนทางนำไปสู่สิ่งที่คาดหวังนั้นในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526 และ 2527 การวัดตัวแปรนี้จะใช้คำถามปรนัยมีตัวเลือก แล้วจะนำมาให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้และจำแนกครัวเรือนออกเป็นครัวเรือนที่มีความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นสูง กลาง ต่ำ ตามลำดับ

ความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน

ความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน หมายถึง ความคิดเห็นต่อสภาวะความเป็นอยู่ของครัวเรือนในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526, และ 2527 การวัดตัวแปรนี้จะใช้คำถามปรนัยมีตัวเลือกแล้วนำมาให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้และจำแนกครัวเรือนออกเป็นครัวเรือนที่มีความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือนในระดับสูง กลาง ต่ำ ตามลำดับ

ยุทธวิธีในการพัฒนาชนบท

ยุทธวิธีในการพัฒนาชนบท หมายถึง ยุทธวิธีในการพัฒนาชนบท 3 ยุทธวิธี คือ ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูน จังหวัดสกลนคร ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจ โครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง จังหวัดเลย และยุทธวิธี

การพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐในจังหวัดเลยและสกลนคร

3.5 <u>การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้</u>

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้จัดกระทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

3.5.1 การจัดกระทำข้อมูล บรรณาธิการ (edit) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และข้อมูลที่ได้จากการสังเกตบันทึกเกี่ยวกับลักษณะการดำเนินการตามยุทธวิธี การพัฒนาชนบทของแต่ละหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ลงรหัสและบันทึกข้อมูลลงในบัตรเครื่องคำนวณกล

3.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลขั้นต้น ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS วิเคราะห์ข้อมูลขั้นต้นคำนวณหาค่าสถิติที่เป็นค่าวัดแนวโน้มสู่ส่วนกลาง และค่าวัดการกระจาย ตลอดจนค่าวัดความเบ้ (Skewness) และความสูงต่ำ (Kurtosis) ของตัวแปรแต่ละตัว เพื่อตรวจสอบลักษณะการแจกแจงความถี่ของตัวแปรแต่ละตัว

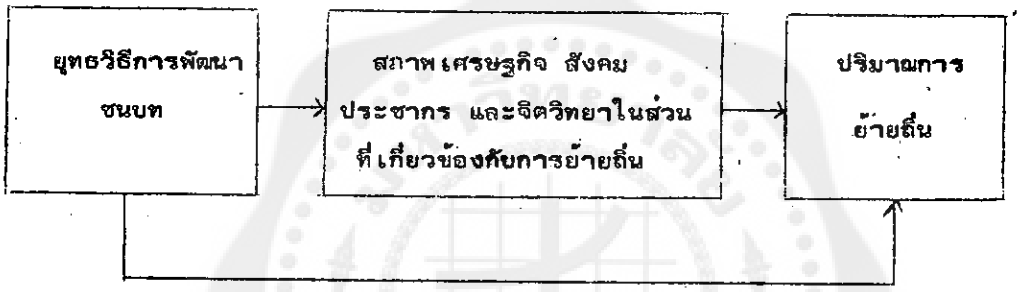
3.5.3 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมุติฐาน

สมมุติฐานที่ 1 และ 2 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของตัวแปรว่าสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนและปริมาณการย้ายถิ่นในหมู่บ้านที่มียุทธวิธีการพัฒนาชนบท 3 รูปแบบแตกต่างกันอย่างไร โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One way analysis of variance) นอกจากนี้ผู้วิจัยกำหนดใช้กราฟเส้นแสดงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยา ตลอดจนการย้ายถิ่นในแต่ละกลุ่มหมู่บ้านทั้ง 3 กลุ่ม ว่ามีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงแต่ละปีเพิ่มขึ้นหรือลดลงอย่างไร

สมมุติฐานที่ 3 ผู้วิจัยกำหนดใช้โปรแกรม SPSS จัดทำตารางกระจัดกระจาย (Scatter diagram) ตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงระหว่างตัวแปรแล้วคำนวณหาค่าสัมประสิทธิสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร การย้ายถิ่นกับตัวแปรสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นแต่ละตัว และคำนวณหาสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple Correlation Analysis) ระหว่างตัวแปร

การย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปรสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือน ในแต่ละกลุ่มหมู่บ้าน

ค) สมมุติฐานที่ 4 ใช้การวิเคราะห์ถดถอย (Multiple Regression Analysis) และการวิเคราะห์เส้นทาง (Path analysis) เปรียบเทียบอิทธิพลทางตรงและทางอ้อม ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่มีต่อการย้ายถิ่นตามรูปแบบ (Model) โดยสรุปดังนี้

<u>แผนภูมิ</u> แสดงการวิเคราะห์เส้นทางของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่มีต่อการย้ายถิ่น

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 3 แหล่ง กล่าวคือ แหล่งแรกจากครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่ที่มีการดำเนินการพัฒนาชนบท ด้วยยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธีแตกต่างกันซึ่งได้แก่ ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำฉุนจังหวัดสกลนครครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจโครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจังหวัดเลย และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐจังหวัดสกลนคร และจังหวัดเลย การเก็บรวบรวมข้อมูลได้เก็บข้อมูลย้อนหลังไป 4 ปีเพาะปลูก (พ.ศ. 2524 - 2528) ทุกตัวแปร ปีเพาะปลูกหนึ่ง ๆ นั้นคือเอาช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนเมษายนถัดไป เช่น ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 จะหมายถึงช่วงเวลาระหว่างเดือนพฤษภาคม 2527 - เมษายน 2528 เป็นต้น แหล่งข้อมูลที่ 2 คือ ผู้นำชุมชนในหมู่บ้านที่ตกเป็นตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ โดยเลือกจากผู้นำชุมชนที่มีตำแหน่งเป็นทางการและผู้นำโดยธรรมชาติ ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากผู้นำชุมชนนี้เป็นข้อมูลย้อนหลังไป 4 ปีเพาะปลูกเช่นเดียวกัน แหล่งข้อมูลที่ 3 คือ ตัวบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบท 3 ยุทธวิธีในการวิจัยครั้งนี้

ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะได้นำเสนอไปตามลำดับดังต่อไปนี้

1. สภาพทั่วไปเกี่ยวกับหมู่บ้านและครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่ทำการวิจัย

2. สภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น และสภาพการย้ายถิ่นในหมู่บ้านที่ดำเนินการพัฒนาด้วยยุทธวิธีแตกต่างกัน 3 ยุทธวิธีในช่วง 4 ปีเพาะปลูก

3. ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านการย้ายถิ่นกับตัวแปรด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นแต่ละตัวแปร และ

ความสัมพันธ์พหุคูณระหว่างตัวแปรด้านการย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปรด้านสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนในแต่ละกลุ่มหมู่บ้าน

4. อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่มีต่อการย้ายถิ่น

5. สภาพการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธีในช่วง 4 ปีเพาะปลูก

6. ความเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบทในการวิจัย

1. <u>สภาพทั่วไปเกี่ยวกับหมู่บ้านและครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่ทำการวิจัย</u>

ก. <u>จำนวนกลุ่มตัวอย่าง</u> ครัวเรือนเกษตรกรในการวิจัยครั้งนี้รวมทั้งสิ้น 353 ครัวเรือน* ประกอบด้วย ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูนจังหวัดสกลนคร 123 ครัวเรือน (ร้อยละ 34.84) ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจโครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจังหวัดเลย 108 ครัวเรือน (ร้อยละ 30.60) และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐในเขตจังหวัดสกลนคร และจังหวัดเลย 122 ครัวเรือน (ร้อยละ 34.56) กล่าวได้ว่าการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างจากแต่ละยุทธวิธีการพัฒนาชนบทใกล้เคียงกัน (ตาราง 1 ภาคผนวก ก) สำหรับกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนประกอบด้วย ผู้นำชุมชนในหมู่บ้านที่ดำเนินการพัฒนาชนบทด้วยยุทธวิธีพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ 17 คน หมู่บ้านที่ดำเนินการโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ 23 คน และหมู่บ้านที่ดำเนินการพัฒนาโดยปกติ 15 คน กลุ่มตัวอย่างประเภทสุดท้ายคือ กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบทในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่างจากยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ 11 คน จากยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจ 12 คน และจากยุทธวิธีพัฒนาโดยปกติ 10 คน (ตาราง 2 ภาคผนวก ก)

---

*ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลได้เกินจากที่คาดหมายไว้ 53 ครัวเรือน ตัวอย่างที่เกินมานี้เป็นตัวอย่างที่สุ่มสำรองไว้

ข. <u>สภาพโครงสร้างของหมู่บ้าน (Community Profile) ในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา</u> หมู่บ้านที่ดำเนินการพัฒนาแบบผสมผสานฯ เป็นหมู่บ้านที่มีขนาดใหญ่ที่สุด รองลงมาคือหมู่บ้านที่ดำเนินการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และหมู่บ้านที่ดำเนินการพัฒนาโดยปกติมีขนาดเล็กที่สุด สำหรับสภาพโครงสร้างของหมู่บ้าน พบว่า ในช่วง 4 ปีเพาะปลูกที่ผ่านมา มีกิจกรรมการพัฒนาและมีการเปลี่ยนแปลงสภาพต่าง ๆ ในหมู่บ้านยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และในหมู่บ้านที่ดำเนินการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มากกว่าหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ สำหรับสภาพต่าง ๆ ในช่วงก่อน 4 ปีเพาะปลูกที่ทำการวิจัย พบว่า หมู่บ้านในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนามีลักษณะใกล้เคียงกัน (ตาราง 3 ภาคผนวก ก)

ค. <u>สภาพทั่วไปของครัวเรือนในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา</u>

(1) <u>สภาพบ้านที่อยู่อาศัย</u> ผลการวิจัย พบว่า ครัวเรือนเกือบทั้งหมดในทุกยุทธวิธีการพัฒนามีบ้านอยู่อาศัยเป็นของตนเองแทบไม่มีครัวเรือนที่เช่าบ้านหรืออาศัยผู้อื่นอยู่เลย (ตาราง 4 ภาคผนวก ก)

(2) <u>ปริมาณที่ดินทำกิน</u> ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯมีปริมาณที่ดินทำกินสูงที่สุดคือ ประมาณ 18.07 ไร่ (S.D. = 12.58) ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจมีปริมาณที่ดินทำกิน รองลงมาคือประมาณ 14.25 ไร่ (S.D. = 12.87) และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติที่มีที่ดินทำกินโดยเฉลี่ยแล้วต่ำที่สุดคือประมาณ 9.09 ไร่ (S.D. = 10.70) ดังนั้นหากปัจจัยอื่น ๆ มีสภาพใกล้เคียงกันแล้ว โอกาสที่จะพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติจะด้อยกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบอื่น ๆ (ตาราง 4 ภาคผนวก ก)

(3) <u>กรรมสิทธิ์ในที่ดิน</u> ครัวเรือนส่วนใหญ่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกิน รองลงมาคือ ครัวเรือนที่ทำกินในที่ดินผู้อื่นโดยไม่เสียค่าเช่า ครัวเรือนที่เช่าที่ดินน้อยมาก ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินสูงที่สุด

(ร้อยละ 85) และมีครัวเรือนที่ทำกินในที่ดินผู้อื่นโดยไม่เสียค่าเช่าเป็นปริมาณสูงสุดเช่นกัน (ตาราง 4 ภาคผนวก ก)

(4) <u>สภาพน้ำเพื่อการเกษตร</u> ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีน้ำชลประทานเพื่อการเกษตรในอัตราส่วนที่สูงที่สุด มีพื้นที่ที่อาศัยธรรมชาติหรือน้ำฝนเพียงร้อยละ 2.40 เท่านั้น ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบปกติมีพื้นที่ที่ต้องอาศัยธรรมชาติหรือน้ำฝนในอัตราส่วนสูงใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 84.20 และ 85.30 ตามลำดับ) ดังนั้นในแง่ของการเกษตรกรรมครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯจึงอยู่ในพื้นที่เกษตรกรรมก้าวหน้ามากกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบอื่น ๆ (ตาราง 4 ภาคผนวก ก)

(5) <u>ปัญหาการประกอบอาชีพ</u> ปัญหาที่สำคัญของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ คือปัญหาดินขาดความอุดมสมบูรณ์ และปัญหาศัตรูพืชรบกวน (ร้อยละ 23.60 และ 21.10 ตามลำดับ) ขณะที่ปัญหาหลักของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบอื่น ๆ คือ ปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร (ตาราง 4 ภาคผนวก ก)

(6) <u>จำนวนสมาชิกในครัวเรือน</u> ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีขนาดใหญ่ที่สุด มีครัวเรือนที่มีสมาชิกตั้งแต่ 8 คนขึ้นไปถึงร้อยละ 34.10 และมีขนาดครัวเรือนโดยเฉลี่ย 6.82 คน ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนใกล้เคียงกัน ($\bar{X}$ = 5.78 และ 5.75 ตามลำดับ) (ตาราง 4 ภาคผนวก ก)

(7) <u>สถานภาพสมรสของสมาชิกในครัวเรือน</u> ครัวเรือนในทุกยุทธวิธีการพัฒนา ส่วนใหญ่มีสมาชิกที่มีสถานภาพโสดและสมรส มีผู้ที่มีสถานภาพอื่น ๆ น้อย (ตาราง 4 ภาคผนวก ก)

(8) <u>ระดับการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน</u> ครัวเรือนส่วนใหญ่ในทุกยุทธวิธีการพัฒนา มีสมาชิกจบการศึกษาภาคบังคับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีผู้จบชั้นประถมศึกษาตอนต้นสูงที่สุด (ตาราง 4 ภาคผนวก ก)

โดยสรุปกล่าวได้ว่าหมู่บ้านและครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่ทำการวิจัยในครั้งนี้มีสภาพโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ในช่วงก่อนปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 แต่หลังจากนั้น พบว่า ได้มีการเปลี่ยนแปลงหลายประการเกิดขึ้นภายในหมู่บ้านยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และหมู่บ้านยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ แต่มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อยในหมู่บ้าน ยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติอย่างไรก็ตามข้อแตกต่างที่เห็นได้ชัดและน่าจะเป็นข้อแตกต่างที่มีมาก่อนปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 คือ ความแตกต่างในปริมาณที่ดินทำกินและขนาดครอบครัว ซึ่งครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีสูงกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบอื่น ๆ สำหรับข้อแตกต่างที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 เป็นต้นมานั้น มีหลายประการเป็นต้นว่า ข้อแตกต่างในด้านการจัดตั้งองค์กรประชาชนในหมู่บ้าน สภาพน้ำในพื้นที่การเกษตรและปัญหาการประกอบอาชีพ เป็นต้น

2. <u>สภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นและสภาพการย้ายถิ่นในหมู่บ้านที่ดำเนินการพัฒนาด้วยยุทธวิธีแตกต่างกัน 3 ยุทธวิธี ในช่วง 4 ปีเพาะปลูก</u>

ก. <u>สภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ</u>

1) <u>จำนวนวันว่างงานในรอบปี</u>

ก) <u>จำนวนวันว่างงาน</u> หลังจากได้ดำเนินการพัฒนาชนบทด้วยยุทธวิธีการพัฒนาที่แตกต่างกัน 3 ยุทธวิธีแล้ว พบว่า เมื่อเปรียบเทียบจำนวนวันว่างงานทั้งหมดของครัวเรือน โดยนำจำนวนวันว่างงานในพื้นที่และจำนวนวันที่ว่างงานในพื้นที่ แต่ออกไปทำงานทำที่อื่นมารวมเข้าด้วยกัน ปรากฏว่า ไม่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาต่าง ๆ กัน ในช่วง 4 ปีเพาะปลูก (ตาราง 5 ภาคผนวก ก)

ข) <u>การเปลี่ยนแปลงจำนวนวันว่างงานแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา</u> เมื่อพิจารณาระดับการเปลี่ยนแปลงจำนวนวันว่างงานภายในยุทธวิธีการพัฒนาเดียวกัน ในช่วง 4 ปีเพาะปลูก พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงสลับกันไป ยกเว้นในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่พบว่า จำนวนวันว่างงานลดลงค่อนข้างชัดเจน (ภาพประกอบ 1 ภาคผนวก ข)

ค) <u>ความเห็นเกี่ยวกับจำนวนวันว่างงานของผู้นำชุมชน</u> ในกรณีของผู้นำชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนในหมู่บ้านยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีความเห็นว่าจำนวนวันว่างงานของสมาชิกวัยแรงงานต่อคนต่อปีเพาะปลูกลดลงมากจาก 120 วันในช่วงปีเพาะปลูกปี พ.ศ. 2524 มาเป็น 76 วันในปีเพาะปลูกต่อ ๆ มา ความคิดนี้สอดคล้องกับความคิดของผู้นำชุมชนในหมู่บ้านยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่เห็นว่าจำนวนวันว่างงานของสมาชิกวัยแรงงานต่อคนลดลงจาก 82.50 วันในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 มาเป็น 65 วัน ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 และเป็น 62.50 วันในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 และ 60 วัน ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ตามลำดับ แต่สำหรับผู้นำชุมชนในหมู่บ้านยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีความเห็นว่าวันว่างงานของสมาชิกวัยแรงงานมิได้เปลี่ยนแปลงไปในช่วง 4 ปีเพาะปลูกที่ผ่านมา ($\bar{X}$ = 105) (ตาราง 6 ภาคผนวก ก)

ง) <u>ความพร้อมที่จะทำงานในช่วงที่ว่างงาน</u> ในช่วงที่ว่างงานอยู่นั้น ครัวเรือนในทุกยุทธวิธีการพัฒนามีความพร้อมที่จะทำงานหากมีงานให้ทำ สำหรับรายได้ต่อวันที่พร้อมจะทำงานนั้น ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ ต้องการสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 48.74 , S.D = 48.58) ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ ต้องการรายได้ต่อวัน รองลงมา ($\bar{X}$ = 45.69 , S.D = 36.99) และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ต้องการรายได้ต่อวันต่ำที่สุด ($\bar{X}$ = 40.97 , S.D = 22.07) (ตาราง 7 ภาคผนวก ก)

โดยสรุปพบว่า จำนวนวันว่างงานของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปในแบบแผนที่ยังไม่เด่นชัด และแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ผู้นำชุมชนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจ มีความเห็นว่าจำนวนวันว่างงานของสมาชิกวัยแรงงานในครัวเรือนดังกล่าวลดลง ขณะที่มีความเห็นว่า จำนวนวันว่างงานของสมาชิกวัยแรงงานในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมิได้เปลี่ยนแปลงไปในช่วง 4 ปีเพาะปลูก ในช่วงที่ว่างงานอยู่นั้นสมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่มีความพร้อมที่จะทำงานหากมีงานให้ทำ

2) <u>รายได้สุทธิของครัวเรือน</u>

ก) <u>รายได้สุทธิ</u> ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีรายได้สุทธิสูงที่สุด รองลงมาคือ ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีรายได้สุทธิต่ำที่สุด แต่ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนรายได้สุทธิในช่วง 4 ปีเพาะปลูกของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธี พบว่า ในช่วงแต่ละปีเพาะปลูกที่ทำการศึกษาครัวเรือนทั้ง 3 ยุทธวิธีการพัฒนา มีรายได้สุทธิไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตาราง 8 ภาคผนวก ก)

ข) <u>การเปลี่ยนแปลงรายได้สุทธิในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา</u> เมื่อพิจารณาระดับการเปลี่ยนแปลงรายได้สุทธิแต่ละช่วงปีเพาะปลูกภายในยุทธวิธีการพัฒนาเดียวกัน พบว่า ครัวเรือนในทุกยุทธวิธีการพัฒนามีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นจากปีเพาะปลูกแรก โดยครัวเรือนในทุกยุทธวิธีการพัฒนาจะมีรายได้สุทธิขึ้นลงในบางช่วงปีเพาะปลูก (ภาพประกอบ 2 ภาคผนวก ข)

ค) <u>ความเห็นของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับรายได้สุทธิ</u> ผู้นำชุมชนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีความเห็นว่ารายได้สุทธิของครัวเรือนในยุทธวิธีดังกล่าวเพิ่มขึ้นจากปีเพาะปลูกแรกมาโดยสม่ำเสมอ โดยในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีรายได้สุทธิของครัวเรือนเพิ่มขึ้นจาก 4,125 บาท ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 เป็น 7,500 บาท, 7,700 บาท และ 7,750 บาท

ในปีเพาะปลูกต่อมาตามลำดับ ส่วนครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีรายได้สุทธิ 2,625 บาท ในปีเพาะปลูกแรกและเปลี่ยนเป็น 5,825 บาท 6,875 บาท และ 8,750 บาท ในปีต่อ ๆ มา สำหรับผู้นำชุมชนในหมู่บ้านยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกตินั้น มีความเห็นว่า รายได้สุทธิของครัวเรือนในยุทธวิธีพัฒนาดังกล่าวมิได้เปลี่ยนแปลงไปตลอดช่วงเวลาที่ศึกษา ($\bar{X}$ = 2,650) (ตาราง 9 ภาคผนวก ก)

ง) <u>แหล่งที่มาของรายได้</u> การพิจารณาแหล่งที่มาของรายได้ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 พบว่า ครัวเรือนทั้ง 3 ยุทธวิธีการพัฒนามีรายได้หลักมาจากการจำหน่ายพืชและสัตว์ โดยครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีรายได้จากพืชและสัตว์สูงที่สุด ($\bar{X}$ = 11,972.43 , S.D = 11,683.50) ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีรายได้รองลงมาตามลำดับ ($\bar{X}$ = 7,496.12 , S.D = 7,509.89 [redacted] S.D = 7,900.75) (ตาราง 10 ภาคผนวก ก)

สำหรับแหล่งรายได้อื่น ๆ ที่มีความสำคัญรองลงมาสำหรับครัวเรือนในทุกยุทธวิธีการพัฒนาคือ แหล่งรายได้จากการรับจ้างและการทำงานนอกภาคการเกษตร แหล่งรายได้จากการย้ายไปทำงานนอกท้องถิ่น และรายได้จากการกู้เงิน (ตาราง 11 ภาคผนวก ก)

จ) <u>แหล่งรายจ่าย</u> การพิจารณาหมวดรายจ่ายที่สำคัญของครัวเรือนในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่จะใช้จ่ายเงินไปเป็นค่าอาหารและเครื่องอุปโภคเป็นหลัก รายจ่ายหมวดที่มีความสำคัญ รองลงมาได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการซื้อเครื่องนุ่งห่ม การรักษาพยาบาล การประกอบอาชีพ การทำงาน และประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ และค่าใช้จ่ายในการเดินทาง (ตาราง 12 ภาคผนวก ก)

ฉ) <u>ค่าพิสัยและเปอร์เซนต์ไตล์รายรับและรายจ่าย</u> การพิจารณารายรับและรายจ่ายใน 4 ช่วงปีเพาะปลูกที่ศึกษา พบว่า ค่าพิสัย (Range) ของรายรับของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ สูงกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีพัฒนา

แบบอื่น ๆ เป็นส่วนใหญ่ ขณะที่ค่าพิสัยของรายจ่ายของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ สูงกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบอื่น ๆ เป็นส่วนใหญ่เช่นกัน สำหรับครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกตินั้น พบว่า มีพิสัยของรายรับและรายจ่ายต่ำกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีอื่น ๆ ทุกปีเพาะปลูก

เมื่อพิจารณาถึงรายรับและรายจ่ายของครัวเรือนที่เปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 50 ลงไป พบว่า ในกรณีรายรับครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีรายรับสูงที่สุดในทุกปี ขณะที่ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีรายรับต่ำที่สุดในทุกปีเพาะปลูก ดังเช่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯมีรายรับที่เปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 50 เท่ากับ 15,000 บาท ขณะที่ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีรายรับที่เปอร์เซ็นต์ไทล์เดียวกัน เท่ากับ 12,750 บาท และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีรายรับในช่วงเดียวกันนั้น 10,000 บาท สำหรับในกรณีของรายจ่าย ปรากฏผลในทำนองเดียวกัน กล่าวคือที่เปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 50 ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ จะมีรายจ่ายสูงที่สุด และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติจะมีรายจ่ายต่ำที่สุด ยกเว้นเพียงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 เท่านั้น ที่ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีรายจ่ายที่เปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 50 ต่ำที่สุด (ตาราง 13 ภาคผนวก ก)

ช) <u>ความคาดหมายเกี่ยวกับรายได้สุทธิ</u> สำหรับความคาดหมายของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาต่าง ๆ เกี่ยวกับรายได้สุทธิในปีเพาะปลูกต่อไป (ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2528) เปรียบเทียบกับปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ที่ผ่านมา พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ ส่วนใหญ่คาดว่าจะมีรายได้สุทธิพอ ๆ กัน (ร้อยละ 33.30) แต่ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ส่วนใหญ่คาดว่าจะมีรายได้สุทธิน้อยลง (ร้อยละ 42.60) และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติคาดว่าจะมีรายได้สุทธิน้อยกว่าและพอ ๆ กันกับปีเพาะปลูกที่ผ่านมาในร้อยละที่เท่ากัน (ร้อยละ 30.30) (ตาราง 14 ภาคผนวก ก)

ช) <u>ภาระหนี้สิน</u> ในส่วนที่เกี่ยวกับภาระหนี้สิน พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ เป็นหนี้ในอัตราที่สูงที่สุด (ร้อยละ 41.50) ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ เป็นหนี้ในอัตราส่วนสูง รองลงมา (ร้อยละ 40.70) และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติเป็นหนี้ในอัตราต่ำที่สุด (ร้อยละ 26.20) (ตาราง 16 ภาคผนวก ก)

ครัวเรือนที่เป็นหนี้ในทุกยุทธวิธีการพัฒนาส่วนใหญ่กู้เงินมาเพื่อลงทุนทางการเกษตร (ตาราง 16 ภาคผนวก ก)

แหล่งกู้เงินที่สำคัญของทุกครัวเรือนในทุกยุทธวิธีการพัฒนาได้แก่ ธนาคาร รองลงมาได้แก่ แหล่งเอกชนทั่ว ๆ ไป สำหรับระยะเวลาที่เป็นหนี้ส่วนใหญ่จะเป็นหนี้ชนิดปีต่อปี กล่าวคือ เมื่อกู้เงินมาในปีเพาะปลูกใดก็จะพยายามใช้หนี้ให้หมดในปีนั้น และในปีเพาะปลูกต่อไปก็จะกู้เงินมาใช้อีกวนเวียนกันไปเช่นนี้ตลอดมา

สำหรับจำนวนเงินที่เป็นหนี้ต่อครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ เป็นหนี้ในปริมาณสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 3,482 S.D = 1,766.00) ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ เป็นหนี้ในปริมาณ รองลงมา ($\bar{X}$ = 2,860 S.D = 1,862.29) และครัวเรือนในยุทธวิธีพัฒนาโดยปกติเป็นหนี้ในปริมาณต่ำที่สุด ($\bar{X}$ = 1,753 S.D = 789.65) (ตาราง 17 ภาคผนวก ก)

โดยสรุปแล้วกล่าวได้ว่าครัวเรือนยุทธวิธีการพัฒนาต่าง ๆ ในการวิจัยครั้งนี้มีรายได้เปลี่ยนแปลงไปในช่วง 4 ปีเพาะปลูกไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ผู้นำชุมชนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีความเห็นว่ารายได้สุทธิของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาดังกล่าวเพิ่มขึ้นทุกปีเพาะปลูก และผู้นำชุมชนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีความเห็นว่า รายได้ของครัวเรือนมิได้เปลี่ยนแปลงไปตลอดช่วงเวลาที่ศึกษา ครัวเรือนในทุกยุทธวิธีการพัฒนามีรายได้จากพืชและสัตว์สูงที่สุด และมีรายจ่ายในหมวดค่าอาหารและเครื่องอุปโภคสูงที่สุด การพิจารณาฐานะทางเศรษฐกิจโดยเปรียบเทียบ กล่าวได้ว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้น

การพัฒนาจิตใจมีฐานะทางเศรษฐกิจดีที่สุด รองลงมาคือ ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ สำหรับครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำที่สุด

3) <u>ปริมาณผลผลิตข้าว</u>

ก) <u>ปริมาณผลผลิตข้าว</u> ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนด้านผลผลิตข้าวที่เป็นกรรมสิทธิ์ของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบต่าง ๆ ในช่วง 4 ปีเพาะปลูก พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีผลผลิตข้าวที่เป็นกรรมสิทธิ์จริงในแต่ละปีเพาะปลูกสูงที่สุด และมีความแตกต่างจากครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกปีเพาะปลูก ดังผลปรากฏในตาราง 1

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปริมาณผลผลิตข้าวของครัวเรือนและค่าสถิติในการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ย ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา

ยุทธวิธีการพัฒนา	ปีเพาะปลูก			
	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2525	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527
การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	$\bar{X}$ = 481.63	$\bar{X}$ = 322.90	$\bar{X}$ = 405.12	$\bar{X}$ = 314.09
	S.D= 1804.97	S.D= 207.07	S.D= 905.58	S.D= 18.50
การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	$\bar{X}$ = 179.16	$\bar{X}$ = 175.03	$\bar{X}$ = 188.24	$\bar{X}$ = 198.26
	S.D= 156.51	S.D= 168.87	S.D= 163.46	S.D= 16.00
การพัฒนาโดยปกติ	$\bar{X}$ = 165.34	$\bar{X}$ = 175.49	$\bar{X}$ = 209.75	$\bar{X}$ = 192.89
	S.D= 148.92	S.D= 168.14	S.D= 232.74	S.D= 14.66
	F = 3.35*	F = 26.12**	F = 5.45**	F = 17.57**

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 1 พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีผลผลิตข้าวที่เป็นกรรมสิทธิ์จริงวัดเป็นหน่วยท้องถิ่นคือหมื่น (ข้าว 1 หมื่น = 12 กิโลกรัม) สูงที่สุดทุกปีเพาะปลูก ส่วนครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีผลผลิตข้าวทุกปีเพาะปลูกใกล้เคียงกัน เมื่อนำค่าเฉลี่ยปริมาณผลผลิตข้าวของครัวเรือนในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนามาเปรียบเทียบกันโดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกปีเพาะปลูกและในการทดสอบต่อด้วยค่า Scheffe' พบว่า ผลผลิตข้าวของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ แตกต่างจากผลผลิตข้าวในครัวเรือนอีก 2 ยุทธวิธีการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในทุกปีเพาะปลูก ยกเว้นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ที่ปรากฏว่าการทดสอบต่อด้วยค่า Scheffe' ไม่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ข) <u>การเปลี่ยนแปลงปริมาณผลผลิตข้าวในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา</u> สำหรับการพิจารณาระดับการเปลี่ยนแปลงผลผลิตข้าวในแต่ละปีเพาะปลูกภายในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีผลผลิตข้าวขึ้นลงสลับกันไป ขณะที่ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีปริมาณผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นเล็กน้อย และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ มีผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นจากเดิม ยกเว้นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ที่ผลผลิตข้าวตกลงจากปีเพาะปลูกก่อนหน้านั้นเล็กน้อย (ภาพประกอบที่ 3 ภาคผนวก ข)

ค) <u>ความเห็นของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับผลผลิตข้าว</u> ในด้านความเห็นของผู้นำชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีความเห็นว่า ผลผลิตข้าวในช่วง 4 ปีเพาะปลูกเพิ่มขึ้นมาโดยลำดับ ($\bar{X}$ = 220.00, 375.00, 382.50 และ 387.50 ตามลำดับ) ซึ่งเป็นความเห็นที่สอดคล้องกันกับความเห็นของผู้นำชุมชนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ($\bar{X}$ = 157.50, 185.00, 200.00 และ 211.25 ตามลำดับ) สำหรับผู้นำชุมชนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีความเห็นว่า

ผลผลิตข้าวในช่วง 4 ปีเพาะปลูกที่ผ่านมาไม่มีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ($\bar{X}$ = 157.50) (ตาราง 18 ภาคผนวก ก)

ง) <u>รายละเอียดการผลิตข้าวในแต่ละปีเพาะปลูก</u> สำหรับรายละเอียดของการผลิตข้าวในแต่ละช่วงปีเพาะปลูกนั้น พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ ผลิตข้าวในเนื้อที่ที่มากที่สุด รวมทั้งผลิตข้าวเพื่อขายมากที่สุดด้วย สำหรับผลผลิตต่อไร่นั้น พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีผลผลิตต่อไร่สูงที่สุด ขณะที่ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีผลผลิตต่อไร่ต่ำที่สุดรวมทั้งพบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีผลผลิตข้าวไม่พอบริโภคตลอดปีมากที่สุด

สำหรับสภาพการณ์ผลิตข้าวในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีพื้นที่ปลูกข้าวเฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 18.75 S.D. = 20.10) ขณะที่ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีพื้นที่ปลูกข้าวเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่ำที่สุด ($\bar{X}$ = 7.49 S.D. = 7.27) ในแง่ของผลผลิตข้าว ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีผลผลิตต่อไร่เฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 36.20 S.D. = 49.01) และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีผลผลิตต่อไร่เฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X}$ = 25.24 S.D. = 47.93) สำหรับการขายข้าวนั้น พบว่า มีเพียงครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ เท่านั้นที่ส่วนใหญ่ขายผลผลิตของตน ครัวเรือนในอีก 2 ยุทธวิธีการพัฒนาจะมุ่งผลิตข้าวเพื่อบริโภคเป็นส่วนใหญ่ มีครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ เพียงส่วนน้อยเท่านั้น (ร้อยละ 12.10) ที่ผลิตข้าวได้ไม่พอบริโภค ขณะที่มีครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติถึงร้อยละ 47.50 ที่ผลิตข้าวได้ไม่พอบริโภค (ตาราง 19 ภาคผนวก ก)

สำหรับสภาพการผลิตข้าวในอีก 3 ช่วงปีเพาะปลูก พบว่า มีแบบแผนในการผลิตไม่แตกต่างไปจากการผลิตในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ดังกล่าวมาแล้ว (ตาราง 19 - 22 ภาคผนวก ก)

จ) <u>การแก้ปัญหาการผลิตข้าวได้ไม่พอบริโภค</u> ในกรณีของครัวเรือนผลิตข้าวได้ไม่พอบริโภคตลอดปีนั้น พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่แก้ปัญหานี้ โดยการซื้อข้าวสารมาบริโภค และวิธีที่ปฏิบัติมาทรองลงมาคือ ยืมเพื่อนบ้าน (ตาราง 23 ภาคผนวก ก)

ฉ) <u>ความคาดหมายผลผลิตข้าวในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2528</u> สำหรับความคาดหมายผลผลิตข้าวในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2528 โดยเปรียบเทียบกับผลผลิตในปีเพาะปลูกที่ผ่านมา (พ.ศ. 2527) พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ คาดว่า ผลผลิตจะเหมือนเดิม และเลวลงในร้อยละที่เท่ากัน (ร้อยละ 26.80) แต่ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ส่วนใหญ่คาดหมายว่า ผลผลิตจะเลวลง (ร้อยละ 31.50) และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 36.10) ไม่ทราบว่า ผลผลิตในปีเพาะปลูกต่อไปจะเป็นเช่นใด (ตาราง 24 ภาคผนวก ก)

โดยสรุปแล้วกล่าวได้ว่าในด้านปริมาณผลผลิตข้าวนั้น ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีปริมาณผลผลิตข้าวสูงที่สุด ปลูกข้าวในพื้นที่มากที่สุดและผลิตข้าวเพื่อขายมากที่สุดด้วย อย่างไรก็ตามพบว่า ผลผลิตข้าวต่อไร่ในยุทธวิธีการพัฒนานี้ต่ำที่สุด สำหรับครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีปริมาณผลผลิตข้าวและพื้นที่ปลูกข้าวใกล้เคียงกัน ส่วนใหญ่ผลิตข้าวเพื่อการบริโภคมากกว่าเพื่อขาย อย่างไรก็ตาม พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีผลผลิตข้าวต่อไร่สูงสุด ขณะที่ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีผลผลิตข้าวไม่พอบริโภคตลอดปีในอัตราส่วนสูงที่สุด

ช. <u>สภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม</u>

1) <u>จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น</u> ผลการวิเคราะห์จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น ปรากฏว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯมีผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นมากที่สุด (ยกเว้นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527) ดังรายละเอียดในตาราง 2

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น และค่าสถิติในการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา

ยุทธวิธีการพัฒนา	ปีเพาะปลูก			
	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527
การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	$\bar{X}$ = 2.48	$\bar{X}$ = 1.97	$\bar{X}$ = 1.39	$\bar{X}$ = 1.11
	S.D = 1.09	S.D = 1.03	S.D = 0.95	S.D = 1.18
การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	$\bar{X}$ = 3.25	$\bar{X}$ = 2.65	$\bar{X}$ = 1.91	$\bar{X}$ = 1.39
	S.D = 1.53	S.D = 1.33	S.D = 1.40	S.D = 1.52
การพัฒนาโดยปกติ	$\bar{X}$ = 1.64	$\bar{X}$ = 1.69	$\bar{X}$ = 1.69	$\bar{X}$ = 1.81
	S.D = 1.10	S.D = 1.23	S.D = 1.07	S.D = 1.33
	F = 47.52**	F = 19.11**	F = 5.96*	F = 8.58**

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 2 ผลการวิเคราะห์จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นโดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อทดสอบต่อด้วยค่า Scheffe' พบว่า จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ แตกต่างจากครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ แตกต่างจากครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้วยเช่นกัน

ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว พบว่า จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การทดสอบต่อด้วยค่า Scheffe' พบว่า จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ แตกต่างจากครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สำหรับในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว พบว่า จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อทดสอบต่อด้วยค่า Scheffe' ปรากฏว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นแตกต่างจากครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ในปีเพาะปลูกสุดท้ายของการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งได้แก่ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 การวิเคราะห์จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อทดสอบต่อด้วยค่า Scheffe' พบว่า จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯแตกต่างจากครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2) <u>การเปลี่ยนแปลงจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา</u> สำหรับการพิจารณาระดับการเปลี่ยนแปลงจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในแต่ละปีเพาะปลูกภายในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นลดลงไปทุกปี ขณะที่ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นเพิ่มขึ้นจากเดิมทุกปี (ภาพประกอบ 4 ภาคผนวก ข)

โดยสรุปกล่าวได้ว่ามีจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ สูงที่สุด (ยกเว้นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527) ในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นมากในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 - 2525 ต่อมาได้มีแนวโน้มลดลง ขณะที่ผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น ในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ แม้จะมีจำนวนไม่มากนักในช่วงปีเพาะปลูกแรก ๆ แต่ก็เพิ่มขึ้นทุกปีเพาะปลูกจนอยู่ในระดับสูงสุดในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527

3) <u>ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น</u> ผลการวิเคราะห์ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น ซึ่งกำหนดให้มีคะแนนความสำคัญสูงสุดเท่ากับ 100 หน่วย ปรากฏว่า ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานให้ความสำคัญกับผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 22.02 S.D. = 21.83) สำหรับครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติให้ความสำคัญกับผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นต่ำที่สุด ($\bar{X}$ = 14.25 S.D. = 14.47) เมื่อนำค่าเฉลี่ยความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นมาเปรียบเทียบกันโดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การทดสอบด้วยค่า Scheffe' พบว่า ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีความแตกต่างจากยุทธวิธีการพัฒนาอีก 2 ยุทธวิธีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สำหรับผลการวิเคราะห์ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูกอื่น ๆ พบว่า ครัวเรือนในทุกยุทธวิธีการพัฒนาให้ความสำคัญกับผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตาราง 25 ภาคผนวก ก)

4) <u>การเปลี่ยนแปลงความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา</u> ในการพิจารณาระดับการเปลี่ยนแปลงความสำคัญของผู้อำนวย

ความสะดวกในการย้ายถิ่นที่มีต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นของครัวเรือนในแต่ละปีเพาะปลูก โดยพิจารณาภายในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา พบว่า ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น ในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ เปลี่ยนแปลงไปในทางลดความสำคัญลง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์เช่นเดียวกันกับครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ แต่สำหรับครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติเป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม กล่าวคือ ผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น มีความสำคัญต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นมากขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป (ภาพประกอบที่ 5 ภาคผนวก ข)

5) <u>ความเห็นของผู้นำชุมชนต่อความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น</u> ในด้านความเห็นของผู้นำชุมชนต่อความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นที่มีต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีต่าง ๆ นั้น พบว่า ผู้นำชุมชนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และผู้นำชุมชนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ เห็นว่าความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นลดลงไปจากเดิม โดยลดลงจากความสำคัญร้อยละ 40 ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 เป็นร้อยละ 25 ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ สำหรับในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นที่มีต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นของครัวเรือนลดลงจากร้อยละ 31.25 ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 เหลือเพียงร้อยละ 13.75 ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 แต่สำหรับครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกตินั้น ผู้นำชุมชนในยุทธวิธีนี้มีความเห็นว่า ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นยังคงเหมือนเดิมทุกปีเพาะปลูก กล่าวคือ มีความสำคัญต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นคิดเป็นร้อยละ 25 (ตาราง 26 ภาคผนวก ก)

6) <u>ความคาดหมายเกี่ยวกับผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2528</u> ในด้านความคาดหมายเกี่ยวกับผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2528 นั้น ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ ร้อยละ

25.20 คาดว่าจะมีผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น ขณะที่ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ คาดว่าจะมีผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นร้อยละ 21.30 และ 13.90 ของครัวเรือนทั้งหมด ตามลำดับ (ตาราง 27 ภาคผนวก ก)

โดยสรุปกล่าวได้ว่า นอกจากปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 แล้วความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธีในการวิจัยครั้งนี้ อย่างไรก็ตามพบว่า ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจมีแนวโน้มลดลงเมื่อเวลาผ่านไป ขณะที่ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

ค. <u>สภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร</u>

1) <u>จำนวนสมาชิกในครัวเรือน</u> ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีขนาดใหญ่ที่สุด รองลงมาคือครัวเรือนยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ ส่วนครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีขนาดเล็กที่สุด แต่ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนจำนวนสมาชิกในครัวเรือน พบว่า ในช่วงแต่ละปีเพาะปลูกที่ทำการศึกษาครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาทั้ง 3 ยุทธวิธีมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตาราง 28 ภาคผนวก ก)

2) <u>การเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกในครัวเรือนในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา</u> เมื่อพิจารณาระดับการเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกแต่ละช่วงปีเพาะปลูกภายในยุทธวิธีการพัฒนาเดียวกันแล้ว พบว่า ครัวเรือนในทุกยุทธวิธีการพัฒนามีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเปลี่ยนแปลงไปเพียงเล็กน้อย (ภาพประกอบ 6 ภาคผนวก ข)

3) <u>ความคิดเห็นของผู้นำชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกในครัวเรือน</u> ในด้านความคิดเห็นของผู้นำชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนในทุกยุทธวิธีการพัฒนามีความเห็นว่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ลดลง กล่าวคือ จำนวนสมาชิกในยุทธวิธี

การพัฒนาแบบผสมผสานฯ เปลี่ยนแปลงจากประมาณครัวเรือนละ 7 คน ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ไปเป็น 6 คน ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ เปลี่ยนแปลงจาก 7 คนไปเป็น 5.50 คนและในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติเปลี่ยนจาก 6.50 คนเป็น 6.26 คนต่อครัวเรือนในช่วงเวลาเดียวกัน (ตาราง 29 ภาคผนวก ก)

4) <u>จำนวนสมาชิกวัยแรงงาน</u> สำหรับจำนวนสมาชิกวัยแรงงาน พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีสมาชิกวัยแรงงาน จำนวนมากกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาอื่น ๆ ทุกปีเพาะปลูก (ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 มี $\bar{X}$ = 4.51 S.D = 3.02) ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีสมาชิกวัยแรงงานมากรองลงมา (ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 มี $\bar{X}$ = 3.97 S.D. = 2.85) และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีสมาชิกวัยแรงงานต่ำที่สุดทุกปีเพาะปลูก (ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 มี $\bar{X}$ = 3.93 S.D = 1.64) (ตาราง 30 ภาคผนวก ก)

5) <u>จำนวนเด็กเกิดใหม่</u> ในส่วนของจำนวนเด็กเกิดใหม่ในแต่ละปีเพาะปลูกในช่วง 4 ปีเพาะปลูกที่ผ่านมา พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีเด็กเกิดใหม่มากที่สุด (73 คน) ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีจำนวนเด็กเกิดใหม่ รองลงมา (48 คน) และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีเด็กเกิดใหม่น้อยที่สุด (33 คน) (ตาราง 31 ภาคผนวก ก)

6) <u>การคุมกำเนิด</u> การพิจารณาครัวเรือนที่คุมกำเนิดในแต่ละช่วงปีเพาะปลูก พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีการคุมกำเนิดมากที่สุด รองลงมาคือครัวเรือนในอีก 2 ยุทธวิธีการพัฒนา ซึ่งมีครัวเรือนที่คุมกำเนิดใกล้เคียงกัน (ตาราง 32 ภาคผนวก ก)

7) <u>จำนวนบุตรที่คู่สมรสควรมี</u> สำหรับความคิดเห็นของครัวเรือนต่อคำถามว่า คู่สมรสควรมีบุตรกี่คนนั้น พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ ต้องการบุตรมากที่สุด ($\bar{X}$ = 3.11 S.D = 1.14) ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ

ต้องการจำนวนรองลงมา ($\bar{X}$ = 3.02 S.D = 1.23) ส่วนครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ต้องการบุตรจำนวนน้อยที่สุด ($\bar{X}$ = 2.61 S.D = 1.01) (ตาราง 33 ภาคผนวก ก)

โดยสรุปกล่าวได้ว่า ในด้านการเปลี่ยนแปลงทางประชากร ซึ่งพิจารณาจากจำนวนสมาชิกในครัวเรือนในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงในด้านนี้เพียงเล็กน้อยในช่วง 4 ปีเพาะปลูกที่ศึกษา ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีจำนวนสมาชิกของครัวเรือนและจำนวนสมาชิกวัยแรงงานมากที่สุด ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจมีจำนวนสมาชิกของครัวเรือนและจำนวนสมาชิกวัยแรงงานน้อยที่สุด แต่ความแตกต่างดังกล่าวนั้นไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีเด็กเกิดใหม่มากที่สุด มีการคุมกำเนิดน้อย และมีขนาดครอบครัวที่ปรารถนาสูงที่สุด ขณะที่ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจมีเด็กเกิดใหม่น้อยที่สุด มีการคุมกำเนิดมากที่สุด รวมทั้งมีขนาดครอบครัวที่ปรารถนาต่ำที่สุดด้วย

ง. <u>สภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตวิทยา</u>

1) <u>ความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน</u> ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือนสูงกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาอื่น ๆ ทุกปีเพาะปลูก ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่รองลงมา ส่วนครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีระดับความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ต่ำที่สุดดังรายละเอียดในตาราง 3

ตาราง 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือนและค่าสถิติในการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา

ยุทธวิธีการพัฒนา	ปีเพาะปลูก			
	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2525	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527
การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	$\bar{X}$ = 19.50	$\bar{X}$ = 19.61	$\bar{X}$ = 20.28	$\bar{X}$ = 20.02
	S.D = 4.33	S.D = 4.07	S.D = 4.25	S.D = 3.88
การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	$\bar{X}$ = 21.72	$\bar{X}$ = 21.14	$\bar{X}$ = 22.02	$\bar{X}$ = 22.34
	S.D = 3.60	S.D = 3.54	S.D = 3.28	S.D = 3.96
การพัฒนาโดยปกติ	$\bar{X}$ = 18.54	$\bar{X}$ = 18.81	$\bar{X}$ = 19.34	$\bar{X}$ = 19.33
	S.D = 4.38	S.D = 4.52	S.D = 4.57	S.D = 4.32
	F = 11.30**	F = 9.53*	F = 12.49**	F = 17.03**

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 3 เมื่อกำหนดให้ค่าความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่มีค่าสูงสุดเท่ากับ 30 หน่วย พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือนสูงที่สุดทุกปีเพาะปลูก เมื่อนำค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่มาเปรียบเทียบกันโดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกปีเพาะปลูก และเมื่อทดสอบต่อด้วยค่า Scheffe' พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือนแตกต่างจากครัวเรือนในอีก 2 ยุทธวิธีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2) <u>การเปลี่ยนแปลงระดับความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือนในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา</u> ในการพิจารณาระดับการเปลี่ยนแปลงความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือนในแต่ละปีเพาะปลูก โดยพิจารณาภายในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีระดับความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่เพิ่มขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป ขณะที่ครัวเรือนในอีก 2 ยุทธวิธีการพัฒนามีระดับความพึงพอใจเพิ่มขึ้นเช่นกัน ยกเว้นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ที่ความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ลดลงไป (ภาพประกอบ 7 ภาคผนวก ข)

3) <u>ความเห็นของผู้นำชุมชนต่อความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน</u> ในด้านความเห็นของผู้นำชุมชนต่อความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน โดยคิดเป็นร้อยละหากให้ความพึงพอใจสูงสุดมีค่าเท่ากับ 100 หน่วย พบว่า มีผลสอดคล้องกับที่กล่าวมาข้างต้น กล่าวคือ ผู้นำชุมชนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน ในระดับสูงที่สุด (ตาราง 34 ภาคผนวก ก)

ในส่วนของระดับความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือนจึงสรุปได้ว่าในช่วง 4 ปีเพาะปลูกที่ทำการศึกษาครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือนสูงที่สุด

4) <u>ความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่น</u> การวิเคราะห์การคาดหวังผลจากการย้ายถิ่น ปรากฏว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่นในทุกปีเพาะปลูกสูงกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาอื่น ๆ ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีความคาดหวังในลำดับรองลงมา และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีความคาดหวังในระดับต่ำที่สุด ดังรายละเอียดในตาราง 4

ตาราง 4 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นและค่าสถิติในการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา

ยุทธวิธีการพัฒนา	ปีเพาะปลูก			
	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2525	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527
การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	$\bar{X}$ = 13.83	$\bar{X}$ = 14.07	$\bar{X}$ = 13.09	$\bar{X}$ = 12.79
	S.D = 6.88	S.D = 10.35	S.D = 7.26	S.D = 7.81
การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	$\bar{X}$ = 15.35	$\bar{X}$ = 15.78	$\bar{X}$ = 14.98	$\bar{X}$ = 15.25
	S.D = 6.58	S.D = 6.39	S.D = 6.70	S.D = 7.23
การพัฒนาโดยปกติ	$\bar{X}$ = 11.27	$\bar{X}$ = 11.78	$\bar{X}$ = 11.39	$\bar{X}$ = 11.93
	S.D = 6.32	S.D = 6.18	S.D = 6.37	S.D = 6.46
	F = 11.33**	F = 7.90**	F = 5.84**	F = 6.51**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 4 พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่น เมื่อกำหนดให้ค่าความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่นมีค่าสูงสุดเท่ากับ 30 หน่วย สูงกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาอื่น ๆ ทุกปีเพาะปลูก การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 และ พ.ศ. 2526 ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ปรากฏผลตรงกัน กล่าวคือ พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อทดสอบต่อด้วยค่า Scheffe' พบว่า ความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติแตกต่างจากครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สำหรับปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่นด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ปรากฏว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การทดสอบต่อด้วยค่า Scheffe' พบว่า ความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ แตกต่างจากครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสำหรับการวิเคราะห์และทดสอบค่า Scheffe' ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่นแตกต่างจากครัวเรือนในอีก 2 ยุทธวิธีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5) <u>การเปลี่ยนแปลงระดับความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นของครัวเรือนในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา</u> ในการพิจารณาระดับการเปลี่ยนแปลงความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่นของครัวเรือนในแต่ละปีเพาะปลูก โดยพิจารณาภายในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา พบว่า ในช่วง 4 ปีเพาะปลูกที่ผ่านมาครัวเรือนในแต่ละยุทธวิธีมีระดับการเปลี่ยนแปลงความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่นไม่มากนัก (ภาพประกอบ 8 ภาคผนวก ช)

6) <u>ความเห็นของผู้นำชุมชนต่อความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นของครัวเรือน</u> สำหรับการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนเกี่ยวกับความคาดหวังของครัวเรือนที่จะบรรลุถึงสิ่งที่ปรารถนาโดยอาศัยการย้ายถิ่น โดยคิดเป็นร้อยละหากให้ความคาดหวังสูงสุดมีค่าเท่ากับ 100 หน่วย พบว่า ผู้นำชุมชนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และผู้นำชุมชนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีความเห็นว่า ระดับความคาดหวังในเรื่องนี้ลดลงจากอดีต ขณะที่ผู้นำชุมชนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีความเห็นว่า ระดับความคาดหวังในเรื่องนี้ยังคงอยู่ในระดับเดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลงในช่วง 4 ปีเพาะปลูกที่ผ่านมา แต่หากเปรียบเทียบระหว่างยุทธวิธีการพัฒนา พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีระดับความคาดหวังในเรื่องนี้สูงสุด ขณะที่ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีระดับความหวังในเรื่องนี้ต่ำที่สุด (ตาราง 35 ภาคผนวก ก)

โดยสรุปกล่าวได้ว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่นโดยเปรียบเทียบสูงที่สุด รองลงมาคือครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ สำหรับครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีระดับความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่นโดยเปรียบเทียบต่ำที่สุด

จ. <u>สภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านการย้ายถิ่น</u>

1) <u>การเปลี่ยนแปลงทางด้านจำนวนผู้ย้ายถิ่น</u> ผลการวิเคราะห์จำนวนผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายออกไปทางานทำครั้งหนึ่ง ๆ เกิน 15 วันในแต่ละปีเพาะปลูก ปรากฏว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีผู้ย้ายถิ่นโดยเฉลี่ยมากที่สุดทุกปี ยกเว้นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 ซึ่งเป็นปีที่มีจำนวนผู้ย้ายถิ่นมากเป็นลำดับสอง สำหรับครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีจำนวนผู้ย้ายถิ่นน้อยที่สุดในช่วง 2 ปีเพาะปลูกหลัง (พ.ศ. 2526 และ พ.ศ. 2527) แต่มีผู้ย้ายถิ่นมากเป็นลำดับ 2 ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 และมีผู้ย้ายถิ่นมากเป็นลำดับหนึ่งในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 สำหรับครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีผู้ย้ายถิ่นน้อยที่สุด ในช่วง 2 ปีเพาะปลูกแรก (พ.ศ. 2524 และ พ.ศ. 2525) หลังจากนั้นมีผู้ย้ายถิ่นเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ 2 ในช่วง 2 ปีเพาะปลูกหลัง (พ.ศ. 2526 และ พ.ศ. 2527) เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้วจะเห็นได้ว่า ครัวเรือนในทุกยุทธวิธีการพัฒนาแสดงแนวโน้มการมีผู้ย้ายถิ่นเพิ่มขึ้นในช่วงหลัง ๆ นี้ รายละเอียดของจำนวนผู้ย้ายถิ่นของครัวเรือนในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนาในแต่ละช่วงปีเพาะปลูกปรากฏดังตาราง 5

ตาราง 5 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของจำนวนผู้ย้ายถิ่นและค่าสถิติในการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา

ยุทธวิธีการพัฒนา	ปีเพาะปลูก			
	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2525	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527
การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	$\bar{X}$ = 0.53	$\bar{X}$ = 0.26	$\bar{X}$ = 0.33	$\bar{X}$ = 0.59
	S.D = 1.11	S.D = 0.56	S.D = 0.61	S.D = 1.10
การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	$\bar{X}$ = 0.44	$\bar{X}$ = 0.30	$\bar{X}$ = 0.32	$\bar{X}$ = 0.47
	S.D = 0.69	S.D = 0.60	S.D = 0.67	S.D = 0.78
การพัฒนาโดยปกติ	$\bar{X}$ = 0.16	$\bar{X}$ = 0.18	$\bar{X}$ = 0.33	$\bar{X}$ = 0.52
	S.D = 0.49	S.D = 0.50	S.D = 0.64	S.D = 0.80
	F = 6.40**	F = 1.35	F = 0.01	F = 0.53

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากจำนวนผู้ย้ายถิ่นในตารางข้างต้น เมื่อนำค่าเฉลี่ยจำนวนผู้ย้ายถิ่นของครัวเรือนแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา ในแต่ละปีเพาะปลูกมาเปรียบเทียบกันโดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ปรากฏว่า แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติในทุก ๆ ปีเพาะปลูก ยกเว้นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และเมื่อทดสอบต่อด้วยค่า Scheffe' พบว่า จำนวนผู้ย้ายถิ่นในปีเพาะปลูกนี้ของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติแตกต่างจากครัวเรือนในอีก 2 ยุทธวิธีการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2) <u>การเปลี่ยนแปลงจำนวนผู้ย้ายถิ่นในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา</u> เมื่อพิจารณาจำนวนผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายออกไปทางานทำครั้งหนึ่ง ๆ เกิน 15 วัน โดยพิจารณาจากภายในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา พบว่า ในช่วง 4 ปีเพาะปลูกที่ผ่านมา ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีแบบแผนการเปลี่ยนแปลงจำนวนผู้ย้ายถิ่นที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ จำนวนผู้ย้ายถิ่นลดลงในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 - พ.ศ. 2526 และในช่วงปีเพาะปลูกต่อมาจำนวนผู้ย้ายถิ่นเพิ่มขึ้น ผู้ย้ายถิ่นใน 2 ยุทธวิธีการพัฒนานี้เพิ่มขึ้นสูงสุดในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 สำหรับในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ พบว่า จำนวนผู้ย้ายถิ่นเพิ่มขึ้นตามลำดับตลอดมา ในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 นั้นเป็นช่วงที่มีผู้ย้ายถิ่นมากที่สุด (ภาพประกอบ 9 ภาคผนวก ข)

3) <u>ความเห็นของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับจำนวนผู้ย้ายถิ่น</u> สำหรับความเห็นของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับจำนวนผู้ย้ายถิ่นไปทางานทำ พบว่า ผู้นำชุมชนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ เห็นว่า ผู้ย้ายถิ่นไปทางานทำนอกหมู่บ้านครั้งหนึ่งไม่ต่ำกว่า 15 วัน ในช่วง 4 ปีเพาะปลูกนี้มีแนวโน้มลดลง กล่าวคือ ในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 มีผู้ย้ายถิ่นประมาณ 108 คน ขณะที่ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 มีผู้ย้ายถิ่นประมาณ 78 คนสำหรับในครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ พบว่า มีผู้ย้ายถิ่นในลักษณะเดียวกันนี้ลดลงเช่นกัน กล่าวคือ ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 มีประมาณ 85 คน ขณะที่ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 มีประมาณ 68 คน สำหรับในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ พบว่ามีผู้ย้ายถิ่นเพิ่มขึ้นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 มีผู้ย้ายถิ่นประมาณ 60 คน ขณะที่ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 มีผู้ย้ายถิ่นประมาณ 90 คน

อย่างไรก็ตาม พบว่า แม้จำนวนผู้ย้ายถิ่นลดลงในยุทธวิธีการพัฒนา 2 ยุทธวิธีดังกล่าวมาแล้ว แต่ผู้ย้ายถิ่นไปทำงานประเภทเช้าไปเย็นกลับ (Commuter) ใน 2 ยุทธวิธี การพัฒนานั้นเพิ่มขึ้นเป็นอันมาก และผู้ย้ายถิ่นออกไปทางานทำครั้งหนึ่ง ๆ ไม่เกิน 15 วัน ในความเห็นของผู้นำชุมชนลดปริมาณลงจากเดิมไม่มากนัก ดังรายละเอียดในตาราง 6

ตาราง 6 จำนวนผู้ย้ายถิ่นไปหางานทำ จำแนกตามประเภทการย้าย ปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนาตามความเห็นของผู้นำชุมชน

ปีเพาะปลูก	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ			การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจ			การพัฒนาโดยปกติ		
	ย้ายครั้งหนึ่งเกิน 15 วัน (คน)	ย้ายครั้งหนึ่งไม่เกิน 15 วัน (คน)	ไปเช้าเย็นกลับ (คน)	ย้ายครั้งหนึ่งเกิน 15 วัน (คน)	ย้ายครั้งหนึ่งไม่เกิน 15 วัน (คน)	ไปเช้าเย็นกลับ (คน) (คน)	ย้ายครั้งหนึ่งเกิน 15 วัน (คน)	ย้ายครั้งหนึ่งไม่เกิน 15 วัน (คน)	ไปเช้าเย็นกลับ (คน)
ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524	108	62	50	85	70	96	60	66	36
ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525	92	60	65	70	75	164	69	85	34
ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526	88	55	72	83	70	250	61	58	34
ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527	78	48	80	56	64	280	90	65	38

4) <u>การเปลี่ยนแปลงทางด้านจำนวนครั้งในการย้ายถิ่น</u> ผลการวิเคราะห์จำนวนครั้งในการย้ายถิ่นของผู้ย้ายออกไปทางานทำครั้งหนึ่ง ๆ เกิน 15 วัน พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นสูงที่สุด (ยกเว้นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526) ครัวเรือนที่มีจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นมากรองลงมาคือ ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ ส่วนครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นต่ำกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบอื่น ๆ ดังรายละเอียดในตาราง 7

ตาราง 7 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นและค่าสถิติในการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา

ยุทธวิธีการพัฒนา	ปีเพาะปลูก			
	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527
การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	$\bar{X}$ = 0.89 S.D = 2.09	$\bar{X}$ = 0.59 S.D = 2.04	$\bar{X}$ = 0.59 S.D = 1.82	$\bar{X}$ = 0.82 S.D = 1.77
การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	$\bar{X}$ = 1.19 S.D = 3.16	$\bar{X}$ = 1.16 S.D = 3.50	$\bar{X}$ = 1.17 S.D = 3.24	$\bar{X}$ = 1.32 S.D = 3.53
การพัฒนาโดยปกติ	$\bar{X}$ = 0.48 S.D = 1.56	$\bar{X}$ = 0.77 S.D = 3.47	$\bar{X}$ = 1.29 S.D = 3.88	$\bar{X}$ = 1.31 S.D = 3.09
	F = 2.72	F = 1.03	F = 1.78	F = 1.20

จากตารางที่ 7 พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นสูงที่สุดและเมื่อนำค่าเฉลี่ยจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นข้างต้นมาเปรียบเทียบกัน โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ปรากฏว่า แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติในทุกปีเพาะปลูก

5) <u>การเปลี่ยนแปลงจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา</u> เมื่อพิจารณาระดับการเปลี่ยนแปลงทางด้านจำนวนครั้งในการย้ายถิ่น โดยพิจารณาภายในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา พบว่า ครัวเรือนยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นมากที่สุดในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 และลดลงไปในช่วง 2 ปีเพาะปลูกต่อมาและเพิ่มขึ้นอีกในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 สำหรับยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีการเปลี่ยนแปลงด้านนี้ในแต่ละช่วงปีไม่มากนัก แต่ในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ พบว่า จำนวนครั้งในการย้ายถิ่นมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (ภาคประกอบ 10 ภาคผนวก ข)

6) <u>รายละเอียดของการย้ายถิ่นในด้านอื่น ๆ</u> สำหรับรายละเอียดของการย้ายถิ่นในด้านอื่น ๆ มีดังนี้

ก) ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีผู้ย้ายถิ่นออกไปหางานทำครั้งละไม่เกิน 15 วัน คิดเป็นร้อยละมากที่สุด (ร้อยละ 30 ขึ้นไปทุกปีเพาะปลูก) ครัวเรือนที่มีจำนวนผู้ย้ายถิ่นในลักษณะนี้ รองลงมาคือ ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ ส่วนครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีผู้ย้ายถิ่นลักษณะนี้ในอัตราร้อยละที่ต่ำที่สุด (ตาราง 36 ภาคผนวก ก)

ข) ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ เสียค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่นออกไปหางานทำ (ทั้งประเภทย้ายครั้งหนึ่งเกินและไม่เกิน 15 วัน) พิจารณาเฉพาะค่าใช้จ่ายก่อนถึงแหล่งงาน ได้แก่ ค่าเดินทาง, ติดต่อ, เตรียมตัว ฯลฯ สูงที่สุด ดังเช่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ต้องเสียค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 499 บาท (S.D = 997) ขณะที่ครัวเรือนในยุทธวิธีแบบผสมผสานฯ และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ เสียค่าใช้จ่าย 326 บาท และ 310 บาท ในปีเดียวกัน (S.D = 910 และ

633 ตามลำดับ) (ตาราง 36 ภาคผนวก ก)

ค) ผู้ย้ายถิ่นในครัวเรือนยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ส่งเงินและสิ่งของกลับมาได้มูลค่ามากที่สุด รองลงมาคือ ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ ส่วนครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ ส่งเงินและสิ่งของกลับคิดเป็นมูลค่าได้น้อยที่สุด ดังเช่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ส่งเงินและสิ่งของกลับมีมูลค่า 1,633 บาท (S.D = 2,817) ขณะที่ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ ส่งเงินและสิ่งของกลับมีมูลค่า 886 บาท (S.D. = 2,094) และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสาน ส่งเงินและสิ่งของกลับมูลค่า 773 บาท (S.D = 1,565) (ตาราง 36 ภาคผนวก ก)

ง) ครัวเรือนในทุกยุทธวิธีการพัฒนากู้ยืมเงินเพื่อการย้ายถิ่นจำนวนค่อนข้างน้อยมาก (ตาราง 36 ภาคผนวก ก)

จ) ผลการวิเคราะห์ลักษณะของผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายไปหางานทำครั้งหนึ่ง ๆ เกิน 15 วันในแต่ละปีเพาะปลูกจากครัวเรือนในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา พบผลใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 16-29 ปี ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาสถานภาพในครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นสมาชิกครัวเรือนที่มิใช่หัวหน้าครัวเรือน มักมีสถานภาพโสด (ยกเว้นผู้ย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีสถานภาพสมรสสูงกว่า) สำหรับแหล่งปลายทางในการย้าย พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มักย้ายไปกรุงเทพฯ แต่ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มักย้ายอยู่ภายในจังหวัดเดิม และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ ส่วนใหญ่มักย้ายไปกรุงเทพฯ และรองลงมาคือย้ายภายในจังหวัดเดิมในแง่ของอาชีพที่ไปทำ พบว่า มักเป็นอาชีพประเภทไร้ฝีมือ หรืออาชีพใช้แรงงานเป็นหลัก (ผู้ย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีสัดส่วนของผู้ย้ายไปประกอบอาชีพใช้ฝีมือสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนายุทธวิธีอื่น ๆ) และพบว่า สาเหตุหลักสำคัญของการย้ายถิ่นคือสาเหตุทางเศรษฐกิจ (ตาราง 36 ภาคผนวก ก)

ฉ) สำหรับความคาดหมายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นในอนาคต พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ แสดงความคาดหมายที่จะแก้ปัญหาความแห้งแล้ง และการมีผลผลิตตกต่ำด้วยการย้ายถิ่นในอัตราร้อยละที่สูงที่สุด รองลงมาคือครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ สำหรับการย้ายไปกรุงเทพฯ หากมีผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นนั้น พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ แสดงความปรารถนาจะย้ายสูงที่สุด รองลงมาคือ ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ สำหรับร้อยละของครัวเรือนที่จะย้ายถิ่นออกไปหางานทำนอกหมู่บ้านในปีเพาะปลูกใหม่นี้ พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีจำนวนร้อยละของการตั้งใจที่จะย้ายอย่างแน่นอนในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 21.20 และ 21.30 ตามลำดับ) ส่วนครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีครัวเรือนที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นอย่างแน่นอนในปีเพาะปลูกหน้านี้มากที่สุดร้อยละ 23.1 (ตาราง 39 ภาคผนวก ก)

โดยสรุปกล่าวได้ว่า สภาพการย้ายถิ่นในช่วง 4 ปีเพาะปลูกที่ศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการย้ายถิ่นประเภทไปหางานทำครั้งหนึ่งเกิน 15 วันนั้น ในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีการเปลี่ยนแปลงจำนวนผู้ย้ายถิ่นขึ้นลงในแต่ละช่วงปีโดยมีรูปแบบยังสรุปได้ไม่แน่นอน ส่วนการย้ายถิ่นประเภทเดียวกันนี้ในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีจำนวนผู้ย้ายถิ่นเพิ่มขึ้นทุกปีเพาะปลูก อย่างไรก็ตามจำนวนผู้ย้ายถิ่นทั้ง 3 ยุทธวิธีการพัฒนาในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 - 2527 ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ยกเว้นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ซึ่งเป็นปีที่จำนวนผู้ย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติน้อยกว่าผู้ย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนาแบบอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ) อย่างไรก็ตามข้อมูลจากผู้นำชุมชนชี้ให้เห็นว่า จำนวนผู้ย้ายถิ่นประเภทดังกล่าวนี้ในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจมีแนวโน้มลดลง ขณะที่ผู้ย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น สำหรับผู้ย้ายถิ่นประเภทไปหางานทำครั้งหนึ่งไม่เกิน 15 วันนั้น มีแนวโน้มลดลงในทุกยุทธวิธีการพัฒนาแม้ว่าจะลดลงไม่มากนัก ขณะเดียวกันมีผู้ย้ายถิ่นไปทำงานประเภทเช้า

ไปเย็นกลับ (Commuter) เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีปริมาณผู้ย้ายถิ่นประเภทนี้เพิ่มขึ้นมากที่สุดในด้านจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นนั้น พบว่า ครัวเรือนในทุกยุทธวิธีการพัฒนามีจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจมีจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นขึ้นลงไปแต่ละช่วงปี ขณะที่ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีแนวโน้มจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นเพิ่มขึ้น ในด้านค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่น พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติเสียค่าใช้จ่ายสูงที่สุด ในส่วนของการส่งเงินและสิ่งของกลับมายังครัวเรือนนั้น ผู้ย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจสามารถส่งเงินและสิ่งของกลับมาได้มูลค่ามากที่สุด รายละเอียดของการย้ายถิ่นในด้านอื่น ๆ เช่น เพศ อายุ การศึกษา สาเหตุการย้าย ฯลฯ ส่วนใหญ่เป็นไปตามวรรณกรรมด้านการย้ายถิ่นดังได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2

๑. <u>การเปรียบเทียบข้อค้นพบจากการวิจัยกับสมมุติฐานการวิจัย</u>

จากสมมุติฐานการวิจัย สมมุติฐานที่ 1 ที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ว่า สภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น และการย้ายถิ่นในแต่ละช่วงปีเพาะปลูกของครัวเรือนที่อยู่ในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทต่างกันจะมีความแตกต่างกัน โดยครัวเรือนที่อยู่ในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ จะมีการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน ในทางที่ดีกว่ายุทธวิธีการพัฒนาแบบอื่น ๆ ยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ จะมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีรองลงมา ส่วนยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติจะมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีน้อยกว่ายุทธวิธีอื่น ๆ นั้น เมื่อเปรียบเทียบกับข้อค้นพบในการวิจัยครั้งนี้แล้วปรากฏผลดังนี้

1) <u>สภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ</u>

ก) <u>จำนวนวันว่างงานในรอบปี</u> ผลการวิจัยพบว่า จำนวนวันว่างงานของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาต่าง ๆ เปลี่ยงแปลงไปในแบบแผนที่ยังไม่เด่นชัดและ

ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แม้ว่าจะมีแนวโน้มว่าจำนวนวันว่างงานของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ จะลดลงก็ตาม ข้อค้นพบในส่วนนี้จึงไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

ข) <u>รายได้สุทธิของครัวเรือน</u> ผลการวิจัยพบว่า รายได้สุทธิของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงขึ้นลงในแบบแผนที่ยังไม่เด่นชัด และไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติแม้ว่าผู้นำชุมชนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และผู้นำชุมชนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ จะมีความเห็นว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาดังกล่าวมีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นทุกปีเพาะปลูกก็ตาม ข้อค้นพบนี้จึงไม่เป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

ค) <u>ปริมาณผลผลิตข้าว</u> ผลการวิจัยพบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีปริมาณผลผลิตข้าวสูงที่สุดทุกปีเพาะปลูก และมีความแตกต่างจากครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติข้อค้นพบในส่วนนี้จึงไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

2) <u>สภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคม</u>

ก) <u>จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น</u> จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนาและในแต่ละปีเพาะปลูกมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นมากที่สุด ในทุกปีเพาะปลูก (ยกเว้นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527) แม้ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติจะเพิ่มจำนวนขึ้นทุกปีจนมีจำนวนมากที่สุดในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 และจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในอีก 2 ยุทธวิธี การพัฒนาจะลดจำนวนลงทุกช่วงปีเพาะปลูกก็ตาม ข้อค้นพบดังกล่าวนี้ก็ยังไม่เป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

ข) <u>ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น</u> การวิเคราะห์ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นที่มีต่อการตัดสินใจย้ายถิ่น พบว่า ในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 - 2527 ผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนามีความสำคัญต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 พบว่า ผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีความสำคัญต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นน้อยกว่าในยุทธวิธีการพัฒนาอีก 2 ยุทธวิธีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แม้ว่าเมื่อเวลาผ่านไปความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสาน และในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีแนวโน้มลดความสำคัญลง ขณะที่ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติเพิ่มความสำคัญขึ้นก็ตาม ข้อค้นพบในส่วนนี้ก็ยังไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

๓) <u>สภาพการเปลี่ยนแปลงทางประชากร</u> การพิจารณาจำนวนสมาชิกในครัวเรือนในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนาในแต่ละปีเพาะปลูก พบว่า ครัวเรือนทั้ง ๓ ยุทธวิธีการพัฒนามีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ข้อค้นพบนี้จึงไม่เป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

๔) <u>สภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตวิทยา</u>

ก) <u>ความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน</u> การวิจัยครั้งนี้ พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจมีความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือนสูงกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาอื่น ๆ ทุกปีเพาะปลูกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่รองลงมา และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีระดับความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ต่ำที่สุด ข้อค้นพบดังกล่าวนี้จึงเป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

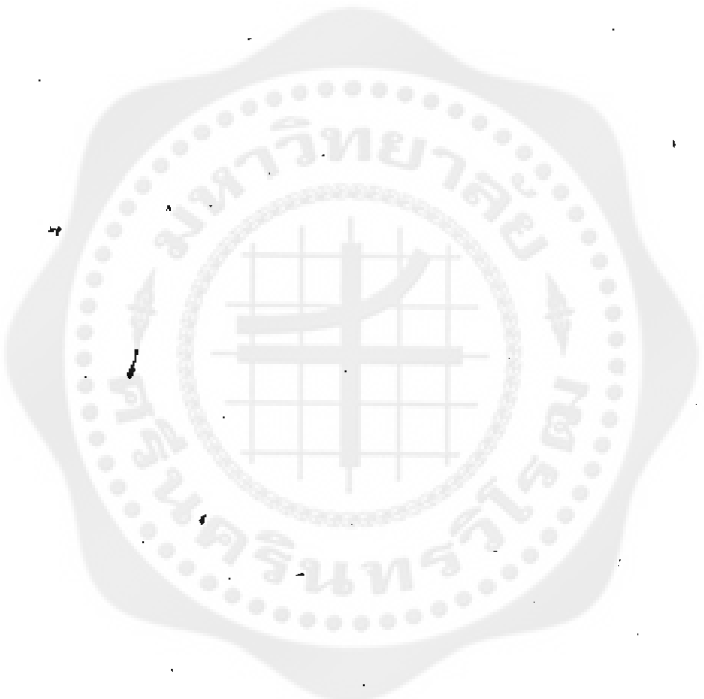
ข) <u>ความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่น</u> ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจมีระดับความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่นสูงกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาอื่น ๆ ทุกปีเพาะปลูกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่นสูงรองลงมา ส่วนครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่นต่ำที่สุด ข้อค้นพบนี้จึงไม่เป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัย

ค) <u>สภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านการย้ายถิ่น</u> การวิจัย พบว่า จำนวนผู้ย้ายถิ่นที่ไปหางานทำครั้งหนึ่ง ๆ เกิน 15 วันขึ้นไปในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ในครัวเรือนยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีน้อยกว่าครัวเรือนยุทธวิธีการพัฒนาแบบอื่น ๆ และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับจำนวนผู้ย้ายถิ่นในปีเพาะปลูกอื่น ๆ ในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนาพบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ข้อค้นพบในเรื่องการย้ายถิ่นนี้จึงไม่เป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัย

โดยสรุปแล้ว พบว่า สมมุติฐานการวิจัยสมมุติฐานที่ 1 ได้รับการปฏิเสธในทุก ๆ ด้าน ยกเว้นในด้านความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือนเท่านั้นที่ได้รับการยืนยันเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

จากสมมุติฐานการวิจัย สมมุติฐานที่ 2 ที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ว่ายุทธวิธีการพัฒนาชนบทมีความสัมพันธ์กับปริมาณการย้ายถิ่นของครัวเรือนในแต่ละช่วงปีเพาะปลูก กล่าวคือ ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ จะมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการย้ายถิ่นมากที่สุด ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ จะมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการย้ายถิ่นในอันดับต่อมา ส่วนยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติจะมีความสัมพันธ์ในเชิงลบเป็นอันดับสาม จากข้อค้นพบในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า จำนวนผู้ย้ายถิ่นในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนาในแต่ละปีเพาะปลูกไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ยกเว้นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524) นอกจากนี้ยังพบว่าจำนวนผู้ย้ายถิ่นในทุกยุทธวิธีการพัฒนาได้เพิ่มจำนวนขึ้นในปีเพาะปลูกสุดท้าย

(พ.ศ. 2527) รวมทั้งจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นในครัวเรือน ยุทธวิธีการพัฒนาต่าง ๆ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติด้วย ดังนั้นสมมุติฐานการวิจัยสมมุติฐานที่ 2 จึงได้รับการปฏิเสธในการวิจัยครั้งนี้

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านการย้ายถิ่นกับตัวแปรด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น และความสัมพันธ์พหุคูณระหว่างตัวแปรด้านการย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปรด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนในแต่ละกลุ่มหมู่บ้าน

ก. ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านการย้ายถิ่นกับตัวแปรด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นในช่วง ๔ ปีเพาะปลูกปรากฏผลดังตาราง ๑*

---

*ในการวิเคราะห์ต่อไปนี้ ผู้วิจัยกำหนดใช้สัญญลักษณ์เพื่อแทนตัวแปรดังนี้ คือ

X_1 = ยุทธวิธีการพัฒนาชนบท

X_2 = จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

X_3 = จำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือน

X_4 = รายได้สุทธิของครัวเรือน

X_5 = ผลผลิตข้าวที่เป็นกรรมสิทธิ์ของครัวเรือน

X_6 = จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น

X_7 = ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น

X_8 = ความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน

X_9 = ความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น

Y_1 = จำนวนผู้ย้ายถิ่น

Y_2 = จำนวนครั้งในการย้ายถิ่น

ตาราง ๑ ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแต่ละคู่ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ จำแนกตามปีเพาะปลูก***

ตัวแปร	X_{2b}	X_{31}	X_{42}	X_{53}	X_{64}	X_{75}	X_{87}	X_{98}	$\bar{X}$	S.D
Y_1	.03	-.05	-.05	-.04	-.13	.18*	-.06	.13	.54	1.13
	.24**	.24**	-.04	.07	.01	.16	-.01	.30**	.27	0.56
	.23**	.37**	-.03	.07	.23**	.48**	-.04	.30**	.34	0.61
	.15	.21**	-.02	.02	.20*	.19*	-.06	.39**	.80	1.11
Y_2	.01	.09	-.06	-.04	.14	.09	.07	.25**	.92	2.12
	.07	.21*	-.03	.03	.16*	.08	.06	.10	.61	2.07
	.08	.29**	.13	.00	.31**	.31	.04	.36**	.33	0.64
	.09	.16*	.11	-.00	.33**	.18*	-.03	.27**	.63	1.80
X_{2b}		.06	-.02	.07	.06	.03	.06	.12	6.76	3.75
		.23**	.04	.20**	.05	.15	.05	.05	6.61	2.21
		.22**	-.01	.31**	.06	.21*	.03	.21	6.89	2.22
		.21*	-.01	.36**	.13	.02	.05	.09	6.72	2.29
X_{31}			.06	.06	.23**	.13*	.07	.06	239.36	277.56
			.06	.06	.12	.17	.10	.18*	221.36	262.20
			-.03	.04	.14	.22**	-.01	.32*	223.45	277.38
			.06	.06	.18*	.16	-.11	.37**	241.32	284.85
X_{42}				.03	.06	.02	-.01	.01	1390.42	3654.00
				.06	.00	-.02	.08	-.06	2365.80	11311.23
				.18*	.01	-.02	-.05	.10	2395.88	8943.03
				.16*	.07	-.14	.02	-.05	624.18	10202.23
X_{53}					.04	-.03	-.05	.00	491.60	1834.38
					.07	-.03	.22*	.04	328.87	206.88
					-.10	-.02	.18*	-.09	328.48	206.22
					.02	-.03	.19*	-.02	320.11	205.73

ตาราง ๑ (ต่อ)

ตัวแปร	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_8	X_9	$\bar{X}$	S.D
X_6 4						.22**	.18*	.13	2.46	1.10
						.34**	.07	-.01	1.96	1.06
						.30*	-.00	.26**	1.40	0.96
						.40**	-.09	.28**	1.12	1.19
X_7 5							-.01	.38**	23.60	17.44
							.04	.26**	17.51	16.34
							-.08	.39**	19.21	24.14
							-.05	.46**	15.10	24.85
X_8 7								-.02	19.50	4.40
								-.05	19.61	4.13
								-.06	20.26	4.25
								-.07	20.07	3.93
X_9 8									13.81	6.91
									13.61	6.91
									13.09	7.26
									12.84	7.75

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

*** ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแต่ละคู่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของแต่ละตัวแปรจะแสดงพร้อมกันไปทั้ง 4 ปีเพาะปลูก โดยค่าแรกหมายถึง ค่าของปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ค่าต่อ ๆ ไปหมายถึง ค่าของตัวแปรนั้น ๆ ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 พ.ศ. 2526 และ พ.ศ. 2527 ตามลำดับ

จากตาราง ๑ พบว่า ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 จำนวนผู้ย้ายถิ่น (Y_1)มี มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (Y_7) เพียงตัวแปรเดียว ต่อมาในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 จำนวนผู้ย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน (X_2) จำนวนวันว่างงาน (X_3) และความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่น (X_9) ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับจำนวนผู้ย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนวันว่างงาน จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_6) ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_7) และความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่น (X_9) และสำหรับในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 จำนวนผู้ย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์กับจำนวนวันว่างงาน จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น และความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่น ตามลำดับ

สำหรับจำนวนครั้งในการย้ายถิ่น (Y_2) ของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ พบว่า ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่นเพียงตัวแปรเดียว ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับจำนวนวันว่างงาน และจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 จำนวนครั้งในการย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์กับจำนวนวันว่างงาน จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นและความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่น ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ตัวแปรด้านจำนวนวันว่างงาน จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น และความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับจำนวนครั้งในการย้ายถิ่น

จากข้อค้นพบดังกล่าว ปรากฏว่า ตัวแปรด้านรายได้สุทธิ (X_4) จำนวนผลผลิตข้าวที่เป็นกรรมสิทธิ์ (X_5) และความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน (X_8) ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับจำนวนผู้ย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนานี้เลยในทุกปีเพาะปลูก ขณะที่ตัวแปรด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้สุทธิ จำนวน

ผลผลิตข้าวที่เป็นกรรมสิทธิ์ และความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นเลยในทุก ๆ ปีเพาะปลูกเช่นกัน

ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยกัน พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติต่ำสุดมีค่า .18 และสูงสุดมีค่า .46 เมื่อได้ควบคุมความแตกต่างและอิทธิพลของตัวแปรโดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พหุคูณระหว่างจำนวนผู้ย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปรอิสระต่าง ๆ ปรากฏผลดังตาราง 10

ตาราง 10 สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างจำนวนผู้ย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปรด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ จำแนกตามปีเพาะปลูก

ตัวแปร	ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524				พ.ศ. 2525				พ.ศ. 2526				พ.ศ. 2527			
	B	SEB	Beta	t	B	SEB	Beta	t	B	SEB	Beta	t	B	SEB	Beta	t
X_2	.01	.03	.02	.26	.05	.02	.18	1.97	.01	.02	.05	.60	.04	.05	.08	.85
X_3	-1.9	3.89	-.05	-.50	2.89	1.83	.14	1.58	4.92	1.85	.22	2.67**	1.99	3.74	.05	.53
X_4	-1.20	2.85	-.04	-.42	-1.9	4.38*	-.04	-.44	-3.27	5.62	-.05	-.59	-1.90	9.82	.02	-.19
X_5	-1.71	5.69	-.03	-.30	2.76	2.56	.01	.11	2.45	2.57	.08	.95	1.89	6.18	.09	.35
X_6	-.16	.10	-.16	-1.63	-.02	.05	-.04	-.47	.04	.05	.08	.77	.09	.09	.09	.96
X_7	.01	.01	.17	1.83	.00	.00	.07	.76	-.01	.00	.33	3.81	-.00	.00	-.02	-.24
X_8	-.01	.02	-.03	-.29	-.06	.01	-.01	-.12	.00	.01	-.02	-.21	-.01	.03	-.04	-.43
X_9	.01	.02	.09	.90	.01	.00	.25	2.87**	.01	.00	.16	1.82	.05	.01	.34	3.30**
Constant	.64				.27				-.30				-.27			
R	.27				.41				.58				.42			
R^2	.07				.17				.34				.17			
R^2 adj	.00				.11				.29				.11			
SE	1.13				.53				.52				1.04			
F	1.00				2.78**				7.78**				2.91			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 10 พบว่า ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ตัวแปรอิสระสามารถอธิบายการผันแปรของตัวแปรตามได้ในระดับต่ำ (R^2 = .07) คือ สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงจำนวนผู้ย้ายถิ่นได้ร้อยละ 7 เท่านั้น และตัวแปรด้านความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงจำนวนผู้ย้ายถิ่นสูงสุด (β = .17) รองลงมาคือจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น แต่กลับมีความสัมพันธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงจำนวนผู้ย้ายถิ่นในทางลบ (β = -.16) และสมการที่ได้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 พบว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงจำนวนผู้ย้ายถิ่นได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 17 (R^2 = .17) และตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงจำนวนผู้ย้ายถิ่นมากที่สุดคือ ความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น (β = .25) รองลงมาคือจำนวนสมาชิกในครัวเรือน (β = .16) และจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือน (β = .14) สำหรับในปีเพาะปลูกต่อมาคือปี พ.ศ. 2526 พบว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายการผันแปรของจำนวนผู้ย้ายถิ่นได้สูงขึ้นถึงร้อยละ 34 (R^2 = .34) โดยที่ตัวแปรด้านความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงจำนวนผู้ย้ายถิ่นมากที่สุด (β = .33) รองลงมาคือ จำนวนวันว่างงานและความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น (β = .22 และ .16 ตามลำดับ) ในปีเพาะปลูกปีสุดท้ายตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายการผันแปรของตัวแปรตามคือ จำนวนผู้ย้ายถิ่นได้ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 17 และตัวแปรอิสระด้านความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นเพียงตัวแปรเดียวเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงจำนวนผู้ย้ายถิ่น (β = .34) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่าในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายการผันแปรของตัวแปรตามได้สูงที่สุดในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 และตัวแปรที่ค่อนข้างจะสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงจำนวนผู้ย้ายถิ่นได้ในทุกปีเพาะปลูกคือ ความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น (ตัวแปรด้านจิตวิทยา) ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (ตัวแปรด้านสังคม) และจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือน (ตัวแปรด้านเศรษฐกิจ)

ในส่วนของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พหุคูณระหว่างจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปรอิสระต่าง ๆ ในยุทธวิธีการพัฒนาเดียวกันนี้ในช่วงปีเพาะปลูกต่าง ๆ ได้ผลปรากฏดังตาราง 11

ตาราง 11 สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปรด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ จำแนกตามปีเพาะปลูก

	ปีเพาะปลูก															
	พ.ศ. 2524				พ.ศ. 2525				พ.ศ. 2526				พ.ศ. 2527			
	B	SEB	Beta	t	B	SEB	Beta	t	B	SEB	Beta	t	B	SEB	Beta	t
X_2	-.02	.06	-.04	-.39	.02	.09	.02	.20	.04	.06	.04	.42	.04	.08	.05	.48
X_3	4.05	7.23	.05	.56	.00	7.10	.17	1.80	7.18	6.49	.11	1.10	9.80	6.12	.08	.82
X_4	-3.97	5.30	-.07	-.75	-6.15	1.69	-.04	-.48	8.44	1.94	.05	.49	1.78	1.61	.10	1.11
X_5	-5.54	1.06	-.05	-.53	-9.31	9.87	-.01	-.09	-9.46	9.04	-.01	-.11	-3.88	8.46	-.04	-.46
X_6	.20	.19	.10	1.06	.32	.20	.16	1.62	.46	.19	.24	2.48*	.41	.15	.27	2.79**
X_7	-.00	.01	-.04	-.37	-.00	.01	-.03	-.25	.00	.01	.02	.16	-.00	.01	-.03	-.24
X_8	.03	.04	.06	.65	.03	.05	.06	.62	-.00	.04	-.01	-.08	.01	.06	.02	.21
X_9	.08	.03	.25	2.53*	.01	.02	.07	.76	.01	.03	.06	.53	.04	.02	.16	1.70
Constant			-.97				-1.10				-.59				-.62	
R			.30				.27				.28				.40	
R^2			.09				.08				.10				.16	
R^2 adj			.02				.01				.04				.10	
SE			2.93				2.08				1.82				1.70	
F			1.34				1.12				1.57				2.31*	

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 11 ผลการวิเคราะห์พบว่า กลุ่มตัวแปรด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ สามารถอธิบายการผันแปรของจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นในแต่ละปีเพาะปลูกได้ค่อนข้างต่ำ คือร้อยละ 9, 8, 10, และ 16 ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524-2527 ตามลำดับ ตัวแปรอิสระที่สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นที่เห็นได้ชัดมี 3 ตัวแปรคือ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น และความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น โดยตัวแปรด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นเฉพาะปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 เท่านั้น (β = .17) ตัวแปรด้านจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น มีความสัมพันธ์มากขึ้นตามลำดับต่อจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นตลอด 3 ปีเพาะปลูกคือ ปี พ.ศ. 2525; 2526 และ 2527 (β = .16, .24 และ .27 ตามลำดับ) สำหรับตัวแปรด้านความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์กับจำนวนครั้งของการย้ายถิ่นเฉพาะในปีเพาะปลูกแรก (พ.ศ. 2524 β = .25) และปีเพาะปลูกสุดท้าย (พ.ศ. 2527 β = .18) เท่านั้น

ข. <u>ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ</u>

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านการย้ายถิ่นกับตัวแปรด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นในช่วง 4 ปีเพาะปลูก ปรากฏผลดังตาราง 12

ตาราง 12 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแ[illegible] ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบน
มาตรฐานของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบท [illegible]

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวแปร	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_9	$\bar{X}$	S.D
Y_1	.35**	.30**	.03	.04	.07	.30**	.10	.15	.46	.69
	.16	.32**	.11	-.09	.02	.33**	.02	.10	.30	.60
	.14	.53**	.04	-.07	.03	.43**	-.02	.15	.33	.67
	.25**	.59**	-.17*	.04	.18*	.40**	.02	.24**	.48	.78
Y_2	.04	.13	.03	-.04	-.10	.10	-.08	.04	1.21	3.17
	.01	.18	.01	-.01	-.11	.08	.07	.04	1.21	3.17
	.09	.22**	.15	-.01	.01	.25**	.06	.09	1.18	3.26
	.17*	.30**	-.02	.10	.16	.29**	.17*	.11	1.34	3.54
X_2		.23	.09	.20	.07	.29	.01	.11	5.79	1.96
		.20*	.23*	.26**	-.15	.21*	.05	.19*	5.79	1.84
		.19	.18	.30**	.01	.13	.04	.11	5.72	1.81
		.24**	.03	.36**	.06	.12	.11	.13	5.79	1.69
X_3			.01	-.01	.31**	.31**	-.10	.30**	276.85	335.35
			.03	-.02	.21*	.35**	-.07	.23**	234.73	304.41
			-.03	-.02	.12	.43**	-.07	.14	207.48	235.53
			-.08	-.02	.18*	.33**	-.09	.10*	209.79	229.92
X_4				.16*	.29**	.10	.16	.09	564.11	10070.71
				.16	-.14	.22*	.10	.17*	2730.47	4823.93
				.36**	.12	.13	.18*	.14	3164.02	4675.79
				.26**	.11	.04	.00	-.06	2773.66	9575.15

ตาราง 12 (ต่อ)

ตัวแปร	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_8	X_9	$\bar{X}$	S.D
X_5					.15	-.14	.29	.09	178.03	166.81
					-.01	-.16	.24*	.08	174.33	169.51
					.05	-.08	.21*	-	167.77	164.12
					.05	-.06	.22*	-.0	167.78	166.95
X_6						.11	.05	.17*	.24	1.56
						.07	.00	.18*	2.65	1.34
						.23**	.10	.19	1.91	1.41
						.36**	.05	.19*	1.38	1.52
X_7							-.07	.28**	22.06	21.93
							.03	.31**	18.64	22.09
							.02	.33**	15.06	21.25
							.02	.36**	15.72	25.34
X_8								.15	21.09	3.61
								.14	21.10	3.53
								.04	22.02	3.30
								.04	22.35	3.98
X_9									15.33	6.91
									15.16	6.42
									15.02	6.72
									15.29	7.25

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

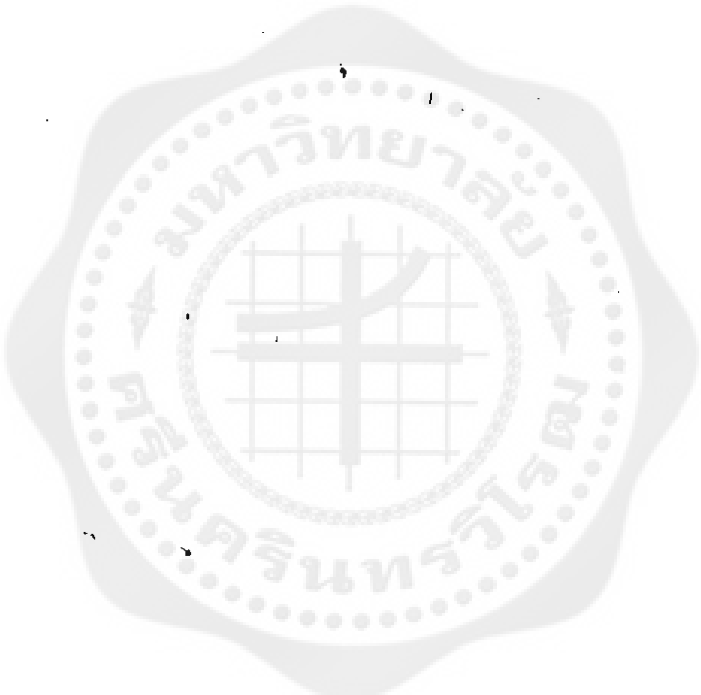
**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 12 พบว่า จำนวนผู้ย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 มีระดับความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนวันว่างงาน และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นตามลำดับ ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 จำนวนผู้ย้ายถิ่นมีระดับความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน สำหรับในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นมีระดับความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับจำนวนผู้ย้ายถิ่น และในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ตัวแปรที่มีระดับความสัมพันธ์กับจำนวนผู้ย้ายถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติตามลำดับ ได้แก่ จำนวนวันว่างงาน ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่น รายได้สุทธิของครัวเรือน และจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น

ในด้านจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นนั้น ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 และ พ.ศ. 2525 ไม่มีตัวแปรใดที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นเลย ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 ตัวแปรด้านความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นและตัวแปรด้านจำนวนวันว่างงานมีความสัมพันธ์กับจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 พบว่า จำนวนวันว่างงาน ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน มีระดับความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นในยุทธวิธีนี้ตามลำดับ

จากผลการวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ปริมาณผลผลิตข้าวและความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับจำนวนผู้ย้ายถิ่นเลยตลอดช่วง 4 ปีเพาะปลูก ในขณะที่ตัวแปรด้านรายได้สุทธิ ปริมาณผลผลิตข้าว จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น และความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่นไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นตลอดช่วง 4 ปีเพาะปลูก

ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยกัน พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติต่ำสุด .17 สูงสุดมีค่า .38 เมื่อได้ควบคุมความแตกต่างและอิทธิพลของตัวแปรโดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พหุคูณระหว่างจำนวนผู้ย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปรอิสระต่าง ๆ ของครัวเรือนในยุทธวิธีนี้แล้ว ปรากฏผลดังตาราง 13

ตาราง 13 สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างจำนวนผู้ย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปรด้าน: เศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ จำแนกตามปีเพาะปลูก

ตัวแปร	ปีเพาะปลูก															
	พ.ศ. 2524				พ.ศ. 2525				พ.ศ. 2526				พ.ศ. 2527			
	B	SEB	Beta	t	B	SEB	Beta	t	B	SEB	Beta	t	B	SEB	Beta	t
X_2	.10	.04	.29	2.9**	.03	.03	.08	.80	.02	.04	.04	.44	.04	.04	.08	.97
X_3	9.60	2.12	.17	1.7	4.97	2.04*	.25	2.44*	-.00	2.04	.43	4.80**	.00	2.05	.48	5.86**
X_4	-1.63	8.05	-.00	-.03	5.12	1.24	.05	.50	5.13	1.31	.04	.39	-1.25	8.54	-.15	-1.91
X_5	-9.19	4.50	-.07	-.71	-3.38	3.65	-.10	-.93	-2.54	3.64	-.06	-.66	2.91	4.08	.08	.71
X_6	-.00	.04	-.01	-.07	-.01	.04	-.02	.23	-.04	.04	-.06	-.96	-.01	.04	-.01	-.17
X_7	.00	.00	.14	1.37	.01	.00	.21	2.02*	.01	.00	.25	2.54*	.01	.00	.23	2.56*
X_8	-.01	.02	-.06	-.66	.01	.02	.05	.55	.00	.02	.02	.28	.01	.02	.05	.57
X_9	.00	.01	.03	.34	-.01	.01	-.08	-.61	0.50	.01	.01	.06	.01	.01	.05	.64
Constant			-.02				-.12				-.14				-.49	
R			.46				.42				.58				.66	
R^2			.21				.17				.34				.43	
R^2 adj			.15				.10				.29				.39	
SE			.64				.57				.57				.61	
F			3.28**				2.55*				6.37**				9.33**	

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 13 ผลการวิเคราะห์ พบว่า กลุ่มตัวแปรด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ สามารถอธิบายการผันแปรของจำนวนผู้ย้ายถิ่นใน 4 ปีเพาะปลูกได้มากพอสมควรคือ ร้อยละ 21, 17, 34 และ 43 ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524-2527 ตามลำดับ ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ตัวแปรที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงจำนวนผู้ย้ายถิ่นได้ดีคือ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือน และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (β = .29, .17 และ .14 ตามลำดับ) ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525, 2526 และ 2527 จะเหลือเพียง 2 ตัวแปรที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงจำนวนผู้ย้ายถิ่นได้ดีคือ จำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือนและความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น โดยจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือนจะมีความสัมพันธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงจำนวนผู้ย้ายถิ่นสูงมากขึ้นในปีหลัง ๆ (β ของปี 2525 = .26, ปี 2526 = .43 และปี 2527 = .48) สำหรับความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในแต่ละปีเพาะปลูก (พ.ศ. 2525-2527) มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงจำนวนผู้ย้ายถิ่นไม่แตกต่างกันมากนัก (β = .21, .25 และ .23) โดยสรุปพบว่า ตัวแปรด้านจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือน (ตัวแปรด้านเศรษฐกิจ) มีความสัมพันธ์ค่อนข้างเด่นชัดมากต่อจำนวนการย้ายถิ่นในแต่ละปีเพาะปลูก รองลงมาคือตัวแปรด้านความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (ตัวแปรด้านสังคม)

สำหรับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พหุคูณระหว่างจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นกับตัวแปรอิสระต่าง ๆ ในยุทธวิธีการพัฒนาเดียวกันนี้ในช่วงปีเพาะปลูกต่าง ๆ ได้ผลปรากฏดังตาราง 14

ตาราง 14 สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปรด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ จำแนกตามปีเพาะปลูก

ตัวแปร	ปีเพาะปลูก															
	พ.ศ. 2524				พ.ศ. 2525				พ.ศ. 2526				พ.ศ. 2527			
	B	SEB	Beta	t	B	SEB	Beta	t	B	SEB	Beta	t	B	SEB	Beta	t
X_2	.02	.18	-.01	-.13	-.15	.21	-.08	-.73	.06	.21	.03	.28	.06	.22	.04	.30
X_3	.00	.00	.17	1.50	.00	.00	.23	2.15*	.00	.00	.16	1.44	.00	.00	.29	2.30*
X_4	2.04	3.29	.08	.63	6.22	7.65	.09	.81	1.02	7.49	.15	1.37	-1.08	3.57	.03	-.30
X_5	3.07	.00	.02	.14	-4.49	.00	-.02	-.20	-.00	.00	-.06	-.62	.00	.00	.08	.79
X_6	-.43	.22	-.21	-1.97	-.42	.27	-.16	-1.52	-.05	.23	-.02	-.20	.06	.23	.02	.24
X_7	.01	.02	.06	.55	-.00	.02	-.02	-.22	.03	.02	.16	1.44	.03	.02	.22	2.03*
X_8	-.05	.09	-.06	-.57	.09	.10	.09	.82	.05	.10	.06	.50	.15	.00	.17	1.78
X_9	.01	.06	.01	.13	.01	.08	.01	.10	-.01	.05	-.02	-.17	-.01	.05	-.03	-.31
Constant			3.05				.63				-1.08				-3.90	
R			.25				.27				.32				.42	
R^2			.06				.07				.10				.18	
R^2 adj			-.01				.00				.03				.11	
SE			3.19				3.52				3.21				3.84	
F			.82				.96				1.38				2.65*	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 14 พบว่า ตัวแปรด้านเศรษฐกิจสังคมประชากรและจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯสามารถอธิบายความแปรปรวนของจำนวนครั้งของการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูกแรกได้ต่ำ คือร้อยละ 6 และเพิ่มสูงขึ้นในปีต่อมาคือ ร้อยละ 7 ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 ร้อยละ 10 ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 และร้อยละ 18 ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ตัวแปรด้านจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือนสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นได้ตลอด 4 ปีเพาะปลูก (β = .17, .23, .16 และ .23) จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์ในทางลบกับการเปลี่ยนแปลงของจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นใน 2 ปีเพาะปลูกแรก (β = -.21, และ -.16) และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์กับจำนวนครั้งของการย้ายถิ่นในช่วง 2 ปีเพาะปลูกหลัง (β = .16 และ .22) กล่าวโดยสรุปได้ว่า จำนวนครั้งของการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจมีความสัมพันธ์กับจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือน (ตัวแปรด้านเศรษฐกิจ) ค่อนข้างสูงกว่าตัวแปรอื่น ๆ ตลอดช่วง 4 ปีเพาะปลูก

ค. <u>ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ</u>

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านการย้ายถิ่นกับตัวแปรด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นในช่วง 4 ปีเพาะปลูก ปรากฏผลดังตาราง 15

ตาราง 16 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแต่ละคู่ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ จำแนกตามปีเพาะปลูก

ตัวแปร	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_8	X_9	$\bar{X}$	S.D
Y_1	-.02	.17*	.17	.04	.31**	.29**	.06	.22**	.17	.49
	-.03	.20*	-.15	.03	.20*	.38**	.06	.30**	.18	.50
	.08	.29**	.13	.00	.31**	.31	.04	.36**	.33	.64
	.10	.42**	-.02	-.03	.32**	.37**	.20	.26**	.52	.80
Y_2	-.01	.11	.13	.04	.27**	.24**	.03	.27**	.48	1.56
	.00	.01	-.13	.04	.09	.22**	.01	.30**	.77	3.47
	-.01	.12	.06	-.08	.19*	.26**	.04	.32**	1.09	3.88
	.00	.19*	-.27**	-.01	.20*	.21**	.09	.27	1.31	3.09
X_2		.28**	-.06	.13	-.11	-.02	.00	.10	6.02	6.18
		.28**	-.01	.12	-.10	-.08	-.02	.10	6.09	6.20
		.32**	-.07	.07	-.13	.01	.03	.21**	6.07	6.21
		.31**	-.01	.10	-.10	.07	-.05	.17*	6.12	5.31
X_3			.03	.05	.12	.11	.11	.14	232.80	251.75
			.05	.06	.18*	.28**	.12	.08	256.08	276.09
			.06	.04	.13	.12	.12	.23**	263.44	295.10
			-.06	.13	.07	.30**	-.01	.21*	257.08	258.29
X_4				.17*	-.01	-.49**	.05	-.10*	970.33	4662.64
				.12	.05	.10	.11	.13	1512.54	4903.59
				.08	.00	-.00	.08	-.11	1465.90	9988.15
				.24**	-.04	.02	.16*	-.09	2461.01	8168.47

ตาราง 15 (ต่อ)

ตัวแปร	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_8	X_9	$\bar{X}$	S.D.
X_5					.12	-.02	.20**	-.01	165.34	148.92
					.12	-.01	.34**	.02	175.49	166.14
					.07	-.09	.32**	.08	209.75	232.74
					-.03	.06	.30**	.14	192.09	161.93
X_6						.53**	.03	.38**	1.64	1.10
						.43**	-.03	.30**	1.69	1.23
						.33**	-.00	.35**	1.69	1.07
						.30**	.05	.19*	1.81	1.33
X_7							.09	.47**	14.03	14.47
							.22**	.33**	13.99	15.52
							.05	.25**	16.60	19.46
							.04	.36**	17.71	19.76
X_8								.12	18.54	4.37
								.10	18.81	4.52
								.12	19.34	4.57
								.13	19.33	4.32
X_9									11.27	9.32
									11.10	6.10
									11.93	6.37
									11.93	6.46

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

**มีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .01

จากตาราง 15 พบว่า ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 จำนวนผู้ย้ายถิ่นมีระดับความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น ความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่นและจำนวนวันว่างงานตามลำดับ สำหรับในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 จำนวนผู้ย้ายถิ่นมีระดับความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น ความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่น จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น และจำนวนวันว่างงานตามลำดับในปีเพาะปลูกต่อมาคือปี พ.ศ. 2526 ปรากฏว่า ความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่น จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นและจำนวนวันว่างงาน มีระดับความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับจำนวนผู้ย้ายถิ่นในปีเพาะปลูกนี้ตามลำดับ ในปีเพาะปลูกสุดท้ายคือปี พ.ศ. 2527 ตัวแปรที่มีระดับความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับจำนวนผู้ย้ายถิ่น ได้แก่ จำนวนวันว่างงาน ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น และความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่น

ในด้านจำนวนครั้งในการย้ายถิ่น พบว่า ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ตัวแปรที่มีระดับความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น ความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่น และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นตามลำดับในปีเพาะปลูกต่อมาคือ พ.ศ. 2525 มีตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ ความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่นและความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น สำหรับปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 ตัวแปรที่มีระดับความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติคือ ความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่น ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น และจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นตามลำดับในปีเพาะปลูกสุดท้าย ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นตามลำดับ ได้แก่ ความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่น รายได้สุทธิ ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น และจำนวนวันว่างงาน

จากผลการวิจัยดังกล่าวมาข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า จำนวนผู้ย้ายถิ่นไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับตัวแปร จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้สุทธิ ปริมาณผลผลิตข้าว และความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือนเลย ตลอดช่วง 4 ปีเพาะปลูกในทำนองเดียวกันจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ปริมาณผลผลิตข้าว และความพึงพอใจในมาตรฐาน ความเป็นอยู่ของครัวเรือนตลอดช่วง 4 ปีเพาะปลูกเช่นกัน

ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยกัน พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติต่ำสุดมีค่า .16 และสูงสุดมีค่า .58 เมื่อได้ควบคุมความแตกต่างและอิทธิพลของตัวแปรโดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พหุคูณระหว่างจำนวนผู้ย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปรอิสระต่าง ๆ ปรากฏผลดังตาราง 16

ตาราง 16 สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างจำนวนผู้ย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปรด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติ จำแนกตามปีเพาะปลูก

ตัวแปร	ปีเพาะปลูก															
	พ.ศ. 2524				พ.ศ. 2525				พ.ศ. 2526				พ.ศ. 2527			
	B	SEB	Beta	t	B	SEB	Beta	t	B	SEB	Beta	t	B	SEB	Beta	t
X_2	-.00	.01	-.02	-.22	-.01	.01	-.07	-.75	-1.53	.01	-.00	-.02	7,20	.01	.00	.06
X_3	2.12	1.72	.11	1.23	2.30	1.81	.13	1.43	4.16	1.91	.19	2.19*	.00	2.65	.36	4.15**
X_4	4.06	1.11	.36	3.65**	-1.66	8.71	-.13	-1.91	9.37	5.26	.15	1.78	2.70	7.06	.03	.38
X_5	-8.16	2.96	-.03	-.31	1.69	2.74	.06	.60	-7.67	2.39	-.03	-.32	-6.65	4.15	-.14	-1.60
X_6	.02	.08	.04	.36	-.01	.04	-.01	-.15	.09	.08	.15	1.56	.13	.05	.22	2.67**
X_7	.01	.00	.41	3.06**	-.01	.00	.30	2.68**	.01	.00	.17	1.96	.01	.00	.16	1.80
X_8	-0.05	.01	-.01	-.09	-.00	.01	-.02	-.23	-.00	.09	-.02	-.21	.02	.02	.13	1.56
X_9	.01	.01	.01	.81	.02	.01	.16	1.98	-.02	.01	.24	2.57*	.01	.01	.09	1.05
Constant	-.17				-.10				-.25				-.59			
R	.48				.47				.51				.57			
R^2	.23				.22				.26				.32			
R^2 adj	.16				.16				.20				.27			
SE	.45				.16				.57				.68			
F	4.21**				3.95**				4.89**				6.71**			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 16 พบว่า กลุ่มตัวแปรด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติสามารถอธิบายความแปรปรวนของจำนวนผู้ย้ายถิ่นได้พอสมควร คือร้อยละ 23, 22, 20 และ 32 ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526 และ 2527 ตามลำดับ ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ตัวแปรด้านความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายและรายได้สุทธิของครัวเรือนสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของจำนวนผู้ย้ายถิ่นได้มากกว่าตัวแปรอื่น ๆ (β = .41 และ .38) ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 ตัวแปรทั้ง 2 ยังคงความสำคัญอยู่ แต่รายได้สุทธิในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 กลับมีความสัมพันธ์ในทางลบกับจำนวนผู้ย้ายถิ่น และตัวแปรที่เพิ่มความสำคัญขึ้นคือ ความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น (β = .18) ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 ตัวแปรด้านความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์สูงขึ้น (β = .24) ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์รองลงมาคือ จำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือน (β = .19) ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (β = .17) รายได้สุทธิ (β = .15) และจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (β = .15) สำหรับในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 พบว่าตัวแปรด้านจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือนมีความสำคัญสูงสุด (β = .30) รองลงมาคือ จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (β = .22) และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (β = .16) โดยสรุปจะเห็นว่า ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงจำนวนผู้ย้ายถิ่นโดยสม่ำเสมอตลอด 4 ปีเพาะปลูก แต่ความสัมพันธ์จะค่อย ๆ ลดลงในปีเพาะปลูกหลัง สำหรับตัวแปรอื่น ๆ ความสัมพันธ์ไม่คงที่ในแต่ละปีเพาะปลูก

สำหรับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พหุคูณระหว่างจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นกับตัวแปรอิสระต่าง ๆ ในยุทธวิธีการพัฒนาเดียวกันนี้ในช่วงปีเพาะปลูกต่าง ๆ ได้ผลปรากฏดังตาราง 17

ตาราง 17 สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปรด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติ จำแนกตามปีเพาะปลูก

ตัวแปร	ปีเพาะปลูก															
	พ.ศ. 2524				พ.ศ. 2525				พ.ศ. 2526				พ.ศ. 2527			
	B	SEB	Beta	t	B	SEB	Beta	t	B	SEB	Beta	t	B	SEB	Beta	t
X_2	-.00	.02	-.02	-.18	-.60	.05	-.00	-.02	-.05	.06	-.09	-.08	-.03	.05	-.06	-.63
X_3	3.06	5.66	.05	.54	-6.11	.00	-.05	-.62	7.54	.00	.06	.61	4.00	.00	.13	1.34
X_4	1.02	3.65	.31	2.80**	-8.72	6.41	-.12	-1.36	3.57	3.42	.09	1.04	-8.74	3.00	-.26	-2.91**
X_5	1.23	8.71	.00	.01	8.88	.00	.05	50	-.00	.00	-.10	-1.07	-2.21	.00	-.01	-.13
X_6	.04	.17	.03	.26	.11	.29	-.04	-.39	.07	.36	.02	.19	.25	.21	.11	1.20
X_7	.03	.01	.28	2.07*	.04	.02	.18	1.65	.03	.02	.17	1.80	.01	.02	.08	.83
X_8	-.01	.03	-.03	-.37	.03	.08	.04	.39	.01	.06	.02	.17	.07	.06	.10	-.13
X_9	.04	.02	.18	1.83	.13	.06	.23	2.37*	.17	.06	.29	2.80**	.08	.05	.17	1.00
Constant			-.45				-1.49				-1.34				-1.66	
R			.41				.35				.40				.43	
R^2			.17				.13				.16				.19	
R^2 adj			.11				.06				.10				.13	
SE			1.47				3.36				3.68				2.86	
F			2.90**				2.03**				2.71**				3.29**	

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 17 พบว่า กลุ่มตัวแปรด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติ สามารถอธิบายการผันแปรจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นของครัวเรือนได้ค่อนข้างต่ำ และคงที่ตลอด 4 ปีเพาะปลูก คือร้อยละ 17, 13, 16 และ 19 ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526 และ 2527 ตามลำดับ ในปีเพาะปลูกแรกตัวแปรด้านรายได้สุทธิของครัวเรือนมีความสัมพันธ์สูงสุด (β = .31) รองลงมาคือตัวแปรด้านความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (β = .28) และความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น (β = .18) ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 ความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์สูงขึ้น (β = .23) รองลงมาคือความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (β = .18) ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 ความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นยังคงความสำคัญอยู่เป็นอันดับแรก (β = .28) รองลงมาคือ ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (β = .17) สำหรับปีเพาะปลูกสุดท้ายคือ พ.ศ. 2527 รายได้สุทธิของครัวเรือนมีความสัมพันธ์ในทางลบกับจำนวนครั้งของการย้ายถิ่น (β = -.26) รองลงมาคือความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น (β = .17)

ง. <u>สรุปผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พหุคูณระหว่างตัวแปรด้านการย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปรด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา</u>

จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พหุคูณดังได้เสนอมาแล้ว พบว่า ตัวแปรในการวิจัยส่วนใหญ่สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงด้านการย้ายถิ่นได้ค่อนข้างต่ำ อย่างไรก็ตาม พอจะสรุปตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับปรากฏการณ์ด้านการย้ายถิ่นที่มีระดับความสัมพันธ์สูงค่อนข้างสม่ำเสมอในปีเพาะปลูกต่าง ๆ โดยเปรียบเทียบกับชุดตัวแปรทั้งหมดที่นำมาวิจัยครั้งนี้ได้ดังนี้

1) <u>ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ</u> ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงค่อนข้างสม่ำเสมอกับจำนวนผู้ย้ายถิ่น ในยุทธวิธีการพัฒนานี้ ได้แก่ ความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่น และจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือน ส่วนตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงค่อนข้างสม่ำเสมอกับจำนวนครั้งในการย้ายถิ่น ได้แก่ จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นและความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่น

2) <u>ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ</u> ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงค่อนข้างสม่ำเสมอกับจำนวนผู้ย้ายถิ่น ในยุทธวิธีการพัฒนานี้ ได้แก่ จำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือนและความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น ส่วนตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงค่อนข้างสม่ำเสมอกับจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีนี้ ได้แก่ จำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือน

3) <u>ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ</u> ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงค่อนข้างสม่ำเสมอกับจำนวนผู้ย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนานี้ ได้แก่ ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น รายได้สุทธิของครัวเรือน และจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือน สำหรับตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงค่อนข้างสม่ำเสมอกับจำนวนครั้งในการย้ายถิ่น ได้แก่ รายได้สุทธิของครัวเรือน ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น และความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่น

จ. <u>การเปรียบเทียบผลการวิจัยกับสมมุติฐานในการวิจัย</u>

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งสมมุติฐานการวิจัย สมมุติฐานที่ 3 ไว้ว่า สภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของครัวเรือนในแต่ละช่วงปีเพาะปลูกมีความสัมพันธ์กับปริมาณการย้ายถิ่นในแต่ละปี กล่าวคือ หมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นที่มีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการย้ายถิ่นมากที่สุด หมู่บ้านที่มียุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ มีสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และ

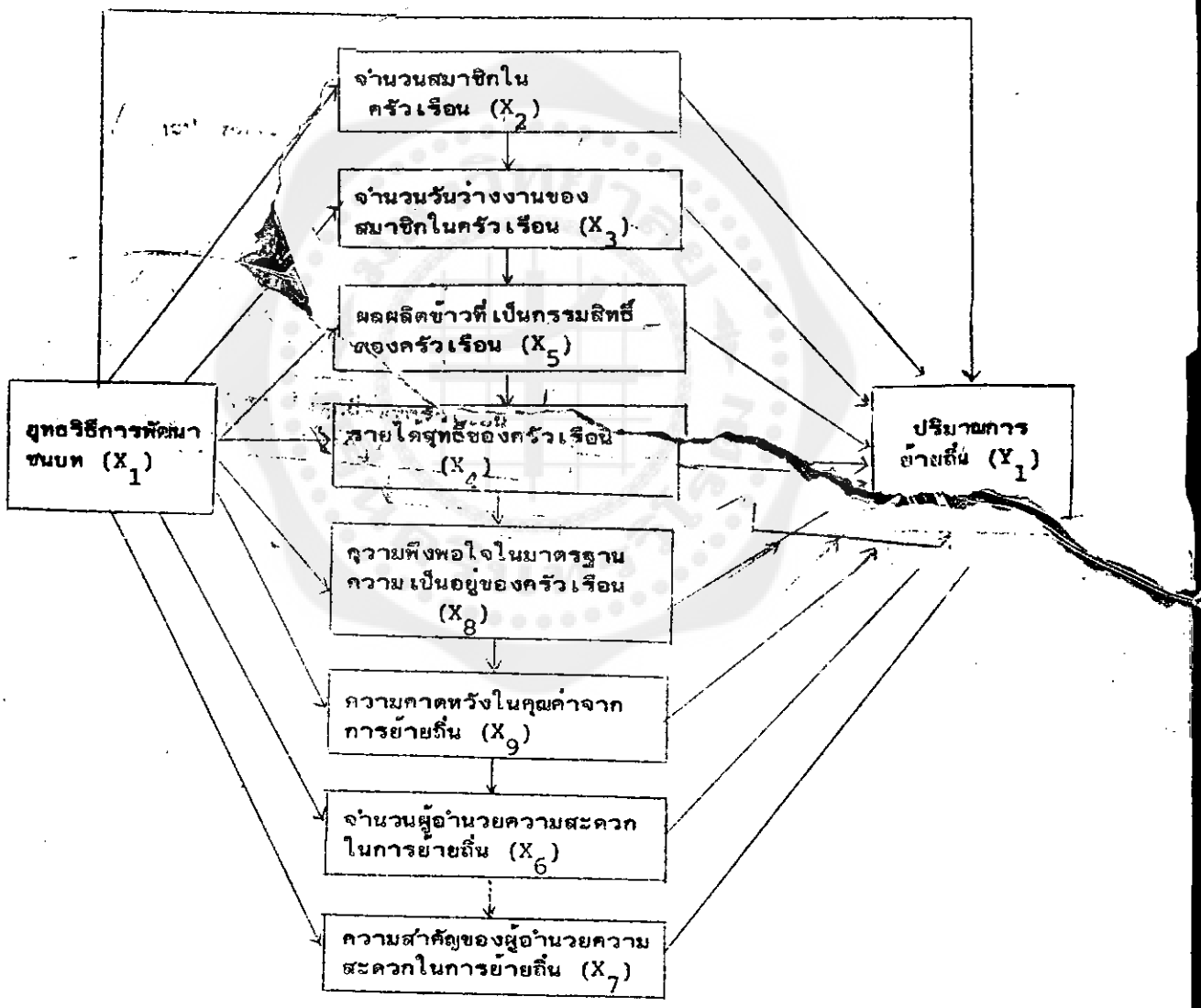
จิตวิทยาของครัวเรือนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นที่มีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการย้ายถิ่นในอันดับต่อมา ส่วนหมู่บ้านที่มียุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติมีสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นที่มีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการย้ายถิ่น เป็นอันดับที่สาม

ผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์พหุคูณจำนวนผู้ย้ายถิ่นดังได้เสนอมาแล้ว ชี้ให้เห็นว่า กลุ่มตัวแปรอิสระต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กับจำนวนผู้ย้ายถิ่นในทิศทางที่เป็นบวก และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีค่าสูงกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาอีก 2 ยุทธวิธี จึงสรุปได้ว่า ผลการวิจัยไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

ในส่วนของการวิเคราะห์สหสัมพันธ์พหุคูณจำนวนครั้งในการย้ายถิ่น แม้ว่า[redacted] ที่ได้ของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโ[redacted] เน้นการพัฒนาจิตใจฯ จะมีนัยสำคัญทางสถิติเฉพาะปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 เท่านั้น แต่เมื่อพิจารณาขนาดและทิศทางของความสัมพันธ์แล้ว สรุปได้ว่า ผลการวิจัยไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้เช่นเดียวกัน

4. <u>อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่มีต่อการย้ายถิ่น</u>

ในการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่มีต่อการย้ายถิ่นในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบสมมุติฐานขึ้นโดยอาศัยกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องตลอดจนการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ รูปแบบสมมุติฐานที่ได้พัฒนาขึ้นมีรายละเอียดดังแผนภูมิต่อไปนี้

<u>แผนภูมิ</u> รูปแบบสมมุติฐานอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่มีต่อการย้ายถิ่น

จากแผนภูมิ แสดงให้เห็นว่ายุทธวิธีการพัฒนาชนบท (X_1) เป็นตัวแปรภายนอก ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อปริมาณการย้ายถิ่น (Y_1) และส่งผลทางอ้อมต่อปริมาณการย้ายถิ่น โดยผ่านกลุ่มตัวแปรทางด้านประชากร เศรษฐกิจ จิตวิทยา และสังคมของครัวเรือนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นในส่วนของตัวแปรตามนั้น เรียงตามลำดับจากตัวแปรด้านประชากร (X_2) เศรษฐกิจ (X_3,X_5,X_4) จิตวิทยา (X_8,X_9) และตัวแปรทางสังคม (X_6,X_7) โดยรูปแบบสมมุติฐานที่พัฒนาขึ้นกำหนดให้ตัวแปรในลำดับแรกส่งผลต่อตัวแปรในลำดับรองลงมาตามลำดับ นอกจากนี้กลุ่มตัวแปรดังกล่าวมาข้างต้นยังส่งผลต่อปริมาณการย้ายถิ่นทุก ๆ ตัวแปรอีกด้วย ผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่มีต่อการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูกต่าง ๆ ปรากฏรายละเอียดดังจะนำเสนอต่อไปนี้

ก. อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อการย้ายถิ่น

1) อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524

ในการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 เมื่อวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของตัวแปรด้านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของครัวเรือนปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 เพื่อดูความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรผลการวิเคราะห์ พบว่า ตัวแปรต่าง ๆ มีค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ในระดับต่ำ (ตาราง 37 ภาคผนวก ก.) จึงได้นำตัวแปรทั้งหมดมาวิเคราะห์การถดถอยแบบมีขั้นตอน เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่เป็นตัวแปรภายนอกกับตัวแปรตามที่เป็นตัวแปรถัดไปตามลำดับ ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานที่ได้ก็คือค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient) ของรูปแบบที่กำหนดเป็นรูปแบบมาตรฐานสมมติฐานเต็มรูปแบบ ดังรายละเอียดในตาราง 18

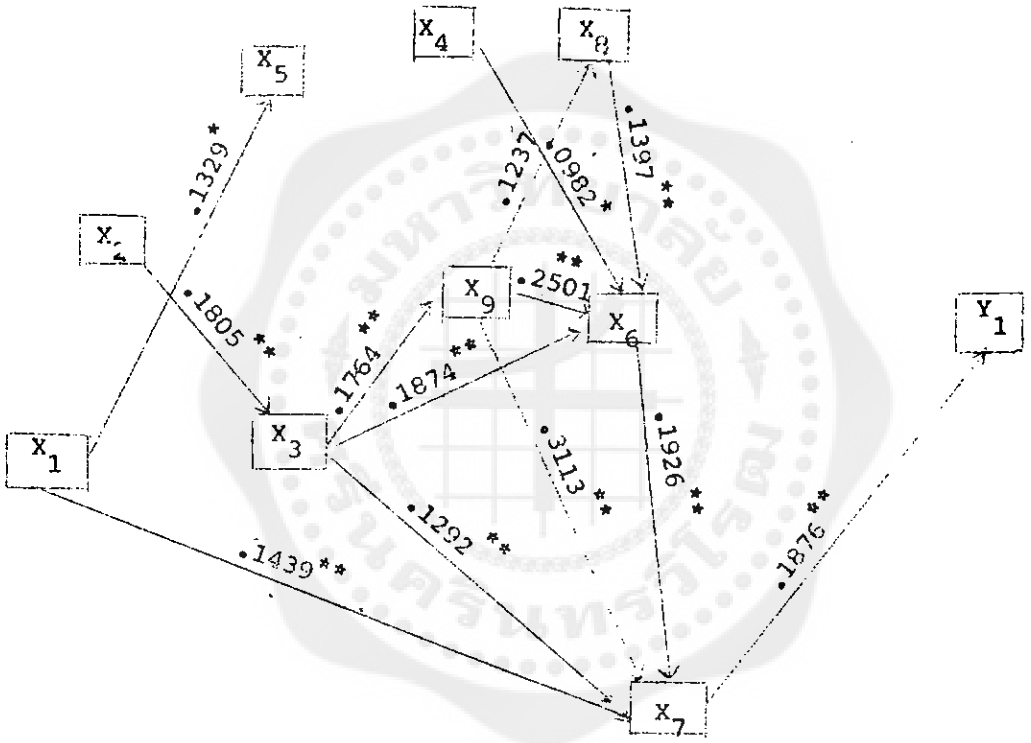
ตาราง 16 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน จากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม								
	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	.0078	-.0277	.1329*	.0386	-.0382	.0477	.0219	.1436**	.0999
X_2		.1805*	.0430	-.0160	.0074	.0612	-.0823	.0038	.0158
X_3			.0277	.0560	.0269	.1764*	.1874*	.1292**	.0395
X_5				.0272	.0542	-.0168	.0188	-.0318	-.0298
X_4					.0651	-.0202	.0982*	-.0824	.0284
X_8						.1237*	.1397**	-.0329	-.0269
X_9							.2501**	.3113**	.0941
X_6								.1926**	-.0060
X_7									.1676*
R	.0987	.1799	.1475	.0740	.0965	.2392	.3964	.4842	.2850
R^2	.0097	.0324	.0218	.0055	.0093	.0572	.1571	.2345	.0816
R^2 adj	.0069	.0288	.0134	-.0060	-.0050	.0408	.1400	.2167	.0575

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 16 พบว่า ตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายความแปรปรวนของปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ได้ร้อยละ 8.16 และเนื่องจากค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์บางค่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จึงตัดค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเหล่านั้นออกไป เพื่อจะได้แบบจำลองความสัมพันธ์ที่ดีที่สุด ซึ่งจะให้ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางทุกค่ามีนัยสำคัญทางสถิติดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก 2524

จากภาพประกอบ 1 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่างความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่น (X_9) และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_7) มีค่าสูงสุดคือ .3113 รองลงมาคือค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่างความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นและจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_6) ซึ่งมีค่า .2501 ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่มีค่าต่ำสุดคือระหว่างรายได้สุทธิ (X_4) กับจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นโดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเพียง .0982 สำหรับปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ได้รับอิทธิพลทางตรงจากความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นเพียงเส้นทางเดียว โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง .1876 ค่าอิทธิพลรวมและค่าอิทธิพลทางอ้อมของปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 มีรายละเอียดดังตาราง 19 และ 20

ตาราง 19 ค่าอิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก 2524

ตัวแปร	q	q^{*}	q^{2*}	q^{3*}	q^{4*}	q^{5*}	q^{6*}	q^{7*}	q^{8*}	อิทธิพลตรง
X_1	.1823*	.1283*	.1311*	.1361*	.1355*	.1351*	.1275*	.1269*	.0999	.0999
X_2		.0394	.0219	.0235	.0238	.0238	.0140	.0165	.0158	.0158
X_3			.0970	.0981	.0972	.0975	.0693	.0638	.0395	.0395
X_5				-.0977	-.0381	-.0376	-.0360	-.0355	-.0296	-.0286
X_4					.0148	.0154	.0196	.0167	.0284	.0284
X_8						-.0092	-.0269	-.0330	-.0269	-.0269
X_9							.1598**	.1525**	.0941	.0941
X_6								.0294	-.0068	-.0068
X_7									.1678**	.1678**
R	.1323	.1379	.1677	.1718	.1725	.1727	.2322	.2338	.2856	.2856
R^2	.0175	.0190	.0281	.0295	.0298	.0298	.0539	.0547	.0816	.0816
R^2 adj	.0147	.0134	.0198	.0184	.0156	.0130	.0347	.0327	.0575	.0575

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตาราง 20 ค่าอิทธิพลทางตรง และทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524

ตัวแปร	อิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่าน								รวมอิทธิพลทางอ้อม	อิทธิพลทางตรง	อิทธิพลรวม	ค่าสหสัมพันธ์	ความคลาดเคลื่อน
	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7					
X_1	.0040	-.0020	-.0050	.0000	.0004	.0076	.0006	.0270	.0324	.0999	.1323*	.132	-.0003
X_2		.0175	-.0016	-.0003	.0000	.0098	-.0025	.0007	.0236	.0158	.0394	.052	.0126
X_3			-.0011	.0009	-.0003	.0282	.0055	.0243	.0576	.0395	.0970	.100	.0030
X_5				.0004	-.0005	-.0026	.0005	-.0059	-.0081	-.0296	-.0377	-.014	.0237
X_4					-.0006	-.0042	.0029	-.0117	-.0136	.0204	.0146	.024	.0092
X_8						.0197	.0041	-.0061	.0177	-.0269	-.0092	-.010	-.0008
X_9							.0074	.0584	.0658	.0941	.1599**	.176	.0161
X_6								.0362	.0362	-.0068	.0294	.007	.0576
X_7									-	.1876**	.1876**	.247	.0594

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 19 และ 20 เมื่อพิจารณาค่าอิทธิพลรวมที่มีนัยสำคัญทางสถิติต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 พบว่าความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_7) มีค่าอิทธิพลรวมสูงสุด รองลงมาคือ ความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่น (X_9) และยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ (X_1) โดยมีค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ .1676, 1599 และ .1323 ตามลำดับ ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นมีอิทธิพลโดยตรงต่อปริมาณการย้ายถิ่น โดยไม่มีค่าของอิทธิพลทางอ้อม สำหรับความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นและยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ค่าอิทธิพลรวม ส่วนใหญ่เกิดจากค่าอิทธิพลทางตรงมากกว่าทางอ้อม โดยความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นมีค่าอิทธิพลตรง .0941 และค่าอิทธิพลทางอ้อม .0658 และยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ มีค่าอิทธิพลตรง .0999 และอิทธิพลทางอ้อม .0942 และเป็นที่น่าสังเกตว่าค่าอิทธิพลทางอ้อมส่วนใหญ่เกิดจากค่าอิทธิพลของความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น แต่อย่างไรก็ตามลำพังอิทธิพลทางตรงหรืออิทธิพลทางอ้อมแต่เพียงอย่างเดียวของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ และความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นไม่มีนัยสำคัญทางสถิติกับปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524

ในด้านตัวแปรอื่น ๆ คือ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (X_2) จำนวนวันว่างงาน (X_3) รายได้สุทธิ (X_4) ผลผลิตข้าว (X_5) จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_6) และความพึงพอใจในความเป็นอยู่ของครัวเรือน (X_8) แม้ว่าจะพบว่าค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่างตัวแปรเหล่านี้มีนัยสำคัญทางสถิติก็ตาม แต่ปรากฏว่า ค่าอิทธิพลรวม อิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อมของตัวแปรดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กับปริมาณการย้ายถิ่นของปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524

2) อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525

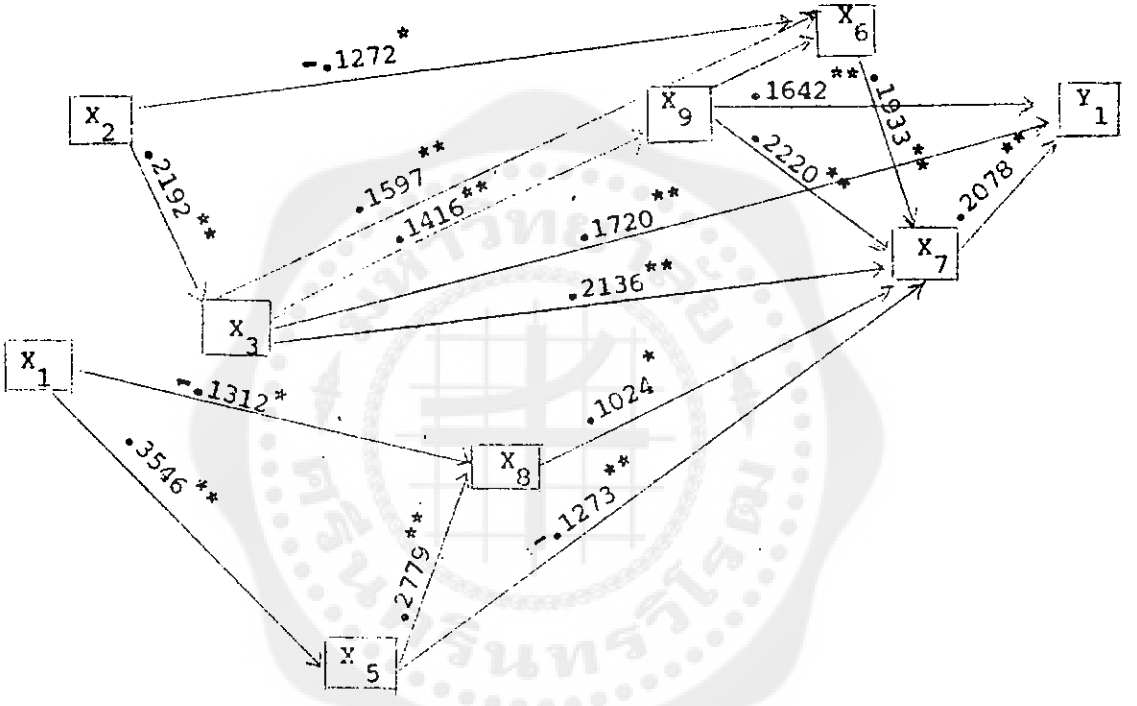
ในการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 เมื่อวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรด้านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ผลการวิเคราะห์พบว่า ตัวแปรต่าง ๆ มีค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ในระดับต่ำ (ตาราง 36 ภาคผนวก ก) จึงได้นำตัวแปรทั้งหมดมาวิเคราะห์การถดถอยแบบมีขั้นตอน เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่เป็นตัวแปรภายนอก กับตัวแปรตามที่เป็นตัวแปรถัดไปตามลำดับ ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานที่ได้ก็คือค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางของรูปแบบที่กำหนดเป็นรูปมาตรฐานสมมุติเต็มรูปแบบ ดังรายละเอียดในตาราง 21

ตาราง 21 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน จากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปร								
	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	.0043	-.0544	.3546**	-.0036	-.1312*	.0807	-.0779	.0959	.0008
X_2		.2192**	.1404	.0144	-.0526	.0455	-.1272**	-.0065	-.0073
X_3			-.0023	.0388	.0166	.1416**	.1597**	.2138**	.1720**
X_5				.0897	.2779**	-.0300	.0603	-.1273*	.0268
X_4					.0734	-.0368	.0022	.0630	-.0400
X_8						.0829	.0464	.1024*	.0008
X_9							.1582**	.2220**	.1642**
X_6								.1939**	-.0210
X_7									.2076**
R	.0043	.2215	.3521	.1016	.2745	.1689	.2702	.4492	.3800
R^2	.0071	.0490	.1538	.0103	.0754	.0357	.0730	.2017	.1444
R^2 adj	.0043	.0436	.1465	-.0011	.0620	.0189	.0541	.1831	.1218

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 21 พบว่า ตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายความแปรปรวนของปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 ได้ร้อยละ 14.44 และเนื่องจากค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์บางค่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงตัดค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติเหล่านั้นออกไป เพื่อจะได้แบบจำลองความสัมพันธ์ที่ดีที่สุด ซึ่งจะให้ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางทุกค่ามีนัยสำคัญทางสถิติดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525

จากภาพประกอบ 2 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ (X_1) กับผลผลิตข้าว (X_5) มีค่าสูงสุดคือ .3546 หรืออาจจะกล่าวได้ว่า ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ สามารถอธิบายความแปรปรวนของผลผลิตข้าวได้ร้อยละ 12.57 $(.3546)^2$ สำหรับปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก 3 เส้นทางคือ จากความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_7) จำนวนวันว่างงาน (X_3) และความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่น (X_9) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ .2078, .1720 และ .1642 ตามลำดับ ค่าอิทธิพลรวมและค่าอิทธิพลทางอ้อมของปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 มีรายละเอียดดังตาราง 22 และ 23

ตาราง 22 ค่าอิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525

ตัวแปร	q	q^{*}	q^{2*}	q^{3*}	q^{4*}	q^{5*}	q^{6*}	q^{7*}	q^{8*}	อิทธิพลตรง
X_1	.0229	.0166	.0321	.0302	.0301	.0385	.0193	.0208	.0008	.0000
X_2		.0509	-.0030	-.0045	-.0040	-.0014	-.0011	-.0007	-.0073	-.0073
X_3			.2492**	.2492	.2507*	.2497**	.2195**	.2184**	.1720**	.1720**
X_5				.0053	.0086	-.0049	.0015	.0004	.0268	.0268
X_4					-.0371*	-.0407	-.0328	-.0329	-.0460	-.0460
X_8						.0407	.0310	.0301	.0088	.0088
X_9							.2193**	.2103**	.1642**	.1642**
X_6								.0192	-.0210	-.0210
X_7									.2078**	.2078**
R	.0229	.0556	.2493	.2494	.2521	.2564	.3311	.3316	.3800	.3800
R^2	.0005	.0031	.0622	.0622	.0635	.0657	.1096	.1100	.1444	.1444
R^2 adj	-.0023	-.0026	.0540	.0513	.0506	.0494	.0914	.0891	.1218	.1218

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตาราง 23 ค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525

ตัวแปร	อิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่าน								รวมอิทธิพลทางอ้อม	อิทธิพลทางตรง	อิทธิพลรวม	ค่าสหสัมพันธ์	ความคลาดเคลื่อน
	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7					
X_1	.0043	-.0135	.0019	.0001	-.0064	.0172	-.0015	.0200	.0221	.0008	.0229	-.023	-.0001
X_2		.0547	.0607	-.0005	-.0026	-.0003	.0076	-.0014	.0592	-.0073	.0509	.052	-.0011
X_3			.0000	-.0015	.0010	.0302	.0031	.0444	.0772	.1720**	.2492**	.247	-.0022
X_5				-.0032	.0135	-.0064	.0011	-.0264	-.0215	.0288	.0053	.019	.0137
X_4					.0036	-.0079	.0001	.0131	.0088*	-.0460	-.0371	-.025	.0121
X_8						.0177	.0009	.0213	.0399	.0068	.0467	.048	-.0007
X_9							.0030	.0461	.0491	.1642**	.2133**	.246	.0357
X_6								.0402	.0402	-.0210	.0192	.092	.0726
X_7									-	.2070**	.2070*	.294	.0862

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 22 และ 23 เมื่อพิจารณาค่าอิทธิพลรวมที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 พบว่า จำนวนวันว่างงาน (X_3) ความคาดหวังในคุณค่าการย้ายถิ่น (X_9) และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_7) มีค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ .2492, 2133 และ .2078 ตามลำดับ จำนวนวันว่างงานมีค่าอิทธิพลทางตรงที่มีนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ .1720 และค่าอิทธิพลทางอ้อม .0772 ความคาดหวังในคุณค่าการย้ายถิ่นมีค่าอิทธิพลทางตรงที่มีนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ .1642 และค่าอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ .0491 ค่าอิทธิพลทางตรงที่มีนัยสำคัญทางสถิติของจำนวนวันว่างงาน และความคาดหวังในคุณค่าการย้ายถิ่น แสดงให้เห็นว่าลำพังอิทธิพลทางตรงของ 2 ตัวแปรนี้มีผลต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525

ในด้านตัวแปรอื่น ๆ คือ ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ (X_1) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (X_2) รายได้สุทธิ (X_4) ผลผลิตข้าว (X_5) จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_6) และความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ (X_8) แม้ว่าจะพบว่าค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่างตัวแปรเหล่านี้มีนัยสำคัญทางสถิติก็ตาม แต่ปรากฏว่าค่าอิทธิพลรวม อิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อมของตัวแปรดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กับปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525

3) <u>อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526</u>

ในการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 เมื่อวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรด้านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 เพื่อดูความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ผลการวิเคราะห์พบว่า ส่วนใหญ่ตัวแปรต่าง ๆ มีค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ในระดับต่ำ (ตาราง 39 ภาคผนวก ก) จึงได้นำตัวแปรทั้งหมดมาวิเคราะห์การถดถอย

แบบมีขั้นตอน เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานระหว่างอุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่เป็นตัวแปรภายนอก กับตัวแปรตามที่เป็นตัวแปรถัดไปตามลำดับ ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานที่ได้ก็คือ ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางของรูปแบบที่กำหนดเป็นรูปแบบมาตรฐาน ผมมุติเต็มรูปแบบ ดังรายละเอียดในตาราง 24

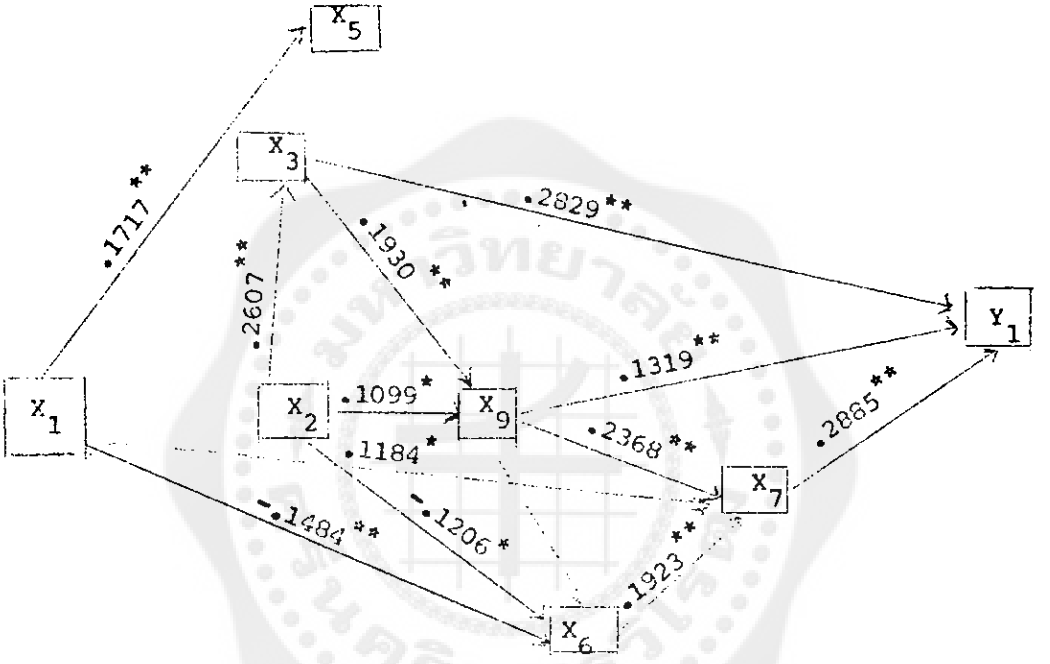

ตาราง ๔๑ ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานจากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีผลต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก 2525

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม								
	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	.0955	-.0420	.1717**	.0047	-.0489	-.0065	-.1484**	.1184*	-.0024
X_2		.2607**	.0200	-.0443	-.0144	.1099*	-.1206*	.0002	-.0033
X_3			-.0284	.0207	.0012	.1930**	.0691	.1735**	.2829**
X_5				.0427	.0787	-.0559	.020	-.0339	.0020
X_4					.0502	.0390	.0185	.0005	.0399
X_8						.0727	.0296	-.0423	-.0121
X_9							.2574**	.2368**	.1319**
X_6								.1923**	.0263
X_7									.2865**
R	.0955	.2601	.1767	.0603	.1007	.2641	.3367	.4242	.5223
R^2	.0091	.0676	.0312	.0036	.0102	.0698	.1134	.1799	.2726
R^2 adj	.0063	.0623	.0229	-.0076	-.0042	.0535	.0953	.1608	.2536

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 24 พบว่า ตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายความแปรปรวนของปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 ได้ร้อยละ 27.29 และเนื่องจากค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์บางค่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงตัดค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติออกไป เพื่อจะได้แบบจำลองความสัมพันธ์ที่ดีที่สุด ซึ่งจะได้ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางทุกค่ามีนัยสำคัญทางสถิติดังภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526

จากภาพประกอบ 3 จะเห็นได้ว่าปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 ได้รับอิทธิพลตรงจาก 3 เส้นทางคือ ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_7) จำนวนวันว่างงาน (X_3) และความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่น (X_9) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ .2885, .2829 และ .1319 ตามลำดับ สำหรับค่าอิทธิพลรวมและค่าอิทธิพลทางอ้อมมีรายละเอียดดังตาราง 25 และ 26

ตาราง 25 ค่าอิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานา ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525

ตัวแปร	q	q^{*}	q^{2*}	q^{3*}	q^{4*}	q^{5*}	q^{6*}	q^{7*}	q^{8*}	อิทธิพลตรง
X_1	.0095	.0006	.0156	.0180	.0184	.0184	.0193	.0317	-.0024	-.0024
X_2		.1004*	.0001	.0005	.0107	.0108	-.0134	-.0039	-.0033	-.0033
X_3			.3847**	.3642**	.3732**	.3932**	.3404**	.3229**	.2029**	.2029**
X_5				-.0176	-.0197	-.0192	-.0069	-.0069	.0020	.0020
X_4					.0498	.0501	.0415	.0401	.0399	.0399
X_8						-.0057	-.0216	-.0243	-.0121	-.0121
X_9							.2217**	.2002**	.1319*	.1319**
X_6								.0038	.0203	.0203
X_7									.2805**	.2805**
R	.0095	.1004	.3870	.3874	.3905	.3906	.4453	.4523	.5223	.5223
R^2	.0000	.0117	.1497	.1500	.1525	.1525	.1983	.2045	.2728	.2728
R^2 adj	-.0028	.0061	.1424	.1402	.1402	.1370	.1819	.1859	.2530	.2536

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดั

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตาราง 28 ค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2520

ตัวแปร	อิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่าน								รวมอิทธิพลทางอ้อม	อิทธิพลทางตรง	อิทธิพลรวม	ค่าสหสัมพันธ์	ความคลาดเคลื่อน
	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7					
X_1	.0007	-.0146	-.0030	.0002	.0003	-.0012	-.0124	.0941	0.0184	-.0024	.0095	.010	.0005
X_2		.1003	-.0004	-.0022	-.0001	.0242	-.0101	.0000	0.1117	-.0033	0.1084*	.100	-.0004
X_3			.0005	.0010	.0000	.0420	.0075	.0500	0.1010	.2829**	0.3847**	.307	.0023
X_5				.0021	-.0005	-.0123	.0000	-.0097	-0.0204	.0028	-0.0176	-.024	.0124
X_4					-.0009	.0088	.0014	.0002	0.0099	.0399	.0498	.052	-.0022
X_8						.0275	.0025	-.0122	0.0178	-.0121	.0057	-.003	-.0087
X_9							.0215	.0683	0.0898	.1316**	.2217**	.269	.0743
X_6								.0555	.0555	.0283	.0838	.171	.0372
X_7								.2885	-	.2885**	.2885**	.409	.1205

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 25 และ 26 เมื่อพิจารณาค่าอิทธิพลรวมที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 พบว่า จำนวนวันว่างงาน (X_3) มีค่าอิทธิพลรวมสูงสุดคือ .3847 รองลงมาคือ ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นมีค่า .2885 และความคาดหวังในคุณค่าการย้ายถิ่นมีค่า .2217 ส่วนใหญ่ค่าอิทธิพลรวมของทั้ง 3 ตัวแปรเกิดจากอิทธิพลทางตรงมากกว่าทางอ้อม โดยจำนวนวันว่างงานมีค่าอิทธิพลทางตรงเท่ากับ .2829 และทางอ้อมเท่ากับ .01016 ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นมีค่าอิทธิพลทางตรง .2600 ไม่มีค่าอิทธิพลทางอ้อมและความคาดหวังผลในคุณค่าในการย้ายมีค่าอิทธิพลทางตรง .1319 และอิทธิพลทางอ้อม .0898 ในตัวแปรอื่น ๆ คือ ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ (X_1) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (X_2) รายได้สุทธิ (X_4) ผลผลิตข้าว (X_5) จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_6) และความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ (X_8) แม้ว่าจะพบว่าค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่างตัวแปรมีนัยสำคัญทางสถิติก็ตาม แต่ปรากฏว่าค่าอิทธิพลรวม อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กับปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526

4) <u>อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527</u>

ในการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 เมื่อวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรด้านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากรและจิตวิทยาของครัวเรือนเกี่ยวกับการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ผลการวิเคราะห์ พบว่า ส่วนใหญ่ตัวแปรต่าง ๆ มีค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ในระดับต่ำ (ตาราง 40 ภาคผนวก ก) จึงได้นำตัวแปรทั้งหมดมาวิเคราะห์การถดถอยแบบมีขั้นตอน เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ ที่เป็นตัวแปรภายนอก กับตัวแปรตามที่เป็นตัวแปรถัดไปตามลำดับ

ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานที่ได้ก็คือค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางของรูปแบบที่กำหนดเป็นรูปแบบมาตรฐานสมมุติเต็มรูปแบบ ดังรายละเอียดในตาราง 27

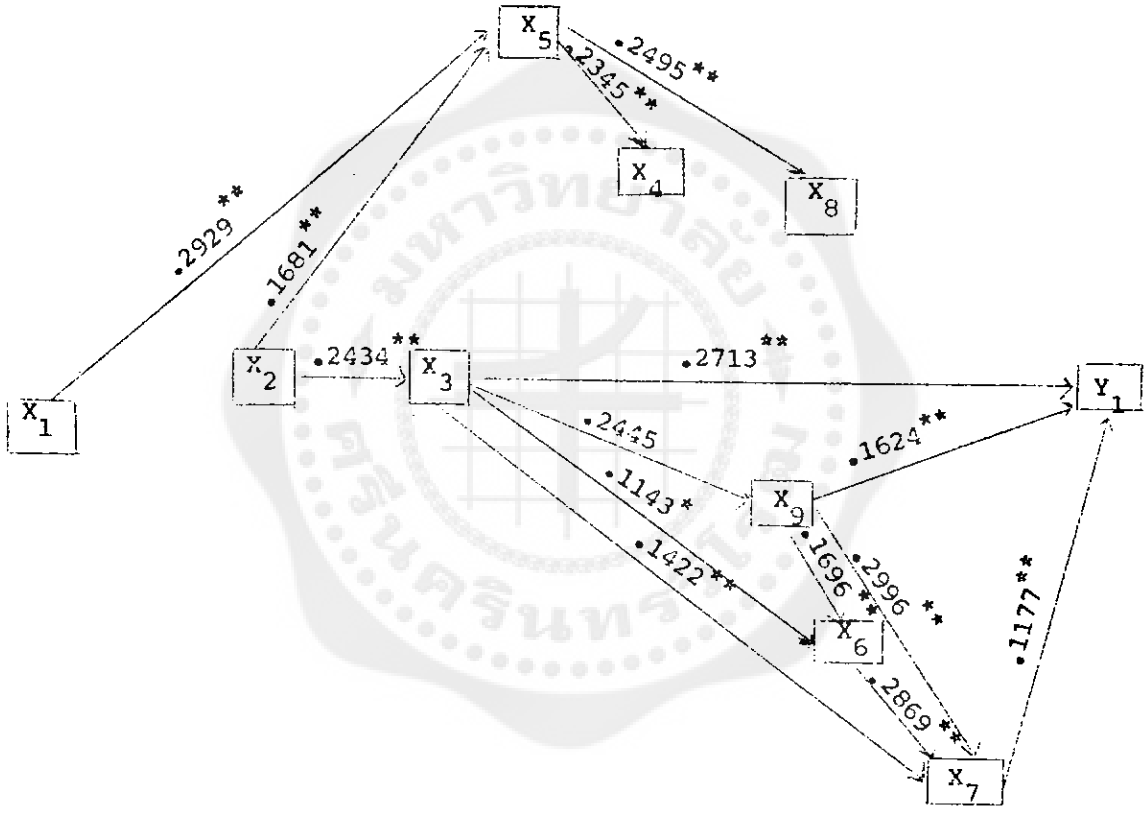

ตาราง 27 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน จากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม								
	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	.1076	-.0147*	.2929**	-.1651	-.1487	-.0445	-.1591**	.0315	.0709
X_2		.2434**	.1661**	-.0304	-.0387	.0523	-.0592	-.0012	.0256
X_3			.0186	-.0146	-.0907	.2445**	.1143*	.1422**	.2712**
X_5				.2345**	.2495*	-.0052	.0054	-.0315	.0033
X_4					.0120	-.0663	.0548	-.0201	-.0471
X_8						.1119	-.0362	-.0109	.0309
X_9							.1698**	.2896**	.1624**
X_6								.2089**	.1111
X_7									.1177*
R	.1076	.2423	.3559	.2397	.2627	.2650	.2653	.5065	.4630
R^2	.0116	.0587	.1267	.0570	.0690	.0812	.0814	.2566	.2144
R^2 adj	.0087	.0533	.1161	.0465	.0555	.0651	.0626	.2391	.1936

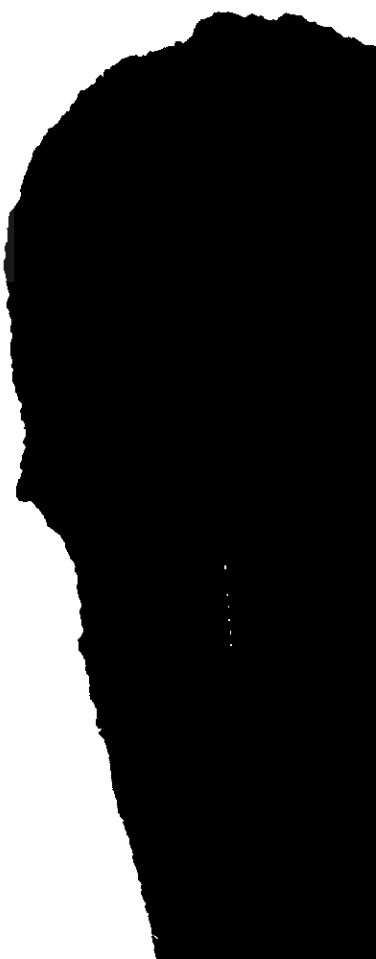
* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 27 พบว่าตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายความแปรปรวนของปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ได้ร้อยละ 21.40 และเนื่องจากค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์บางค่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงตัดค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติออกไป เพื่อจะได้แบบจำลองความสัมพันธ์ที่ดีที่สุด ซึ่งจะได้ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางทุกค่ามีนัยสำคัญทางสถิติ ดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527

จากภาพประกอบ 4 จะเห็นได้ว่าปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ได้รับอิทธิพลตรงจาก 3 เส้นทางคือ จำนวนวันว่างงาน (X_3) ความคาดหวังในคุณค่าการย้ายถิ่น (X_9) และความสำคัญของผู้ช่วยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_7) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ .2713, .1624 และ .1177 ตามลำดับ สำหรับค่าอิทธิพลรวมและค่าอิทธิพลทางอ้อมมีรายละเอียดดังตาราง 28 และ 29

ตาราง 28 ค่าอิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527

ตัวแปร	q	q^{*}	q^{2*}	q^{3*}	q^{4*}	q^{5*}	q^{6*}	q^{7*}	q^{8*}	อิทธิพลตรง
X_1	.0503	.0379	.0432	.0437	.0345	.0417	.0516	.0746	.0709	.0709
X_2		.1140*	.0284	.0287	.0266	.0285	.0169	.0254	.0256	.0256
X_3			.3552**	.3552**	.3545**	.3538	.3045**	.2879**	.2712**	.2712**
X_5				-.0016	.0113	-.0008	.0004	-.0004	.0033	.0033
X_4					-.0857	-.0563	-.0415	-.0495	-.0471	-.0471
X_8						.0463	.0235	.0287	.0309	.0309
X_9							.2222**	.1977**	.1624**	.1624**
X_6								.1448**	.1111*	.1111
X_7									.1177*	.1177*
R	.0503	.1248	.3888	.3886	.3705	.3735	.4299	.4518	.4630	.4630
R^2	.0025	.0159	.1345	.1343	.1373	.1395	.1848	.2041	.2144	.2144
R^2 adj	-.0003	.0089	.1268	.1243	.1248	.1244	.1682	.1854	.1936	.1936

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตาราง 29 ค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527

ตัวแปร	อิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่าน								รวมอิทธิพลทางอ้อม	อิทธิพลทางตรง	อิทธิพลรวม	ค่าสหสัมพันธ์	ความคลาดเคลื่อน
	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7					
X_1	.0124	-.0053	-.0005	.0092	-.0072	-.0099	-.0230	.0037	-.0206	.0709	.0503	.050	-.0003
X_2		.0865	-.0003	.0021	-.0010	.0116	-.0065	-.0002	.0883	.0256	.1140	.119	.0041
X_3			.0000	.0007	.0007	.0493	.0168	.0167	.0840	.2712**	.3552**	.363	.0070
X_5				-.0131	.0121	-.0012	.0008	-.0037	-.0051	.0033	-.0018	.040	.0056
X_4					.0006	-.0146	.0080	-.0024	-.0086	-.0471	-.0557	-.061	-.0053
X_8						.0240	-.0052	-.0022	.0174	.0309	.0483	.009	-.0393
X_9							.0225	.0353	.0598	.1024**	.2222**	.302	.0798
X_6								.0337	.0337	.1111	.1148**	.207	.0022
X_7									-	.1177**	.1177*	.290	.1723

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 28 และ 29 เมื่อพิจารณาค่าอิทธิพลรวมที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 พบว่า จำนวนวันว่างงาน (X_3) ความคาดหวังในคุณค่าการย้ายถิ่น (X_9) จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_6) และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_7) มีค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ .3552, .2227, .1448 และ .1171 ตามลำดับ จำนวนวันว่างงานอิทธิพลรวมส่วนใหญ่เกิดจากอิทธิพลทางตรง ซึ่งมีค่าเท่ากับ .2712 และมีค่าอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ .0840 ความคาดหวังในคุณค่าการย้ายถิ่นก็เช่นกัน อิทธิพลรวมส่วนใหญ่เกิดจากอิทธิพลทางตรง ซึ่งมีค่าเท่ากับ .1624 และอิทธิพลทางอ้อมมีค่าเท่ากับ .0598 จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นมีค่าอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ .1110 และ .0334 ตามลำดับ สำหรับความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น มีค่าอิทธิพลตรงเพียงอย่างเดียวไม่มีค่าอิทธิพลทางอ้อมเลยในด้านตัวแปรอื่น ๆ คือ ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ (X_1) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (X_2) รายได้สุทธิ (X_4) ผลผลิตข้าว (X_5) ความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ (X_8) แม้ว่าจะพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่างตัวแปรเหล่านี้มีนัยสำคัญทางสถิติก็ตาม แต่ปรากฏว่าค่าอิทธิพลรวม อิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อมของตัวแปรดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กับปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527

โดยสรุปผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯที่มีต่อการย้ายถิ่นในช่วง 4 ปีเพาะปลูก พบว่า ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ มีอิทธิพลต่อผลผลิตข้าวที่เป็นกรรมสิทธิ์ของครัวเรือน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่มีนัยสำคัญทางสถิติทุกปีเพาะปลูก และมีอิทธิพลต่อความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นทุกปีเพาะปลูก ยกเว้นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 นอกจากนี้ยังพบว่า ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อปริมาณการย้ายถิ่น แต่มีอิทธิพลทางอ้อมผ่านความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 และมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านผลผลิตข้าวที่เป็นกรรมสิทธิ์ฯ และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 ตัวแปรด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีอิทธิพลต่อจำนวนวันว่างงานทุกปี

เพาะปลูกและมีอิทธิพลต่อจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 และ 2526 ตัวแปรที่มีอิทธิพลค่อนข้างมากในยุทธวิธีพัฒนานี้ได้แก่ ตัวแปรด้านจำนวนวันว่างงานฯ ซึ่งมีอิทธิพลต่อความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นและความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นทุกปีเพาะปลูก นอกจากนี้ยังมีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อปริมาณการย้ายถิ่นทุกปีเพาะปลูกด้วย ในกรณีของตัวแปรด้านปริมาณการย้ายถิ่นตลอดช่วง 4 ปีเพาะปลูก พบว่า ได้รับอิทธิพลจากตัวแปรด้านการว่างงาน ความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นและความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นเป็นสำคัญและจากผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมดังได้เสนอมาแล้วชี้ให้เห็นโดยชัดเจนว่าปริมาณการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯขึ้นอยู่กับ 3 ตัวแปรนี้ สำหรับตัวแปรด้านยุทธวิธีการพัฒนานั้นแม้จะมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่มีนัยสำคัญทางสถิติกับบางตัวแปรดังกล่าวมาแล้ว แต่เมื่อคำนวณค่าอิทธิพลรวม อิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อมแล้วพบว่า ค่าอิทธิพลเหล่านั้นของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯไม่มีนัยสำคัญทางสถิติกับปริมาณการย้ายถิ่นทุกปีเพาะปลูก

ข. อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อการย้ายถิ่น

1) อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524

ในการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 เพื่อวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของตัวแปรด้านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ผลการวิเคราะห์ พบว่า ตัวแปรต่าง ๆ มีค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ในระดับต่ำ (ตาราง 41 ภาคผนวก ก) จึงได้นำตัวแปรทั้งหมดมาวิเคราะห์การถดถอยแบบมีขั้นตอน เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่เป็นตัวแปรภายนอกกับตัวแปรตามที่เป็นตัวแปรถัดไปตามลำดับ ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยที่ได้คือค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางของรูปแบบที่กำหนดเป็นรูปแบบมาตรฐานสมมุติเต็มรูปแบบ ดังรายละเอียดในตาราง ๑๐

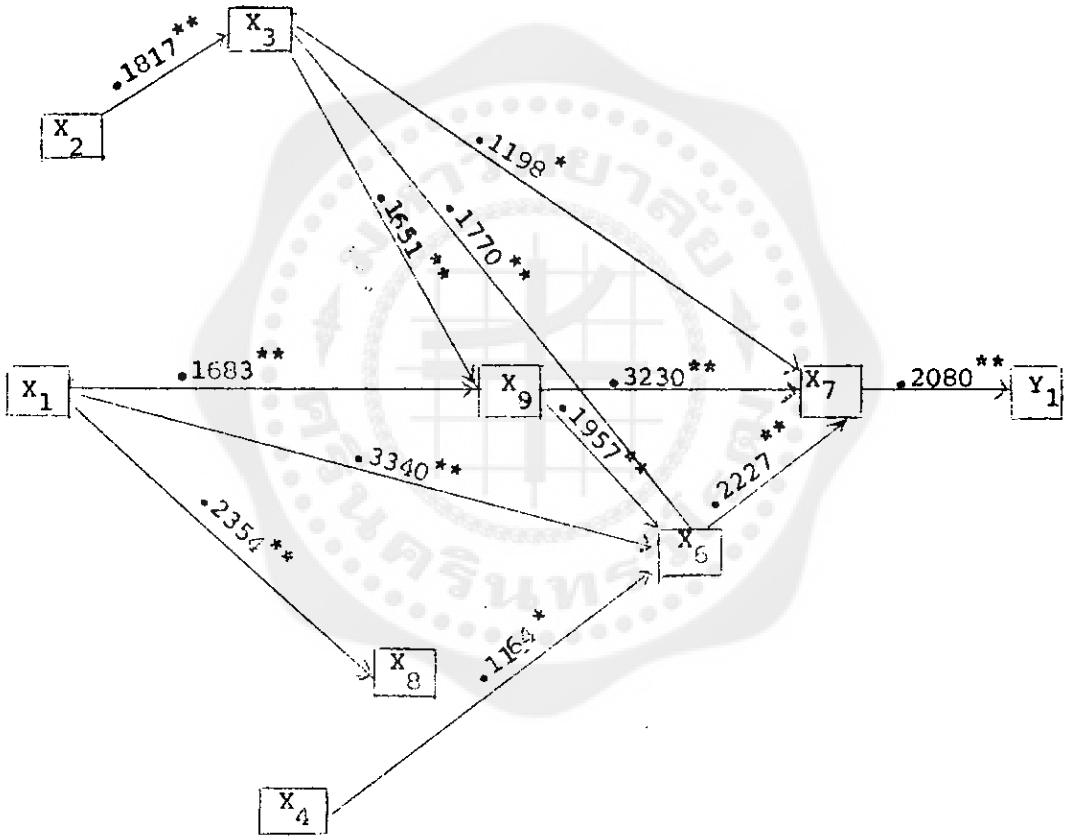
ตาราง 30 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน จากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม								
	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	-.0671	.0509	-.0597	-.0411	.2354**	.1603**	.3340**	-.0736	.0371
X_2		.1017**	.0521	-.0153	.0213	.0705	-.0513	.0133	.0271
X_3			.0276	.0573	.0131	.1651**	.1770**	.1190*	.0339
X_5				.0298	.0028	.0015	.0444	-.0103	-.0132
X_4					.0733	-.0149	.1164*	-.0633	.0367
X_8						.0024	.0673	-.0277	-.0369
X_9							.1957**	.3230**	.0691
X_6								.2227**	-.0210
X_7									.2080**
R	.0671	.1073	.0884	.0755	.2600	.2853	.5077	.4670	.2707
R^2	.0045	.0361	.0078	.0057	.0625	.0814	.2577	.2100	.0733
R^2 adj	.0017	.0298	-.0007	[redacted]	.0490	.0655	.2427	.2006	.0490

* มีนัยสำคัญทาง[redacted]

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง ๑๐ แสดงให้เห็นว่าตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตามได้ร้อยละ 7.๑๑ เท่านั้น และเนื่องจากค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรบางค่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จึงต้องตัดค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่ไม่มีนัยสำคัญบางค่าออกไป เพื่อจะได้แบบจำลองความสัมพันธ์ที่ดีที่สุด ซึ่งจะให้ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางทุกค่ามีนัยสำคัญทางสถิติดังภาพประกอบ ๕

ภาพประกอบ ๕ รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. ๒๕๒๔

จากภาพประกอบ 5 พบว่า ปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_7) เพียงเส้นทางเดียว โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ .2080 ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่สูงที่สุดคือ .3340 เป็นค่าระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ กับจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น สำหรับค่าอิทธิพลรวมและค่าอิทธิพลทางอ้อมที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 มีรายละเอียดดังตาราง 31 และ 32

ตาราง 31 ค่าอิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524

ตัวแปร	q	q^*	q^{2*}	q^{3*}	q^{4*}	q^{5*}	q^{6*}	q^{7*}	q^{*8}	อิทธิพลตรง
X_1	.0523	.0561	.0507	.0497	.0506	.0572	.0300	.0218	.0371	.0371
X_2		.0556	.0394	.0403	.0407	.0442	.0286	.0299	.0271	.0271
X_3			.0902	.0907	.0894	.0898	.0832	.0588	.0339	.0339
X_5				-.0168	-.0175	-.0157	-.0159	-.0171	-.0132	-.0132
X_4					.0220	.0240	.0264	.0235	.0367	.0367
X_8						-.0277	-.0450	-.0427	-.0369	-.0369
X_9							.1611*	.1563**	.0891	.0891
X_6								.0248	-.0216	-.0216
X_7									.2080*	.2000*
R	.0523	.0764	.1170	.1182	.1202	.1232	.1976	.1967	.2707	.2707
R^2	.0027	.0058	.0137	.0140	.0144	.0152	.0390	.0386	.0733	.0733
R^2_{adj}	-.0001	.0002	.0062	.0026	.0002	-.0019	.0195	.0171	.0490	.0490

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตาราง 32 ค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524

ตัวแปร	อิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่าน								รวมอิทธิพลทางอ้อม	อิทธิพลทางตรง	อิทธิพลรวม	ค่าสหสัมพันธ์	ความคลาดเคลื่อน
	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7					
X_1	-.0038	.0054	.0010	-.0009	-.0086	.0272	.0082	-.0153	.0152	.0371	.0523	.052	-.0003
X_2		.0164	-.0009	-.0004	-.0005	.0126	-.0013	.0028	.0287	.0271	.0558	.052	-.0038
X_3			-.0006	.0013	-.0004	.0266	.0044	.0249	.0563	.0339	.0902	.100	.0098
X_5				.0007	-.0018	.0002	.0012	-.0039	-.0036	-.0132	-.0168	-.014	.0028
X_4					-.0020	-.0024	.0029	-.0132	-.0147	.0367	.0220	.024	.0020
X_8						.0133	.0017	-.0058	.0092	-.0369	-.0277	-.010	.0177
X_9							.0048	.0672	.0720	.0891	.1611*	.176	.0149
X_6									.0046	-.0216	.0240	.007	.0022
X_7									-	.2080*	.2080*	.247	.0390

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 31 และ 32 พบว่า ถ้าพิจารณาเฉพาะอิทธิพลทางตรงที่มีนัยสำคัญต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 จะมีอิทธิพลจากความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_7) เพียงทางเดียว โดยมีค่าอิทธิพลทางตรงเท่ากับ .2080 แต่ถ้าพิจารณาในด้านอิทธิพลรวมแล้ว พบว่า ความคาดหวังในคุณค่าการย้ายถิ่น (X_9) มีอิทธิพลรวมอย่างมีนัยสำคัญต่อปริมาณการย้ายถิ่นด้วยโดยมีค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ .1611 ซึ่งเกิดจากค่าอิทธิพลทางตรง .0881 และอิทธิพลทางอ้อม .0720

ส่วนตัวแปรอื่น ๆ เช่น ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ (X_1) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (X_2) จำนวนวันว่างงาน (X_3) รายได้สุทธิ (X_4) ผลผลิตข้าว (X_5) จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_6) ความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน (X_8) แม้พบว่าค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่างตัวแปรเหล่านี้มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ก็ตามแต่ ค่าอิทธิพลรวม อิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อมของตัวแปรเหล่านี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติกับปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524

2) <u>อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525</u>

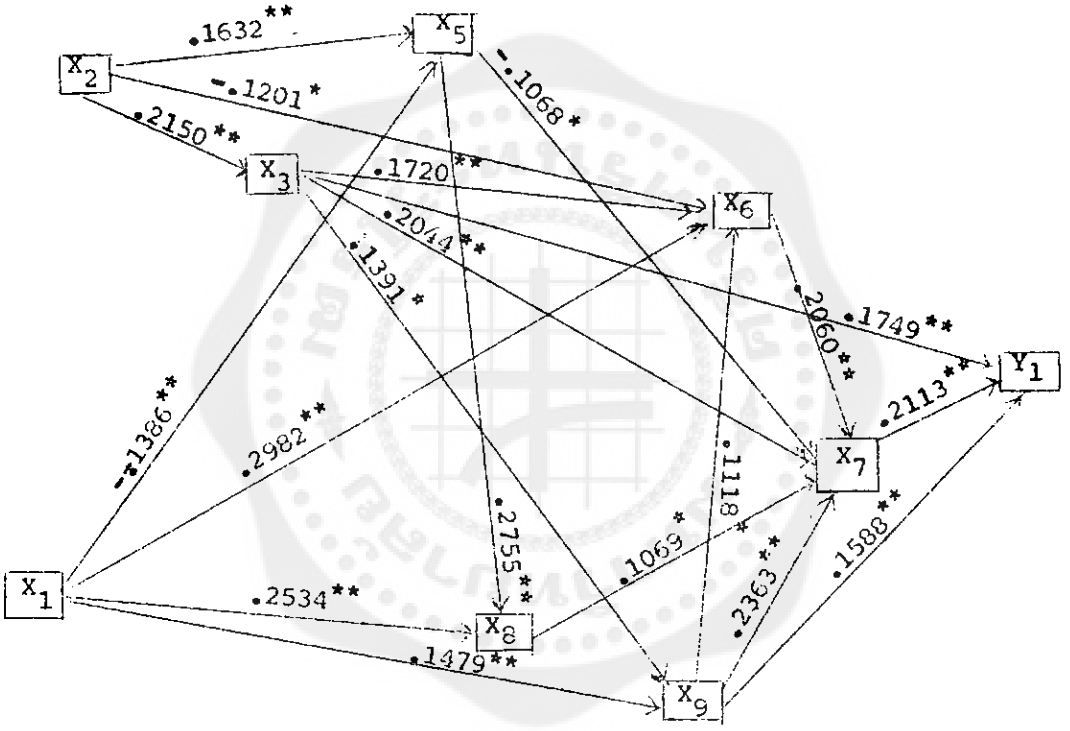
ในการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 เมื่อวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของตัวแปรด้านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ผลการวิเคราะห์พบว่าตัวแปรต่าง ๆ มีค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ในระดับต่ำ (ตาราง 43 ภาคผนวก ก) จึงได้นำตัวแปรทั้งหมดมาวิเคราะห์การถดถอยแบบมีขั้นตอนเพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่เป็นตัวแปรภายนอกกับตัวแปรตามที่เป็นตัวแปรถัดไปตามลำดับ ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยที่ได้คือค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางของรูปแบบที่กำหนดเป็นรูปแบบมาตรฐานสมบูรณ์รูปแบบ ดังรายละเอียดในตาราง 33

ตาราง 33 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน จากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม								
	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	-.0667	.0046	-.1686**	.0606	.2534**	.1479**	.2982*	-.0690	.0463
X_2		.2150**	.1632**	.0165	-.0473	.0511	-.1201*	-.0051	-.0075
X_3			-.0216	.0389	.0266	.1391*	.1720**	.2044**	.1749**
X_5				.0988	.2755**	.0367	.1010	-.1000*	.0396
X_4					.0588	-.0422	-.0110	.0669	-.0464
X_8						.0348	-.0182	.1069*	-.0031
X_9							.1118*	.2383**	.1586**
X_6								.2060**	-.0356
X_7									.2113**
R	.0667	.2148	.2400	.1177	.3498	.2233	.3825	.4448	.3826
R^2	.0045	.0461	.0576	.1039	.1223	.0498	.1463	.1974	.1464
R^2 adj	.0016	.0406	.0495	.0025	.1096	.0333	.1288	.1791	.1238

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 33 แสดงให้เห็นว่าตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายความแปรปรวนของปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 ได้ร้อยละ 14.64 และเนื่องจากค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรบางค่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงตัดค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่ไม่มีนัยสำคัญบางค่าออกไป เพื่อจะได้แบบจำลองความสัมพันธ์ที่ดีที่สุด ซึ่งจะให้ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางทุกค่ามีนัยสำคัญทางสถิติ ดังภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525

จากภาพประกอบ 8 พบว่า ปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_7) จำนวนวันว่างงาน (X_3) และความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นโดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ .2113, .1749 และ .1588 ตามลำดับ สำหรับค่าอิทธิพลรวมและค่าอิทธิพลทางอ้อมที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 มีรายละเอียดดังตาราง 34 และ 35

ตาราง 34 อิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525

ตัวแปร	q	q^{*}	q^{2*}	q^{3*}	q^{4*}	q^{5*}	q^{6*}	q^{7*}	q^{8*}	อิทธิพลตรง
X_1	.0849	.0887	.0875	.0723	.0748	.0881	.0371	.0347	.0493	.0493
X_2		.0570	.0039	-.0008	-.0001	.0012	-.0098	-.0088	-.0075	-.0075
X_3			.2471**	.2477**	.2493**	.2486**	.2194**	.2181**	.1749**	.1749**
X_5				.0267	.0329	.0255	.0178	.0171	.0398	.0398
X_4					-.0416	-.0432	-.0344	-.0343	-.0484	-.0484
X_8						.0256	.0193	.0195	-.0031	-.0031
X_9							.2098**	.2007**	.1588**	.1588**
X_6								.0079	-.0356	-.0356
X_7									.2113**	.2113**
R	.0849	.0863	.2563	.2578	.2611	.2622	.3324	.3325	.3826	.3826
R^2	.0042	.0074	.0657	.0664	.0682	.0688	.1105	.1106	.1464	.1464
R^2_{adj}	.0014	.0017	.0576	.0557	.0547	.0525	.0924	.0898	.1238	.1238

* มีนัย[illegible]ที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตาราง 35 ค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525

ตัวแปร	อิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่าน								รวมอิทธิพลทางอ้อม	อิทธิพลทางตรง	อิทธิพลรวม	ค่าสหสัมพันธ์	ความคลาดเคลื่อน
	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7					
X_1	-.0030	.0012	-.0048	-.0025	.0067	.0310	.0024	-.0148	.0156	.0493	.0649	.065	.0001
X_2		.0531	.0047	-.0007	-.0013	.0108	-.0010	-.0011	.0645	-.0075	.0570	.052	-.0050
X_3			-.0008	-.0018	.0007	.0292	.0013	.0432	.0722	.1749**	.2471**	.247	-.0001
X_5				-.0042	.0074	.0077	.0007	-.0226	-.0109	.0396	.0287	.019	-.0097
X_4					.0016	-.0080	-.0001	.0141	.0068	-.0484	-.0416	-.025	-.0166
X_8						.0073	-.0002	.0226	.0297	-.0031	.0266	.040	.0214
X_9							.0009	.0499	.0508	.1588**	.2096**	.249	.0394
X_6								.0435	.0435	-.0356	.0078	.092	.0130
X_7									-	.2113**	.2113**	.294	.0827

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 34 และ 35 พบว่า ค่าอิทธิพลรวมที่มีผลต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ มี 3 เส้นทางคือ จากจำนวนวันว่างงาน ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นและความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่น โดยมีค่าอิทธิพลรวม .2471, .2113 และ .2096 ตามลำดับ อิทธิพลจากจำนวนวันว่างงานส่วนใหญ่เป็นอิทธิพลทางตรง คือ .1749 อิทธิพลทางอ้อม .0722 อิทธิพลจากความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นเป็นค่าอิทธิพลทางตรงเพียงอย่างเดียว คือ .2113 สำหรับความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นมีค่าอิทธิพลทางตรง .1588 และอิทธิพลทางอ้อม .0508

ส่วนตัวแปรอื่น ๆ เช่น ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ (X_1) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (X_2) รายได้สุทธิ (X_4) ผลผลิตข้าว (X_5) จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้าย (X_6) และความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ (X_8) แม้พบว่าค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่างตัวแปรเหล่านี้มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ก็ตาม แต่พบว่าค่าอิทธิพลรวม อิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อมของตัวแปรเหล่านี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติกับปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525

๓) <u>อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526</u>

ในการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 เมื่อวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของตัวแปรด้านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ผลการวิเคราะห์พบว่าตัวแปรต่าง ๆ มีค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ในระดับต่ำ (ตาราง ๔๓ ภาคผนวก ก) จึงได้นำตัวแปรทั้งหมดมาวิเคราะห์การถดถอยแบบมีขั้นตอน เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย

มาตรฐานระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่เป็นตัวแปรภายนอกกับตัวแปรตามที่เป็นตัวแปรถัดไปตามลำดับ ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยที่ได้คือค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางของรูปแบบที่กำหนดเป็นรูปแบบมาตรฐานสมมุติเต็มรูปแบบ ดังรายละเอียดในตาราง ๓๑

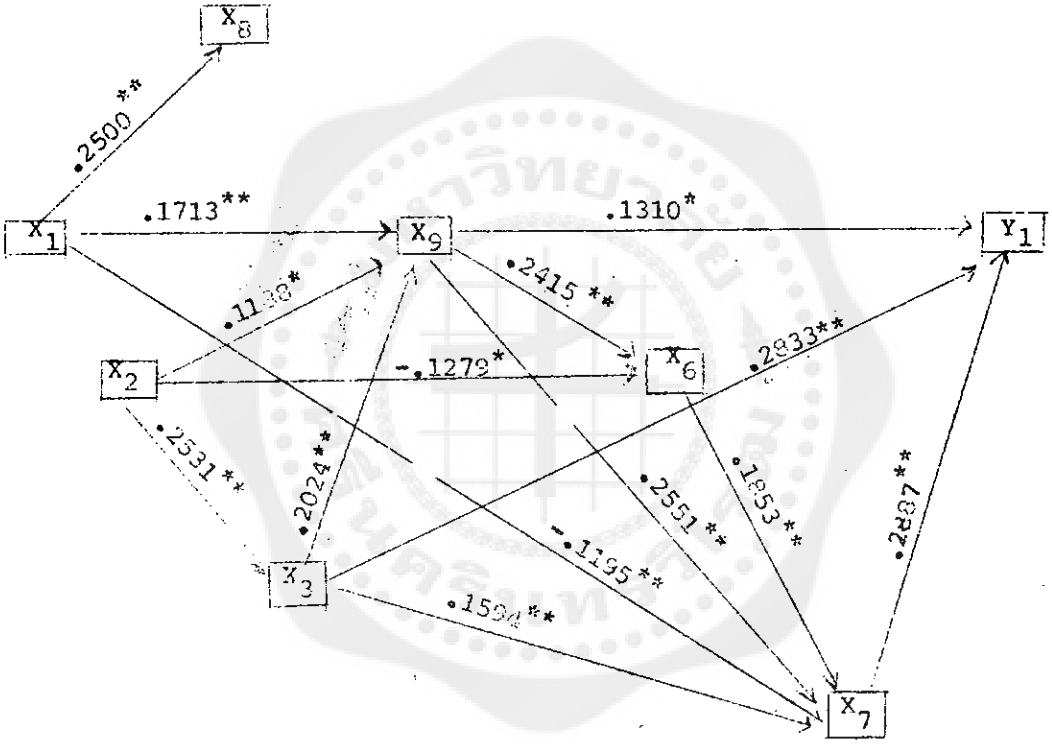
ตาราง 38 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานจากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีผลต่อ

ชี้วัดการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม								
	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	-.07[illegible]774	-.0448	-.0977	.0728	.2500**	.1713**	.0987	-.1195*	.0047
X_2		.2631**	.0320	-.0394	.0241	.1188*	-.1279*	.0019	-.0032
X_3			-.0408	.0243	.0163	.2024**	1032	.1594**	.2833**
X_5				.0505	.0954	-.0367	-.0140	-.0265	.0029
X_4					.0320	.0288	.0102	.0078	.0397
X_8						.0308	.0134	-.0196	-.0131
X_9							.2415**	.2581**	.1310*
X_6								.1853**	.0262
X_7									.2887**
R	.0774	.260[illegible]6	.1074	.0939	.2626	.3109	.3178	.4236	.5223
R^2	.0060	.[illegible]0678	.01154	.0088	.0689	.0966	.1010	.1794	.2726
R^2 adj	.0031	.0625	.0030	-.0026	.0555	.0809	.0826	.1602	.2536

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 30 แสดงให้เห็นว่าตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายความแปรปรวนของปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 ได้ร้อยละ 27.28 และเนื่องจากค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์หาค่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงตัดค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติออกไป เพื่อจะได้แบบจำลองความสัมพันธ์ที่ดีที่สุด ซึ่งให้ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางทุกค่ามีนัยสำคัญทางสถิติดังภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 7 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526

จากภาพประกอบ 7 แสดงให้เห็นว่า ปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก 3 เส้นทางคือ ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_7) จำนวนวันว่างงาน (X_3) และความคาดหวังในคุณค่าจากการย้ายถิ่น (X_9) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ .2887, .2833 และ .1310 ตามลำดับ สำหรับค่าอิทธิพลรวม ค่าอิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อม ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปี พ.ศ. 2526 มีรายละเอียดดังตาราง 37 และ 38

ตาราง 37 ค่าอิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526

ตัวแปร	q	q^{*}	q^{2*}	q^{3*}	q^{4*}	q^{5*}	q^{6*}	q^{7*}	q^{8*}	อิทธิพลทางตรง
X_1	+.0067	.0017	.0189	-.0177	.0141	.0168	-.0218	-.0295	.0047	.0047
X_2		.1065*	.0110	.0114	.0134	.0136	-.0131	-.0027	-.0032	-.0032
X_3			.3849**	.3844**	.3832**	.3834**	.3378**	.3293**	.2033**	.2033**
X_5				-.0127	-.0151	-.0141	-.0059	-.0047	.0029	.0029
X_4					.0489	.0492	.0428	.0419	.0397	.0397
X_8						-.0107	-.0176	-.0167	-.0131	-.0131
X_9							.2253**	.2056**	.1310*	.1310*
X_6								.0017	.0282	.0282
X_7									.2207**	.2207**
R	.0067	.1064	.3871	.3873	.3904	.3906	.4454	.4521	.5223	.5223
R^2	.0000	.0117	.1499	.1500	.1524	.1525	.1984	.2044	.2728	.2728
R^2 adj	-.0028	.0081	.1425	.1402	.1401	.1377	.1820	.1857	.2536	.2536

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตาราง 38 ค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526

ตัวแปร	อิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่าน								รวมอิทธิพลทางอ้อม	อิทธิพลทางตรง	อิทธิพลรวม	ค่าสหสัมพันธ์	ความคลาดเคลื่อน
	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7					
Y_1	-.0064	-.0172	.0366	-.0318	-.0027	.0386	.0078	-.0343	-.0114	.0047	-.0067	-.007	-.0003
X_2		.0975	-.0004	-.0020	-.0002	.0267	-.0104	.0005	.1117	-.0032	.1085*	.100	-.0005
X_3			.0005	.0012	-.0002	.0456	.0085	.0460	.1016	.2633**	.3649**	.307	.0021
X_5				.0024	-.0010	-.0092	-.0012	-.0076	-.0156	.0029	-.0127	-.024	.0367
X_4					-.0003	.0064	.0009	.0022	.0092	.0397	.0489	.052	.0031
X_8						.0089	.0011	-.0056	.0024	-.0131	-.0107	-.003	.0137
X_9							.0197	.0746	.0943	.1310*	.2253**	-.296	.5213
X_6								.0535	.0535	.0282	.0817	.171	.0893
X_7										.2867**	.2867**	.409	.1203

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 37 และ 38 แสดงให้เห็นว่า อิทธิพลรวมที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 สูงที่สุดคือ อิทธิพลจากจำนวนวันว่างงาน (X_3) โดยมีค่าอิทธิพลรวม .3849 ส่วนใหญ่ของอิทธิพลรวมเกิดจากอิทธิพลทางตรง .2833 และอิทธิพลทางอ้อม .1016 รองลงมาได้แก่ อิทธิพลรวมจากความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_7) ความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่น (X_9) และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน (X_2) มีค่าอิทธิพลรวม .2687, .2253 และ .1065 ตามลำดับ ส่วนใหญ่เกิดจากอิทธิพลทางตรง ยกเว้นในด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือน อิทธิพลรวมส่วนใหญ่เกิดจากอิทธิพลทางอ้อมคือเท่ากับ .1117 ในขณะที่อิทธิพลทางตรงมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับปริมาณการย้ายถิ่น และมีค่าอิทธิพลทางตรงเท่ากับ -.0032 ค่าอิทธิพลทางอ้อมของจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกิดจากอิทธิพลที่ส่งผ่านจำนวนวันว่างงานถึง .0975

4) <u>อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527</u>

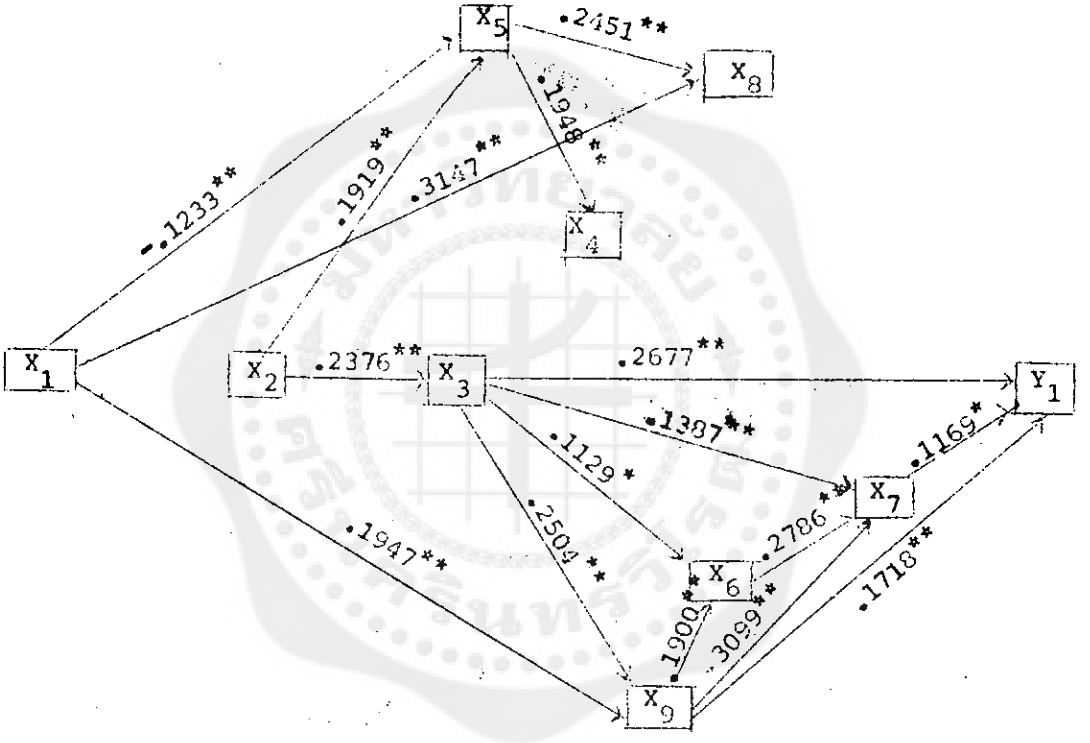
ในการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 เมื่อวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของตัวแปรด้านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรผลการวิเคราะห์ พบว่าส่วนใหญ่ตัวแปรต่าง ๆ มีค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ในระดับต่ำ (ตาราง 44 ภาคผนวก ก) จึงได้นำตัวแปรทั้งหมดมาวิเคราะห์การถดถอยแบบมีขั้นตอน เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่เป็นตัวแปรภายนอกกับตัวแปรตามที่เป็นตัวแปรถัดไปตามลำดับ ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยที่ได้คือค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางของรูปแบบที่กำหนดเป็นรูปแบบมาตรฐานสมมุติเต็มรูปแบบ ดังรายละเอียดในตาราง 39

ตาราง 39 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานจากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม								
	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	-.0848	-.0508	-.1239*	.0798	.3174**	.1947**	-.0748	-.0552	-.0527
X_2		.2376**	.1919**	-.0432	-.0319	.0561	-.0682	-.0025	.0256
X_3			.0075	-.0672	-.0716	.2504**	.1129**	.1387**	.2677**
X_5				.1948**	.2451**	.0191	-.0666	-.0310	.0172
X_4					.0095	-.0731	.0849	.0196	-.0526
X_8						.0556	.0073	-.0067	.0371
X_9							.1900**	.3099**	.1718**
X_6								.2786**	.0975
X_7									.1169*
R	.0848	.2471	.2388	.1977	.3814	.3354	.2537	.5082	.4609
R^2	.0072	.0610	.0569	.0391	.1455	.1125	.0634	.2583	.2125
R^2 adj	.0043	.0558	.0487	.0279	.1331	.0969	.0452	.2409	.1917

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 39 พบว่า ตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปร ตามได้ร้อยละ 21.25 และเนื่องจากค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์บางค่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จึงตัดค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติไป เพื่อจะได้แบบจำลองความสัมพันธ์ที่ดีที่สุด ซึ่งให้ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางทุกค่ามีนัยสำคัญทางสถิติดังภาพประกอบ 8

ภาพประกอบ 8 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจที่มีต่อการย้ายถิ่นปี พ.ศ. 2527

จากภาพประกอบ 8 แสดงให้เห็นว่าปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ได้รับอิทธิพลทางตรง 3 เส้นทางคือ จากจำนวนวันว่างงาน (X_3) ความคาดหวังในคุณค่าการย้ายถิ่น (X_9) และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_7) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางเท่ากับ .2677, .1716 และ .1169 ตามลำดับ สำหรับค่าอิทธิพลรวมและอิทธิพลทางอ้อมที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 มีรายละเอียดดังตาราง 40 และ 41

ตาราง 4c อิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527

ตัวแปร	q	q^{*}	q^{2*}	q^{3*}	q^{4*}	q^{5*}	q^{6*}	q^{7*}	q^{8*}	อิทธิพลตรง
X_1	.0416	-.0317	-.0138	-.0126	-.0078	-.0236	-.0669	-.0591	-.0527	-.0527
X_2		.1163*	.0323	.0304	.0278	.0294	.0163	.0252	.0255	.0255
X_3			.3538**	.3538**	.3533**	.3569**	.2986	.2839**	.2677**	.2677**
X_5				.0098	.0210	.0093	.0048	.0135	.0172	.0172
X_4					-.0604	-.0608	-.0438	-.0549	-.0528	-.0528
X_8						.0502	.0372	.0362	.0371	.0371
X_9							.2328	.2080**	.1710**	.1718**
X_6								.1300**	.0975	.0975
X_7									.1169*	.1169*
R	.0416	.1231	.3643	.3644	.3692	.3721	.4319	.4498	.4610	.4609
R^2	.0017	.0152	.1327	.1328	.1363	.1385	.1865	.2024	.2125	.2121
R^2_{adj}	-.0011	.0095	.1253	.1228	.1238	.1234	.1698	.1836	.1916	.1917

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตาราง 41 ค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527

ตัวแปร	อิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่าน								รวมอิทธิพลทางอ้อม	อิทธิพลทางตรง	อิทธิพลรวม	ค่าสหสัมพันธ์	ความคลาดเคลื่อน
	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7					
X_1	.0778	-.0179	-.0012	-.0048	.0158	.0453	-.0098	-.0064	.0988	-.0527	.0416	-.042	-.0881
X_2		.0840	.0018	.0026	-.0016	.0131	-.0089	-.0003	.0908	.0255	.1163*	.119	.0027
X_3			.0000	.0005	-.0036	.0583	.0147	.0162	.0861	.2677**	.3538**	.363	.0092
X_5				-.0118	.0123	.0045	-.0087	-.0037	-.0074	.0172	.0098	.040	.0302
X_4					.0004	-.0170	.0111	-.0029	-.0078	-.0528	-.0604	-.081	-.0006
X_8						.0130	.0010	-.0009	.0131	.0371	.0502	.009	-.0412
X_9							.0248	.0362	.0610	.1718**	.2328	.302	.0692
X_6								.0325	.0325	.0975	.1300**	.207	.0770
X_7										.1168*	.1169*	.209	.0921

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 40 และ 41 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลรวม พบว่า จำนวนวันว่างงาน มีค่าอิทธิพลรวมต่อปริมาณการย้ายถิ่นสูงที่สุด คือ .3538 โดยแยกเป็นอิทธิพลตรง .2677 และอิทธิพลรวม .0862 รองลงมาคือ อิทธิพลรวมจากจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น ซึ่งมีค่าอิทธิพลรวม .1300 แยกเป็นอิทธิพลทางตรง .0975 และอิทธิพลทางอ้อม .0325 ด้านความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นมีอิทธิพลตรงต่อปริมาณการย้ายถิ่นเท่ากับ .1169 สำหรับจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ .1163 แยกเป็นค่าอิทธิพลทางตรง .0255 อิทธิพลอ้อม .0908 จะเห็นว่าอิทธิพลส่วนใหญ่ของจำนวนสมาชิกในครัวเรือนต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 เป็นอิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลทางอ้อมที่เกิดขึ้นนี้เกิดขึ้นจากส่งผ่านอิทธิพลของจำนวนวันว่างงาน

โดยสรุปผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นในช่วง 4 ปีเพาะปลูก พบว่า ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน และความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่มีนัยสำคัญทางสถิติทุกปีเพาะปลูก และมีอิทธิพลต่อจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 และ 2525 นอกจากนี้ยังพบว่า ยุทธวิธีพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯมีอิทธิพลต่อจำนวนวันว่างงานในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ต่อความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 และต่อผลผลิตข้าวในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 (อิทธิพลทางลบ) อีกด้วย ตัวแปรด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีอิทธิพลต่อจำนวนวันว่างงานฯทุกปีเพาะปลูก และมีอิทธิพลต่อจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นใน 2 ปีเพาะปลูก (พ.ศ. 2525 และ 2526) ตลอดจนมีอิทธิพลต่อผลผลิตข้าวใน 2 ปีเพาะปลูกเช่นกัน (พ.ศ. 2525 และ 2527) ตัวแปรที่มีอิทธิพลมากต่อตัวแปรอื่น ๆ และส่งผ่านอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมไปยังปริมาณการย้ายถิ่นอย่างสม่ำเสมอทุกปีเพาะปลูก ได้แก่ ตัวแปรด้านจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือน พบว่า ตัวแปรด้านจำนวนวันว่างงานนี้มีอิทธิพลต่อความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นทุกปีเพาะปลูกและ

มีอิทธิพลต่อความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นทุกปีเพาะปลูก (ยกเว้น พ.ศ. 2526) สำหรับตัวแปรด้านปริมาณการย้ายถิ่นนั้นพบว่า ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น จำนวนวันว่างงาน และความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นทุกปีเพาะปลูก ซึ่งผลจากการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมที่ได้นำเสนอมาข้างต้นได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า แบบแผนของการย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯนี้มีอิทธิพลมาจากตัวแปรหลัก 3 ตัวแปรนี้เป็นสำคัญ สำหรับตัวแปรด้านยุทธวิธีการพัฒนานั้นแม้จะมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่มีนัยสำคัญทางสถิติกับบางตัวแปรดังกล่าวมาแล้ว แต่เมื่อคำนวณค่าอิทธิพลรวม อิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อมแล้วพบว่าค่าอิทธิพลเหล่านั้นของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติกับปริมาณการย้ายถิ่นทุกปีเพาะปลูก

ก. อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่มีต่อการย้ายถิ่น

1. อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2524

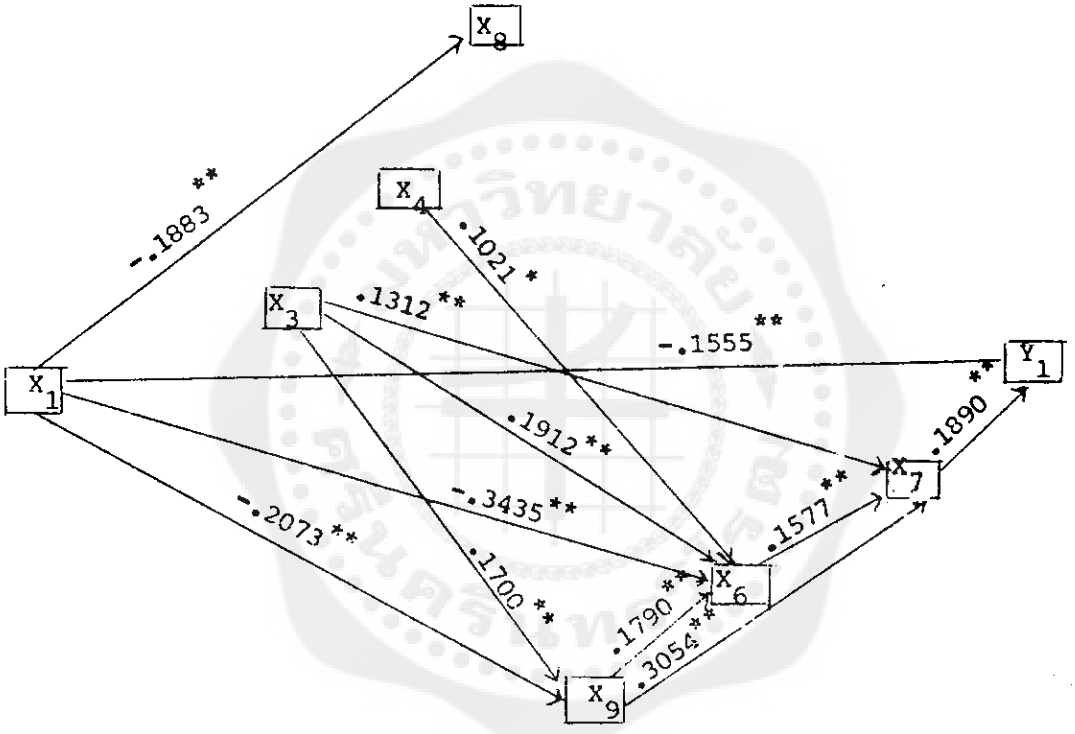
ในการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2524 เมื่อวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิความสัมพันธ์ของตัวแปรด้านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคมประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2524 เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ผลการวิเคราะห์พบว่า ตัวแปรต่าง ๆ มีค่าสัมประสิทธิความสัมพันธ์ในระดับต่ำ (ตาราง 45 ภาคผนวก ก.) จึงได้นำตัวแปรทั้งหมดมาวิเคราะห์การถดถอยแบบมีขั้นตอน เพื่อหาค่าสัมประสิทธิการถดถอยมาตรฐาน ระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่เป็นตัวแปรภายนอก กับตัวแปรตามที่เป็นตัวแปรถัดไปตามลำดับ ค่าสัมประสิทธิการถดถอยที่ได้คือ ค่าสัมประสิทธิเส้นทางของรูปแบบที่กำหนดเป็นรูปแบบมาตรฐานสมมุติเต็มรูปแบบ ดังรายละเอียดในตาราง 42

ตาราง 42 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน จากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม								
	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	-.0339	-.0283	-.0745	.0018	-.1883**	-.2073**	-.3436**	-.1032	-.1556**
X_2		.1768	.0546	-.0122	-.0009	.0609	-.0836*	.0135	.0191
X_3			.0217	.0548	.0229	.1700**	.1912**	.1312**	.0477
X_5				.0324	.0350	-.0238	-.0015	-.0189	-.0256
X_4					.0640	-.0238	.1021*	-.0521	.0395
X_8						.0828	.0828	-.0513	-.0488
X_9							.1780**	.3064**	.0799
X_6								.1577**	-.0625
X_7									.1890**
R	.0339	.1802	.0991	.0635	.2074	.3100	.5145	.4722	.3021
R^2	.0012	.0325	.0098	.0040	.0430	.0961	.2647	.2230	.0913
R^2adj	-.0017	.0269	-.00[illegible]	-.0074	.0292	.0804	.2498	.2049	.0674

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 42 พบว่า ตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายความแปรปรวนของปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2524 ได้น้อยมาก คือ ร้อยละ 9.13 และเนื่องจากค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางความสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปรบางค่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงตัดค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่ไม่มีนัยสำคัญบางค่าออกไป เพื่อจะได้แบบจำลองความสัมพันธ์ที่ดีที่สุด ซึ่งจะได้ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางทุกค่ามีนัยสำคัญทางสถิติดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 9 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2524

จากภาพประกอบ 9 แสดงให้เห็นว่า ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_7)มีอิทธิพลต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก 2524 (Y_1)โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง .1090 ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อปริมาณการย้ายถิ่นต่อมาก็คือ ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ แต่มีอิทธิพลในเชิงลบ คือมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง -.1555 สำหรับค่าอิทธิพลรวม และค่าอิทธิพลทางอ้อม มีรายละเอียดดังตาราง 43 และ 44

ตาราง 43 อิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2524

ตัวแปร	q	q^*	q^{2*}	q^{3*}	q^{4*}	q^{5*}	q^{6*}	q^{7*}	q^{8*}	อิทธิพลตรง
X_1	-.1832**	-.1816**	-.1791**	-.1815**	-.1818**	-.1911**	-.1830**	-.1750**	-.1555**	-.1555**
X_2		.0459	.0304	.0322	.0324	.0384	.0244	.0217	.0191	.0191
X_3			.0879	.0886	.0875	.0880	.0862	.0725	.0477	.0477
X_5				-.0333	-.0340	-.0322	-.0291	-.0291	-.0256	-.0256
X_4					.0202	.0234	.0269	.0296	.0395	.0395
X_8						-.0503	-.0612	-.0585	-.0488	-.0488
X_9							.1317*	.1375*	.0799	.0799
X_6								-.0327	-.0625	-.0625
X_7									.1890**	.1890**
R	.1832	.1869	.2077	.2103	.2113	.2170	.2505	.2521	.3021	.3021
R^2	.0336	.0357	.0431	.0442	.0446	.0471	.0628	.0635	.0913	.0913
R^2_{adj}	.0308	.0302	.0349	.0332	.0309	.0305	.0437	.0410	.0874	.0874

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตาราง 44 อิทธิพลทางตรง ทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2524

ตัวแปร	อิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่าน								รวมอิทธิพลทางอ้อม	อิทธิพลทางตรง	อิทธิพลรวม	ค่าสหสัมพันธ์	ความคลาดเคลื่อน
	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7					
X_1	-.0016	-.0025	.0024	.0001	.0095	-.0273	.0112	-.0195	-.0277	-.1555**	-.1832**	-.109	-.0002
X_2		.0155	-.0018	-.0002	.0030	.0080	.0027	.0026	.0269	.0191	.0459	.052	.0068
X_3			-.0007	.0011	-.0011	.0224	-.0063	.0246	.0402	.0477	.0874	.100	.0121
X_5				.0007	-.0018	-.0031	.0030	-.0035	-.0077	-.0256	-.0333	-.014	-.0193
X_4					-.0092	-.0029	-.0033	-.0099	-.0193	.0395	.0202	.024	.0038
X_8						.0109	-.0027	-.0094	.0015	-.0488	-.0503	-.101	-.0507
X_9							-.0058	.0576	.0518	.0799	.1317*	.179	.0443
X_6								.0290	.0290	-.0623	-.0327	.087	.1197
X_7									-	.1990**	.1990**	.247	.0560

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 43 และ 44 ผลการวิเคราะห์พบว่า อิทธิพลรวมของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นสูงสุด มีค่าอิทธิพลรวม .1090 ซึ่งเกิดจากค่าอิทธิพลทางตรงเพียงอย่างเดียวไม่มีอิทธิพลทางอ้อม รองลงมาคือ อิทธิพลรวมของความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่น (X_9) ซึ่งมีค่าอิทธิพลรวม .1317 แบ่งเป็นค่าอิทธิพลทางตรง .0799 และอิทธิพลทางอ้อม .0518 จะเห็นว่า สำพังอิทธิพลทางตรง หรือทางอ้อมเพียงอย่างเดียวของความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่น ไม่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับปริมาณการย้ายถิ่น สำหรับยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ มีค่าอิทธิพลรวมเป็นลบ คือ -.1032 แบ่งเป็นค่าอิทธิพลตรง -.1555 และอิทธิพลอ้อม -.0277 สำหรับตัวแปรอื่นๆ ค่าอิทธิพลรวม ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2) อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2525

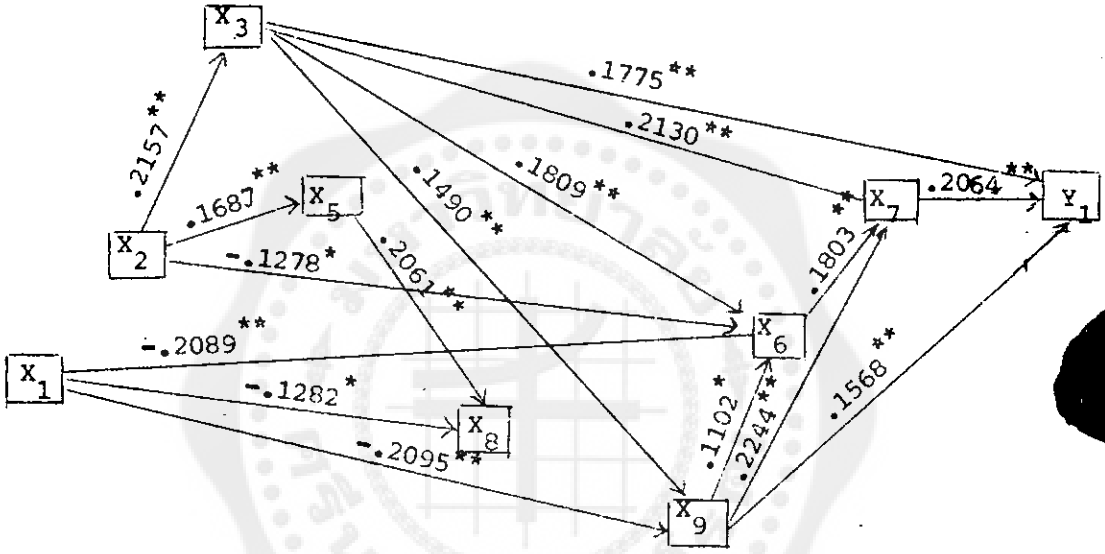
ในการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2525 เมื่อวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของตัวแปร ด้านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น ปีเพาะปลูก พ.ศ.2525 เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ผลการวิเคราะห์พบว่า ตัวแปรต่าง ๆ ส่วนใหญ่มีค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ในระดับต่ำ (ตาราง 46 ภาคผนวก ก.) จึงได้นำตัวแปรทั้งหมดมาวิเคราะห์การถดถอยแบบมีขั้นตอน เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่เป็นตัวแปรภายนอก กับตัวแปรตามที่เป็นตัวแปรถัดไปตามลำดับ ค่าสัมประสิทธิการถดถอยที่ได้คือค่า สัมประสิทธิ์เส้นทางของรูปแบบที่กำหนดเป็นรูปแบบมาตรฐานสมมติเต็มรูปแบบ ดังรายละเอียดในตาราง 45

ตาราง 46 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน จากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม								
	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	-.0198	.0494	-.1893	-.0557	-.1202*	-.2095**	-.2009**	-.0309	-.0452
X_2		.2157**	.1687**	.0144	-.0565	.0469	-.1278*	-.0062	-.0082
X_3			-.0126	.0416	.0328	.1490**	.1809**	.2130**	.1775**
X_5				.0776	.2091**	-.0320	-.0033	-.0945	.0201
X_4					.0669	-.0456	-.0692	-.0822	-.0482
X_8						.0459	.0321	.0675	.0041
X_9							.1102*	.2244**	.1660**
X_6								.1003**	-.0299
X_7									.2064**
R	.0198	.2203	.2550	.1152	.2760	.2873	.3275	.4414	.3023
R^2	.0004	.0486	.0650	.0133	.0762	.0715	.1072	.1948	.1482
R^2 adj	-.0025	.0431	.0570	.0019	.0628	.0563	.0890	.1760	.1236

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 45 ผลการวิเคราะห์พบว่า ตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายการผันแปรของปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ.2525 ได้ร้อยละ 14.82 และเนื่องจากค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรบางค่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงตัดค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่ไม่มีนัยสำคัญบางค่าออกไป เพื่อจะได้แบบจำลองความสัมพันธ์ที่ดีที่สุด ซึ่งจะให้ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางทุกค่ามีนัยสำคัญทางสถิติดังภาพประกอบ 10

ภาพประกอบ 10 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2525

จากภาพประกอบ 10 แสดงให้เห็นว่า ปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 ได้รับอิทธิพลโดยตรง 3 เส้นทางคือ จากความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_7) มีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง .2064 จากจำนวนวันว่างงาน (X_3) มีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง .1775 และจากความคาดหวังในคุณค่าการย้ายถิ่น (X_9) ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง .1560 สำหรับอิทธิพลรวม และอิทธิพลทางอ้อม มีรายละเอียดดังตาราง 46 และ 47

ตาราง 46 ค่าอิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2526

ตัวแปร	q	q^*	q^{2*}	q^{3*}	q^{4*}	q^{5*}	q^{6*}	q^{7*}	q^{8*}	อิทธิพลตรง
X_1	-.0855	-.0845	-.0970	-.0975	-.0999	-.0958	-.0531	-.0516	-.0452	-.0452
X_2		.0508	-.0057	-.0032	-.0026	-.0008	-.0104	-.0094	-.0082	-.0082
X_3			.2524**	.2523**	.2541**	.2531**	.2227**	.2214**	.1775**	.1775**
X_5				-.0027	-.0005	-.0060	-.0006	-.0008	.0201	.0201
X_4					-.0426	-.0447	-.0354	-.0354	-.0482	-.0482
X_8						.0310	.0224	.0222	.0041	.0041
X_9							.2038**	.2031**	.1588**	.1588**
X_6								.0073	-.0299	-.0299
X_7									.2064**	.2064**
R	.0855	.0995	.2655	.2656	.2689	.2706	.3344	.3345	.3023	.3023
R^2	.0073	.0099	.0706	.0705	.0723	.0733	.1118	.1119	.1462	.1462
R^2adj	.0046	.0042	.0625	.0598	.0609	.0571	.0937	.1091	.1238	.1238

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตาราง 47 ค่าอิทธิพลทางตรง และทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2525

ตัวแปร	อิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่าน								รวมอิทธิพลทางอ้อม	อิทธิพลทางตรง	อิทธิพลรวม	ค่าสหสัมพันธ์	ความคลาดเคลื่อน
	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7					
X_1	-.0010	.0125	.0005	-.0024	-.0041	-.0427	-.0015	-.0084	-.0403	-.0452	-.0855	-.089	-.0005
X_2		.0546	-.0005	-.0006	-.0018	.0096	-.0010	-.0012	.0590	-.0002	.0500	.052	.0012
X_3			.0001	-.0010	.0010	.0304	.0013	.0439	.0749	.1775**	.2524**	.247	-.0054
X_5				-.0022	.0053	-.0054	-.0012	-.0195	-.0220	.0201	-.0027	.019	.0217
X_4					.0021	-.0093	.0000	.0120	.0056	-.0482	-.0426	-.025	.0176
X_8						.0094	.0002	.0101	.0277	.0041	.0318	.040	.0162
X_9							.0008	.0463	.0471	.1568**	.2039**	.249	.0451
X_6									.0372	-.0299	.0073	.092	.0847
X_7									-	.2084**	.2084**	.294	.0876

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 46 และ 47 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลรวมที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2525 มีค่าอิทธิพลรวมที่มีนัยสำคัญทางสถิติดังนี้ อิทธิพลรวมจากจำนวนวันว่างงาน (X_3) .2524, อิทธิพลรวมจากความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_7) .2064 และอิทธิพลรวมจากความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่น (X_9) .2039 ค่าอิทธิพลรวมของจำนวนวันว่างงาน ส่วนใหญ่เป็นค่าอิทธิพลทางตรง ซึ่งมีค่าเท่ากับ .1775 ที่เหลือเป็นค่าอิทธิพลทางอ้อม .0749 ค่าอิทธิพลรวมของความคาดหวังในคุณค่าการย้ายถิ่น ส่วนใหญ่เกิดจากค่าอิทธิพลทางตรงเช่นเดียวกัน คือมีค่าเท่ากับ .1568 และเป็นค่าอิทธิพลทางอ้อม .0471 สำหรับอิทธิพลรวมจากความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น เกิดจากอิทธิพลทางตรงอย่างเดียว และเป็นที่น่าสังเกตว่าอิทธิพลทางอ้อม ส่วนใหญ่เกิดจากความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น

3) <u>อิทธิพลทางตรงและทางอ้อม ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2525</u>

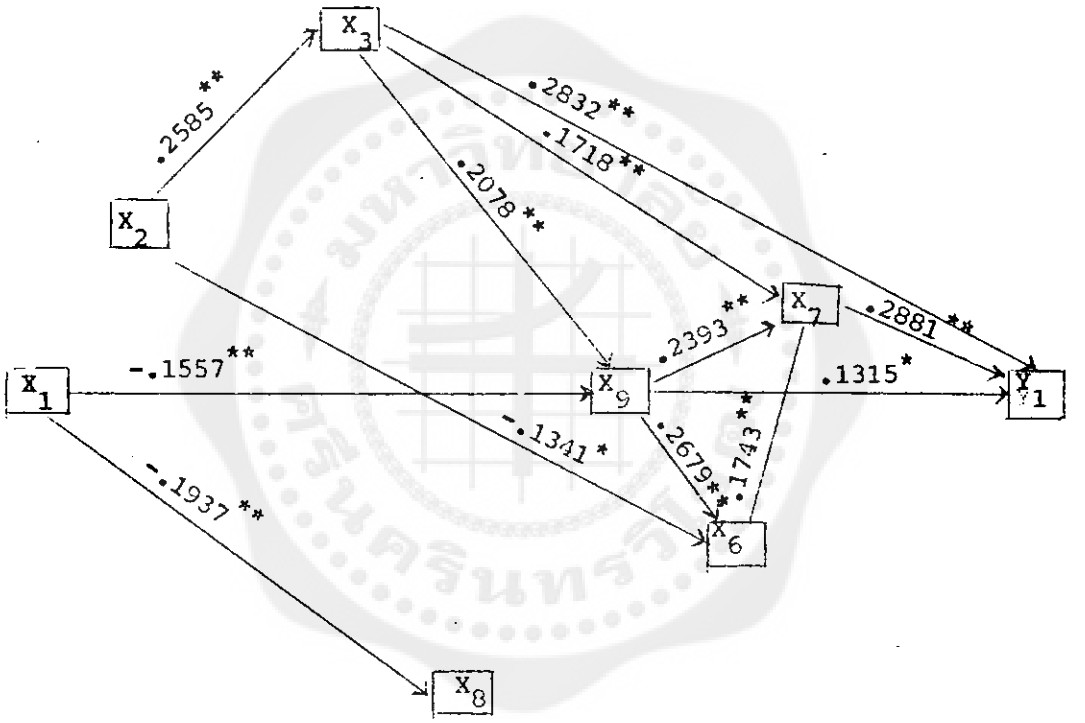
ในการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2525 เมื่อวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของตัวแปรด้านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือน ปีเพาะปลูก พ.ศ.2525 เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ผลการวิเคราะห์พบว่า ตัวแปรต่าง ๆ ส่วนใหญ่มีค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ในระดับต่ำ (ตาราง 47 ภาคผนวก ก.) จึงได้นำตัวแปรทั้งหมด มาวิเคราะห์การถดถอยแบบมีขั้นตอน เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน ระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่เป็นตัวแปรภายนอก กับตัวแปรตามที่เป็นตัวแปรถัดไปตามลำดับ ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยที่ได้ คือค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางของรูปแบบที่กำหนดเป็นรูปแบบมาตรฐานสมมติเต็มรูปแบบ ดังรายละเอียดในตาราง 40

ตาราง 48 ค่าสัมประสิทธิการถดถอยมาตรฐาน จากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่มีผลต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2526

ตัวแปรอิสระ	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	-.0203	.0853	-.0762	-.0749	-.1937**	-.1557**	-.0615	-.0091	-.0018
X_2		.2503**	.0351	-.0468	.0009	.1018	-.1341*	.0096	-.0036
X_3			-.0292	.0272	.0206	.2073*	.0073	.1710**	.2832**
X_5				.0378	.0563	-.0660	-.0204	-.0145	.0023
X_4					.0356	.0289	.0190	.0011	.0397
X_8						.0432	.0478	-.0488	-.0124
X_9							.2679**	.2393**	.1315*
X_6								.1743**	.0289
X_7									.2081**
R	.0203	.2704	.0885	.0956	.2134	.3043	.3095	.4085	.5223
R^2	.0004	.0731	.0078	.0091	.0447	.0926	.0958	.1669	.2728
R^2adj	-.0024	.067[illegible]		023	.0308	.0788	.0773	.1474	.2538

[illegible]งสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 48 ผลการวิเคราะห์พบว่า ตัวแปรตามทั้งหมดสามารถอธิบายความแปรปรวนของปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2526 ได้ร้อยละ 27.20 และเนื่องจากค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรบางค่าที่แสดงในตาราง ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จึงตัดค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่ไม่มีนัยสำคัญบางค่าออกไป เพื่อจะได้แบบจำลองความสัมพันธ์ที่ดีที่สุด ซึ่งจะให้ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางทุกค่า มีนัยสำคัญทางสถิติ ดังภาพประกอบ 11

ภาพประกอบ 11 รูปแบบอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2526

จากภาพประกอบ 11 แสดงให้เห็นว่า ปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 ได้รับอิทธิพลโดยตรง 3 เส้นทางคือ จากความสำคัญของผู้จำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (X_7) มีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง .2881 จากจำนวนวันว่างงาน (X_3) มีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง .2032 และจากความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่น (X_9) ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง .1315 สำหรับอิทธิพลรวม และอิทธิพลทางอ้อม มีรายละเอียดดังตาราง 49 และ 50

ตาราง 49 อิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาแบบปกติของรัฐ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก 2526

ตัวแปร	q	q^{*}	q^{2*}	q^{3*}	q^{4*}	q^{5*}	q^{6*}	q^{7*}	q^{8*}	อิทธิพลทางตรง
X_1	.0030	-.0009	-.0330	-.0351	-.0318	-.0341	.0004	-.0046	-.0018	-.0010
X_2		.1009*	.0083	.0009	.0112	.0112	-.0114	-.0007	-.0038	-.0038
X_3			.3871**	.3666**	.3653**	.3656**	.3396**	.3327**	.2032**	.2032**
X_5				-.0171	-.0108	-.0181	-.0035	-.0019	.0023	.0023
X_4					.0476	.0479	.0416	.0401	.0398	.0397
X_8						-.0131	-.0227	-.0284	-.0124	-.0124
X_9							.2217**	.2005**	.1315*	.1315*
X_6								.0791	.0209	.0209
X_7									.2001**	.2001**
R	.0030	.1004	.3881	.3805	.3914	.3816	.4449	.4512	.5223	.5223
R^2	.0000	.1117	.1506	.1509	.1532	.1533	.1979	.2036	.2720	.2720
R^2adj	-.0028	.0080	.1433	.1411	.1409	.1386	.1816	.1850	.2536	.2536

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตาราง 50 ค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อม ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2520

ตัวแปร	อิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่าน								รวมอิทธิพลทางอ้อม	อิทธิพลทางตรง	อิทธิพลรวม	ค่าสหสัมพันธ์	ความคลาดเคลื่อน
	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7					
X_1	.0038	.0330	.0013	-.0035	.0025	-.0345	.0049	-.0027	.0048	-.0018	.0030	-.003	-.0060
X_2		.1000	-.0006	-.0023	.0000	.0226	-.0107	.0028	.1119	-.0036	.1083*	.108	-.0009
X_3			.0006	.0013	-.0003	.0460	.0069	.0495	.1039	.2032**	.3071**	.307	-.0001
X_5				.0010	-.0008	-.0146	-.0016	-.0042	-.0194	.0023	-.0171	-.024	-.0069
X_4					-.0003	.0064	.0015	.0003	.0079	.0397	.0476	.052	.0044
X_8						.0096	.0037	-.0140	-.0007	-.0124	-.0131	-.003	-.0101
X_9							.0212	.0690	.0902	.1315*	.2217**	.298	.0743
X_6								.0502	.0502	.0289	.0791	.171	.0919
X_7									-	.2881**	.2881**	.403	.1209

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการวิเคราะห์จากตาราง 48 และ 50 พบว่า อิทธิพลรวมที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2526 สูงสุดเกิดจากจำนวนวันว่างงานมีค่าอิทธิพลรวม .3071 โดยเป็นค่าอิทธิพลทางตรง .2032 และค่าอิทธิพลทางอ้อม .1039 รองลงมาคืออิทธิพลรวมจากความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น ซึ่งมีค่าอิทธิพลรวม ที่เกิดจากอิทธิพลทางตรงเพียงอย่างเดียวคือ .2601 สำหรับค่าอิทธิพลรวมที่มีนัยสำคัญทางสถิติต่อมาคือ ความคาดหวังในคุณค่าการย้ายถิ่นมีค่าอิทธิพลรวม .2217 เกิดจากค่าอิทธิพลทางตรง .1315 และอิทธิพลทางอ้อม .0902 อิทธิพลรวมตัวสุดท้ายที่มีผลต่อปริมาณการย้ายถิ่นคืออิทธิพลจากจำนวนสมาชิกในครัวเรือน มีค่าอิทธิพลรวม .1083 ส่วนใหญ่เกิดจากอิทธิพลทางอ้อมคือ .1119 แต่อิทธิพลทางตรง มีค่าเป็นลบคือ -.0036

4) อิทธิพลทางตรงและทางอ้อม ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2527

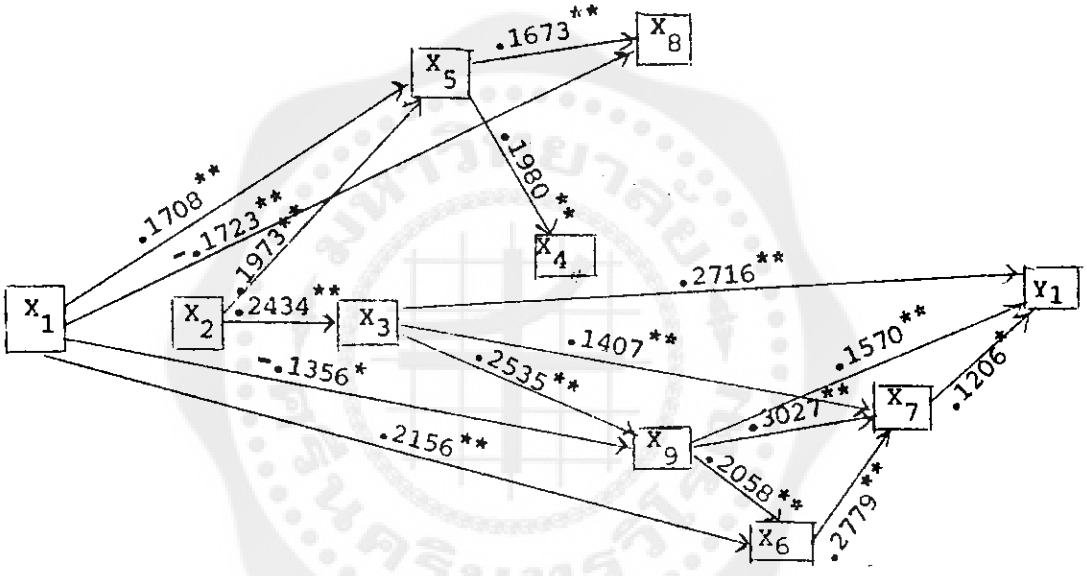
ในการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2527 เมื่อวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของตัวแปรด้านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น ปีเพาะปลูก พ.ศ.2527 เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ผลการวิเคราะห์พบว่า ตัวแปรต่าง ๆ ส่วนใหญ่ มีค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ในระดับต่ำ (ตาราง 40 ภาคผนวก ก.) จึงได้นำตัวแปรทั้งหมดมาวิเคราะห์การถดถอยแบบมีขั้นตอน เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน ระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐที่เป็นตัวแปรภายนอก กับตัวแปรตามที่เป็นตัวแปรถัดไปตามลำดับ ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยที่ได้ คือค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางของรูปแบบที่กำหนดเป็นรูปแบบมาตรฐานสมมติฐานเต็มรูปแบบ ดังรายละเอียดในตาราง 51

ตาราง 51 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน จากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2527

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม								
	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	-.0252	.0833	-.1708**	.0754	-.1723**	-.1358*	.2158**	.0211	-.0181
X_2		.2434**	.1937**	-.0463	-.0456	.0492	-.0848	-.0005	.0279
X_3			.0255	-.0165	-.0754	.2535**	.0988	.1407**	.2718**
X_5				-.1980**	.1673**	-.0423	-.0171	-.0173	.0253
X_4					.0478	-.0408	.0631	-.0257	-.0559
X_8						.0944	.0189	-.0199	.0185
X_9							.2058**	.3027**	.1570**
X_6								.2779**	.1039
X_7									.1200*
R	.0252	.2499	.2663	.1959	.2794	.3108	.3195	.5061	.4508
R^2	.0006	.0625	.0709	.0384	.0781	.0966	.1021	.2561	.2105
R^2adj	-.0022	.0571	.0629	.0272	.0647	.0800	.0837	.2387	.1696

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 51 ผลการวิเคราะห์พบว่า ตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายความแปรปรวนของปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2527 ได้ร้อยละ 21.05 และเนื่องจากค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรบางค่าที่แสดงในตาราง ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงตัดค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่ไม่มีนัยสำคัญบางค่าออกไป เพื่อจะได้แบบจำลองความสัมพันธ์ที่ดีที่สุด ซึ่งจะให้ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางทุกค่า มีนัยสำคัญทางสถิติ ดังภาพประกอบ 12

ภาพประกอบ 12 อิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2527

จากภาพประกอบ 12 แสดงให้เห็นว่า ปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ได้รับอิทธิพลโดยตรง 3 เส้นทาง คือ จากจำนวนวันว่างงาน (X_3) มีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง .2716 รองลงมาคือ จากความคาดหวังในคุณค่าการย้ายถิ่น (X_9) มีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง .1570 และจากความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้าย (X_7) มีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง .1206 สำหรับอิทธิพลรวมและอิทธิพลทางอ้อม มีรายละเอียดดังตาราง 52 และ 53

ตาราง 52 อิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2527

ตัวแปร	q	q^{*}	q^{2*}	q^{3*}	q^{4*}	q^{5*}	q^{6*}	q^{7*}	q^{8*}	อิทธิพลตรง
X_1	-.0098	-.0068	-.0294	-.0203	-.0239	-.0170	.0131	-.0166	-.0191	-.0191
X_2		.1180*	.0320	.0300	.0281	.0299	.0189	.0276	.0279	.0279
X_3			.3585**	.3564**	.3554**	.3584*	.3021**	.2688**	.2718**	.2718**
X_5				.0064	.0181	.0115	.0209	.0232	.0253	.0253
X_4					-.0592	-.0611	-.0503	-.0590	-.0559	-.0559
X_8						.0396	.0187	.0181	.0185	.0185
X_9							.2219**	.1938**	.1570**	.1570**
X_6								.1375**	.1039	.1039
X_7									.1208*	.1208*
R	.0098	.1192	.3652	.3653	.3699	.3718	.4274	.4469	.4588	.4588
R^2	.0001	.0142	.1334	.1334	.1368	.1382	.1827	.1997	.2105	.2105
R^2_{adj}	-.0028	.0085	.1259	.1234	.1242	.1232	.1660	.1809	.1898	.1898

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตาราง 53 อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ที่มีต่อการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ.2527

ตัวแปร	อิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่าน								รวมอิทธิพลทางอ้อม	อิทธิพลทางตรง	อิทธิพลรวม	ค่าสหสัมพันธ์	ความคลาดเคลื่อน
	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7					
X_1	-.0030	.0228	-.0011	-.0044	-.0069	-.0301	.0297	.0025	.0093	-.0191	-.0098	-.010	-.0002
X_2		.0660	.0012	.0027	-.0010	.0110	-.0069	-.0001	.0909	.0279	.1188*	.119	-.0002
X_3			.0001	.0010	-.0030	.0563	.0135	.0170	.0849	.2716**	.3565**	.365	.0085
X_5				-.0117	.0036	-.0094	-.0023	-.0021	-.0169	.0253	.0084	.040	.0336
X_4					.0019	-.0108	.0087	-.0031	-.0033	-.0559	-.0592	-.031	-.0018
X_8						.0209	.0026	-.0024	.0211	.0185	.0396	.009	-.0238
X_9							.0203	.0366	.0649	.1570**	.2219**	.302	.0801
X_6								.0330	.0330	.1039	.1375**	.207	.0095
X_7									-	.1200*	.1200*	.209	.0004

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการวิเคราะห์ในตาราง 52 และ 53 ค่าอิทธิพลรวมที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 สูงสุดคือ ค่าอิทธิพลรวมจากจำนวนวันว่างงาน มีค่าอิทธิพลรวม .3565 เกิดจากค่าอิทธิพลทางตรง .2716 และอิทธิพลทางอ้อม .0849 รองลงมาคือ อิทธิพลรวมที่เกิดจากความคาดหวังในคุณค่าการย้ายถิ่นมีค่าอิทธิพลรวม .2219 โดยมีค่าอิทธิพลทางตรง .1570 และอิทธิพลทางอ้อม .0649 จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นมีค่าอิทธิพลรวม .1375 ค่าอิทธิพลทางตรง .1039 และอิทธิพลทางอ้อม .0336 สำหรับอิทธิพลรวมตัวสุดท้ายที่มีผลต่อปริมาณการย้ายถิ่นคือ ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น มีค่าอิทธิพลรวม ซึ่งเกิดจากอิทธิพลทางตรงอย่างเดียวเท่ากับ .1206 สำหรับตัวแปรอื่น ๆ นั้นไม่มีอิทธิพลอย่างเด่นชัด จนมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

โดยสรุปผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นในช่วง 4 ปีเพาะปลูก พบว่า ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐมีอิทธิพลทางลบต่อทั้งความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือนและความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่มีนัยสำคัญทางสถิติทุกปีเพาะปลูก รวมทั้งมีอิทธิพลต่อจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นใน 3 ปีเพาะปลูก (อิทธิพลทางลบในปี พ.ศ. 2524, 2525 และ อิทธิพลทางบวกในปี พ.ศ. 2527) และมีอิทธิพลโดยตรงต่อปริมาณผู้ย้ายถิ่นในปี พ.ศ. 2524 รวมทั้งมีอิทธิพลต่อผลผลิตข้าวในปี พ.ศ. 2527 ด้วย ตัวแปรด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีอิทธิพลต่อจำนวนวันว่างงานฯทุกปีเพาะปลูก (ยกเว้นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524) และมีอิทธิพลต่อผลผลิตข้าวในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 และ 2527 รวมทั้งมีอิทธิพลทางลบต่อจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 และ 2526 ด้วย ตัวแปรที่มีอิทธิพลมากต่อตัวแปรอื่น ๆ ในยุทธวิธีการพัฒนานี้ได้แก่ ตัวแปรด้านจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือน ซึ่งปรากฏว่ามีอิทธิพลต่อความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นและความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นทุกปีเพาะปลูก นอกจากนี้ยังมีอิทธิพลต่อปริมาณการย้ายถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยผ่านตัวแปรอื่น ๆ ทุกปีเพาะปลูกอีกด้วย สำหรับตัวแปรด้านปริมาณการย้ายถิ่นนั้นพบว่า

ได้รับอิทธิพลทางตรงจากความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นทุกปีเพาะปลูก รวมทั้งได้รับอิทธิพลทางตรงจากจำนวนวันว่างงานฯและความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นทุกปีเพาะปลูก (ยกเว้นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524) อีกด้วย ผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมที่นำเสนอมาข้างต้นแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า แบบแผนของการย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติมีอิทธิพลมาจากตัวแปรด้านจำนวนวันว่างงาน ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นและความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่น สำหรับตัวแปรด้านยุทธวิธีการพัฒนานั้น แม้จะมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่มีนัยสำคัญทางสถิติกับบางตัวแปรดังกล่าวแล้ว แต่เมื่อคำนวณค่าอิทธิพลรวม อิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อม แล้วพบว่า ค่าอิทธิพลเหล่านั้นของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐไม่มีนัยสำคัญทางสถิติกับปริมาณการย้ายถิ่นทุกปีเพาะปลูก ยกเว้นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 เท่านั้น

จากผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบท ยุทธวิธีต่าง ๆ ในการวิจัยครั้งนี้ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นในช่วง 4 ปีเพาะปลูก สรุปได้ว่า โดยส่วนใหญ่แล้วยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯมีอิทธิพลต่อผลผลิตข้าวฯและความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน และความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐโดยส่วนใหญ่มีอิทธิพลทางลบต่อความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน รวมทั้งมีอิทธิพลทางลบต่อความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นด้วย กล่าวได้ว่ายุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจและสังคมขณะที่ยุทธวิธีการพัฒนาอีก 2 ยุทธวิธีก่อให้เกิดผลทางจิตวิทยาเหมือนกัน แต่มีทิศทางตรงกันข้าม แม้ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทจะก่อให้เกิดผลแตกต่างกันดังกล่าวนั้น แต่ค่าอิทธิพลรวม อิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบททั้ง 3 ยุทธวิธีต่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติกับปริมาณการย้ายถิ่นทุกปีเพาะปลูก (ยกเว้นยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯและยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524) ตัวแปรที่ปรากฏว่ามีอิทธิพลต่อปริมาณการย้ายถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอย่างสม่ำเสมอทุกปีเพาะปลูก

ในทุกยุทธวิธีการพัฒนาคือ ตัวแปรด้านจำนวนวันว่างงาน (ตัวแปรทางเศรษฐกิจ) ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (ตัวแปรทางสังคม) และความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่น (ตัวแปรทางจิตวิทยา)

ง. <u>อิทธิพลขององค์ประกอบด้านยุทธวิธีการพัฒนาและกลุ่มตัวแปรด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม และจิตวิทยาที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่น</u>

ในการวิเคราะห์อิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาและกลุ่มตัวแปรด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม และจิตวิทยา เพื่อพิจารณาอิทธิพลของแต่ละองค์ประกอบ โดยพิจารณาจากค่าการอธิบายความแปรปรวนของปริมาณการย้ายถิ่นในแต่ละปีเพาะปลูก ผลการวิเคราะห์ปรากฏดังตาราง 54

ตาราง 54 ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจของยุทธวิธีการพัฒนาและกลุ่มตัวแปรด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม และจิตวิทยากับปริมาณการย้ายถิ่น ปีเพาะปลูก 2524, 2525, 2526 และ 2527

ตัวแปรอิสระ	ปีเพาะปลูก 2524			ปีเพาะปลูก 2525			ปีเพาะปลูก 2526			ปีเพาะปลูก 2527		
	R	R^2	F	R	R^2	F	R	R^2	F	R	R^2	F
1. องค์ประกอบด้านยุทธวิธีการพัฒนา	.1802	.0325*	11.7821	.0602	.0036	1.2786	.0036	.0000	.0046	.0355	.0013	.4437
2. องค์ประกอบทางด้านประชากร	.0521	.0027	.9545	.0524	.0028	.9625	.1083	.0117*	4.1454	.1190	.0142*	4.9986
3. องค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ (จำนวนวันว่างงาน ผลผลิตข้าว และรายได้สุทธิ)	.1030	.0106	1.2478	.2505	.0628**	7.7437	.3699	.1520**	20.7491	.3681	.1356**	18.0818
4. องค์ประกอบทางด้านจิตวิทยา (ระดับความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่และความคาดหวังในคุณค่าการย้ายถิ่น)	.1792	.0321**	5.6025	.2510	.0630**	11.6988	.2988	.0881**	16.8106	.3022	.0913**	17.4352
5. องค์ประกอบทางด้านสังคม (จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นและความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น)	.2468	.0609**	11.3540	.2947	.0869**	16.5590	.4146	.1719**	36.1077	.3103	.0963**	18.4840

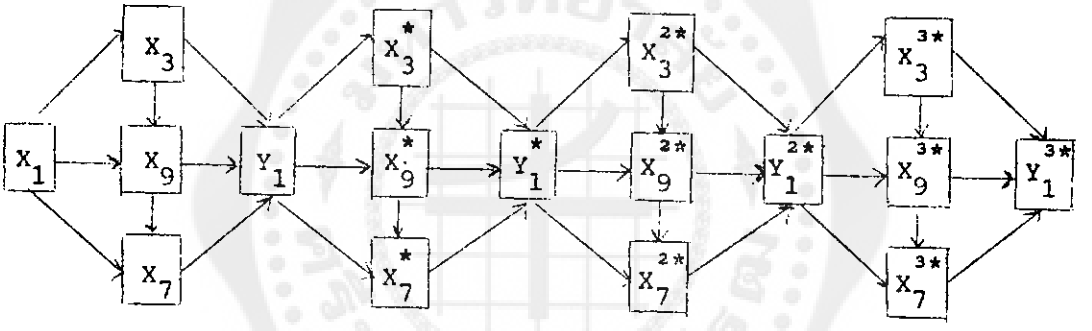
* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 54 แสดงให้เห็นว่า เฉพาะยุทธวิธีการพัฒนาชนบท เพียงองค์ประกอบเดียว สามารถอธิบายความแปรปรวนของปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูกต่าง ๆ ได้น้อยมาก มีเพียงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 เท่านั้นที่อธิบายความแปรปรวนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ร้อยละ 3.25) สำหรับองค์ประกอบด้านประชากรก็เช่นเดียวกันในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 และ พ.ศ. 2527 อธิบายความแปรปรวนของปริมาณการย้ายถิ่นได้เพียงร้อยละ 1.17 และ 1.42 เท่านั้น องค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจสามารถอธิบายความแปรปรวนปริมาณการย้ายถิ่นได้มากขึ้นคือ ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 อธิบายได้ร้อยละ 6.26 ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 อธิบายได้ร้อยละ 15.20 และปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 อธิบายได้ร้อยละ 13.65 สำหรับองค์ประกอบด้านจิตวิทยาแม้ว่าจะสามารถอธิบายความแปรปรวนของปริมาณการย้ายถิ่นได้ทุกปีเพาะปลูก แต่อธิบายได้น้อยคือร้อยละ 3.21, 6.30, 8.81 และ 9.13 ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526 และ 2527 ตามลำดับ สำหรับองค์ประกอบทางด้านสังคมสามารถอธิบายความแปรปรวนของการย้ายถิ่นได้ทุกปีเพาะปลูก แต่อำนาจการอธิบายไม่สูงนัก กล่าวคือสามารถอธิบายความแปรปรวนของปริมาณการย้ายถิ่นได้ร้อยละ 8.09, 8.69, 17.19 และ 9.83 ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526 และ 2527 ตามลำดับ

สรุปได้ว่า เมื่อแยกพิจารณาองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อปริมาณการย้ายถิ่น พบว่า องค์ประกอบทางด้านสังคม และองค์ประกอบทางด้านจิตวิทยาสามารถอธิบายความแปรปรวนปริมาณการย้ายถิ่นได้ทุกปีเพาะปลูกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ อธิบายความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 3 ปีเพาะปลูก และองค์ประกอบด้านประชากรอธิบายความแปรปรวนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเพียง 2 ปีเพาะปลูก ส่วนองค์ประกอบทางด้านยุทธวิธีการพัฒนาอธิบายความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นได้เพียงปีเพาะปลูกเดียวคือ ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 เท่านั้น ความสามารถในการอธิบายความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นของแต่ละองค์ประกอบแม้จะมีนัยสำคัญทางสถิติแต่ความสามารถในการอธิบายคิดเป็นร้อยละแล้วค่อนข้างน้อยในทุกองค์ประกอบ

จ. <u>อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่มีต่อการย้ายถิ่นตลอดช่วง 4 ปี เพาะปลูก (พ.ศ. 2524-2527)</u>

ในการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่มีต่อการย้ายถิ่นตลอดช่วง 4 ปีเพาะปลูก ผู้วิจัยได้คัดเลือกเฉพาะตัวแปรที่พบว่ามีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อปริมาณการย้ายถิ่นค่อนข้างสม่ำเสมอในทุก ๆ ปีเพาะปลูกของทั้ง 3 ยุทธวิธีการพัฒนา ซึ่งได้แก่ตัวแปรด้านจำนวนวันว่างงาน ความคาดหวังในคุณค่าการย้ายถิ่น และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นมากำหนดเป็นรูปแบบสมมติฐานดังรายละเอียดต่อไปนี้

โดยกำหนดใช้สัญญลักษณ์เพื่อแทนตัวแปรดังนี้ คือ

X_1 = ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524

$X_3, X_3^*, X_3^{2*}, X_3^{3*}$ = จำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือนปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526 และ 2527

$X_9, X_9^*, X_9^{2*}, X_9^{3*}$ = ความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526 และ 2527

$X_7, X_7^*, X_7^{2*}, X_7^{3*}$ = ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526, และ 2527

$Y_1, Y_1^*, Y_1^{2*}, Y_1^{3*}$ = ปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526 และ 2527

<u>ภาพประกอบ</u> รูปแบบสมมุติฐานอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่มีต่อการย้ายถิ่นตลอดช่วง 4 ปีเพาะปลูก

1. <u>อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อการย้ายถิ่นตลอดช่วง 4 ปีเพาะปลูก</u>

ในการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นในช่วง 4 ปีเพาะปลูก เมื่อวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของตัวแปรด้านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ จำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือน ความคาดหวังในคุณค่าจากการย้ายถิ่น ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น กับปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526 และ 2527 เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร พบว่า ตัวแปรส่วนใหญ่มีค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ในระดับต่ำ แต่มีค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์บางค่าที่อยู่ในระดับสูง ดังรายละเอียดในตาราง 55

ตาราง 55 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานและปริมาณการย้ายถิ่นตลอดช่วง 4 ปีเพาะปลูก

ตัวแปร	X_1	X_3	X_9	X_7	Y_1	X_3^*	X_9^*	X_7^*	Y_1^*	X_3^{2*}	X_9^{2*}	X_7^{2*}	Y_1^{2*}	X_3^{3*}	X_9^{3*}	X_7^{3*}	Y_1^{3*}
X_1	1.000 (.999)	.010 (.426)	.045 (.199)	.156 (.002)	.132 (.006)	.035 (.256)	.059 (.133)	.044 (.220)	.022 (.034)	.016 (.380)	.019 (.360)	.074 (.083)	.005 (.459)	.024 (.323)	.046 (.196)	.023 (.267)	.051 (.000)
X_3		1.000 (.999)	.169 (.000)	.226 (.000)	.100 (.031)	.863 (.000)	.222 (.000)	.240 (.000)	.182 (.000)	.770 (.000)	.250 (.000)	.160 (.001)	.249 (.000)	.743 (.000)	.254 (.000)	.164 (.800)	.202 (.000)
X_9			1.000 (.999)	.386 (.000)	.176 (.000)	.133 (.006)	.899 (.000)	.318 (.000)	.229 (.000)	.127 (.008)	.748 (.000)	.240 (.000)	.200 (.000)	.154 (.652)	.651 (.000)	.202 (.000)	.266 (.000)
X_7				1.000 (.999)	.247 (.000)	.200 (.000)	.342 (.000)	.773 (.000)	.276 (.000)	.201 (.000)	.333 (.000)	.523 (.000)	.308 (.000)	.239 (.000)	.351 (.000)	.545 (.000)	.350 (.000)
Y_1					1.000 (.999)	.261 (.000)	.235 (.000)	.328 (.000)	.421 (.000)	.312 (.000)	.331 (.000)	.269 (.000)	.315 (.000)	.371 (.000)	.308 (.000)	.296 (.000)	.611 (.000)
X_3^*						1.000 (.999)	.147 (.003)	.276 (.000)	.247 (.000)	.805 (.000)	.199 (.000)	.221 (.000)	.326 (.800)	.779 (.000)	.192 (.000)	.177 (.000)	.261 (.000)
X_9^*							1.000 (.999)	.295 (.000)	.249 (.000)	.152 (.002)	.763 (.000)	.222 (.000)	.213 (.000)	.213 (.000)	.684 (.000)	.209 (.000)	.236 (.000)
X_7^*								1.000 (.999)	.294 (.000)	.262 (.000)	.301 (.000)	.624 (.000)	.343 (.000)	.318 (.000)	.296 (.000)	.506 (.000)	.328 (.000)
Y_1^*									1.000 (.999)	.368 (.000)	.298 (.000)	.409 (.000)	.728 (.000)	.382 (.000)	.246 (.000)	.285 (.000)	.451 (.000)
X_3^{2*}										1.000 (.999)	.220 (.000)	.247 (.000)	.386 (.000)	.897 (.000)	.229 (.000)	.219 (.000)	.312 (.000)
X_9^{2*}											1.000 (.999)	.324 (.000)	.298 (.000)	.239 (.000)	.896 (.000)	.323 (.000)	.331 (.000)
X_7^{2*}												1.000 (.999)	.409 (.000)	.291 (.000)	.301 (.000)	.622 (.000)	.298 (.000)
Y_1^{2*}													1.000 (.999)	.250 (.000)	.198 (.000)	.181 (.000)	.604 (.000)
X_3^{3*}														1.000 (.999)	.254 (.000)	.267 (.000)	.371 (.000)
X_9^{3*}															1.000 (.999)	.393 (.000)	.308 (.000)
X_7^{3*}																1.000 (.999)	.296 (.000)
Y_1^{3*}																	1.000 (.999)
$\bar{X}$	.348	246.9	13.41	19.88	.380	238.8	13.41	18.66	.224	233.8	13.27	17.03	.329	230.4	13.24	16.19	.530
S.D	.477	287.8	6.79	10.48	.824	289.8	6.096	10.06	.551	272.2	6.88	21.64	.835	269.1	7.29	23.25	.900

จากตาราง 55 แม้พบว่าค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรบางค่ามีความสัมพันธ์ในระดับสูงก็ตาม แต่เพื่อจะได้รูปแบบสมมติฐานเส้นทาง จึงได้นำตัวแปรทั้งหมดมาวิเคราะห์การถดถอยแบบมีขั้นตอน เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่เป็นตัวแปรภายนอกกับตัวแปรตามที่เป็นตัวแปรถัดไปตามลำดับ ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานที่ได้คือ ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient) ของรูปแบบที่กำหนดเป็นรูปแบบสมมุติฐานเต็มรูปแบบ ดังรายละเอียดในตาราง 56

ตาราง 56 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานจากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่น

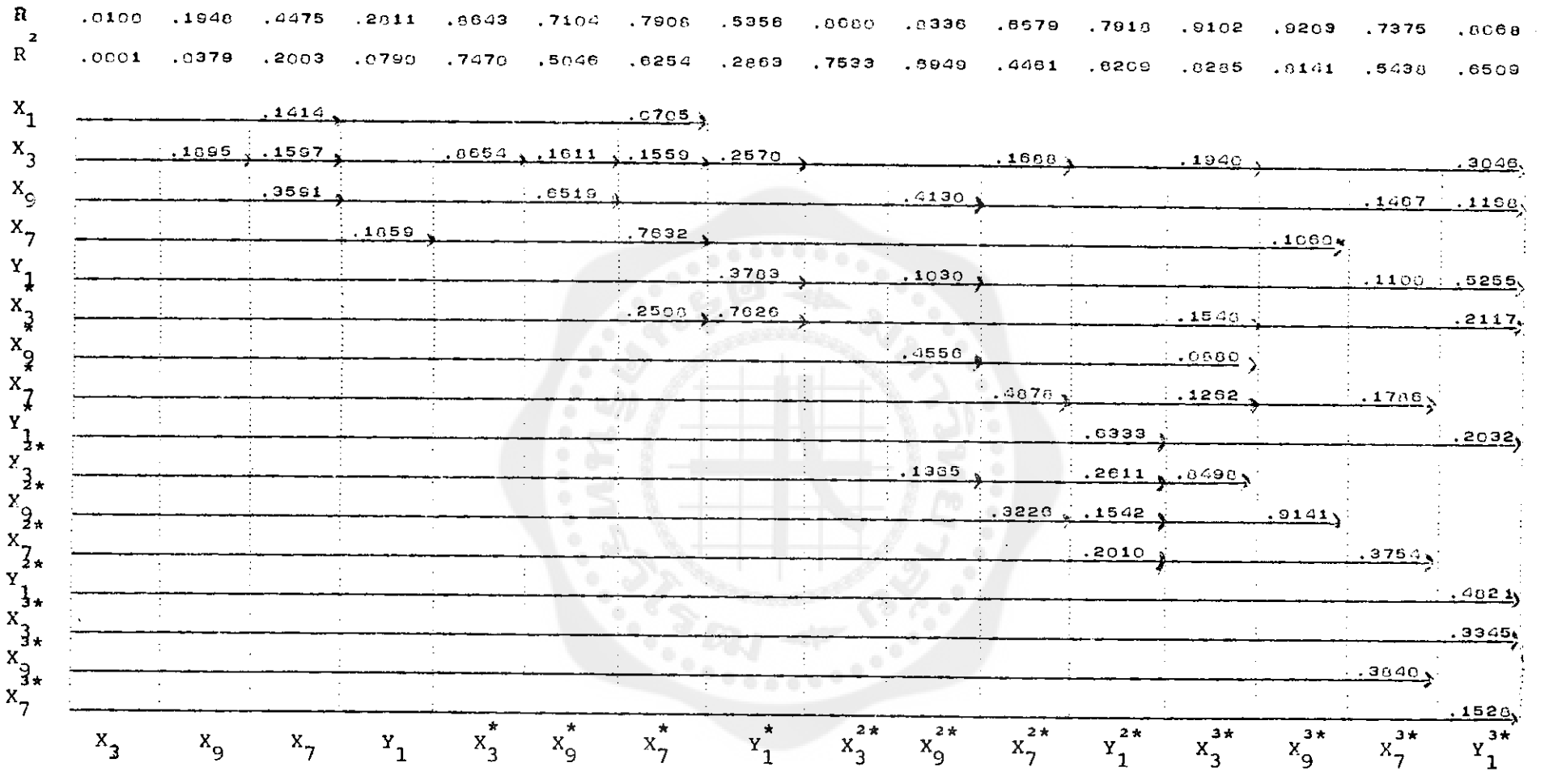
ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม															
	X_3	X_9	X_7	Y_1	X_3^*	X_9^*	X_7^*	Y_1^*	X_3^{2*}	X_9^{2*}	X_7^{2*}	Y_1^{2*}	X_3^{3*}	X_9^{3*}	X_7^{3*}	Y_1^{3*}
X_1	.0100	.0470	.1414*	.0996	.0253	.0147	.0705*	.0330	.0116	.0727	.0820	.0140	.0334	.0450	.0674	.0218
X_3		.1895*	.1597**	.0415	.6654**	.1811*	.1559*	.2570**	.1014	.0036	.1660*	.0531	.1940**	.0287	.0857	.3046**
X_9			.3591**	.0902	.0354	.6519*	.0187	.0317	.0201	.4130**	.1108	.0702	.0218	.0640	.1467*	.1166*
X_7				.1859**	.0296	.0528	.7692**	.0130	.0120	.0377	.1217	.0211	.0598	.1060**	.2117	.0493
Y_1					.0307	.0414	.0183	.3783**	.0272	.1030**	.0540	.0119	.0121	.0145	.1100*	.5255**
X_3^*						.0900	.8508**	.3067**	.7626**	.0422	.0624	.0531	.1548**	.0792	.1577	.2117*
X_9^*							.0526	.1162	.0168	.4556**	.1289	.0782	.0880*	.0083	.1101	.0295
X_7^*								.1342	.0009	.0340	.4878**	.0256	.1282**	.0306	.1708**	.0267
Y_1^{2*}									.0495	.0259	.0568	.6333**	.0254	.0160	.0382	.2092**
X_3^{2*}										.1365*	.1243	.2611**	.0490**	.0303	.0668	.1229
X_9^{2*}											.3226**	.1542*	.0420	.9141**	.0052	.0201
X_7^{2*}												.2010**	.0115	.0084	.3754**	.0905
Y_1^{3*}													.0489	.0443	.0121	.4812**
X_3^{3*}														.0569	.1504	.3945**
X_9^{3*}															.3040**	.0320
X_7^{3*}																.1520
R	.0100	.1940	.4475	.2011	.8643	.7104	.7900	.5356	.8660	.8338	.0079	.7910	.8102	.9203	.7375	.8068
R^2	.0001	.0379	.2003	.0790	.7470	.5046	.6254	.2803	.7533	.6949	.4461	.6269	.8285	.8141	.5438	.6309
R^2 adj	-.0026	.0324	.1937	.0684	.7433	.4960	.6178	.2703	.7469	.6859	.4282	.3946	.8218	.8064	.5235	.6343

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 **มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 56 พบว่า ชุดของตัวแปรในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 สามารถอธิบายความแปรปรวนของปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ได้ร้อยละ 7.9 เท่านั้น แต่เมื่อเพิ่มชุดของตัวแปรเดิมในปีเพาะปลูกต่อไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 พบว่า ในช่วงแต่ละปีเพาะปลูกสามารถอธิบายความแปรปรวนของปริมาณการย้ายถิ่นได้เพิ่มมากขึ้นทุกปี คือปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 อธิบายได้ร้อยละ 28.63 ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 อธิบายได้ร้อยละ 62.69 และปีเพาะปลูกสุดท้ายอธิบายได้ร้อยละ 63.09

เมื่อพิจารณาตัวแปรที่อธิบายปริมาณการย้ายถิ่นในแต่ละปีเพาะปลูก พบว่า ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ตัวแปรที่อธิบายได้ดีคือ ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น (β = .1869) ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 ตัวแปรที่อธิบายได้ดีคือจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือนปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 (β = .3867) ปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 (β = .3783) และจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือนปีเพาะปลูก 2524 (β = .2570) ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 ตัวแปรที่อธิบายได้ดีคือ ปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 (β = .6333) จำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือนปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 (β = .2611) ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 (β = .2010) และความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 (β = .1542) สำหรับในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ตัวแปรที่อธิบายได้ดีคือปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2526 และ 2525 (β = .5255, .4812 และ .2032) จำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือนปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527, 2524, 2525 (β = .3345, .3046, และ .2117) ความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 (β = .1166) และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 (β = .1528) เป็นที่น่าสังเกตว่าปริมาณการย้ายถิ่นของปีแรกสามารถอธิบายปริมาณการย้ายถิ่นของปีถัดไปได้เป็นอย่างดี

ผลการวิเคราะห์จากตาราง 56 เพื่อให้ได้แบบจำลองความสัมพันธ์ที่ดีที่สุด ซึ่งจะให้ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางทุกค่ามีนัยสำคัญทางสถิติ จึงตัดค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรบางค่าที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติออกไป ได้แบบจำลองดังภาพประกอบ 13

ภาพประกอบ 13 รูปแบบของอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526 และ 2527

หมายเหตุ รูปแบบนี้เสนอตามแนวคิดของ Portes and Wilson. (Portes and Wilson, 1976 : 416 Citing Nonglak Wiratchai, Variations in Academic Achievement Between and Within Schools : An Educational Production Function Study of Primary Schools in Thailand, Doctoral Dissertation. University of Chicago. 1980. 241 p.

จากภาพประกอบ 13 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่างตัวแปรเดียวกันแต่ละช่วงปีเพาะปลูกมีค่าสูงมาก เช่น ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่างความคาดหวังในคุณค่าจากการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 (X_9^{2*}) กับความคาดหวังในคุณค่าจากการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 (X_9^{3*}) มีค่าสูงสุด = .9141 รองลงมาคือ ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่างจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือนปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 (X_3) และ พ.ศ. 2525 (X_3^*) มีค่า .8654 และปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 และ 2526 มีค่า .8498 นอกจากนี้จากภาพประกอบยังแสดงให้เห็นว่า ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ไม่มีอิทธิพลโดยตรงต่อปริมาณการย้ายถิ่น แต่จะมีอิทธิพลต่อความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 และ พ.ศ. 2525 โดยสรุปกล่าวได้ว่า ปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ได้รับอิทธิพลโดยตรงอย่างเด่นชัดจาก 2 ตัวแปรคือ ปริมาณการย้ายถิ่นปีก่อน ๆ และจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือน สำหรับรายละเอียดของอิทธิพลรวมและอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่านตัวแปรต่าง ๆ ปรากฏผลดังตาราง 57 และตาราง 58

ตาราง 57 แสดงค่าอิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯไปยังปริมาณการย้ายถิ่น

ตัวแปร	$\bar{q}$	q^{*}	q^{2*}	q^{3*}	q^{4*}	q^{5*}	q^{6*}	q^{7*}	q^{8*}	q^{9*}	q^{10*}	q^{11*}	q^{12*}	q^{13*}	q^{14*}	q^{15*}
X_1	.0514	.0535	.0425	.0045	.0505	.0400	.0403	.0338	.0297	.0335	.0246	.0204	.0211	.0331	.0319	.0216
X_3		.2024**	.1581**	.1153*	.0923*	.2678**	.2707**	.2563**	.2246**	.2578**	.2573**	.2469**	.2205**	.2901**	.2909**	.3040**
X_9			.2330**	.1374*	.0875*	.1023*	.0896	.0813	.0674	.0940	.0432	.0501	.0349	.0827	.0944	.1160*
X_7				.2686**	.1657**	.1534**	.1524**	.0810	.0802	.0703	.0809	.0734	.0529	.0044	.0016	.0493
Y_1					.5527**	.5655**	.5047**	.5664**	.5198**	.5267**	.5160**	.5193**	.5134**	.5091**	.5087**	.5255**
X_3^*						.4159**	.4176**	.3944**	.3488**	.0974	.1026	.0907	.1301	.1056*	.1076*	.2117*
X_9^*							.0194	.0146	.0002	.0053	.0613	.0533	.0145	.0461	.0403	.0295
X_7^*								.0925	.0759*	.0730	.0607	.0384	.0511	.0058	.0060	.0267
$Y_{1_{2*}}$									.1232**	.1071*	.1102*	.1071*	.2069**	.1978**	.1973**	.2032**
$X_{3_{2*}}$										.3270**	.3102**	.3024**	.1730*	.1321	.1331	.1229
$X_{9_{2*}}$											.1231	.1031	.0266	.0417	.0181	.0281
$X_{7_{2*}}$												.0922	.0374	.0333	.0331	.0905
$Y_{1_{3*}}$													.4958**	.4782**	.4794**	.4812**
$X_{3_{3*}}$														.3596**	.3575**	.3345**
$X_{9_{3*}}$															.0256	.0328
X_7																.1528**
R	.0514	.2009	.3102	.3922	.6579	.6921	.6922	.6945	.7023	.7208	.7240	.7255	.7802	.8001	.8002	.8068
R^2	.0027	.0436	.0982	.1539	.4352	.4790	.4792	.4824	.4932	.5196	.5242	.5263	.6180	.6401	.6403	.6509
R^2 adj	.0002	.0362	.0884	.1441	.4271	.4699	.4666	.4703	.4799	.5055	.5098	.5096	.6034	.6252	.6243	.6343

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 **มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตาราง 5a แสดงค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ไปยังปริมาณการย้ายถิ่น

ตัวแปร	อิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่าน													รวมอิทธิพลทางอ้อม	อิทธิพลทางตรง	อิทธิพลรวม	ค่าสหสัมพันธ์	ค่าความคลาดเคลื่อน
	X_3	X_9	X_7	Y_1	X_3^*	X_9^*	X_7^*	Y_1^*	X_3^{2*}	X_9^{2*}	X_7^{2*}	Y_1^{2*}	X_3^{3*}	X_9^{3*}	X_7^{3*}					
X_1	-.0021	.0010	.0360	-.0461	.0108	-.0003	.0065	.0041	-.0038	.0089	-.0038	.0073	-.0120	.0012	.0103	.0296	.0216	.0514	.051	-.0004
X_3		.0443	.0428	.0230	-.1753	-.0031	.0144	.0317	-.0332	.0005	.0104	.0264	-.0696	-.0006	-.0131	-.1022	-.3046**	-.2024**	.202	-.0004
X_9			.0964	.0498	-.0148	.0127	-.0017	.0039	-.0066	.0506	-.0069	-.0348	-.0078	-.0017	-.0224	.1170	.1166	.2336**	.286	.0322
X_7				.1028	.0123	.0010	.0706	.0016	.0639	-.0046	.0075	.0105	-.0215	.0028	.0323	.2192	.0493	.2686**	.350	.0815
Y_1					-.0128	.0006	-.0017	.0466	-.0068	.0127	-.0033	.0059	.0043	.0004	-.0168	.0272	.5265**	.3521**	.811	.0583
X_3^*						-.0017	.0232	.0476	.2494	-.0052	.0038	-.0314	-.0555	-.0020	-.0241	.2042	.2117**	.4158**	.281	-.1548
X_9^*							.0048	.0144	-.0061	-.0560	.0080	.0388	-.0316	-.0002	.0188	-.0101	.0295	.0194	.238	.2156
X_7^*								.0166	.0029	.0043	.0303	-.0127	.0453	-.0008	-.0201	.0858	.0287	.0925	.325	.2356
Y_1^*									.0181	-.0031	.0031	-.0898	.0091	.0005	-.0059	-.0800	.2032**	.1232**	.451	.3276
X_3^{2*}										.0166	.0078	.1294	.0409	-.0010	.0102	.2041	.1229	.3270**	.312	-.0160
X_9^{2*}											.0200	.0786	-.0161	.0236	-.0100	.0950	-.0281	.1231	.331	.2079
X_7^{2*}												.0248	.0041	.0002	-.0074	-.0283	.0905	.0622	.298	.2356
Y_1^{2*}													.0176	-.0012	-.0018	.0145	.4812**	.4968**	.804	.1082
X_3^{3*}														.0015	.0230	.0245	.3348**	.3590**	.371	.0120
X_9^{3*}															-.0070	-.0070	.0328	.0258	.308	.2822
X_7^{3*}																	.1528**	.1528*	.298	.1432

* มีนัยสำคัญทาง[illegible] ที่ระดับ .01

จากตาราง 57 และ 58 เมื่อพิจารณาค่าอิทธิพลรวมที่มีนัยสำคัญทางสถิติต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 พบว่า ปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 พ.ศ. 2526 และ พ.ศ. 2525 มีค่าอิทธิพลรวมอยู่ในระดับสูงคือ .5527, .4958 และ .1232 ตามลำดับ นอกจากนั้นค่าอิทธิพลรวมที่พบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติกับปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ได้แก่ จำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือนปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527, 2526, 2525 และ 2527 ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 และ พ.ศ. 2524 และความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 อนึ่งผลการวิเคราะห์พบว่า ค่าอิทธิพลรวมที่มีนัยสำคัญทางสถิติส่วนใหญ่เกิดจากค่าอิทธิพลทางตรงมากกว่าทางอ้อม ยกเว้นความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 มีอิทธิพลต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก 2527 โดยเป็นอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่านปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524

2. <u>อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อการย้ายถิ่นตลอดช่วง 4 ปีเพาะปลูก</u>

ในการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นในช่วง 4 ปีเพาะปลูก เมื่อวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ จำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือน ความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่น ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น กับปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526 และ 2527 เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร พบว่า ตัวแปรส่วนใหญ่มีค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ในระดับต่ำ แต่มีตัวแปรบางตัวที่มีค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ในระดับสูง ดังรายละเอียดในตาราง 59

ตาราง 59 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และปริมาณการย้ายถิ่นตลอดช่วง 4 ปีเพาะปลูก

ตัวแปร	X_1	X_3	X_9	X_7	Y_1	X_3^*	X_9^*	X_7^*	Y_1^*	X_3^{2*}	X_9^{2*}	X_7^{2*}	Y_1^{2*}	X_3^{3*}	X_9^{3*}	X_7^{3*}	Y_1^{3*}
X_1	1.000 (.999)	.047 (.091)	.190 (.000)	.077 (.075)	.052 (.164)	.011 (.421)	.145 (.003)	.066 (.101)	.064 (.117)	.065 (.112)	.185 (.001)	.061 (.125)	.005 (.465)	.076 (.078)	.183 (.000)	.015 (.390)	.042 (.215)
X_3		1.000 (.999)	.189 (.000)	.226 (.000)	.100 (.031)	.663 (.000)	.222 (.000)	.204 (.000)	.182 (.000)	.770 (.000)	.250 (.000)	.160 (.001)	.249 (.000)	.734 (.000)	.254 (.000)	.184 (.000)	.202 (.000)
X_9			1.000 (.999)	.366 (.000)	.176 (.000)	.133 (.000)	.699 (.000)	.318 (.000)	.229 (.000)	.127 (.000)	.748 (.000)	.240 (.000)	.200 (.000)	.154 (.002)	.651 (.000)	.202 (.000)	.266 (.000)
X_7				1.000 (.999)	.247 (.000)	.200 (.000)	.342 (.000)	.773 (.000)	.276 (.000)	.201 (.000)	.333 (.000)	.528 (.000)	.308 (.000)	.239 (.000)	.351 (.000)	.545 (.000)	.350 (.000)
Y_1					1.000 (.999)	.201 (.000)	.238 (.000)	.328 (.000)	.421 (.000)	.312 (.000)	.331 (.000)	.298 (.000)	.315 (.000)	.371 (.000)	.308 (.000)	.296 (.000)	.611 (.000)
X_3^*						1.000 (.999)	.147 (.000)	.276 (.000)	.247 (.000)	.865 (.000)	.199 (.000)	.221 (.000)	.326 (.000)	.779 (.000)	.182 (.000)	.177 (.000)	.261 (.000)
X_9^*							1.000 (.999)	.295 (.000)	.249 (.000)	.152 (.002)	.703 (.000)	.222 (.000)	.213 (.000)	.213 (.000)	.504 (.000)	.209 (.000)	.236 (.000)
X_7^*								1.000 (.999)	.294 (.000)	.262 (.000)	.301 (.010)	.624 (.000)	.343 (.000)	.316 (.000)	.290 (.000)	.506 (.000)	.328 (.000)
Y_1^*									1.000 (.999)	.386 (.000)	.298 (.000)	.409 (.000)	.728 (.000)	.382 (.000)	.246 (.000)	.285 (.000)	.451 (.000)
X_3^{2*}										1.000 (.999)	.220 (.000)	.247 (.000)	.382 (.000)	.697 (.000)	.229 (.000)	.219 (.000)	.312 (.000)
X_9^{2*}											1.000 (.999)	.324 (.000)	.246 (.000)	.239 (.000)	.886 (.000)	.383 (.000)	.331 (.000)
X_7^{2*}												1.000 (.999)	.285 (.000)	.261 (.000)	.301 (.000)	.622 (.000)	.298 (.000)
Y_1^{2*}													1.000 (.999)	.250 (.000)	.196 (.000)	.181 (.000)	.604 (.000)
X_3^{3*}														1.000 (.999)	.254 (.000)	.267 (.000)	.371 (.000)
X_9^{3*}															1.000 (.999)	.393 (.000)	.308 (.000)
X_7^{3*}																1.000 (.999)	.296 (.000)
Y_1^{3*}																	1.000 (.999)
$\bar{X}$	.306	246.8	13.41	19.00	.300	230.8	13.41	18.96	.244	233.8	13.27	17.83	.329	239.4	13.24	18.19	.530
S.D.	.461	287.6	8.79	18.48	.824	284.8	8.09	18.06	.551	272.2	8.80	21.84	.635	263.1	7.29	23.25	.908

จากตาราง 59 แม้พบว่า ตัวแปรบางค่ามีค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอยู่ในระดับสูงก็ตาม แต่เพื่อจะคงรูปแบบสมมุติฐานเส้นทาง จึงได้นำตัวแปรทั้งหมดมาวิเคราะห์การถดถอยแบบมีขั้นตอน เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจที่เป็นตัวแปรภายนอกกับตัวแปรตามที่เป็นตัวแปรถัดไปตามลำดับ ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยที่ได้คือ ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient) ของรูปแบบที่กำหนดเป็นรูปแบบสมมุติฐานเต็มรูปแบบ ดังรายละเอียดในตาราง 60

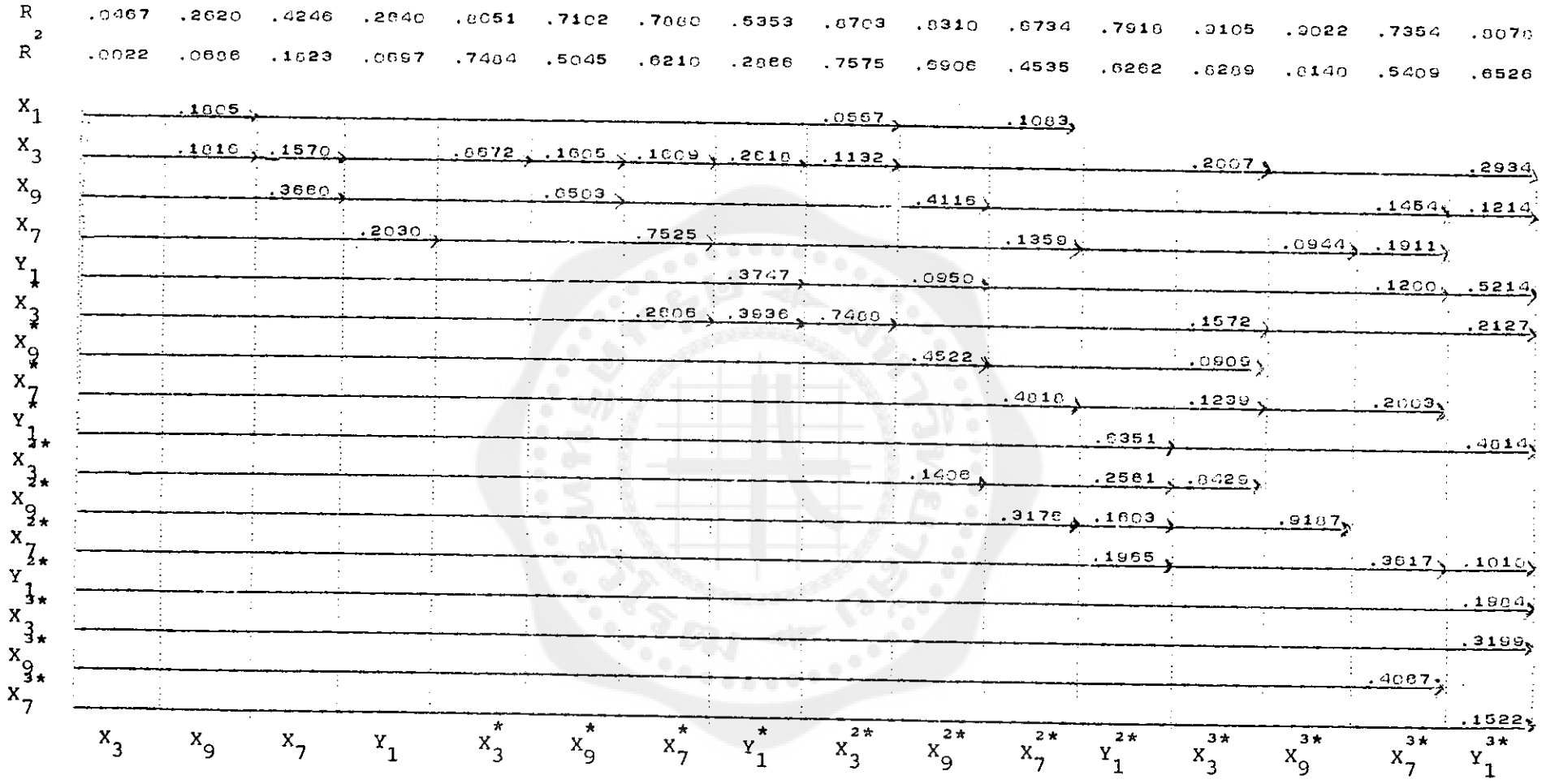
ตาราง 60 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานจากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่น

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม															
	X_3	X_9	X_7	Y_1	X_3^*	X_9^*	X_7^*	Y_1^*	X_3^{2*}	X_9^{2*}	X_7^{2*}	Y_1^{2*}	X_3^{3*}	X_9^{3*}	X_7^{3*}	Y_1^{3*}
X_1	.0467	.1805**	.0001	.0160	.0464	.0067	.0182	.0284	.0667*	.0285	.1083**	.0167	.0394	.0444	.0366	.0462
X_3		.1616**	.1570**	.0367	.0672**	.1605*	.1609*	.2618**	.1132*	.0089	.1468	.0503	.2007**	.0209	.0951	.2934**
X_9			.3660**	.0853	.0252	.6503**	.0166	.0284	.0092	.4116**	.0930	.0693	.0157	.0712	.1454*	.1214*
X_7				.2030**	.0256	.0551	.7525**	.0046	.0130	.0576	.1359*	.0172	.0512	.0944*	.1911**	.0417
Y_1^*					.0325	.0428	.0255	.3747**	.0259	.0950**	.0473	.0095	.0159	.0092	.1206**	.5214**
X_3^*						.0911	.2606**	.3936**	.7405**	.0073	.0577	.0610	.1572**	.0756	.1534	.2127*
X_9^*							.0504	.1147	.0177	.4522**	.1232	.0914	.0909*	.0017	.1204	.0341
X_7^*								.1308	.0090	.0462	.4816**	.0264	.1238**	.0267	.2003**	.0080
$Y_{1^{2*}}$									.0515	.0240	.0533	.6351**	.0231	.0184	.0434	.1964**
$X_{3^{2*}}$										.1406*	.0997	.2551**	.3428**	.0445	.0642	.1245
$X_{9^{2*}}$											.3176**	.1603**	.0444	.0187**	.0651	.0259
$X_{7^{2*}}$												.1965**	.0148	.0037	.3617**	.1010*
$Y_{1^{3*}}$													.0460	.0405	.0092	.4613**
$X_{3^{3*}}$														.0501	.1295	.3198**
$X_{9^{3*}}$															.4067**	.0175
X_7																.1522**
R	.0467	.2620	.4246	.2640	.8651	.7102	.7880	.5353	.8703	.8310	.6734	.7918	.9105	.9022	.7354	.8078
R^2	.0022	.0686	.1823	.0697	.7484	.5045	.6210	.2866	.7575	.6908	.4535	.6269	.8289	.8140	.5409	.5526
R^2 adj	.0007	.0633	.1732	.0590	.7446	.4959	.6132	.2700	.7511	.6818	.4358	.6138	.8223	.8063	.5205	.5360

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 60 พบว่า ตัวแปรที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปีเพาะปลูกสามารถอธิบายความแปรปรวนของปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ได้ร้อยละ 6.97 ปี 2525 ได้ร้อยละ 28.66 ปี 2526 ได้ร้อยละ 62.69 และปี พ.ศ. 2527 ได้ร้อยละ 65.26 ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 สามารถอธิบายปริมาณการย้ายถิ่นของปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ได้มากที่สุด ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 พบว่าปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูกนี้สามารถอธิบายได้ด้วยปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 และจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือนปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525 และในทำนองเดียวกับปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 สามารถอธิบายได้ด้วยปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 และชุดของตัวแปรด้านจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือน ความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่น และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 สำหรับปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ปริมาณการย้ายถิ่นได้รับอิทธิพลจากปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525 และ 2526 และอิทธิพลจากจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือนในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525 และ 2527 จากความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 และ พ.ศ. 2527

จากการวิเคราะห์ในตาราง 60 เพื่อจะให้ได้แบบจำลองความสัมพันธ์ที่ดีที่สุด ซึ่งจะให้ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางทุกค่ามีนัยสำคัญทางสถิติ จึงตัดค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรบางค่าที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติออกไป ได้แบบจำลองดังภาพประกอบ 14

ภาพประกอบ 14 รูปแบบของอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2526, 2526 และ 2527

จากภาพประกอบ 14 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่างตัวแปรเดียวกัน แต่ละช่วงปีเพาะปลูกมีค่าสูงมาก เช่น ระหว่างความคาดหวังในคุณค่าจากการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 (X_9^{2*}) และ พ.ศ. 2527 (X_9^{3*}) มีค่า .9187 ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่างจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือนปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 (X_3^{2*}) และ พ.ศ. 2527 (X_3^{3*}) มีค่า .8429 นอกจากนี้จากภาพประกอบแสดงให้เห็นว่า ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ไม่มีอิทธิพลโดยตรงต่อปริมาณการย้ายถิ่น แต่มีอิทธิพลโดยตรงต่อความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 จำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือนปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 และโดยสรุปกล่าวได้ว่า ปริมาณการย้ายถิ่นปีก่อน ๆ มีอิทธิพลมากต่อปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 สำหรับรายละเอียดของอิทธิพลรวมและอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่านตัวแปรต่าง ๆ ปรากฏอยู่ในตาราง 61 และตาราง 62

ตาราง 61 แสดงค่าอิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯไปยังปริมาณการย้ายถิ่น

ตัวแปร	q	q^{*}	q^{2*}	q^{3*}	q^{4*}	q^{5*}	q^{6*}	q^{7*}	q^{8*}	q^{9*}	q^{10*}	q^{11*}	q^{12*}	q^{13*}	q^{14*}	q^{15*}
X_1	.0421	.0517	.0979	.0978	.1062*	.0894*	.0890	.0914*	.0951*	.0748	.0795	.0735	.0653	.0518	.0578	.0482
X_3		.2043*	.1584*	.1162*	.0960*	.2543*	.2574*	.2409*	.2073*	.2428*	.2409*	.2341*	.2093*	.2780*	.2789*	.2934*
X_9			.2542*	.1557*	.1088*	.1195*	.1060	.1067	.1051	.1079*	.0522	.0585	.0907	.0961	.0993	.1214*
X_7				.2693*	.1577*	.1473	.1483*	.0690	.0584	.0644	.0722	.0660	.0574	.0750	.0708	.0417
Y_1*					.5498*	.5627*	.5616*	.5645*	.5164*	.5244**	.5116*	.5137*	.5096*	.5036*	.5032*	.5214*
X_3*						.4039*	.4057*	.3789*	.3205*	.0992	.1043	.1010	.1321	.1880*	.1693*	.2127*
X_9*							.0194	.0143	.0084	.0059	.0071	.0014	.0212	.0823	.0524	.0341
X_7*								.1027	.0486	.0020	.0757	.0536	.0637	.0212	.0224	.0080
Y_{12}*									.1282	.1124*	.1156*	.1132*	.2005*	.1926*	.1918*	.1904*
X_{32}*										.3062*	.2872*	.2026*	.1561*	.1323	.1343	.1245
X_{92}*											.1353*	.1207	.0415	.0568	.0160	.0259
X_{72}*												.0459	.0511	.0461	.0459	.1010*
Y_{13}*													.4939*	.4781*	.4806*	.4814*
X_{33}*														.3422*	.3396*	.3193*
X_{93}*															.0444	.0173
X_7																.1522*
R	.0421	.2004	.3219	.4030	.6604	.6965	.6966	.6995	.7078	.7237	.7276	.7294	.7884	.8010	.8012	.8078
R^2	.0018	.0434	.1036	.1631	.4440	.4851	.4852	.4892	.5010	.5237	.5294	.5305	.6215	.6416	.6419	.6526
R^2 adj	.0011	.0380	.0959	.1534	.4381	.4761	.4748	.4774	.4879	.5098	.5142	.5140	.6070	.6267	.6260	.6360

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตาราง 62 แสดงค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯไปยังปริมาณการย้ายถิ่น

ตัวแปร	อิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่าน															รวมอิทธิพลทางอ้อม	อิทธิพลทางตรง	อิทธิพลรวม	ค่าสหสัมพันธ์	ค่าความคลาดเคลื่อน
	X_3	X_9	X_7	Y_1	X_3^*	X_9^*	X_7^*	Y_1^*	X_3^{2*}	X_9^{2*}	X_7^{2*}	Y_1^{2*}	X_3^{3*}	X_9^{3*}	X_7^{3*}					
X_1	-.0096	-.0462	.0001	-.0104	.0188	-.0002	-.0018	-.0037	.0205	-.0039	.0050	.0062	.0135	-.0080	.0098	-.0061	.0482	.0421	.042	-.0004
X_3		.0459	.0422	.0202	-.1583	-.0031	.0185	.0338	-.0347	.0011	.0068	.0248	-.0387	-.0009	-.0148	-.0691	.2934**	.2043**	.202	-.0023
X_9			.0985	.0469	-.0107	.0127	-.0019	.0038	-.0026	.0057	-.0043	-.0348	-.0054	-.0032	-.0221	.1328	.1214*	.2542**	.258	.0116
X_7				.1116	.0124	-.0010	.0773	.0006	.0040	-.0076	.0092	.0088	-.0176	.0042	.0281	.2278	.0417	.2883**	.350	.0807
Y_1					-.0131	.0009	-.0027	.0481	-.0060	.0129	-.0032	.0047	.0054	.0004	-.0152	.0282	.5214**	.5486**	.611	.0614
X_3^*						-.0018	.0268	.0504	.2293	-.0051	.0027	-.0305	-.0539	-.0033	-.0234	.1912	.2127**	.4039**	.281	-.1429
X_9^*							.0061	.0139	-.0055	-.0812	.0057	.0402	-.0311	-.0001	.0183	-.0147	.0341	.0194	.236	.2168
X_7^*								.0536	-.0331	.0063	.0221	-.0101	.0425	-.0012	.0144	.0947	.0080	.1027	.328	.2253
Y_1^*									.0155	-.0032	.0024	-.0073	.0078	.0008	-.0056	-.0702	.1954**	.1252	.451	.3226
X_3^{2*}										.0190	.0048	.1255	.0238	-.0020	.0068	.1817	.1245	.3062**	.312	.0056
X_9^{2*}											.0146	.0792	-.0153	.0408	-.0098	.1094	.0259	.1353*	.331	.1987
X_7^{2*}												-.0052	.0050	.0002	-.0561	-.0651	.1010*	.0459	.296	.2521
Y_1^{2*}													.0158	-.0018	-.0014	.0126	.4814**	.4939**	.604	.1111
X_3^{3*}														.0026	.0197	.0223	.3198*	.3422**	.371	.0286
X_9^{3*}															.0269	.0269	.0175	.0444	.308	.2936
X_7^{3*}																-	.1632**	.1522**	.296	.1436

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 61 และตาราง 62 เมื่อพิจารณาค่าอิทธิพลรวมที่มีนัยสำคัญทางสถิติต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 พบว่า ปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 (Y_1) และ พ.ศ. 2526 (Y_1^{2*}) มีค่าอิทธิพลรวมอยู่ในระดับสูง 0.5496 และ .4939 ตามลำดับ นอกนั้นค่าอิทธิพลรวมที่มีนัยสำคัญทางสถิติมีดังต่อไปนี้ จำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือนปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526 และ 2527 ความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2526 และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2527 อนึ่งผลการวิเคราะห์พบว่า ค่าอิทธิพลรวมส่วนหนึ่งเกิดจากค่าอิทธิพลทางตรง และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากค่าอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่านจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือนปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2526 ความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2526 และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการวิจัยในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526

3. <u>อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติของรัฐที่มีต่อการย้ายถิ่นตลอดช่วง 4 ปีเพาะปลูก</u>

ในการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติของรัฐที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นในช่วง 4 ปีเพาะปลูก เมื่อวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ จำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือน ความคาดหวังในคุณค่าจากการย้ายถิ่น ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น กับปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526 และ 2527 เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพบว่า ตัวแปรส่วนใหญ่มีค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ในระดับต่ำ ยกเว้นบางค่าที่พบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูงดังรายละเอียดในตาราง 63

ตาราง 63 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐและปริมาณการย้ายถิ่นตลอดช่วง 4 ปีเพาะปลูก

ตัวแปร	X_1	X_3	X_9	X_7	Y_1	X_3^*	X_9^*	X_7^*	Y_1^*	X_3^{2*}	X_9^{2*}	X_7^{2*}	Y_1^{2*}	X_3^{3*}	X_9^{3*}	X_7^{3*}	Y_1^{3*}
X_1	1.000 (.999)	.035 (.254)	.229 (.006)	.231 (.000)	.183 (.000)	.045 (.198)	.200 (.000)	.107 (.022)	.084 (.059)	.079 (.069)	.141 (.004)	.015 (.393)	.001 (.494)	.049 (.180)	.131 (.007)	.048 (.186)	.011 (.421)
X_3		1.000 (.999)	.189 (.000)	.226 (.000)	.100 (.001)	.853 (.000)	.222 (.000)	.240 (.000)	.182 (.000)	.770 (.000)	.250 (.000)	.160 (.000)	.249 (.000)	.743 (.000)	.254 (.000)	.184 (.000)	.202 (.000)
X_9			1.000 (.999)	.396 (.000)	.176 (.000)	.133 (.006)	.699 (.000)	.318 (.000)	.229 (.000)	.127 (.000)	.748 (.000)	.240 (.000)	.200 (.000)	.154 (.002)	.651 (.000)	.202 (.000)	.256 (.000)
X_7				1.000 (.999)	.247 (.000)	.200 (.000)	.342 (.000)	.773 (.000)	.276 (.000)	.201 (.000)	.363 (.000)	.528 (.000)	.306 (.000)	.239 (.000)	.351 (.000)	.545 (.000)	.350 (.000)
Y_1					1.000 (.999)	.261 (.000)	.236 (.000)	.328 (.000)	.421 (.000)	.312 (.000)	.331 (.000)	.293 (.000)	.315 (.000)	.371 (.000)	.300 (.000)	.295 (.000)	.611 (.000)
X_3^*						1.000 (.999)	.147 (.009)	.276 (.000)	.247 (.000)	.865 (.000)	.199 (.000)	.221 (.000)	.326 (.000)	.779 (.000)	.192 (.000)	.177 (.000)	.281 (.000)
X_9^*							1.000 (.999)	.295 (.000)	.248 (.000)	.152 (.000)	.763 (.000)	.222 (.000)	.213 (.000)	.213 (.000)	.664 (.000)	.209 (.000)	.236 (.000)
X_7^*								1.000 (.999)	.294 (.000)	.262 (.000)	.301 (.000)	.024 (.000)	.343 (.000)	.318 (.000)	.298 (.000)	.506 (.000)	.328 (.001)
Y_1^*									1.000 (.999)	.308 (.000)	.296 (.000)	.409 (.000)	.728 (.000)	.382 (.000)	.246 (.000)	.295 (.000)	.451 (.000)
X_3^{2*}										1.000 (.999)	.220 (.000)	.247 (.000)	.386 (.000)	.697 (.000)	.229 (.000)	.219 (.000)	.312 (.000)
X_9^{2*}											1.000 (.999)	.324 (.000)	.298 (.000)	.239 (.000)	.896 (.000)	.323 (.000)	.331 (.000)
X_7^{2*}												1.000 (.999)	.409 (.000)	.261 (.000)	.301 (.000)	.622 (.000)	.290 (.000)
Y_1^{2*}													1.000 (.999)	.250 (.005)	.198 (.000)	.181 (.000)	.604 (.000)
X_3^{3*}														1.000 (.999)	.254 (.000)	.267 (.000)	.371 (.000)
X_9^{3*}															1.000 (.999)	.393 (.000)	.308 (.000)
X_7^{3*}																1.000 (.999)	.296 (.000)
Y_1^{3*}																	1.000 (.999)
$\bar{X}$	.346	246.9	13.41	19.00	.300	230.8	13.41	18.66	.244	233.8	13.27	17.03	.329	239.4	13.24	16.19	.530
S.D.	.476	267.5	6.79	10.48	.024	209.8	0.16	10.09	.551	272.2	6.88	21.84	.635	203.1	7.30	23.25	.900

จากตาราง 63 แม้พบว่า ตัวแปรบางตัวมีค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง ก็ตาม แต่เพื่อจะคงรูปแบบสมมุติฐานเส้นทางไว้จึงไม่ได้ตัดตัวแปรดังกล่าวออก ยังคงนำตัวแปรทั้งหมดมาวิเคราะห์การถดถอยแบบมีขั้นตอน เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติของรัฐที่เป็นตัวแปรภายนอกกับตัวแปรตามที่เป็นตัวแปรถัดไปตามลำดับ ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยที่ได้คือ ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient) ของรูปแบบที่กำหนดเป็นรูปแบบสมมติฐานเต็มรูปแบบดังรายละเอียดในตาราง 64

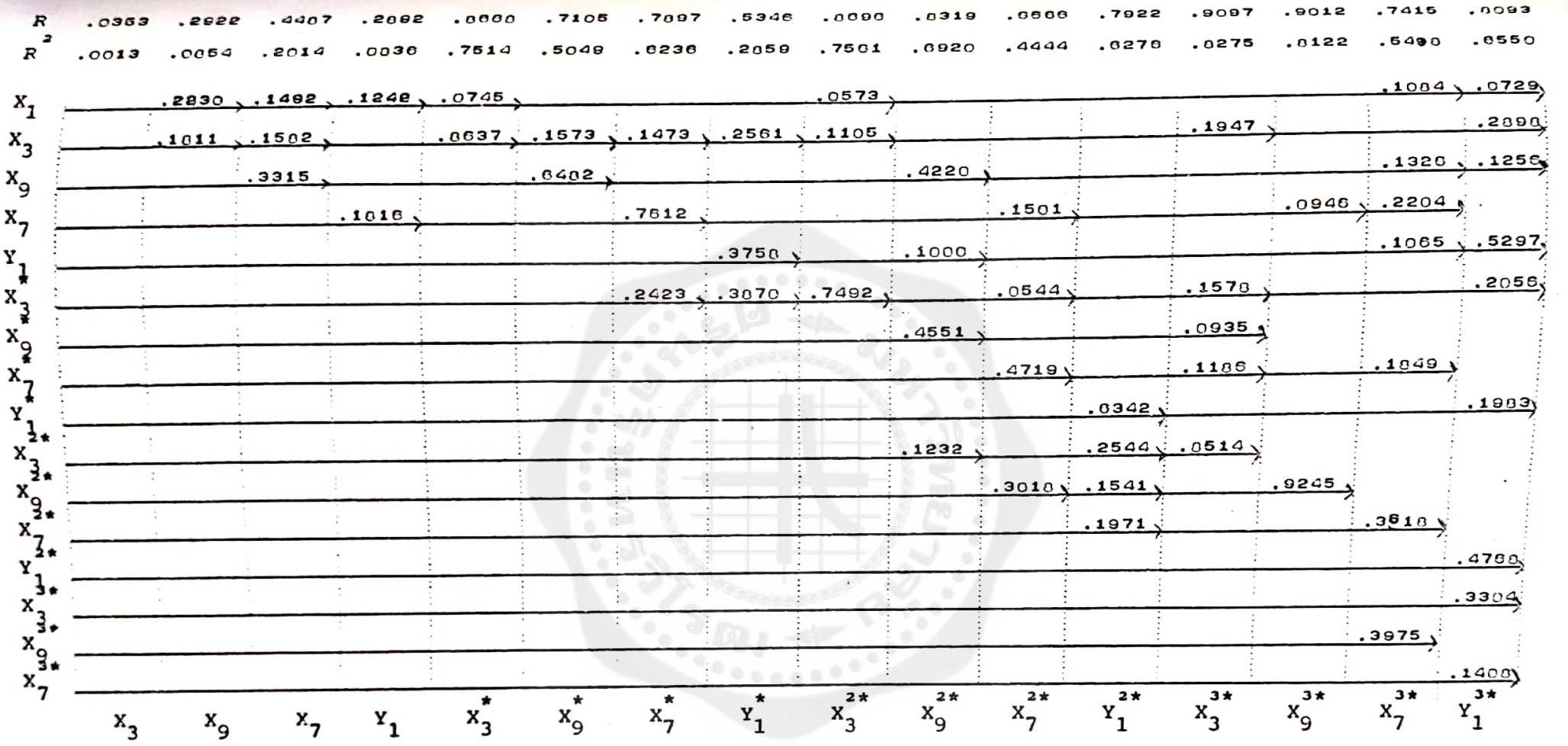
ตาราง 64 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานจากสมการแบบมีขั้นตอนของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่น

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม															
	X_3	X_9	X_7	Y_1	X_3^*	X_9^*	X_7^*	Y_1^*	X_3^{2*}	X_9^{2*}	X_7^{2*}	Y_1^{2*}	X_3^{3*}	X_9^{3*}	X_7^{3*}	Y_1^{3*}
X_1	.0353	.2230**	.1492**	.1242*	.0745**	.0229	.0573	.0057	.0573*	.0494	.0465	.0031	.0040	.0028	.1084**	.0729*
X_3		.1011**	.1502**	.0413	.0637**	.1573*	.1473**	.2561**	.1105*	.0065	.1605	.0475	.1947**	.0307	.1051	.2098**
X_9			.3315**	.0679	.0232	.6402**	.0006	.0340	.0138	.4220**	.0998	.0657	.0192	.0662	.1326*	.1256*
X_7				.1816*	.0388	.0515	.7012**	.0050	.0298	.0459	.1501*	.0258	.0500	.0946*	.2204**	.0543
Y_1					.0242	.0402	.0189	.3758**	.0195	.1000**	.0402	.0137	.0173	.0087	.1065*	.5297**
X_3^*						.0662	.2423**	.3870**	.7492**	.0409	.0544**	.0643	.1578**	.0770	.1616	.2056*
X_9^*							.0530	.1152	.0201	.4551**	.1147	.0770	.0935*	.0005	.1001	.0269
X_7^*								.1394	.0007	.0429	.4719**	.0255	.1108**	.0203	.1849**	.0198
Y_1^*									.0406	.0224	.0476	.6342**	.0263	.0140	.0458	.1983**
X_3^{2*}										.1232*	.1202	.2544**	.0514**	.0416	.0767	.1321
X_9^{2*}											.3018**	.1541*	.0506	.9245**	.0730	.0212
X_7^{2*}												.1971**	.0001	.0116	.3618**	.0928
Y_1^{2*}													.0473	.0425	.0187	.4768**
X_3^{3*}														.4088	.1351	.3304**
X_9^{3*}															.3975**	.0243
X_7^{3*}																.1408**
R	.0353	.2922	.4487	.2692	.0660	.7105	.7097	.5340	.0696	.0319	.0666	.7922	.9097	.9012	.7415	.8093
R^2	.0013	.0854	.2014	.0936	.7514	.5049	.6236	.2859	.7561	.6920	.4444	.6278	.5275	.0122	.5498	.6550
R^2 adj	-.0016	.0892	.1945	.0731	.7478	.4983	.6159	.2692	.7497	.6830	.4264	.6145	.6209	.0045	.5290	.6305

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 64 พบว่า ตัวแปรสามารถอธิบายความแปรปรวนของปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 (Y_1^{3*}) ได้ร้อยละ 85.60 และเมื่อย้อนกลับมาพิจารณาปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 (Y_1) พบว่า ตัวแปร (X_3, X_9, X_7) สามารถอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 8.36 และเมื่อเพิ่มตัวแปรชุดเติมของปีถัดไป พบว่า สามารถอธิบายความแปรปรวนของปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 (Y_1^*) และ พ.ศ. 2526 (Y_1^{2*}) ได้ร้อยละ 28.69 และ 82.76 ตามลำดับ ตัวแปรที่พบว่ามีอิทธิพลต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 คือ ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 ได้รับอิทธิพลจากจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือนปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 และ 2525 ปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 พบว่า ปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 ได้รับอิทธิพลอย่างสูงจากปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 และได้รับอิทธิพลจากจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือน ความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นและความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น สำหรับปริมาณการย้ายถิ่นในปีสุดท้ายพบว่า ปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525 และ 2526 มีอิทธิพลอย่างมากต่อปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 นอกจากนั้นยังได้รับอิทธิพลจากยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ จำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือนปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2527 ความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527

จากผลการวิเคราะห์ในตาราง 64 เพื่อให้ได้แบบจำลองความสัมพันธ์ที่ดีที่สุดที่ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางความสัมพันธ์ทุกค่ามีนัยสำคัญทางสถิติ จึงตัดค่าที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ออกไป ซึ่งจะได้แบบจำลองดังภาพประกอบ 15

ภาพประกอบ 15 รูปแบบของอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525, 2526 และ 2527

จากภาพประกอบ 15 แสดงให้เห็นว่าค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่างตัวแปรเดียวกันแต่ละช่วงปีเพาะปลูกมีค่าสูงมาก เช่น ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่างความคาดหวังในคุณค่าจากการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 (X_9^{2*}) และความคาดหวังในคุณค่าจากการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 (X_9^{3*}) มีค่าสูงสุด = .9245 รองลงมาคือ ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่างจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือนปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 กับจำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือนปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 มีค่า = .8514 โดยสรุปกล่าวได้ว่า ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐมีผลโดยตรงต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก 2527 ถึงแม้ว่าค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์จะไม่สูงเป็นที่น่าสังเกตว่าตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ในระดับสูงกับปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ก็คือปริมาณการย้ายถิ่นของปีก่อน ๆ นั่นเอง สำหรับรายละเอียดของค่าอิทธิพลทางอ้อมและอิทธิพลรวมที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นพิจารณาได้จากตาราง 65 และ 66

ตาราง 65 แสดงค่าอิทธิพลรวมที่ส่งผ่านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐไปยังปริมาณการย้ายถิ่น

ตัวแปร	q	q^*	q^{2*}	q^{3*}	q^{4*}	q^{5*}	q^{6*}	q^{7*}	q^{8*}	q^{9*}	q^{10*}	q^{11*}	q^{12*}	q^{13*}	q^{14*}	q^{15*}
X_1	.0107	.0030	.0517	.0942	.1648*	.1382**	.1368**	.1321**	.1314**	.1141**	.1058**	.1061**	.0099*	.0003*	.0002*	.0729*
X_3		.2010*	.1568**	.1117*	.0003*	.2428**	.2468**	.2347**	.2030**	.2304**	.2372**	.2208**	.2058**	.2739**	.2749**	.2898**
X_9			.2478*	.1531**	.1148**	.1235**	.1080	.1007*	.1045	.1006*	.0607	.0659	.0960	.1040*	.1069*	.1256*
X_7				.2055**	.1823**	.1602**	.1671**	.1050	.1050	.0960	.1012	.0934	.0808	.0903	.0953	.0543
Y_1					.5377**	.5770**	.5781**	.5778**	.5311**	.5370**	.5258**	.5277**	.5210**	.5150**	.5147**	.5297**
X_3^*						.3033**	.3054**	.3058**	.3100**	.0917	.0963	.0935	.1250	.1004*	.1028*	.2056*
X_9^*							.0239	.0195	.0054	.0006	.0523	.0464	.0067	.0415	.0415	.0263
X_7^*								.0807	.0595	.0637	.0591	.0347	.0472	.0056	.0062	.0198
Y_1^*									.1235**	.1089*	.1115*	.1090*	.2015**	.1923**	.1919**	.1983**
X_{2*}^3										.3021**	.2801**	.2019**	.1579*	.1415	.1429	.1321
X_{2*}^9											.1135	.0979	.0224	.0403	.0109	.0212
X_{2*}^7												.0516	.0449	.0421	.0417	.0926
Y_{2*}^1													.4897**	.4731**	.4744**	.4768**
X_{3*}^3														.3518**	.3495**	.3304**
X_{3*}^9															.0317	.0243
X_{3*}^7																.1408**
R	.0107	.2019	.3119	.4029	.6703	.7028	.7030	.7040	.7125	.7279	.7306	.7310	.7903	.8030	.8038	.8093
R^2	.0001	.0408	.0969	.1620	.4574	.4940	.4942	.4967	.5078	.5299	.5338	.5353	.6256	.6450	.6460	.6550
R^2_{adj}	.0027	.0358	.0892	.1524	.4496	.4852	.4840	.4850	.4947	.5161	.5198	.5189	.6192	.6312	.6303	.6385

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตาราง 68 แสดงค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐไปยังปริมาณการย้ายถิ่น

ตัวแปร	อิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่าน															รวมอิทธิพลทางอ้อม	อิทธิพลทางตรง	อิทธิพลรวม	ค่าสหสัมพันธ์	ค่าความคลาดเคลื่อน
	X_3	X_9	X_7	Y_1	X_3^*	X_9^*	X_7^*	Y_1^*	X_3^{2*}	X_9^{2*}	X_7^{2*}	Y_1^{2*}	X_3^{3*}	X_9^{3*}	X_7^{3*}					
X_1	.0071	-.0481	-.0428	-.0706	.0286	-.0006	.0047	.0007	.0173	.0056	.0024	.0162	.0016	.0001	.0153	-.0622	.0729*	.0107	.011	.0009
X_3		.0448	.0452	.0234	-.1545	-.0037	.0118	.0317	-.0334	-.0008	.0083	.0239	-.0883	-.0010	-.0149	-.0880	.2888**	.2016**	.202	.0002
X_9			.0947	.0385	-.0088	.0155	-.0007	.0042	-.0041	.0479	-.0052	-.0321	-.0068	-.0021	-.0187	.1222	.1258*	.2478**	.266	.0182
X_7				.1032	.0141	.0011	.0615	.0006	.0090	-.0052	-.0078	.0126	.0175	.0030	.0310	.2212	.0643	.2855*	.350	.0845
Y_1					-.0083	.0009	-.0015	.0465	-.0059	.0112	-.0018	.0087	.0060	.0003	-.0150	.0350	.5287**	.5637**	.611	.0433
X_3^*						-.0021	.0196	.0478	.2283	-.0048	.0028	-.0315	-.0554	-.0024	-.0228	.1777	.2056*	.3833**	.261	-.1223
X_9^*							.0043	.0142	.0048	-.0517	.0059	.0377	-.0328	.0000	.0152	-.0024	.0263	.0239	.236	.2121
X_7^*								.0172	-.0002	.0046	.0244	-.0125	.0416	-.0006	-.0136	.0809	.0186	.0807	.328	.2473
Y_1^*									.0147	-.0026	.0025	-.0925	.0092	.0004	-.0064	-.0747	.1883**	.1226**	.451	.3274
X_3^{2*}										.0140	.0062	.1248	.0158	-.0014	.0108	.0170	.1321	.3021**	.312	.0099
X_9^{2*}											.0158	.0755	-.0179	.0294	-.0103	.0823	.0212	.1135	.331	.2176
X_7^{2*}												.0067	.0028	.0004	-.0509	-.0410	.0928	.0518	.288	.2484
Y_1^{2*}													.0186	-.0013	-.0024	-.0129	.4766**	.4887**	.804	.1143
X_3^{3*}														.0015	.0191	.0206	.3304**	.3510*	.371	.0200
X_9^{3*}															.0074	.0074	.0243	.0317	.308	.2783
X_7^{3*}																-	.1408**	.1408**	.298	.1562

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 65 และ 66 ผลการวิเคราะห์ค่าอิทธิพลรวมที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติพบว่า ตัวแปรที่มีค่าอิทธิพลรวมที่มีนัยสำคัญทางสถิติคือ ปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 (Y_1 = .5677) ปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 (Y_1^{2*} = .4897) จำนวนวันว่างงานของสมาชิกในครัวเรือนปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 (X_3^{*} = .3833) ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 (X_3^{3*} = .3510) ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 (X_3^{2*} = .3021) และปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 (X_3 = .2018) ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 (X_7 = .2855) และปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 (X_7^{3*} = .1408) ความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 (X_9 = .2478)

ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐที่เดิมมีอิทธิพลทางตรงต่อปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 กลับไม่มีอิทธิพลรวม ทั้งนี้เนื่องจากมีค่าอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่านตัวแปรต่าง ๆ เช่น อิทธิพลในเชิงลบกับปริมาณการย้ายถิ่น เช่นเดียวกับอีกหลายตัวแปรที่ค่าอิทธิพลทางอ้อมมีค่าเป็นลบ ดังนั้นค่าอิทธิพลรวมส่วนใหญ่จึงเป็นค่าที่เกิดจากค่าอิทธิพลทางตรง

โดยสรุปผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบท 3 ยุทธวิธีที่มีต่อการย้ายถิ่นตลอดช่วง 4 ปีเพาะปลูก พบว่า ยุทธวิธีการพัฒนาชนบททั้ง 3 ยุทธวิธีมีอิทธิพลต่อตัวแปรด้านเศรษฐกิจ สังคม และจิตวิทยาในบางปีเพาะปลูก แต่มีอิทธิพลโดยทางตรงและทางอ้อมต่อปริมาณการย้ายถิ่นอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติ ซึ่งมีอิทธิพลทางตรงต่อปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 แต่ไม่มีอิทธิพลรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังพบว่า ตัวแปรด้านจำนวนวันว่างงาน ความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นเป็นกลุ่มตัวแปรที่มีความสำคัญในการอธิบายปริมาณการย้ายถิ่นในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา อนึ่งผลการวิเคราะห์ยังพบด้วยว่าความแปรปรวนของปริมาณการย้ายถิ่นในปีหนึ่ง ๆ สามารถอธิบายได้ดีโดยการใช้ปริมาณการย้ายถิ่นในปีก่อนหน้านั้นมาอธิบาย

จ. <u>อิทธิพลในแต่ละช่วงปี (Year - specific effect) ของยุทธวิธีการพัฒนาและปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร จิตวิทยา และปริมาณการย้ายถิ่นในปีก่อนหน้าที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่น</u>

การวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นที่ได้นำเสนอโดยละเอียดในหัวข้อ จ. นั้นเป็นการศึกษาตัวแปรต้านจำนวนวันว่างงาน ความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นว่ามีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อปริมาณการย้ายถิ่นเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดช่วง 4 ปีเพาะปลูก ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า ปรากฏการณ์ด้านการย้ายถิ่นมิได้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและจบลงในปีเพาะปลูกหนึ่ง ๆ หากแต่พบว่า การย้ายถิ่นเป็นปรากฏการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงไปตามระยะเวลา (Temporal variations) กล่าวคืออาจเป็นไปได้ที่พฤติกรรมการย้ายถิ่นของสมาชิกในครัวเรือนที่เกิดขึ้นในปีหนึ่งปีใดมิได้เป็นการสนองตอบต่อเหตุการณ์ในปีเดียวกันนั้นเท่านั้น หากแต่เป็นผลของการสั่งสมมาจากเหตุการณ์ก่อนหน้าปีนั้น ๆ และหรือเป็นการสนองตอบหรือเตรียมการเพื่ออนาคตด้วย การวิเคราะห์ในส่วนต่อไปนี้จึงเป็นการตรวจสอบอิทธิพลของปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคม ประชากร จิตวิทยา และปริมาณการย้ายถิ่นในแต่ละช่วงปีเพาะปลูกว่าปัจจัยในปีก่อน ๆ มีอิทธิพลต่อปัจจัยในปีถัดมาอย่างไรโดยนำตัวแปรทุกตัวในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนามาตรวจสอบว่ามีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525, 2526 และ2527 อย่างไร ในทำนองเดียวกันก็จะนำตัวแปรทุกตัวในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 มาตรวจสอบอิทธิพลที่มีต่อการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 และ 2527 รวมทั้งนำตัวแปรทุกตัวในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 มาตรวจสอบอิทธิพลที่มีต่อการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ด้วย การวิเคราะห์ดังกล่าวจะช่วยให้ทราบว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยา รวมทั้งปริมาณการย้ายถิ่นในช่วงระยะเวลาต่างกันมีอิทธิพลต่อปริมาณการย้ายถิ่นแตกต่างกันหรือไม่ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือมีอิทธิพลของช่วงเวลา (period effect) เข้ามาเกี่ยวเนื่องในอิทธิพลของปัจจัยดังกล่าวต่อการย้ายถิ่นหรือไม่ ผลของการวิเคราะห์ดังกล่าวปรากฏดังตาราง 67

ตาราง 67 อิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาและปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร จิตวิทยา และปริมาณการย้ายถิ่นในแต่ละช่วงปีที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่น

ตัวแปร	ปริมาณการย้ายถิ่น									ตัวแปร	ปริมาณการย้ายถิ่น						ตัวแปร	ปริมาณการย้ายถิ่น		
ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ			การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ			การพัฒนาโดยปกติ			ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ		การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ		การพัฒนาโดยปกติ		ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
	พ.ศ. 2525	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527	พ.ศ. 2525	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527	พ.ศ. 2525	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527		พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527	พ.ศ. 2525	พ.ศ. 2527	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527		พ.ศ. 2527	พ.ศ. 2527	พ.ศ. 2527
Y	.3695**	.2460**	.5499**	.3656**	.2421**	.5481**	.3738**	.2671**	.5680**	Y	.8852**	.3628**	.8672**	.3580**	.8883**	.3658**	Y	.5095**	.5095*	.5083**
X_2	.0003	.0597	.0534	.0041	.0515	.0436	.0012	.0590	.0544	X_2	.0572	.0868	.0578	.0903	.0584	.0904	X_2	.0063	.0366	.0411
X_3	.0914	.1589**	.0903*	.0941	.1613**	.0809*	.0879	.1501**	.0778	X_3	.1127**	.0806	.1098**	.0852	.1048**	.0803	X_3	.0678	.0539	.0647
X_5	.0165	.0193	.0176	.0235	.0319	.0324	.0183	.0192	.0145	X_5	.0157	.0203	.0065	.0313	.0194	.0050	X_5	.0161	.0135	.0057
X_4	.0158	.0065	.0154	.0193	.0151	.0032	.0208	.0151	.0056	X_4	.0129	.0215	.0184	.0156	.0184	.0191	X_4	.2178**	.2219**	.2186**
X_8	.0246	.0362	.0550	.0264	.0248	.0370	.0340	.0187	.0340	X_8	.0625	.0952	.0461	.0452	.0531	.0859	X_8	.0721	.0526	.0713
X_9	.0833*	.0460	.0978*	.0853	.0525	.1079*	.0888	.0563	.1102*	X_9	.0098	.0668	.0050	.0807	.0001	.0786	X_9	.1385**	.1509**	.1325**
X_6	.0427	.0172	.0378	.0484	.0403	.0007	.0663	.0631	.0182	X_6	.0396	.0892	.0569	.1184*	.0550	.0986	X_6	.0601	.0546	.0601
X_7	.1239*	.1942**	.1736**	.1159*	.1801**	.1575*	.1222*	.1950**	.1783**	X_7	.1148**	.1580**	.1081**	.1549**	.1144**	.1852**	X_7	.0007	.0018	.0072
X_1	.0438	.0589	.0519	.0138	.0591	.1002*	.0657	.1289*	.1812**	X_1	.0181	.0430	.0591	.1113*	.0705	.0585	X_1	.0581	.0896	.0045
R	.4628	.4423	.6868	.4612	.4418	.6709	.4644	.4531	.6799	R	.7557	.5311	.7574	.5388	.7583	.5324	R	.6712	.6719	.6688
R^2	.2931	.1955	.4447	.2315	.1952	.4501	.2347	.2053	.4623	R^2	.5711	.2820	.5736	.2904	.5751	.2834	R^2	.4505	.4515	.4478
R^2 adj	.2105	.1719	.4263	.2088	.1714	.4339	.2121	.1819	.4464	R^2 adj	.5564	.2808	.5610	.2895	.5625	.2823	R^2 adj	.4349	.4359	.4310

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 67 เมื่อใช้ค่าของตัวแปรด้านยุทธวิธีการพัฒนาและปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร จิตวิทยา และปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 เป็นตัวแปรอิสระมาตรวจสอบอิทธิพลโดยการวิเคราะห์ถดถอยกับตัวแปรตาม ซึ่งได้แก่ปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525, 2526 และ 2527 ในยุทธวิธีการพัฒนาชนบททั้ง 3 ยุทธวิธี พบว่า อิทธิพลของปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยา รวมทั้งปริมาณการย้ายถิ่นต่อปริมาณการย้ายถิ่นแต่ละช่วงเวลาในยุทธวิธีการพัฒนาแต่ละยุทธวิธีมีรูปแบบของอิทธิพล เมื่อพิจารณาจากสัมประสิทธิ์การถดถอย (β) และสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) เป็นแบบเดียวกันทั้งหมด แต่อิทธิพลของชุดตัวแปรอิสระนั้นมีอิทธิพลแตกต่างกันไปตามช่วงเวลา กล่าวคือตัวแปรอิสระต่าง ๆ ในปี พ.ศ. 2524 สามารถอธิบายความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูกต่าง ๆ ได้ค่อนข้างสูง นั่นคือ ในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯอธิบายได้ร้อยละ 23.31, 19.55 และ 44.47 ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525, 2526 และ 2527 ตามลำดับ สำหรับในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ตัวแปรอิสระต่าง ๆ ในปี พ.ศ. 2524 อธิบายความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นปี พ.ศ. 2525, 2526 และ 2527 ได้ร้อยละ 23.15, 19.52 และ 45.01 ตามลำดับ และในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐพบผลทำนองเดียวกันคือ ตัวแปรอิสระต่าง ๆ ของยุทธวิธีนี้ในปี พ.ศ. 2524 สามารถอธิบายความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นได้ร้อยละ 23.47, 20.53 และ 46.23 ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525, 2526 และ 2527 ตามลำดับ

เมื่อนำค่าของตัวแปรด้านยุทธวิธีการพัฒนาและปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร จิตวิทยา และปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 เป็นตัวแปรอิสระมาทำการวิเคราะห์ถดถอยโดยมีปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 และ 2527 เป็นตัวแปรตาม พบว่า ตัวแปรอิสระในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 สามารถอธิบายความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูกต่าง ๆ ได้ค่อนข้างสูง กล่าวคือในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ อธิบายได้ร้อยละ 57.11 และ 28.20 ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 และ 2527 ตามลำดับ ในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ตัวแปรอิสระของยุทธวิธีนี้

ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 อธิบายความแปรปรวนของปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2516 และ 2517 ได้ร้อยละ 57.38 และ 29.04 ตามลำดับ ในกรณีของความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 และ 2527 ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ พบว่า ตัวแปรอิสระในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 ของยุทธวิธีนี้สามารถอธิบายได้ร้อยละ 57.51 และ 28.34 ตามลำดับ

ในการวิเคราะห์ถดถอยโดยใช้ค่าของตัวแปรในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 ในยุทธวิธีการพัฒนาต่าง ๆ เป็นตัวแปรอิสระ โดยมีปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 เป็นตัวแปรตาม พบว่า ตัวแปรในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 สามารถอธิบายความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นได้ค่อนข้างสูงเช่นกัน กล่าวคือ อธิบายได้ร้อยละ 45.05 45.15 และ 44.78 ในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐตามลำดับ เพื่อให้สะดวกต่อการทำความเข้าใจผู้วิจัยจึงเสนอตารางสรุปค่าร้อยละของความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นที่อธิบายโดยปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร จิตวิทยา และปริมาณการย้ายถิ่นในปีก่อนหน้า (ค่า R^2) ดังตาราง 68

ตาราง 68 ร้อยละของความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูกต่าง ๆ ที่อธิบายโดยข้อมูลด้านปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร จิตวิทยา และปริมาณการย้ายถิ่นในปีก่อนหน้า

ปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูกต่าง ๆ (Y)	ร้อยละของความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นที่อธิบายโดยข้อมูลด้านปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร จิตวิทยา และปริมาณการย้ายถิ่นในปีก่อนหน้า (R^2)		
	ข้อมูลในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524	ข้อมูลในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525	ข้อมูลในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526
<u>ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527</u>			
ยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ	44.47	28.20	45.05
ยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	45.01	29.04	45.15
ยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ	46.23	28.34	44.78
<u>ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526</u>			
ยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ	19.55	57.11	-
ยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	19.52	57.36	-
ยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ	20.53	57.51	-
<u>ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525</u>			
ยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ	23.31	-	-
ยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	23.15	-	-
ยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ	23.47	-	-

ข้อที่น่าสังเกตสำหรับผลการวิเคราะห์ในกรณีนี้คือ ชุดของตัวแปรอิสระในปีหนึ่งปีใด (t) จะสามารถอธิบายความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นของปีเพาะปลูกถัดไป (t + 1) ได้ดี แต่จะลดความสามารถในการอธิบายลงในช่วงปีเพาะปลูกที่สอง (t + 2)

และจะเพิ่มความสามารถในการอธิบายความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นขึ้นไปอีกในปีเพาะปลูกที่สาม (t + 3) ดังเช่นชุดตัวแปรอิสระของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 สามารถอธิบายความแปรปรวนปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 ได้ร้อยละ 23.47 และลดลงเป็นร้อยละ 20.63 ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 และเพิ่มความสามารถในการอธิบายเป็นร้อยละ 48.23 ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 เป็นต้น อย่างไรก็ตามการลดลงของระดับความสามารถในการอธิบายความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นในปีที่ t + 2 นี้มีแบบแผนแตกต่างกัน กล่าวคือ ชุดตัวแปรอิสระของปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 อธิบายความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 ได้น้อยกว่าการใช้ตัวแปรอิสระในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 ด้วยกัน อธิบายความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 (จากผลการวิเคราะห์ที่เสนอมาก่อนหน้านี้) แต่กลับปรากฏว่าชุดตัวแปรอิสระของปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 อธิบายความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ได้มากกว่าการใช้ตัวแปรอิสระของปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 อธิบายความแปรปรวนปริมาณการย้ายถิ่นในปีนี้เอง (จากผลการวิเคราะห์ที่เสนอมาก่อนหน้านี้)

อนึ่ง พบว่า ปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525 และ 2526 ที่นำมาเป็นตัวแปรอิสระในการวิเคราะห์ส่วนนี้มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับปริมาณการย้ายถิ่นในทุกปีเพาะปลูกของทุกยุทธวิธีการพัฒนาด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525 และ 2526 ซึ่งนำมาเป็นตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในทุกปีเพาะปลูกของทุกยุทธวิธีการพัฒนา (ยกเว้นการใช้ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 อธิบายความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527)

โดยสรุปผลการวิเคราะห์ในส่วนนี้ชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การพิจารณาปรากฏการณ์ด้านการย้ายถิ่นในช่วงเวลาหนึ่งเวลาใดมีความจำเป็นต้องนำข้อมูลการย้ายถิ่นและสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นก่อนหน้านั้นมาพิจารณาประกอบด้วย

ช. <u>การเปรียบเทียบข้อค้นพบจากการวิจัยกับสมมุติฐานการวิจัย</u>

จากสมมุติฐานการวิจัยสมมุติฐานที่ ๔ ที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ว่า ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่แตกต่างกันจะมีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อการย้ายถิ่นในแต่ละช่วงปีเพาะปลูกแตกต่างกัน โดยยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ จะมีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อการไม่ย้ายถิ่นในแต่ละปีสูงกว่ายุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ และสูงกว่ายุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติตามลำดับ

ผลการวิจัยพบว่า ยุทธวิธีการพัฒนาทั้ง ๓ ยุทธวิธีส่วนใหญ่แม้ว่ามีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางระหว่างตัวแปรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่การคำนวณค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมมักไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่พบว่า ส่วนใหญ่แล้วตัวแปรด้านจำนวนวันว่างงาน ความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่น และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นจะเป็นกลุ่มตัวแปรที่มีค่าอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อการย้ายถิ่นที่สำคัญค่อนข้างสม่ำเสมอทุกปีเพาะปลูกในทุกยุทธวิธีการพัฒนา อิทธิพลรวมของตัวแปรเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นอิทธิพลทางตรงมากกว่าเป็นอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่านมาจากตัวแปรอื่น ๆ จากผลการวิจัยเช่นนี้จึงกล่าวได้ว่าไม่เป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

๕. สภาพการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนา ๓ ยุทธวิธีในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 - พ.ศ. 2527

ในช่วง ๔ ปีเพาะปลูกที่ทำการวิจัยได้มีการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนา ๓ ยุทธวิธีด้วยกิจกรรมและความถี่ของการดำเนินกิจกรรมที่แตกต่างกัน ดังจะได้เสนอรายละเอียดการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนาดังต่อไปนี้

ก. สภาพการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน พบว่า ในช่วง ๔ ปีเพาะปลูกที่ผ่านมาได้มีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในการพัฒนาหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ ดังตาราง ๓๑

ตาราง๓๑สภาพการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ จำแนกตามปีเพาะปลูก

รายการ	ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524			ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525			ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526			ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527		
	ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัติ		
	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย
จำนวนหมู่บ้านที่ดำเนินกิจกรรมต่อไปนี้												
๑) การประชุมชี้แจงประชาชนเรื่องการพัฒนาหมู่บ้านในแนวใหม่	-	๔	-	-	๔	-	๔	-	-	-	๔	-
๒) การฝึกอบรมประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้านแนวใหม่	-	๒	๒	๑	๓	-	๑	๓	-	๑	๓	-
๓) การฝึกอบรมประชาชนเพื่อพัฒนาจิตใจให้ละทิ้งอบายมุข	-	๔	-	-	๔	-	-	๔	-	-	๔	-

ตาราง 59 (ต่อ)

รายการ	ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524			ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525			ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526			ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527		
	ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัต		
	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย
4) การประชุมกรรมการหมู่บ้านจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านและตำบล	-	1	3	-	4	-	-	4	-	-	4	-
6) การประชุมประชาชนและกรรมการหมู่บ้านเตรียมงาน กสช.	-	1	3	-	4	-	-	4	-	-	4	-
6) การสาธิตแนะนำเกี่ยวกับพืช	3	1	-	4	-	-	3	1	-	4	-	-
7) การสาธิตแนะนำเรื่องการเลี้ยงสัตว์	-	4	-	-	4	-	-	4	-	-	4	
8) การแนะนำและส่งเสริมประชาชนเกี่ยวกับธนาคารข้าว	-	-	4	-	1	3	-	1	3	-	1	
9) การแนะนำและส่งเสริมประชาชนเกี่ยวกับธนาคารยา	-	2	2	-	1	3	-	1	3	1	3	
10) การแนะนำส่งเสริมให้การศึกษาแก่ประชาชนโดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น ที่อ่านหนังสือพิมพ์หมู่บ้าน, หอกระจายข่าว, ประกาศของทางราชการ	-	4	-	2	2	-	2	2	-	2	2	-
11) การระดมประชาชนพัฒนาท้องถิ่น	-	4	-	4	4	-	-	4	-	-	4	-
12) การส่งเสริมด้านการตลาดสินค้าเกษตร	-	2	2	-	2	2	-	2	2	-	2	2

จากตาราง ๑๐ พบว่าการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านมีลักษณะนาน ๆ ครั้งเกือบทุกกิจกรรมการพัฒนา ยกเว้นกิจกรรมด้านการสาธิตแนะนำเกี่ยวกับพืช ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการบ่อยที่สุด และกิจกรรมด้านการแนะนำส่งเสริมให้การศึกษาแก่ประชาชน ซึ่งดำเนินการบ่อยรองลงมา ข้อสังเกตประการหนึ่งสำหรับหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนานี้คือกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ มีการปฏิบัติค่อนข้างน้อยหรือไม่เคยปฏิบัติเลยในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 และตั้งแต่ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 เป็นต้นมามีการปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาด้านต่าง ๆ มากขึ้นอย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน พบว่า กิจกรรมทุกกิจกรรมมักดำเนินการโดยการชี้นำหรือกระตุ้นจากภาคราชการเป็นสำคัญ สำหรับกิจกรรมด้านการส่งเสริมและแนะนำประชาชนเกี่ยวกับธนาคารข้าว ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า กิจกรรมนี้ไม่จำเป็นสำหรับหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนานี้ ทั้งนี้เพราะครัวเรือนส่วนใหญ่ผลิตข้าวได้พอบริโภคและเหลือขายอยู่แล้ว ในส่วนของงบประมาณโครงการสร้างงานในชนบท พบว่าในช่วง 4 ปีที่ผ่านมาหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนานี้ 4 หมู่บ้านได้รับงบประมาณทั้งสิ้น 448,000 บาท และได้รับวัสดุเป็นลูกรังประมาณ ๑๐ คันรถบรรทุกงบประมาณที่ได้นำมาสร้างถนน ขุดสระ ทำประปา เหมืองฝาย และโอ่งน้ำ ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่าหากดำเนินการพัฒนาชนบทด้วยยุทธวิธีนี้ต่อไปหมู่บ้านจะเจริญยิ่งขึ้นสำหรับสิ่งที่ต้องแก้ไขคือราคาสินค้าการเกษตร ความสม่ำเสมอในการส่งน้ำเพื่อการเกษตรและส่งเสริมการวางแผนครอบครัวให้มากขึ้น

ข. <u>สภาพการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ</u>

ผู้นำชุมชนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้าน ในช่วง 4 ปีเพาะปลูกที่ผ่านมาดังแสดงไว้ในตาราง 70

ตาราง70สภาพการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ

จำแนกตามปีเพาะปลูก

รายการ	ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524			ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525			ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526			ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527		
	ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัติ		
	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย
จำนวนหมู่บ้านที่ดำเนินกิจกรรมต่อไปนี้												
1) การประชุมชี้แจงประชาชนเรื่องการพัฒนาหมู่บ้านในแนวใหม่	1	3	-	2	2	-	2	2	-	3	1	-
2) การฝึกอบรมประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้านแนวใหม่	1	3	-	2	2	-	2	2	-	2	2	-
3) การฝึกอบรมประชาชนเพื่อพัฒนาจิตใจให้ละทิ้งอบายมุข	1	3	-	3	1	-	4	-	-	2	2	-
4) การประชุมกรรมการหมู่บ้านจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านและตำบล	-	3	1	1	3	-	2	2	-	2	2	-
5) การประชุมประชาชนและกรรมการหมู่บ้านเตรียมงาน กสช.	-	3	1	-	4	-	-	4	-	-	4	-
6) การสาธิตแนะนำเกี่ยวกับพืช	-	4	-	2	2	-	2	2	-	1	3	-
7) การสาธิตแนะนำเรื่องการเลี้ยงสัตว์	-	3	1	1	3	-	1	3	-	-	4	-
8) การแนะนำและส่งเสริมประชาชนเกี่ยวกับธนาคารข้าว	-	3	1	1	3	-	3	1	-	2	2	-

ตาราง 70 (ต่อ)

รายการ	ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524			ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525			ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526			ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527		
	ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัติ		
	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย
9) การแนะนำและส่งเสริมประชาชนเกี่ยวกับธนาคารยา	-	2	2	1	2	1	2	1	1	1	2	1
10) การแนะนำส่งเสริมให้การศึกษาแก่ประชาชนโดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น ที่อ่านหนังสือพิมพ์หมู่บ้าน หอกระจายข่าว,ประกาศของทางราชการ	1	3	-	3	1	-	4	-	-	2	2	-
11) การระดมประชาชนพัฒนาท้องถิ่น	1	3	-	3	1	-	4	-	-	3	1	-
12) การส่งเสริมด้านการตลาดสินค้าเกษตร	1	1	2	1	1	2	1	2	1	1	1	2

จากตาราง๗๐พบว่า ได้มีการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาในหมู่บ้านยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ กิจกรรมต่าง ๆ มากกว่าหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ สำหรับแบบแผนการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา พบว่า ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 มีการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาน้อยกว่าปีเพาะปลูกอื่น ๆ นอกจากนี้พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนานี้ดำเนินกิจกรรมโดยประชาชนดำเนินการกันเองหลายกิจกรรม เช่น กิจกรรมการพัฒนาจิตใจเพื่อละทิ้งอบายมุข กิจกรรมการสร้างความสามัคคี กิจกรรมธนาคารข้าว กิจกรรมส่งเสริมให้การศึกษาแก่ประชาชน และกิจกรรมการระดมประชาชนพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น กิจกรรมบางกิจกรรมที่ดำเนินการบ่อยในช่วงปีเพาะปลูกแรก ๆ แต่กลับดำเนินการน้อยลงในช่วงปีเพาะปลูกต่อมา เช่น กิจกรรมส่งเสริมการละทิ้งอบายมุข และกิจกรรมการระดมประชาชนพัฒนาท้องถิ่น ผู้นำชุมชนให้เหตุผลว่าเป็นเพราะประชาชนเข้าใจและร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ดีแล้ว จึงไม่จำเป็นต้องทุ่มเทรณรงค์ดังเช่นช่วงเวลาก่อนหน้านั้น

อย่างไรก็ตามพบว่า ภาคราชการยังมีบทบาทสำคัญมากในการพัฒนายุทธวิธีนี้ดังจะสังเกตได้จากข้อมูลการสังภาษณ์ผู้นำชุมชนที่พบว่า ภาคราชการมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการยอมรับและปฏิบัติตาม นอกจากนี้ผู้นำชุมชนเป็นจำนวนมากที่แสดงความปรารถนาให้ภาคราชการมารับรู้รับสนับสนุนสิ่งที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ตลอดจนรู้สึกว่ามีกำลังใจหากข้าราชการจากอำเภอหรือจังหวัดมาตรวจและให้ความสำคัญกับพื้นที่ของตน

ในช่วง ๔ ปีที่ผ่านมานั้นหมู่บ้าน ๔ หมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนานี้ได้รับงบประมาณจากโครงการสร้างงานในชนบทจำนวน ๙๖๐,๐๐๐ บาท งบประมาณดังกล่าวนำมาสร้างฝายน้ำล้น ลอกคลอง ทำถนนลาดยาง และจัดทำสหกรณ์หมู่บ้าน ผู้นำชุมชนมีความเห็นว่าหากพัฒนาหมู่บ้านด้วยยุทธวิธีพัฒนานี้ต่อไปจะทำให้หมู่บ้านเจริญยิ่งขึ้น ปัญหาที่ต้องการให้มีการแก้ไขคือปัญหาน้ำเพื่อการเพาะปลูก ปัญหาราคาผลผลิตทางการเกษตร และต้องพัฒนาจิตใจประชาชนเพิ่มขึ้นอีก

ค. สภาพการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ

ผู้นำชุมชนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติในช่วง 4 ปีเพาะปลูก มีรายละเอียดดังปรากฏใน ตาราง 71

ตาราง71สภาพการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ จำแนกตามปีเพาะปลูก

รายการ	ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524			ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525			ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526			ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527		
	ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัติ		
	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย
จำนวนหมู่บ้านที่ดำเนินกิจกรรมต่อไปนี้												
1) การประชุมชี้แจงประชาชนเรื่องการพัฒนาหมู่บ้านในแนวใหม่	-	4	-	-	4	-	-	4	-	-	4	-
2) การฝึกอบรมประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้านแนวใหม่	-	3	1	-	3	1	-	3	1	-	2	2
3) การฝึกอบรมประชาชนเพื่อพัฒนาจิตใจให้ละทิ้งอบายมุข	-	3	1	-	3	1	-	3	1	-	3	1
4) การประชุมกรรมการหมู่บ้านจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านและตำบล	-	4	-	-	4	-	-	4	-	-	4	-
5) การประชุมประชาชนและกรรมการหมู่บ้านเตรียมงาน กสช.	-	4	-	-	4	-	-	4	-	-	4	-

ตาราง 71 (ต่อ)

	ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524			ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525			ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526			ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527		
	ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัติ		
	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย
6) การสาธิตแนะนำเกี่ยวกับพืช	-	4	-	-	4	-	-	3	1	-	3	1
7) การสาธิตแนะนำเรื่องการเลี้ยงสัตว์	-	3	1	-	3	1	-	2	2	-	2	2
8) การแนะนำและส่งเสริมประชาชนเกี่ยวกับธนาคารข้าว	-	2	2	-	2	2	-	1	3	-	1	3
9) การแนะนำและส่งเสริมประชาชนเกี่ยวกับธนาคารยา	-	1	3	-	1	3	-	1	3	-	1	3
10) การแนะนำส่งเสริมให้การศึกษาแก่ประชาชนโดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่นที่อ่านหนังสือพิมพ์, หอกระจายข่าว, ประกาศของทางราชการ	-	1	3	-	1	3	-	1	3	-	1	3
11) การระดมประชาชนพัฒนาท้องถิ่น	-	4	-	-	4	-	-	4	-	-	4	-
12) การส่งเสริมด้านการตลาดสินค้าเกษตร	-	1	3	-	1	3	-	1	3	-	1	3

จากตาราง ๗๓ พบว่า กิจกรรมการพัฒนาส่วนใหญ่ในหมู่บ้านยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติเป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติแบบนาน ๆ ปฏิบัติครั้งหนึ่ง ในบางกิจกรรมมีหมู่บ้านบางแห่งที่ไม่เคยได้ปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ มาก่อนเลย ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ให้สัมภาษณ์ว่า กิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ มักจัดเมื่อทางราชการสั่งให้ทำหรือจัดทำในวาระพิเศษ ซึ่งมักจะนำเอาประชาชนที่ขอร้องหรือกะเกณฑ์ได้มาช่วยกันเป็นครั้งคราวไป บางหมู่บ้านไม่เคยมีเจ้าหน้าที่ทางราชการเข้าไปเลยตลอดปีหรือบางครั้งเป็นการเข้าไปเพียงผ่านไปดูเท่านั้น ผู้นำเห็นว่าเจ้าหน้าที่ราชการมักเน้นไปปฏิบัติงานในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาประเภทใดประเภทหนึ่งเป็นพิเศษมากกว่า ผู้นำชุมชนจะไปติดต่อทางราชการให้เข้ามาในหมู่บ้านที่ต่อเมื่อมีปัญหา เช่น เมื่อเกิดโรคระบาดสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย หรือไก่ เป็นต้น การระดมประชาชนมาพัฒนาหรือปรึกษาเรื่องการพัฒนาหมู่บ้าน เป็นเรื่องที่ทำได้ยาก เพราะประชาชนมักมีปัญหาปากท้องของตนเองที่ต้องดิ้นรนเพื่อการอยู่รอดมากกว่าการคิดทำสิ่งอื่น นอกจากนี้จากประสบการณ์การดำเนินการพัฒนาที่ผ่านมา ประชาชนมักคิดและเข้าใจว่าการพัฒนาท้องถิ่นเป็นหน้าที่รับผิดชอบของทางราชการมากกว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของประชาชน

ในช่วง ๔ ปีที่ผ่านมา หมู่บ้าน ๔ หมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนานี้ได้รับงบประมาณโครงการสร้างงานในชนบทรวม ๓๐๐,๐๐๐ บาท โดยนำมาสร้างฝายน้ำล้น สระ และปรับปรุงถนน ผู้นำชุมชนในยุทธวิธีนี้ มีความเห็นว่าหากพัฒนาหมู่บ้านด้วยยุทธวิธีเดิมต่อไปจะทำให้สภาพการณ์ในหมู่บ้านเลวลง ปัญหาสำคัญที่ควรแก้ไขในขณะนี้ ได้แก่ปัญหาน้ำเพื่อการเพาะปลูก ปัญหาราคาพืชผลทางการเกษตร และปัญหาการขาดความสามัคคีของประชาชน

<u>ง. สรุปเปรียบเทียบสภาพการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนา ๓ ยุทธวิธีในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. ๒๕๒๑ - พ.ศ. ๒๕๒๗</u>

ระหว่างช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. ๒๕๒๔ - พ.ศ. ๒๕๒๗ มีการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาในหมู่บ้าน ยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มากที่สุด รองลงมาคือหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ สำหรับหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติปฏิบัติกิจกรรมในการพัฒนาน้อยที่สุด ลักษณะกิจกรรมที่ปฏิบัติ พบว่า ในหมู่บ้านยุทธวิธีการพัฒนาแบบ

ผสมผสานฯ ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมในเชิงเศรษฐกิจ โดยเฉพาะกิจกรรมแนะนำส่งเสริมเกี่ยวกับพืช ขณะที่หมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มุ่งเน้นกิจกรรมทางศาสนาและทางสังคมเป็นหลัก สำหรับหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติไม่มีรูปแบบกิจกรรมที่เด่นชัดกล่าวคือ เป็นการปฏิบัติกิจกรรมในกลุ่มคนที่จำกัดและจัดทำขึ้นเป็นครั้งคราวเท่านั้น

ข้อสังเกตในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาในหมู่บ้านทั้ง ๓ ยุทธวิธีคือ ประชาชนยังให้ความสำคัญและบทบาทของภาคราชการในการพัฒนาท้องถิ่นอยู่มาก และเห็นว่าการมีส่วนสั่งการชี้นำ เกลี้ยกล่อม หรือแม้แต่บังคับจากภาคราชการยังเป็นสิ่งจำเป็น

๘. ความเห็นเกี่ยวกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบทในการวิจัย

ก. ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ที่ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้รวม 11 คน โดยเลือกมาจากผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในพื้นที่นี้ตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการพัฒนา เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ระดับหัวหน้าของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ร่วมดำเนินการในโครงการพัฒนานี้ ผู้อำนวยการสนามโครงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องจากองค์การยูเสด เจ้าหน้าที่ระดับสูงผู้ทำหน้าที่ติดตามประเมินผลโครงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ จากสำนักนายกรัฐมนตรี และเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องจากบริษัทที่ปรึกษาในโครงการพัฒนานี้ การวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผลดังนี้

1) ความเหมาะสมและเป็นไปได้ที่จะนำรูปแบบการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ไปใช้พัฒนาชนบทในท้องถิ่นอื่น ๆ ของประเทศ

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับยุทธวิธีการพัฒนานี้ส่วนใหญ่ (๘ คน) เห็นว่า รูปแบบการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯมีความเหมาะสมและเป็นไปได้ที่จะนำไปใช้พัฒนาชนบทในส่วนอื่น ๆ ของประเทศ โดยมีเหตุผลว่าเป็นการระดมหน่วยงานราชการที่มีอยู่แล้วมาดำเนินงาน เพียงจัดการให้มีการประสานงานกันมากขึ้น ทำความเข้าใจให้ยึดถือเป้าหมายเดียวกันอันได้แก่ ตัวประชาชนในชนบทเป็นหลัก ไม่แบ่งแยกการทำงานออกเป็นคนละกรมกอง เช่นที่เคยเป็นมาในอดีต มุ่งแก้ปัญหาในชนบทโดยถือว่าทุกปัญหาเป็นภาระรับผิดชอบของทุกหน่วยงานร่วมกัน

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอีก ๓ คน มีความเห็นว่ารูปแบบการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ยังไม่เหมาะที่จะนำไปใช้ในชนบทส่วนอื่น ๆ โดยมีเหตุผลว่า โครงสร้างของคณะกรรมการสนามในยุทธวิธีการพัฒนา ยุทธวิธีนี้กำหนดโดยส่วนกลางและเป็นกลุ่มใหญ่

เกินไปทำให้ยากต่อการประสานงานและกำหนดแผนปฏิบัติงานร่วมกัน รวมทั้งมีความเห็นว่าชนบทแต่ละแห่งมีสภาพไม่เหมือนกันจึงไม่อาจนำยุทธวิธีการพัฒนาฯ นี้ไปใช้ได้

๒) <u>เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ บรรลุผลสำเร็จ</u>

เงื่อนไขสำคัญที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับยุทธวิธีการพัฒนานี้เห็นว่าจะมีส่วนทำให้การพัฒนายุทธวิธีนี้ประสบผลสำเร็จ ได้แก่ การปฏิบัติกิจกรรมในโครงการพัฒนาอย่างผสมผสานฯ จริงจัง การประสานแผนปฏิบัติงาน ความตั้งใจจริงของผู้ปฏิบัติงาน การยอมรับกันเองและตั้งใจจริงของเจ้าหน้าที่ ความใกล้ชิดระหว่างเจ้าหน้าที่กับเกษตรกร ความร่วมมือของเกษตรกร การจัดรูปที่ดิน การให้การศึกษาควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ และการประกันราคาพืชผล

๓) <u>เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ประสบความล้มเหลว</u>

เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทยุทธวิธีนี้ประสบความล้มเหลว ได้แก่ ปัญหาด้านการตลาด ปัญหาการไม่ยอมรับวิทยาการแผนใหม่ของเกษตรกร ปัญหาความไม่ร่วมมือของเกษตรกร อันเนื่องมาจากการสูญเสียผลประโยชน์บางอย่าง เช่น ต้องเสียที่ดินไปในการจัดรูปที่ดิน ปัญหาความไม่เพียงพอและล่าช้าของงบประมาณ และปัญหาโครงสร้างการทำงานของคณะกรรมการสนามซึ่งเป็นคณะใหญ่เกินไป

๔) <u>ปัญหาที่ผ่อนคลายลงไปหลังจากดำเนินการพัฒนาด้วยยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ</u>

ปัญหาที่ผ่อนคลายลงไป ได้แก่ ปัญหาน้ำเพื่อการเกษตร ปัญหาความตกต่ำในผลผลิตและรายได้ ปัญหาการปลูกพืชโดยขาดการพิจารณาความต้องการของตลาด ปัญหาอาชญากรรมการลักขโมย ปัญหาการย้ายถิ่น และปัญหาการเป็นปฏิปักษ์ต่อทางราชการ

5) ปัญหาที่ยังคงดำรงอยู่หลังจากดำเนินการพัฒนาด้วยยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ

ปัญหาที่ยังดำรงอยู่ ได้แก่ ปัญหาด้านการตลาด ปัญหาแนวความคิดทางการเกษตรแบบเก่า และการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงของประชาชน ปัญหาการพัฒนาวัตถุที่ละเลยการพัฒนาคน ปัญหาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของประชาชน และปัญหาการใช้เวลาไปโดยเปล่าประโยชน์

6) ความคิดเห็นอื่น ๆ

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับยุทธวิธีการพัฒนานี้มีความเห็นว่า หากไม่สามารถแก้ไขราคาผลผลิตตกต่ำหรือการผลิตได้ไม่คุ้มทุนให้ทุเลาลงแล้ว การพัฒนาในยุทธวิธีนี้จะมีปัญหามาก นอกจากนี้ยังมีความเห็นว่าภาคราชการยังคงมีบทบาทในการพัฒนามากเกินไป รวมทั้งพบว่าบางครั้งการทำงานยังขาดลักษณะผสมผสานอย่างแท้จริง เช่น ยังคงมีหน่วยงานที่ทำงานโดยโดดเดี่ยวไม่สนใจหน่วยงานอื่นและไม่ทำตามข้อตกลงอยู่ในบางครั้ง

ข. ยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ที่ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้รวม 12 คน โดยเลือกมาจากผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในพื้นที่นี้ตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการพัฒนา อาจารย์วิทยาลัยครูเลย และนักพัฒนาจากทั้งภาครัฐบาลและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนานี้ และจากผู้ที่เคยดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับยุทธวิธีการพัฒนายุทธวิธีนี้ในแง่มุมต่าง ๆ กัน การวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผลดังนี้

1) ความเหมาะสมและเป็นไปได้ที่จะนำรูปแบบการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ไปใช้พัฒนาชนบทในท้องที่อื่น ๆ ของประเทศ

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับยุทธวิธีการพัฒนายุทธวิธีนี้ส่วนใหญ่ (9 คน) มีความเห็นว่า สามารถนำยุทธวิธีการพัฒนานี้ไปใช้กับชนบทส่วนอื่น ๆ ของประเทศได้ โดยมีข้อแม้ว่า

จะต้องจัดดำเนินการตามขั้นตอนอย่างแท้จริง กล่าวคือ ต้องเริ่มด้วยการพัฒนาจิตใจ พัฒนาสังคมและเศรษฐกิจตามลำดับ และจะต้องดำเนินการโดยยึดเนื้อหาสาระและแก่นแท้ของยุทธวิธีการพัฒนานี้อย่างแท้จริง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเชื่อว่า หากจัดกระทำการดังกล่าวได้จะทำให้การพัฒนาชนบทประสบผลสำเร็จ เช่น ประสบการณ์ที่เกิดเป็นมาในประเทศเกาหลีใต้แล้ว นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าหลักการในยุทธวิธีการพัฒนานี้ซึ่งเน้นคุณธรรมการพึ่งตนเอง การเสียสละ สามัคคี ประสานประโยชน์เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นได้ในกลุ่มประชาชนชนบททั่วไป

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอีกส่วนหนึ่ง (3คน) มีความเห็นว่าเป็นไปได้พอควรในการนำรูปแบบการพัฒนาในยุทธวิธีนี้ไปใช้ในท้องที่อื่น แต่หลักการบางอย่างควรต้องพัฒนาและตรวจสอบดูผลเพื่อความมั่นใจในระยะหนึ่งก่อน แนวความคิดบางอย่างค่อนข้างมีลักษณะนามธรรม เช่น แนวคิดด้านพุทธธรรมกับการพัฒนาควรได้มีการแปลความหมายในเชิงรูปธรรมให้มากขึ้น เพื่อประชาชนจะได้เกิดความเข้าใจชาบซึ้งอย่างแท้จริง อนึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในยุทธวิธีการพัฒนานี้มีความเห็นว่าระยะหลัง ๆ มานี้ได้มีการนำรูปแบบการพัฒนานี้ไปใช้อย่างกว้างขวางโดยการผลักดันทางการเมืองและผู้มีอำนาจบางคน ซึ่งมีผลเสียทำให้อุดมการณ์ของการพัฒนาในแนวนี้ถูกบิดเบือนไปและเกรงว่าอาจล้มเหลวและเลิกราแนวการพัฒนาในยุทธวิธีนี้ไปในที่สุด

2) <u>เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ บรรลุผลสำเร็จ</u>

เงื่อนไขสำคัญที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับยุทธวิธีการพัฒนานี้เห็นว่าจะมีส่วนทำให้การพัฒนายุทธวิธีนี้ประสบผลสำเร็จ ได้แก่ การฝึกอบรมสร้างผู้นำหมู่บ้านและประชาชนให้มีคุณภาพอย่างจริงจังเข้มข้น โดยต้องมีกิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนาจิตใจอย่างมีประสิทธิภาพ ประชาชนจะต้องได้รับการฝึกอบรมจนมีความเข้าใจเชื่อถือศรัทธาในอุดมการณ์การพัฒนายุทธวิธีนี้อย่างแท้จริงมิใช่ทำตามเพื่อนบ้านหรือถูกชักชวนแกมบังคับโดยมิได้เลื่อมใสศรัทธาตลอดจนต้องมิให้กระบวนการพัฒนาขึ้นอยู่กับตัวบุคคล หากแต่ต้องขึ้นอยู่กับหลักอุดมการณ์ในการพัฒนาโดยแท้จริง นอกจากนี้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความเห็นเพิ่มเติมว่าเงื่อนไข การพัฒนา

ในยุทธวิธีนี้เป็นสิ่งที่ต้องทำความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงจะขยายขอบข่ายให้ครอบคลุมพื้นที่โดยเร็วโดยปราศจากความเข้าใจและศรัทธาไม่ได้

3) <u>เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ประสบความล้มเหลว</u>

การพัฒนาในยุทธวิธีนี้มีเงื่อนไขที่ทำให้ล้มเหลว ได้แก่ การดำเนินการพัฒนาจิตใจที่จัดทำอย่างไม่จริงจัง การเร่งรีบพัฒนาให้ได้เป้าหมายพื้นที่มาก ๆ โดยขาดคุณภาพในการพัฒนาและประชาชนปรับตัวไม่ทัน การเข้าแทรกแซงและมีส่วนในการจัดการที่มากเกินไปของภาคราชการ การขาดการพัฒนาจิตใจของเจ้าหน้าที่ราชการ การมีอิทธิพลทางการเมืองมาเกี่ยวข้องทำให้การพัฒนาไม่เป็นอิสระจากอำนาจรัฐส่วนกลาง และการไปดูงานจากบุคคลและกลุ่มบุคคลฝ่ายต่าง ๆ จนเป็นภาระของประชาชนมากเกินไป

4) <u>ปัญหาที่ผ่อนคลายลงไปหลังจากดำเนินการพัฒนาด้วยยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจ</u>

ปัญหาที่ผ่อนคลายลงไป คือ ปัญหาการขาดความสามัคคี ปัญหาอบายมุข การเสื่อมศีลธรรม ห่างเหินศาสนา ปัญหาความเกียจคร้านว่างงาน อาชญากรรม ปัญหาความไม่สามารถช่วยเหลือตนเอง ปัญหาการย้ายถิ่นออกไปหางานทำต่างจังหวัด ปัญหาความสกปรกไม่เป็นระเบียบของที่อยู่อาศัยและหมู่บ้าน และปัญหาความไม่เอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่ราชการ

5) <u>ปัญหาที่ยังคงดำรงอยู่หลังจากดำเนินการพัฒนาด้วยยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ</u>

ปัญหาที่ยังดำรงอยู่ได้แก่ ปัญหาความยากจน ความไม่แน่นอนของราคาผลผลิตเกษตรกรรม การถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ปัญหาจากภาคราชการที่บางครั้งขัดแย้งกันเองและส่งผลมาสู่ประชาชน ตลอดจนปัญหาการด้อยพัฒนาทางจิตใจของเจ้าหน้าที่ราชการ

6) ความคิดเห็นอื่น ๆ

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับยุทธวิธีการพัฒนานี้มีความเห็นเพิ่มเติมคือ ผลของการดำเนินงานในยุทธวิธีการพัฒนานี้ เท่าที่ผ่านมายังไม่บรรลุผลโดยสมบูรณ์ทุกด้าน ด้านซึ่งบรรลุผล เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนคือด้านการจัดระเบียบชุมชน นอกจากนี้ยังมีความเห็นว่ายุทธวิธีพัฒนานี้เมื่อเริ่มเป็นที่รู้จักมีชื่อเสียงมักตกเป็นเครื่องมือของผู้บริหารหรือกลุ่มคนที่มีอำนาจในการสร้างความชอบธรรมให้กับตนเอง ในบางหมู่บ้านมีการเร่งรัดให้ประชาชนพัฒนาสภาพความเป็นอยู่โดยเฉพาะความสะอาดของหมู่บ้าน และถนนจนประชาชนเบื่อหน่าย เพราะจัดทำด้วยความเร่งรัดจนขัดกับธรรมชาติการทำมาหากินของประชาชน นอกจากนี้มีปัญหาหน่วยงานบางหน่วยงานที่มิได้มีส่วนร่วมในยุทธวิธีการพัฒนานี้มาตั้งแต่เริ่มต้นพยายามเข้ามามีบทบาทเมื่อยุทธวิธีการพัฒนานี้เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปแล้วด้วย

ค. ยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติที่ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้รวม 10 คน โดยเลือกมาจากเจ้าหน้าที่ของ 4 กระทรวงหลักในระดับอำเภอลงไปและประธานสภาตำบล การวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผลดังนี้

1) ความเหมาะสมและเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาโดยปกติในการพัฒนาชนบท

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความเห็นว่า รูปแบบการพัฒนานี้คงไม่สามารถทำให้ชนบทพัฒนาไปโดยรวดเร็วได้ เพราะเป็นเพียงรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงมาจากอดีตให้เกิดความสะดวกคล่องตัวและมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่ดำเนินงานพัฒนาชนบทเท่านั้น ในความเป็นจริงการปฏิบัติงานมักเป็นไปในรูปแบบเดิมกล่าวคือ ยังมิได้มีการประสานงานกันโดยแท้จริง เป็นการพัฒนาที่สั่งการจากส่วนกลาง ผู้มีส่วนร่วมในระดับประชาชนมักเป็นคณะกรรมการสภาตำบลเป็นหลัก โอกาสและความเป็นไปได้ที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดตัดสินใจเป็นไปได้ยาก เท่าที่ผ่านมาเป็นการมีส่วนร่วมโดยรูปแบบแต่ยังขาดคุณภาพ

ของการมีส่วนร่วมมาโดยตลอด โดยสรุปแล้วผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับยุทธวิธีการพัฒนานี้มีความเห็นว่าโดยสาระของยุทธวิธีการพัฒนานี้แตกต่างไปจากยุทธวิธีในอดีตเพียงเล็กน้อย การจะให้ชนบทพัฒนาโดยยุทธวิธีการพัฒนานี้จึงเป็นไปได้ยาก

2) เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติบรรลุผลสำเร็จ

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความเห็นว่า ยุทธวิธีการพัฒนานี้จะไม่ทำให้การพัฒนาชนบทบรรลุผล แต่จะได้ผลดีกว่าการดำเนินการที่ผ่านมาในอดีต หากมีงบประมาณเพียงพอ สภาตำบลมีความเข้มแข็งมีประสิทธิภาพ หน่วยงานของ 4 กระทรวงหลักร่วมมือประสานงานกันอย่างแท้จริง ตลอดจนได้รับการตรวจสอบดูแลจากคณะกรรมการพัฒนาระดับอำเภอ (ก.พ.อ.) และคณะกรรมการพัฒนาระดับจังหวัด (ก.พ.จ.) อย่างจริงจังต่อเนื่อง

3) เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติประสบความล้มเหลว

เงื่อนไขที่จะทำให้ประสบความล้มเหลว คือ การขาดงบประมาณการไร้ประสิทธิภาพของกรรมการสภาตำบล และการดำเนินงานพัฒนาในรูปแบบดั้งเดิมของหน่วยงานราชการในพื้นที่โดยเฉพาะ 4 กระทรวงหลัก

4) ปัญหาที่ผ่อนคลายลงไปหลังจากดำเนินการพัฒนาด้วยยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับยุทธวิธีการพัฒนานี้มีความเห็นว่า ปัญหาต่าง ๆ ในชนบทที่วิกฤตความรุนแรง บีบคั้นยิ่งขึ้น เมื่อเวลาผ่านไปอันเป็นผลมาจากการสะสมปัญหามาจากอดีตและสถานการณ์ที่บีบคั้นในปัจจุบัน ปัญหาที่พอกล่าวได้ว่าผ่อนคลายลงไปบ้างคือ ปัญหาการไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาของประชาชน เพราะในยุทธวิธีนี้ตัวแทนของประชาชนคือ สภาตำบลได้เข้ามามีบทบาทมากกว่าที่เป็นมา นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ของ 4 กระทรวงหลักมีส่วนในการพัฒนาโดยจริงจังมากขึ้นกว่าเดิม

๕) ปัญหาที่ยังคงดำรงอยู่หลังจากดำเนินการพัฒนาด้วยยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ

ปัญหาทุกปัญหาในอดีตยังคงดำรงอยู่ในปัจจุบันและทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น เช่น ปัญหาราคาพืชผล ปัญหาการเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ปัญหาความยากจนของประชาชน ปัญหาความจำเป็นในการย้ายถิ่นไปหางานทำที่อื่น ปัญหาการวางเฉยไม่รับรู้ไม่มีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ฯลฯ

๖) ความคิดเห็นอื่น ๆ

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนานี้มีความเห็นว่า แม้ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทวิธีนี้จะเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาในชนบทที่นับวันจะมีปริมาณและความรุนแรงของปัญหามากขึ้น นอกจากนี้บางคนยังมีความเห็นว่ารัฐมักทุ่มเทรัพยากรไปยังหมู่บ้านที่มีโครงการพิเศษต่าง ๆ ทั้งที่ประชาชนในหมู่บ้านโดยทั่วไปมีความเดือดร้อนมากกว่า ทำให้ประชาชนในหมู่บ้านโดยทั่วไปต้องดิ้นรนช่วยเหลือตัวเองมาก และมีความไม่เป็นธรรมในการแบ่งสรรทรัพยากรในการพัฒนา ทั้งภายในหมู่บ้านยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติด้วยกันและระหว่างหมู่บ้านยุทธวิธีการพัฒนาที่ต่างกันด้วย

ง. สรุปเปรียบเทียบความเห็นเกี่ยวกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบทในการวิจัย

จากความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับยุทธวิธีการพัฒนาในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งผู้วิจัยเลือกมาจากบุคคล ๓ กลุ่ม แต่ละกลุ่มประกอบด้วยบุคคลแตกต่างกันไปนั้น สรุปได้ว่าหากสามารถแก้ไขข้อจำกัดและปัญหาบางประการในยุทธวิธีการพัฒนาต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้นได้ ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ และยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีความเป็นไปได้และเหมาะสมพอสมควรที่จะนำไปใช้เป็นแบบอย่างในการพัฒนาชนบทส่วนอื่น ๆ ของประเทศ ขณะที่ยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติยังเป็นยุทธวิธีการพัฒนาที่มีปัญหาซึ่งต้องรับการแก้ไขอีกหลายประการ อย่างไรก็ตาม ยุทธวิธีการพัฒนาทั้ง ๓ ยุทธวิธีในการวิจัยครั้งนี้ยังไม่สามารถแก้ปัญหาด้านความสัมพันธ์ทางการผลิต ปัญหาด้าน

ปัจจัยการผลิต ปัญหาด้านราคาผลผลิต และปัญหาการพึ่งพิงภาคราชการในการพัฒนา ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่ดำรงอยู่ในชนบทมาช้านาน และยังไม่สามารถผ่อนคลายลงไปได้

ในส่วนของการย้ายถิ่นออกไปหางานทำในท้องถิ่นอื่น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีความเห็นว่าเงื่อนไขและกิจกรรมการพัฒนาในยุทธวิธีการพัฒนาทั้ง 2 ยุทธวิธีทำให้ปริมาณการย้ายถิ่นลดลง ขณะที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีความเห็นว่าปริมาณการย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนานี้ยังมิได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

บทที่ 5

บทย่อ สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

1. บทย่อ

ประเทศไทยเป็นประเทศด้อยพัฒนาประเทศหนึ่งที่ประสบกับปัญหาการละทิ้งถิ่นฐานหรือการย้ายถิ่นของประชากรที่ยากจนเป็นจำนวนมากจากชนบทเข้าสู่เขตเมือง และเขตเกษตรกรรมก้าวหน้าของประเทศ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือนับเป็นภาคที่ประสบกับปัญหานี้รุนแรงที่สุด การย้ายถิ่นเพื่อแสวงหางานเป็นปรากฏการณ์ของประเทศด้อยพัฒนาที่ก่อให้เกิดผลทางลบแก่สังคมหลายประการ ทั้งกับถิ่นต้นทางที่มีผู้ย้ายถิ่นออกถิ่นปลายทางที่มีผู้ย้ายถิ่นเข้า และกับส่วนรวมของประเทศ

สาเหตุสำคัญที่ทำให้ประชากรในชนบทต้องย้ายถิ่นออกไปหางานทำในถิ่นอื่นนั้นเป็นที่ยอมรับกันว่าเกิดขึ้นจากสาเหตุผลักดันในชนบทหลายสาเหตุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาเหตุด้านความยากจน การว่างงาน การมีผลผลิตตกต่ำไม่พอบริโภคตลอดปี การมีครอบครัวขนาดใหญ่ ความไม่พึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ ความคาดหวังว่าจะแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ประสบอยู่ในชนบทได้ด้วยการย้ายถิ่น ตลอดจนสาเหตุด้านการได้รับการอำนวยความสะดวกจากบุคคลต่าง ๆ เช่น เพื่อน ญาติ นายหน้า หรือนายจ้าง ทำให้การย้ายถิ่นออกไปหางานทำนอกท้องถิ่นเป็นไปได้ง่ายยิ่งขึ้น

การแก้ไขและคลี่คลายปัญหาการย้ายถิ่นในชนบทจึงขึ้นอยู่กับการพยายามขจัดหรือเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดสาเหตุผลักดันในการย้ายถิ่น สาเหตุต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วนั้น การบรรลุถึงสภาวะดังกล่าวได้จะต้องอาศัยยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่เหมาะสมเป็นเครื่องมือดำเนินการเพื่อขจัดสาเหตุผลักดันในการย้ายถิ่น ขณะเดียวกันก็เสริมสร้างสภาพการณ์ที่เป็นสาเหตุดึงดูดให้บุคคลดำรงชีวิตอยู่ในชนบทได้อย่างเป็นสุขด้วย

เป็นที่ยอมรับกันว่า ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทในอดีตของประเทศไทยเป็นยุทธวิธีที่เมื่อดำเนินการแล้วไม่สามารถเปลี่ยนแปลงสาเหตุผลักดันของการย้ายถิ่นในชนบทได้

ชนบทยังอยู่ในสภาพด้อยพัฒนา และเสียเปรียบชุมชนเมืองมาโดยตลอด ทำให้มีปริมาณและอัตราผู้ย้ายถิ่นเพิ่มมากขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป

ความล้มเหลวของการดำเนินการพัฒนาชนบทและผลสืบเนื่องจากการดำเนินการพัฒนาด้วยยุทธวิธีพัฒนาในอดีตเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบทหลายฝ่ายได้พยายามเสนอยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่คาดว่าเมื่อดำเนินการแล้วจะช่วยทำให้สภาพความเป็นอยู่ในชนบทพัฒนาขึ้นกว่าในอดีต และทำให้ความจำเป็นในการย้ายถิ่นออกไปหางานทำในท้องถิ่นอื่นมีน้อยลง

แม้จะเป็นที่ยอมรับกันว่ายุทธวิธีการพัฒนาชนบทในอดีตไม่เหมาะสมและยอมรับกันว่ายุทธวิธีการพัฒนามีความสัมพันธ์กับการย้ายถิ่น แต่ก็ยังไม่อาจสรุปลงไปได้ว่า ยุทธวิธีการพัฒนาใดจะเหมาะสมกับชนบทและช่วยสะกัดกั้นการย้ายถิ่นจากชนบทได้ โดยที่ปัจจุบันได้มีการดำเนินการพัฒนาชนบทด้วยยุทธวิธีต่าง ๆ ที่คาดว่ามีความเหมาะสมกว่ายุทธวิธีในอดีตกันมากขึ้น รวมทั้งจากการที่แนวโน้มของการย้ายถิ่นเพิ่มสูงขึ้นตลอดมา ขณะที่ความสามารถในการรองรับผู้ย้ายถิ่นทั้งในเมืองและในเขตเกษตรก้าวหน้ามีอยู่จำกัดทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาว่า ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทยุทธวิธีใดที่จะช่วยลดสาเหตุผลักดันในการย้ายถิ่นลงได้ อันจะยังผลให้พฤติกรรมการย้ายถิ่นไปหางานทำในท้องถิ่นอื่นลดลง โดยการวิจัยครั้งนี้จะเลือกศึกษายุทธวิธีการพัฒนาชนบท 3 ยุทธวิธี ซึ่งเริ่มดำเนินการในระยะเวลาใกล้เคียงกัน แต่มีหลักการและแนวคิดในการพัฒนาที่แตกต่างกันมาเปรียบเทียบกันโดยจะทำการเปรียบเทียบเป็นอนุกรมเวลา (Time series) ในช่วง 4 ปีเพาะปลูก (ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 - พ.ศ. 2527) และจะดำเนินการวิจัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นภาคที่มีปัญหาประชากรย้ายถิ่นออกไปหางานทำมากที่สุดในประเทศไทย โดยจะเลือกเอาพื้นที่ในเขตจังหวัดเลยและสกลนครเป็นพื้นที่เพื่อดำเนินการวิจัย

สำหรับยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธีที่จะนำมาพิจารณาในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูน จังหวัดสกลนคร ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจโครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจังหวัดเลย และยุทธวิธีการพัฒนา

ชนบทโดยปกติของรัฐในเขตจังหวัดสกลนคร และจังหวัดเลย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ก) เพื่อศึกษาผลของการดำเนินการพัฒนาชนบทโดยใช้ยุทธวิธีต่าง ๆ กัน 3 ยุทธวิธีว่ามีผลอย่างไรต่อสภาพต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น

ข) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการย้ายถิ่นกับยุทธวิธีการพัฒนาและสภาพต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบสำรวจโดยทำการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะการย้ายถิ่น ตลอดจนสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของครัวเรือนในชนบทจังหวัดสกลนครและจังหวัดเลย ที่มีการดำเนินการพัฒนาด้วยยุทธวิธีต่าง ๆ กัน 3 ยุทธวิธี ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ก) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยได้แก่ ครัวเรือนในชนบทที่มีการดำเนินการพัฒนาต่าง ๆ กัน 3 ยุทธวิธี ได้แก่ หมู่บ้าน ซึ่งดำเนินการพัฒนาด้วยยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูน ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดสกลนคร หมู่บ้านซึ่งดำเนินการพัฒนาด้วยยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจโครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองในเขตอำเภอเมืองจังหวัดเลย และหมู่บ้านซึ่งดำเนินการพัฒนาด้วยยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร และในเขตอำเภอเมืองจังหวัดเลย

การเลือกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยดำเนินการโดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย 2 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกทำการสุ่มตัวอย่างหมู่บ้านทั้ง 3 ประเภท ดังกล่าวข้างต้นมาประเภทละ

4 หมู่บ้าน เฉพาะหมู่บ้านประเภทที่ 3 ได้ทำการสุ่มแบบง่ายมาจังหวัดละ 2 หมู่บ้าน รวมจำนวนหมู่บ้านที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ 12 หมู่บ้าน

ในขั้นตอนที่ 2 เป็นการสุ่มตัวอย่างครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้านโดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เลือกครัวเรือนมาหมู่บ้านละ 25 ครัวเรือน รวมทั้งทำการสุ่มตัวอย่างสำรองไว้หมู่บ้านละ 10 ครัวเรือน

ข) <u>การเก็บรวบรวมข้อมูล</u>

1) <u>การเตรียมการ</u> ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์และคู่มือการใช้แบบสัมภาษณ์ จัดปฐมนิเทศก์พนักงานสัมภาษณ์ ทดลองปฏิบัติงานภาคสนาม ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์และคู่มือการใช้แบบสัมภาษณ์

2) <u>ขั้นดำเนินการ</u> ผู้วิจัยและพนักงานสัมภาษณ์เดินทางไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากหมู่บ้านและครัวเรือนที่สุ่มตัวอย่างไว้ รวมทั้งทำการสังเกต บันทึก และสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในหมู่บ้านของแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา ตลอดจนได้ส่งแบบสอบถามไปยังบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบทในการวิจัยครั้งนี้ด้วย

ค) <u>เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล</u> ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ขึ้น 2 ชุด ชุดแรกใช้ในการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้มีบทบาททางเศรษฐกิจมากที่สุดในครัวเรือน ชุดที่สอง ใช้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในหมู่บ้านที่ตกเป็นตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้สร้างแบบสอบถามขึ้นอีก 1 ชุด เพื่อใช้สอบถามความคิดเห็นบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่นำมาวิจัยในครั้งนี้

4. <u>การวิเคราะห์ข้อมูล</u> การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจัดกระทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

ก บรรยายธิกรณ์ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากการสอบถามบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบททำการลงรหัสและบันทึกข้อมูลลงในบัตรเครื่องคำนวณกล (เฉพาะข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง)

ข. การวิเคราะห์ข้อมูลขั้นต้นใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS วิเคราะห์ข้อมูลการกระจาย ตลอดจนค่าวัดความเบ้และความสูงต่ำของตัวแปรแต่ละตัว สำหรับข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและข้อมูลจากการสอบถามบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบทใช้วิธีวิเคราะห์ด้วยตนเอง

ค. <u>การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมุติฐาน</u>

1) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของตัวแปรว่าสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนและปริมาณการย้ายถิ่นในหมู่บ้านที่มียุทธวิธีการพัฒนาชนบท 3 รูปแบบแตกต่างกันอย่างไร โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way Analysis of Variance) นอกจากนี้ผู้วิจัยใช้กราฟเส้นแสดงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาตลอดจนการย้ายถิ่นในแต่ละกลุ่มหมู่บ้านทั้ง 3 กลุ่ม ว่ามีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงแต่ละปีเพิ่มขึ้นหรือลดลงอย่างไร

2) วิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการย้ายถิ่นกับตัวแปรสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือน ที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นแต่ละตัว และคำนวณหาสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple Correlation Coefficient) ระหว่างตัวแปรการย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปรสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนา

3) วิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) และ วิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) เปรียบเทียบอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่มีต่อการย้ายถิ่น

๕. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัยในประเด็นข้อค้นพบต่าง ๆ ได้ดังนี้

ก สภาพทั่วไปเกี่ยวกับหมู่บ้านและครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่ทำการวิจัย

สภาพทั่วไปของหมู่บ้านและครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่ทำการวิจัยในครั้งนี้มีสภาพพื้นฐานในช่วงก่อนปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ใกล้เคียงกันเป็นส่วนใหญ่ (ยกเว้นทางด้านปริมาณที่ดินทำกินและขนาดครอบครัว ซึ่งพบว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีที่ดินทำกินและขนาดครอบครัวใหญ่ที่สุด) แต่ภายหลังจากดำเนินการพัฒนาด้วยยุทธวิธีการพัฒนาที่แตกต่างกันตั้งแต่ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 เป็นต้นมาแล้ว มีสภาพการณ์หลายประการเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่บ้านยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และในหมู่บ้านยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ขณะที่พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อยในหมู่บ้านยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ สภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัดเจนในช่วงตั้งแต่ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา ในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ คือครัวเรือนเหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ครัวเรือนเกษตรกรรมทันสมัยมีการเปลี่ยนแปลงที่มุ่งหวังผลเชิงเศรษฐกิจมากขึ้น เช่น มีการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์เพื่อจำหน่ายมากขึ้นกว่าเดิมในด้านพื้นที่เพื่อการเกษตรกรรม พบว่า ได้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จากเกษตรกรรมน้ำฝนไปสู่เกษตรกรรมชลประทานเป็นส่วนใหญ่ในด้านองค์กรประชาชนได้มีการจัดตั้งมากขึ้น โดยเฉพาะองค์กรทางด้านการเกษตร ปัญหาสำคัญในการประกอบอาชีพของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ เปลี่ยนแปลงจากปัญหาในอดีตคือการขาดแคลนน้ำเพื่อการเพาะปลูกไปสู่ปัญหาดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ปัญหาศัตรูพืชรบกวน ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ และปัญหาการเอารัดเอาเปรียบของนายทุนพ่อค้าคนกลาง สำหรับครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านนี้หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรม และจิตใจ กล่าวคือ ได้มีการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาจิตใจ มีการรณรงค์ให้ลดละและเลิกอบายมุข มีการจัดตั้งองค์กรในชุมชน

เช่น ธนาคารข้าว ธนาคารยา และสหกรณ์ชาวบ้าน มีการเปลี่ยนแปลงด้านการจัดระเบียบในชุมชน เน้นความสะอาดสงบเรียบร้อย ความเป็นระเบียบสวยงามของถนน รั้วบ้านและไม้ประดับ เป็นต้น ปัญหาสำคัญในการประกอบอาชีพของครัวเรือนในยุทธวิธีนี้ ได้แก่ ปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรและปัญหาราคาพืชผลตกต่ำ สำหรับครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกตินั้น พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้าง และองค์กรในหมู่บ้านในช่วง 4 ปีเพาะปลูกนี้น้อยมาก ปัญหาการประกอบอาชีพยังคงเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานานแล้ว และยังไม่สามารถแก้ไขให้ทุเลาลงไป เช่น ปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรและปัญหาราคาพืชผลตกต่ำ เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านที่มียุทธวิธีการพัฒนาแตกต่างกัน 3 ยุทธวิธีดังกล่าวมาชี้ให้เห็นชัดเจนว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่แตกต่างกันในช่วง 4 ปีเพาะปลูกที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามปัญหาหลักซึ่งเป็นปัญหาในระดับโครงสร้าง เช่น ปัญหาระบบราคาพืชผลทางการเกษตร ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนพ่อค้าคนกลาง ฯลฯ ยังคงเป็นปัญหาที่ดำรงอยู่ในหมู่บ้านทั้ง 3 ยุทธวิธีการพัฒนาในการวิจัยครั้งนี้

ข. <u>สภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น และสภาพการย้ายถิ่นในหมู่บ้านที่ดำเนินการพัฒนาด้วยยุทธวิธีแตกต่างกัน 3 ยุทธวิธีในช่วง 4 ปีเพาะปลูก</u>

1) <u>สภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ</u>

ก) <u>จำนวนวันว่างงาน</u> การวิเคราะห์ข้อมูลในระดับครัวเรือน พบว่ายุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีจำนวนวันว่างงานของครัวเรือนลดลงขณะที่ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบอื่น ๆ มีการเปลี่ยนแปลงวันว่างงานขึ้นลงสลับกันไปในแต่ละปีเพาะปลูก อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบจำนวนวันว่างงานของครัวเรือนในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนาโดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังพบด้วยว่า ในช่วงที่ว่างงานอยู่นั้นครัวเรือนในทุกยุทธวิธีการพัฒนามีความพร้อมที่จะทำงานหากมีงานที่มีรายได้ให้ทำ

สาเหตุสำคัญที่จำนวนวันว่างงานของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาทั้ง 3 ยุทธวิธีไม่แตกต่างจากกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิตินั้นอาจเนื่องมาจากกิจกรรมการพัฒนาที่ดำเนินการในหมู่บ้าน ยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และในหมู่บ้านยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติในช่วง 4 ปี เพาะปลูกที่ผ่านมายังไม่เอื้ออำนวยให้แบบแผนการประกอบอาชีพเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือครัวเรือนในหมู่บ้าน 2 ยุทธวิธีการพัฒนานี้ยังคงประกอบอาชีพทำการเกษตรโดยอาศัยธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ แม้ในหมู่บ้านยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯจะพยายามปลูกฝังค่านิยม ขยันใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ก็ตาม แต่เมื่อสภาพโครงสร้างต่าง ๆ ยังไม่เปลี่ยนแปลงจำนวนวันว่างงานแม้จะเปลี่ยนแปลงไปบ้างแต่ก็ยังไม่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ในกรณีของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ แม้จะมีน้ำชลประทานใช้เพื่อการเกษตรค่อนข้างสมบูรณ์ แต่ก็พบว่า เกษตรกรยังคงทำการเกษตรครั้งเดียวในรอบปีเพาะปลูกหนึ่ง ๆ เป็นส่วนใหญ่ ดังปรากฏว่า ไม่มีข้อมูลที่แสดงผลผลิตข้าวในการทำนาครั้งที่ 2 เลยในการวิจัยครั้งนี้ ทั้ง ๆ ที่สภาพน้ำเอื้ออำนวยต่อการทำนามากกว่าปีละครั้ง จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ พบว่า เกษตรกรมีความเห็นว่าหากทำการเพาะปลูกรอบที่สองจะได้ผลผลิตไม่คุ้มทุน เพราะมีแมลงศัตรูพืชมาก ศัตรูพืชปัจจุบันมีความต้านทานต่อยาฆ่าแมลงมากกว่าในอดีต ซึ่งเกษตรกรให้เหตุผลว่าเป็นเพราะการใช้ยาฆ่าแมลงกันมากเกินไป รวมทั้งอาจเนื่องมาจากสาเหตุการเปลี่ยนแปลงทางระบบนิเวศน์ของพื้นที่อันเนื่องมาจากยุทธวิธีการพัฒนา การเพาะปลูกในฤดูกาลเดียวพร้อม ๆ กันจะสามารถเฉลี่ยความเสียหายจากแมลงศัตรูพืชได้ แต่หากทำการเพาะปลูกในรอบที่ 2 โดยดำเนินการกันเป็นส่วนน้อยจะไม่มีผู้ร่วมเฉลี่ยความเสียหายจะทำให้พืชที่ปลูกเสียหายจนหมด ทำให้ต้องเผชิญกับภาวะผลิตได้ ไม่คุ้มทุน นอกจากนี้ยังพบว่า ปัญหาการตกต่ำของราคาผลผลิตเป็นสิ่งบั่นทอนกำลังใจและทำให้เกษตรกรขาดความมั่นใจเป็นอันมาก รวมทั้งพบว่า ในบางครั้งเกษตรกรในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มักมีปัญหาการได้รับน้ำไม่ทันความต้องการอีกด้วย เช่น บางครั้งพบว่าพืชที่ปลูกไว้ขาดน้ำเสียหายไปก่อนที่ทางราชการจะส่งน้ำชลประทานมาถึง ปัจจัยเหล่านี้มีส่วนสำคัญที่ทำให้สภาพการว่างงานยังดำรงอยู่และ

ทำให้จำนวนวันว่างงานของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาทั้ง ๓ ยุทธวิธีไม่แตกต่างกัน

ข) <u>รายได้สุทธิของครัวเรือน</u> ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาทั้ง ๓ ยุทธวิธี พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีรายได้สุทธิสูงที่สุด รองลงมาคือครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ ส่วนครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีรายได้สุทธิต่ำที่สุด อย่างไรก็ตามการเปรียบเทียบรายได้สุทธิโดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาทั้ง ๓ ยุทธวิธีมีรายได้สุทธิไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกปีเพาะปลูก และมีระดับรายได้สุทธิเปลี่ยนแปลงขึ้นลงทุกปีเพาะปลูก สาเหตุสำคัญที่ทำให้รายได้สุทธิไม่แตกต่างน่าจะเกิดจากแบบแผนการทำงานของเกษตรกรที่ยังไม่แตกต่างไปจากกันมากนักดังได้อภิปรายมาในหัวข้อก่อนหน้านี้ รายได้สุทธิที่ได้จึงเป็นรายได้ที่เกิดจากการประกอบอาชีพโดยอาศัยธรรมชาติโดยเฉพาะในฤดูฝนเป็นหลัก การพิจารณาข้อมูลรายได้และรายจ่าย พบว่า แม้ว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ จะมีรายได้สูงกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ แต่ครัวเรือนใน ๒ ยุทธวิธีการพัฒนานี้ก็มีรายจ่ายและหนี้สินมากขึ้นด้วยการใช้จ่ายมักเป็นในลักษณะมีมากใช้มาก รายจ่ายส่วนใหญ่จะใช้ไปกับการบริโภคและอุปโภค ขณะที่ครัวเรือนในยุทธวิธีพัฒนาโดยปกติมีรายจ่ายในหมวดนี้และหมวดอื่น ๆ ต่ำกว่าเมื่อนำรายได้สุทธิมาเปรียบเทียบกันจึงยังผลให้ครัวเรือนทั้ง ๓ ยุทธวิธีในการวิจัยครั้งนี้มีรายได้สุทธิไม่แตกต่างกัน

ค) <u>ปริมาณผลผลิตข้าว</u> ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีปริมาณผลผลิตข้าวที่เป็นกรรมสิทธิ์จริงสูงกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกปีเพาะปลูก นอกจากนี้ยังพบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ ปลูกข้าวในปริมาณพื้นที่ที่มากที่สุด และจำหน่ายผลผลิตข้าวมากที่สุดด้วย ขณะเดียวกันพบว่า ผลผลิตข้าวต่อไร่ของครัวเรือนในยุทธวิธีนี้ต่ำที่สุด ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติผลิตข้าวใน

ปริมาณพื้นที่ใกล้เคียงกัน และมุ่งผลิตข้าวเพื่อการบริโภคเป็นหลักโดยครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีปริมาณผลผลิตข้าวต่อไร่สูงที่สุด ขณะที่ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีผลผลิตข้าวไม่พอบริโภคในอัตราส่วนสูงที่สุด สาเหตุที่ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีปริมาณผลผลิตข้าวสูงกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาอีก 2 ยุทธวิธีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกปี เพราะปลูกเป็น เพราะครัวเรือนในยุทธวิธีนี้มีน้ำชลประทานเพื่อการเพาะปลูกข้าวค่อนข้างดี ตลอดจนมีพื้นที่ทำการเกษตรมากกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาอีก 2 ยุทธวิธีด้วย ครัวเรือนในยุทธวิธีนี้จึงใช้พื้นที่เพื่อการปลูกข้าวได้มากที่สุด สำหรับครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาอื่น ๆ ซึ่งไม่มีน้ำชลประทานจะใช้พื้นที่ซึ่งมีน้อยกว่าอยู่แล้วปลูกพืชไร่อื่น ๆ ที่ไม่ต้องอาศัยน้ำหล่อเลี้ยงตลอดเวลาประกอบไปด้วย เช่น ถั่วเหลือง มันสำปะหลัง ข้าวโพด ฯลฯ และนำพืชไร่เหล่านี้ไปจำหน่าย ขณะที่ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ จะปลูกข้าวเพื่อจำหน่ายเป็นหลัก บางครัวเรือนจะจำหน่ายข้าวที่ผลิตได้จนหมด และไปซื้อข้าวสารจากตลาดมาบริโภคแทนโดยให้เหตุผลว่าสะดวกกว่า สำหรับครัวเรือนในอีก 2 ยุทธวิธีการพัฒนามักมุ่งปลูกข้าวเพื่อเก็บไว้บริโภคจะจำหน่ายข้าวก็ต่อเมื่อมีข้าวค้างปีเหลือมาและได้ผลผลิตข้าวในฤดูใหม่แล้ว รวมทั้งมีความมั่นใจว่าจะมีข้าวเหลือพอบริโภคตลอดปีแล้วเท่านั้น เกี่ยวกับเรื่องปริมาณผลผลิตข้าวนี้มีข้อสังเกตว่าในอนาคตปริมาณผลผลิตข้าวในครัวเรือนยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ อาจลดลงทั้งนี้เพราะปัญหาการตกต่ำของราคาข้าว ประกอบกับในช่วงที่ดำเนินการวิจัยครั้งนี้พบว่า ได้มีการรณรงค์โดยหน่วยราชการให้เกษตรกรในยุทธวิธีการพัฒนานี้ลดพื้นที่ปลูกข้าวลงและให้เปลี่ยนไปปลูกพืชไร่อื่น ๆ แทน ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดด้านการกระจายความเสี่ยงในการปลูกพืชของรัฐบาลซึ่งรณรงค์อยู่ในปัจจุบัน

2) <u>สภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม</u>

ก) <u>จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น</u> ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นมากกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกปี เพราะปลูก ยกเว้น

ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 อย่างไรก็ตามพบว่า จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นของยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ ค่อย ๆ ลดจำนวนลงเมื่อเวลาผ่านไป ขณะที่จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุก ๆ ปีเพาะปลูกจนมีปริมาณมากที่สุดในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 สาเหตุที่ปริมาณผู้อำนวยความสะดวกในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีมากกว่ายุทธวิธีการพัฒนาแบบอื่น ๆ น่าจะเป็นเพราะในยุทธวิธีการพัฒนานี้ได้มีการปลุกเร้าอุดมการณ์ให้รักท้องถิ่น การย้ายถิ่นไปหางานทำนอกท้องถิ่นเป็นสิ่งไม่ควรทำหากไม่จำเป็น ในช่วงที่อุดมการณ์รักท้องถิ่นได้รับการปลูกฝังนั้น ปรากฏว่าจำนวนวันว่างงาน รายได้สุทธิ และสิ่งอื่น ๆ ที่จะเหนี่ยวรั้งให้บุคคลประกอบอาชีพได้ตลอดปีในท้องถิ่นยังไม่ได้รับการพัฒนาขึ้นโดยสมบูรณ์ แม้จะมีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสภาพทางจิตวิทยา แต่สภาพความยืบคั้นทางเศรษฐกิจยังคงมีความยืบคั้นอยู่ การย้ายถิ่นไปหางานทำนอกท้องถิ่นจึงยังมีความจำเป็น อย่างไรก็ตามพบว่า แรงงานในยุทธวิธีนี้มักย้ายถิ่นไปหางานทำภายในตัวจังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลจากผู้นำชุมชนพบว่า มีผู้ย้ายถิ่นประเภทไปเช้า-เย็นกลับเป็นจำนวนมากกว่ายุทธวิธีการพัฒนาอื่น ๆ หลายเท่าตัว ปรากฏการณ์เช่นนี้ย่อมทำให้มีการชักชวนให้ย้ายถิ่นและเกิดผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นเป็นปริมาณมากตามไปด้วย นอกจากนี้ปรากฏการณ์ความยืบคั้นของระบบเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกชุมชนก็ย่อมมีส่วนทำให้มีผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นมากขึ้นได้เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างภายนอกชุมชนมีระดับความรุนแรงสูงกว่าทำให้อิทธิพลเหนี่ยวรั้งภายในชุมชนอ่อนแอกว่า ดังจะสังเกตได้จากการที่ผู้อำนวยความสะดวกในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีปริมาณสูงสุดในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527

ข) <u>ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น</u> ผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นมีความสำคัญต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นของครัวเรือนในทุกปีเพาะปลูกไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ที่พบว่า ครัวเรือน

ในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ให้ความสำคัญกับผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นสูงกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อย่างไรก็ตาม พบว่า ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติให้ความสำคัญกับผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นสูงมากขึ้นทุกปีเพาะปลูก ขณะที่ครัวเรือนในอีก 2 ยุทธวิธีให้ความสำคัญกับผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นลดลงไปทุกปีเพาะปลูก การที่ครัวเรือนในทุกยุทธวิธีการพัฒนาให้ความสำคัญกับผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นไม่แตกต่างไปจากกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิตินั้นอาจเป็นเพราะการที่ผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นทั้ง 3 ยุทธวิธีการพัฒนามักเป็นเพื่อนหรือญาติของผู้ย้ายถิ่นเหมือนกันเป็นส่วนใหญ่ จากการสัมภาษณ์ในระดับครัวเรือน พบว่า ในทุกยุทธวิธีการพัฒนาจะไม่ย้ายถิ่นหากมีนายหน้าหรือคนแปลกหน้านอกท้องถิ่นมาชวน ยกเว้นกรณีที่บุคคลเหล่านั้นมีคนในท้องถิ่นที่รู้จักเป็นผู้นำมา อย่างไรก็ตามหากพิจารณาระดับการเปลี่ยนแปลงความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น พบว่า ในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติระดับความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นเพิ่มขึ้นทุกปีเพาะปลูก ขณะที่ในยุทธวิธีอื่นระดับความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นลดลงไปทุกปีเพาะปลูก ปรากฏการณ์นี้อาจเกิดขึ้นจากสภาพความยับตั้นในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติที่ความจำเป็นในการย้ายถิ่นมากขึ้นในปีเพาะปลูกหลัง ๆ ขณะที่ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีการย้ายถิ่นภายในจังหวัดมากขึ้น ระยะทางในการย้ายถิ่นที่ไม่ไกลเกินไปทำให้ความจำเป็นในการพึ่งพิงเพื่อนหรือญาติจึงลดลง ประกอบกับโอกาสการสัมผัสได้พบเห็นความเจริญที่เข้ามาในหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนานี้และในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ จึงทำให้ผู้ประสงค์จะย้ายถิ่นสามารถดำเนินการช่วยเหลือตนเองและมองเห็นโอกาสนอกท้องถิ่นมากขึ้น ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นจึงมีแนวโน้มลดลงไป

3) <u>สภาพการเปลี่ยนแปลงทางประชากร</u>

ก) <u>จำนวนสมาชิกในครัวเรือน</u> ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีขนาดใหญ่ที่สุดและครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีขนาด

เล็กที่สุด แต่ผลการเปรียบเทียบจำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้ง 3 ยุทธวิธีการพัฒนาในช่วง 4 ปีเพาะปลูก พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในด้านจำนวนสมาชิกของครัวเรือนที่อยู่ในวัยแรงงาน และจำนวนเด็กเกิดใหม่ปรากฏผลการวิจัยในทำนองเดียวกัน กล่าวคือ ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีสมาชิกวัยแรงงานมากที่สุด มีจำนวนเด็กเกิดใหม่ในแต่ละปีมากที่สุด และมีขนาดครอบครัวที่ปรารถนาสูงที่สุดด้วยในขณะที่ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีสมาชิกวัยแรงงาน เด็กเกิดใหม่ และขนาดครอบครัวที่ปรารถนาต่ำที่สุด อย่างไรก็ตามการวิจัยครั้งนี้พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงทางด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือนในการวิจัยครั้งนี้ค่อนข้างน้อย ซึ่งอาจเป็นเพราะช่วงเวลา 4 ปีเพาะปลูกที่ทำการศึกษาเป็นช่วงเวลาที่สั้นไป สำหรับการพิจารณาแบบแผนการเปลี่ยนแปลงทางด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ในกรณียุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ ซึ่งมีแนวโน้มของขนาดครอบครัวใหญ่กว่ายุทธวิธีการพัฒนาอื่น ๆ สาเหตุประการหนึ่งน่าจะเกิดจากครัวเรือนในยุทธวิธีนี้มีขนาดที่ดินถือครองใหญ่กว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนายุทธวิธีอื่น ๆ ความยืดหยุ่นในเรื่องที่ดินทำกินมีน้อยกว่า และน่าจะเกิดจากความต้องการแรงงานเพื่อให้เหมาะสมกับขนาดที่ดินอีกด้วย

4) <u>สภาพการเปลี่ยนแปลงทางจิตวิทยา</u>

ก) <u>ความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน</u> ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือนเพิ่มขึ้นทุกปีและสูงกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกปีเพาะปลูก ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ในระดับรองลงมา ส่วนครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ มีระดับความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ในระดับต่ำที่สุด สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ทางจิตวิทยาไปในลักษณะดังกล่าวนั้น น่าจะเกิดจากการที่ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ เป็นยุทธวิธีการพัฒนาที่มุ่งปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ในหมู่บ้านให้มีความน่าอยู่อาศัยมีการรณรงค์ให้รักบ้านเกิดเมืองนอนอย่างจริงจังเข้มข้นต่อเนื่องกันมา สำหรับ

ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานมีความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่รองลงมา เป็นเพราะการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของหน่วยงานที่มาร่วมกันพัฒนาในยุทธวิธีการพัฒนานี้ที่ช่วยทำให้มองเห็นโอกาสการประกอบอาชีพในหมู่บ้านมากขึ้น สำหรับยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีการปรับปรุงสภาพการณ์ต่าง ๆ ในหมู่บ้านน้อยจึงทำให้ความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ต่ำที่สุด

ข) <u>ความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่น</u> ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจ มีความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นสูงกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกปี เพาะปลูก ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีระดับความคาดหวังในคุณค่าการย้ายถิ่นรองลงมา และครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีระดับความคาดหวังในด้านนี้ต่ำที่สุด ปรากฏการณ์เช่นนี้น่าจะเป็นเพราะในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจมีการย้ายถิ่นไปทำงานประเภทเช้าไปเย็นกลับเป็นจำนวนมาก ซึ่งชี้ให้เห็นว่าโอกาสการไปหางานทำนอกท้องถิ่นประเภทงานรับจ้างรายวันมีความเป็นไปได้สูง และงานดังกล่าวนั้นเป็นงานที่อย่างน้อยที่สุดก็ให้ความมั่นใจแก่ครัวเรือนผู้ย้ายถิ่นได้ว่าจะได้รายได้จำนวนหนึ่งกลับมาค่อนข้างแน่นอน ซึ่งไม่เหมือนกับงานในไร่นาที่ไม่ได้รับรายได้ในทันที นอกจากนี้งานในไร่นายังต้องเสี่ยงกับความไม่แน่นอนหรือผลิตได้ไม่คุ้มทุนอีกด้วย สภาพการณ์เช่นนี้ทำให้ครัวเรือนมีความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นสูงโดยเฉพาะอย่างยิ่งครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ซึ่งแม้ว่าจะได้รับการปลูกฝังค่านิยมมิให้ละทิ้งถิ่นเกิด แต่การย้ายถิ่นประเภทเช้าไปเย็นกลับถือได้ว่าไม่ฝ่าฝืนค่านิยมที่ปลูกฝังไว้เพราะผู้ย้ายถิ่นยังคงสามารถใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนของตนได้เช่นเดิม สำหรับครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯซึ่งมีระดับความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นรองลงมานั้น น่าจะเป็นเพราะกิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นในช่วง ๔ ปี เพาะปลูกในยุทธวิธีการพัฒนานี้ยังไม่สามารถสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและการมีงานทำให้เกิดขึ้นได้ในปริมาณที่มากพอขณะที่ได้ร่วมมีส่วนสร้างโลกทัศน์ด้านทางเลือกและการมองเห็นโอกาสของการแสวงหาชีวิตที่ดีกว่านอกท้องถิ่นให้เกิดขึ้น ในกรณีของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนา

โดยปกติ ซึ่งมีความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นต่ำที่สุดนั้น เป็นไปได้ว่าอาจจะเกิดจากครัวเรือนเหล่านี้อยู่ในสภาพที่แร้นแค้นกว่าครัวเรือนในอีก 2 ยุทธวิธีการพัฒนาในช่วง 4 ปีเพาะปลูกที่ผ่านมา ความหวังในโอกาสที่ดีกว่านอกภูมิลำเนาของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนานี้จึงมีต่ำกว่าในส่วนของการย้ายถิ่นครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนานี้ย่อมมีทรัพยากรที่จะใช้ไปเสี่ยงกับการย้ายถิ่นได้น้อยกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาอื่น ๆ การย้ายถิ่นที่เกิดขึ้นจึงเกิดจากการหาทางออกในทางเลือกที่จำกัด ทั้ง ๆ ที่ยังไม่แน่ใจว่าจะคาดหวังผลจากการย้ายถิ่นได้มากน้อยเพียงใดก็ตาม

5) <u>สภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านการย้ายถิ่น</u>

ก) <u>การเปลี่ยนแปลงทางด้านจำนวนผู้ย้ายถิ่น</u> จำนวนผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายออกไปทางานทำครั้งหนึ่ง ๆ ไม่ต่ำกว่า 15 วัน ในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีจำนวนมากที่สุด แต่เมื่อเปรียบเทียบโดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวแล้วพบว่า จำนวนผู้ย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนาต่าง ๆ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ที่พบว่า จำนวนผู้ย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีน้อยต่างจากยุทธวิธีการพัฒนาอีก 2 ยุทธวิธี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อย่างไรก็ตามแนวโน้มผู้ย้ายถิ่นประเภทนี้ของยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติเพิ่มขึ้นจากเดิมทุก ๆ ปีเพาะปลูก แต่สำหรับผู้ย้ายถิ่นไปทางานทำครั้งหนึ่ง ๆ ไม่เกิน 15 วันนั้นพบว่า มีจำนวนลดลงเล็กน้อยในทุกยุทธวิธีการพัฒนาแต่กลับพบว่า มีผู้ย้ายถิ่นประเภทเข้าไปเย็นกลับเพิ่มขึ้นเป็นอันมาก ในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และรองลงมาคือในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ แต่ในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกตินั้น จำนวนผู้ย้ายถิ่นประเภทเข้าไปเย็นกลับเปลี่ยนแปลงไปเพียงเล็กน้อย สาเหตุที่ปริมาณการย้ายถิ่นออกไปทางานครั้งหนึ่ง ๆ ไม่ต่ำกว่า 15 วันในยุทธวิธีการพัฒนา ยุทธวิธีต่าง ๆ ไม่แตกต่างกันนั้นน่าจะเป็นด้วยเหตุผลที่ได้กล่าวถึงมาแล้ว กล่าวคือยุทธวิธีการพัฒนาทั้ง 3 ยุทธวิธีที่ดำเนินการไปในช่วง 4 ปีเพาะปลูกยังสร้างโอกาสของชีวิตหรือแรงดึงดูดขึ้นในท้องถิ่นได้ไม่เพียงพอแม้ในบางยุทธวิธีการพัฒนาจะได้พยายามสร้างโอกาสของชีวิตหรือแรงดึงดูดขึ้นในท้องถิ่น แต่ก็ยังไม่สามารถสร้างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดึงดูดบุคคลให้อยู่

ในท้องถิ่นได้อย่างสมบูรณ์ พฤติกรรมการย้ายถิ่นจึงยังคงเกิดขึ้น นอกจากนี้ผลของการพัฒนาที่ช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้ได้มองเห็นโอกาสการทำงานและรายได้นอกท้องถิ่น การได้พบปะพูดคุยกับผู้มาดูงานผู้มาเยี่ยมเยือน และบทบาทของสื่อมวลชน บริษัทโฆษณา นายหน้า ฯลฯ ที่เข้าสู่หมู่บ้านง่ายขึ้นด้วยการที่หมู่บ้านได้รับการพัฒนาในลักษณะของการสร้างความทันสมัยมากขึ้น ย่อมทำให้เกิดการย้ายถิ่นได้เช่นเดียวกับแรงผลักดันด้านความคับแค้นของท้องถิ่นซึ่งยังดำรงอยู่ในระดับต่าง ๆ กันในหมู่บ้านทุกยุทธวิธีการพัฒนา

ข) <u>การเปลี่ยนแปลงทางด้านจำนวนครั้งในการย้ายถิ่น</u> ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นสูงกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาอื่น ๆ ในทุกปีเพาะปลูก ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นสูงรองลงมา อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นระหว่างครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาต่าง ๆ โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวแล้ว พบว่าครัวเรือนในทุกยุทธวิธีการพัฒนามีจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สาเหตุที่จำนวนครั้งในการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีแนวโน้มสูงกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนายุทธวิธีอื่นๆ อาจเป็นเพราะการปลูกฝังค่านิยมให้รักท้องถิ่นจึงทำให้ผู้ย้ายถิ่นเดินทางไปกลับระหว่างแหล่งงานกับบ้านเกิดมากขึ้น นอกจากนี้ยังอาจเกิดจากสาเหตุที่ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่ในยุทธวิธีการพัฒนานี้มักย้ายถิ่นภายในจังหวัดและภายในภูมิภาคจึงทำให้โอกาสย้ายกลับภูมิลำเนาและย้ายไปทำงานใหม่อีกเป็นไปได้ง่ายกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบอื่น ๆ

ข้อมูลจากการวิจัยในระดับครัวเรือนชี้ให้เห็นว่า สภาพการณ์ต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นและปริมาณการย้ายถิ่นในหมู่บ้านที่มียุทธวิธีการพัฒนาแตกต่างกันเปลี่ยนแปลงไปในช่วง ๓ ปีเพาะปลูก ส่วนใหญ่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และในบางประเด็นมีการเปลี่ยนแปลงในทางตรงข้ามกับสมมติฐานการวิจัย อย่างไรก็ตามข้อมูลดังกล่าวนั้นค่อนข้างมีลักษณะแตกต่างจากความเห็นของผู้นำชุมชนในการวิจัยครั้งนี้ ทั้งนี้เพราะผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า หมู่บ้าน

ในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ในช่วง 4 ปี เพราะปลูกในทางที่ดีเป็นส่วนใหญ่ หมู่บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงในทางตรงลงมา โดยเปรียบเทียบคือ หมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ สำหรับหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีการเปลี่ยนแปลงที่ด้อยกว่าหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาอื่น ๆ เหตุที่ข้อมูลจากผู้นำชุมชนมีส่วนแตกต่างไปจากข้อมูลในระดับครัวเรือนนั้น อาจมีสาเหตุมาจากปัจจัยหลายประการ กล่าวคือ ประการแรก การเปลี่ยนแปลงในครัวเรือนยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหลายเรื่อง เช่น เรื่องจำนวนวันว่างงาน รายได้สุทธิ แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ยังไม่ถึงระดับแตกต่างไปจากกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ประการที่สอง ผู้นำชุมชนที่เป็นตัวอย่างในการวิจัยทั้งที่เป็นผู้นำโดยทางการ และผู้นำโดยธรรมชาติมักเป็นผู้ที่มีเศรษฐานะ และฐานะทางสังคมในหมู่บ้านสูงกว่าครัวเรือนโดยทั่วไปอยู่แล้ว บุคคลเหล่านี้โดยปกติมักมีโอกาสเข้าถึงบริการของรัฐ หรือทรัพยากรในการพัฒนาได้ก่อนและมากกว่าบุคคลอื่น ๆ โอกาสดังกล่าวอาจทำให้บุคคลเหล่านี้โดยเฉพาะในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ ได้รับผลประโยชน์จากยุทธวิธีการพัฒนาก่อนและมากกว่าประชาชนทั่วไปจึงทำให้บุคคลเหล่านี้ให้ข้อมูลไปในลักษณะที่กล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ยังอาจมีสาเหตุมาจากการพิจารณาปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงโดยภาพรวม ซึ่งอาจมีส่วนแตกต่างไปจากความเป็นจริงในระดับส่วนย่อยเป็นบางประเด็นได้

ค. <u>ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านการย้ายถิ่นกับตัวแปรด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นและความสัมพันธ์พหุคูณระหว่างตัวแปรด้านการย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปรด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนในแต่ละกลุ่มหมู่บ้าน</u>

1) <u>ยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ</u> ปริมาณและจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีนี้มีความสัมพันธ์ในแบบแผนเดียวกันเป็นส่วนใหญ่กับตัวแปรด้านจำนวนวัน

ว่างงาน ความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น และจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นตลอดช่วง 4 ปีเพาะปลูก ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พหุคูณพบว่า กลุ่มตัวแปรอิสระต่าง ๆ อธิบายความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นเมื่อพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) ได้ร้อยละ 7, 17, 34 และ 17 ในระหว่างปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524-2527 ตามลำดับ สำหรับตัวแปรที่มีความสำคัญในการอธิบายความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นได้แก่ ตัวแปรด้านความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น จำนวนวันว่างงานและความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น ในด้านจำนวนครั้งในการย้ายถิ่น ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พหุคูณพบว่า กลุ่มตัวแปรอิสระต่าง ๆ สามารถอธิบายความแปรปรวนจำนวนครั้งการย้ายถิ่นโดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) ได้ร้อยละ 9, 8, 10 และ 16 ในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524-2527 ตามลำดับ โดยตัวแปรที่มีความสำคัญค่อนข้างสม่ำเสมอทุกปีเพาะปลูก ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นและความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น

2) ยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ปริมาณและจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีนี้มีความสัมพันธ์ในแบบแผนใกล้เคียงกันตลอดช่วง 4 ปีเพาะปลูก กล่าวคือ ปริมาณการย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์กับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น และจำนวนวันว่างงานในขณะที่จำนวนครั้งในการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีนี้มีความสัมพันธ์กับจำนวนวันว่างงาน และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น การวิเคราะห์ความสัมพันธ์พหุคูณพบว่า กลุ่มตัวแปรอิสระต่าง ๆ อธิบายความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นเมื่อพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) ได้ร้อยละ 21, 17, 34 และ 43 ระหว่างปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524-2527 ตามลำดับ โดยตัวแปรที่มีความสำคัญอย่างสม่ำเสมอทุกปีเพาะปลูก ได้แก่ ตัวแปรด้านจำนวนวันว่างงานและความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น ในส่วนของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พหุคูณระหว่างตัวแปรด้านจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นกับกลุ่มตัวแปร

ด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นพบว่า ตัวแปรอิสระต่าง ๆ อธิบายความแปรปรวนในจำนวนครั้งของการย้ายถิ่นโดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) ได้ร้อยละ 6, 7, 10 และ 18 ระหว่างปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524-2527 ตามลำดับตัวแปรที่มีความสำคัญในการอธิบายจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นได้แก่ จำนวนวันว่างงาน จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น

3) <u>ยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติของรัฐ</u> ปริมาณและจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนานี้มีความสัมพันธ์กับกลุ่มตัวแปรกลุ่มเดียวกันตลอดช่วง 4 ปีเพาะปลูก กล่าวคือปริมาณการย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์กับจำนวนวันว่างงาน จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น และความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น สำหรับจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์กับกลุ่มตัวแปรดังกล่าวมาแล้วนั้น ทุกตัวแปรยกเว้นตัวแปรจำนวนวันว่างงาน ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พหุคูณพบว่า กลุ่มตัวแปรอิสระต่าง ๆ อธิบายความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นโดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) ได้ร้อยละ 23, 22, 26 และ 32 ในช่วงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524-2527 ตามลำดับ โดยตัวแปรที่มีความสำคัญในการอธิบายความแปรปรวนในปริมาณการย้ายถิ่นได้แก่ ตัวแปรด้านจำนวนวันว่างงาน จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น และความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น ในด้านจำนวนครั้งในการย้ายถิ่น ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พหุคูณพบว่า กลุ่มตัวแปรอิสระต่าง ๆ สามารถอธิบายความแปรปรวนจำนวนครั้งการย้ายถิ่นโดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) ได้ร้อยละ 17, 13, 16 และ 19 ระหว่างปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524-2527 ตามลำดับ ตัวแปรที่มีความสำคัญในการอธิบายจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นค่อนข้างสม่ำเสมอในช่วง 4 ปีเพาะปลูกได้แก่ ความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และความสัมพันธ์พหุคูณระหว่างปริมาณการย้ายถิ่นและจำนวนครั้งในการย้ายถิ่นกับตัวแปรด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธีดังกล่าวมานั้นสอดคล้องกับผลการวิจัยที่ได้เสนอและอภิปรายมาแล้วในตอนต้น กล่าวคือชี้ให้เห็นว่ายุทธวิธีการพัฒนาทั้ง 3 ยุทธวิธียังไม่สามารถสร้างสภาพการณ์ที่ดึงดูดให้ครัวเรือนไม่ต้องส่งสมาชิกออกไปหางานทำนอกท้องถิ่นได้ สภาพการณ์ที่ปรากฏอยู่ในทุกยุทธวิธีการพัฒนาคือ การที่สมาชิกในครัวเรือนยังประสบกับภาวะว่างงานอยู่เป็นอันมาก ทำให้ต้องดิ้นรนไปหางานทำนอกท้องถิ่นมีความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่น ตลอดจนยังมีผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นที่มาชักชวนให้ความช่วยเหลือให้การย้ายถิ่นเป็นไปได้ง่ายขึ้น และผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นเหล่านี้ยังมีความสำคัญต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นของครัวเรือนในทุกยุทธวิธีการพัฒนาอยู่เป็นอันมาก

ง. <u>อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่มีต่อการย้ายถิ่น</u>

1) <u>ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ</u> ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ มีอิทธิพลต่อผลผลิตข้าวที่เป็นกรรมสิทธิ์ของครัวเรือนทุกปีเพาะปลูก และมีอิทธิพลต่อความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น 3 ปีเพาะปลูก (ยกเว้นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527) ในส่วนของปริมาณการย้ายถิ่นพบว่า ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ไม่มีอิทธิพลโดยตรงแต่มีอิทธิพลทางอ้อมผ่านตัวแปรอื่น ๆ ในบางปีเพาะปลูก ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อปริมาณการย้ายถิ่นโดยสม่ำเสมอในช่วง 4 ปีเพาะปลูก คือ ตัวแปรด้านจำนวนวันว่างงาน ความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น และความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น การคำนวณค่าอิทธิพลรวม อิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อมพบว่า ตัวแปรด้านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ไม่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับปริมาณการย้ายถิ่นทุกปีเพาะปลูก

2) ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือนและความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นทุกปีเพาะปลูก มีอิทธิพลต่อจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 และ 2525 มีอิทธิพลต่อจำนวนวันว่างงานในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 และมีอิทธิพลในทางลบต่อปริมาณผลผลิตข้าวในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ในส่วนของปริมาณการย้ายถิ่นนั้นพบว่า ได้รับอิทธิพลจากตัวแปรด้านจำนวนวันว่างงาน ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นและความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นเป็นหลักในทุกปีเพาะปลูก การคำนวณค่าอิทธิพลรวม อิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อม พบว่า ตัวแปรด้านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ไม่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับปริมาณการย้ายถิ่นทุกปีเพาะปลูก

3) ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐมีอิทธิพลทางลบต่อความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือนและความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นทุกปีเพาะปลูก มีอิทธิพลต่อจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นใน 3 ปีเพาะปลูก (อิทธิพลทางลบในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524, 2525 และอิทธิพลทางบวกในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527) มีอิทธิพลต่อปริมาณผู้ย้ายถิ่นในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 และมีอิทธิพลต่อผลผลิตข้าวในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อปริมาณการย้ายถิ่นอย่างสม่ำเสมอในช่วง 4 ปีเพาะปลูกคือ ตัวแปรด้านความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น จำนวนวันว่างงาน และความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น การคำนวณค่าอิทธิพลรวม อิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อมพบว่าตัวแปรด้านยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐไม่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับปริมาณการย้ายถิ่นทุกปีเพาะปลูก ยกเว้นเพียงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 เท่านั้น

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่มีต่อการย้ายถิ่นดังได้กล่าวมานั้น แสดงให้เห็นว่ายุทธวิธีการพัฒนาชนบทแต่ละยุทธวิธีมีอิทธิพลต่อปริมาณการย้ายถิ่นถิ่นค่อนข้างต่ำ และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ยกเว้นยุทธวิธีการพัฒนา

ชนบทโดยปกติของรัฐในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524) ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ ค่อนข้างจะมีอิทธิพลสูงต่อปัจจัยทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในเรื่องผลผลิตข้าวขณะที่ยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ค่อนข้างมีอิทธิสูงต่อปัจจัยทางจิตวิทยาของครัวเรือนโดยเฉพาะในส่วนของความพึงพอใจมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน และความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น ส่วนยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐมีอิทธิพลในทางลบต่อปัจจัยทางจิตวิทยาอันได้แก่ ความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน และความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่น ในด้านปริมาณการย้ายถิ่นนั้นพบว่าในทุกยุทธวิธีการพัฒนามีกลุ่มตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อปริมาณการย้ายถิ่นโดยสม่ำเสมอทุกปีเพาะปลูกเหมือนกันคือ ตัวแปรด้านจำนวนวันว่างงาน ความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นและความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น

ข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นการยืนยันให้เห็นว่า ยุทธวิธีการพัฒนาชนบททั้ง 3 ยุทธวิธีแม้จะมีส่วนเสริมสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางประการในหมู่บ้านในช่วง 4 ปีเพาะปลูกที่ผ่านมาดังกล่าวมาแล้วในตอนต้นก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถสร้างสภาพการณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตอยู่ในท้องถิ่นโดยไม่ต้องออกไปหางานทำนอกท้องถิ่นให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งยังมีเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการว่างงาน และเงื่อนไขที่ทำให้ครัวเรือนยังมีความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นและให้ความสำคัญกับผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นอยู่ดังเดิม สำหรับสาเหตุที่ผลการวิเคราะห์พบว่า ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทมีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นน้อยนั้น นอกจากจะเกิดขึ้นจากคุณภาพของตัวยุทธวิธีการพัฒนาเองดังกล่าวแล้ว ยังอาจเกิดขึ้นจากการดำเนินงานในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนาในหมู่บ้านที่ศึกษายังไม่ถึงขั้นเต็มรูป (Full scale implementation) ตลอดจนอาจเป็นไปได้ที่ผู้วิจัยให้นิยามของคำว่า ยุทธวิธีการพัฒนาในการวิจัยครั้งนี้ไม่รัดกุมพอและต้องใช้ตัวแปรหุ่น (Dummy variables) สำหรับยุทธวิธีการพัฒนาในการวิเคราะห์ครั้งนี้ด้วย ซึ่งอาจมีผลทำให้ขาดรายละเอียดของสภาพความแปรปรวนทั้งภายในและระหว่างยุทธวิธีการพัฒนา อนึ่งพบว่าปรากฏการณ์ด้านการย้ายถิ่นมีธรรมชาติของปรากฏการณ์ที่มีพัฒนาการจากอดีต (Historical development)

สภาพขึ้นลง (Fluctuation) ของปรากฏการณ์อาจมีส่วนทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างยุทธวิธีการพัฒนากับการย้ายถิ่นในช่วงที่ศึกษาไม่ปรากฏโดยเด่นชัด

๔) <u>อิทธิพลของช่วงเวลา (Period effect) ที่มีต่อปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร จิตวิทยา และปริมาณการย้ายถิ่น</u>

ผลการวิเคราะห์พบว่า ปริมาณการย้ายถิ่นและสภาพทางเศรษฐกิจสังคม ประชากรและจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นในแต่ละปีเพาะปลูกได้รับอิทธิพลมาจากสภาพการย้ายถิ่นและสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาในปีก่อนหน้า โดยพบว่าอิทธิพลของปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยารวมทั้งปริมาณการย้ายถิ่นต่อปริมาณการย้ายถิ่นแต่ละช่วงเวลาในยุทธวิธีการพัฒนาแต่ละยุทธวิธีมีรูปแบบของอิทธิพล เมื่อพิจารณาจากสัมประสิทธิ์การถดถอย (β) และสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) เป็นแบบเดียวกันทั้งหมด แต่อิทธิพลของชุดตัวแปรอิสระนั้นมีอิทธิพลแตกต่างกันไปตามช่วงเวลายังไม่สามารถกำหนดเป็นแบบแผนตายตัวได้ สภาพการณ์ดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่า การย้ายถิ่นของครัวเรือนทั้ง ๓ ยุทธวิธีการพัฒนาเป็นพฤติกรรมทางประชากรที่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงขึ้นลงไปตามช่วงเวลา และเป็นพฤติกรรมที่มีแรงผลักดันมาจากสภาพการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นและปริมาณการย้ายถิ่นในปีก่อนหน้านั้นด้วย

จ. <u>สภาพการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนา ๓ ยุทธวิธีในช่วง ๔ ปีเพาะปลูก</u>

หมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีการดำเนินกิจกรรมพัฒนามากที่สุด โดยส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมทางสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม หมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ ดำเนินกิจกรรมการพัฒนามากรองลงมา กิจกรรมส่วนใหญ่ที่ปฏิบัติในช่วง ๔ ปีเพาะปลูกเป็นกิจกรรมในเชิงเศรษฐกิจ หมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาน้อยที่สุด โดยเป็นกิจกรรมการพัฒนาที่ปฏิบัติกันในกลุ่มคนที่จำกัด และจัดทำขึ้นเป็นบางครั้งคราวเท่านั้น

สาเหตุที่หมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ดำเนินกิจกรรมการพัฒนาได้มากที่สุด เป็นเพราะยุทธวิธีการพัฒนานี้มุ่งดำเนินการอบรมพัฒนาจิตใจประชาชนให้เห็นถึงคุณค่าของการปรับปรุงพัฒนาสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านโดยให้มีการดำเนินการทันทีทันใด รวมทั้งเน้นการพัฒนาสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านโดยให้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มุ่งกระตุ้นให้เกิดการยอมรับว่าสาเหตุความด้อยพัฒนาเกิดจากตัวประชาชนเอง ดังนั้นจึงต้องพยายามพึ่งตัวเองทำตัวเองและครอบครัวให้พัฒนาขึ้นมาก่อน แนวคิดเช่นนี้ทำให้แต่ละหมู่บ้านต้องพัฒนาสภาพแวดล้อมหลายประการในบางหมู่บ้านพบว่า มีการดำเนินการพัฒนาในช่วงเวลากลางคืนด้วย กิจกรรมส่วนใหญ่มักเป็นกิจกรรมด้านการพัฒนาตนเอง สิ่งแวดล้อม กิจกรรมทางสังคม ศาสนาและวัฒนธรรมเป็นหลัก สำหรับหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีกิจกรรมการพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจ โดยเฉพาะกิจกรรมเกี่ยวกับการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และกิจกรรมทางสังคมที่ส่งผลสู่การพัฒนาการผลิตเป็นสำคัญ ในหมู่บ้านยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติจะไม่มีกิจกรรมดังกล่าวมานี้แต่จะมีกิจกรรมการวางแผนตัดสินใจพัฒนาหมู่บ้านเป็นครั้งคราวไปโดยเฉพาะเมื่อมีงบประมาณจากทางราชการ เช่น งบประมาณ ก.ส.ช. กิจกรรมอื่น ๆ จะปฏิบัติเมื่อจำเป็นหรือเมื่อทางราชการสั่งการให้จัดทำ ซึ่งพบว่าจะจัดทำอยู่ในกลุ่มคนที่กะเกณฑ์ได้หรือในกลุ่มคนที่ให้ความร่วมมือเท่านั้น ในส่วนของงบประมาณการพัฒนาโดยเฉพาะงบประมาณ ก.ส.ช. พบว่า หมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ ได้รับงบประมาณในช่วง 4 ปีเพาะปลูกที่ผ่านมาสูงที่สุด รองลงมาคือหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ ส่วนหมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติฯ ได้รับงบประมาณน้อยที่สุด สภาพการณ์ดังกล่าวอาจชี้ให้เห็นถึงความบกพร่องในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการพัฒนา หากพิจารณาจากเกณฑ์ที่ว่ารัฐต้องช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนมากกว่าประชาชนที่พอจะพึ่งตัวเองได้แล้ว อนึ่งพบว่าการดำเนินการพัฒนาในหมู่บ้าน 3 ยุทธวิธีการพัฒนาดังกล่าวมาแล้วนั้น ประชาชนและผู้นำชุมชนยังต้องการการชี้แนะ สั่งการหรือแม้แต่การบังคับจากทางราชการอยู่เช่นเดิม จะแตกต่างกันไปบ้างก็ในส่วนระดับของความต้องการเท่านั้น ความสามารถพึ่งตนเองความประสงค์ที่จะกำหนดชะตาชีวิตตนเอง

โดยไม่ต้องถูกครอบงำจากผู้อื่นโดยเฉพาะภาคราชการ เมื่อพิจารณาจากข้อมูลที่มีอยู่ในการวิจัยครั้งนี้พบว่า สิ่งนี้ยังไม่เกิดขึ้นในหมู่บ้านทั้ง ๓ ยุทธวิธีการพัฒนา

๓. <u>ความเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบทในการวิจัย</u>

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบทในการวิจัยครั้งนี้มีความเห็นว่า ยุทธวิธีการพัฒนาที่ตนมีส่วนเกี่ยวข้องยังมีข้อจำกัดอยู่ในหลาย ๆ ลักษณะแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตามหากสามารถแก้ไขข้อจำกัดต่าง ๆ ให้ผ่อนคลายลงได้แล้ว ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีความเป็นไปได้และเหมาะสมพอสมควร ในอันที่จะนำไปใช้เป็นแบบอย่างในการพัฒนาชนบทส่วนอื่น ๆ ของประเทศมากกว่ายุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติ แม้ว่ายุทธวิธีการพัฒนาทั้ง ๓ ยุทธวิธีนี้จะยังไม่สามารถแก้ปัญหาด้านความสัมพันธ์ของการผลิต และปัญหาราคาผลผลิตสินค้าเกษตรกรรมได้ แต่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีความเห็นว่า การดำเนินกิจกรรมการพัฒนาในยุทธวิธีการพัฒนาทั้ง ๒ ยุทธวิธีนี้หากทำได้จริงจังเต็มรูปแบบจะสามารถช่วยลดความจำเป็นในการย้ายถิ่นออกไปหางานทำนอกท้องถิ่นได้ ข้อจำกัดที่ต้องขจัดให้หมดไปในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ คือจะต้องแก้ปัญหาความไม่ประสานงานกันในการดำเนินงานพัฒนาของหน่วยงานบางหน่วย ปัญหาการไม่ยอมรับเทคนิควิทยาแผนใหม่ของเกษตรกร และปัญหาการละเลยการพัฒนาคน เป็นต้น สำหรับในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ จะต้องมีการดำเนินการพัฒนาจิตใจเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจอย่างจริงจังเข้มข้น ต้องขจัดหน่วยงานบางหน่วยงานที่พยายามเข้ามามีบทบาทเพื่อหวังการมีชื่อเสียงและผลงานออกไป สำหรับผู้เกี่ยวข้องในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกตินั้น มีความเห็นว่ายุทธวิธีดังกล่าวแตกต่างไปจากยุทธวิธีพัฒนาชนบทในอดีตเพียงเล็กน้อยและเป็นไปได้ยากที่จะพัฒนาชนบทให้บรรลุผลด้วยยุทธวิธีการพัฒนายุทธวิธีนี้ การที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในยุทธวิธีการพัฒนาในการวิจัยครั้งนี้โดยเฉพาะใน ๒ ยุทธวิธีแรกมีความมั่นใจในคุณค่าของยุทธวิธีการพัฒนาดังกล่าวอาจเป็นเพราะเนื่องจากบุคคลเหล่านั้นมีส่วนเกี่ยวข้อง

รวมทั้งมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนามาตั้งแต่เริ่มแรก เมื่อดำเนินการพัฒนาด้วยยุทธวิธีดังกล่าวบ้างเกิดผลให้เห็นเป็นรูปธรรมระดับหนึ่งจึงเกิดความมั่นใจ แต่สำหรับยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกตินั้นค่อนข้างจะเป็นยุทธวิธีที่กำหนดขึ้นโดยหน่วยงานและบุคลากรของทางราชการผู้มีส่วนเกี่ยวข้องครั้งนี้เป็นผู้เกี่ยวข้องในเชิงปฏิบัติการในพื้นที่ที่ไม่มีพันธะต้องรับผิดชอบกับความล้มเหลวของยุทธวิธีการพัฒนา เช่น ผู้เกี่ยวข้องใน 2 ยุทธวิธีแรกศักยภาพและผลที่ปรากฏจากการพัฒนาโดยยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีให้เห็นเป็นรูปธรรมน้อย ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องจึงปรากฏในลักษณะดังกล่าวมาแล้วนั้น

6. <u>ข้อเสนอแนะ</u>

จากผลการวิจัยดังได้เสนอมาแล้วนั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ก. <u>ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบทและการย้ายถิ่น</u>

1) แม้ว่าจะได้มีการดำเนินการพัฒนาชนบทด้วยยุทธวิธีการพัฒนายุทธวิธีต่าง ๆ กันโดยมุ่งหวังว่ายุทธวิธีการพัฒนาชนบทแต่ละยุทธวิธีจะช่วยให้สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น ผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าแม้ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทบางยุทธวิธีจะมีส่วนช่วยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีแนวโน้มว่าต่อไปสภาพที่เป็นปัญหาบางประการในชนบทจะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น แต่ขณะที่มีการเปลี่ยนแปลงในชนบทเกิดขึ้นนั้น เขตเมืองก็มีการพัฒนาเพิ่มความเข้มแข็งให้กับตนเองให้สามารถครอบครองและกำหนดปัจจัยการผลิตด้านต่าง ๆ มากขึ้น แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงในชนบทแต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็ไม่อาจทานกระแสของการเปลี่ยนแปลงในเขตเมืองได้ เมืองยังคงเป็นฝ่ายครอบครองปัจจัยการผลิต กำหนดระบบตลาด ระบบราคา ระบบซื้อขายแลกเปลี่ยนอยู่และดูเหมือนจะทวีความเข้มข้นในการครอบงำชนบทมากขึ้นกว่าเดิม การพัฒนาชนบทจึงมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาระบบความสัมพันธ์ระหว่างชนบทกับเมืองด้วย โดยจะต้องพยายามให้ชนบทสามารถสร้างอำนาจต่อรองกับเมืองไม่อยู่ในภาวะพึ่งพาหรือถูกกำหนดโดยเมืองมากเกินไป มิฉะนั้นแล้วผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาชนบทจะกลายเป็นคนเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มพ่อค้าคนกลางทั้งหลาย

ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่จะดำเนินการต่อไปควรได้คำนึงถึงประเด็นนี้ด้วย

2) การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการโดยเก็บรวบรวมข้อมูลย้อนหลังไป 4 ปีเพาะปลูก ซึ่งพบว่ายังไม่สามารถสรุปได้โดยแน่ชัดเกี่ยวกับผลของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทยุทธวิธีต่าง ๆ ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร จิตวิทยา และการย้ายถิ่น ข้อค้นพบดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การดำเนินการพัฒนาชนบทโดยยุทธวิธีการพัฒนาในการวิจัยครั้งนี้น่าจะต้องมีระยะเวลาดำเนินการในระยะยาวมากกว่า 4 ปีเพาะปลูกขึ้นไป

3) แม้จะยังไม่อาจสรุปได้จากการวิจัยครั้งนี้ว่า ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทยุทธวิธีใดมีความเหมาะสมในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชนบทแต่ก็พอจะกล่าวได้ว่า ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐเป็นยุทธวิธีที่ควรได้รับการพิจารณาทบทวนเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชนบทมากกว่ายุทธวิธีการพัฒนายุทธวิธีอื่น ๆ ในการวิจัยครั้งนี้

4) ในส่วนของการย้ายถิ่นออกจากชนบทเพื่อหางานทำนั้น ผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าสภาพการว่างงาน ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น และความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการย้ายถิ่นอย่างสำคัญยิ่งในทุกยุทธวิธีการพัฒนา ดังนั้นการแสวงหามาตรการที่จะลดการย้ายถิ่นจากชนบทออกไปหางานทำจึงต้องหามาตรการจัดกระทำให้สภาพการณ์อย่างน้อยที่สุด 3 ประการดังกล่าวในชนบทเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

ข. <u>ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป</u>

1) จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ตัวแปรด้านยุทธวิธีการพัฒนาทั้ง 3 ยุทธวิธีในทุกปีเพาะปลูก (ยกเว้นยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524) มักไม่มีอิทธิพลต่อปริมาณการย้ายถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ยุทธวิธีการพัฒนาทั้ง 3 ยุทธวิธีมีอิทธิพลต่อตัวแปรคั่นกลาง และตัวแปรคั่นกลางทั้งหลายมักไม่มีอิทธิพลในทางขัดขวางการย้ายถิ่น ผลการวิจัยดังกล่าวอาจเป็นเพราะนิยามเชิงปฏิบัติการของยุทธวิธีการพัฒนาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดและอาจเป็นเพราะการดำเนินการพัฒนาชนบทด้วยยุทธวิธีการ

พัฒนา 3 ยุทธวิธีในการวิจัยครั้งนี้ยังไม่เต็มรูปแบบ จากสภาพดังกล่าวจึงควรได้มีการวิจัยในเรื่องนี้ โดยปรับปรุงนิยามเชิงปฏิบัติการของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทให้สมบูรณ์ขึ้น ตลอดจนพิจารณาการดำเนินงานของยุทธวิธีการพัฒนาในลักษณะเต็มรูปหรือไม่เต็มรูปแบบประกอบด้วย นอกจากนี้ควรได้มีการศึกษาอิทธิพลของยุทธวิธีการพัฒนาที่มีต่อตัวแปรคั่นกลางและศึกษากลุ่มตัวแปรคั่นกลางในการวิจัยครั้งนี้ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นว่ามีอิทธิพลในเชิงเอื้ออำนวยหรือขัดขวางการย้ายถิ่น

2) ในประเด็นของปรากฏการณ์ด้านการย้ายถิ่น ผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าการย้ายถิ่นเป็นพฤติกรรมทางประชากรที่ต้องศึกษาและทำความเข้าใจในลักษณะพัฒนาการของปรากฏการณ์ ซึ่งไม่มีแบบแผนของพัฒนาการตายตัว การศึกษาในภาคตัดขวาง (Cross-sectional study) จะทำให้เกิดความเข้าใจและตีความพฤติกรรมการย้ายถิ่นออกไปหางานทำผิดพลาดไปได้ เนื่องจากเป็นการศึกษาสภาพปรากฏการณ์ ณ. จุดเดียว การทำความเข้าใจการย้ายถิ่นเพื่อหาทางทำนายและควบคุมตลอดจนออกแบบโครงการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหานี้ควรศึกษาในลักษณะอนุกรมเวลา ข้อมูลด้านการย้ายถิ่นในปีหนึ่งปีใดจะสามารถทำความเข้าใจได้ดีขึ้น หากนำข้อมูลด้านการย้ายถิ่น และสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นในปีก่อนหน้านั้นมาร่วมพิจารณาด้วย โดยที่งานวิจัยนี้ศึกษาข้อมูลเป็นอนุกรมเวลาใช้ช่วงเวลา 4 ปี เพาะปลูก และผู้วิจัยสรุปได้ว่าแบบแผนพัฒนาการของปรากฏการณ์เปลี่ยนไปทุกปี แต่ยังไม่สามารถกำหนดเป็นแบบแผนตายตัวได้ การวิจัยต่อไปจึงควรศึกษาในลักษณะอนุกรมเวลาโดยเพิ่มช่วงเวลาขึ้นอีกตลอดจนควรได้มีการตรวจสอบอิทธิพลของช่วงเวลาเช่นเดียวกับการวิจัยในครั้งนี้ด้วย

3) โดยที่การวิจัยครั้งนี้พบว่าระบบโครงสร้างที่กำหนดขึ้นภายนอกชุมชน เช่น ระบบราคาผลผลิตทางการเกษตร ส่งผลกระทบอย่างยิ่งต่อความเปลี่ยนแปลงในยุทธวิธีการพัฒนาทั้ง 3 ยุทธวิธีจึงควรนำปัจจัยหรือตัวแปรของระบบภายนอกชุมชนและปัจจัยด้านระบบความสัมพันธ์ระหว่างชนบทกับเมืองที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคมในชนบทเข้ามาพิจารณาด้วย

4) ในปัจจุบันมีหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและหน่วยงานนอกระบบราชการหลายหน่วยงานมีบทบาทในการดำเนินงานพัฒนาชนบท การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่เน้นการดำเนินงานพัฒนาชนบทที่เน้นบทบาทภาครัฐบาลเป็นหลัก ดังนั้นในการวิจัยต่อไปควรพิจารณาศึกษายุทธวิธีการพัฒนาของหน่วยงานพัฒนานอกระบบราชการที่มีรูปแบบการดำเนินงานในลักษณะที่เน้นด้านแนวความคิดโดยเฉพาะด้านการสร้างจิตสำนึกประชาชน ด้านการเสริมสร้างประชาชนให้มีอำนาจต่อรองเชื่อมั่นในการกำหนดวิถีชีวิตตนเอง เข้ามาร่วมพิจารณาศึกษาด้วย

5) โดยที่การวิจัยครั้งนี้เน้นศึกษาเฉพาะกรณีการย้ายถิ่นออกไปหางานทำนอกท้องถิ่นครั้งหนึ่งตั้งแต่ 15 วันขึ้นไป แต่ผลการวิจัยพบว่า ในหมู่บ้านทั้ง 3 ยุทธวิธีการพัฒนามีผู้ย้ายถิ่นครั้งหนึ่งต่ำกว่า 15 วัน และมีผู้ไปทำงานในเมืองประเภทเช้าไปเย็นกลับด้วยเป็นอันมาก การศึกษาครั้งต่อไปจึงควรจำแนกช่วงเวลาของการย้ายถิ่นให้ครอบคลุมผู้ย้ายถิ่นประเภทดังกล่าวนี้ด้วย

6) โดยที่ยุทธวิธีการพัฒนาชนบท ยุทธวิธีหนึ่ง ๆ มักดำเนินการครอบคลุมพื้นที่ค่อนข้างกว้างขวางหลายหมู่บ้าน เพื่อให้สามารถศึกษาปรากฏการณ์ด้านความสัมพันธ์ระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาชนบทกับการย้ายถิ่นได้ครอบคลุมขึ้น ควรพิจารณาศึกษาโดยใช้หมู่บ้านเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ (Unit of analysis) ด้วย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กนก วงษ์ตระหง่าน การเกิดและการขยายเมืองกรุงเทพฯ : การศึกษาทางการเปลี่ยนแปลง สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2525, 26 หน้า

กมล ฉันทานุมัติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ เนาวรัตน์ พลายน้อย เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สำนักงาน ยูเสด เมื่อวันที่ 25 กันยายน และ 12 ตุลาคม 2527

กมลลักษณ์ โตสกุล เส้นทางแรงงานไทย บริษัทซีเอดูเคชั่นการพิมพ์ 2526, 115 หน้า

เกษตรและสหกรณ์, กระทรวง กรมชลประทาน โครงการชลประทานน้ำอูนโครงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน กรมชลประทาน ม.ป.ป., 24 หน้า

_____ กรมพัฒนาที่ดิน โครงการพัฒนาดินเค็มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประจำปี 2525-2529 ม.ป.ท., ม.ป.ป., 94 หน้า

_____ แผนการใช้ที่ดินจังหวัดสกลนคร โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย 2524, 291 หน้า

การปกครอง, กรม ทำเนียมท้องที่พุทธศักราช 2527 กรมการปกครอง กระทรวง[redacted] มหาดไทย (อยู่ระหว่างดำเนินการจัดพิมพ์)

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม "ประเทศไทยมิใช่กรุงเทพฯ" ใน ประเทศไทยคือกรุงเทพฯ? หน้า 1-1 ถึง 1-41 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2526

_____ วิเคราะห์โครงการผันเงินในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง สมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ 2518, 200 หน้า

โกวิทย์ กังสนันท์ วิเคราะห์ผลกระทบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของไทยตั้งแต่ 2504 ถึงปัจจุบัน : มองจากทัศนะพิเคราะห์พิจารณ์ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2527, 62 หน้า

กฤช เพิ่มทันจิตต์ "บทวิจารณ์หนังสือ" วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ 1 : 73-82 กันยายน 2526

_____ ผลกระทบของปัจจัยเศรษฐกิจและการเมืองภายนอกที่มีต่อสภาวะและปัญหาของการพัฒนาในประเทศไทย สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2527, 32 หน้า

ไพฑิต ปั้นเปี่ยมรัมภ์ บรรณาธิการ คนกับงานในการพัฒนาประเทศ โรงพิมพ์ยูไนเต็ดโปรดักชั่น 2528, 243 หน้า

_____ "ความยากจนในอีสาน : เหตุผลและความหนาแน่นของปัญหา" พัฒนบริหารศาสตร์ 21 : 220-253 เมษายน 2524

_____ ชนบทไทย : ความก้าวหน้าและล้าหลัง แสงรุ้งการพิมพ์ 2526, 291 หน้า

_____ "แนวคิดและนโยบายการพัฒนาชนบทของประเทศไทย : อดีตและปัจจุบัน" ใน การบริหารงานพัฒนาชนบท หน้า 46-49 ไอเดียนสโตร์ 2527

_____ การอพยพและความยากจนในชนบท โรงพิมพ์ยูไนเต็ดโปรดักชั่น 2526, 100 หน้า

_____ ชนบทอีสาน ไทยวัฒนาพานิช 2524, 130 หน้า

งานประชาสัมพันธ์โครงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูน เอกสารเผยแพร่โครงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน ย.ป.ท., ม.ป.ป., 16 หน้า อัดสำเนา

จารุณี เตชวงศิลป์ การศึกษาวิเคราะห์โครงการนิคมเดินธรรมแผ่นดินทอง เชิงจริยศาสตร์ ปริญญานิพนธ์ ศศ.ม. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2528, 175 หน้า อัดสำเนา

จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ บรรณาธิการ การบริหารงานพัฒนาชนบท ไอเดียนสโตร์ 2527, 124 หน้า

_____ "แนวความคิดใหม่ในการพัฒนาชนบท" พัฒนบริหารศาสตร์ 21 : 177-210 เมษายน 2524

_____ และคนอื่นๆ "ความคาดหวังและความพร้อมรับของเกษตรกรเกี่ยวกับการทำงานในชนบท" รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 2522, 108 หน้า

จีระ หงส์ลดารมภ์ "ประชากรกับการขยายตัวของกรุงเทพฯ" ในประเทศไทยคือกรุงเทพฯ หน้า 5(1) - 1 ถึง 5(1) - 40 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2526

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันประชากรศาสตร์ โครงการประชากรกับการพัฒนารวมบทคัดย่อ สำนักพิมพ์พัฒนศึกษา จำกัด 2525, 88 หน้า

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และสมนึก ทับพันธุ์ "กรุงเทพฯ : ผู้เก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากการเกษตรของประเทศไทย" ใน ประเทศไทยคือกรุงเทพฯ? หน้า 6-1 ถึง 6-77 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2526

_____ และอดิน รพีพัฒน์ สังคมเศรษฐกิจและการเมืองของทรัพยากรชนบท (ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านยากจน) สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2527, 42 หน้า

เฉลิม แก้วกังวาล "โครงการพัฒนาเมืองหลักของประเทศไทย" เอกสารอบรมหลักสูตรการศึกษาวิจัยทางประชากรและสังคม รุ่นที่ 8 สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล 2526

ชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์ และประภาเพ็ญ สุวรรณ ประชากรศึกษา ไทยวัฒนาพานิช 2521, 212 หน้า

ไชยยงค์ มงคลกิจงาม "ท่าไห : กรณีอพยพเข้าสู่ กท.ม." วารสารเศรษฐกิจและสังคม 18 : 44-50 มกราคม - กุมภาพันธ์ 2526

ณรงค์ชัย อัครเศรณี และคณะ การจ้างงานของกิจการนอกฟาร์มในชนบทไทย บริษัทจัดการอุตสาหกรรม จำกัด 2526, 220 หน้า

ณัฐไชย ตันติสุข "ความยากจนในเมือง" เอกสารประกอบการสัมมนาระดับชาติเรื่องภาวะสังคมไทย ณ. โรงแรมสยามเบซอร์รีซอร์ทพัทยา 19-21 เมษายน 2525, 32 หน้า อัดสำเนา

ณัฐพล ขันธไชย แนวความคิดและทฤษฎีในการพัฒนาประเทศและการพัฒนาชนบท สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย 2525, 38 หน้า

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ "โครงสร้างทางด้านการเงินรายภาคและจังหวัดของไทย" ใน ประเทศไทยคือกรุงเทพฯ? หน้า 4(2) - 1 ถึง 4(2) - 46 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2526

ดุษฎี อังสุเมธางกูร "น้ำท่วมกรุงเทพฯ : สัญญาณอันตราย" ศพพ. จดหมายข่าว 2 : 34-37 ม.ป.ป.

ทองไรจน์ อ่อนจันทร์ เศรษฐศาสตร์การเกษตร ไทยวัฒนาพานิช 2526, 326 หน้า

_____ และยงยุทธ แฉล้มวงษ์ โครงสร้างรายได้ของเกษตรกรที่ยากจน-ความสำคัญของรายได้จากฟาร์มและรายได้จากนอกฟาร์ม สมาคมนักวิจัยมหาวิทยาลัยไทย ม.ป.ป., 66 หน้า

เทียนฉาย กีระนันทน์ เศรษฐศาสตร์ประชากร โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2526, 300 หน้า

นภัส สิริสัมพันธ์ "คนจนในเมืองข้อสังเกตจากการวิจัย" สังคมพัฒนา 12 : 30-31 มีนาคม 2527

นิพนธ์ คันธเสรี มนุษยสัมพันธ์เพื่อการพัฒนาสังคม โรงพิมพ์สตรีเนติศึกษา 2525, 204 หน้า

นิพนธ์ เทพวัลย์ ประชากรศาสตร์ ไทยวัฒนาพานิช 2523, 319 หน้า

นิพนธ์ พัวพงศกร "ตลาดแรงงานในกรุงเทพมหานคร" ใน ประเทศไทยคือกรุงเทพฯ? หน้า 5(2) - 1 ถึง 5(2) - 73 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2526

_____ "สำรวจสภาวะตลาดแรงงานกับปัญหาการว่างงานของผู้มีการศึกษาสูง" วารสารการศึกษาแห่งชาติ 16 : 10-32 ตุลาคม - พฤศจิกายน 2527

_____ "การว่างงานในประเทศไทย" วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ 2 : 5-66 กันยายน 2527

_____ "การสำรวจสถานะความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชนบทและการสร้างงานในชนบท" รายงานการวิจัย 2527, 73 หน้า อัดสำเนา

บุญฤทธิ์ บัวคำ "สลัม : แหล่งพักพิงของคนจนในเมือง" สังคมพัฒนา 12 : 28-30 มีนาคม 2527

ปกรณ์ ปรียากร แนวความคิดว่าด้วยการพัฒนา สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2527, 64 หน้า

ปรา ลาภานันท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ เนาวรัตน์ พลายน้อย เป็นผู้สัมภาษณ์ที่สมาคมศาสนสัมพันธ์ เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2527

ประชากรศาสตร์, สถาบัน ประชากรของประเทศไทย : เปรียบเทียบระหว่างชนบทและเมือง โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2518, 108 หน้า

ประดิษฐ ดาวฉาย "แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525-2529" วารสารเศรษฐศาสตร์เกษตร 2 : 11-30 พฤษภาคม 2526

ประเวศ วะสี "ผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในประเทศกำลังพัฒนา" ใน เอกสารในการประชุมเรื่องเทคนิคการสร้างผู้นำชนบท หน้า 65-73 ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล 2526

ประสานงานการพัฒนาสังคม, ศูนย์ สรุปผลการจัดสัมมนาเรื่องหลักและวิธีการพัฒนาสังคมแบบผสมผสานแนวใหม่ : กรณีประเทศเกาหลีกับความเป็นไปได้สำหรับประเทศไทย มิลนาราการพิมพ์ 2526, 205 หน้า

_____ ข่าวสารศูนย์ประสานงานการพัฒนาสังคม ม.ป.ท., พฤศจิกายน 2526

ประเสริฐ แย้มกลิ่นฟุ้ง "การขยายตัวของเมืองและการตั้งถิ่นฐาน" เอกสารการสัมมนาเรื่อง Human Settlements โรงแรมเอเชียพัทยา 18-20 ธันวาคม 2518 20 หน้า อัดสำเนา

ปราโมทย์ ประสาทกุล การย้ายถิ่นภายในประเทศ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ม.ป.ป., 33 หน้า อัดสำเนา

_____ ทฤษฎีที่น่าสนใจทางประชากรศาสตร์ เรือนแก้วการพิมพ์ 2522, 189 หน้า

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ "การปฏิรูปที่ดินและโครงสร้างเกษตรกรรมกับปัญหาแรงงานชนบท" วารสารสังคมศาสตร์ 3 : 21-45 เมษายน - กันยายน 2522

_____ "หลักการวางแผนพัฒนาชนบท" สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 8 : 1-25 พฤษภาคม - มิถุนายน 2521

เปรม ติณสูลานนท์, พระเอก "การแก้ปัญหาชนบทยากจน" วารสารเศรษฐกิจและสังคม 10 : 54-61 มกราคม - กุมภาพันธ์ 2526

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริสโตเฟอร์ เบเกอร์ การว่างงานในช่วงฤดูการเกษตร : ประเด็นปัญหาและนโยบาย ARTEP 2524, 30 หน้า

พจน์ บุญเรือง "สำรวจลักษณะการใช้สื่อกับความต้องการการฝึกอบรมด้านบริการข่าวสารเพื่อการพัฒนาการเกษตรและชนบทของเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐบาลและเอกชนในประเทศไทย" ใน รายงานการประชุมทางวิชาการครั้งที่ 21 สาขาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หน้า 275-290 วรวุฒิการพิมพ์ 2526

พิทยา บวรวัฒนา รัฐประศาสนศาสตร์ในประเทศไทย : ผลงานของนักวิชาการไทยสมัยใหม่ โอเดียนสโตร์ 2526, 220 หน้า

พีรสิทธิ์ คำนวณศิลป์ เทลฟูลเลอร์ และพอล ไลท์ฟุต "การให้ข้อมูลข่าวสารของงานเพื่อเปลี่ยนรูปแบบและทิศทางการอพยพ : กรณีการศึกษาทดลองของจังหวัดร้อยเอ็ด" พัฒนบริหารศาสตร์ 23 : 41-78 มกราคม 2526

เพ็ญพร ธีระสวัสดิ์ "การเพิ่มประชากรกับการย้ายถิ่นและผลกระทบของการย้ายถิ่น" ใน รายงานการสัมมนาทางวิชาการแห่งชาติ เรื่อง ประชากรของประเทศไทยครั้งที่ 4 หน้า 420-428 สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 2521

ไพรัตน์ เดชะจินทร์ การบริหารงานพัฒนาชนบท ไทยวัฒนาพานิช 2524, 222 หน้า

_____ "ทบทวนปรัชญาและหลักการพัฒนาชนบท" พัฒนบริหารศาสตร์ 22 : 483-496 กรกฎาคม 2525

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ "อนาคตการพัฒนาชนบทไทย" วารสารธรรมศาสตร์ 8 : 104-107 เมษายน - มิถุนายน 2522

พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ห้า พ.ศ. 2525-2529 ม.ป.ท., ม.ป.ป., 433 หน้า

_____ วารสารเศรษฐกิจและสังคม ฉบับแรงงานชนบท 19 พฤษภาคม - มิถุนายน 2525

_____ วารสารเศรษฐกิจและสังคม ฉบับหมู่บ้านยากจน 18 พฤศจิกายน - ธันวาคม 2524

_____ วารสารเศรษฐกิจและสังคม 21 มกราคม - กุมภาพันธ์ 2527

_____ คู่มือระบบบริหารการพัฒนาชนบท โรงพิมพ์ยูไนเต็ดโปรดักชั่น ม.ป.ป., 199 หน้า

_____ และสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โครงการประชากรกับการพัฒนารวมบทคัดย่อ ม.ป.ท., 2524, 72 หน้า

พัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูน, โครงการ สรุปผลการประชุมพิเศษระดับผู้วางนโยบายโครงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานบริเวณโครงการชลประทานน้ำอูน จ.สกลนคร ม.ป.ท., 2526, 27 หน้า อัดสำเนา

ภาวดี ทองอุไทย "สาวอีสานกับงานในเมืองหลวง" ใน เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการสถิติประยุกต์ครั้งที่ 2 หน้า 20-48 สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 2525

มหาวิทยาลัยขอนแก่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ "ลู่ทางพัฒนาภาคอีสาน" รายงานการสัมมนาทางวิชาการ ณ. มหาวิทยาลัยขอนแก่น ม.ป.ท., 2525, 300 หน้า

_____ "ผลกระทบของผู้ย้ายถิ่นกลับที่มีต่อถิ่นเดิม" รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2524, 31 หน้า

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สถาบันไทยคดีศึกษา แรงงานไทยในต่างประเทศ ม.ป.ท., 2525 ไม่มีเลขหน้า

มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันวิจัยประชากรและสังคม ประมวลโครงร่างการวิจัยในการอบรมเรื่อง การศึกษาวิจัยทางประชากรและสังคม 2524, 135 หน้า อัดสำเนา

มานพ ถุดมเดช "กลับอีสานเพลงเพื่อชีวิตของป่อง ปรีดา" สังคมพัฒนา ๑ : ๔๑-๔๕ พฤษภาคม - มิถุนายน 2524

มารศรี ยกเด้ง "ความสัมพันธ์เมือง-ชนบทในกรอบการศึกษาการพัฒนาระดับมหภาค" จุลสารทางเลือกการพัฒนา 2 : 1-43 ธันวาคม 2525

_____ "Uneven Development, Rural-Urban Transformation and Regional Development Alternatives in Asia" รวมบทความทฤษฎีการพัฒนา หน้า 31-46 สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2524

เมธี กรองแก้ว และคนอื่น ๆ โครงการสร้างงานในชนบทของรัฐบาลการประเมินผลและการวิเคราะห์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2524, 96 หน้า

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยอนุเคราะห์ไทย 2526, 114 หน้า

ระวี ภาวิไล ข้อคิดเรื่องการพัฒนาชนบท โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2524, 230 หน้า

แรงงาน, กรม กองจัดหางาน การย้ายถิ่นของประชากรจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและการเข้าหางานทำในเขตกรุงเทพมหานคร กรมแรงงาน 2526, 34 หน้า

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ เศรษฐกิจการเกษตร : ชุดประกอบการศึกษา สำนักพิมพ์เกล็ดไทย 2527, 446 หน้า

รัชนีกร เศรษโฐ และคณะ "สภาพและปัญหาทางสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของเยาวชนชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2523, 170 หน้า

วรวิมล ชัยรัต ระดับการพัฒนากับการย้ายถิ่นของประชากร : การศึกษาในระดับชุมชน ปริญญานิพนธ์ สค.ม. ประชากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล 2525, 111 หน้า อัดสำเนา

วิจัยสังคม, สถาบัน ยุทธศาสตร์การพัฒนาโดยประชาชนมีส่วนร่วม ม.ป.ท., 2527 (หน้าไม่ติดต่อกัน)

วิรุฒม์ ศิริสวัสดิบุตร ความทันสมัยกับการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองหลวงของชาวชนบทไทย ปริญญานิพนธ์ ศศบ. (พัฒนาสังคม) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2526, 119 หน้า อัดสำเนา

วิวัฒน์ชัย อัตถากร "ปัญหาการเช่านาของชาวนาไทย" พัฒนบริหารศาสตร์ 15 : 412-457 ตุลาคม 2518

_____ "เป้าหมายแห่งชาติ" วารสารวิชาการสภาอาจารย์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 1 : 124-138 ตุลาคม - ธันวาคม 2526

วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ ประชากรของประเทศไทยบทความทางวิชาการของ ศจ.ดร. วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ ไทยวัฒนาพานิช 2521, 73 หน้า

วุฒิเทพ อินทปัญญา "การย้ายถิ่นกับการพัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรม" ใน การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง การเปลี่ยนแปลงประชากรกับการพัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรมในประเทศไทย หน้า 45-52 สมาคมนักประชากรไทย 2525

ศูนย์ กพอ.เมืองเลย หมู่บ้านในผืนไกรงการแผ่นดินทอง ม.ป.ท., 2524 ไม่มีเลขหน้า อัดสำเนา

สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน การสำรวจการย้ายถิ่นของประชากร พ.ศ. 2518 กรุงเทพมหานคร ม.ป.ท., 2518 ไม่มีเลขหน้า

_____ สมุดรายงานสถิติจังหวัดเลย ม.ป.ท., 2525 ไม่มีเลขหน้า

_____ สมุดรายงานสถิติจังหวัดสกลนคร ม.ป.ท., 2525 ไม่มีเลขหน้า

_____ ลำน้ำในประชากรแต่ละเขต พ.ศ. 2523 จังหวัดเลย ม.ป.ท., ม.ป.ป., 210 หน้า

สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2523 จังหวัดสกลนคร ม.ป.ท., ม.ป.ป. 209 หน้า

_____ การสำรวจการย้ายถิ่นของประชากร พ.ศ. 2524 กรุงเทพมหานคร ม.ป.ท., 2525 46 หน้า

ชนิท สมัครการ "การตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพของชาวนาไทย" วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ 13 : 169-229 เมษายน 2516

_____ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ 2525, 145 หน้า

สภาคาทอลิคแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา วัฒนธรรมการทำงานกับชาวบ้าน ม.ป.ท., 2527, 94 หน้า

"สภาพหนี้สินของคนไทย" สยามรัฐ 20 มิถุนายน 2527 หน้า 1

สากล จริยวิทยานนท์ "บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาส่วนภูมิภาคในการพัฒนาชนบท : ศึกษากรณีวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" รายงานการวิจัย สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 2528, 255 หน้า

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ "กลยุทธ์และมาตรการในการพัฒนาประชากรและสังคมของประเทศไทยในทศวรรษ 1980" ใน ประเทศไทยในทศวรรษ 1980 : กลยุทธ์และมาตรการในการพัฒนา หน้า 9-48 เพชรรัตน์การพิมพ์ 2528, 213 หน้า

_____ "การย้ายถิ่นและการขยายความเป็นเมือง" ในหนังสืออุเทศประชากรศึกษา หน้า 645-684 โครงการประชากรศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล 2519, 791 หน้า

_____ "ประชากรกับการพัฒนาอีสาน" พัฒนบริหารศาสตร์ 22 : 345-371 กรกฎาคม 2525

_____ "ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางประชากร" วารสารประชากรศึกษา 4 : 5-20 กุมภาพันธ์ 2520

สุธี อากาศฤกษ์ และคณะ การติดตามประเมินผลโครงการน้ำอูน พ.ศ. 2525 สำนักนายกรัฐมนตรี 2525, 301 หน้า

สุปรียา ควรเคชะกุปต์ และคณะ "ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อความปรารถนาที่จะย้ายถิ่นของชาวชนบทในเขตพื้นที่ยากจนในจังหวัดร้อยเอ็ด" รายงานการวิจัย ม.ป.ท., 2527, 92 หน้า อัดสำเนา

สุริชัย หวันแก้ว "วิชาการกับอนาคตคนจนในเมือง" สังคมพัฒนา 12 : 46-48 มีนาคม 2527

_____ "แรงงานเคลื่อนย้ายกับโรคมาเลเรียประเด็นปัญหาและข้อค้นพบเบื้องต้นจากการวิจัย" วารสารวิจัยสังคม 4 : 82-90 มกราคม - มิถุนายน 2524

สุวนัย ทองนพ "การเปลี่ยนแปลงทางสังคม" ใน เอกสารในการประชุมเรื่องเทคนิคการสร้างผู้นำพัฒนาชนบท หน้า 103-106 มหาวิทยาลัยมหิดล 2526

สันต์ อึ่มสุนทร สภาพทรัพยากรดินและปัญหาในการใช้ประโยชน์ของจังหวัดเลย กองสำรวจที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2525, 50 หน้า อัดสำเนา

สันทัด เสริมศรี "พฤติกรรมชุมชนและการพัฒนา" เอกสารในการประชุมเรื่องเทคนิคการสร้างผู้นำชนบท หน้า 85-92 ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล 2526

สมชาย กรุสวนสมบัติ และสุวรรณี สำโรงวัฒนา "การว่างงานตามฤดูกาล : สรุปผลการศึกษาวิจัย" ใน ชนบทไทย 2526 หน้า 111-139 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2526

เสนาะ อุนากูล คำบรรยายในการประชุมประจำปีของสมาคมนักวิจัยมหาวิทยาลัยไทย โรงแรมนิวอิมพีเรียล กรุงเทพฯ 19 กันยายน 2525 เวลา 19.00 - 20.00 น.

เสน่ห์ จามริก และคณะ นโยบายในการพัฒนาชนบท ศูนย์เอกสารการพัฒนาชนบทไทย สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2524, 52 หน้า

สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, สมาคม การเติบโตของเขตชุมชนในภาคกรุงเทพมหานคร ม.ป.ท., 2518, 472 หน้า

อคิน รพีพัฒน์ "มานุษยวิทยาสังคมกับการพัฒนาชนบท" วารสารสังคมศาสตร์ 19 : 35-44 มีนาคม 2525

อคิน รพีพัฒน์ สลัมปัญหาและแนวทางแก้ไข สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2525, 248 หน้า

อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์ "การเพิ่มประชากรกับการย้ายถิ่น และปัญหาสังคมอื่น ๆ" ใน รายงานการสัมมนาทางวิชาการแห่งชาติเรื่อง ประชากรของประเทศไทย ครั้งที่ 4 หน้า 397-419 สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 2521

_____ "ปัญหาการกระจายตัวและการย้ายถิ่นที่อยู่ของประชากรไทยในทศวรรษ 1980" รายงานเสนอต่อที่ประชุมสัมมนา Thailand in the 1980's : Significant Issues, Problems & Prospects สมาคมนักวิจัยมหาวิทยาลัยไทย 15-16 ธันวาคม 2522 ณ. โรงแรมสยามเบซอร์ พัทยา 37 หน้า อัดสำเนา

อมร รักษาสัตย์ "ความเห็นเพิ่มเติมและข้อสังเกตเกี่ยวกับรายงานเรื่อง นโยบายการพัฒนาชนบท" ใน นโยบายในการพัฒนาชนบท หน้า 41-45 ศูนย์เอกสารการพัฒนาชนบทไทย สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2524

อัมมาร์ สยามวาลา ข้าวในเศรษฐกิจไทย มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 2522, 176 หน้า

อุทัย อุลยเกษม "ว่าด้วยการพัฒนาชนบท" เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องสถานะของสังคมศาสตร์และแนวคิดในการพัฒนา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 28 มีนาคม 2526 9 หน้า อัดสำเนา

_____ "โครงสร้างแรงจูงใจของตลาดแรงงานกับปัญหาการว่างงาน" รายงานการวิจัย 2527, 27 หน้า อัดสำเนา

Adelman, Irma. "Growth, Income Distribution and Equity-Oriented Development Strategies." World Development. 3 : 67-76, September, 1975.

Anchalee Singhanetra-Renard. Commuting and the Fertility of Construction Workers in Chiang-mai City Singapore. SEAPRAP Research Report No. 84., 1982. 82 p.

Apichat Chamratrithirong and others. Fertility Nuptiality and Migration in Thailand 1970 Census : The Multiphasic Response Theory. Doctoral Dissertation : Brown University, 1976. 263 p Photocopied.

_____ Recent Migrants in Bangkok Metropolis A Follow up Study of Migrants' Adjustment, Assimilation and Integration. Institute for Population and Social Research, Mahidol University, 1979. 176 p.

Arndt, H.W. "The Trickle-Down' Myth." Economic Development and Cultural Change. 32 : 1-10, October, 1983.

Arnold, Fred. and Susan H. Cochrane. Economic Motivition Versus City Lights : Testing Hypothesis About Inter-Chang-Wat Migration in Thailand World Bank Staff Working Paper, 1978. 41 p.

_____ and Supani Boonpratuang. 1970 Population and Housing census : Migration. National Statistical Office, 1976. 86 p.

Batten, TR. The Non-directive Approach in Group and Community Work. Oxford, Oxford University Press, 1978. 324 p.

Bello, Walden and others. Development Debacle : The World Bank in The Phillipines. Sanfrancisco, Institute for Food and Development Policy, 1982. 256 p.

Bendix, Reinhard. and Seymour Martin Lipset. Social Mobility in Industrial Society. Berkeley, University of California Press, 1967. 234 p.

Bennett, Nicholas. Barriers and Bridges for Rural Development. Krung Siam Press, 1978. 199 p.

_____ NonFormal and Innovative Methods of Securing and Sustaining People's Cooperation for Grassroots Development. International Council on Social Welfare of Thailand, 1983. 6 p.

Berger, Suzanne. and Michael J Piore. Dualism and Discontinuity in Industrial Societies. Massachusetts, Cambridge University Press, 1980. 159 p.

Bernstein, Henry. Underdevelopment and Development The Third World Today New York, Penguin Books, 1978. 372 p.

Bilsborrow, Richard E. Surveys of Internal Migration in Low-Income Countries : Issues of Survey and Sample Design ILO, 1981. 164 p.

Bouvier, Leon F. The Dynamics of Migration : Internal Migration and Fertility. Washington D.C., Smithsonian Institution, 1976. 285 p.

Brody, Eugene B. Behavior in New Environments Adaptation of Migrant Populations. California, Sage Publications, 1970. 479 p.

Buntoen Dockthaisong. Community Development in A Thai Village Doctoral Dissertation, United States International University, 1974. 246 p. Photocopied.

Byerlee, B. "Rural-Urban Migration in Africa : Theory, Policy and Research Implications," in International Migration Review. p. 543-566, New York, Center for Migration Studies, 1974.

Caldwell, Alexander J. "American Economic Aid to Thailand." Economic Development and Cultural Change. 25 : 388-340, July, 1977.

Caldwell, J.C. African Rural - Urban Migration : The Movement to Ghana's Towns. New York, Columbia University Press, 1969. 244 p.

Chng, Nancy. ed. Questioning Development in Southeast Asia Newart Printing Co.Ltd, 1974. 164 p.

Clandia, Goldin. "Family Strategies and the Family Economic in the Late Nineteenth Century : The Role of Secondary Workers." in Toward an Interdisciplinary History of the city. p. 111-131, New York, Oxford University Press, 1979.

Connell, John. and others. Migration from Rural Areas The Evidence form Village Studies. New Delhi, Delhi Oxford University Press, 1976. 228 p.

Dasqupta, Biplab. "Rural-Urban Migration and Rural Development" in Why People Move Comparative Perspectives on the Dynamics of Internal Migration. p. 44-46, The Unesco Press, 1981.

Davanzo, Julie. "Microeconomic Approaches to Studying Migration Decisions" in Migration Decision Making Multidisciplinary Approaches to Microlevel Studies in Developed and Developing-Countries. p. 90-130, New York, Pergamon Press, 1981.

_____ "Techniques for Analysis of Migration History Data." in National Migration Surveys. p. 98-106, New York, United Nations, 1982.

Davis, Kingsley. "The Theory of Change and Response in Modern Demographic History." Population Index. 29 : 33-72, October, 1963.

_____ and Hilda H. Golden. "Urbanization and the Development of Pre-Industrial Areas." Economic Development and Cultural Change. 25 : 6-26, October, 1954.

Dejong, Gordon F. and Robert W. Gardner. Migration Decision Making Multidisciplinary Approaches to Microlevel Studies in Developed and Developing Countries. New York, Pergamon Press, 1981. 394 p.

DELSILIFE Staff. Project DELSILIFE. Seameo Regional Center for Educational Innovation and Technology, n.d. 370 p.

Demko, Goerge J. and Roland J. Fuchs. "Population Redistribution: Problems and Policies." POPULI 7 : 27-35, May, 1980.

Dias, Hiran D. and B.W.E. Wickramanayake. Manual for Training in Rural Development Planning Asian Institute of Technology, 1983. 241 p.

Economic and Social Commission for Asia and the Pacific. Internal Migration in the Countries of the ESCAP Region. Third Asian and Pacific Population Cenference 20-29 September, 1982. 31 p.

_____ Migration, Urbanization and Development in Thailand. New York, United Nations, 1982. 163 p.

_____ National Migration Surveys Guidelines for Analyses. New York, United Nations, 1982. 344 p.

_____ Population Research Leads Bangkok, 1983. 26 p.

_____ Technical Working Group on Migration and Utilization Working Paper of the Meeting. Bangkok, 1981. 52 p. mimeographed.

Economic and Social Commission for Asia and the Pacific. Urbanization in the ESCAP Region. Third Asian and Pacific Population Conference 20-29 September, 1982. 31 p.

Eisenstadt, S.N. "Analysis of Patterns of Immigration and Absorption of Immigrants." Population Studies. 7 : 167-180, October, 1953. 1953.

_____ The Absorption of Immigrants London, Routledge and Kegan Paul, 1954. 344 p.

Fawcett, James T. and Gordon F. De Jong. "Reasons for Moving and Migration Behavior." in National Migration Surveys. p. 109-119, New York, United Nations, 1982.

Findley, Sally Evans. Rural Development Programmes : Planned Versus Actual Migration Outcomes. Rhode Island, Population Studies and Training Center, Brown University, 1981. 20 p.

_____ and others. Rural Development, Migration and Fertility : What do we know? New York, The Research Triangle Institute and the South East Consortium for International Development, 1979. 101 p.

Forbes, Dean K. "Peasants' in the city : An Indonesian Example," in Barend Jan Terwiel ed. Seven Probes in Rural South East Asia. Ranchi, Center for South East Asian Studies, 1979.

Fuchs, Roland J. "The ESCAP National Migration Surveys and the Development of Population Redistribution Policies." in National Migration Surveys p. 53-69, New York, United Nations, 1982.

Fuhs, F.W. and Jan Vingerhoets : Rural Manpower Rural Institutions and Rural Employment in Thailand Bangkok, NESDB, 1972. 134 p.

Fuller, Theodore D. and others. Migration and Development The Social Science Association of Thailand, 1983. 244 p.

_____ "Satisfaction with Urban Life : The Judgment of Villagers Transplanted to Small Urban Centers in Thailand." Rural Sociology 45 : 723-730, Winter, 1980.

_____ Migration Survey Methodologies : A Review of Design Issues. New York, International Union for the Scientific Study of Population, 1982. 81 p.

Galbraith, John Kenneth. The Nature of Mass Poverty. Middlesex, Penguin Book, 1980. 120 p.

Galyani Vadhana, Princess Keynote Address at the ICSW Asia and Western Pacific Regional Conference Theme-People : Focus of Development. August 22th, 1983. Dusit Thani Hotel, 12 p.

Gaude, J. Causes and Repercussion of Rural Migration in Developing Countries A Critical Analysis. Geneva, International Labour Organization, 1976. 111 p.

Gheddo, Piero. Why is the Third World Poor? New York, Orbis Books Maryknoll, 1973. 143 p.

Gilbert, Alan. and Josef Gugler. Cities, Poverty and Development Urbanization in the Third World New York, Oxford University Press, 1982. 246 p.

Godfrey, E.M. "Economic Variables and Rural-Urban Migration : Some thoughts on the Todaro Hypothesis" Journal of Development Studies 10 : 66-78, March, 1973.

Goldscheider, Calvin. Urban Migrants in Developing Nations Patterns and Problems of Adjustment. Colorado, Westview Press Inc., 1983. 287 p.

Goldstein, Sidney. Circulation in the Context of Total Mobility in Southeast Asia. Honolulu, East-West Population Institute, 1978. 60 p.

_____ Migration to Urban Places in Thailand : Interrelations Among Origin, Recency, Frequency and Motivations. Institute of Population Studies, Chulalongkorn University, 39 p.

_____ The Demography of Bangkok : A Case Study of Differentials Between Big City and Rural Population. Institute of Population Studies, Chulalongkorn University, 1972. 58 p.

_____ Urbanization and Migration in Southeast Asia. Rhode Island, Population Studies and Training Center, Brown University, 1975. 28 p.

_____ and Alice Goldstein. Surveys of Migration in Developing Countries : A Methodological Review. Honolulu, East-West Population Institute, 1981. 238 p.

Guerny, J. de. Migration and Rural Development Selected Topics for Teaching and Research. Rome, FAO. of the United Nations, 1978. 65 p.

_____ and C. Horgan. Factors Affecting Migration and Implications for Population Redistribution Policies and Programmes. Bangkok, F.A.O., 1977. 24 p.

Guillet, David. "Surplus Extraction, Risk Management and Economic Change Among Peruvian Peasants." The Journal of Development Studies 10 : 3-24, September, 1980.

Harrison, Paul. Inside the Third World the Anatomy of Poverty. Middlesex, Penguin Book, 1982. 506 p.

Haque, Wahidul. Towards A Theory of Rural Development. Bangkok, United Nations Asian Development Institute, 1975. 102 p.

Hugo, Graeme J. "Evaluation of the Impact of Migration on Individuals, Households and Communities." in National Migration Surveys Guidelines for Analyses. p. 189-215, New York, United Nations, 1982.

Hunt, D. "Chayanov's Model of Peasant Household Resource Allocation and Its Relevance to Mbere Division, Eastern Kenya," Journal of Development Studies. 15 : 59-86, July, 1978.

Impact. "Voting with Their Feet." Impact. 17 : 310-311, September, 1982.

Inkeles, Alex. and David H. Smith. Becoming Modern Individual Change in Six Developing Countries. Massachusetts, Harvard University Press, 1974. 437 p.

Institute of Population Studies Chulalongkorn University. and Unesco Regional Office for Education in Asia and Pacific. Report on Survey on Social Economic and Educational Problems of Recent Migrants in Bangkok, 1975. 47 p.

International Labour Organization. Rural Women Workers in Asia. Geneva, ILO, 1982. 105 p.

_____ Proceedings and Conclusions of the ILO Tripartite Asian Regional Seminar Maharashtra, India, 6-11 April, 1981. 88 p.

Jones, G.W. and H. V. Richter. ed. Population Mobility and Development Southeast Asia and the Pacific. Canberra, The Australian National University Development Studies, 1981. 474 p.

Jordan, Bonnie Carlson. and Elisa. S. Munda. Rural-Urban Migration : A Problem for Population Planning and Social Work Practice. Ann Arbor, The University of Michigan, 1976. 50 p.

Juan, Maria Lourdes Del Rosario. Differentials in Socio-Economic and Demographic Characteristics of Non-migrants and Migrants to and from Manila and Rizal, Gaining Provinces and Losing Provinces. Manila, National Economic and Development Authority, 1978. 54 p.

Kosit Panpiemras. and Somchai Krusuansombat. Seasonal Migration and Employment National Economic and Social Development Board, 1982. 174 p.

Kuitenbrouwer, Joseph B.W. Premises and Implications of a Unified Approach to Development Analysis and Planning ESCAP, 1976. 42 p.

Kumar, Krishan Prophecy and Progress The Sociology of Industrial and Post-In-dustrial Society Middlesex, Penguin Books, 1982. 416 p.

Kuznets. Simon. "Demographic Aspects of Modern Economic Growth." Back ground Paper, Session. A 10 World Population Conference, Belgrade, 1965. 72 p.

_____ "Economic Growth and Income Inequality" American Economic Review. 45 : 1-28, March, 1955.

Laquian, Aprodicia. "Complexities of Migration." POPULI 19 : 6-16, February, 1983.

Lele, Uma. The Design of Rural Development Lessons from Africa. Baltimore, The Johns Hopkin University Press, 1975. 246 p.

Lewis, G.J. Human Migration. London, Croom Helm Ltd, 1982. 220 p.

Lightfoot, Paul. and others. "Impact and Image of the City in Northeast Thai Countryside." Culture and Development. 13 : 97-122, August, 1981.

Linderman, Richard Harold. Introduction to Bivariate and Multivariate Analysis. Glenview, Scott Foreman, 1979. 244 p.

Lipton, Michael P. "Migration from Rural Areas of Poor Countries The Impact on Rural Productivity and Income Distribution." World Development 8 : 1-24, November, 1980.

Lipton, Michael P. Why Poor People Stay Poor Urban bias in World Development Briston, J.W. Arrowsmith, 1977. 467 p.

London, Bruce. Metropolis and Nation in Thailand : The Political Economy of Uneven Development Colorado, Westview Press, 1980. 145 p.

Lwoga, Christopher. Seasonal Labour Migration in Tanzania The Case of Ludewa District. Geneva, World Enployment Programme Research Working Papers, 1982. 44 p.

Mabogunje, A.L. "Objectives and Rationales for Regional Population Distribution in Developing Countries." in Population Distribution Policies in Development Plannings. p. 19-29. New York, United Nations, 1981.

_____ and R.P. Misra. ed. Regional Development Alternatives Nagoya, Maruzen Asia, 1981. 322 p.

Medhi Krongkaew. Apichat Chamratrithirong. and Varai Worametri. A Study of Low Income Households in the Northeastern Region of Thailand. Institute for Population and Social Research, Mahidol University. 1983. 52 p.

Meinkoth, Marian R. "Migration in Thailand with Particular Reference to the Northeast." in Economic and Business Bulletin of the School of Business and Public Administration. p. 14-38, 1962.

Millwood, David. The Poverty Makers. Geneva, World Council of Churches, 1977. 69 p.

Mincer, Jacob. "Labor Force Participation of Married Women : A Study of Labour Supply." in Aspects of Labor Economics p. 63-97, Princeton University, 1968.

Misra, R.P. ed. Rural Development : National Policies and Experiences. Nagoya, Maruzen Asia, 1981. 393 p.

_____ and M. Honjo. ed. Changing Perception of Development Problems. Singapore, Maruzen Asia, 1981. 325 p.

Morice, Alain. The Exploitation of Children in the Informal Sector, Some Propositions for Research Geneva, World Employment Programme Research Working Papers, 1980. 35 p.

Morrison, Peter A. Population Movements : Their forms and Functions in Urbanization and Development International Union for the Scientific Study of Population, 1980. 351 p.

Mountjoy, Alan B. "March of the Peasants from Land to City" Geographical Review 66 : 208-215, February, 1974.

Mowat, Susanne. Education and the Urban Migrant. New York, Unesco Regional Office for Education in Asia, 1977. 178 p.

Mukherji, S. The Mobility Field Theory of Human Spatial Behavior : A Behavioral Approach Doctoral Dissertation. University of Hawaii, 1975, 368 p. microfilm.

Myrdal, Gunnar. Asian Drama An Inquiry into the Poverty of Nations. New York, Pantheon A Division of Random House New York, 1968. 2284 p.

_____ Economic Theory and Under-Developed Regions London, Gerald Duckworth & Co. Ltd, 1964. 164 p.

Nerney, Susan Lopez. Educational and Social Characteristics of Manila Migrants. Quezon City, Institute of Philippine Culture, 1975. 334 p.

Nonglak Wiratchai School District Organization and Student Achievement : Research Using Data from the Michigan School Districts A termpaper of the Course Research Practicum in the Sociology of Education, 1976. 38 p.

Oberai, A.S. An Overview of State Policies and Internal Migration in Asia, Geneva, International Labour Office, 1980. 32 p.

_____ and Manmohan H.K. Singh, Causes and Consequences of Internal Migration A Study in the Indian Punjab. Delhi, Delhi University Press, 1983. 434 p.

Overseas Development Institute Integrated Rural Development Briefing Paper No. 4. London, Overseas Development Institute, 1979. 4 p.

Pasuk Phongpaichit. Employment, Income and Mobilisation of Local Resources in Three Thai Villages. Bangkok, ILO/ARTEP, 1982. 138 p.

Pawadee Tongudai. Women, Migration and Employment A Study of Migrant Workers in Bangkok. Doctoral Dissertation. New York University, 1985. 224 p. microfilm.

Pedhazur, Elazar J. Multiple Regression in Behavioral Research Explanation and Prediction. New York, Holt, Rinehart and Winston, 1982. 822 p.

Peek, Peter. A Typology of Migrants : Some Methodological Aspects. Geneva, World Employment Programme Research Working Papers, 1981. 50 p.

_____ "Family Composition and Married Female Employment : The Case of Chile." in Labour Force Participation in Low-Income Countries. p. 51-74, Geneva, ILO, 1978.

Penporn Tirasawat. Urbanization and Migrant Adjustment in Thailand. Institute of Population Studies, Chulalongkorn University, 1977. 55 p.

Population Information Program Population Reports. Baltimore, The Johns Hopkins University, 1983. 42 p.

Prakash, Brahm The Urban Dead-End? Pattern of Employment Among Slum-Dwellers. New Delhi, Somaiya Publications PVT. Ltd, 1983. 138 p.

Pramote Prasatkul. Patterns and Determinants of Internal Migration in Thailand Doctoral Dissertation. Cornell University, 1977. 212 p. Photocopied.

Pryor, Robin J. ed. Proceedings of a Seminar on Internal Migration : Research for Policy-Making in Australia Studies in Migration and Urbanization. Canberra, Australian National University, 1976. 143 p.

_____ The Motivation of Migration. Canberra, Australian National University, 1975. 120 p.

Rempel, Henry and Richard A. Lobdell, The Rural Impact of Rural-Urban Migration in Low Income Countries ESCAP, 1979. 103 p.

_____ "The Role of Urban to Rural Remittances in Rural Development," Journal of Development Studies. 14 : 68-90, January, 1978.

Richards, Peter. ed. Basic Needs and Government Policies in Thailand. Singapore, Maruzen Asia, 1982. 181 p.

Richmond, Anthony H. and Daniel Kubat. ed. Internal Migration the new World and the Third World London, SAGE Studies in International Sociology, 1976. 320 p.

Roberts, Kenneth D. Household Labor Mobility in a Modern Agrarian Economy Southwestern University, 1982. 23 p.

Rodney, Watter. How Europe Underdeveloped Africa. Tanzania Publishing House, 1972. 316 p.

Ross, Anthony Clunies. Migrants from Fifty Villages Boroko, Institute of Applied Social and Economic Research, 1984. 257 p.

Rostow, W.W. The Stages of Economic Growth. New York, Cambridge University Press, 1971. 241 p.

Santini, Antonio. The Family Life Cycle as a Context for the Measurement of Nuptiality and Fertility. Mexico Liege, International Union for the Scientific Study of Population, 1977. 19 p.

Schiaffio, A Analysis of Life Strategies in the Household Context : Methodological Perspectives." Manila, IUSSP, 1981. 11 p.

Simmons, Alan B. "A Review and Evaluation of Attempts to Constrain Migration to Selected Urban Centers and Region." in Population Distribution Policies in Development Plannings. p. 87-100, New York, United Nations, 1981.

_____ "Slowing Metropolitan City Growth in Asia : Policies, Programs and Results." Population and Development Review 5 : 87-104, April, 1979.

_____ "Hypotheses and Analysis Approaches for the Study of the Demographic and Socio-economic-Consequences of Migration." in National Migration Surveys p. 163-185. New York, United Nations, 1982.

_____ Rural Development and Population Retention : China and Cuba Pittsburg, The Population Association of America, 1983. 35 p.

_____ and others. Social Change and Internal Migration A Review of Research Findings from Africa, Asia and Latin America. Ottawa, International Development Research Center, 1977. 128 p.

Singer, H.W. "The Strategy of Development : Essays in the Economics of Backwardness." Economic Development and Cultural Change. 15 : 763-764, July, 1977.

Sjaastad, Larry J. "The Costs and Returns of Human Migration." Journal of Political Economy 70 : 80-93, November, 1962.

Standing, Guy. "Migration and Modes of Exploitation : Social Origins of Immobility and Mobility." The Journal of Peasant Studies 8 : 173-211, February, 1981.

Stark, Oded. On the Role of Urban - to - Rural Remittances in Rural Development. Tel Aviv, The David Horowitz Institute for the Research of Developing Countries, 1979. 15 p.

Sternstein, Larry. "Chain Migration to the Primate City : The Case of Bangkok" Journal of Tropical Geography 41 : 70-74, October, 1975.

_____ Migration to and From Khon Kaen Development Center of Northeast Thailand According to Population Registration Data for 1962 and 1972. Institute of Southeast Asian Studies, 1979. 64 p.

Suchart Prasith-rathsint. and others A Study of Interrelatio[redacted] ships of Population, Environment and Development in Thailan[redacted] 1981. 86 p. memeographed.

_____ Population and Development Interactions in Thailand. Steering and Review Committee Micro Level Studies Program on Population and Development Interactions in Thailand, 1983. 315 p.

Sumalee Sirichote. A Summary of Research on Employment and Unemployment in Rural Areas Paper Presented at a Conference on ROFEAP, Pattaya, Thailand, 1981. 47 p. mimeographed.

Suntaree Komin. ed. Social Development A Synthesis of East and Western Experiences. Research Center National Institute for Development Administration, 1982. 296 p.

Supachai Panitchpakdi. Employment Effects of Tambon Development Programme Note. A Paper Presented at a Seminar on Rural Employment Programmes and Local-Level Planning for the Satisfaction of Basic Needs in Thailand. Bangkok, ILO-ARTEP, June, 28-29, 1979. Unpaged.

Suwanlee Piampiti, Internal Migration in Thailand, 1960-1970. Doctoral Dissertation. University of Georgia. 1974. 214 p. Photocopied.

Taeuber, Irene B. "Change and Transition in Family Structures." in The Family in Transition p. 102-122 Washington D.C., Government Printing Office. 1971.

Talumassawat, Chandhanna Thailand Country Study Migration and Resettlement : Rural Urban Policies Manila, United Nations Social Welfare and Development Center for Asia and the Pacific, 1980. 55 p.

Textor, Robert B. From Peasant to Pedicab Driver ; Cultural Report Series No. 9. New Haven, Yale University, 1961. 68 p.

Thiravet Pramuanratkarn. "Development of Thailand's Economic Dependency." วิทยาสารเกษตรศาสตร์ 2 : 1-7 มกราคม - ธันวาคม 2524

Thorner, D.A. and others. The Theory of Peasant Economy Homewood, Richard D. Irwin, Inc, 1966. 317 p.

Todaro, Michael P. Economics for a Developing World. London, Longman Group Limited, 1977. 444 p.

_____ Internal Migration in Developing Countries. Geneva, International Labour Office, 1976. 106 p

Trager, Lillian. Family Networks and Rural-Urban Mobility in the Phillipines. Paper Presented in the Session Family Developmental Cycles and Social Mobility in Contemporary Southeast Asia, American Anthropological Association Meetings, University of Wisconsin, 1982. 18 p.

UNESCO Different Theories and Practices of Development. Imprimeriedes Presses Universitaires, 1982. 222 p.

_____ Living in Two Cultures The Socio-Cultural Situation of Migrant Workers and Their Families. Paris, The UNESCO Press, 1982. 228 p.

United Nations World Population Trends and Policies 1981 Monitoring Report. Vol.1 Population Trends. New York, 1982. 253 p.

_____ World Population Trends and Policies : 1977 Monitoring Report Vol.3 Population Policies. New York, 1979. 208 p.

United Nations The Determinants and Consequences of Population Trends New Summary of Findings on Interaction of Demographic, Economic and Social Factors. Vol.1 New York, 1973. 661 p.

_____ Policies Towards Urban Slums Rotterdam, Bouwcentrum International Education, 1980. 131 p.

Vitit Muntarbhorn Legal Dissemination : Interdisciplinary Dimensions of Development. Faculty of Law Chulalongkorn University, 1984. 46 p.

Wargon, Sylvia T. "The Study of Household and Family Units in Demography." Journal of Marriage and the Family 36 : 560-564, February, 1974.

Watana Patanapongse. "Poverty in Thailand : An Anthropological Perspective." วารสารวิชาการสถาอาจารย์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 1 : 84-111 ตุลาคม - ธันวาคม 2526

Williams, James D. and David Byron McMillen. "Location-Specific Capital and Destination Selection Among Migrants to Nonmetropolitan Areas" Rural Sociology 48 : 447-457, Fall, 1983.

Willekens, Frans. "Identification and Measurement of Spatial Population Movements." in National Migration Surveys p. 74-93 New York, United Nations 1982.

Wolpert, Julian "Behavioral Aspects of the Decision to Migrate." Papers Regional Science Association 15 : 152-180, May 1965.

World Bank Staff Working Paper. Internal Migration in Less Developed Countries A Survey of Literature Washington D.C., 1975. 47 p.

_____ Thailand Toward a Development Strategy of Full Participation. Washington D.C., 1981. 231 p.

Yap, Lorene Y.L. "Internal Migration and Economic Development." Quarterly Journal of Economics 90 : 119-139, June, 1976.

Yotopoulos, Pan A and Jeffrey, B. Nugent. Economics of Development Empirical Investigations. New York, Harpersand Row Publishers, 1976. 478 p.

Zelinsky, W. "The Hypothesis of the Mobility Transition" Geographical Review. 61 : 219-249, April 1971.

Zimmerman, Carl C. and Richard E. Duwors. ed. Sociology of Underdevelopment Jaipur, Rawat Publications, 1976. 422 p.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ตาราง 1 จำนวนครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนาและจำแนกเป็นรายหมู่บ้าน

	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
จังหวัดสกลนคร			
บ้านหนองศาลา	31	-	-
บ้านโพนยก	20	-	-
บ้านพาน	32	-	-
บ้านโคกเลาะ	32	-	-
บ้านดงขวาง	-	-	34
บ้าน	-	-	34

จังหวัดเลย			
บ้านห้วยไคก			
บ้านน้ำภู			
บ้านก้างปลา			
บ้านท่ามะขาว			
บ้านปากภู			
บ้านนาอ้อ			
รวม	123 (34.84%)	108 (30.60%)	

ตาราง 2 จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนา จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา

ยุทธวิธีการพัฒนา	ผู้นำชุมชน	ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง
การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	17	11
การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	23	12
การพัฒนาโดยปกติ	15	10
รวม	55	33

ตาราง 3 สภาพโครงสร้างของหมู่บ้าน (Community Profile) จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา

สภาพโครงสร้างของหมู่บ้าน	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ	หมายเหตุ
1. <u>สภาพทางประชากร</u>				
1.1 จำนวนครัวเรือน	867	817	584	
1.2 จำนวนประชากร	5,429	4,892	3,511	
2. <u>สภาพทางการศึกษา</u>				
2.1 จำนวนโรงเรียนประถมศึกษา	4	4	3	มีบางแห่งแล้ว
2.2 จำนวนครู	67	62	40	
2.3 จำนวนนักเรียน	1,279	1,022	782	
2.4 จำนวนโรงเรียนมัธยมศึกษา	-	-	-	
2.5 จำนวนโรงเรียนผู้ใหญ่	-	-	-	เคยมีและล้มเลิกไป

ตาราง 3 (ต่อ)

สภาพโครงสร้างของหมู่บ้าน	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ	หมายเหตุ
2.8 ศูนย์เด็กปฐมวัย	1 ศูนย์ (เด็ก 20 คนครู 2 คน)	1 ศูนย์ (เด็กระหว่าง 20-50 คนครู 2 คน)	-	เริ่มจัดตั้ง พ.ศ. 2525
3. สภาพทางสาธารณสุข				
3.1 สถานีอนามัย	-	-	-	
3.2 จำนวน ผ.ส.ส.	41	18	45	เริ่มจัดตั้ง พ.ศ. 2524
3.3 จำนวน อ.ส.ม.	5	2	4	
3.4 จำนวนหมู่บ้านที่มีธนาคารยา	3	3	1	เริ่มจัดตั้งระหว่าง พ.ศ. 2525-2526
3.5 จำนวนหมู่บ้านที่มีบ่อบาดาลและถังเก็บน้ำฝน	4	4	4	บ่อบาดาลมีมานานแล้วถังเก็บน้ำฝนเริ่มจัดตั้งในช่วง พ.ศ. 2525-2527
4. องค์กรประชาชนในหมู่บ้าน				
4.1 จำนวนหมู่บ้านที่มีธนาคารข้าว	-	4	-	เริ่มจัดตั้ง พ.ศ. 2525-2527
4.2 จำนวนหมู่บ้านที่มีสหกรณ์ชาวบ้าน	1	3	-	เริ่มจัดตั้ง พ.ศ. 2526
4.3 จำนวนลูกเสือชาวบ้าน	224	542	158	
4.4 จำนวนไทยอาสาป้องกันชาติ	505	556	136	
4.5 จำนวนหมู่บ้านที่จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มสนใจ	4	4	-	เริ่มจัดตั้ง พ.ศ. 2526
4.6 จำนวนหมู่บ้านที่จัดตั้งกลุ่มสตรี	3	4	-	เริ่มจัดตั้งระหว่าง พ.ศ. 2526-2527

ตาราง 3 (ต่อ)

สภาพโครงสร้างของหมู่บ้าน	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ	หมายเหตุ
5. สภาพสาธารณูปโภค				
5.1 จำนวนหมู่บ้านที่มีไฟฟ้าใช้	4	3	3	มีมาแล้วระหว่าง 6-10 ปีแต่บางครัวเรือนยังไม่ได้ใช้
5.2 จำนวนหมู่บ้านที่มีน้ำประปาใช้	1	-	-	ใช้เป็นบางครัวเรือน
6. สภาพการใช้น้ำเพื่อการเกษตรกรรม				
จำนวนหมู่บ้านที่มีคลองส่งน้ำหรือเหมืองฝาย	4	2	1	เริ่มจัดตั้งแต่ พ.ศ. 2524 แต่ยังใช้ไม่ทั่วถึงทุกครัวเรือน
7. สภาพการคมนาคม				
7.1 ระยะทางระหว่างหมู่บ้านกับตัวอำเภอ	13-19 กม.	6-11 กม.	7-20 กม.	สภาพถนนเป็นถนนลูกรังและในช่วงที่ใกล้ตัวเมืองจะเป็นถนนลาดยางเหมือนกันทุกหมู่บ้าน ถนนทุกสายสร้างมานานแล้ว
7.2 ระยะเวลาในการติดต่อระหว่างหมู่บ้านกับอำเภอโดยใช้รถประจำทาง	20-30 นาที (ค่าโดยสาร 5-7 บาท)	15-30 นาที (ค่าโดยสาร 3-5 บาท)	15-40 นาที (ค่าโดยสาร 3-5 บาท)	

ตาราง ๓ (ต่อ)

สภาพโครงสร้างของหมู่บ้าน	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ	หมายเหตุ
๗.๑ ระบบการสื่อสารที่เป็นทางการในหมู่บ้าน	ใช้ระบบหอกระจายข่าว ๓ หมู่บ้าน	ใช้ระบบหอกระจายข่าว ๑ หมู่บ้านและที่อ่านหนังสือพิมพ์หมู่บ้าน ๑ แห่ง	-	เริ่มจัดตั้ง พ.ศ. ๒๕๒๕
๘. <u>สภาพอื่น ๆ ในหมู่บ้าน</u>				
๘.๑ จำนวนวัด	๕	๗	๔	มีมานานแล้ว
๘.๒ จำนวนหมู่บ้านที่มีร้านขายของชำ	๔	๔	๔	

ตาราง 4 เปรียบเทียบสภาพทั่วไปของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา

สภาพต่าง ๆ โดยทั่วไป	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ (n = 123)	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ (n = 108)	การพัฒนาโดยปกติ (n =122)
1. สภาพบ้านที่อยู่อาศัย			
1.1 เป็นของตนเอง	121	107	121
1.2 บ้านเช่า	1	-	-
1.3 อื่น ๆ	1	1	1
2. ปริมาณที่ดินทำกิน (ไร่)	$\bar{X}$ = 18.07	$\bar{X}$ = 14.25	$\bar{X}$ = 9.03
	S.D = 12.58	S.D = 12.87	S.D = 10.70
3. ลักษณะกรรมสิทธิ์ในที่ดิน			
3.1 มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน	83.70	85.00	83.60
3.2 เช่า	0.80	0.00	0.80
3.3 ทำกินในป่าสงวน	4.10	1.90	3.30
3.4 มีผู้ให้ทำกินโดยไม่คิดค่าเช่า	11.40	13.10	12.30
4. สภาพน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินทำกิน			
4.1 มีน้ำชลประทานหรือเหมืองฝายตลอดปี	32.50	6.50	4.90
4.2 มีน้ำชลประทานหรือเหมืองฝายไม่ตลอดปี	65.10	8.30	9.80
4.3 อาศัยธรรมชาติ (น้ำฝน)	2.40	84.20	85.30
5. ปัญหาการประกอบอาชีพ			
5.1 ไม่มีปัญหา	13.80	5.60	13.10
5.2 ปัญหาดินขาดความอุดมสมบูรณ์	23.60	1.90	15.60

ตาราง 4 (ต่อ)

สภาพต่าง ๆ โดยทั่วไป	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ (n = 123)	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ (n = 108)	การพัฒนาโดยปกติ (n = 122)
5.3 ปัญหาน้ำเพื่อการเกษตร	19.50	63.00	47.50
5.4 ปัญหาราคาพืชผล	16.30	19.40	7.40
5.5 ปัญหาศัตรูพืช	21.10	7.40	12.30
5.6 ปัญหาอื่น ๆ	5.70	2.80	4.10
6. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน			
6.1 2-4 คน	14.60	21.20	23.80
6.2 5-7 คน	51.30	64.80	58.60
6.3 8 คนขึ้นไป	34.10	13.90	19.60
	$\bar{X}$ = 6.62	$\bar{X}$ = 5.79	$\bar{X}$ = 5.75
	S.D = 2.46	S.D = 1.73	S.D = 2.07
7. สถานภาพสมรสของสมาชิกในครัวเรือน			
7.1 โสด	57.80	47.20	52. แนกตาม
7.2 สมรส	38.94	45.30	43
7.3 หม้าย	2.66	5.90	3. ..
7.4 หย่า, แยก	0.60	1.60	0.56
8. ระดับการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน			
8.1 ไม่ได้เรียนหรือยังไม่ได้เรียน	17.80	15.47	18.68
8.2 ป.1 - ป.4	60.10	62.20	60.59
8.3 ป.5 - ป.7	17.05	14.86	14.78
8.4 ม.1 - ม.3	3.14	4.78	2.79
8.5 ม.3 - ม.6	1.57	2.23	2.09
8.6 อนุปริญญา	0.24	0.64	1.11

ตาราง 5 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำนวนวันว่างงานของครัวเรือนและค่าสถิติในการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา

ยุทธวิธีการพัฒนา	ปีเพาะปลูก			
	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2525	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527
การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	$\bar{X}$ = 242.93	$\bar{X}$ = 225.02	$\bar{X}$ = 227.76	$\bar{X}$ = 248.23
	S.D = 278.44	S.D = 283.02	S.D = 278.58	S.D = 293.91
การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	$\bar{X}$ = 267.06	$\bar{X}$ = 234.22	$\bar{X}$ = 207.22	$\bar{X}$ = 209.51
	S.D = 333.88	S.D = 303.03	S.D = 234.44	S.D = 228.86
การพัฒนาโดยปกติ	$\bar{X}$ = 232.91	$\bar{X}$ = 256.88	$\bar{X}$ = 263.44	$\bar{X}$ = 257.08
	S.D = 251.75	S.D = 285.89	S.D = 295.10	S.D = 258.29
	F = 0.42	F = 0.39	F = 1.27	F = 1.04

ตาราง 6 จำนวนวันว่างงานของแรงงานต่อคนต่อปีตามความเห็นของผู้นำชุมชน จำแนกตามปีเพาะปลูก และยุทธวิธีการพัฒนา

ยุทธวิธีการพัฒนา	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2525	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527
การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	120.00	76.00	75.00	75.00
การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	82.50	65.00	62.50	60.00
การพัฒนาโดยปกติ	105.00	105.00	105.00	105.00

ตาราง 7 รายได้ต่อวันที่ผู้ว่างงานพร้อมจะทำงาน จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา

ยุทธวิธีการพัฒนา	รายได้ต่อวัน (บาท)	
	$\bar{X}$	S.D
การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	48.74	46.58
การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	40.97	22.07
การพัฒนาโดยปกติ	45.69	38.99

ตาราง 8 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รายได้ยุทธิของครัวเรือนและค่าสถิติในการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา

ยุทธวิธีการพัฒนา	ปีเพาะปลูก			
	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2525	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527
การพัฒนาแบบ	$\bar{X}$ = 1349.27	$\bar{X}$ = 2555.17	$\bar{X}$ = 2397.60	$\bar{X}$ = 2633.16
ผสมผสานฯ	S.D = 3600.82	S.D = 11364.34	S.D= 8974.07	S.D = 10159.75
การพัฒนาโดยเน้น	$\bar{X}$ = 1004.54	$\bar{X}$ = 2730.47	$\bar{X}$ = 3171.76	$\bar{X}$ = 2736.59
การพัฒนาจิตใจฯ	S.D= 10037.23	S.D = 4823.93	S.D= 4654.59	S.D = 9538.09
การพัฒนาโดยปกติ	$\bar{X}$ = 970.33	$\bar{X}$ = 1512.54	$\bar{X}$ = 1465.91	$\bar{X}$ = 2461.01
	S.D = 4662.65	S.D = 4903.59	S.D= 9968.15	S.D = 9168.47
	F = 0.37	F = 0.85	F = 1.23	F = 1.66

ตาราง 9 รายได้สุทธิของครัวเรือนตามความเห็นของผู้นำชุมชน จำแนกตามปีเพาะปลูก และยุทธวิธีการพัฒนา

ยุทธวิธีการพัฒนา	ปีเพาะปลูก			
	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2525	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527
การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	4,125	7,500	7,700	7,750
การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	3,625	5,025	6,875	8,750
การพัฒนาโดยปกติ	2,650	2,650	2,650	2,650

ตาราง 10 รายได้หลักของครัวเรือนจากพืชและสัตว์ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา

ยุทธวิธีการพัฒนา	รายได้จากพืชและสัตว์	
	$\bar{X}$ (บาท)	S.D (บาท)
การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	7,496.12	7,509.89
การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	11,972.43	11,983.50
การพัฒนาโดยปกติ	5,596.90	7,900.75

ตาราง 11 ร้อยละของครัวเรือนที่มีรายได้รองจากแหล่งต่าง ๆ ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา

แหล่งรายได้รอง	ร้อยละของครัวเรือนที่มีรายได้รองจากแหล่งต่าง ๆ		
	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
1. รับจ้างและงานนอกการเกษตร	57.70	49.10	82.80
2. รายได้จากการกู้เงิน	39.80	31.50	24.60
3. รายได้จากการย้ายถิ่น	39.00	43.50	50.80
4. รายได้จากการเลี้ยงโคฯ	4.90	15.70	6.60
5. รายได้จากค่าเช่าและอื่น ๆ	20.30	20.40	30.30

ตาราง 12 ร้อยละของครัวเรือนที่มีรายจ่ายในหมวดต่าง ๆ ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา

หมวดรายจ่าย	ร้อยละของครัวเรือนที่มีรายจ่ายตามหมวดต่าง ๆ		
	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
1. ค่าอาหารเครื่องอุปโภค	100.00	100.00	100.00
2. รายจ่ายในการประกอบอาชีพ	65.00	66.70	45.90
3. ค่ารักษาพยาบาล	69.10	69.40	62.30
4. ค่าทำบุญและประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ	84.60	84.30	86.10
5. ค่าเดินทาง	53.40	50.00	57.40
6. ชำระหนี้	33.10	38.90	16.40
7. ค่าเครื่องนุ่งห่ม	88.80	92.60	86.90
8. ค่าปรับปรุงที่อยู่อาศัย	16.30	20.40	18.00
9. ค่าเหล้าบุหรี่และเสี่ยงโชค	88.20	88.00	86.80

ตาราง 13 พิสัยและเปอร์เซนต์ไทล์ที่ 50 ของรายรับและรายจ่ายในช่วง 4 ปีเพาะปลูก ของครัวเรือน จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา

ปีเพาะปลูก	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ		การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ		การพัฒนาโดยปกติ	
	พิสัย (บาท)	เปอร์เซนต์ไทล์ที่ 50 (บาท)	พิสัย (บาท)	เปอร์เซนต์ไทล์ที่ 50 (บาท)	พิสัย (บาท)	เปอร์เซนต์ไทล์ที่ 50 (บาท)
ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527						
รายรับ	760-40,000	12,750	2,100-89,500	15,000	1,180-68,150	10,000
รายจ่าย	250-64,065	11,320	1,300-73,500	13,150	575-66,500	8,170
ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526						
รายรับ	1,000-80,000	10,000	1,000-76,000	12,600	400-90,000	,700
รายจ่าย	900-75,000	9,700	800-70,000	10,000	400-95,500	,000
ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525						
รายรับ	775-60,000	9,000	700-64,000	11,480	1,000-70,000	
รายจ่าย	275-62,000	6,000	1,500-58,900	9,800	800-70,000	
ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524						
รายรับ	500-70,000	8,000	1,200-90,000	10,000	1,900-55,000	7,500
รายจ่าย	500-90,000	6,500	700-85,000	8,000	800-74,000	7,000

ตาราง 14 ร้อยละของความคาดหมายรายได้สุทธิของครัวเรือนในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2528 เปรียบเทียบกับปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา

ลักษณะความคาดหมาย	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
เหลือมากกว่า	22.00	15.70	9.80
เหลือน้อยกว่า	28.00	42.60	30.30
เหลือพอ ๆ กัน	33.30	20.40	30.30
ไม่ทราบ	17.90	16.70	21.30
ไม่เข้าข่าย	0.80	4.60	8.20

ตาราง 15 ร้อยละของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบต่าง ๆ จำแนกตามภาระหนี้สิน

สภาพการเป็นหนี้สิน	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
เป็นหนี้	41.50	40.70	26.20
ไม่เป็นหนี้เพราะไม่มีใครให้กู้	5.70	8.30	12.30
ไม่เป็นหนี้เพราะไม่จำเป็นต้องกู้	52.90	50.90	61.50

ตาราง 16 ร้อยละของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบต่าง ๆ จำแนกตามสาเหตุการกู้เงิน

สาเหตุการกู้เงิน	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
เพื่อลงทุนทางการเกษตร	25.20	31.50	11.50
เพื่อการอุปโภค-บริโภค	10.50	2.80	9.00
เพื่อการกุศล	1.60	0.90	0.00
เพื่อเหตุอื่น ๆ	4.10	5.70	5.70
ไม่มีความจำเป็นต้องกู้	61.80	59.10	73.80

ตาราง 17 จำนวนเงินที่เป็นหนี้ จำแนกตามครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนา

ยุทธวิธีการพัฒนา	จำนวนเงินที่เป็นหนี้	
	$\bar{X}$ (บาท)	S.D (บาท)
การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	2,860.00	1,862.29
การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	3,492.00	1,766.00
การพัฒนาโดยปกติ	1,753.00	789.65

ตาราง 10 ปริมาณผลผลิตข้าวที่เป็นกรรมสิทธิ์ตามความเห็นของผู้นำชุมชน จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา

ยุทธวิธีการพัฒนา	ปีเพาะปลูก			
	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2525	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527
การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	220.00	375.00	382.50	387.50
การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	157.50	165.00	200.00	211.25
การพัฒนาโดยปกติ	157.50	157.00	157.50	157.50

ตาราง 18 สภาพการผลิตข้าวในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 จำแนกตามครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนา

สภาพการผลิตข้าว	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
1. พื้นที่ปลูกข้าวต่อครัวเรือน (ไร่)	$\bar{X}$ = 16.75 S.D = 20.10	$\bar{X}$ = 6.99 S.D = 19.99	$\bar{X}$ = 7.49 S.D = 7.27
2. ผลผลิตต่อไร่ (หยิ่น)	$\bar{X}$ = 25.24 S.D = 47.93	$\bar{X}$ = 36.20 S.D = 49.01	$\bar{X}$ = 27.94 S.D = 19.47
3. ราคาที่ขายจริงต่อหยิ่น (บาท)	$\bar{X}$ = 19.23 S.D = 15.66	-	-
4. ราคาที่ต้องการต่อหยิ่น (บาท)	$\bar{X}$ = 23.78 S.D = 20.04	-	-
5. สภาพผลผลิตข้าวในปีเพาะปลูกนี้			
พอกินและเหลือขาย	63.40	7.40	13.10
พอกินแต่ไม่เหลือขาย	17.60	29.60	11.50
ไม่ขายและไม่พอกิน	12.20	58.70	47.50
พอกินและเหลือแต่ไม่ขาย	5.70	32.40	23.00
อื่น ๆ	0.80	1.90	4.90

ตาราง 20 สภาพการผลิตข้าวในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525 จำแนกตามครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนา

สภาพการผลิตข้าว	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
1. พื้นที่ปลูกข้าวต่อครัวเรือน (ไร่)	$\bar{X}$ = 17.37 S.D = 11.19	$\bar{X}$ = 8.65 S.D = 5.07	$\bar{X}$ = 11.00 S.D = 6.62
2. ผลผลิตต่อไร่ (หมื่น)	$\bar{X}$ = 21.78 S.D = 11.92	$\bar{X}$ = 32.76 S.D = 20.85	$\bar{X}$ = 26.72 S.D = 21.35
3. ราคาที่ขายจริงต่อหมื่น (บาท)	$\bar{X}$ = 23.62 S.D = 18.18	-	-
4. ราคาที่ต้องการต่อหมื่น (บาท)	$\bar{X}$ = 27.51 S.D = 20.46	-	-
5. สภาพผลผลิตข้าวในปีเพาะปลูกนี้			
พอกินและเหลือขาย	65.00	5.60	13.90
พอกินแต่ไม่เหลือขาย	17.10	36.10	21.30
ไม่ขายและไม่พอกิน	13.90	26.90	48.40
พอกินและเหลือแต่ไม่ขาย	2.40	25.90	14.80
อื่น ๆ	1.60	5.50	1.60

ตาราง 21 สภาพการผลิตข้าวในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526 จำแนกตามครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนา

สภาพการผลิตข้าว	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
1. พื้นที่ปลูกข้าวต่อครัวเรือน (ไร่)	$\bar{X}$ = 16.88 S.D = 11.24	$\bar{X}$ = 6.57 S.D = 4.83	$\bar{X}$ = 7.24 S.D = 6.84
2. ผลผลิตต่อไร่ (หมื่น)	$\bar{X}$ = 24.52 S.D = 41.06	$\bar{X}$ = 34.84 S.D = 18.39	$\bar{X}$ = 28.84 S.D = 18.64
3. ราคาที่ขายจริงต่อหมื่น (บาท)	$\bar{X}$ = 22.75 S.D = 15.79		
4. ราคาที่ต้องการต่อหมื่น (บาท)	$\bar{X}$ = 28.25 S.D = 19.58		
5. สภาพผลผลิตข้าวในปีเพาะปลูกนี้			
พอกินและเหลือขาย	58.30	9.50	18.00
พอกินแต่ไม่เหลือขาย	13.80	36.00	19.70
ไม่ขายและไม่พอกิน	10.80	25.00	43.40
พอกินและเหลือแต่ไม่ขาย	4.00	31.50	15.60
อื่น ๆ	2.40	0.90	3.30

ตาราง 22 สภาพการผลิตข้าวในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 จำแนกตามครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนา

สภาพการผลิตข้าว	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
1. พื้นที่ปลูกข้าวต่อครัวเรือน (ไร่)	$\bar{X}$ = 17.58 S.D = 11.38	$\bar{X}$ = 6.95 S.D = 4.83	$\bar{X}$ = 7.52 S.D = 6.08
2. ผลผลิตต่อไร่ (หมื่น)	$\bar{X}$ = 27.35 S.D = 40.16	$\bar{X}$ = 35.55 S.D = 14.87	$\bar{X}$ = 29.20 S.D = 16.92
3. ราคาที่ขายจริงต่อหมื่น (บาท)	$\bar{X}$ = 17.90 S.D = 15.25	- -	- -
4. ราคาที่ต้องการต่อหมื่น (บาท)	$\bar{X}$ = 27.27 S.D = 20.61	- -	- -
5. สภาพผลผลิตข้าวในปีเพาะปลูกนี้			
พอกินและเหลือขาย	68.90	7.40	17.20
พอกินแต่ไม่เหลือขาย	13.80	38.00	23.00
ไม่ขายและไม่พอกิน	6.10	23.10	41.80
พอกินและเหลือแต่ไม่ขาย	6.10	30.60	17.20
อื่น ๆ	0.00	0.90	0.90

ตาราง 23 วิธีแก้ปัญหาการผลิตข้าวได้ไม่พอบริโภคของครัวเรือน จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา

วิธีแก้ปัญหา	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
ซื้อ	27.60	41.10	48.40
ยืมเพื่อนบ้าน	6.10	4.60	5.70
กู้เงินมาซื้อ	1.60	2.80	0.80
อื่น ๆ	1.80	2.80	6.50
ไม่มีปัญหานี้	61.00	48.10	38.50

ตาราง 24 ความคาดหมายผลผลิตข้าวในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2528 ของครัวเรือน จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา

ลักษณะความคาดหมาย	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
ดีขึ้น	20.30	24.10	8.80
เหมือนเดิม	26.60	14.90	18.00
เลวลง	26.80	31.50	29.50
ไม่ทราบ	19.50	29.60	38.10
ไม่เข้าข่าย	6.50	0.00	9.90

ตาราง 25 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นและค่าสถิติในการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา

ยุทธวิธีการพัฒนา	ปีเพาะปลูก			
	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2525	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527
การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	$\bar{X}$ = 23.82	$\bar{X}$ = 17.67	$\bar{X}$ = 19.21	$\bar{X}$ = 15.14
	S.D = 17.49	S.D = 16.35	S.D = 23.97	S.D = 24.70
การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	$\bar{X}$ = 22.02	$\bar{X}$ = 18.51	$\bar{X}$ = 15.04	$\bar{X}$ = 15.67
	S.D = 21.83	S.D = 21.98	S.D = 21.16	S.D = 25.22
การพัฒนาโดยปกติ	$\bar{X}$ = 14.25	$\bar{X}$ = 13.99	$\bar{X}$ = 16.60	$\bar{X}$ = 17.71
	S.D = 14.47	S.D = 15.52	S.D = 19.46	S.D = 19.76
	F = 10.15**	F = 2.10	F = 1.11	F = 0.41

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตาราง 26 ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูกต่าง ๆ ที่มีต่อการตัดสินใจย้ายถิ่น ของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาต่าง ๆ ตามความเห็นของผู้นำชุมชน

ยุทธวิธีการพัฒนา	ปีเพาะปลูก			
	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2525	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527
การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	40.00	20.75	25.00	25.00
การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	31.25	17.50	16.75	13.75
การพัฒนาโดยปกติ	25.00	25.00	25.00	25.00

ตาราง 27 ความคาดหมายของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาต่าง ๆ ในปีเพาะปลูก พ.ศ. 2528 เกี่ยวกับการมีผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น

ความคาดหมายเกี่ยวกับผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
มี	25.2	21.3	13.9
ไม่มี	56.9	60.2	80.7
ไม่ทราบ	17.9	18.5	21.3

ตาราง 28 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจำนวนสมาชิกในครัวเรือน และค่าสถิติในการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา

ยุทธวิธีการพัฒนา	ปีเพาะปลูก			
	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2528	พ.ศ. 2527
การพัฒนาแบบผสม	$\bar{X}$ = 6.81	$\bar{X}$ = 6.66	$\bar{X}$ = 6.73	$\bar{X}$ = 6.78
ผสานฯ	S.D = 3.74	S.D = 2.26	S.D = 2.27	S.D = 2.37
การพัฒนาโดยเน้น	$\bar{X}$ = 5.78	$\bar{X}$ = 5.79	$\bar{X}$ = 5.71	$\bar{X}$ = 5.79
การพัฒนาจิตใจฯ	S.D = 7.94	S.D = 1.83	S.D = 1.61	S.D = 1.69
การพัฒนาโดยปกติ	$\bar{X}$ = 6.02	$\bar{X}$ = 6.09	$\bar{X}$ = 6.67	$\bar{X}$ = 6.12
	S.D = 5.18	S.D = 5.20	S.D = 5.21	S.D = 5.31
	F = 1.81	F = 1.43	F = 1.97	F = 2.39

ตาราง 29 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนแต่ละปีเพาะปลูกในยุทธวิธีการพัฒนาต่าง ๆ ตามความเห็นของผู้นำชุมชน

ยุทธวิธีการพัฒนา	ปีเพาะปลูก			
	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2525	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527
การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	7.00	7.00	6.50	6.00
การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	7.00	6.00	6.00	5.50
การพัฒนาโดยปกติ	6.50	6.50	6.37	6.25

ตาราง 30 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำนวนสมาชิกวัยแรงงาน จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา

ยุทธวิธีการพัฒนา	ปีเพาะปลูก			
	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2525	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527
การพัฒนาแบบผสม...	$\bar{X}$ = 4.32	$\bar{X}$ = 4.39	$\bar{X}$ = 4.47	$\bar{X}$ = 4.51
ผสานฯ	S.D = 3.06	S.D = 3.01	S.D = 3.01	S.D = 3.02
การพัฒนาโดยเน้น	$\bar{X}$ = 3.81	$\bar{X}$ = 3.88	$\bar{X}$ = 3.90	$\bar{X}$ = 3.93
การพัฒนาจิตใจฯ	S.D = 1.85	S.D = 1.79	S.D = 1.68	S.D = 1.64
การพัฒนาโดยปกติ	$\bar{X}$ = 3.87	$\bar{X}$ = 3.95	$\bar{X}$ = 4.03	$\bar{X}$ = 3.97
	S.D = 3.68	S.D = 3.66	S.D = 3.68	S.D = 2.85

ตาราง 31 จำนวนเด็กเกิดใหม่ จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา

ยุทธวิธีการพัฒนา	ปีเพาะปลูก				
	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2525	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527	รวม
การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	14	20	20	19	73
การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	7	11	7	8	33
การพัฒนาโดยปกติ	7	7	16	19	49

ตาราง 32 จำนวนครัวเรือนที่ทุบทำเนิด จำแนกตามปีเพาะปลูกและยุทธวิธีการพัฒนา

ยุทธวิธีการพัฒนา	ปีเพาะปลูก			
	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2525	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527
การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	15	19	31	39
การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	44	40	49	43
การพัฒนาโดยปกติ	18	24	27	33

ตาราง 33 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของจำนวนบุตรที่คู่สมรสควรมี จำแนกตามความเห็นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบต่าง ๆ

ยุทธวิธีการพัฒนา	จำนวนบุตรที่คู่สมรสควรมี	
	$\bar{X}$	S.D
การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	3.11	1.12
การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	2.81	1.01
การพัฒนาโดยปกติ	3.02	1.23

ตาราง 34 ความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือนแต่ละปีเพาะปลูกในยุทธวิธีการพัฒนาต่าง ๆ ตามความเห็นของผู้นำชุมชน

ยุทธวิธีการพัฒนา	ปีเพาะปลูก			
	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2525	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527
การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	50.00	60.00	70.00	75.00
การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	55.00	60.00	77.50	80.00
การพัฒนาโดยปกติ	50.00	58.00	60.00	62.50

ตาราง 35 ความคาดหวังของครัวเรือนในคุณค่าของการย้ายถิ่นแต่ละปีเพาะปลูกในยุทธวิธีการพัฒนาต่าง ๆ ตามความเห็นของผู้นำชุมชน

ยุทธวิธีการพัฒนา	ปีเพาะปลูก			
	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2525	พ.ศ. 2526	พ.ศ. 2527
การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	30.32	33.26	27.83	24.22
การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	32.50	28.37	24.66	32.00
การพัฒนาโดยปกติ	22.50	22.50	22.50	22.50

ตาราง 36 รายละเอียดของการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูกต่าง ๆ จำแนกตามยุทธวิธีการพัฒนา

ข้อรายการ	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
1. ร้อยละของครัวเรือนที่มีผู้ย้ายถิ่นออกไปหางานทำครั้งละไม่เกิน 15 วัน			
1.1 ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524	19.50	31.60	22.10
1.2 ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525	19.50	35.20	23.80
1.3 ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526	16.30	37.00	19.70
1.4 ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527	17.90	33.30	20.50
2. ค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่นออกไปหางานทำเฉพาะค่าใช้จ่ายก่อนถึงแหล่งงานอันได้แก่ ค่าเดินทาง, ติดต่อ เตรียมตัว ฯลฯ (เฉพาะผู้ย้ายประเภทเกินและไม่เกิน 15 วันต่อครั้งเท่านั้น ไม่รวมประเภทย้ายไป-กลับภายในวันเดียว)			
2.1 ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524			
$\bar{X}$	346	289	376
S.D	916	584	1,060

ตาราง 36 (ต่อ)

ข้อรายการ	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
2.2 ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525			
$\bar{X}$	205	233	362
S.D	618	496	1,020
2.3 ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526			
$\bar{X}$	201	271	324
S.D	513	567	666
2.4 ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527			
$\bar{X}$	352	310	499
S.D	910	633	997
3. มูลค่าของเงินและสิ่งของที่ผู้ย้ายถิ่นส่งกลับมายังครัวเรือน (บาท)			
3.1 ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524			
$\bar{X}$	773	1,833	966
S.D	1,565	2,817	2,094
3.2 ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525			
$\bar{X}$	870	1,688	1,035
S.D	1,734	2,719	2,200
3.3 ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526			
$\bar{X}$	908	1,804	929
S.D	2,174	2,942	1,930

ตาราง 36 (ต่อ)

ข้อรายการ	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
3.4 ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527			
$\bar{X}$	1,561	2,025	1,498
S.D	2,746	3,068	2,498
4. จำนวนเงินที่ครัวเรือนกู้ยืมเพื่อการย้ายถิ่นไปทางานทำ (บาท)			
4.1 ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524			
$\bar{X}$	-	13	10
S.D	-	98	84
4.2 ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525			
$\bar{X}$	33	9	43
S.D	28	90	452
4.3 ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526			
$\bar{X}$	73	12	78
S.D	42	101	840
4.4 ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527			
$\bar{X}$	73	13	15
S.D	53	104	97

ตาราง 36 (ต่อ)

ข้อรายการ	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
5. รายละเอียดการย้ายถิ่นออกไปทำงานทำครั้งหนึ่งเกิน 15 วัน ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524			
5.1 จำนวนผู้ย้ายทั้งหมด	55	44	20
ชาย	38	38	19
หญิง	17	6	1
5.2 อายุผู้ย้ายถิ่น			
0 - 14 ปี	-	1	1
15 - 29 ปี	36	21	13
30 - 44 ปี	16	19	5
45 - 59 ปี	3	3	1
60+	-	-	-
5.3 การศึกษาของผู้ย้ายถิ่น			
ประถมศึกษา	54	42	19
มัธยมศึกษา	1	2	1
อุดมศึกษา	-	-	-
5.4 สถานภาพของผู้ย้ายถิ่นในครัวเรือน			
หัวหน้าครัวเรือน	16	21	7
บุคคลอื่น ๆ	39	23	13

ตาราง 36 (ต่อ)

ข้อรายการ	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
5.5 สถานภาพสมรส			
โสด	30	13	11
สมรส	25	31	9
อื่น ๆ	-	-	-
5.6 สถานที่ย้ายไป			
กรุงเทพฯ	34	11	12
จังหวัดเดิม	6	16	2
จังหวัดอื่นในภาค เดียวกัน	5	9	1
จังหวัดอื่นต่างภาค	10	8	5
5.7 ลักษณะอาชีพที่ไปทำ			
อาชีพมีมือ	11	12	2
อาชีพไร้ฝีมือ	44	32	18
5.8 สาเหตุหลักที่ทำให้ย้ายถิ่น			
สาเหตุทางเศรษฐกิจ	51	40	18
สาเหตุอื่น ๆ	4	4	2

ตาราง 38 (ต่อ)

ข้อรายการ	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
6. รายละเอียดการย้ายถิ่นออกไปหางานทำครั้งหนึ่งเกิน 15 วัน นับเฉพาะปลูก พ.ศ. 2525			
6.1 จำนวนผู้ย้ายทั้งหมด	32	35	21
ชาย	22	30	18
หญิง	10	5	3
6.2 อายุผู้ย้ายถิ่น			
0 - 14 ปี	-	1	-
15 - 29 ปี	27	19	13
30 - 44 ปี	3	15	7
45 - 59 ปี	2	-	1
60+	-	-	-
6.3 การศึกษาของผู้ย้ายถิ่น			
ประถมศึกษา	31	33	18
มัธยมศึกษา	1	2	2
อุดมศึกษา	-	-	1
6.4 สถานภาพของผู้ย้ายถิ่นในครัวเรือน			
หัวหน้าครัวเรือน	5	10	4
บุคคลอื่น ๆ	27	25	17

ตาราง 38 (ต่อ)

ข้อรายการ	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
6.5 สถานภาพสมรส			
โสด	21	19	12
สมรส	11	20	8
อื่น ๆ	-	2	1
6.6 สถานที่ย้ายไป			
กรุงเทพฯ	14	4	8
จังหวัดเดิม	7	18	4
จังหวัดอื่นในภาค เดียวกัน	4	8	3
จังหวัดอื่นต่างภาค	7	5	6
6.7 ลักษณะอาชีพที่ไปทำ			
อาชีพฝีมือ	8	11	1
อาชีพไร้ฝีมือ	23	24	20
6.8 สาเหตุหลักที่ทำให้ย้ายถิ่น			
สาเหตุทางเศรษฐกิจ	27	30	18
สาเหตุอื่น ๆ	5	5	3

ตาราง 33 (ต่อ)

ข้อรายการ	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
7. รายละเอียดการย้ายถิ่นออกไปทางานทำครั้งหนึ่งเกิน 15 วัน ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526			
7.1 จำนวนผู้ย้ายทั้งหมด	40	39	39
ชาย	25	31	27
หญิง	15	8	12
7.2 อายุผู้ย้ายถิ่น			
0 - 14 ปี	-	-	-
15 - 29 ปี	35	22	28
30 - 44 ปี	3	10	8
45 - 59 ปี	2	7	3
60+	-	-	-
7.3 การศึกษาของผู้ย้ายถิ่น			
ประถมศึกษา	37	36	36
มัธยมศึกษา	3	3	3
อุดมศึกษา	-	-	-
7.4 สถานภาพของผู้ย้ายถิ่นในครัวเรือน			
หัวหน้าครัวเรือน	4	13	8
บุคคลอื่น ๆ	36	26	31

ตาราง 38 (ต่อ)

ข้อรายการ	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
7.5 สถานภาพสมรส			
โสด	28	16	20
สมรส	12	22	18
อื่น ๆ	-	1	1
7.6 สถานที่ย้ายไป			
กรุงเทพฯ	19	9	12
จังหวัดเดิม	6	18	15
จังหวัดอื่นในภาคเดียวกัน	5	9	6
จังหวัดอื่นต่างภาค	10	3	6
7.7 ลักษณะอาชีพที่ไปทำ			
อาชีพฝีมือ	10	11	3
อาชีพไร้ฝีมือ	30	28	36
7.8 สาเหตุพลักที่ทำให้ย้ายถิ่น			
สาเหตุทางเศรษฐกิจ	34	35	36
สาเหตุอื่น ๆ	6	4	3

ตาราง 36 (ต่อ)

ข้อรายการ	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
8. รายละเอียดการย้ายถิ่นออกไปทางานทำครั้งหนึ่งเกิน 15 วัน ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527			
8.1 จำนวนผู้ย้ายทั้งหมด	60	53	60
ชาย	46	43	47
หญิง	20	10	13
8.2 อายุผู้ย้ายถิ่น			
0 - 14 ปี	1	-	-
15 - 29 ปี	55	34	40
30 - 44 ปี	9	16	15
45 - 59 ปี	1	3	4
60+	-	-	1
8.3 การศึกษาของผู้ย้ายถิ่น			
ประถมศึกษา	63	51	55
มัธยมศึกษา	3	2	5
อุดมศึกษา	-	-	-
8.4 สถานภาพของผู้ย้ายถิ่นในครัวเรือน			
หัวหน้าครัวเรือน	11	14	16
บุคคลอื่น ๆ	55	39	44

ตาราง 38 (ต่อ)

ข้อรายการ	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
8.5 สถานภาพสมรส			
โสด	48	25	28
สมรส	19	27	31
อื่น ๆ	1	-	1
8.6 สถานที่ย้ายไป			
กรุงเทพฯ	32	11	20
จังหวัดเดิม	10	33	20
จังหวัดอื่นในภาคเดียวกัน	11	7	6
จังหวัดอื่นต่างภาค	13	2	14
8.7 ลักษณะอาชีพที่ไปทำ			
อาชีพฝีมือ	8	17	8
อาชีพไร้ฝีมือ	58	36	54
8.8 สาเหตุหลักที่ทำให้ย้ายถิ่น			
สาเหตุทางเศรษฐกิจ	57	44	59
สาเหตุอื่น ๆ	9	9	7

ตาราง ๓๘ (ต่อ)

ข้อรายการ	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
๑. ความคาดหมายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นในอนาคต			
๑.๑ การแก้ปัญหาของครัวเรือนหากปีนี้แห้งแล้งและผลผลิตตกต่ำ			
ย้ายถิ่น	๔๓.๙	๓๒.๔	๔๕.๕
ทนอยู่ต่อไป	๕๖.๑	๖๒.๐	๕๒.๒
อื่น ๆ	-	๕.๕	๑.๖
๑.๒ การตัดสินใจของครัวเรือนหากมีญาติพี่น้องคนรู้จักมาชักชวนให้ย้ายไปกรุงเทพฯ โดยจะให้ที่อยู่หางานให้ทำในระยะตั้งตัว			
ไป	๔๘.๐	๓๔.๓	๔๑.๐
ไม่ไป	๕๒.๐	๖๕.๗	๕๙.๐
๑.๓ ความคาดหมายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นไปหางานทำนอกหมู่บ้านในปีเพาะปลูกใหม่นี้			
ไม่มีการย้ายแน่นอน	๕๒.๑	๖๓.๐	๖๓.๓

ตาราง 36 (ต่อ)

ข้อรายการ	การพัฒนาแบบผสมผสานฯ	การพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ	การพัฒนาโดยปกติ
ไม่มีการย้าย เว้นแต่มีสถานการณ์บางอย่างเกิดขึ้น	10.6	7.4	15.6
มีผู้ย้ายแน่นอน เพียงแต่รอโอกาสบางอย่างอยู่	17.1	13.0	14.8
มีผู้ย้ายออกไปแน่นอนเร็ว ๆ นี้	4.1 (21.2)	8.3 (21.3)	8.3 (23.1)
ยังไม่มีการตัดสินใจเรื่องนี้	15.4	8.3	13.1

ตาราง 37 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ และปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	1.000 (.000)	.099 (.032)	-.010 (.426)	.137 (.005)	.040 (.226)	-.026 (.295)	.046 (.199)	.020 (.315)	.156 (.002)	.132 (.006)
X_2			.178 (.000)	.061 (.126)	-.001 (.496)	.012 (.414)	.090 (.033)	-.020 (.356)	.066 (.111)	.062 (.165)
X_3				.034 (.262)	.054 (.157)	.034 (.262)	.189 (.000)	.231 (.000)	.226 (.000)	.100 (.031)
X_5					.093 (.261)	.052 (.169)	.005 (.461)	.035 (.258)	-.003 (.478)	-.014 (.394)
X_4						.067 (.105)	-.007 (.447)	.117 (.014)	-.033 (.271)	.024 (.325)
X_8							.126 (.009)	.104 (.000)	.036 (.249)	-.010 (.423)
X_9								.298 (.000)	.396 (.000)	.176 (.000)
X_6									.304 (.000)	.087 (.062)
X_7										.247 (.000)
Y_1										1.000 (.000)
$\bar{X}$	.340	0.221	248.8	279.7	990.4	10.06	13.41	2.48	19.00	.300
S.D	.477	4.394	287.6	1079	0393	4.25	6.79	1.400	18.47	.824

ตาราง 30 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ และปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	1.000 (.000)	.004 (.057)	-.038 (.251)	.367 (.000)	.029 (.294)	-.032 (.273)	.065 (.113)	-.063 (.118)	.042 (.219)	.023 (.335)
X_2			.215 (.000)	.170 (.001)	.038 (.241)	-.009 (.430)	.075 (.079)	-.078 (.073)	.029 (.297)	.052 (.164)
X_3				.015 (.388)	.043 (.209)	.021 (.350)	.148 (.003)	.181 (.001)	.276 (.000)	.247 (.000)
X_5					.091 (.044)	.228 (.000)	.025 (.326)	.027 (.305)	-.050 (.174)	.019 (.359)
X_4						.094 (.040)	-.022 (.344)	.009 (.497)	.070 (.097)	-.025 (.322)
X_8							.073 (.088)	.079 (.070)	.112 (.018)	.040 (.196)
X_9								.172 (.001)	.295 (.000)	.249 (.000)
X_6									.265 (.000)	.092 (.043)
X_7										.284 (.000)
Y_1										1.000 (.999)
$\bar{X}$	.348	0.169	238.9	227.2	2246.2	19.78	19.42	2.077	16.66	.245
S.D	.477	4.028	290.6	195.7	7765.9	4.179	8.104	1.264	18.11	.553

ตาราง 39 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานฯ และปริมาณการย้ายถิ่นเพาะปลูก พ.ศ. 2526

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	1.000 (.000)	.095 (.037)	-.018 (.371)	.174 (.001)	.008 (.444)	-.039 (.206)	-.010 (.423)	-.185 (.001)	.077 (.078)	.010 (.429)
X_2		.257 (.000)	.029 (.293)	-.037 (.243)	.011 (.422)	.150 (.002)	-.072 (.089)	.078 (.073)	.108 (.021)	
X_3			.026 (.312)	.008 (.440)	.004 (.469)	.223 (.000)	.116 (.013)	.248 (.000)	.387 (.000)	
X_5				.042 (.218)	.073 (.087)	-.052 (.169)	-.041 (.221)	-.06 (.22		
X_4					.053 (.183)	.030 (.239)	.032 (.275)	.014 (.394)	. (	
X_8						.073 (.087)	.053 (.160)	-.020 (.351)	- (	
X_9							.269 (.000)	.324 (.000)	.296 (.000)	
X_6								.255 (.000)	.171 (.000)	
X_7									.409 (.000)	
Y_1										1.000 (.000)
$\bar{X}$	.345	6.177	233.5	271.3	2311.9	20.48	13.91	1.652	17.07	.330
S.D	.476	4.000	272.8	567.8	8273.7	4.244	8.673	1.163	21.69	.636

ตาราง ๔๐ ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	1.000 (.999)	.100 (.022)	.011 (.419)	.311 (.000)	-.096 (.036)	-.077 (.074)	-.040 (.226)	-.172 (.001)	-.035 (.259)	.050 (.174)
X_2			.242 (.000)	.204 (.000)	-.012 (.413)	-.026 (.316)	.103 (.027)	-.030 (.290)	.053 (.160)	.119 (.013)
X_3				.063 (.121)	-.011 (.416)	-.086 (.053)	.247 (.000)	.143 (.004)	.257 (.000)	.363 (.000)
X_5					.174 (.001)	.192 (.000)	.017 (.377)	-.044 (.208)	-.028 (.304)	.040 (.228)
X_4						.071 (.092)	-.056 (.139)	.056 (.140)	-.032 (.273)	-.061 (.126)
X_8							.087 (.052)	-.012 (.408)	-.019 (.365)	.0[illegible] (.[illegible]
X_9								.192 (.000)	.387 (.000)	.[illegible]2 (.000)
X_6									.360 (.000)	.207 (.000)
X_7										.290 (.000)
Y_1										1.000 (.999)
$\bar{X}$	.343	6.837	236.8	237.6	1919.3	20.50	13.27	1.443	16.17	.529
S.D	.475	3.560	250.9	118.1	9649.3	4.257	7.273	1.973	23.25	.907

ตาราง 41 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	1.000	-.067	.047	-.062	-.035	.228	.190	.391	.077	.052
	(.999)	(.104)	(.191)	(.123)	(.231)	(.000)	(.000)	(.000)	(.076)	(.164)
X_2			.178	.061	-.001	.012	.090	-.020	.065	.052
			(.000)	(.126)	(.496)	(.414)	(.033)	(.356)	(.111)	(.165)
X_3				.034	.054	.034	.166	.231	.226	.100
				(.262)	(.157)	(.262)	(.000)	(.000)	(.000)	(.031)
X_5					.033	.052	.005	.035	-.003	-.014
					(.266)	(.163)	(.461)	(.256)	(.478)	(.394)
X_4						.067	-.007	.117	-.003	.024
						(.105)	(.447)	(.014)	(.478)	(.325)
X_8							.126	.184	.036	-.010
							(.009)	(.000)	(.249)	(.423)
X_9								.296	.396	.176
								(.000)	(.000)	(.000)
X_6									.304	.067
									(.000)	(.052)
X_7										.247
										(.000)
Y_1										1.000
										(.999)
$\bar{X}$	.306	6.221	246.8	279.7	990.4	19.66	13.41	2.422	19.88	.380
S.D	.461	4.394	207.6	1079	6533	4.254	6.791	1.408	16.47	.824

ตาราง 42 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2525

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	1.000 (.999)	-.067 (.106)	-.010 (.429)	-.179 (.000)	.041 (.220)	.209 (.000)	.142 (.004)	.238 (.000)	.069 (.100)	.065 (.113)
X_2			.215 (.000)	.170 (.001)	.038 (.241)	-.009 (.430)	.075 (.079)	-.078 (.073)	.029 (.297)	.052 (.164)
X_3				.015 (.389)	.043 (.209)	.021 (.350)	.148 (.003)	.161 (.001)	.278 (.000)	.247 (.000)
X_5					.091 (.044)	.228 (.000)	.025 (.320)	.027 (.305)	-.050 (.174)	.019 (.359)
X_4						.094 (.040)	-.023 (.344)	.009 (.437)	.070 (.097)	-.025 (.322)
X_8							.073 (.088)	.079 (.070)	.112 (.018)	.048 (.186)
X_9								.172 (.001)	.295 (.000)	.249 (.000)
X_6									.265 (.000)	.092 (.043)
X_7										.294 (.000)
Y_1										1.000 (.999)
$\bar{X}$	.305	5.155	230.9	227.2	2246.2	19.76	13.42	2.077	16.66	.245
S.D	.461	4.020	290.5	165.7	7765.3	4.179	8.104	1.264	13.11	.553

ตาราง 43 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก 2526

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	1.000 (.999)	-.077 (.072)	-.084 (.114)	-.098 (.034)	.069 (.097)	.240 (.000)	.162 (.001)	.146 (.069)	-.063 (.121)	-.007 (.450)
X_2		1.000 (.999)	.257 (.000)	.029 (.293)	-.037 (.243)	.011 (.422)	.156 (.002)	-.072 (.085)	-.078 (.073)	.108 (.021)
X_3				-.026 (.312)	.008 (.440)	.004 (.469)	.223 (.000)	.110 (.013)	.248 (.000)	.387 (.000)
X_5					.042 (.218)	.073 (.087)	-.052 (.167)	-.041 (.221)	-.041 (.222)	-.024 (.326)
X_4						.053 (.163)	.030 (.239)	.032 (.276)	.014 (.394)	.052 (.166)
X_8							.073 (.087)	.059 (.160)	-.020 (.351)	-.003 (.475)
X_9								.283 (.000)	.324 (.000)	-.296 (.000)
X_6									.255 (.000)	.171 (.001)
X_7										.409 (.000)
Y_1										1.000 (.999)
$\bar{X}$	.308	6.177	292.5	271.9	2211.9	20.49	13.31	1.652	17.07	.330
S.D	.462	4.000	272.8	557.8	8273.7	4.244	6.873	1.163	21.69	.636

ตาราง 44 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ และปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	1.000	-.065	-.071	-.140	.057	.289	.181	-.023	-.015	-.042
	(.999)	(.057)	(.093)	(.004)	(.145)	(.000)	(.000)	(.312)	(.393)	(.219)
X_2		.242	.204	-.012	-.026	.103	-.030	.053	.119	
		(.000)	(.000)	(.413)	(.315)	(.027)	(.290)	(.160)	(.013)	
X_3			.083	-.011	-.086	.247	.143	.257	.363	
			(.121)	(.418)	(.053)	(.000)	(.004)	(.000)	(.000)	
X_5				.174	.192	.017	-.044	-.026	.040	
				(.001)	(.000)	(.377)	(.206)	(.304)	(.228)	
X_4					.071	-.058	.058	-.032	-.061	
					(.092)	(.139)	(.140)	(.273)	(.126)	
X_8						.087	-.012	-.019	.009	
						(.052)	(.406)	(.365)	(.432)	
X_9							.192	.367	.302	
							(.000)	(.000)	(.000)	
X_6								.380	.207	
								(.000)	(.000)	
X_7									.209	
									(.000)	
Y_1									1.000	
									(.999)	
$\bar{X}$	.309	6.237	236.8	237.6	1919.3	20.50	13.27	1.443	16.17	.528
S.D	.463	3.580	258.8	188.1	9649.3	4.257	7.273	1.373	23.25	.907

ตาราง 45 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ และปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	1.000	-.034	-.035	-.077	-.002	-.192	-.229	-.405	-.231	-.183
	(.999)	(.263)	(.254)	(.074)	(.483)	(.000)	(.000)	(.000)	(.000)	(.000)
X_2		.178	.061	-.001	.012	.098	-.020	.065	.052	
		(.000)	(.126)	(.496)	(.414)	(.033)	(.356)	(.111)	(.165)	
X_3			.034	.054	.034	.189	.231	.226	.100	
			(.268)	(.157)	(.262)	(.000)	(.000)	(.000)	(.031)	
X_5				.033	.052	.005	.035	-.033	-.014	
				(.260)	(.163)	(.461)	(.255)	(.478)	(.394)	
X_4					.067	-.007	.117	-.039	.024	
					(.105)	(.447)	(.014)	(.271)	(.325)	
X_8						.126	.184	.036	-.[illegible]	.010
						(.009)	(.000)	(.249)	[illegible]	(.423)
X_9							.269	.363		.176
							(.000)	(.000)	[illegible]	(.000)
X_6								.304	[illegible]	.087
								(.000)	[illegible]	(.052)
X_7										.247
										(.000)
Y_1										1.000
										(.999)
$\bar{X}$	.346	6.221	246.8	273.7	990.4	19.66	18.41	2.422	19.68	.300
S.D	.476	4.394	287.6	1078	6533.1	4.254	8.791	1.406	18.47	.824

ตาราง 48 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ และปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก 2525

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	1.000	-.020	.045	-.193	-.068	-.170	-.202	-.225	-.106	-.086
	(.000)	(.356)	(.199)	(.000)	(.098)	(.001)	(.000)	(.000)	(.022)	(.058)
X_2			.215	.170	.036	-.009	.075	-.078	.029	.052
			(.000)	(.001)	(.241)	(.430)	(.079)	(.073)	(.297)	(.184)
X_3				.015	.043	.021	.148	.161	.278	.247
				(.389)	(.295)	(.356)	(.003)	(.001)	(.000)	(.000)
X_5					.091	.228	.025	.027	-.060	.019
					(.044)	(.000)	(.320)	(.305)	(.174)	(.354)
X_4						.094	-.022	.009	.070	-.025
						(.040)	(.344)	(.437)	(.097)	(.322)
X_8							.073	.078	.112	.048
							(.083)	(.070)	(.018)	(.168)
X_9								.172	.295	.249
								(.001)	(.000)	(.000)
X_6									.265	.092
									(.000)	(.043)
X_7										.284
										(.000)
Y_1										1.000
										(.999)
$\bar{X}$	.348	6.199	238.9	227.2	2248.2	19.78	13.42	2.077	16.66	.245
S.D	.477	4.026	290.5	195.7	7795.3	4.179	9.104	1.264	10.11	.553

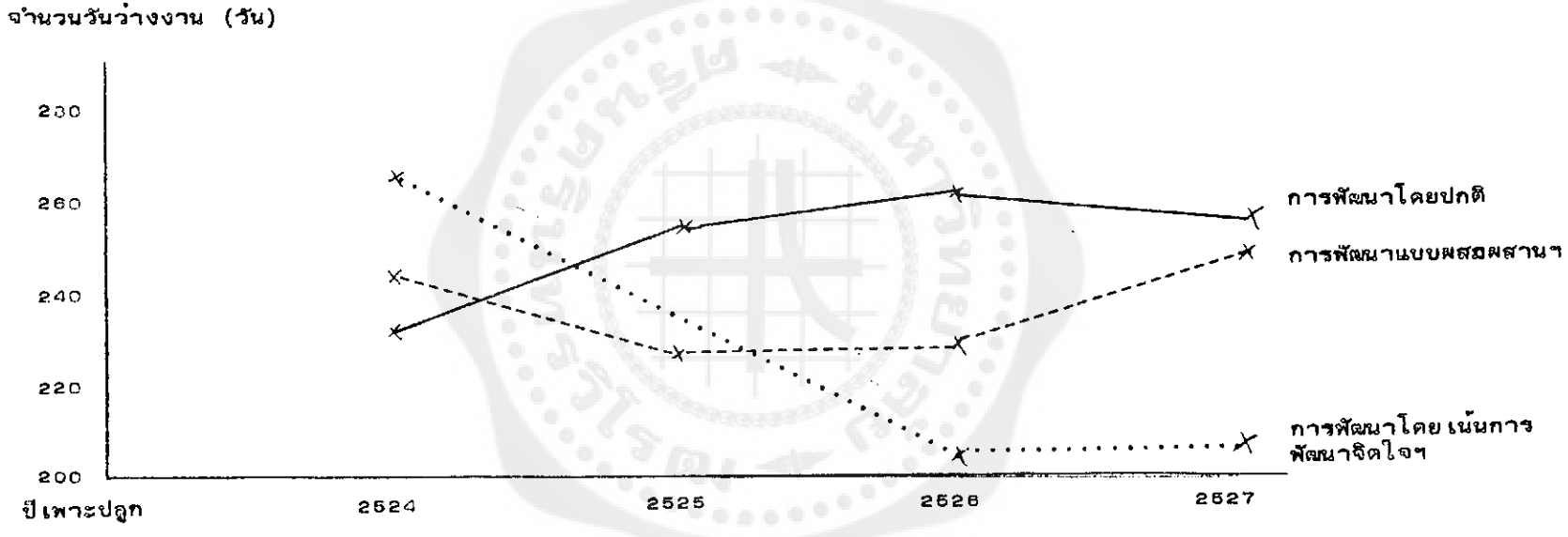
ตาราง 47 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ และปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2526

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	1.000	-.020	.080	.079	-.075	-.199	-.147	-.023	-.016	-.009
	(.999)	(.352)	(.067)	(.069)	(.081)	(.000)	(.003)	(.388)	(.383)	(.478)
X_2			.257	.029	-.037	.011	.156	-.072	.078	.108
			(.000)	(.293)	(.243)	(.422)	(.002)	(.089)	(.073)	(.021)
X_3				-.028	.008	.004	.223	.118	.248	.387
				(.312)	(.440)	(.469)	(.000)	(.013)	(.000)	(.000)
X_5					.042	.073	-.052	-.041	-.041	-.024
					(.218)	(.087)	(.167)	(.221)	(.222)	(.326)
X_4						.053	.038	.032	.014	.052
						(.163)	(.239)	(.275)	(.394)	(.166)
X_8							.079	.053	-.020	-.003
							(.087)	(.160)	(.351)	(.475)
X_9								.203	.324	296
								(.000)	(.000)	(.000)
X_6									.255	.171
									(.000)	(.001)
X_7										.409
										(.000)
Y_1										1.000
										(.999)
$\bar{X}$	.348	6.177	233.5	271.3	2311.9	20.48	31.31	1.652	17.07	.330
S.D	.477	4.000	272.8	567.5	8278.7	4.244	6.874	1.182	21.69	.836

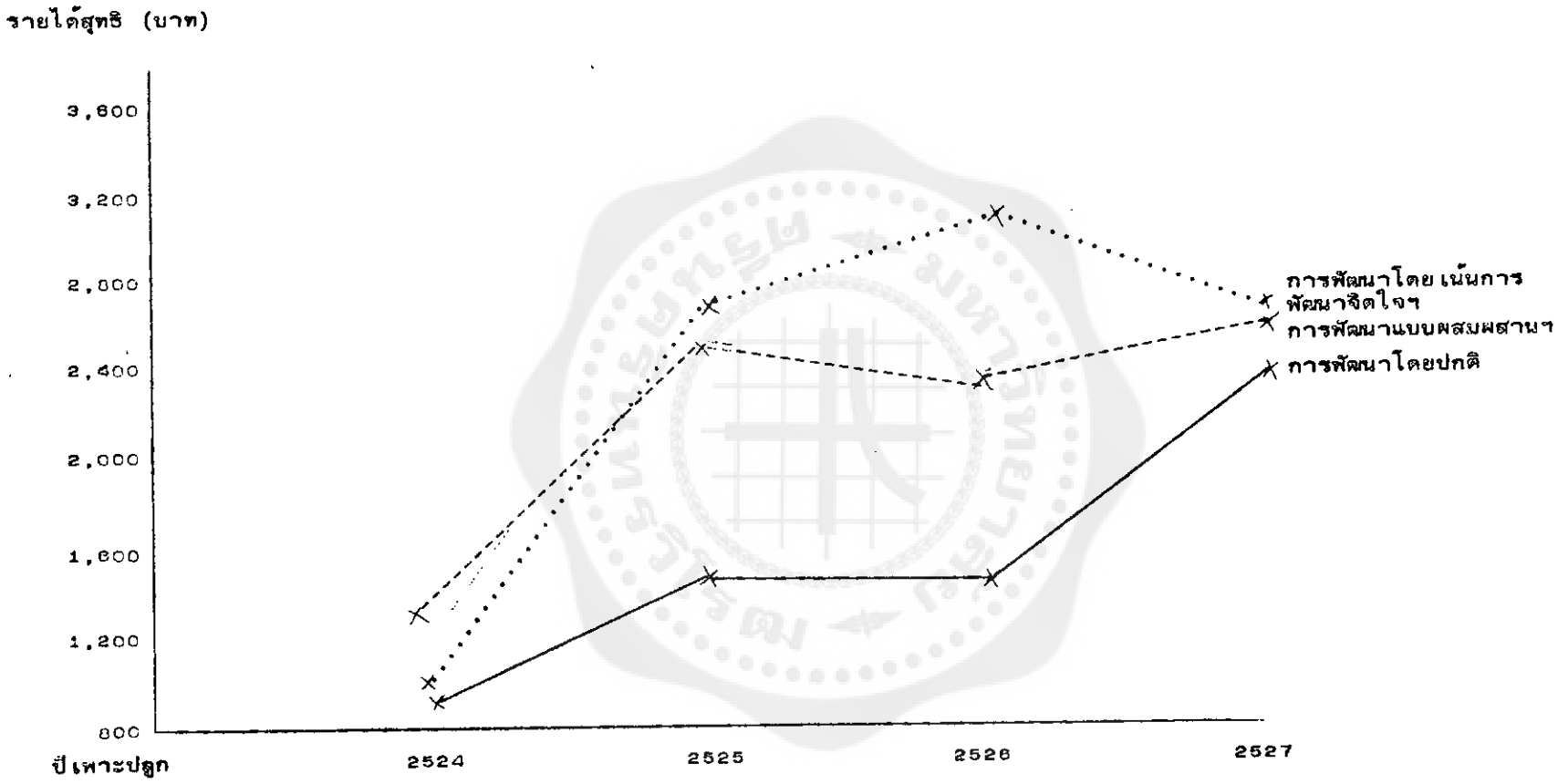
ตาราง 48 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ของยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ และปริมาณการย้ายถิ่นปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X_5	X_4	X_8	X_9	X_6	X_7	Y_1
X_1	1.000	-.025	.057	-.174	.041	-.809	-.136	.197	.049	-.010
	(.999)	(.319)	(.143)	(.001)	(.227)	(.000)	(.005)	(.000)	(.182)	(.427)
X_2			.242	.204	-.012	-.026	.103	-.030	.053	.119
			(.000)	(.000)	(.419)	(.315)	(.027)	(.290)	(.160)	(.013)
X_3				.063	-.011	-.086	.247	.143	.257	.383
				(.121)	(.416)	(.052)	(.000)	(.004)	(.000)	(.000)
X_5					.174	.192	.071	-.044	-.026	.040
					(.001)	(.000)	(.377)	(.206)	(.304)	(.228)
X_4						.071	-.058	.058	.032	-.061
						(.092)	(.139)	(.140)	(.273)	(.126)
X_8							.087	-.012	-.016	.009
							(.052)	(.408)	(.365)	(.432)
X_9								.192	.387	.302
								(.000)	(.000)	(.000)
X_6									.360	.207
									(.000)	(.000)
X_7										.209
										(.000)
Y_1										1.000
										(.999)
$\bar{X}$	.349	6.237	236.8	237.8	1919.3	20.50	83.27	1.443	16.17	
S.D	.477	3.560	250.8	188.1	8549.3	4.257	7.273	1.373	23.25	

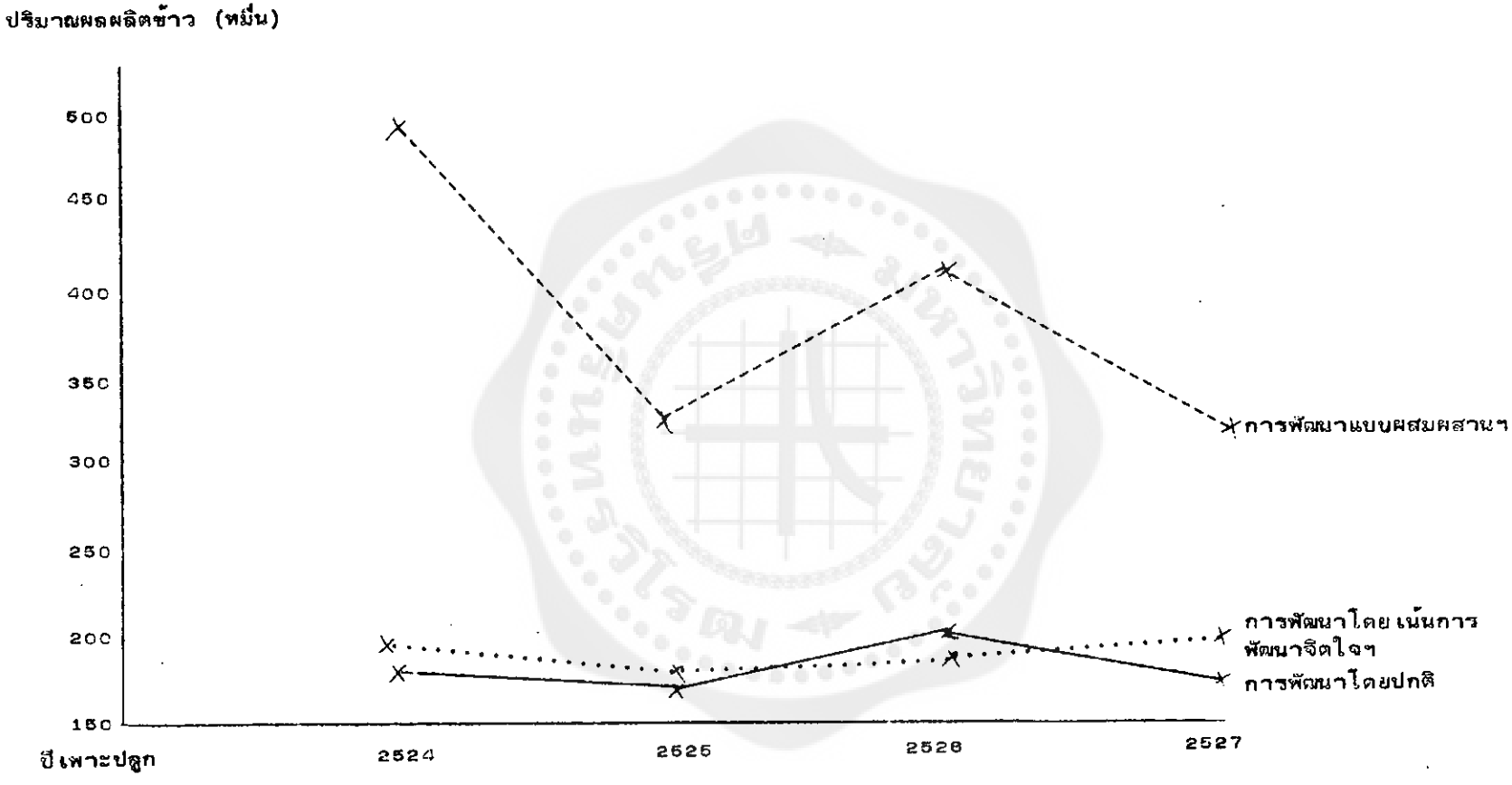
ภาคผนวก ช.

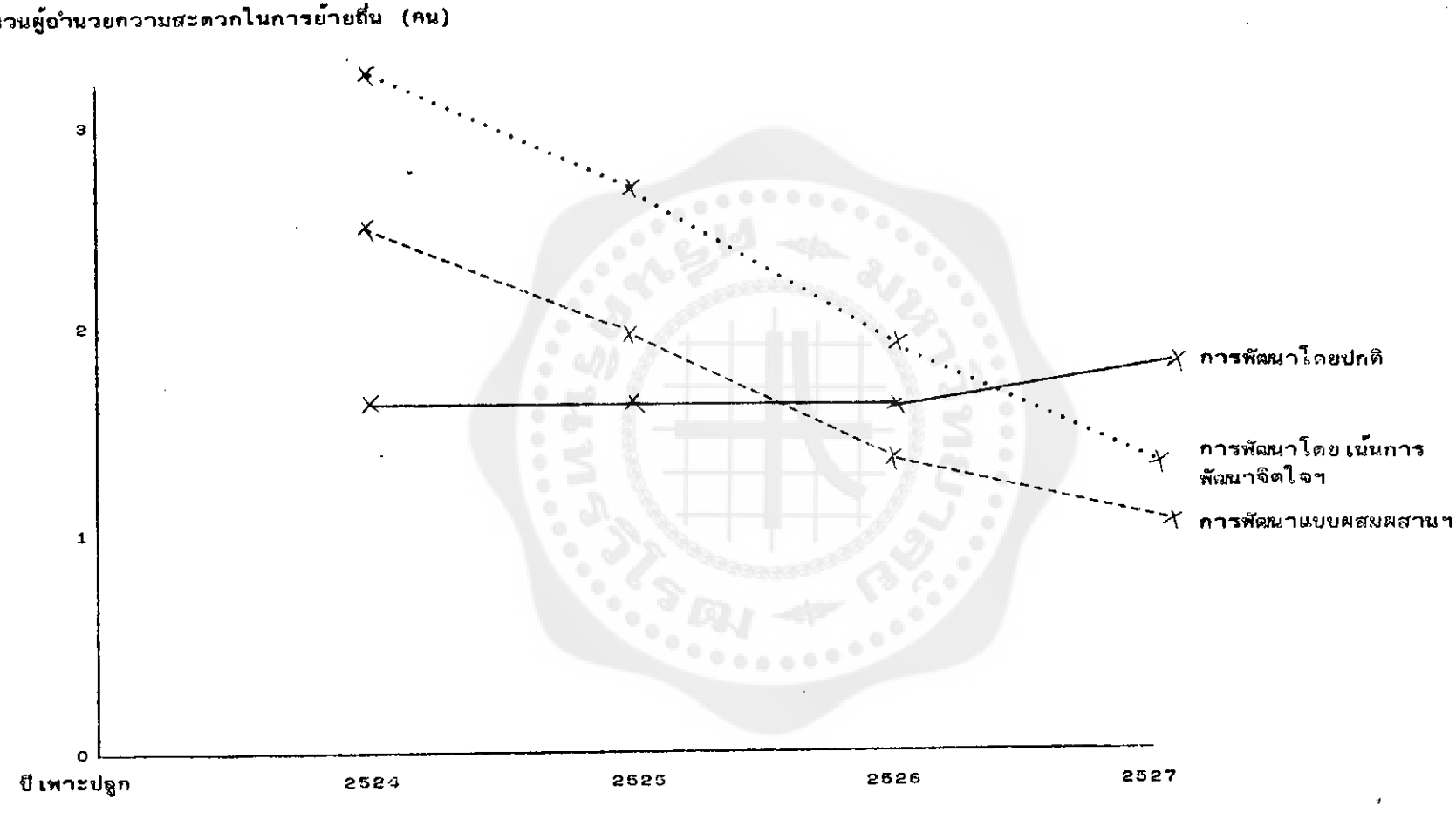
ภาพประกอบ 1 การเปลี่ยนแปลงจำนวนวันว่างงานในยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธีในช่วง 4 ปีเพาะปลูก

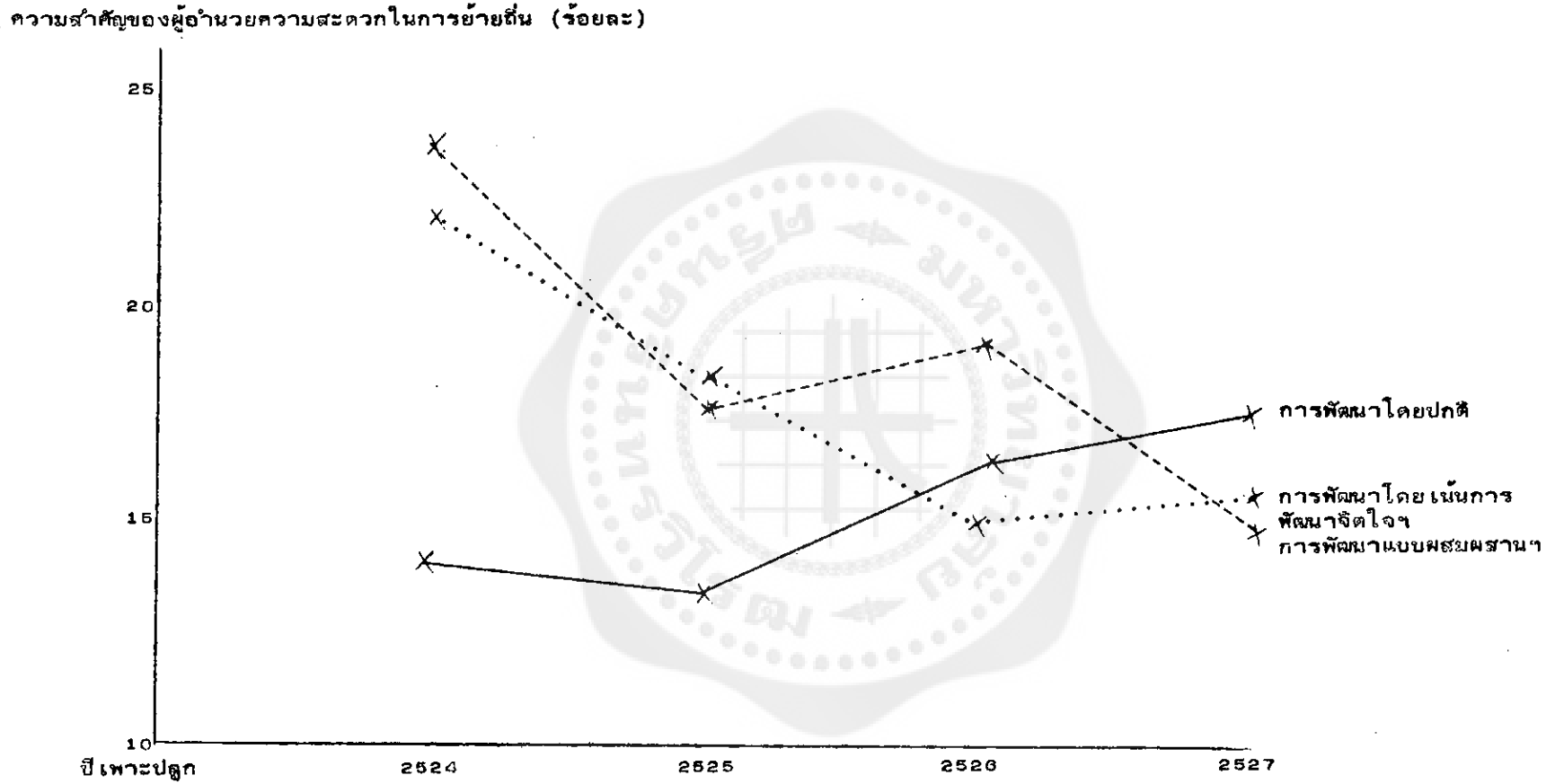
ภาพประกอบ 2 การเปลี่ยนแปลงรายได้สุทธิในยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธีในช่วง 4 ปีเพาะปลูก

ภาพประกอบ 3 การเปลี่ยนแปลงปริมาณผลผลิตข้าวในยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธีในช่วง 4 ปีเพาะปลูก

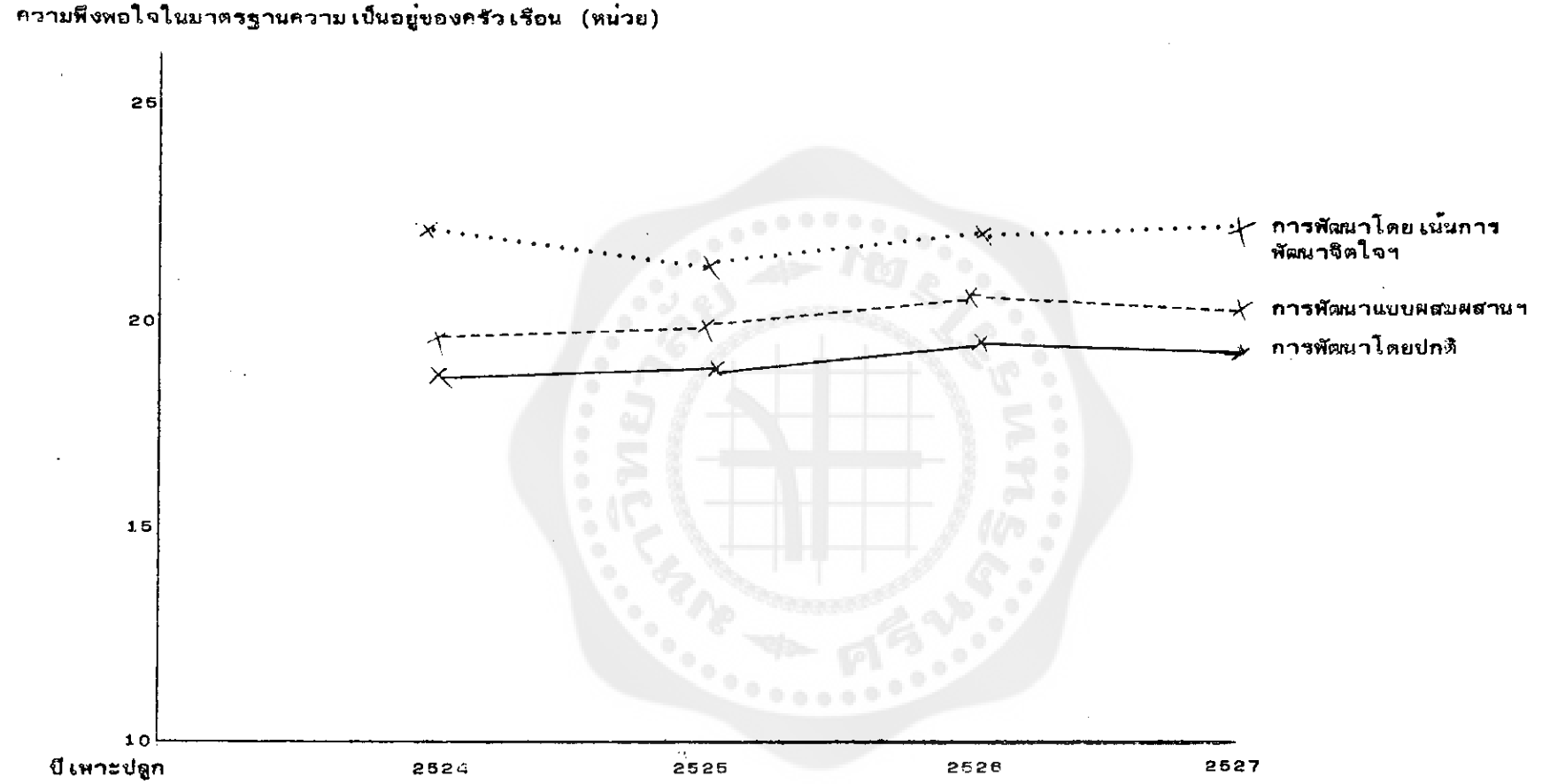

ภาพประกอบ 4 จำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธีในช่วง 4 ปีเพาะปลูก

ภาพประกอบ 5 ความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นในยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธีในช่วง 4 ปีเพาะปลูก

ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยรายปี ของการทดลองระยะห่างของต้นในแถวต่างๆ กัน ของยางพันธุ์ RRIM 600 ที่ปลูกในปี พ.ศ. 2524

ภาพประกอบ 7 ความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนา 3 ยุทธวิธีในช่วง 4 ปีเพาะปลูก

ภาพประกอบ 8 กราฟแสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของผลการเรียนรู้ด้านพุทธพิสัย ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ในปีการศึกษา 2524 ถึง ปีการศึกษา 2527

ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยรายเดือน (มม.)

.7
.6
.5
.4
.3
.2
.1
0

2524
2525
2526
2527

ปีพุทธศักราช

ภาพที่ 4 ตัวอย่างกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยรายเดือน 3 กลุ่มสถานี

ที่มา: ดัดแปลงจาก ตารางที่ 4 ภาคผนวกที่ 3

ภาพผนวกที่ 10 การเพิ่มขึ้นของรายได้ครัวเรือนเกษตรกรที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

ภาคผนวก ค.

แบบสัมภาษณ์ข้อมูลระดับครัวเรือนในการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง

ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทกับการย้ายถิ่น

ก. <u>ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของครัวเรือน</u>

1. สถานที่อยู่ของครัวเรือนที่ให้สัมภาษณ์

(1) หมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน จ.สกลนคร

(2) หมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง จ. เลย

(3) หมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ จ. เลย

(4) หมู่บ้านในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ จ.สกลนคร

2. บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ชื่อหมู่บ้าน.....ตำบล.....

อำเภอ ..... จังหวัด.....

3. บ้านที่ท่านและสมาชิกในครัวเรือนของท่านอาศัยอยู่ในปัจจุบันเป็นบ้านของใคร

(1) บ้านของครัวเรือนของท่านเอง (2) บ้านเช่า

(3) อื่น ๆ (ระบุ).....

4. ครัวเรือนของท่านมีที่ดินทำกินรวมกันทั้งสิ้น.....ไร่

(1) เป็นที่ดินมีเอกสารสิทธิ์ (เช่น โฉนด, นส.3, สค.1) .....ไร่

(2) เป็นที่ดินเช่า.....ไร่

(3) เป็นที่ดินลักษณะอื่น ๆ (เช่น ป่าสงวน, ที่ดินมีผู้ให้ทำกินโดยไม่คิดค่าเช่า) .....ไร่

5. ที่ดินในข้อ 4 นั้นตั้งอยู่ในสภาพแหล่งน้ำเช่นใด (ตอบได้หลายข้อ)

(1) อยู่ในเขตชลประทาน, เหมืองฝาย ฯลฯ ที่มีน้ำตลอดปี.....ไร่

(2) อยู่ในเขตชลประทาน, เหมืองฝาย ฯลฯ ที่มีน้ำไม่ตลอดปี.....ไร่

(3) อยู่นอกเขตชลประทาน, เหมืองฝาย ฯลฯ ที่ต้องอาศัยธรรมชาติ.....ไร่

6. ที่ดินทั้งหมดในข้อ 4 นั้นเพียงพอต่อการทำกินในครัวเรือนของท่านหรือไม่

(1) เพียงพอพอดี

(2) มีเหลือให้เช่า.....ไร่

(3) มีเหลือไม่ให้เช่า.....ไร่

(4) มีเหลือแต่ไม่มีคนเช่า.....ไร่

(5) ไม่เพียงพอแต่ถ้าจะให้เพียงพอควรมีที่ดินทำกินอย่างน้อย.....ไร่

(6) อื่น ๆ (ระบุ).....

7. ปัจจุบันครัวเรือนของท่านประสบกับปัญหาการทำมาหากินในภูมิลำเนาของท่านอย่างไรบ้าง (ตอบข้อเดียว)

(1) ปัญหาดิน (ระบุปัญหา เช่น ดินเค็ม).....

(2) ปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร

(3) ปัญหาราคาพืชผลตกต่ำ

(4) ปัญหาศัตรูพืชรบกวน

(5) ปัญหาอื่น ๆ (ระบุ).....

(6) ไม่มีปัญหา

ช. <u>แบบสัมภาษณ์จำนวนสมาชิกและโครงสร้างประชากรในครัวเรือน</u>

1. ขณะนี้ครัวเรือนของท่านมีผู้อยู่ประจำทั้งหมด.....คน ใคร่ขอทราบรายละเอียดเกี่ยวกับสมาชิกในครัวเรือนของท่านที่อยู่ประจำขณะนี้ดังต่อไปนี้

ลำดับที่*	รายชื่อสมาชิกในครัวเรือน ผู้ให้สัมภาษณ์	สถานภาพในครัวเรือน	เพศ	อายุเมื่อวันเกิดครั้งสุดท้าย	สถานภาพสมรส	การศึกษาสูงสุดที่จบ	อาชีพหลัก	หมายเหตุ
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
10								
11								
12								
13								
14								
15								

* ให้นำรายละเอียดของผู้ให้ข้อมูลในครัวเรือนนี้อยู่ในลำดับที่ 1

2. ขอทราบรายละเอียดบางประการเกี่ยวกับครัวเรือนของท่านเมื่อสิ้นปีเพาะปลูกแต่ละปีย้อนหลังไป 4 ปีเพาะปลูกดังนี้ (พนักงานสัมภาษณ์ทำความเข้าใจเกี่ยวกับช่วงเวลาแต่ละปีเพาะปลูกกับผู้ให้สัมภาษณ์ก่อน)

รายการ	พ.ศ.27-เม.ย.28 (เดือน 6 ชวดถึงเดือน 5 ฉลู	พ.ศ.26-เม.ย.27 (เดือน 6 กุนถึงเดือน 5 ชวด)	พ.ศ.25-เม.ย.26 (เดือน 6 จอถึงเดือน 5 กุน)	พ.ศ.24-เม.ย.25 (เดือน 6 ระกาถึงเดือน 5 จอ
1. *จำนวนสมาชิกประจำทั้งหมดของครัวเรือน (คน)				
2. จำนวนสมาชิกครัวเรือนที่อยู่ในวัยแรงงาน (คน)				
3. *จำนวนเด็กเกิดใหม่ (คน)				
4. จำนวนคนย้ายถิ่นออก (คน)				
5. จำนวนคนย้ายถิ่นเข้า (คน)				
6. จำนวนผู้สมรสแล้วในวัยเจริญพันธุ์ที่คุมกำเนิด (รวม) แบบชั่วคราว (คน) แบบถาวร (คน)				
7. จำนวนผู้สมรสแล้วในวัยเจริญพันธุ์ที่ไม่คุมกำเนิด (คน				

* = ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้

๓. ท่านคิดว่าครัวเรือนของท่านในปัจจุบันควรมีคนเพิ่มขึ้นจากที่มีอยู่เดิมอีกหรือไม่

( ) ควร.....คน

( ) ไม่ควร

( ) ไม่มีความเห็น

๔. หากเลือกได้ท่านคิดว่าคู่สมรสในปัจจุบันควรมีบุตรทั้งหมด.....คน

เป็นชาย.....คน

เป็นหญิง.....คน

ปีเพาะปลูก พ.ค.2525-เม.ย.2526 หรือเดือน e ปีจอ ถึงเดือน 5 ปีถุน					ปีเพาะปลูก พ.ค. 2524-เม.ย.25 หรือเดือน e ปีระกา ถึงเดือน 5 ปีจอ					หมายเหตุ
ว่างงานอยู่ในพื้นที่ (วัน)	ว่างงานในพื้นที่แต่ไปหางานทำที่อื่น (วัน)	*รวมวันว่างงานปีนี้ (5)	วันที่อยู่ในพื้นที่ทั้งหมดในปีนี้ (6)	(5)/(6)	ว่างงานอยู่ในพื้นที่ (วัน)	ว่างงานในพื้นที่แต่ไปหางานทำที่อื่น (วัน)	*รวมวันว่างงานในปีนี้ (7)	วันที่อยู่ในพื้นที่ทั้งหมดในปีนี้ (8)	(7)/(8)	
คนที่ 1										
" 2										
" 3										
" 4										
" 5										
" 6										
" 7										
" 8										
" 9										
" 10										
รวม										

๓. <u>แบบสังเกตระยะเวลาที่สมาชิกในครัวเรือนมีงานทำในท้องถิ่นในรอบปี</u>

๑. โดยปกติแล้วชาวชนบทจะมีงานทำในท้องถิ่นไม่ตลอดทั้งปีขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศและช่วงการเพาะปลูก แต่ละช่วงเป็นสำคัญ ใคร่ขอทราบว่าในช่วง ๓ ปีเพาะปลูกที่ผ่านมานั้นสมาชิกวัยแรงงานในครัวเรือนของท่านแต่ละคนมีจำนวนวันว่างงานภายในท้องถิ่นเป็นอย่างไร

สมาชิกวัยแรงงานในแต่ละปีเพาะปลูก	ปีเพาะปลูก พ.ศ.27-เม.ย.28 หรือเดือน ๑ ปีชวดถึงเดือน ๕ ปีฉลู					ปีเพาะปลูก พ.ศ.26-เม.ย.27 หรือเดือน ๑ ปีกุน ถึงเดือน ๕ ปีชวด				
	ว่างงานอยู่ในพื้นที่ (วัน)	ว่างงานในพื้นที่แต่ไปหางานทำที่อื่น (วัน)	*รวมวันว่างงานปีนี้ (๑)	วันที่อยู่ในพื้นที่ทั้งหมดในปีนี้ (วัน) (๒)	(๑)/(๒)	ว่างงานอยู่ในพื้นที่ (วัน)	ว่างงานในพื้นที่แต่ไปหางานทำที่อื่น (วัน)	*รวมวันว่างงานปีนี้ (๓)	วันที่อยู่ในพื้นที่ทั้งหมดในปีนี้ (วัน) (๔)	(๓)/(๔)
คนที่ 1										
" 2										
" 3										
" 4										
" 5										
" 6										
" 7										
" 8										
" 9										
" 10										
รวม										

2. (ข้อ 2-3 ถามเฉพาะครัวเรือนที่มีสมาชิกว่างงานอย่างน้อยตั้งแต่ 1 ปีเพาะปลูกขึ้นไป) ในช่วงที่สมาชิกในครัวเรือนของท่านว่างงานอยู่นั้น หากมีงานในท้องถิ่นให้ทำ สมาชิกในครัวเรือนของท่านพร้อมจะทำงานหรือไม่

(1) พร้อม

(2) ไม่พร้อม (เพราะ).....

(3) ไม่แน่ใจ (เพราะ).....

3. งานในท้องถิ่นที่สมาชิกในครัวเรือนของท่านคิดจะทำในช่วงที่ว่างงานอยู่นั้นควรต้องมีรายได้อย่างต่ำวันละกี่บาทจึงจะทำ (ระบุ).....บาท/ต่อคน/ต่อวัน

4. ตามความคาดหมายของท่าน ท่านคาดว่าในปีเพาะปลูกปีใหม่นี้ (พ.ศ. 28 เป็นต้นไปหรือปีอื่นนี้) สมาชิกในครัวเรือนของท่านจะมีสภาพการว่างงานเป็นอย่างไร เมื่อเทียบกับปีเพาะปลูกที่แล้ว (ซวด. 2527)

(1) ว่างงานมากกว่า เพราะ .....

(2) ว่างงานน้อยกว่า เพราะ .....

(3) ไม่แตกต่างกัน เพราะ .....

(4) ไม่เข้าข่าย (เช่น เลิกทำการเกษตรในปีนี้)

(5) ไม่ทราบ

ง. แบบสัมภาษณ์ฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

1. ขอถามว่า เมื่อปีเพาะปลูกที่แล้ว (พ.ค. 27 - เม.ย. 28 หรือเดือน 6 ปีชวด ถึงเดือน 5 ปีฉลู) ครัวเรือนของท่านมีรายรับและรายจ่ายจากกิจกรรมต่อไปนี้เท่าใด

รายรับ		รายจ่าย	
รายการ	จำนวนทั้งสิ้น	รายการ	จำนวนทั้งสิ้น
1. รายรับจากพืช		1. ค่าอาหาร	
1.1 ข้าว		1.1 ข้าวสาร	
1.2 ถั่วเหลือง		1.2 กับข้าว	
1.3 ปอ		1.3 ฟืน, กะปิ, น้ำปลา ฯลฯ	
1.4 ถั่วลิสง			
1.5 -		2. เครื่องอุปโภค เช่น สบู่ ยาสีฟัน ฯลฯ	
1.6 -			
1.7 -		3. ค่าเครื่องนุ่งห่ม	
2. รายรับจากสัตว์		4. ค่ารักษาพยาบาล	
2.1 ไก่			
2.2 หมู		5. ค่าที่อยู่อาศัย เช่น ซ่อมแซมบ้าน, เช่าบ้าน ฯลฯ	
2.3 วัว			
2.4 ควาย			
2.5 ปลา		6. ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ	
2.6 -			
2.7 -		6.1 ค่าปุ๋ย	
3. รับจ้างในท้องถิ่น		6.2 ยาฆ่าแมลง	
4. งานนอกการเกษตร (เผาถ่าน เก็บของป่าขาย ฯลฯ)		6.3 ค่าเช่าที่ดิน	
		6.4 ค่าจ้างแรงงาน	

รายรับ		รายจ่าย	
รายการ	จำนวนทั้งสิ้น	รายการ	จำนวนทั้งสิ้น
5. รายได้จากการกู้เงิน (เช่น กู้ ธกส.)		6.5 เครื่องทุ่นแรงการเกษตร	
6. รายได้จากการเลี้ยงโชค		6.6 -	
		6.7 -	
7. รายได้จากค่าเช่าต่าง ๆ (เช่น เครื่องมือเกษตร, สัตว์, ที่ดิน)		7. ชำระหนี้	
		8. ทำบุญ, งานกุศล	
8. รายได้จากการย้ายไปทำงานนอกหมู่บ้าน		9. ซื้อเครื่องใช้	
		9.1 วิทยุ	
9. รายได้อื่น ๆ (ระบุ)		9.2 จักรยาน	
9.1 -		9.3 มอเตอร์ไซค์	
9.2 -		9.4 โทรทัศน์	
9.3 -		9.5 ตู้เย็น	
		10. บุหรี่, เหล้า	
		11. เสี่ยงโชค	
		12. ค่าเดินทาง	
		13. บริจาค, บันเทิง	
		13.1 -	
		13.2 -	
		13.3 -	
รวม		รวม	

* รายได้สุทธิในปีเพาะปลูกนี้.....บาท

2. จากรายรับ - รายจ่าย และรายได้สุทธิเมื่อปีเพาะปลูกที่แล้วนั้น ขอให้ท่านระลึกถึงช่วงเวลาก่อนหน้านี้ไปอีก 3 ปีเพาะปลูกว่า ในแต่ละปีเพาะปลูกครัวเรือนของท่านมีรายรับ - รายจ่าย และรายได้สุทธิเป็นอย่างไร

2.1 ปีเพาะปลูก พ.ค. 26 - เม.ย. 27 (เดือน 6 ปีกุน - เดือน 5 ปีชวด)

รายรับประมาณ.....บาท

รายจ่ายประมาณ.....บาท

*รายได้สุทธิประมาณ.....บาท

2.2 ปีเพาะปลูก พ.ค. 25 - เม.ย. 26 (เดือน 6 ปีจอ - เดือน 5 ปีกุน)

รายรับประมาณ.....บาท

รายจ่ายประมาณ.....บาท

*รายได้สุทธิประมาณ.....บาท

2.3 ปีเพาะปลูก พ.ค. 24 - เม.ย. 25 (เดือน 6 ปีระกา - เดือน 5 ปีจอ)

รายรับประมาณ.....บาท

รายจ่ายประมาณ.....บาท

*รายได้สุทธิประมาณ.....บาท

3. ตามความคาดหมายของท่าน ท่านคิดว่าในปีเพาะปลูกใหม่นี้ (2528, จอ) ครัวเรือนของท่านจะมีเงินเหลือหลังจากหักค่าใช้จ่ายแล้วเป็นอย่างไร เมื่อเทียบกับปีเพาะปลูกที่แล้ว (2527, ชวด)

(1) เหลือมากกว่า เพราะ .....

(2) เหลือน้อยกว่า เพราะ .....

(3) พอ ๆ กัน เพราะ .....

(4) ไม่เข้าข่าย เพราะ .....

(5) ไม่ทราบ

๔. ขณะนี้ครัวเรือนของท่านเป็นหนี้หรือไม่

(๑) เป็น (ตอบข้อ ๕-๖) เพราะ .....

(๒) ไม่เป็น เพราะไม่มีใครให้กู้

(๓) ไม่เป็น เพราะไม่จำเป็นต้องกู้ } ข้ามไปตอบข้อ ๗.

๕. ครัวเรือนท่านกู้เงินมาเพื่อวัตถุประสงค์ใดเป็นสำคัญ

(๑) ลงทุนทางการเกษตร

(๒) เพื่อการอุปโภค - บริโภค

(๓) งานกุศล (ระบุ).....

(๔) อื่น ๆ (ระบุ) .....

๖. ครัวเรือนท่านเป็นหนี้ใคร (ตอบได้หลายข้อ)

(๑) ธนาคาร จำนวนประมาณ.....บาท

(๒) เอกชน จำนวนประมาณ.....บาท

(๓) แหล่งอื่น ๆ (ระบุ).....จำนวนประมาณ.....บาท

๗. ครัวเรือนท่านเป็นหนี้ติดต่อกันมาแล้วประมาณ.....ปี

๘. ท่านคิดว่าครัวเรือนท่านจะชำระหนี้ได้หมดภายในเวลาประมาณ.....ปี

จ. <u>แบบสัมภาษณ์ปริมาณผลผลิตข้าวในแต่ละปี</u>

ปีเพาะปลูก	ครั้งที่ของการทำนา	ทำที่ไร่ (ไม่ได้ทำใส่ 0)	ผลผลิตต่อไร่ (หมื่น)	ราคาข้าวที่ขาย: ขายจริง ราคา: หมื่น	ราคาข้าวที่ขาย: ต้องการราคา: หมื่น	ผลผลิตทั้งหมด (หมื่น)	*ผลผลิตที่เป็นกรรมสิทธิ์ (หมื่น)	สภาพข้าวที่เหลือเป็นกรรมสิทธิ์ (กา × หับหน้าคำตอบ)
1. พ.ค.27-เม.ย.28 หรือเดือน 8 ปีชวด ถึงเดือน 5 ปีฉลู	ครั้งที่ 1							(1) พอกินและเหลือขาย (2) พอกินไม่เหลือขาย (3) พอกินและเหลือแต่ไม่ขาย (4) ขายและเหลือไม่พอกิน (5) ไม่ขายและไม่พอกิน
	ครั้งที่ 2							
2. พ.ค.26-เม.ย.27 หรือเดือน 8 ปีกุน ถึงเดือน 5 ปีชวด	ครั้งที่ 1							(1) พอกินและเหลือขาย (2) พอกินไม่เหลือขาย (3) พอกินและเหลือแต่ไม่ขาย (4) ขายและเหลือไม่พอกิน (5) ไม่ขายและไม่พอกิน
	ครั้งที่ 2							
3. พ.ค.25-เม.ย.26 หรือเดือน 8 ปีจอ ถึงเดือน 5 ปีกุน	ครั้งที่ 1							(1) พอกินและเหลือขาย (2) พอกินไม่เหลือขาย (3) พอกินและเหลือแต่ไม่ขาย (4) ขายและเหลือไม่พอกิน (5) ไม่ขายและไม่พอกิน
	ครั้งที่ 2							
4. พ.ค.24-เม.ย.25 หรือเดือน 8 ปีระกา ถึงเดือน 5 ปีจอ	ครั้งที่ 1							(1) พอกินและเหลือขาย (2) พอกินไม่เหลือขาย (3) พอกินและเหลือแต่ไม่ขาย (4) ขายและเหลือไม่พอกิน (5) ไม่ขายและไม่พอกิน
	ครั้งที่ 2							

2. (เฉพาะครัวเรือนที่ผลิตข้าวไม่พอกิน) ในกรณีที่ครัวเรือนของท่านผลิตข้าวได้ไม่พอกินตลอดปี ครัวเรือนท่านแก้ปัญหานี้ด้วยวิธีใด เป็นส่วนใหญ่ (ตอบข้อเดียว)

(1) ซื้อ

(2) ยืมเพื่อนบ้าน

(3) ยืมจากพ่อค้านายทุน

(4) นำของที่มีอยู่ไปแลกเปลี่ยน (เช่น นำกบเขียดไปแลกเปลี่ยนกับข้าวสาร)

(5) กู้เงินมาซื้อ

(6) ยืมจากธนาคารข้าว

(7) อื่น ๆ (ระบุ).....

3. ท่านคาดว่าผลผลิตข้าวในครัวเรือนของท่านในปีเพาะปลูกหน้านี้ (ฉรู, 2528) จะเป็นอย่างไรเมื่อเปรียบเทียบกับปีที่แล้ว (ชวด, 2527)

(1) ดีขึ้น เพราะ.....

(2) เหมือนเดิม เพราะ.....

(3) เลวลง เพราะ.....

(4) ไม่เข้าข่าย (เช่น เลิกปลูก)

(5) ไม่ทราบ

๑. แบบสัมภาษณ์ปริมาณผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น

1. ในช่วงปีเพาะปลูกที่ผ่านมา ๔ ปีเพาะปลูกนั้นมีฐานะมิตรคนรู้จักหรือนายหน้าหางานทั้งที่อยู่ในหมู่บ้าน/ตำบลเดียวกับท่านหรืออยู่ที่อื่น เช่น กรุงเทพมาชักชวนให้คำปรึกษา ตลอดจนช่วยเหลืออำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ท่าน และสมาชิกในครัวเรือนของท่าน (ทั้งโดยตนเองและวิธีอื่น เช่น จดหมายมา) ในการย้ายออกไปหางานทำที่อื่นหรือไม่

ปีเพาะปลูก	*จำนวนผู้ชักชวนย้ายถิ่น (คน)	*ความสำคัญของผู้ชักชวนเหล่านี้ในปีนี้ต่อการย้ายถิ่นคิดเป็นร้อยละ	หมายเหตุ
1. พ.ศ.27-เม.ย.28 หรือ เดือน ๑ ปีชวด - เดือน 5 ปีฉลู			
2. พ.ศ.26-เม.ย.27 หรือ เดือน ๑ ปีกุน - เดือน 5 ปีชวด			
3. พ.ศ.25-เม.ย.26 หรือ เดือน ๑ ปีจอ - เดือน 5 ปีกุน			
4. พ.ศ.24-เม.ย.25 หรือ เดือน ๑ ปีระกา - เดือน 5 ปีจอ			

2. ท่านคาดว่าในปีเพาะปลูกใหม่นี้ (๒๕๒๘, ๘๙) จะมีผู้มาชักชวนอำนวยความสะดวกให้ครัวเรือนของท่านย้ายออกไปหางานทำที่อื่นหรือไม่

(1) คงมี เพราะ.....

(2) คงไม่มี เพราะ.....

(3) ไม่ทราบ

ข. <u>แบบสัมภาษณ์ความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน</u>

1. ในช่วงเวลาที่ผ่านมา 4 ปีเพาะปลูกนั้น ในแต่ละปีมีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นเหมือนกันบ้าง แตกต่างกันบ้าง ขอให้ท่านจะลึกถึงเหตุการณ์ที่จะถามต่อไปนี้ในแต่ละช่วงปีที่ผ่านมาว่า ครัวเรือนของท่านมีความพึงพอใจมากน้อยเพียงใดกับสภาพการณ์ต่อไปนี้ในปีนั้น ๆ (พนักงานสัมภาษณ์ต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับช่วงปีให้ผู้ให้สัมภาษณ์เข้าใจอย่างแน่ชัดก่อนสัมภาษณ์จริง และข้อควรระวังคือต้องให้ผู้ให้สัมภาษณ์<u>ระลึกถึงความรู้สึก</u>เกี่ยวกับ เรื่องที่จะถามในช่วงปีนั้น ๆ ว่ารู้สึกอย่างไรมิใช่เป็นความรู้สึกโดยเปรียบเทียบขณะให้สัมภาษณ์หรือความรู้สึกในขณะนี้ต่อช่วงเวลาที่ผ่านมา)

*การให้คะแนนความพึงพอใจ มาก = 3 คะแนน ปานกลาง = 2 คะแนน น้อย = 1 คะแนน ถ้าจำไม่ได้หรือไม่เข้าข่ายให้ = 0 คะแนน

รายการ	พ.ศ.27-เม.ย.28 หรือเดือน 6 ชวด-เดือน 5 ฉลู	พ.ศ.26-เม.ย.27 หรือเดือน 6 ฉุน-เดือน 5 ชวด	พ.ศ.25-เม.ย.26 หรือเดือน 6 จอ-เดือน 5 ฉุน	พ.ศ.24-เม.ย.25 หรือเดือน 6 ระกา-เดือน 5 จอ
	ระดับความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ
1. ผลผลิตข้าว				
2. ผลผลิตพืชอื่น ๆ				
3. รายได้ของครัวเรือน				
4. การมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน				
5. สภาพที่อยู่อาศัย				
6. ความสะดวกในการคมนาคมติดต่อกับชุมชนอื่น				
7. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน				
8. การได้รับบริการด้านการรักษาพยาบาลจากรัฐ				
9. การพักผ่อนหย่อนใจ				
10. ความเป็นมิตรของเพื่อนบ้าน				
รวมคะแนน				

๒. ท่านคิดว่าในปีเพาะปลูกนี้ (252๓, ๓๔) สมาชิกในครัวเรือนของท่านจะมีความพึงพอใจในความเป็นอยู่ของครัวเรือนเป็นอย่างไร เมื่อเปรียบเทียบกับปีที่แล้ว

( ) ดีกว่า เพราะ.....

( ) เหมือนเดิม เพราะ.....

( ) เลวลง เพราะ.....

( ) ไม่แน่ใจ เพราะ .....

๗. <u>แบบสัมภาษณ์ความคาดหวังผลจากการย้ายถิ่น</u>

๑. ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ๓ ปีเพาะปลูกนั้น ขอให้ท่านระลึกถึงเหตุการณ์ความเป็นไปในแต่ละช่วงปีว่า ในแต่ละช่วงปีครัวเรือนของท่านมีความคาดหวังว่าจะได้มาซึ่งสิ่งที่หวังหรือต้องการ โดยอาศัยการย้ายถิ่นออกไปหางานทำในท้องถิ่นอื่นมากน้อยเพียงใด (พนักงานสัมภาษณ์ต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับช่วงปีให้ผู้ให้สัมภาษณ์เข้าใจอย่างแน่ชัดก่อนสัมภาษณ์จริงและข้อควรระวังคือ ต้องให้ผู้ให้สัมภาษณ์<u>ระลึกถึงความคาดหวัง</u>ในช่วงปีนั้น ๆ ว่าเป็นอย่างไร ถึงแม้ว่าในความเป็นจริงสิ่งที่คาดหวังอาจไม่เป็นไปตามคาดหวังก็ได้ อนึ่งความคาดหวังในแต่ละช่วงปีในแต่ละเรื่องนั้นเป็นอิสระจากกันมิใช่เป็นความคาดหวังโดยเปรียบเทียบกันแต่อย่างใด

*การให้คะแนนระดับความคาดหวัง มาก = ๓ คะแนน ปานกลาง = ๒ คะแนน น้อย = ๑ คะแนน และถ้าไม่ได้คาดหวังและไม่เข้าข่ายให้ = ๐ คะแนน

รายการ	พ.ศ.27-เม.ย.28 หรือเดือน 6 ธันวา-เดือน 5 ตุลา	พ.ศ.26-เม.ย.27 หรือเดือน 6 กุม - เดือน 5 ธันวา	พ.ศ.25-เม.ย.26 หรือเดือน 6 ตุล - เดือน 5 กุม	พ.ศ.24-เม.ย.25 หรือเดือน 6 ระกา-เดือน 5 ตุล
	ระดับความคาดหวัง	ระดับความคาดหวัง	ระดับความคาดหวัง	ระดับความคาดหวัง
ครัวเรือนของท่านคาดหวังว่าจะได้สิ่งเหล่านี้มาโดยอาศัยการย้ายถิ่นออกไปทำงานนอกหมู่บ้านมากน้อยเพียงใด				
1. การมีรายได้ดี				
2. การมีงานทำที่มั่นคง				
3. การมีสวัสดิการในอาชีพ เช่น เบิกค่ารักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วยได้				
4. การมีสภาพการทำงานที่ดีกว่า				
5. การมีโอกาสเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ที่ดิน บ้าน ฯลฯ				
6. การมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ				
7. การได้ทำงานเบาสบาย				
8. การมีทุนในการประกอบอาชีพ				
9. การมีเพื่อนและคนรู้จักมากขึ้น				
10. การแสวงหาโอกาสที่ดีเตรียมไว้สำหรับสมาชิกในครัวเรือนต่อไป				
* รวมคะแนน				

๗. แบบสัมภาษณ์การย้ายถิ่น

รายการ	พ.ศ.27-เม.ย.28 (เดือน 6 ชวดถึงเดือน 5 ฉลู)	พ.ศ.26-เม.ย.27 (เดือน 6 ทุนถึงเดือน 5 ชวด)	พ.ศ.25-เม.ย.26 (เดือน 6 วอถึงเดือน 5 ทุน)	พ.ศ.24-เม.ย.25 (เดือน 6 ระกาถึงเดือน 5 จอ)
1. *ตัวท่านเองหรือสมาชิกในครัวเรือนย้ายถิ่นออกไปทางานทำหรือทำงานนอกหมู่บ้านครั้งหนึ่งเกิน 15 วันบ้างหรือไม่ (ระบุจำนวนคน)				
2. ตัวท่านเองหรือสมาชิกในครัวเรือนย้ายถิ่นออกไปทางานทำหรือทำงานนอกหมู่บ้านครั้งหนึ่ง ๆ ไม่เกิน 15 วัน บ้างหรือไม่ (ระบุจำนวนคน)				
3. รวมค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่นออกไปทางานทำ (ค่าเดินทาง, ติดต่อเตรียมตัว ฯลฯ) ในปีนี้ (บาท)				
4. ครัวเรือนท่านต้องกู้ยืมเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่นหรือไม่ 4.1 กู้ (บาท) 4.2 ไม่ต้องกู้				
5. ผู้ย้ายถิ่นส่งเงินหรือสิ่งของมายังครัวเรือนได้หรือไม่ 5.1 ได้มูลค่า (บาท) 5.2 ไม่ได้ (เพราะ)				

รายการ	พ.ศ.27-เม.ย.28 (เดือน 6 ชวดถึงเดือน 5 ฉลู)	พ.ศ.26-เม.ย.27 (เดือน 6 ฉลูถึงเดือน 5 ชวด)	พ.ศ.25-เม.ย.26 (เดือน 6 ฉอถึงเดือน 5 ฉลู)	พ.ศ.24-เม.ย.25 (เดือน 6 ระกาถึงเดือน 5 ฉอ)
6. มีการย้ายถิ่นไปหางานทำหรือไปทำงานโดยไปกันทั้งครัวเรือนหรือนำเด็ก ๆ ติดตามไปด้วยหรือไม่ 6.1 มี (ครั้ง) 6.2 ไม่มี				
7. มีสมาชิกในครัวเรือนของท่านย้ายออกนอกหมู่บ้านนี้เกิน 15 วันด้วยวัตถุประสงค์อื่นนอกจากไปทำงานหรือหางานทำหรือไม่ 7.1 มี (คน) 7.2 ไม่มี				
8. มีบุคคลอื่นที่มิได้เป็นสมาชิกปกติของครัวเรือนนี้ย้ายเข้ามาหางานทำหรือทำงานในครัวเรือนของท่านครั้งหนึ่งเกิน 15 วัน หรือไม่ 8.1 มี (คน) 8.2 ไม่มี				
9. มีบุคคลอื่นที่มิได้เป็นสมาชิกปกติของครัวเรือนนี้ย้ายเข้ามาหางานทำหรือทำงานในครัวเรือนของท่านครั้งหนึ่งไม่เกิน 15 วัน บ้างหรือไม่ 8.1 มี (คน) 8.2 ไม่มี				

10. ขอทราบรายละเอียดของผู้ย้ายถิ่นในครัวเรือนของท่านที่ไปหางานทำหรือไปทำงานในปีเพาะปลูก พ.ศ.2527-เม.ย.2528

(เดือน 6 ปีชวด - เดือน 5 ปีฉลู)

ลำดับที่	ชื่อ	เพศ	อายุขณะย้าย	การศึกษาขณะย้าย	สถานภาพในครัวเรือน	สถานภาพสมรสขณะย้าย	*จำนวนครั้งที่ย้ายทั้งหมดในปีนี้	รวมเวลาที่ย้ายทั้งหมดในปีนี้ (วัน)	สถานที่ย้ายไป				ลักษณะอาชีพที่ไปทำ (ระบุ)	สาเหตุหลักที่ทำให้ย้าย	หมายเหตุ
									ต่างเพศ	ภายใน อ.เดียวกัน	ต่าง อ.อื่นในจังหวัด (ระบุ)	ต่างจังหวัด (ระบุ)			
1															
2															
3															
4															

11. ขอทราบรายละเอียดของผู้ย้ายที่นในครัวเรือนของท่านที่ไปหางานทำหรือไปทำงานในปีเพาะปลูก พ.ศ.26-เม.ย.27

(เดือน ๑ ปีกุน ถึงเดือน 5 ปีชวด)

ลำดับที่	ชื่อ	เพศ	อายุขณะย้าย	การศึกษาขณะย้าย	สถานภาพในครัวเรือน	สถานภาพสมรสขณะย้าย	*จำนวนครั้งที่ย้ายทั้งหมดในปีนี้	รวมเวลาที่ย้ายทั้งหมดในปีนี้ (วัน)	สถานที่ย้ายไป				ลักษณะอาชีพที่ไปทำ (ระบุ)	สาเหตุหลักที่ทำให้ย้าย	หมายเหตุ
									ต่างเทศบาล	ภายในเขต อ.	ต่างอำเภอ (ระบุ) จ.	ต่างจังหวัด (ระบุ) จ.			
1															
2															
3															
4															

12. ขอทราบรายละเอียดของผู้ย้ายถิ่นในครัวเรือนของท่านที่ไปหางานทำหรือไปทำงานในปีเพาะปลูก พ.ค.25- เม.ย.26

(เดือน 5 ปีจอ - เดือน 5 ปีกุน)

ลำดับที่	ชื่อ	เพศ	อายุขณะย้าย	การศึกษาขณะย้าย	สถานภาพในครัวเรือน	สถานภาพสมรสขณะย้าย	*จำนวนครั้งที่ย้ายทั้งหมดในปีนี้	รวมเวลาที่ย้ายทั้งหมดในปีนี้ (วัน)	สถานที่ย้ายไป				สักษณะอาชีพที่ไปทำ (ระบุ)	สาเหตุหลักที่ทำให้ย้าย	หมายเหตุ
									ในจังหวัดเดียวกัน	ต่างจังหวัดในภาคเดียวกัน	ต่างภาคในประเทศ (ระบุภาค)	ต่างประเทศ (ระบุประเทศ)			
1															
2															
3															
4															

13. ขอทราบรายละเอียดของผู้ย้ายถิ่นในครัวเรือนของท่านที่ไปทำงานทำหรือไปทำงานในปีเพาะปลูก พ.ศ.24- เม.ย.25

(เดือน e ปีระกา - เดือน s ปีจอ)

ลำดับที่	ชื่อ	เพศ	อายุขณะย้าย	การศึกษาขณะย้าย	สถานภาพในครัวเรือน	สถานภาพสมรสขณะย้าย	*จำนวนครั้งที่ย้ายทั้งหมดในปีนี้	รวมเวลาที่ย้ายทั้งหมดในปีนี้ (วัน)	สถานที่ย้ายไป				ลักษณะอาชีพที่ไปทำ (ระบุ)	สาเหตุหลักที่ทำให้ย้าย	หมายเหตุ
									ในหมู่บ้าน	ต.นอกหมู่บ้านเดียวกัน	อ.อื่นในจังหวัด (ระบุ)	จ.ในภาคอื่น (ระบุ)			
1															
2															
3															
4															

14. ความคาดหมายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นในอนาคต

14.1 สมมุติว่าในปีนี้แห้งแล้ง ขาดแคลนผลผลิตตกต่ำครัวเรือนของท่านจะแก้ปัญหานี้อย่างไร

(1) ย้ายถิ่น (2) ทนอยู่ต่อไป

(3) อื่น ๆ (ระบุ).....

14.2 หากมีญาติพี่น้องคนรู้จักมาชักชวนให้ย้ายไปกรุงเทพโดยจะให้ที่อยู่หางานให้ทำในระยะตั้งตัว ท่านคิดว่าตัวท่านเองหรือสมาชิกคนใดคนหนึ่งหรือหลายคนในครัวเรือนของท่านควรจะไปหรือไม่

(1) ไป

(2) ไม่ไป เพราะ.....

14.3 สำหรับในปีนี้ (2528) ท่านคาดว่าจะมีสมาชิกในครัวเรือนของท่านย้ายออกไปหางานทำนอกหมู่บ้านหรือไม่

(1) ไม่มีการย้ายออกไปหางานทำนอกหมู่บ้านแน่นอนตลอดปีนี้ (เพราะ).....

(2) คงไม่มีการย้ายออกไปหางานทำนอกหมู่บ้านในปีนี้ เว้นแต่มีสถานการณ์บางอย่างเกิดขึ้น เช่น.....

(3) จะมีผู้ย้ายออกไปแน่นอน เพียงแต่ยังรอโอกาสบางอย่างอยู่ (คือ อะไร).....

(จะย้ายไปไหน, นาน เท่าใด).....

(4) จะมีผู้ย้ายออกไปแน่นอน เร็ว ๆ นี้ (ย้ายไปไหน, นานเท่าใด).....

(5) ยังไม่มีการตัดสินใจเรื่องนี้ขณะนี้

ญ. แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความเห็นในการพัฒนาชนบทแนวใหม่

1. ท่านทราบหรือไม่ว่าหมู่บ้านของท่านอยู่ภายใต้โครงการพัฒนาที่มีชื่อว่าอะไร

(1) ทราบ (ระบุ)..... (2) ไม่ทราบ

2. ช่วงเวลา 3 ปีที่ผ่านมานั้นสมาชิกครัวเรือนของท่านได้เข้าร่วมการพัฒนาที่ดำเนินการในหมู่บ้านหรือไม่

(1) เข้าร่วม (อย่างไรบ้าง).....

(2) ไม่เข้าร่วม (เพราะ).....

3. ช่วง 3 ปีที่ผ่านมาครัวเรือนของท่านมีความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าในอดีตหรือไม่

(1) ดีขึ้น (2) เหมือนเดิม (3) เลวลง

4. หากหมู่บ้านของท่านยังคงดำเนินการพัฒนาด้วยวิธีการเช่นเดียวกับ 3 ปีที่ผ่านมา ท่านคิดว่าในอนาคตหมู่บ้านของท่านจะเจริญยิ่งขึ้นไปกว่าในปัจจุบันหรือไม่

(1) เจริญยิ่งขึ้น

(2) เหมือนเดิม เพราะ .....

(3) เลวลง เพราะ .....

5. ท่านคิดว่าเป็นไปได้หรือไม่ที่จะให้ประชาชนในหมู่บ้านรับผิดชอบดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านเองเป็นส่วนใหญ่

(1) ได้ เพราะ .....

(2) ไม่ได้ เพราะ .....

6. เพื่อให้หมู่บ้านของท่านพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว ท่านคิดว่าควรมีการปรับปรุงด้านใดบ้าง

(1) .....

(2) .....

(3) .....

จบการสัมภาษณ์

บันทึกสำหรับพนักงานสัมภาษณ์

๑. ความร่วมมือที่ได้รับ

(๔) ดียาก (๓) ดี

(๒) ปานกลาง (๑) ไม่ดูดี

๒. เวลาที่ใช้ทั้งสิ้น.....นาที

๓. ข้อสังเกตอื่น ๆ .....

.....

ลงชื่อ.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ๒๕๒๘

คู่มือ

การสัมภาษณ์ข้อมูลระดับครัวเรือนในการวิจัย เรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง

ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทกับการย้ายถิ่น

ก. ข้อพึงปฏิบัติในการสัมภาษณ์

1. ทักทายแนะนำตนเองต่อผู้ให้สัมภาษณ์ บอกวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูลว่าเพื่อผลทางการศึกษา โดยจะขอทราบเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ในครัวเรือนของผู้ให้สัมภาษณ์ในช่วง 4 ปีเพาะปลูกที่ผ่านมา อย่าให้สัญญาว่าการวิจัยจะนำมาซึ่งความช่วยเหลือใด ๆ จากทางราชการ ทำนองเดียวกันให้ทำความเข้าใจว่าข้อมูลที่ให้จะไม่มีผลร้ายต่อตัวผู้ให้ข้อมูล เช่น มิได้มาหาข้อมูลเพื่อเก็บภาษี ข้อมูลทุกอย่างจะนำไปวิเคราะห์โดยกลุ่มรวม และผู้สัมภาษณ์จะไม่เปิดเผยข้อมูลเฉพาะครัวเรือนให้ผู้ใดทราบ

2. ตรวจสอบคุณลักษณะของครัวเรือน ซึ่งจะต้องประกอบด้วยลักษณะต่อไปนี้

2.1 ครัวเรือนนั้นต้องประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก

2.2 ครัวเรือนนั้นต้องเป็นครัวเรือนส่วนบุคคลมีสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปอยู่ในบ้านเดียวกัน และร่วมกันจัดหาแบ่งปันและใช้สิ่งบริโภคอุปโภคอันจำเป็นแก่การครองชีพร่วมกัน

2.3 ครัวเรือนและสมาชิกในครัวเรือนนั้นต้องอยู่ในหมู่บ้านนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปีเพาะปลูก (ก่อนเริ่มยุทธวิธีการพัฒนาที่จะศึกษา)

2.4 ครัวเรือนนั้นต้องมีพื้นที่ (ที่ดิน) ทำกินอยู่ในหมู่บ้านนั้น หรือหากมีพื้นที่ทำกินอยู่ในเขตหมู่บ้านอื่นจะต้องเป็นหมู่บ้านที่มียุทธวิธีการพัฒนาชนบทในรูปแบบเดียวกัน

2.5 ครัวเรือนนั้นต้องมีสัญชาติไทยและนับถือศาสนาพุทธ

หากครัวเรือนใดขาดคุณลักษณะประการหนึ่งประการใด หรือหลายประการดังกล่าวข้างต้นนี้ให้พนักงานสัมภาษณ์เลื่อนไปสัมภาษณ์ครัวเรือนอื่น ที่ได้รับมอบหมายมาต่อไปก่อน และให้แจ้งผู้ควบคุมงานภาคสนามทราบ เพื่อเลือกครัวเรือนใหม่ต่อไป

๓. การเลือกผู้ให้ข้อมูล

เมื่อได้ครัวเรือนที่ตรงตามข้อกำหนดในการวิจัยครั้งนี้แล้วให้เลือกบุคคลในครัวเรือนที่อยู่ขณะนั้นมาให้การสัมภาษณ์ โดยต้องเลือกจากสมาชิกครัวเรือนที่มีความสำคัญและมีบทบาททางเศรษฐกิจมากที่สุด ซึ่งในกรณีนี้อาจต้องสัมภาษณ์บุคคลอื่นที่มิใช่หัวหน้าครัวเรือน (ซึ่งมักยึดความอาวุโสเป็นหลัก) หากมีบุคคลในครัวเรือนที่มีคุณสมบัติสามารถให้สัมภาษณ์ได้มากกว่าหนึ่งคน ให้พิจารณาจากอายุอาวุโสเป็นหลัก แต่หากอายุเท่ากันให้เลือกคนหนึ่งคนใดเป็นผู้ให้ข้อมูล โดยปกติจะมีญาติพี่น้องของผู้ให้สัมภาษณ์มานั่งฟังหรืออยู่ข้าง ๆ ขณะทำการสัมภาษณ์ด้วยในกรณีนี้ต้องพยายามอย่างสุภาพอย่าให้บุคคลที่เรามิได้เลือกมาให้สัมภาษณ์ตอบคำถาม หรือแสดงความคิดเห็นแทนผู้ที่เราทำดังสัมภาษณ์ หากมีปัญหาใด ๆ นอกเหนือจากนี้ให้ปรึกษาผู้ควบคุมงานภาคสนาม

ข. <u>รายละเอียดเพิ่มเติมบางประการในแบบสัมภาษณ์ที่ต้องศึกษาให้แน่ชัดก่อนทำการสัมภาษณ์</u>

๑. <u>แบบสัมภาษณ์ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป</u>

๑.๑ ที่ดินหากเกิน $\frac{1}{2}$ ไร่ให้นับเป็น ๑ ไร่

๑.๒ หากครัวเรือนหลายครัวเรือนทำกินในที่ดินผืนเดียวกัน (มักเป็นกรณีครอบครัวขยาย) การคิดปริมาณที่ดินของครัวเรือนให้ถามผู้ให้สัมภาษณ์ว่า หากคิดจากผลผลิตที่เขาได้รับส่วนแบ่งมาใช้บริโภคหรือจำหน่าย หรือคิดเป็นจำนวนเงินที่ครัวเรือนของเขาได้รับแล้วควรจะเป็นผลผลิตหรือจำนวนเงินที่ทำในเนื้อที่กี่ไร่

๑.๓ จำนวนที่ดินในข้อถามข้อ ๔,๕,๖ นั้นต้องเท่ากัน

2. แบบสัมภาษณ์จำนวนสมาชิกและโครงสร้างประชากรในครัวเรือน

2.1 สมาชิกในครัวเรือนที่อยู่ประจำ หมายถึง บุคคลที่กินอยู่หลับนอนเป็นปกติในครัวเรือนนั้น แม้จะไม่มีชื่อในสำมะโนครัวก็ตาม ทำนองเดียวกันผู้ที่มีชื่ออยู่ในสำมะโนครัวของครัวเรือนนั้น แต่หากไม่ได้กินอยู่หลับนอนเป็นประจำในช่วงปีที่ถามก็จะไม่นับว่าเป็นสมาชิกประจำของครัวเรือน

2.2 นอกจากนี้สมาชิกครัวเรือนที่อยู่ประจำให้พิจารณาเพิ่มเติมโดยให้เกณฑ์ดังนี้

2.2.1 พิจารณาจากวัตถุประสงค์การอยู่ แม้บุคคลนั้นจะเพิ่งเข้ามาอยู่ (เช่น เพิ่งแต่งงานเข้ามาหรือมาเป็นลูกจ้าง) แต่หากมีความตั้งใจหรือแสดงเจตจำนงว่าจะอยู่ในครัวเรือนนั้นต่อไปโดยไม่มีกำหนดให้ถือว่าเป็นสมาชิกที่อยู่ประจำ ในทำนองเดียวกันหากมีสมาชิกในครัวเรือนย้ายออกไปอยู่ที่อื่นขณะทำการสัมภาษณ์ แต่หากคนเหล่านี้มีความตั้งใจจะกลับมายังครัวเรือนนี้แน่นอนก็ให้นับว่าเป็นสมาชิกประจำของครัวเรือนนั้น

2.2.2 กรณีที่ไม่สามารถใช้เกณฑ์ 2.2.1 ได้ให้พิจารณาว่าคน ๆ นั้นอยู่ในครัวเรือนนั้นเกิน 3 เดือนแล้วหรือไม่ หากเกินให้นับเป็นสมาชิกประจำของครัวเรือนในปีนั้น

2.3 พนักงานสัมภาษณ์ต้องทำความเข้าใจเรื่องปีเพาะปลูกและช่วงเวลา 4 ปีเพาะปลูกย้อนหลังให้ชัดเจน และแน่ใจว่าผู้ให้สัมภาษณ์เข้าใจแล้วจึงทำการสัมภาษณ์

2.4 สมาชิกวัยแรงงาน หมายถึง สมาชิกในครัวเรือนที่ผู้ให้สัมภาษณ์พิจารณาว่ามีความสามารถในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจและกิจกรรมด้านอื่น ๆ ทั้งนี้ไม่รวมถึงผู้เป็นนักเรียน นักศึกษา

2.5 พยายามตามย้ำว่ายังมีสมาชิกในครัวเรือนอื่นอีกหรือไม่นอกจากที่ได้ให้ข้อมูลมาแล้ว

2.6 การย้ายถิ่น หมายถึง การย้ายออกไปเลยเป็นการถาวรในปีนั้น โดยใช้เกณฑ์ตั้งแต่ 3 เดือนขึ้นไป การย้ายไป ๆ มา ๆ ไม่นับทำนองเดียวกันการย้ายเข้า หมายถึง ย้ายเข้ามาอยู่เป็นการถาวรในปีนั้นมิใช่ไป ๆ มา ๆ การย้ายถิ่นสำหรับข้อนี้ หมายถึง

การย้ายทุกชนิด เช่น ไปทำงาน เรียนหนังสือ แต่งงาน ฯลฯ

2.7 สิ้นปีเพาะปลูก หมายถึง สิ้นเดือนเมษายน (เดือน 5) ของปีเพาะปลูกนั้น ๆ

2.8 การคุมกำเนิดแบบถาวร คือ การทำหมัน (ชายหรือหญิง) ส่วนวิธีอื่น ๆ เป็นการคุมกำเนิดแบบชั่วคราว

2.9 เด็กทารกเกิดมีชีวิตแล้วตาย ก็ให้นับว่าเป็นเด็กเกิดใหม่ในปีนั้น และให้นับว่าเป็นคนตายในครัวเรือนในปีนั้นด้วย กรณีตายคลอดให้นับเป็นคนตายในปีนั้น

3. <u>แบบสัมภาษณ์ระยะเวลาที่ครัวเรือนมีงานทำในรอบปี</u>

3.1 การว่างงานในที่นี้ หมายถึง การว่างงานไม่มีอะไรทำในพื้นที่/ชุมชนของผู้ให้สัมภาษณ์ แม้บางคนแก้ปัญหาโดยย้ายถิ่นไปหางานทำที่อื่น ก็ถือว่าว่างงานในพื้นที่ หรือถึงแม้จะมีงานในพื้นที่แต่ไม่ทำ เพราะเห็นว่าทำแล้วไม่คุ้มกันก็ให้ถือว่าว่างงานในกรณีนี้

3.2 ว่างงาน หมายถึง ว่างไม่มีอะไรทำจริง ๆ การทำงานบ้าน เก็บของป่า ล่าสัตว์ เลี้ยงเด็ก หรืองานที่ไม่ก่อผลได้ในเชิงเศรษฐกิจอื่น ๆ ก็ถือว่าไม่ว่างงาน

3.3 นักเรียน นักศึกษาจะไม่นับว่าเป็นผู้อยู่ในวัยแรงงาน

3.4 ให้กลับไปดูจำนวนสมาชิกที่จะถามข้อมูลเกี่ยวกับการว่างงานในแบบสัมภาษณ์ข้อ ข. และตรวจสอบจำนวนสมาชิกในวัยแรงงานแต่ละปีให้ตรงกัน โดยถามข้อมูลเรียงลำดับเป็นรายคน

3.5 ควรถามว่าว่างงานในช่วงเดือนใดบ้างก่อนแล้ว จึงถามจำนวนวันที่ว่างงาน

3.6 เฉลี่ยวันว่างงานต่อคน : ครัวเรือน หาได้โดยนำจำนวนวันที่ว่างงานทั้งหมดของครัวเรือนหารด้วยสมาชิกวัยแรงงานทั้งหมดในครัวเรือนนั้น ๆ

3.7 วันที่อยู่ในพื้นที่ทั้งหมดในปีนี้ หมายถึงจำนวนวันที่สมาชิกประจำของครัวเรือนในปีนี้อยู่ โดยปกติจะเท่ากับ 365 วัน ทุกกรณีไปยกเว้นสำหรับผู้ที่เพิ่งเข้ามาอยู่ เช่น อยู่ได้ 3 เดือน ให้ระบุจำนวนวันที่เข้ามาอยู่ไม่เต็มปีนั้น

4. <u>แบบสัมภาษณ์ฐานะเศรษฐกิจของครัวเรือน</u>

4.1 การปลูก การขายข้าว และผลิตผลอื่น ๆ ปีหนึ่ง ๆ อาจเกิดขึ้นหลายครั้ง ให้พยายามตรวจสอบเรื่องนี้ก่อนบันทึกด้วย

4.2 หน่วยท้องถิ่นมักเรียกข้าวเป็นหมื่นหรือแสน 1 หมื่น = 12 ก.ก.

4.3 รายรับ รายจ่าย บางรายการควรสอบถามเป็นเดือนก่อนแล้วค่อนสอบถามเป็นปีภายหลัง

4.4 รายจ่ายรายรับบางอย่างไม่เป็นตัวเงิน เช่น ได้ค่าเช่านาหรือต้องจ่ายค่าเช่านาเป็นข้าวเปลือก ให้สอบถามราคาข้าวเปลือกขณะนั้น ๆ เป็นตัวเงินก่อนบันทึก

4.5 รายรับรายจ่ายของช่วงปี 2520 - 2526 นั้น ให้สอบถามโดยอาศัยฐานรายรับรายจ่ายในปี พ.ศ. 2527 เป็นตัวตั้ง โดยให้ผู้ให้สัมภาษณ์พิจารณาเปรียบเทียบโดยควรถามก่อนว่ารายรับ - รายจ่าย ในแต่ละปีมากหรือน้อยกว่ากัน แล้วจึงถามเป็นจำนวนเงินภายหลัง

4.6 รายได้จากการย้ายไปทำงานนอกหมู่บ้าน หมายถึง การย้ายไปทำงานทั้งมากกว่า 15 วันขึ้นไป และน้อยกว่า 15 วันลงมา

4.7 ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง หมายถึง ค่าใช้จ่ายในการเดินทางทุกอย่างรวมทั้งค่าเดินทางอันเนื่องจากการย้ายถิ่นด้วย

4.8 โดยปกติชาวบ้านมักประมาณการค่าใช้จ่ายรายการต่าง ๆ สูงกว่าเป็นจริง (โดยไม่ตั้งใจ) ให้พนักงานสัมภาษณ์พยายามตรวจสอบข้อมูลให้แน่ใจก่อนบันทึก

5. <u>แบบสัมภาษณ์ปริมาณผลผลิตข้าวในรอบปี</u>

5.1 ข้าวที่เหลือเป็นกรรมสิทธิ์ หมายถึง ข้าวที่เก็บเกี่ยวเรียบร้อยแล้ว และเหลือเป็นกรรมสิทธิ์จริงภายหลังหักค่าเช่าหรือภาระผูกพันต่าง ๆ แล้ว

5.2 การผลิตข้าวอาจผลิตปีหนึ่งมากกว่า 1 ครั้ง การคิดปริมาณข้าวต้องคำนึงถึงเรื่องนี้ด้วย

5.3 ข้าวในที่นี้หมายความรวม ๆ ทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว (ในจังหวัดที่เก็บข้อมูลจะปลูกข้าวเจ้าน้อยมาก ปลูกไว้เพียงเพื่อทำขนมหรือกิจกรรมบางอย่างเท่านั้น)

6. แบบสัมภาษณ์ผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น

6.1 ให้ระบุความสำคัญของผู้ชักชวนให้มีการย้ายถิ่นในปีนั้น ๆ รวมกันว่ามีผลต่อการย้ายคิดเป็นร้อยละเท่าใด ถึงแม้ว่าในความเป็นจริงจะไม่มีการย้ายถิ่นเกิดขึ้นในครัวเรือนนั้นในปีนั้นก็ตาม

7. แบบสัมภาษณ์การย้ายถิ่น

7.1 รายละเอียดของผู้ย้ายถิ่นที่จะต้องบันทึกลงในตาราง หมายถึง ผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายออกไปเพื่อหางานทำครั้งหนึ่งเกิน 15 วันเท่านั้น ไม่รวมผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายออกไปด้วยวัตถุประสงค์อื่น ๆ

7.2 สาเหตุหลักที่ทำให้ย้าย ให้ระบุสาเหตุ เช่น ทำนาไม่ได้ผล มีคนชักชวนไป ฯลฯ

7.3 ค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่น หมายถึง ค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่นออกไปหางานทำ โดยพิจารณาระยะเวลาการย้ายถิ่นทั้งที่เกินและไม่เกิน 15 วัน และเป็นค่าใช้จ่ายก่อนถึงแหล่งงานเท่านั้น เช่น ค่าเตรียมตัว ค่านายหน้า ค่าเดินทาง ฯลฯ

ตารางเทียบอายุ

พ.ศ.	ปี	อายุ	พ.ศ.	ปี	อายุ
2528	ฉลู	0	2506	เถาะ	22
2527	ชวด	1	2505	ขาล	23
2526	กุน	2	2504	ฉลู	24
2525	จอ	3	2503	ชวด	25
2524	ระกา	4	2502	กุน	26
2523	วอก	5	2501	จอ	27
2522	มะแม	6	2500	ระกา	28
2521	มะเมีย	7	2499	วอก	29
2520	มะเส็ง	8	2498	มะแม	30
2519	มะโรง	9	2497	มะเมีย	31
2518	เถาะ	10	2496	มะเส็ง	32
2517	ขาล	11	2495	มะโรง	33
2516	ฉลู	12	2494	เถาะ	34
2515	ชวด	13	2493	ขาล	35
2514	กุน	14	2492	ฉลู	36
2513	จอ	15	2491	ชวด	37
2512	ระกา	16	2490	กุน	38
2511	วอก	17	2489	จอ	39
2510	มะแม	18	2488	ระกา	40
2509	มะเมีย	19	2487	วอก	41
2508	มะเส็ง	20	2486	มะแม	42
2507	มะโรง	21	2485	มะเมีย	43

พ.ศ.	ปี	อายุ	พ.ศ.	ปี	อายุ
2484	มะเส็ง	44	2461	มะเมีย	67
2483	มะโรง	45	2460	มะเส็ง	68
2482	เถาะ	46	2459	มะโรง	69
2481	ขาล	47	2458	เถาะ	70
2480	ฉลู	48	2457	ขาล	71
2479	ชวด	49	2456	ฉลู	72
2478	กุน	50	2455	ชวด	73
2477	จอ	51	2454	กุน	74
2476	ระกา	52	2453	จอ	75
2475	วอก	53	2452	ระกา	76
2474	มะแม	54	2451	วอก	77
2473	มะเมีย	55	2450	มะแม	78
2472	มะเส็ง	56	2449	มะเมีย	79
2471	มะโรง	57	2448	มะเส็ง	80
2470	เถาะ	58	2447	มะโรง	81
2469	ขาล	59	2446	เถาะ	82
2468	ฉลู	60	2445	ขาล	83
2467	ชวด	61	2444	ฉลู	84
2466	กุน	62	2443	ชวด	85
2465	จอ	63	2442	กุน	86
2464	ระกา	64	2441	จอ	87
2463	วอก	65	2440	ระกา	88
2462	มะแม	66	2439	วอก	89

พ.ศ.	ปี	อายุ	พ.ศ.	ปี	อายุ
2438	มะแม	90	2432	ฉลู	96
2437	มะเมีย	91	2431	ชวด	97
2436	มะเส็ง	92	2430	กุน	98
2435	มะโรง	93	2429	จอ	99
2434	เถาะ	94	2428	ระกา	100
2433	ขาล	95			

มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ

แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

ในการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาชนบทกับการย้ายถิ่น

ก. ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

๑. ชื่อ ..... สกุล .....

๒. เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง

๓. อายุ ..... ปี

๔. การเป็นผู้นำชุมชนของท่านมีลักษณะใด

( ) เป็นผู้มีตำแหน่งเป็นทางการ (ระบุตำแหน่ง เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน กรรมการหมู่บ้าน) .....

( ) เป็นผู้นำแต่ไม่มีตำแหน่งเป็นทางการ (ระบุตำแหน่ง เช่น หมอแผนโบราณ ข้าราชการบำนาญ, เจ้าของโรงสี, คหบดี) .....

๕. ระยะเวลาที่อยู่ในตำแหน่งในข้อ ๔ มาแล้ว ..... ปี

ข. ข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างของชุมชน

๑. หมู่บ้านนี้ชื่อ.....หมู่ที่.....ตำบล.....

อำเภอ.....จังหวัด.....

๒. หมู่บ้านนี้มีครัวเรือนทั้งสิ้น.....ครัวเรือน

๓. จำนวนประชากรในหมู่บ้านปัจจุบันประมาณ ..... คน

ชาย ..... คน

หญิง ..... คน

๔. หมู่บ้านนี้มีหรือเคยมีหรือไม่มีสิ่งต่อไปนี้

รายการ	มี		เคยมี		ไม่เคยมี	หมายเหตุ
	ระบุประเภท/สมาชิกหรือขนาด/จำนวน	เริ่มมีมาตั้งแต่เมื่อใด (พ.ศ.)	มีระหว่างปีใดถึงปีใด	สาเหตุหลักที่เลิกล้มไป		
1. ร.ร.ประถมศึกษา						
2. ร.ร.มัธยมศึกษา						
3. โรงเรียนผู้ใหญ่						
4. ศูนย์พัฒนาเด็ก						
5. สถานีอนามัย						
6. ม.ส.ส.						
7. อ.ส.ม.						
8. ธนาคารยา						
9. ธนาคารข้าว						
10. ธนาคารควาย						
11. ไฟฟ้า						
12. ประปา						
13. คลองส่งน้ำ/เหมืองฝาย						
14. บ่อน้ำบาดาล						
15. สหกรณ์ชาวบ้าน						
16. ลูกเสือชาวบ้าน						
17. ท.ส.ช.						
18. กลุ่มเกษตรกร						
19. กลุ่มสตรี						
20. กลุ่มยุวเกษตรกร						

รายการ	มี		เคยมี		ไม่เคยมี	หมายเหตุ
	ระบุประเภท/สมาชิกหรือขนาด/จำนวน	เริ่มมีมาตั้งแต่เมื่อใด (พ.ศ.)	มีระหว่างปีใดถึงปีใด	สาเหตุหลักที่เลิกล้มไป		
21. กรรมการหมู่บ้าน						
22. กลุ่มสนใจ						
23. ตลาดหมู่บ้าน						
24. ร้านขายของชำ						
25. วัด						
26.						
27.						
28.						

5. เส้นทางจากหมู่บ้านนี้ไปยังตัวอำเภอมี.....เส้นทาง

ไปรดให้รายละเอียดเส้นทางที่ใช้กันมากที่สุด 3 เส้นทาง

5.1 เส้นทางที่ 1 ชื่อ.....ระยะทางถึงตัวอำเภอ.....

กิโลเมตร สภาพเป็น (ลาดยาง, ลูกรัง, ทางเดิน).....

สร้างเสร็จมาแล้ว.....ปี ใช้เวลาเดินทางถึงตัวอำเภอโดยเฉลี่ย

.....นาที โดย..... (โดยพาหนะที่ชาวบ้านใช้มากที่สุด) เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทาง.....บาท เส้นทางนี้ใช้ได้ตลอดปีหรือไม่ (โดยพาหนะที่ชาวบ้านใช้มากที่สุด) .....

๕.๒ เส้นทางที่ ๒ ชื่อ.....ระยะทางถึงตัวอำเภอ.....กิโลเมตร สภาพเป็น.....สร้างเสร็จมาแล้ว.....ปี ใช้เวลาเดินทางถึงตัวอำเภอโดยเฉลี่ย.....นาที โดย..... (โดยพาหนะที่ชาวบ้านใช้มากที่สุด) เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทาง....บาท เส้นทางนี้ใช้ได้ตลอดปีหรือไม่ (โดยพาหนะที่ชาวบ้านใช้มากที่สุด) .....

๕.๓ เส้นทางที่ ๓ ชื่อ.....ระยะทางถึงตัวอำเภอ.....กิโลเมตร สภาพเป็น.....สร้างเสร็จมาแล้ว.....ปี ใช้เวลาเดินทางถึงตัวอำเภอโดยเฉลี่ย.....นาที โดย..... (โดยพาหนะที่ชาวบ้านใช้มากที่สุด) เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทาง.....บาท เส้นทางนี้ใช้ได้ตลอดปีหรือไม่ (โดยพาหนะที่ชาวบ้านใช้มากที่สุด).....

๖. โดยปกติมีรถยนต์ประจำทางจากหมู่บ้านนี้ไปอำเภอวันละ.....เที่ยว ๆ แรกออกจากหมู่บ้านเวลา.....น. เที่ยวสุดท้ายกลับมาถึงหมู่บ้านเวลา.....น. เป็นเช่นนี้มาแล้ว.....ปี

ค. ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานพัฒนาชนบทแนวใหม่

1. ในช่วงเวลา 4 ปีเพาะปลูกที่ผ่านมานั้นได้มีนโยบายที่จะดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านของท่านหลายประการ โปรดให้ข้อมูลว่าได้มีการปฏิบัติกิจกรรมต่อไปนี้ในหมู่บ้านของท่านในแต่ละช่วงปีเพาะปลูกเพียงใด

รายการ	พ.ศ.27-เม.ย.28			พ.ศ.26-เม.ย.27			พ.ศ.25-เม.ย.26			พ.ศ.24-เม.ย.25		
	ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัติ		
	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย
1. การประชุมชี้แจงประชาชนเรื่องการพัฒนาหมู่บ้านในแนวใหม่												
2. การฝึกอบรมประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้านแนวใหม่												
3. การฝึกอบรมประชาชนเพื่อพัฒนาจิตใจให้ละทิ้งอบายมุข												
4. การประชุมกรรมการหมู่บ้านจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านและตำบล												
5. การประชุมประชาชนและกรรมการหมู่บ้านเตรียมงาน กสช.												
6. การสาธิตแนะนำเกี่ยวกับพืช												
7. การสาธิตแนะนำเรื่องการเลี้ยงสัตว์												

รายการ	พ.ศ.27-เม.ย.28			พ.ศ.26-เม.ย.27			พ.ศ.25-เม.ย.26			พ.ศ.24-เม.ย.25		
	ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัติ			ระดับการปฏิบัติ		
	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย	บ่อย	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย
8. การแนะนำและส่งเสริมประชาชนเกี่ยวกับธนาคารข้าว												
9. การแนะนำและส่งเสริมประชาชนเกี่ยวกับธนาคารยา												
10. การแนะนำส่งเสริมให้การศึกษาแก่ประชาชน เช่นที่อ่านหนังสือพิมพ์หมู่บ้าน ประกาศของทางราชการ												
11. การระดมประชาชนพัฒนาท้องถิ่น												
12. การส่งเสริมด้านการตลาดสินค้าเกษตร												
13.												
14.												
15.												
16.												

ง. ข้อมูลเกี่ยวกับผลการดำเนินงานพัฒนาชนบทแนวใหม่

1. ในช่วง 4 ปีเพาะปลูกที่ผ่านมานี้ มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสิ่งต่อไปนี้ในหมู่บ้านนี้ในแง่ใด

รายการ	พ.ศ.27-เม.ย.28 ระดับการพัฒนา				พ.ศ.26-เม.ย.27 ระดับการพัฒนา				พ.ศ.25-เม.ย.26 ระดับการพัฒนา				พ.ศ.24-เม.ย.25 ระดับการพัฒนา			
	มาก	ปานกลาง	ต่ำ	เหมือนเดิม-ลดลง	มาก	ปานกลาง	ต่ำ	เหมือนเดิม-ลดลง	มาก	ปานกลาง	ต่ำ	เหมือนเดิม-ลดลง	มาก	ปานกลาง	ต่ำ	เหมือนเดิม-ลดลง
1. การมีงานทำในท้องถิ่น																
2. รายได้และทรัพย์สินของครัวเรือน																
3. ผลผลิตข้าว																
4. ผลผลิตพืชอื่น ๆ																
5. มาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน																
6. ความรักถิ่นฐานบ้านเกิด																
7. จำนวนคู่สมรสที่วางแผนครอบครัว																
8. ความสามารถของชุมชนในการสะกัดกั้นการอพยพย้ายถิ่นไปหางานทำที่อื่น																
9. การลดลงของการชักชวนกันย้ายถิ่นออกไปหางานทำนอกหมู่บ้าน																

รายการ	พ.ศ.27-เม.ย.28				พ.ศ.26-เม.ย.27				พ.ศ.25-เม.ย.26				พ.ศ.24-เม.ย.25			
	ระดับการพัฒนา				ระดับการพัฒนา				ระดับการพัฒนา				ระดับการพัฒนา			
	มาก	ปานกลาง	น้อย	เหมือนเดิม-เลวลง	มาก	ปานกลาง	น้อย	เหมือนเดิม-เลวลง	มาก	ปานกลาง	น้อย	เหมือนเดิม-เลวลง	มาก	ปานกลาง	น้อย	เหมือนเดิม-เลวลง
10. ความเชื่อมั่นของชาวบ้านในความสำเร็จในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง																
11. การลดลงของอาชญากรรมและอบายมุขต่าง ๆ																

2. ใคร่ขอทราบเกี่ยวกับปริมาณการเปลี่ยนแปลงในสิ่งต่อไปนี้ในแต่ละช่วงปีเพาะปลูกของ

<u>ครัวเรือนส่วนใหญ่</u> ในหมู่บ้านนี้

รายการ	พ.ศ.27-เม.ย.28	พ.ศ.26-เม.ย.27	พ.ศ.25-เม.ย.26	พ.ศ.24-เม.ย.25
1. วันว่างงานของสมาชิกวัยแรงงานในครัวเรือนต่อปีต่อคน (วัน)				
2. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนโดยเฉลี่ย (คน)				
3. รายได้สุทธิของครัวเรือนต่อปี (บาท)				
4. ผลผลิตข้าวที่เหลือเป็นกรรมสิทธิ์ของครัวเรือน (หมื่น)				

รายการ	พ.ศ.27-เม.ย.28	พ.ศ.26-เม.ย.27	พ.ศ.25-เม.ย.26	พ.ศ.24-เม.ย.25
5. ผู้ชักชวนให้ครัวเรือนย้ายถิ่นออกไปหางานทำที่อื่น 5.1 -มี(ร้อยละที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจย้ายของครัวเรือน) 5.2 ไม่มี				
6. ความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน (คิดเป็นร้อยละหากให้ความพึงพอใจสูงสุด = 100 หน่วย)				
7. ความคาดหวังของครัวเรือนที่จะบรรลุถึงสิ่งที่ปรารถนาโดยอาศัยการย้ายถิ่น (คิดเป็นร้อยละหากระดับความคาดหวังมีค่าสูงสุด = 100 หน่วย)				
8. ปริมาณการย้ายถิ่นออกไปหางานทำนอกหมู่บ้าน 8.1 จำนวนครัวเรือน 8.2 จำนวนคน 8.3 สาเหตุย้าย (ส่วนใหญ่)				

3. ก่อนปี พ.ศ. 2525 (ก่อนเริ่มยุทธวิธีพัฒนาชนบทแนวใหม่ในหมู่บ้านของท่าน) มีครัวเรือนที่ละทิ้งหมู่บ้านนี้ทั้งครัวเรือนย้ายไปอยู่ที่อื่นโดยถาวรเลยมีหรือไม่

( ) มีประมาณ.....ครัวเรือน ( ) ไม่มี

สาเหตุสำคัญที่ย้ายไป .....

4. หลังปี พ.ศ. 2525 มาจนถึงปัจจุบันมีผู้ที่ละทิ้งหมู่บ้านนี้ทั้งครัวเรือนย้ายไปอยู่ที่อื่นโดยถาวรเลยมีหรือไม่

( ) มี ประมาณ.....ครัวเรือน ( ) ไม่มี

สาเหตุสำคัญที่ย้ายไป .....

5. ก่อนปี พ.ศ. 2525 (ก่อนเริ่มยุทธวิธีพัฒนาชนบทแนวใหม่ในหมู่บ้านของท่าน) มีผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นอื่นย้ายเข้ามาตั้งรกรากในหมู่บ้านนี้หรือไม่

( ) มี ประมาณ.....ครัวเรือน

สาเหตุสำคัญที่ย้ายมา .....

( ) ไม่มี

6. หลังปี พ.ศ. 2525 มาจนถึงปัจจุบันมีผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นอื่นย้ายเข้ามาตั้งรกรากในหมู่บ้านนี้หรือไม่

( ) มี ประมาณ.....ครัวเรือน

สาเหตุสำคัญที่ย้ายมา .....

( ) ไม่มี

7. หากยังคงดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านนี้ด้วยวิธีเดิมที่ปฏิบัติในช่วง 3 ปีที่ผ่านมานั้น ท่านคิดว่าหมู่บ้านของท่านจะดีขึ้นกว่าเดิมอีกหรือไม่

( ) ดีขึ้น เพราะ .....

( ) เหมือนเดิม เพราะ .....

( ) เลวลง เพราะ .....

( ) ไม่มีความเห็น เพราะ .....

๘. ในช่วง ๔ ปีที่ผ่านมาหมู่บ้านของท่านได้รับงบประมาณ กสช. บ้างหรือไม่

( ) ได้รับ.....บาท นำมาทำอะไร.....

( ) ไม่ได้รับ (เพราะ) .....

๙. หากจะพัฒนาหมู่บ้านของท่านให้เจริญขึ้นไปกว่าที่เป็นอยู่ขณะนี้ ท่านคิดว่าจะต้องแก้ปัญหาสำคัญ ๆ อะไรอีกบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

จบการสัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

แบบสอบถามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบท

แบบผสมผสานน้ำอูน จ.สกลนคร

1. ท่านคิดว่าการพัฒนาชนบทในยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูน จ.สกลนครนั้น มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ที่จะนำไปใช้พัฒนาชนบทในท้องที่อื่น ๆ ของประเทศไทยหรือไม่

(โปรดให้เหตุผลด้วย) .....

.....

2. ในทัศนะของท่านเงื่อนไขใดเป็นเงื่อนไขสำคัญในการทำให้ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูนดำเนินการได้เป็นผลสำเร็จหรือล้มเหลว

.....

.....

3. มีปัญหาในชนบทปัญหาใดบ้างที่เมื่อดำเนินการพัฒนาโดยยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูนแล้ว ปัญหาเหล่านั้นหายไปหรือผ่อนคลายลง

.....

.....

4. มีปัญหาในชนบทปัญหาใดบ้างที่เมื่อดำเนินการพัฒนาโดยยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูนแล้ว ปัญหานั้นยังดำรงอยู่หรือแก้ไขไม่ได้

.....

.....

5. กรุณาให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมโดยเสรีเกี่ยวกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูน จ.สกลนคร

.....

.....

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

แบบสอบถามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบท

โดยเน้นการพัฒนาจิตใจโครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

๑. ท่านคิดว่าการพัฒนาชนบทในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจ โครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจังหวัดเลยนั้น มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ที่จะนำไปใช้พัฒนาชนบทในท้องที่อื่น ๆ ของประเทศไทย หรือไม่

(โปรดให้เหตุผลด้วย) .....

.....

๒. ในทัศนะของท่านเงื่อนไขใดเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการทำให้โครงการพัฒนาหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองดำเนินการได้เป็นผลสำเร็จหรือล้มเหลว

.....

.....

๓. มีปัญหาในชนบทปัญหาใดบ้าง ที่เมื่อดำเนินการพัฒนาแบบโครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองแล้ว ปัญหาเหล่านั้นหายไปหรือผ่อนคลายลง

.....

.....

๔. มีปัญหาในชนบทปัญหาใดบ้างที่เมื่อดำเนินการพัฒนาแบบโครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองแล้ว ปัญหานั้นยังดำรงอยู่หรือแก้ไขไม่ได้

.....

.....

๕. กรุณาให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมโดยเสรีเกี่ยวกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจ โครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

.....

.....

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

แบบสอบถามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ

1. ท่านคิดว่าการพัฒนาชนบทในยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกตินั้น มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ ที่จะใช้พัฒนาชนบทของประเทศไทย หรือไม่

(โปรดให้เหตุผลด้วย) .....

.....

2. ในทัศนะของท่านเงื่อนไขใดเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการทำให้ยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติดำเนินการได้เป็นผลสำเร็จหรือล้มเหลว

.....

.....

3. มีปัญหาในชนบทปัญหาใดบ้าง ที่เมื่อดำเนินการพัฒนาโดยยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติแล้ว ปัญหาเหล่านั้นหายไปหรือผ่อนคลายลง

.....

.....

4. มีปัญหาในชนบทปัญหาใดบ้างที่เมื่อดำเนินการพัฒนาโดยยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติแล้ว ปัญหานั้นยังดำรงอยู่หรือแก้ไขไม่ได้

.....

.....

5. กรุณาให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมโดยเสรีเกี่ยวกับยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐ

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นายเนาวรัตน์ พลายน้อย

วัน เดือน ปีเกิด 23 ตุลาคม 2494

สถานที่เกิด อ.บางสะพาน จ.ประจวบคีรีขันธ์

ที่อยู่ปัจจุบัน 1/210 จรัญสนิทวงศ์ 46 บางกอกน้อย กรุงเทพฯ

ประวัติการศึกษา ปีการศึกษา 2510 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
จาก โรงเรียนมัธยมนพคุณ อ.บางสะพาน
จ.ประจวบคีรีขันธ์

ปีการศึกษา 2514 ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ.สูง)
จาก วิทยาลัยครูเพชรบุรี จ.เพชรบุรี

ปีการศึกษา 2515 ประกาศนียบัตรพิเศษครูมัธยม (พ.ม.)

ปีการศึกษา 2517 การศึกษาบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) เกียรตินิยม
จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา

ปีการศึกษา 2520 ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต (พัฒนาการศึกษา-ประชากรศึกษา)
จาก มหาวิทยาลัยมหิดล

ปีการศึกษา 2526 การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (พัฒนศึกษาศาสตร์)
จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ประวัติการทำงาน ปี พ.ศ. 2514-2518 ครูโรงเรียนธนาคารออมสิน อ.บางสะพาน
จ.ประจวบคีรีขันธ์

ปี พ.ศ. 2521-ปัจจุบัน รองศาสตราจารย์ภาควิชาศึกษาศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหิดล ศาลายา อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม

ความสัมพันธ์ระหว่างยุทธวิธีการพัฒนาชนบทกับการย้ายถิ่น

บทคัดย่อ

ของ

เนาวรัตน์ พลายน้อย

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต

กุมภาพันธ์ 2529

การวิจัยนี้เป็นการสำรวจภาคสนามเปรียบเทียบการย้ายถิ่นและสภาพการพัฒนาในหมู่บ้านที่ดำเนินการพัฒนาชนบทโดยใช้ยุทธวิธีต่างกัน 3 ยุทธวิธีอันได้แก่ ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานน้ำอูนจังหวัดสกลนคร ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยเน้นการพัฒนาจิตใจโครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองจังหวัดเลย และยุทธวิธีการพัฒนาชนบทโดยปกติของรัฐในเขตจังหวัดเลยและสกลนคร วัตถุประสงค์หลักของการวิจัยคือ การศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างยุทธวิธีการพัฒนากับสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาของครัวเรือนในส่วนที่เกี่ยวกับการย้ายถิ่นและศึกษาว่าตัวแปรดังกล่าวมีผลต่อการย้ายถิ่นอย่างไร กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ประกอบด้วยผู้นำครอบครัว 353 ครัวเรือน จาก 12 หมู่บ้าน ผู้นำชุมชน 55 คน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับยุทธวิธีการพัฒนาในการวิจัยครั้งนี้ 33 คน การรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต และการตอบแบบสอบถาม โดยเก็บข้อมูลย้อนหลังตั้งแต่ปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 ถึงปีเพาะปลูก พ.ศ. 2527 รวม 4 ปีเพาะปลูก การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเบื้องต้น การวิเคราะห์ความแปรปรวน การวิเคราะห์การถดถอย และการวิเคราะห์เส้นทาง โดยวิเคราะห์เป็นรายปีเพาะปลูก และวิเคราะห์เป็นอนุกรมเวลา

ผลการวิจัยพบว่า ก่อนปีเพาะปลูก พ.ศ. 2524 อันเป็นปีเริ่มต้นดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านตามยุทธวิธีทั้ง 3 รูปแบบ สภาพโครงสร้างด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร ในแต่ละกลุ่มหมู่บ้านมีลักษณะใกล้เคียงกัน แต่ใน 4 ปีเพาะปลูกต่อมาปรากฏว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีสภาพทางเศรษฐกิจด้านปริมาณผลผลิตข้าวสูงกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาแบบอื่น ๆ ครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ มีสภาพทางจิตวิทยาด้านความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือนและความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่นรวมทั้งมีสภาพทางสังคมด้านการมีจำนวนผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่นสูงกว่าครัวเรือนในยุทธวิธีการพัฒนาอื่น ๆ ส่วนการย้ายถิ่นและสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาด้านอื่น ๆ ของครัวเรือนไม่แตกต่างกัน

ยุทธวิธีการพัฒนาทั้ง 3 ยุทธวิธีมีอิทธิพลต่อปริมาณการย้ายถิ่นอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อสภาพการพัฒนาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น กล่าวคือ ยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ มีอิทธิพลต่อปริมาณผลผลิตข้าว และความสำคัญของ

ผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น ยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน และความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่น แต่ยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติมีอิทธิพลทางลบกับความพึงพอใจในมาตรฐานความเป็นอยู่ของครัวเรือน และความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่น สภาพการพัฒนาที่เกี่ยวกับการย้ายถิ่นที่มีอิทธิพลต่อปริมาณการย้ายถิ่นทุกปีเพาะปลูกในทุกยุทธวิธีการพัฒนา คือสภาพทางเศรษฐกิจด้านจำนวนวันว่างงาน สภาพทางสังคมด้านความสำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการย้ายถิ่น และสภาพทางจิตวิทยาด้านความคาดหวังในคุณค่าของการย้ายถิ่น

การวิเคราะห์รูปแบบอิทธิพลของตัวแปรด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นในแต่ละยุทธวิธี และแต่ละปีเพาะปลูกปรากฏว่าขนาดของอิทธิพลของตัวแปรในแต่ละรูปแบบแตกต่างกันโดยไม่มีรูปแบบตายตัว เมื่อทำการวิเคราะห์แบบอนุกรมเวลาโดยรวมปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูกก่อน ๆ เป็นตัวแปรต้นด้วย ปรากฏว่าปริมาณการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูกก่อน ๆ มีอิทธิพลสูงสุดต่อการย้ายถิ่นในปีเพาะปลูกต่อมาความสามารถในการอธิบายความแปรปรวนของการย้ายถิ่นในแต่ละยุทธวิธีการพัฒนาคล้ายคลึงกัน แต่ยังไม่สามารถสรุปรูปแบบแสดงอิทธิพลของสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่มีต่อปริมาณการย้ายถิ่นเป็นรูปแบบที่แน่นอนได้

ยุทธวิธีการพัฒนาชนบททั้ง 3 ยุทธวิธีไม่มีจุดมุ่งหมายหลักในการลดปริมาณการย้ายถิ่นโดยตรงแต่มุ่งพัฒนาสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นโดยแต่ละยุทธวิธีมีจุดเน้นแตกต่างกัน ยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ ดำเนินกิจกรรมด้านเศรษฐกิจมากที่สุด ยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ เน้นดำเนินกิจกรรมด้านสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม ส่วนยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติไม่ได้เน้นกิจกรรมการพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งเป็นพิเศษและดำเนินกิจกรรมการพัฒนาน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับยุทธวิธีการพัฒนาอื่น ๆ การดำเนินกิจกรรมการพัฒนาในหมู่บ้านทั้ง 3 ยุทธวิธีการพัฒนาดังกล่าวยังมีข้อจำกัดอยู่มาก เป็นผลให้ไม่สามารถผ่อนคลายปัญหาหลัก ๆ ที่เป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดการย้ายถิ่นในช่วง 4 ปีเพาะปลูกที่ผ่านมาให้ทุเลาลงได้เท่าที่ควร อย่างไรก็ตามพบว่าการดำเนินการพัฒนาชนบท

ด้วยยุทธวิธีการพัฒนาแบบผสมผสานฯ และยุทธวิธีการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาจิตใจฯ สามารถแก้หรือผ่อนคลายปัญหาบางประการในชนบทได้บ้าง ขณะที่การดำเนินการพัฒนาชนบทด้วยยุทธวิธีการพัฒนาโดยปกติสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชนบทได้น้อยมาก

THE RELATIONSHIP BETWEEN TYPES OF RURAL DEVELOPMENT STRATEGIES AND MIGRATION

AN ABSTRACT

BY

NAWARAT PHLAINOI

Presented in partial fulfillment of the requirements

for the Doctor of Education degree

at Srinakharinwirot University

February 1986

This research was a field survey study comparing the migration patterns and the development situations of rural villages in which three different types of rural development strategies were implemented. Those three strategies were The Nam-oon Integrated Rural Development Strategy in Sakon Nakhon, The Land of Virtue and Prosperity Development Strategy in Loei and The Laissez-Faire Development Strategy in Loei and Sakon Nakhon. The research aimed mainly at studying the relationship between types of rural development Strategies and the households' economic., social, demographic and psychological situations related to migration and at finding out whether and how those respective factors influenced over the migration patterns. The samples of this study consisted of 353 households leaders sampling through the multi-stages sampling technique from 12 rural villages, 55 community leaders and 33 people directly involving in the development strategies. Data between 1981 - 1984 crop-years were traced back and collected by direct in-dept interview, observation and mailing questionaires. The descriptive statistics, the analysis of variance, the multiple regression analysis, the path analysis and the time series analysis were employed to analyse the collected data in each crop-year.

The research findings indicated that before the implementation of the three strategies in the 1981 crop-year, the economic, social and demographic situations of the sampled villeges were almost the same. But four crop-years later, the economic situation on the rice production dimension of the households implementing The Integrated

Rural Development Strategy was significantly higher than those of the households implementing other development strategies. The psychological situation as indicated by the household satisfaction on standard of living and the perceived benefits of migration and also the social situation as indicated by the number of migration facilitators of the households implementing The Land of Virtue and Prosperity Development Strategy were significantly higher than those of the households implementing other development strategies. Concern -ing with the dimensions of migration volume and other economic, social, demographic and psychological situations, it was found that there were no significant difference among three rural development strategies.

The three rural development strategies did not have significant effects on the volume of migration but did have significant effects on the development situations related to migration. To be specific,The Integrated Rural Development Strategy had significant effects on the rice production and the significance of the migration facilitators. The Land of Virtue and Prosperity Development Strategy had significant effects on the household satisfaction on the standard of living and the perceived benefits of migration while The Laissez-Faire Development Strategy had negative significant effects on the household satisfaction on standard of living and the perceived benefits of migration. The development situations which were significantly related to the volume of migration in every crop-year of all three development strategies were the economic situation as

indicated by the households unemployment, the social situation as indicated by the significance of the migration facilitators and the psychological situation as indicated by the perceived benefits of migration respectively.

The analysis concerning the pattern of effects of the economic, social, demographic and psychological variables related to migration of the different development strategies in every crop-year revealed that there were some degrees of variations among development strategies and there were no fix pattern of influence. The time series analysis which included the volume of migration during the previous years as the independent variable revealed that the volume of migration in the previous years accounted for the highest variation in the volume of migration in the later crop year. The explaining abilities of the migration variance among the different development strategies were almost the same. However, the findings failed to determine the definite influencing pattern of the economic, social, demographic and psychological situations over the volume of migration.

The three major development strategies did not primarily and directly aim at reducing the volume of out-migration. However, every development strategy meant to develop the economic, social, demographic and psychological situations related to migration by focusing on different aspects of development activities. The Integrated Rural Development Strategies had been focusing on many economic activities, The Land of Virtue and Prosperity Development Strategy

had been focusing mainly on social, religious and cultural activities but The Laissez-Faire Development Strategy did not focus on any particular activities, hence fewest activities were implemented. There were a number of limitations to implement these three respective development strategies which led to the inefficiency of reducing and solving the prime causes of migration during the past four crop-years. However, the research found that The Integrated Rural Development Strategy and The Land of Virtue and Prosperity Development Strategy were effective enough to reduce the problems of the rural people to some extent, while The Laissez-Faire Development Strategy was not so effective enough to reduce the problems of rural people.